საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია

საქართველოს ისტორიის წყაროების კომისია

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტი

კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი

საქართველოს ისტორიის წყაროები

30.

ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი

I

„მეცნიერება“
თბილისი
1984

ქართული ისტორიული საბუთები IX–XIII სს.

შეადგინეს და გამოსაცემად მოამზადეს
თ. ენუქიძემ, ვ. სილოგავამ, ნ. შოშიაშვილმა

„მეცნიერება“
თბილისი
1984

9 (С 41)
63.3 (2Г)
9(47.22)(C01)
შ 502

მთავარი სარედაქციო კოლეგია

მ. აბაშიძე, ზ. ალექსიძე, ე. გაბაშვილი, რ. კიკნაძე (მთ. რედაქტორის მოადგილე), გ. მელიქიშვილი, თ. ყაუხჩიშვილი, შ. ძიძიგური (მთავარი რედაქტორი), ე. ძიძიგური, ე. ხოშტარია, გ. ჯიბლაძე.

სერიის რედაქტორი ე. ხოშტარია
ტომის რედაქტორი ნ. შოშიაშვილი

„ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი“ მიზნად ისახავს ფეოდალური ეპოქის ქართული საბუთების სრული კრებულის როგორც გამოცემულის, ისე გამოუცემელის, გამოცემას კუთხობრივ-ქრონოლოგიური პრინციპით. კორპუსის პირველ წიგნში შევიდა IX—XIII სს. 46 საბუთი. საბუთებს ახლავს სამეცნიერო-საცნობარო აპარატი: არქეოგრაფიული აღწერილობა, ბიბლიოგრაფია, კითხვა-სხვაობები, საძიებლები და ფოტოების ალბომი (სადაც შესულია ყველა დედნის ფოტო).

სამუშაოთა განაწილება საბუთების მიხედვით: მ. ბერძნიშვილი № 5, თ. ენუქიძე და ნ. შოშიაშვილი №№ 1—4, 6, 7, 9—37, 39—46, ვ. სილოგავა №№ 8, 38.

შ $\frac{0503000000}{М\ 607(06)—84}$ 143—84 © გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1984

წინასიტყვაობა

საისტორიო წყაროების კორპუსების, ე. ი. კრიტიკულად დადგენილი და სათანადო სამეცნიერო-საცნობარო აპარატით განმარტებული ტექსტების სრული კრებულების გამოცემას ფუძემდებლური მნიშვნელობა აქვს სჰისტორიო მეცნიერების განვითარებისათვის. ასეთი გამოცემების განხორციელება მნიშვნელოვნად აფართოებს და სრულყოფს ისტორიოგრაფიის წყაროთმცოდნეობით ბაზას, ქმნის მტკიცე საფუძველს სამეცნიერო კვლევისათვის.

ქართული საისტორიო წყაროების არც ერთი სახე ჯერჯერობით ასეთი წესით გამოცემული არ არის. არც ერთი სახის ქართული წერილობითი საისტორიო წყაროების კორპუსი არ გამოცემულა; ასეთი გამოცემების საჭიროება კი დიდი ხანია იგრძნობა.

ქართული საისტორიო წყაროების კორპუსების გამოცემის საჭიროებას ხაზგასმით აღნიშნავდა ივ. ჯავახიშვილი ჯერ კიდევ 1926 წელს, თუმცა თვლიდა რომ მაშინ ჯერ კიდევ არ იყო საამისოდ პირობები მომწიფებული. თავის „ქართულ პალეოგრაფიაში“ ივ. ჯავახიშვილი აღნიშნავდა ეპიგრაფიკული ძეგლების კორპუსის გამოცემის დიდ მნიშვნელობას: „თავისდათავად ცხადია, რომ ქართულ წარწერათა სრული ახალი კრებულის Corpus Inscuptionum Georgicarum-ის გამოცემაც აუცილებელია, მაგრამ ასეთ დიად საქმეს შესაფერისი წინასწარი მუშაობა უნდა უძღოდეს წინ და ამიტომ ესეც მხოლოდ მომავალშია შესაძლებელი“ [69,22]. საბუთების გამოცემის შესახებ ივ. ჯავახიშვილი „ქართულ სიგელთა-მცოდნეობა“-ში აღნიშნავდა: „თუმცა სრულად გამოცემულ საბუთთა რიცხვი 2000 აღემატება, მაგრამ მათ გამოცემას შემთხვევითი ხასიათი ჰქონდა ყოველთვის და იბეჭდებოდა ისე და იმ რიგზე, როგორც გამომცემელს ხელში ჩაუვარდებოდა“ [70,17]. იმავე ნაშრომის შესავალში აღნიშნულია: „...იშვიათია საბუთი, რომელიც ე. წ. დიპლომატიკური ზედმიწევნილობით იყოს გამოცემული, რასაკვირველია იმას რა ემჯობინებოდა, რომ *ჯერ ქართული სიგელ-გუჯრების სათანადოდ გამოცემა ყოფილიყო დაბეჭდილი*, ხოლო შემდეგ ეს ქართული სიგელთა-მცოდნეობის სახელმძღვანელო გამოქვეყნებულიყო, მაგრამ ამას მეტად დიდი დრო დასჭირდებოდა“ ([70.v] ხაზგასმა ჩვენია, ნ. შ.). როგორც ვხედავთ, 1926 წელს ივ. ჯავახიშვილს ქართული დიპლომატიკის განვითარების ერთ-ერთ მთავარ პირობად მიაჩნდა ქართული საბუთების კრებულის თანამედროვე მეცნიერული მოთხოვნილებების შესაბამის დონეზე გამოცემა, ე. ი. ქართული საბუთების კორპუსის გამოცემა. მას შემდეგ თითქმის 50 წელი გავიდა და ასეთი გამოცემა ჯერაც არ განხორციელებულა, რადგანაც ეს დაკავშირებული იყო მრა-

ვალგვარ სიძნელეებთან. სწორედ ესაა უმთავრესი მიზეზი იმისა, რომ ქართული დიპლომატიკის დარგში, რომელსაც ივ. ჯავახიშვილმა ჩაუყარა საფუძველი, შემდეგ ძალიან ცოტა რამ გაკეთდა.

ძველი ქართული საბუთების კორპუსის გამოცემა, ცხადია, ხელს შეუწყობს არა მარტო დიპლომატიკის, არამედ საერთოდ ქართული ისტორიოგრაფიის შემდგომ წინსვლას.

„ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი" გულისხმობს ქართული საბუთების სრულ (ყოველგვარი შერჩევის გარეშე) მეცნიერულ გამოცემას.

როგორც „საბუთი", ისე „დოკუმენტი" არაქართული ტერმინებია. „საბუთი" არაბული სიტყვაა და ქართულში შემოვიდა, როგორც ჩანს, სპარსულის გზით — ثبوت — დამტკიცება, დამოწმება, მოწმობა. „საბუთი" ქართულ წყაროებში XVIII ს-დან გვხვდება და მტკიცედ იკიდებს ფეხს ქართულში XIX ს-ში [შდრ. 70,34]. „დოკუმენტი" საერთაშორისო დიპლომატიკური ტერმინია და წარმოდგება ლათინური ზმნიდან doceo — ვამცნობ, ვასწავლი; documentum აღნიშნავს ნიმუშს, მოწმობას. ეს ტერმინი ქართულ საისტორიო წყაროებში არ გვხედება, თანამედროვე ქართულ ენაში და ქართულ დიპლომატიკაში კი უკვე დამკვიდრებულია.

ისტორიული საბუთი, ანუ დოკუმენტი არის ნარატიული ძეგლისგან განსხვავებული, არათხრობითი საისტორიო წყარო, შედგენილი თანამედროვის მიერ, საუკუნეთა მანძილზე შემუშავებული ფორმით.

საბუთების კლასიფიკაცია ხდება რამდენიმე პრინციპით: მათი დანიშნულების, მათი გამცემის ვინაობის და თვით საბუთის გარეგნული ნიშნების მიხედვით.

1. დანიშნულების, შინაარსის მიხედვით ისტორიული საბუთები იყოფა ორ ძირითად ჯგუფად: ა) იურიდიული ხასიათის საბუთები, რომლებსაც დას. ევროპის დიპლომატიკაში აქტები ეწოდება (ლათ. actum) და ბ) არაიურიდიული საბუთები.

იურიდიული ხასიათის საბუთებს წარმოადგენს ის საბუთები, რომლებიც აწესებენ ამ საბუთების მიმღებთა, მფლობელთა მიმართ რაიმე დაკანონებულ, იურიდიულ ნორმას (საკუთრების უფლება; გადასახადის, შრომითი თუ სხვა ვალდებულება, ან მათგან თავისუფლება; სასჯელის დადება, ან მისგან თავისუფლება; ბატონყმურ, ან სენიორალურ-ვასალურ ურთიერთობაში მოქცევა, ან მათგან განთავისუფლება; ფეოდალის სახლის წევრთა ურთიერთობის ნორმები და სხვა), ან ხელს უწყობენ, მოითხოვენ ასეთი ნორმის დაწესებას. ასეთთა რიცხვს ქართულ დიპლომატიკაში განეკუთვნებიან: წყალობის, შეუვალობისა და სითარხნის (აზატობის), შეწირულების, ნასყიდობის, მეფის მიერ საკუთრების უფლების დადასტურების („ჴელის ამართვის" საბუთები — რბილ მასალაზე და „ჴელი" — ეპიგრაფიკაში), გაყრისა და შეყრის, გაუყრელობის, ყმობის (თავდაწერის) ფიცის, პირობის, მოწმობის საბუთები, ბრძანებები (ოქმები, ფირმანები), განჩინებები და გარდაწყვეტილებები, არზები, საჩივრები, მოხსენებები, საალაპე ჩანაწერები, სულთა მატიანეები და სხვა.

არაიურიდიული ხასიათის საბუთებია: კერძო ნუსხები, ანგარიშები, ეპისტოლარული ხასიათის მასალა და სხვა.

2. გამცემთა ვინაობის მიხედვით, ისტორიული საბუთები იყოფა შემდეგ ძირითად ჯგუფებად: ა) მეფეთა საბუთები; ბ) სახელმწიფო მოხელეთა და ფეოდალთა საბუთები; გ) სამედიატორო და სახელმწიფო სასამართლოს საბუთები; დ) დაბალ წოდებათა წარმომადგენლების (გლეხები, ხელოსნები, ვაჭრები, მოქალაქეები) საბუთები; ე) საეკლესიო (კათალიკოს-ეპისკოპოსთა, სამონასტრო კრებულის) საბუთები.

3. გარეგნული ნიშნების მიხედვით, საბუთები იყოფა შემდეგ ძირითად ჯგუფებად: ა) რბილ მასალაზე (ეტრატი, ქაღალდი) ცალკე გრაგნილზე, ან ფურცელზე ხელნაწერი წიგნისგან დამოუკიდებლად დაწერილი საბუთები; ბ) მაგარ მასალაზე (ქვა, ხე, კედლის შელესილობა, ლითონი) დაწერილი, ე. ი. ეპიგრაფიკული საბუთები[1]; გ) ხელნაწერი წიგნების კიდეებზე და თავისუფალ გვერდებზე მინაწერი საბუთები. საბუთების მეტ ნაწილს შეადგენენ რბილ მასალაზე დაწერილი, ცალკე გაფორმებული საბუთები. ✓

XVI—XVIII საუკუნეებში ქართულ ისტორიულ საბუთებში ჩნდება კუთხობრივი სხვაობებიც, რადგანაც ამ პერიოდში საქართველო დაიყო ცალკეულ სამეფო-სამთავროებად და ამ პოლიტიკურ ერთეულებში შემუშავდა ერთიმეორისაგან რამდენადმე განსხვავებული დიპლომატიკური ტრადიციები.

საბუთების კორპუსში არ შედის შემდეგი ხასიათის საბუთები, ან სამეცნიერო ლიტერატურაში საბუთებად მიჩნეული ძეგლები:

სააღაპე ჩანაწერები და სულთა მატიანეები, მიუხედავად იმისა, რომ მათ იურიდიული ძალა აქვთ. აღაპებისა და სულთა მატიანეების გამოცემას თავისი განსაზღვრული სპეციფიკა აქვს, რაც დაუშვებელს ხდის აღაპთა კრებულების დაშლას ცალკეულ აღაპებად და მათ ჩართვას ისტორიული საბუთების კორპუსში ქრონოლოგიური რიგის მიხედვით: აღაპთა თითოეული ეს კრებული განსაზღვრული თვალსაზრისით ერთ მთლიან ძეგლს წარმოადგენს, სადაც ამა თუ იმ მონასტრის ისტორიაა არეკლილი და რომლის თითოეული ცალკეული აღაპი გარკვეულად დაკავშირებულია სხვა აღაპებთან. გარდა ამისა, აღაპთა კრებულების დათარიღების სპეციფიკა (როგორც პალეოგრაფიული, ისე შინაარსობრივი მონაცემების მიხედვით) მოითხოვს მათ განხილვას მთლიანობაში. ამის გამო, ეს კრებულები უნდა გამოიცეს ცალკე, ისეთივე შედგენილობით, როგორც მათ მოაღწიეს ჩვენამდე, თავიანთი სპეციფიკური არქეოგრაფიული წესებით. მათი დაშლა ერთი მხრივ გააძნელებდა წყაროთმცოდნეობით კვლევას და დასწევდა მათი გამოცემის არქეოგრაფიულ ხარისხს, ხოლო მეორე მხრივ, გაართულებდა მათი როგორც საისტორიო წყაროს გამოყენებას.

კორპუსის ერთ-ერთ ცალკე წიგნად გამოიცემა ნატყუარი (ე. ი. ყალბისმქმნელთა მიერ შედგენილი) საბუთები (ყალბი „სასისხლო სიგელები“, მიწათმფლობელობის ყალბი საბუთები და სხვა), რომელთა არსებობა დადგენილია ქართულ დიპლომატიკაში ივ. ჯავახიშვილის მიერ[2]. ნატყუარი საბუთები, რა თქმა

---

[1] ეპიგრაფიკული ძეგლები და მინაწერები საბუთებს წარმოადგენს მთლიანად. მათი ნაწილი იურიდიული საბუთებია, ე. ი. „აქტები“ (მაგ. „ქვლი“ — ეპიგრაფიკული აქტი), ნაწილი კი — არაიურიდიული საბუთები. მაგრამ არც მინაწერები და არც წარწერები „ძველი ქართული საბუთების კორპუსში“ არ შედიან, მიუხედავად მათი დიდი წყაროთმცოდნეობითი ღირებულებისა (მათი გამოცემა ცალკე უნდა განხორციელდეს „ქართული ეპიგრაფიკული ძეგლების კორპუსის“ და „ქართული ანდერძ-მინაწერების კორპუსის“ სახით).

[2] [70], 156—189. თვალსაზრისს „სასისხლო სიგელების“ ნატყუარობაზე არ იზიარებენ სარგის კაკაბაძე ([30], 1—107) და საურმაგ კაკაბაძე ([82]24—28).

უნდა, ჩვეულებრივ საბუთებად არ ჩაითვლებიან და ფორმალური თვალსაზრისით შეიძლებოდა კიდეც არ შეგვეტანა კორპუსში, როგორც არაკანონიერი, იურიდიულ ძალას მოკლებული საბუთები, მაგრამ ნატყუარ საბუთებს მაინც აქვთ წყაროთმცოდნეობითი ღირებულება, რადგან, ცხადია, მისი ავტორები ცდილობდნენ ეს საბუთები შეედგინათ ნამდვილი საბუთების მიბაძვით და მათში შეჰქონდათ მრავალი საყურადღებო ისტორიული ცნობა. მსგავსება ნამდვილ საბუთთან იმდენად დიდი იყო, რომ თვით ხელისუფლებაც ვერ არჩევდა ყველა მათგანს ნამდვილისაგან და ხშირად ამტკიცებდა კიდეც. ამდენად, ნატყუარი საბუთები მაინც წარმოადგენს მნიშვნელოვან საისტორიო წყაროს და მათი ერთად თავმოყრა და გამოცემა მიზანშეწონილია.

* * *

ქართული ისტორიული საბუთების აღსანიშნავად შუა საუკუნეებში შეიქმნა მრავალფეროვანი ტერმინოლოგია, როგორც ადგილობრივი, ქართული, ისე უცხოური წარმომავლობის სიტყვებისაგან[3].

XVI ს-მდე ქართული საბუთების აღმნიშვნელი ძირითადი ტერმინებია: „დაწერილი“ და „სიგელი“. ამათგან უფრო ადრინდელია „დაწერილი“, რომელიც გაბატონებულია X ს-მდე. X ს-დან ქართულ დიპლომატიკაში შემოდის „სიგელი“ (ბერძნული), რომელიც თანდათან ავიწროებს „დაწერილს“ და XVI ს-დან სრულიად სდევნის მას ასპარეზიდან. ამაში „სიგელს“ XV ს-დან „ეხმარება“ ტერმინი „წიგნი“, რომელიც ამ დროიდან „სიგელის“ გვერდით მკვიდრდება ხმარებაში, როგორც „დაწერილის“, ისე „სიგელის“ ძველი მნიშვნელობებით. ურთიერთმიმართება „დაწერილსა“ და „სიგელს“ შორის სხვადასხვა ქრონოლოგიურ მონაკვეთში ასეთია: 1) X ს-მდე იხმარება მხოლოდ „დაწერილი“; 2) X—XI სს. „სიგელი“ შემოდის, როგორც მეფეთა საბუთების აღმნიშვნელი ტერმინი, მაგრამ „დაწერილს“ ჯერ კიდევ უპირატესობა აქვს: ის ეწოდება ყველა საბუთს, რომელიც გაცემული არ არის მეფის მიერ და ზოგჯერ მეფეთა საბუთსაც; 3) XII—XIV სს. მყარდება „წონასწორობა“: „დაწერილი“ და „სიგელი“ იყოფენ სფეროებს. პირველი აღნიშნავს მხოლოდ იმ საბუთებს, რომლებიც გაცემული არაა მეფის მიერ, ხოლო მეორე — მხოლოდ მეფეთა საბუთებს; 4) XV ს-ში კვლავ ირღვევა „წონასწორობა“, ოღონდ ახლა უკვე „სიგელის“ სასარგებლოდ: „სიგელი“ ეწოდება არა მარტო მეფეთა, არამედ, ზოგჯერ მეფის ქვეშევრდომთა მიერ გაცემულ საბუთებსაც; 5) XVI ს-დან „დაწერილი“ აღარ იხმარება ([3ა], 231—232; [70], 25—26, 29—30).

გარდა ამ ორი ძირითადი ტერმინისა („დაწერილი“ და „სიგელი“) აღნიშნულ პერიოდში (XI—XV სს.) ქართულ საბუთებში, შედარებით იშვიათად, გვხვდება სხვა ტერმინებიც: „ბ რ ძ ა ნ ე ბ ა“, შეწყვილებული „ს ი გ ე ლ თ ა ნ“ და „ნ ი შ ა ნ თ ა ნ“ (სპარს.): „ბ რ ძ ა ნ ე ბ ა დ ა ს ი გ ე ლ ი“ (XI ს-დან),

---

[3] ეს ტერმინოლოგია ივ. ჯავახიშვილმა განიხილა თავისი „ქართული სიგელთმცოდნეობის“ ერთ-ერთ თავში ([70], 25—26). მნიშვნელოვანი წვლილი მის მეცნიერულ კვლევაში შეიტანა ს. ბერძენიშვილმა ([3ა], 135—249), ეს ტერმინები აღნუსხა და ზოგიერთი მოსაზრება გამოთქვა მათ შესახებ საურ. კაკაბაძემ ([82], 14—19), ამრიგად, ქართული დიპლომატიკური ტერმინოლოგია, ასე თუ ისე, დადგენილია. მაინც საჭიროდ მოგვაჩნია აქ ამ ტერმინთა აღნუსხვა ცალკეული ქრონოლოგიური მონაკვეთების მიხედვით.

„ბ რ ძ ა ნ ე ბ ა და ნ ი შ ა ნ ი“ (XIV ს-დან); „ა ნ დ ე რ ძ ი“ (XII ს-დან), „ჩ ა ქ ი“ (XII ს-დან), „პ ი ტ ა კ ი“ (ბერძ. XIV ს-დან), „წ ა რ კ ვ ე თ ი ლ ი“ (XIV ს-დან, სვანურ საბუთებში), „გ ა ჯ ს ნ ი თ ი“ (XIV ს-დან), „გ უ ჯ ა რ ი“ (არაბ. XV ს-დან), „ქ ა რ ტ ა“ (ბერძ., XV ს-დან), „ჰ რ ო ა რ ტ ა გ ი“ (სომხ. XIV ს-დან), „ბ ა რ ა თ ი“ (თურქ. XII ს-დან), „წ ი გ ნ ი“ (XV ს-დან) ([70], 26—33, 36—37, 47—48; [82], 14—19).

ეპიგრაფიკული საბუთების აღმნიშვნელ ტერმინად ამ პერიოდში გვხვდება „ჴ ე ლ ი“, რომელიც, ნ. ბერძენიშვილის აზრით, ძველად ზოგადი დიპლომატიკური ტერმინი იყო და რომელიც განდევნა ხმარებიდან, წარმოშობით მასთანვე დაკავშირებულმა „დაწერილმა“ („ჴელი დაწერილი“) ([3ა], 191). XIII ს. შემდეგ „ჴელი“, როგორც დიპლომატიკური ტერმინი, აღარ გვხვდება.

XVI ს-დან, როგორც აღვნიშნეთ, ქართული დიპლომატიკის 2 ძირითადი ტერმინიდან („დაწერილი“, „სიგელი“) რჩება ერთი — „სიგელი“. გარდა ამისა, XV ს-დან მკვიდრდება „წ ი გ ნ ი“ — ყველაზე უფრო გავრცელებული, ზოგადი დიპლომატიკური ტერმინი XVI—XVIII სს-ში. წინა პერიოდის ტერმინებიდან რჩება: „გ უ ჯ ა რ ი“, „ბ რ ძ ა ნ ე ბ ა“ (შეწყვილების გარეშე — სპეციფიკური, ვიწრო მნიშვნელობით), „ბ ა რ ა თ ი“, „ა ნ დ ე რ ძ ი“ და იშვიათად ხმარებული ამ პერიოდში: „ქ ა რ ტ ა“, „პ ი ტ ა კ ი“, „ნ ი შ ა ნ ი“.

გარდა ძველი ტერმინებისა, XVI—XVIII სს. ხმარებაში შემოდის ქართული საბუთების აღმნიშვნელი ახალი ტერმინები: „რ ა ყ ა მ ი“ (არაბ.) „ფ ი რ მ ა ნ ი“||„ფ ა რ ვ ა ნ ი“ (სპარს.), „ბ უ ი რ უ ლ თ ი“||„ბ ი უ რ უ თ ი“ (თურქ.), „დ ა ვ თ ა რ ი“ (სპარს. შემოვიდა მონგოლთა ბატონობის ხანაში, მაგრამ დიპლომატიკურ ტერმინად გვხვდება მხოლოდ XVI ს-დან), „ნ უ ს ხ ა“ (სპარს.), „დ ა ს ტ უ რ ლ ა მ ა“ (სპარს.), „ა რ ზ ა“ (არაბ.), „გ ა ნ ა ჩ ე ნ ი“, „გ ა ნ ჩ ი ნ ე ბ ა“, „გ ა წ ე ს ე ბ ა“, „წ ე რ ი ლ ი“, „პ ი რ ი“, „ფ ი ც ი“, „ო ქ მ ი“ (არაბ.), „თ ა მ ა ს უ ქ ი“ (არაბ.) ([70], 35—36, 38—49, 51—52).

თუ „წიგნი“ ზოგადი ტერმინი იყო, ამ ტერმინებს ჰქონდათ თავიანთი სპეციფიკური, ვიწრო შინაარსი.

XIV—XV სს-დან საბუთების აღმნიშვნელ ზოგად ტერმინებს („წიგნი“, „სიგელი“, „ნუსხა“) უჩნდება მსაზღვრელი სიტყვები — საბუთის რაობის განმსაზღვრელი ტერმინები: „წ ყ ა ლ ო ბ ი ს წიგნი“, „ნ ა ს ყ ი დ ო ბ ი ს წიგნი“, „გ ა რ ი გ ე ბ ი ს წიგნი“, „ს ი მ ტ კ ი ც ი ს წიგნი“, „ს ი თ ა რ ხ ნ ი ს წიგნი“, „თ ა რ ხ ნ ო ბ ი ს სიგელი“, „ა ზ ა ტ ო ბ ი ს წიგნი“, „გ ა რ დ ა წ ყ ვ ე ტ ი ლ ო ბ ი ს წიგნი“, „ფ ი ც ი ს წიგნი“, „პ ი რ ო ბ ი ს წიგნი“, „თ ა ვ დ ა ხ ს ნ ი ლ ო ბ ი ს სიგელი“, „ყ მ ო ბ ი ს წიგნი“, „ს ა პ ა ტ რ ო ნ ყ მ ო წიგნი“, „მ ზ ი თ ვ ი ს წიგნი“, „ნ ა შ ვ ი ლ ე ბ ო ბ ი ს სიგელი და ნიშანი“, „გ ა ყ რ ი ს წიგნი“, „შ ე ყ რ ი ლ ო ბ ი ს წიგნი“, „ს ა ძ მ ო და ე რ თ ო ბ ი ს წიგნი“, „გ ა ც ვ ლ ი ლ ო ბ ი ს წიგნი“, „ვ ა ლ ი ს წიგნი“ და სხვა.

* * *

საბუთებს ჰქონდათ თავიანთი განსაზღვრული, ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე შემუშავებული ფორმა (ფორმულარი). საბუთების ცალკეულ სახეებს და ქვესახეებს ჰქონდათ როგორც საერთო ფორმულარი, ისე სპეციფიკური, მარტო ამ სახისა თუ ქვესახისათვის დამახასიათებელი ფორმულარი. ამასთან ეს ფორმულარი იცვლება წლების მანძილზე და ამის შედეგად, სხვადასხვა ეპოქაში სხვადასხვა იყო.

საბუთების შედგენილობის (ე. ი. ფორმულარების) შესწავლას საფუძველი ჩაუყარა ივ. ჯავახიშვილმა[4], მაგრამ ქართული საბუთების სრული და აკადემიური გამოცემების უქონლობამ ხელი შეუშალა მას ბოლომდე მიეყვანა ეს საქმე. ქართული საბუთების კორპუსის გამოცემა ხელს შეუწყობს დიპლომატიკის ამ ერთი ძირითადი საკითხის შემდგომ კვლევას.

• • •

რბილ მასალაზე (ეტრატზე) დაწერილი, ჩვენამდე შემონახული უძველესი ქართული საბუთი განეკუთვნება IX საუკუნეს. ამაზე ადრეული რბილ მასალაზე დაწერილი ქართული საბუთი ჯერჯერობით მიკვლეული არ არის. მაგრამ, ცხადია, ქართული საბუთების ისტორია IX ს-ზე გაცილებით ადრე იწყება. ნ. ბერძენიშვილმა, წყაროთა ჩვენებების საფუძველზე, დამაჯერებლად დაასაბუთა ქართული საბუთების არსებობა VI ს-დან მაინც ([3а], 218—224).

ქართული ეპიგრაფიკული საბუთების ერთ-ერთ სახეს წარმოადგენს „ჯვარი“, ე. ი. ქვაჯვარები და მათზე (უმთავრესად კვარცხლბეკებზე) ამოკვეთილი წარწერები[5].

რადგანაც ეპიგრაფიკული ძეგლები წარმოადგენენ საბუთების ერთ-ერთ სახეს, ამდენად, ჩვენამდე მოღწეული ქართული საბუთების ქვედა ქრონოლოგიური ზღვარი შეიძლებოდა გადაგვეწია V ს-მდე. მაგრამ, ეპიგრაფიკული საბუთები და მათ შორის იურიდიული ხასიათის საბუთები — აქტები (მაგ., ქვაჯვრების კვარცხლბეკებზე ამოკვეთილი წარწერები) შედგენილია სრულიად განსხვავებული დიპლომატიკური ფორმით და, ამდენად, როგორც ჩანს, რბილ მასალაზე დაწერილ საბუთებს მაინც თავისი განვითარების ცალკე გზა ჰქონდათ. ამიტომ, როგორც ზემოთ უკვე იყო აღნიშნული, ქართული საბუთების კორპუსში არ შევიდა ეპიგრაფიკული საბუთები (მათ შორის არც ქვაჯვრების წარწერები, არც „ჴელები“ და ქვაზე ამოკვეთილი „დაწერილები“). ასევე არ შეგვაქვს ეპიგრაფიკული საბუთების აღმნიშვნელ დიპლომატიკური ტერმინების ნუსხაში „ჯვარი“: ქვაჯვარებზე ამოკვეთილ წარწერებში ტერმინი „ჯვარი“ მიემართება არა თვით წარწერას, ე. ი. დოკუმენტს, არამედ — ჯვრის გამოსახულებას და ჯვრის გამოსახულებიან სტელას, როგორც ს ა კ უ ლ ტ ო ძ ე გ ლ ს. ამიტომაც არასდროს არ გვხვდება გამოთქმა „ჯვრის დაწერა“, არამედ ჯვრიანი სტელის ყველა წარწერაში აღნიშნულია მხოლოდ „ჯვრის ამართვა“. სხვა ვითარებაა ტერმინ „ჴელთან“ დაკავშირებით: „ჴელი“ უფლების გამომხატველი ტერმინიდან იქცა ეპიგრაფიკული დოკუმენტის აღმნიშვნელ ტერმინად და სწორედ ამიტომ დამკვიდრდა გამოთქმა „ჴელის დაწერა“. ამრიგად, „ჴელი“ დიპლომატიკური ტერმინია (ეპიგრაფიკული დოკუმენტის აღმნიშვნელი), ხოლო „ჯვარი“ — არა.

• • •

შემორჩენილი ქართული საბუთების საერთო რაოდენობიდან (65.000-ზე მეტი), IX—XVII სს. განეკუთვნება დაახლოებით 4.000-მდე საბუთი, XVIII ს-ს — 15.000-მდე საბუთი, ხოლო დანარჩენი — XIX—XX სს-ს. ამრიგად, სამწუ-

---

[4] [70], 82—134. ამ საკითხისადმი მიძღვნილი აგრეთვე კ. გრიგოლიას ნაშრომი [9].

[5] [3а], 156—157, 223; სხვაგან ნ. ბერძენიშვილი აღნიშნავს წყისეს ქვაჯვარზე: „მიწის ნასყიდობის ეს უძველესი დოკუმენტი მართლაც უდიდესი ყურადღების ღირსია“ (იხ. მ-სი: „ს. ჯანაშია, საქართველო ადრინდელი ფეოდალიზაციის გზაზე, რეცენზია“ სის., 381); ამავე აზრისაა თითქოს წყისის ქვაჯვარზე ს. ჯანაშიაც: „მიწის გასხვისების (გაყიდვის ფორმით) ფაქტი დ ო კ უ მ ე ნ ტ უ რ ა დ დამტკიცებულია VI საუკუნისათვის“ (ხაზგასმა ჩვენია—ნ. შ.) ([72], 92).

ხაროდ, XVIII ს-ზე ადრინდელი საბუთები მეტად მცირე რაოდენობით შემოგვრჩა: ქართული ისტორიული საბუთების დიდი ნაწილი განადგურდა მტრების შემოსევებისა, შინაფეოდალური ომებისა და სხვა მიზეზების შედეგად. ქართული საბუთების რაოდენობა მეტად დიდი უნდა ყოფილიყო, რადგან წყაროებიდან ცნობილია, რომ მეფეებს, დიდ ფეოდალებს, ერისთავებს, კათალიკოსებს, ეპისკოპოსებს ჰყავდათ თავიანთი მწიგნობრები და მწიგნობართუხუცესები. მწიგნობართუხუცესები, მეფეებს გარდა, ჰყავდათ ერისთავებს (მაგ. ცნობილია კლდეკარის ერისთავის მწიგნობართუხუცესი), კათალიკოსებს, ეპისკოპოსებს (მაგ. მაწყვერელს) და სხვა. მწიგნობრები და მწიგნობართუხუცესები ყოველდღიურად წერდნენ საბუთებს („ჴელმწიფის კარის გარიგება" აწესებს ნორმას, თუ რა რაოდენობის ფურცლები უნდა მისცემოდა ყოველდღიურად 26 მწიგნობარს).

ეს საბუთები ინახებოდა სამეფო, საკათალიკოსო, ფეოდალთა საგვარეულო არქივებში, რომელთა არსებობა საქართველოში დადასტურებულია VI ს-დან ([70], 80—81; [82], 7—12). და რომლებიც, როგორც აღვნიშნეთ, განადგურდა მტრების თარეშის, თუ სხვა მიზეზების შედეგად.

უკანასკნელად, როგორც ცნობილია, ქართული არქივები განადგურდა ჩრდ. კავკასიაში, მათი იქ ევაკუაციის პერიოდში I მსოფლიო ომის დროს ([29], 267—272; [25], 272—281).

ამჟამად, ქართული საბუთების ძირითადი ფონდი დაცულია ორ სიძველეთსაცავში: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში (35.000-ზე მეტი) და საქართველოს სსრ ცენტრალურ საისტორიო არქივში (30.000-მდე საბუთი). ქართული საბუთების შედარებით მცირე რაოდენობა დაცულია საქართველოს სამხარეთმცოდნეო მუზეუმებში (მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია ქუთაისის მუზეუმის ფონდი), მოსკოვის, ლენინგრადის, რუსეთისა და უკრაინის სხვა ქალაქების სიძველეთსაცავებში. ლენინგრადის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტში დაცულია 700-ზე მეტი ქართული საბუთი (მათი აღწერილობა იხ. [82]). საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ხელნაწერთა ინსტიტუტი ამჟამად აწარმოებს სსრკ ყველა სიძველეთსაცავებში შემონახული ქართული საბუთების აღნუსხვას და მათი ფოტოპირების თავმოყრას.

დღემდე გამოცემულია ძველი ქართული საბუთების მხოლოდ მცირე ნაწილი (დაახლოებით 10%).

ძველი ქართული საბუთების პირველი გამოცემები განახორციელეს XIX ს. II ნახევრის და XX ს. დასაწყისის გამოჩენილმა ქართველოლოგებმა: მ. ბროსემ, დ. ბაქრაძემ, ალ. ხახანაშვილმა, თ. ჟორდანიამ, ე. თაყაიშვილმა, ს. კაკაბაძემ და სხვებმა.

ამ პერიოდში გამოქვეყნდა ქართული საბუთების სხვადასხვა კრებულები დედნის ენაზე: 1891 წ. ასეთი კრებული გამოსცა ალ. ხახანაშვილმა [67]: 1881 წ. არქეოლოგთა V ყრილობის სხდომების ოქმებში დ. ბაქრაძემ გამოაქვეყნა ქართული საბუთების ლითოგრაფიული პირები [87ა]. ისტორიული საბუთების კრებულები გამოსცეს აგრეთვე: თ. ჟორდანიამ [53], [54], [38]; ე. თაყაიშვილმა [40], [41], [42], [43], [44], და ს. კაკაბაძემ [21].

ამავე გამომცემლებმა, განსაკუთრებით კი ს. კაკაბაძემ, მრავალი საბუთი ცალკე გამოაქვეყნეს ([13]; [15]; [16]); [17] და სხვა).

ქართული საბუთების კრებულების ფრანგული და რუსული თარგმანი ამ პერიოდში გამოსცეს: მ. ბროსემ, დ. ფურცელაძემ, ა. ბერჟემ და დ. ბაქრაძემ.

მ. ბროსემ 1857 წ. გამოსცა ფრანგულ ენაზე 1020—1822 წწ. ქართული საბუთების კატალოგი და შეიტანა მასში ამ საბუთების ნაწილის სრული, ან შემოკლებული ფრანგული თარგმანი [90]. დ. ფურცელაძემ 1881--1882 წწ. გამოსცა 2 წიგნად ქართული საბუთების შემოკლებული შინაარსი რუსულად [84]; [85]; [85ა] და ანოტაციები [85ა]; 1866—1875 წწ. ა. ბერჟემ და დ. ბაქრაძემ გამოსცეს ქართული საბუთების ტექსტები რუსული თარგმანით [73].

ცალკეული საბუთების რუსული თარგმანი გამოაქვეყნეს ამ პერიოდში თ. ჟორდანიამ [76], ე. თაყაიშვილმა [87]; და ს. კაკაბაძემ [79]; [80]; [81].

აღნიშნულ გამოცემებს, მიუხედავად მრავალი ნაკლისა, დღესაც არ დაუკარგავთ თავიანთი მნიშვნელობა. ეს ითქმის განსაკუთრებით თ. ჟორდანიას, ე. თაყაიშვილის და ს. კაკაბაძის გამოცემებზე, რომლებმაც შემოგვინახეს გამოცემის შემდეგ დაკარგული მრავალი საბუთის ტექსტი.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ქართული ისტორიული საბუთების მოვლა-დაცვა და გამოქვეყნების საქმე სახელმწიფო ზრუნვის საგანი გახდა. არქეოგრაფიამ და დიპლომატიკამ უფრო მაღალ დონეს მიაღწია (1926 წ. გამოქვეყნდა ივ. ჯავახიშვილის „ქართული სიგელთამცოდნეობა, ანუ დიპლომატიკა"); ჩრდილოეთ კავკასიიდან 1923 წ. დაბრუნებულ იქნა 1915 წ. ევაკუირებული არქივების ის ნაწილი, რომელიც განადგურებას გადაურჩა. ძველი ქართული საბუთები თავმოყრილი იქნა ძირითადად 2 სიძველეთსაცავში: საქართველოს სსრ ცენტრალურ საისტორიო არქივში და საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერთა განყოფილებაში (ამჟამად საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი). ამან, ცხადია, ხელი შეუწყო ქართული ისტორიული საბუთების შესწავლას და გამოცემას. ამ პერიოდში ნ. ბერძენიშვილმა წამოიწყო ქართული საისტორიო საბუთების თემატური პრინციპით გამოცემა. მან გამოსცა საბუთები 3 წიგნად ეკონომიკაზე [3]; და 2 წიგნად სოციალურ ისტორიაზე [2]. საბუთების თემატური პრინციპით გამოცემა განახორციელა აგრეთვე ი. დოლიძემ, რომელმაც მრავალტომიან სერიაში, „ქართული სამართლის ძეგლები" შეიტანა ძირითადად დოკუმენტური ხასიათის იურიდიული ძეგლები [50]; [51]; (და მომდევნო IV—VII ტომები). კუთხობრივ-ქრონოლოგიური და კუთხობრივ-თემატური პრინციპით საბუთების გამოცემები განახორციელეს შ. ბურჯანაძემ [7], ნ. ბერძენიშვილმა და მ. ბერძნიშვილმა [5], ქ. შარაშიძემ [61], დ. უჩანეიშვილმა [46], ო. სოსელიამ [45] და სხვებმა. ორენოვანი (ქართულ-სპარსული) საბუთების კრებული გამოსცა ვ. ფუთურიძემ [47]. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის, ხელნაწერთა ინსტიტუტის და სხვა სამეცნიერო დაწესებულებების თანამშრომლები აქვეყნებდნენ ცალკეულ საბუთებს სხვადასხვა პერიოდულ გამოცემებში. ხელნაწერი წიგნების მინაწერი საბუთების ერთი ჯგუფი („სვანური საბუთები"). გამოაქვეყნა პ. ინგოროყვამ [12].

ცალკეულ საბუთებს 20—40-იან წლებში აქვეყნებდა აგრეთვე ს. კაკაბაძე [14]; [24].

• • •

როგორც ვხედავთ, დღემდე ქართული ისტორიული საბუთების გამოსაცემად შერჩევა ხდებოდა სხვადასხვა პრინციპით: კოლექციების მიხედვით, დარგობრივად (სოციალური, ეკონომიური, სამართლის, საეკლესიო და სხვა), კუთხობრივად (დას. საქართველოს, სამცხე-საათაბაგოს, თბილისის და სხვა) და სხვა. ცხადია, ყველა ეს პრინციპი გულისხმობდა საბუთების შერჩევით გამოცემას.

ქართული საბუთების დღემდე არსებული გამოცემები ვერ აკმაყოფილებდნენ თანამედროვე მოთხოვნილებებს არა მარტო სისრულის, არამედ არქეოგრაფიული თვალსაზრისითაც: საბუთების ტექსტები ხშირად იცემოდა შემოკლებით, ქარაგმაგაუხსნელად (ან ისეთი გახსნით, რომ არ ჩანდა დაქარაგმების სახე), განკვეთილობის ნიშნების გადმოტანით, კითხვასხვაობების გარეშე, არ იყო დაცული დედნის თავისებურებები. არქეოგრაფიული აღწერილობა დგებოდა სხვადასხვანაირად, ზოგ გამოცემაში ის საბუთს წინ უძღოდა, ზოგში — საბუთს ბოლოში, ან კრებულს ბოლოში ჰქონდა დართული. ზოგ გამოცემაში საბუთს სათაური ჰქონდა (არქეოგრაფიულ აღწერილობაში — ლეგენდაში ჩართული, ან ცალკე გამოყოფილი), ზოგს — არა. ამასთან ეს სათაურები სხვადასხვა პრინციპით იყო შედგენილი; ზოგჯერ ვრცელი იყო, ზოგჯერ — მოკლე. ზოგჯერ სათაურის ტერმინოლოგია აღებულია თვით საბუთიდან, ზოგჯერ კი შეთხზულია გამომცემლის მიერ. რევოლუციამდელ გამოცემებს, როგორც წესი, არ ერთოდა საძიებლები, რაც, ცხადია, დიდად აძნელებს მათ გამოყენებას.

ძველი ქართული საბუთების კორპუსი მიზნად ისახავს:

1. ყველა საბუთის, როგორც უკვე გამოცემულის, ისე გამოუცემელის გამოქვეყნებას ყოველგვარი შერჩევის გარეშე, ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით (ეს თანმიმდევრობა მცირედ ირღვევა მხოლოდ რამდენიმე შემთხვევაში, გარკვეული მოსაზრებებით, რომლებზეც ქვემოთ გვექნება საუბარი); 2. ყველა საბუთის გამოცემას სრული სახით, ყოველგვარი შემოკლების გარეშე; 3. საბუთების ტექსტების კრიტიკულ გამოცემას სხვა გამოცემებთან კითხვასხვაობების აღნიშვნით, დედანთან მაქსიმალური სიახლოვის დაცვით, დაზიანებული ადგილების აღდგენით, ქარაგმების გახსნით, ბეჭდებისა და ხელრთვების წაკითხვით, თანამედროვე პუნქტუაციით, გამომცემლის მიერ გამოყენებული პირობითი ნიშნების უნიფიცირებით და ამ ნიშნებით საბუთების ტექსტებში, გამომცემლის განმარტებითი ტექსტების მაქსიმალურად შეცვლით; 4. ყველა დედნის ფოტოს დართვას; 5. არქეოგრაფიული აღწერილობის, დათარიღების, ბიბლიოგრაფიის, საძიებლების დართვას გამოცემისთვის.

• • •

კორპუსის ქვედა ქრონოლოგიური ზღვარია IX ს.: ამ დროიდან შემოგვრჩა რბილ მასალაზე დაწერილი უძველესი ქართული ისტორიული საბუთები. ზედა ქრონოლოგიური ზღვარია 1860-იანი წლები — დას. საქართველოს სამთავროებისა და ბატონყმობის გაუქმების წლები საქართველოში.

კორპუსი შედგება 9 სერიისაგან:

I სერია: IX—XV სს. საბუთები;

II სერია: XVI—XVIII სს. ქართლის სამეფოს საბუთები;

III სერია: XVI—XVIII სს. კახეთის სამეფოს საბუთები;

IV სერია: XVI—XVIII სს. იმერეთის სამეფოს საბუთები:

V სერია: XVI—XVIII სს. დასავლეთ საქართველოს სამთავროების საბუთები (ოდიშის. გურიის, აფხაზეთის, სვანეთის);

VI სერია: XVIII ს. II ნახ. ქართლ-კახეთის სამეფოს საბუთები;

VII სერია: ქართული ნატყუარი საბუთები;

VIII სერია: XIX ს. აღმოსავლეთ საქართველოს და იმერეთის საბუთები:

IX სერია: XIX ს. დასავლეთ საქართველოს სამთავროების საბუთები (სამეგრელოს, გურიის, აფხაზეთის, სვანეთის).

საბუთის კუთხობრივი კუთვნილება განისაზღვრება მისი გამცემის სადაურობის მიხედვით.

I სერიის ქრონოლოგიური ფარგლები ძირითადად ემთხვევა საქართველოს ფეოდალური მონარქიის არსებობის პერიოდს: XI—XV სს. (სერიის მხოლოდ პირველი საბუთი — „ფავნელის დაწერილი" გამოდის ამ ფარგლებიდან). II—VI სერიები მოიცავენ სამეფო-სამთავროებად დაშლილი, რუსეთთან შეერთებამდე პერიოდის საქართველოს საბუთებს (XVI—XVIII სს.). VII სერია წარმოადგენს ნატყუარი საბუთების კრებულს, სადაც საბუთები განლაგებული იქნება ქრონოლოგიურად, მათი კუთხობრივი კუთვნილების გაუთვალისწინებლად. VIII—IX სერიები მოიცავენ რუსეთთან შეერთების შემდგომი პერიოდის ქართულ საბუთებს, ბატონყმობისა და სამთავროების გაუქმებამდე (1801/10 წ. — 1860-იანი წლები). სერიები დაყოფილი იქნება წიგნებად, პირობითი ქრონოლოგიური მონაკვეთების მიხედვით, საბუთების რაოდენობის შესაბამისად.

• • •

კორპუსის გამოსაცემად მომზადება დაიგეგმა და სათანადო მუშაობაც გაიშალა კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტში, საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალურ საისტორიო არქივთან, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტთან და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საქართველოს ისტორიის კათედრასთან თანამშრომლობით.

კორპუსზე მუშაობა დაიწყო სამუშაო ინსტრუქციის შედგენით, სადაც დადგენილი იყო კორპუსის გამოცემის ძირითადი პრინციპები, კორპუსის სტრუქტურა. ეს ინსტრუქცია განხილული და მიღებული იქნა სპეციალისტების მიერ საორიენტაციოდ, ხოლო კორპუსის I წიგნზე მუშაობის პროცესში ხდებოდა მისი შევსება-დაზუსტება.

კორპუსის I წიგნის ხელნაწერის განხილვისა და მის შემდგომ პერიოდშიც საგულისხმო შენიშვნები მოგვაწოდეს: გ. აკოფაშვილმა, ქ. გრიგოლიამ, ზ. სარჯველაძემ, მ. შანიძემ, გ. ჯამბურიამ, ნ. ჯანაშიამ და განსაკუთრებით ამ წიგნის რეცენზენტმა ბ. ლომინაძემ. ავტორთა და რედაქტორის მიერ გაზიარებული შენიშვნების გათვალისწინებამ დიდად შეუწყო ხელი კორპუსის შედგენის პრინციპების დადგენას და კორპუსის ამ წიგნის ხარვეზების ნაწილობრივ მაინც აღმოფხვრას.

ნ. შოშიაშვილი

საბუთების ტექსტებში გამოყენებული პირობითი ნიშნები

( ) ქარაგმის გახსნა;

[ ] აღდგენილი ადგილები;

[±] დაკლებულ ასოთა მიახლოებითი რაოდენობა;

[5] დაკლებულ ასოთა ზუსტი რაოდენობა;

... დაკლებულ ასოთა გაურკვეველი რაოდენობა;

{ } დამწერის მიერ უნებლიეთ გამოტოვებული და გამოცემაში აღდგენილი ადგილები;

< > ზედმეტი ადგილები;

[[ ]] თვით დამწერის მიერ გადაშლილი ადგილები;

| დედნისეული სტრიქონის გამოყოფა;

▌ დედნისეული კეფის გამოყოფა;

// // კიდეებზე მიწერილი ტექსტი (სქოლიოში აღინიშნება რომელ კიდეზეა);

~ სიტყვების გადაადგილება კითხვასხვაობებისათვის;

r საბუთის წინა მხარე;

v საბუთის ზურგი;

\+ დამატებული ასო ან სიტყვა;

— დაკლებული ასო ან სიტყვა;

] ტექსტის ეს ადგილი ამა თუ იმ გამოცემაში დაბეჭდილია შემდეგნაირად.

1

[IX ს. II ნახ.] ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲤᲐᲕᲜᲔᲚᲘᲡᲐ ᲛᲚᲕᲘᲛᲘᲡᲐᲓᲛᲘ

დედანი დაკარგულია. გ ვ ა ქ ვ ს:
1) პირი (XIII ს. II ნახ.); 2) პირზე დამყარებული 3 გამოცემა.

პირი; ხი, Ad—1ᵃ (მიწერილი გრიგოლ სურამელის 1247/1250 წ. დაწერილის Ad—1-ის verso-ზე. იხ. აქვე, № 27); ეტრატის გრაგნილი; გრაგნილის 6 კეფიდან ფავნელის საბუთს უჭირავს 3 კეფი: იწყება გრიგოლ სურამელის დაწერილის III კეფზე, გრძელდება II კეფზე და სრულდება I კეფზე; ტექსტის ზომა: 92×25,5; კეფებისა: III — 54×25; II — 40×25,5; I — 40×25,5: განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი, თითქმის ყოველი, ხოლო ზოგჯერ ორი-სამი სიტყვის შემდეგ, ზოგჯერ სიტყვა გაკვეთილია ორ, ან სამ ნაწილად ორწერტილით, ზოგან ნახმარია ერთი წერტილი, ხოლო რამდენიმე შემთხვევაში — სამწერტილი; ტექსტს ორ შემთხვევაში ახასიათებს ო და უ ასოთა მონაცვლეობა.

პირის გადამწერს, როგორც ჩანს, შემოკლებით, ზოგჯერ დამახინჯებით, შეურწყავს ერთმანეთში: 1) ფავნელის საბუთის ტექსტი; 2) მისი ხელრთვები; 3) გვიანდელი მინაწერი საბუთი (მიქაელ მემლვიმისა). ამ უკანასკნელის ხელრთვებად ჩვენს მიერ ნავარაუდევი ტექსტი, შესაძლოა, წარმოადგენს ფავნელის დაწერილის ხელრთვებს (თუ დავუშვებთ, რომ პირის გადამწერმა შეცვალა ამ ხელრთვების ადგილმდებარეობა და გადაიტანა ისინი ფავნელის დაწერილიდან მიქაელის დაწერილის შემდეგ). პირის გადამწერის მიერ საბუთის ტექსტისა და ხელრთვა-მინაწერების ასეთი შერწყმა უნდა აიხსნას ან დედნის ძლიერი დაზიანებით, ან, რაც უფრო მართებული ჩანს, გადამწერის საგანგებო მიზანდასახულობით: შეერწყა საბუთის ყველა ნაწილი, მისი ძირითადი არსის მოკლედ გადმოცემის მიზნით. ნიშანდობლივია, რომ ფავნელის დაწერილის პირი მიწერილია გრიგოლ სურამელის დაწერილის ზურგზე. ეს არ არის შემთხვევითი: როგორც ფავნელის დაწერილი მასში შერწყმული მიქაელ მემლვიმის დაწერილით, ისე გრიგოლ სურამელის დაწერილი ეხება ერთსა და იმავე სოფელს — გავაზელნს (საბუთებში ეს სოფელი იხსენიება ორი ფორმით: „სოფელი გავაზელნი", ან: „გავაზელთა სოფელი". გვიანდელ მინაწერებში — „გავაზი"). აშკარაა, რომ გადამწერი მიზნად ისახავდა მლვიმის ამ სოფელზე არსებული საბუთების ერთად თავმოყრას. კორპუსის გამოცემაში მოცემულია ცდა ფავნელის დაწერილის ძირითადი ტექსტისა და მისი ხელრთვა-მინაწერების ფრაგმენტების ერთმანეთისაგან გამოყოფისა. ამ გამოყოფის ადგილებზე დასმულია ტექსტის გაურკვეველი რაოდენობის ნაკლულობის აღმნიშვნელი

პირობითი ნიშანი — (...). ამ შემთხვევაში ეს ნიშანი მიუთითებს არა ხელნაწერის დაზიანებულ ადგილებზე, არამედ — პირის გადამწერის მიერ შემოკლებულ ადგილებს.

საბუთის პირველი გამოცემა (ქ) შემოკლებულია; მესამე გამოცემაში (დ) Ad — 1, გაყოფილია 2 საბუთად (აქედან, პირველ საბუთში, დ-ს ვარაუდით, შერწყმულია 2 საბუთის ფრაგმენტი).

პირის გადაწერის თარიღი: 1) XV ს. (ქ, ქ¹დ); 2) კორპუსი: XIII ს. (პალეოგრაფიული ნიშნების მიხედვით).

დედნის დაწერის თარიღი: 1) 909/941 (ქ); 2) 890/913 (ქ¹); 3) X ს. (ივ. ჯავახიშვილი); 4) საბუთის პირველი ნაწილი — IX ს.; მეორე ნაწილი — 893/918 (დ); 5) კორპუსი: ფავნელის დაწერილი — IX ს.; მიქაელ მემლვიმის დაწერილი — IX ს. ბოლო.

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: ფავნელის საბუთზე გვიან მიწერილი მიქაელ მემლვიმის საბუთი თარიღდება IX ს-ის მიწურულით, რადგან ის დაწერილია აფხაზთა მეფეების კოსტანტინესა და ბაგრატის, კახთა მეფეების (ქორეპისკოპოსების) ფადლასა და კვირიკეს მეფობაში. საბუთის გამცემს მათგან მიუღია ერთდროულად შეუვალობა (მეფეების წყვილ-წყვილად მოხსენიება, როგორც ჩანს, მიუთითებს მათ თანამეფობაზე: კოსტანტინეს თანამეფე ყოფილა ბაგრატი, ხოლო ფადლასი — კვირიკე). ამრიგად, საბუთი გაცემულია მაშინ, როდესაც ერთმანეთს ემთხვეოდა კოსტანტინეს მეფობა აფხაზეთში (და მასთან ბაგრატის თანამეფობა) და ფადლას მეფობა კახეთში (და მასთან კვირიკეს თანამეფობა). აფხაზთა და კახთა მეფეების ზეობათა ზუსტი ქრონოლოგია უცნობია, მაგრამ კოსტანტინე III-ის და ფადლა I-ის მეფობა ერთმანეთს ემთხვევა IX ს-ის ბოლოს. ფავნელის საბუთი, ცხადია, დაწერილია მიქაელ მემლვიმის საბუთზე ადრე, მაგრამ, არა უადრეს IX ს-სა (მეფის მოხსენება ქართლის ფეოდალის სიუზერენად, ბარდავს ლაშქრობა).

გამოცემები:

1) [53], თ. ჟორდანია, 87—88 (ქ); 2) [38], თ. ჟორდანია, 1—2 (ქ¹); [[illegible]], ი. დოლიძე, 1—2 (დ).

ქ. სახელითა ღმრთისაითა, მამისა, ძისა და სულისა წმიდისაა|²თა, მეოხებითა და შუამდგომლობათა წმიდათა ანგელო|³ზთა და მთავარანგელოზთა მიქაელ და გაბრიელისაი{თა}, შუამდ|⁴გომლობითა ნაშოპთა უმეტეს წოდებულისა იოვანე ნათლისმ|⁵ცემელისაითა, რომელი მიეყრდნა მკერდსა საუფლოსა, წმიდათა და|⁶ სამეოცდაათ{თ}ა ქალწულთაითა, რომელთა გუ(ი)ქადაგეს განჴორცი{ე}ლება|⁷ სიტყუისა ღმრთისა, მეოხებითა და შუამდგომლობითა წმიდისა მამის|⁸ შიოსითა... III ქეფის V

მას ჟამსა, ოდეს ბარდავს შეეიბენით, ერთი ლომისა მსგავსი|⁹ ფავნელი მკუდარი დარჩა და ერთი ცოცხალი. ესე უარესი წამე|¹⁰კიდა: ერთი უხუცესი შვილი ქავთარ შინა მამიკუდა.

1 ქ-ქ¹ედ. ღუთისათა ქ. 1—8 მამისა... შიოსითაჲ; 3 გაბრიელისაი ქ¹. 4 იოვანე ქ¹დ. 4—5 ნათლისმცემლისაითა ქ დ. 5 მიეყრდნის ქ. 6 სამეოცდაათთა დქ. განჴორციელება ქ. 7 მამისა ქ¹დ 8 ლომის ქ. 10 მამიყუდა ნსხ. ქ¹, მომიყუდა ქდ. 10—11 მკუდარნი ქ [illegible]

ვთხოვენ ჩემნი მკ|11უ(ი)დრნი მამულნი<ჩემნი მკუ(ი)დრნი მამულნი>მეფესა და მიბოძნა, რომე ტყ(უე)|12ნი დავიჳხსნე და მკუდრისა სული ვაურვო. ვთხოვე[[ლ]]ნ ოთხნი სოფ|13ელნი ცხევერეთი, გუელდესითურთ, გაჲაზელნი კოტმითურთ, ქუემო|14 გუ(ე)ლდეს ორი გლეხი: შულლიას ძე და ტარიკას ძე.

და მოვიყვანე|15 მთავარი მემლუ(ი)მე თევდორე და მივათუალენით სოფელნი; და მომ|16იწონა ოცდაათი ლიტრა ოქრო, ოცდაათი ლიტრა ვერცხლი|17 წმიდისა შიოს /კუბოსა/ შემონაყარი, ათი ათასი პელპელი, ათი ათასი სტავრა|18, შუიდი ჯორი ვარდა, შუიდი ქორი კაპოეტი, შუიდი მეძებარი, შუიდი [[მეძებარი]]|19 მწევარი წაუვალი...*

ხელრთვები და მინაწერები (?):

1. თევდორე მთავარ-მემლევიმის ხელრთვა (?):

...თეთრსა რა ანგარიში უნდა: კაბარჭ(ი)თა გარდაუწ|20ყე. უკანისა საფასე ემცირებოდა და კიდევე მოგუეშალნის. მივეც|21ით ერთი ჯორი პალარ-კურტამითა, ერთი ცხენი სამასად, ერთი უნაგ|22ირი ხუთასად ყუელასა მჯობი, ერთი ლაგამი მარგალიტისა ძირით...

2. ფავნელის ხელრთვა (?):

...მივეცით|23 და მივუბედნიერეთ სარკინისა წინამძღუარსა...

[3.] ... [[აპ]]ნიჩ[[მ]]ბელი.

[4.] ... კორი|24[ნ]თელი.

[5.] ... დავახტანგ ბიერიტელი**.

[6.] IX ს. ბოლო. მიქაელ მემლევიმის დაწერილი

...ჩავე*** მე, მიქაელ მემლუიმე და ჩავ|25(ი)ტანენ ჩემნი ლავრანი (sic) ცხევრელნ(ი). დაუწყე ჩემსა მამულსა შიგან ცი|26ხესა გება. დავდგი კევისა კერძოდ უკეთესი კოშკი შიგნი|27თ. და გარეთ — უკეთესი სახიზნო ცხევერელთა ჰქონდეს<ა>.

დავიდევ ერთი|28 დღე ანეული — ციხისა ბეგარი, ერთი დღე სამკალი, ერთი დღე სალე|29წავ(ი). თუ ი გრივი გამოვიდეს, ცხრა გრივი — პატონსა და მეათე — ცხ|30ევერელთა; წელიწადსა შიგან ერთი დღე ნადირობა არის — ბეგა|31რა ჩუენი მოსაცემელი; კაცისა თ(ა)ვსა — ორი ჯამი შეჭამადი, ორ|32-ორი პური; ორ-ორი პირი ღუ(ი)ნო.

თუ რამე ცხირელსა კელ[[ე]]ოსან[სა]|33 გუ(ე)რდსა შესაპოვარი გედვას,

---

11 <ჩემნი მკუიდრნი მამულნი>დ. 12 ვთხუევნ ნსხ, ვითხოვენ ქ, ეთხოუევნ (sic) ქ^{1}. 13 ცხუვერეი ქ. ცხევერეი ქ^{1}. გუელი დესა-თურთ ქ, გუელ დესი-თურთ ქ^{1}, გუელ-დესითურთ დ. კოტმა-თურთ ქ. 14 გულდეს ქქ^{1}, გუელ-დეს[ს]დ. 14 შულიდას-ძე ქ. 15 მემლუმე ქქ^{1}. მემლუ[ი]მე დ. 15—16 მომეწონა ნსხ. ქქ^{1}. 17 კოზოსა ნსხ. ქქ^{1}. 18 შკდი ქ. შკდი (შუდი) ჯორი ქ^{1}. შუიდი შკდი) ქორი ქ^{1}. შუიდი (შედი) მეძებარი ქ^{1}. შუიდი (შკდი) მწევარი ქ^{1}. 19 თეთრისა ქქ^{1}. კაბარჭითა ქქ^{1}. გადაუწყე ქქ^{1}. დი 20 კიდევ ქ^{1}. 21 ჯორი] კორი ნსხ. დ. კორი (პური?) ქქ^{1}, პალარი ძურტმითა ქ. პალარი კურტამითა ქ^{1}. 22 ყუალასა ნსხ, [ყუელას] ქქ^{1}. 22 ძირითა ქქ^{1}, ძირით[ა] დ. 24 მე-ქ. მიქაელ ნსხ. მიქაელ (მიქაელ) ქ, მიქაელ ქ^{1}. 25 ცხევრელნი ქქ^{1}. 26 კშკი (კოშკი) 27. სახაზინო ქ. ჰქონდს (ჰქონდეს?) ქ. დავადევ ქ. 29 ი-ქქ^{1}, [ი] დ. 31 თავსა ქქ^{1}. ორ-ორა ქ. 31—32 ორო-რაქ. ორ-ორა ქ^{1}. 32 ღუნო (sic) ქქ^{1}. ცხირელსა (ცხევერელსა?) ქქ^{1}. 32 ხელოსანსა ქ^{1}, კელოსანსა ქ^{1}. 33 გურდსა (sic) ქქ^{1}.

* ი. დოლიძის აზრით, აქ პირველი საბუთის ტექსტი წყდება [50] 3 (შენ. **).

** ი. დოლიძის აზრით 19—24 სტრიქონები თეთრსა... ბიერიტელი—სხვა ნასყიდობის საბუთის ფრაგმენტია ([50], 3, შენიშ. ***). -

*** აქედან, ი. დოლიძის აზრით, იწყება სხვა, თავნაკლული საბუთი ([50], 4).

აჭმევდე რასა. ბეგრობისათუის ლამ|[34]ესა ნუ გა(ა)ელებინებ. სიარული არა შე-ეძლოს, აიკიდე ზურგ[სა]|[35], მათსა სამზღვარსა შიგან გაიყვანე...

გარდავე ლიხთ-იმერით|[36] და მოვიღე თავისუფლობისა ბრძანება კოსტანტინესი და ბა|[37]გრატისი, კახთა მეფეთა: ფალლესი და კუ(ი)რიკესი.

7. მეფის ხელრთვა (?)

...მითავისუფლ|[38]ებიან მეფეთა და დედოფალთაგ(ა)ნ, და დიოფალთა და დიდებუ|[39]ლთაგან, აზნაურთა და მათთა ცოლთაგან; მითავისუფლებიან ყო|[40]-ველთავე ჴელოსანთაგან, მოლარეთაგან, მეულუფეთა, მეჯინიბეთა, მ|[41]ესაბანჯრე-თა, მეგოდრეთა, მეჯამეთა, ყოველთავე დარბაზით გამო|[42]სულთა ჴელოსანთაგან.

თუ ვინმე გაწყენდეს და .არე(ი)ნ რას გაგიგ(ო)|[43]ნებდეს, სააჯოს კარსა მიიხუენით.

8. კათალიკოსის ხელრთვა (?):

...და ვინც(ა) რამანც(ა) გუარისა კაცმა|[44] შეუცვალოს, შე-მც(ა)იცვლე-ბის რჯულისაგან ქრისტ(ი)ანეთასა; რისხა|[45]ესმცა მამა, ძე და სული წმიდა; კრულმცა არს ძილი და ღუიძილი მისი,|[46] საფლავი და საჴსენებელი მისი; შე-მც(ა)-ედების კეთრი გეზისი, შიშთვილ[ი]|[47] იუდასი, დანთქმა დათან და აბირონისი; იგიმცა მას უთქუამს: „სისხლი მა|[48]გისი ჩუენ ზედა და შვილთა ჩუენთა ზედა“*; ქრისტეს ჯუარისმცმელთა თა||[49]ნამცა დაინაწი- II
ლების სული და საჴსენებელი მისი; პირველ კურთ|[50]ხევითგან იაკობ, ძმისა კეფის v
უფლისა, ვიდრე უკანასკნელობამდ(ი) რაცა|[51] ჟამი იწირვის წმიდათა მამათა, მღრდელთმოძღუართა და მღრ|[52]დელთაგან, მათითამცა წირვ(ი)თა კრულია; სა-ტანას გან(უ)ჴსნილითამ|[53]ცა საკრველითა შეიკრვის ტომით ნათესავით და საჴ-სენებლით მის|[54](ი)თურთ.

9. სხვა ხელრთვა (?)**

...ამა ზემო წერილთ(ა) [წმიდათა] მადლი რისხავს, რამანც ადამიანის||[55] I კეფის v
ნა(თ)ესავმა შეშალოს. ამისი დამ(ა)მტკიცებ(ე)ლ(ი) ღ(მერ)თ(მ)ან აკ(უ)რთხოს...

---

34 ბეგრობისათვის ქ. ლალისა ქქ[1] ღ. 35 გაავლებინე ბქქ[1]. 36 მივიღე ქ. კონსტანტინესა ქ. კოსტანტინესა ქ[1] ღ. 37 კურიკესი ქქ[1]. 38 დედოფალთაგან ქქ[1]ღ. და დიოფალთა] და უფალ-თა ქ. 39 მათთა ქქ ღ. 42 გაგიგონებდეს ქქ[1]ღ[1]. 43 მიიხუნით ქ, ვინც ქქ[1]ღ. რამანც ქქ[1]ღ. გოარისა ნსხ. 44 შემცა იცვლების ქქ[1] ღ. სჯულისაგან ქ. 44—55 რისხავსმცა... აკურთხოს — ქ. 46 საფლავ ქ[1]. შემცაედების ქ[1]. 48—49 ჯუარისმცემელთანმცა ქ[1], 52 მათითამც[ა]ღ. 53 საჴსენებლით ქ[1]. 53—54 მისითურთ ქ[1] ღ. 54 წერილთა ქ[1]. წმიდათა ქ[1] რამან ქ[1]. 55 ნათესავმა ქ[1]. დამამტკიცე-ბელი ქ[1].

* მათე 27,25.

** ამის შემდეგ ტექსტი დაწერილია სხვა ხელით ([50],5, შენიშ. *).

2

[1031/1033]. დაწერილი მელქისედეკ კათალიკოსისა მოჴსენებული მცხეთის საყდრისადმი

დედანი დაკარგულია. გვაქვს: 1) 2 ძველი (XII ს. და XVII—XVIII სს.) პირი; 2) მათზე (ერთ-ერთზე, ან — ორივეზე) დამყარებული გამოცემები; 3) XIX ს-ში გადაწერილი პირი.

I. პირი: სცსა, 1448—5018ა (ცენტრ. არქივის ძველი ნომერი — 14). გადაწერილი XII ს. (ამ პირის გადაწერის დათარიღება: [54], 31; [4], 222, 230. საურმ. კაკაბაძის აზრით, ეს პირი გადაწერილია XI ს. უკანასკნელ მეოთხედში: [82], 330); გრაგნილი; 182×21, 7; 3 კეფი: I — 37; II — 70; III — 78; ნუსხა-ხუცური; საზედაო ასოებად გამოყენებულია ზოგჯერ მთავრული (სტრიქონები: 87, 135, 139, 153); განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი, ან იშვიათად ერთ-წერტილი, ერთი, ორი, ან სამი სიტყვის შემდეგ. რამდენიმე შემთხვევაში (რიცხვის აღმნიშვნელ ასოსთან) — სამწერტილი; ძველი (შუა საუკუნეების) საარქივო-სააღრიცხვო ნომერი: 378; თავნაკლული: აკლია დაახლოებით 20 სტრიქონი ([4], 222); რესტავრირებული ძველად (XVII ს-მდე); დაწებებული საფენ ქაღალდზე (საფენის ზომა: 186×24,5), რომელზეც, ადგილ-ადგილ დაწერილია საბუთის ტექსტი, ნაკლული ადგილების შევსების მიზნით. ეს შევსება, ნ. ბერძენიშვილის აზრით, მომხდარა XVII ს-ზე ადრე: ([4], 223); ასეთი შევსების შემდეგ საბუთს კვლავ განუცდია ზოგიერთი დაზიანება (აგრეთვე XVII ს-მდე), რის აღდგენაც აღარ უცდიათ. საბუთის თავიც მოუხევიათ საფენზე მისი დაწებების შემდეგ ([4], 223) (კორპუსში ნუსხის ლიტერი: ა);

ამ პირში გაერთიანებულია ძველი საბუთები: ტექსტები და ხელრთვები გადაწერილია გაბმით, ერთი ხელრთვა მეორისაგან არაა გამოყოფილი არც სტრიქონებრივ, არც ქან-წილით (ასევეა გაერთიანებული საბუთის და ხელრთვების ტექსტები საბუთებში: №№ 1, 16 და სხვ.).

II. პირი: სცსა, 1448—5018ბ (ცენტრ. არქივის ძველი ნომერი — 13); გადაწერილი XII ს-ის პირიდან ([4], 219—222) XVII/XVIII ს-ში ([54], 31; [4], 246—247), მაშინ, როცა XII ს-ის პირი ჯერ კიდევ არ იყო თავნაკლული ([19], 223); გრაგნილი; 202×31; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; ძველი საარქივო-სააღრიცხვო ნომერი: 1309 (კორპუსში ნუსხის ლიტერი: ა¹);

III. პირი: ლაი, H6 (G29h; H46—47). ფურც. 85ბ—90ბ; გადაწერილი XIX ს-ში, XII ს-ის პირიდან ([82], 30), ნუსხის აღწერილობა, იხ. [82], № 542.

IV. ყოფილა კიდევ ერთი პირი საბუთისა. გადაწერილი XIX ს-ის ბოლოს დ. ბაქრაძის მიერ. თ. ჟორდანიას აზრით, რომელსაც ხელთ ჰქონდა ეს პირი, იგი გადაწერილი იყო „თვით ნამდვილის გუჯრითგან" ([53], 181). ნ. ბერძენიშვილის აზრით კი (ნ. ბერძენიშვილს ეს პირი არ უნახავს, მაგრამ გამოთქვა აზრი თ. ჟორდანიასთან შემონახული ცნობების მიხედვით) ეს პირი გადაწერილია არა დედნიდან, არამედ — XII ს. პირიდან, მას შემდეგ, რაც ამ უკანასკნელს დასაწყისი დააკლდა ([4], 232—233).

თეიმურაზისეულ „ქართლის ცხოვრებაში" [XVIII ს., ლაი, M24 (G1; M13)] შეტანილია ადგილები ამ საბუთიდან ([4], 217, შენ. 5). თ. ჟორდანიას აზრით, ეს ადგილები ამოღებულია XVII/XVIII ს. პირიდან.

საბუთის წინა გამოცემები ემყარება: 1) პ-ს: დ. ჩ უ ბ ი ნ ა შ ვ ი ლ ი ს. ბ, ჟ; 2) პ, პ¹-ს: ჟ¹ (ძირითადად ემყარება პ¹-ს), კ ო რ პ უ ს ი (ძირითადად ემყარება პ-ს); 3) ა. ნ ა ტ რ ო ე ვ ი ს გამოც. იმეორებს ჟ¹-ს; 4) დ — ძირითადად ემყარება ბ-ს (თუმცა ითვალისწინებს პ, პ¹-საც).

საბუთის ორი სიტყვის („ოქროფურცლითა" სტრ. — 17, „ტაშტაბრაძგი" — სტრ. 27,28) წაკითხვა კორპუსში შეტანილია ა. შანიძის სტატიებიდან (იხ. [56], [58]).

დ ე დ ნ ი ს თ ა რ ი ღ ი ქრონიკონი სმ (240—1020): უზის საბუთში შერწყმულ. შედარებით ადრე დაწერილ ნაწილს; მთლიანი საბუთი უთარიღოა.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1020 — საბუთის ნაწილისათვის. შესაძლოა ამ თარიღში გამორჩენილი იყოს ერთეულების აღმნიშვნელი ასო (მ. ბროსე — [89]. 302); [90]. 450—451); 2) 1020 (ჟ¹); 3) 1020 — საბუთის პირველი ნაწილი; 1031/1040 — საბუთის მომდევნო ნაწილი (სარგ. კაკაბაძე — [22], 114), შენიშვნა 1); 4) 1020 — საბუთის პირველი ნაწილი; 1033 — საბუთის მომდევნო ნაწილი (საურმ. კაკაბაძე — [82], 30—32); 5) 1060 (დ. ჩუბინაშვილი — [63], 203); 6) 1040 (დ. ბაქრაძე — [74], 24); 7) 1040 (ჟ) (გაზიარებულია დ. ბაქრაძის დათარიღება); 8) 1028 შემდგომი ხანა (ი. ჯავახიშვილი — [68]. 100); 9) 1029 — საბუთის ძველი ნაწილი; 1031/1033 — მთლიანი საბუთი (ბ); 10) 1040 (კ. კეკელიძე — [35], 24); 11) 1029/1033 (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: 1. როგორც მართებულად შენიშნავს ნ. ბერძენიშვილი, საბუთი, მიუხედავად მასში შესული შედარებით ადრე დაწერილი ნაწილისა (რომელსაც თარიღად უზის 1020 წ.), მაინც წარმოადგენს ერთ მთლიანს და არა ორ ნაწილად შედგენილ საბუთს (როგორც ამას მიიჩნევენ მ. ბროსე, ს. ნ. კაკაბაძე და ს. ს. კაკაბაძე). ამდენად, საბუთი უნდა დათარიღდეს ერთიანად და არა ნაწილ-ნაწილ; 2. ქრონიკონი სმ (1020 წ.) არის საბუთში გაერთიანებული მელქისედეკის შედარებით ადრინდელი საბუთის თარიღი და არა ახლად შედგენილი მთლიანი საბუთის თარიღი; 3. მელქისედეკის ადრინდელი საბუთისათვის ეს თარიღი (1020 წ.) სწორია და არ საჭიროებს 1029 წლით შესწორებას (შეადარეთ: [4], 235—244) ან 1028 წ. შემდეგ გადატანას (შეადარეთ: [68]. 100); რომანოზ კეისრის მოხსენიება არ ქმნის ამის აუცილებლობას, რადგან, როგორც მართებულად შენიშნავს ს. ს. კაკაბაძე, აქ, როგორც ჩანს, იგულისხმება არა რომანოზ III არგიროსი (1028—1034), არამედ რომანოზ II (959—963); 4. ბაგრატ IV-მ კურაპალატობა მიიღო 1031 წ. და ამდენად მთლიანი საბუთი ვერ დაიწერებოდა ამა-

ზე ადრე ([4], 243); 5. მელქისედეკ კათალიკოსი გარდაიცვალა 1033 წ. და ამდენად საბუთი ამაზე გვიან ვერ დაიწერებოდა ([4], 244).

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [63], დ. ჩუბინაშვილი 203—208; 2) [53], თ. ჟორდანია 182—188 (ჟ); 3) [54] თ. ჟორდანია, 31—36 (ჟ[1]); 4) [83] Натроев А. 209—214; 5) [4], ნ. ბერძენიშვილი 229—296; 6) [4], ნ. ბერძენიშვილი, 217—289 (ბ); 7) [51] ი. დოლიძე, № 3 (დ); 8) [83], Натроев А. 215—217 (რუს. ბოლოშემოკლ.); 9) [88], M. Brosset, XVI, 450—452 (ფრანგ.).

ქ. სახელითა ყოვლად სახიერისა ღ(მრ)თისა, მამისა და ძისა, და სულისა წმიდისაჲთა, მეოხებითა ყოვლად წმიდისა ღ(მრ)თის-მშობელისაჲთა, ძლიერებითა ცხოველს-მყოფელისა და პატიოსნისა ჯუარისაჲთა, შეწევნითა ყოველთა ღ(მრ)თისა წმიდათა ზეცისა და ქუეყანისათა.

ესე დაწერილი მოვაჴსენე და შევსწირე ყოველთავე ჩრდილოეთისა კედართა შორის უაღრესსა და უაღმატებულეს-უდიდებულესსა, წმიდასა და კათოლიკე და სამოციქულოსა საყდარსა მ ც ხ ე თ ი ს ა ს ა, სალოცველსა და სახლსა ღ(მრ)თისა დიდებისასა და მას შინა ღ(მრ)თივ-აღმართებულსა ს უ ე ტ ს ა ც ხ ო ვ ე ლ ს ა, კუართსა სამეუფოსა და მირონსა ღმერთ-მყოფელსა და წმიდა-მყოფელსა, ჩუენ, ქრისტეს მიერ კურთხეულმან ქ ა რ თ ლ ი ს ა კ(ათალიკო)ზ-პატრიაქმან მ ე ლ ქ ი ზ ე დ ე კ, მას ჟამსა, ოდეს უღირსი /ესე/ ღირს ვიქმენ საჴელთ-ჰყრობად წმიდისა ამის ტაძრისა კათოლიკე სამოციქულოჲსა ეკლესიისა და შევამკევ სალხინებელად სულისა ჩემისა და წარსამართებელად ქრისტეანეთა. და შევამკევ ყოვლითავე სამკაულობითა, გარეთითა ბჭითა და გარეშემო სტოითა მოქმნითა და ზედადაბურევითა.

და შევამკევ ყოვლითა სამკაულობითა ოქროჲთა და ვეცხლითა, თუალითა და მარგალიტითა და სალ(მრ)თოთა /წიგნთა/ დაწერითა.

და შევ|[1*]ჭედე ს უ ე ტ ი ც ხ(ო)ვ ე ლ ი ოქროჲთა და |[2] ვეცხლითა.

და შევჭედე წ(მი)დაჲ ს(ა)კ(უ)რთხეველი [ოქროჲთა]|[3] და ვეცხლითა, თუალითა და მარგ(ა)ლიტითა.

და მოვჭედენ კან|[4]კელნი და კ(ა)რნი ს(ა)კ(უ)რთხ(ე)ველის(ა)ნი ოქროჲთა და ვეცხლითა.

და |[5] შევქმნენ ძელნი ცხ(ო)რ(ე)ბის(ა)ნი ოქროჲს(ა)ნი ბ-ნი, თუალითა და მ(ა)რ|[6]გალიტითა.

1—15 ქ. სახელითა ყოვლად... დაწერითა — პჟ. 1 ღვთისა ჟ[1]. წმიდისათა პ[1]ჟ[1]. 2 წმინდისა ბ. ღვთისმშობელისათა ჟ[1]. ღმრთის-მშობელისათა პ. 3 ჯუარისათა პ[1], ჯუარისათა ჟ[1]. ღმრთისა—ჟ[1]. 5 მოვახსენე პ[1]. 7 ღვთისა ჟ[1]. 8 ღვთივ—აღმართებულსა ჟ[1]. სვეტსა პ[1]. 9 კვართსა ჟ[1]. 11 მელქისედეკ. ჟ[1]. 12 სამოციქულოსა პ[1]. სამოციქულო ეკლესიისასა ჟ[1]. შევამკე ჟ[1]. 13 წარსამართებლად დ. ქრისტიანეთა პ[1]ჟ ბდ. ქრისტეანეთა+[სამკაულობა] დ. 15 ზედაბურვითა ჟ[1]. 16 შევამკე ბ. ოქროთა პ[1]ჟ. 17 სალვთოჲთა წიგნებითა ჟ[1]. წიგნებით პ[1].

1 შევსჭედე ჟჟ[1]. სვეტიცხოველი პ[1]. ოქროთა პ[1], ოქროითა ჟჟ[1]. 2 ვერცხლითა ბ, ვეცხლითა+ (ხატითა) ჟ. შევსჭედე წმინდა ჟჟ[1], წმიდა პ[1]. ოქროთა პ[7], ოქროითა ჟჟ[1], 3 ვერცხლითა ბ. თვალითა პ[1] ჟჟ[1]. მოვჭედე პ[1], მოვსჭედენ ჟჟ[1]. 4 საკურთხეველისანი პ[1]დ. ოქროთა პ[1], ოქროითა ჟჟ[1]. ვერცხლითა ჟბ. 5 შევქმე ბ. შევქმნენ] შევსჭედე ჟჟ[1]. ცხოვრებისანი პ[1]ჟჟ[1], ცხოვრებისნი ბ. ოქროსანი პ[1], ოქროასანი ჟჟ[1]. ბ-ნი] ორნი პ[1], ყოველნი ჟ. თვლითა ჟ. თუღლითა პჟ[1].

* აქამდე ტექსტი იცემა პ[1]-ის მიხედვით, ამის შემდეგ კი პ-ს მიხედვით.

და შევქმენ წ(მიდა)ჲ ესე ს(ა)მ(ა)რტუილ(ო)ჲ ოქროჲთა და ვე|[7]ცხლითა, თუალითა და მ(ა)რგალიტითა.

და ამას შიგ(ა)ნ დაუსუენენ ყო|[8]ველთა წ(მი)დათა ნ(ა)წ(ი)ლნი აურაცხელნი და ძელი ცხ(ო)რებისა(ა)ჲ.

და და|[9]უსუენე ხატი ოქროჲსაჲ, რ(ომე)ლი მიბოძა კ ო ს ტ (ა) ნ ტ ი, ბ(ე)რძენთა მე|[10]ფემ(ა)ნ.

და სამარტუილოსავე შიგ(ა)ნ დაუსუენე ხატი ესე წმ|[11]იდისა ღ(მრ)თისმშ(ო)ბელისაჲ შემკ(ო)ბილი ოქროჲთა, თუ(ა)ლითა და მ(ა)რგ(ა)|[12]ლიტითა, რ(ომე)ლი მიბოძა ბ ა ს ი ლ ი, ბ(ე)რძენთა მ(ე)ფემ(ა)ნ.

და ხატი ესე დიდი მაცხ|[13]ოვრის(ა)ჲ საროთითა და გარეშემო თუალითა შემკ(ო)ბილი და სხუაჲ|[14] ხატი მაცხოვრის(ა)ჲ ვეცხლის(ა)ჲ, ოქროჲთა ცურვებული.

და ხატი ნ|[15] ათლისმცემელისაჲ ა—ი, და თ(ევდორ)ესი ა—ი, და საროთითა შექმ|[16]ნილნი, ოქროჲთა და ვეცხლითა შეჭედილნი.

და სხუ(ა)ჲ ხატები ს(ა)როთი|[17]თა და ოქროფურცლითა დაწერილნი, ჩემნივე დასუენებუ|[18]ლნი რიცხუით ნე.

და ბარზიმ-ბეშხუემი ოქროჲსაჲ, თუალი|[19]თა და მარგალიტითა და მინაჲსა ხატებითა შემკ(ო)ბ(ი)ლი.

კოვზი ოქრ|[20]ოჲსა[ჲ] და ხუირნი ოქროჲს(ა)ნი, თუალითა და მ(ა)რგალიტითა შეკაზმ|[21]ულნი.

და სამწეროიბელნი ოქროჲსანი და მარგალიტითა შე|[22]მკობილნი, და საცეცხურნი და სასაკუმეველნი ოქროჲს(ა)ნი ა.

და სხ|[23]უანი საცეცხურნი დიდნი ვეცხლის(ა)ნი, სასაკუმეველნი დიდნი ორნი, ორნი|[24]ვე ოქროჲთა ცურვებულნი.

და სადაგნი საცეცხურნი და სასაკუ|[25]მეველონი ვეცხლისანი დიდნი ა.

და სათანაონი საცეცხურნი|[26] და სასაკუმეველნი ვეცხლის(ა)ნი ა.

და ჯ(უა)რი ვეცხლის(ა)ჲ სათა|[27]ნაოჲ ა.

და ვეცხლისა ტაშტაბრაჲგი დიდი წყეილი ბ.

---

6 შევქმენ] შევსქედე ქქ[1]. წმიდა პ[1], წმინდა ქქ[1]. სამარტუილო პ[1], სამარტვილოი ქქ[1], სამარტვილოჲ ბ. ოქროთა პ[1], ოქროითა ქ[1]. 7 თვალითა ქქ[1]. იმას ქქ[1]. ამასა ბდ. დაუსვენენ ქ. 8 წმინდათა ქქ[1]. აორაცხელნი პ, აურაცხელნი— ქქ[1]. ცხოვრებისა პ[1]ქქ[1]. დაუსვენე ქ, დაუსვენენ ქ[1]. 9 ოქროსა პ[1], ოქროისა ქქ[1]. კოსტანტინე ქ. ‡კონსტანტინე ქ[1]. 10 სამარტვილოსავე ქქ[1], სამარტვლოსავე ბდ. დაუსვენე ქქ[1]. წმინდისა ქ. 11 ღ(მრ)თისმშობელისა პ[1], ღვთისმშობლისა ქქ[1]. ოქროჲთა — პ[1], ოქროითა ქქ[1]. თვალითა ქ, თვლითა ქ[1]. 12 ვასილი ქ. მაცხოვრისა პ[1]ქქ[1]. 13 თვლითა ქქ[1]. სხუა ქ, სხვა პ[1]ქ[1]. სხვაჲ ბ. 14 მაცხოვრისა ვეცხლისა პ[1]ქქ[1]. ოქროთა პ[1], ოქროითა ქქ[1]. ცურვებული ქ[1]. ნათლისმცემლისა ქქ[1]. 15 ა—ი თევდორესი ა—ი და] იოვანესი ქ. თეოდორესი ქ[1]. შექმნული პ[1]ქქ[1]. 16 ოქროთა პ[1], ოქროითა ქქ[1]. და — პ[1]. სხვა პ[1] ‡ქქ[1]. 17 ოქროს ფორტლებითა დაწერილი ქ, ოქროფორცლითა პპ[1], ოქროფორტლითა ქ[1]ბდ. ჩემნივე დასუენებულნი] ყოველნი ქ. დასვენებულნი პ[1]ქ[1]. 18 რიცხვით ქქ[1], რიცხვთ ბდ. ბარძიმ-ფეშხუემი ოქროსა პ[1], ბარძიმ-ფეშხუმი ოქროისა ქქ[1]. თვალითა პ[1]ქქ[1]. 19 მინისა ქ, მინასა პ[1]ქ[1]. შემკობილნი პ[1], შემოკობილი+და პ[1]ქ[1]. ოქროსა პ[1], ოქროისა ქქ[1], ოქროისაჲ ბდ. 20 ხვირნი (ხოირი) ქ, ხვრნი ბდ. ოქროსანი პ[1], ოქროისანი ქქ[1]. თვალითა ქ, თვლითა ქ[1]. ‡შეკაზმული ქ. 21. ოქროსანი პ[1]ქ, ოქროისანი ქ[1]. 22 და საცეცხურნი]. საცეცხურნი ქქ[1]. სასაკომეველნი პ, სასაკმეველნი პ[1]ქ[1], სასაკმეველონი ქ. ოქროსანი ქ[1]. ორნი—ქქ[1]ბდ. ‡24 ოქროთა პ, ოქროითა ქქ[1]. ცორვებოლნი საცეცხორნი პ, საცეცხლურნი ქ. ‡სასაკომეველონი პ, სასაკმეველონი პ[1]ქქ[1]. სასაკუმეველნი ბდ. 25—26 ა და სათანაონი საცეცხურნი... ვეცხლისანი ა] — ქ. 26 სასაკომეველნი პ, სასაკმეველნი პ[1]ქ[1]. ჯვარი ვეცხლისა სათანაო ერთი პ[1]ქ[1]. ვეცხლისა ქ. ვერცხლისაჲ ბ. 26—27 სათანაოჲთა... დიდი] ტაშტი ქ. ვერცხლისა ტაშტაბრაგი ბდ. ტაშტაბრაჲგი] ტაშტი ქ[1].

და ბერ|[28]ძული ტაშტაბრაძგი ვეცხლისაჲ, ოქროჲთა ცურვებ(უ)ლი|[29] ა.

და წიგნ{ნ}ი საღმრთ(ო)ნი, რ(ომე)ლთა ს(ა)ხ(ე)ლ(ე)ბი ესე არს:

ს(ა)ხ(ა)რ(ე)ბისა თ(ა)რგმა|[30]ნი დიდი ა — მ ა თ ე ს ი, მ (ა) რ კ ო ზ ი ს ი და ლ უ კ ა ჲ ს ი.

და ი ო ვ (ა) ნ ე ს თ(ა)ვისა სა|[31]ხ(ა)რებისა თ(ა)რგმ(ა)ნი წიგნი ა.

და ს(ა)ხ(ა)რ(ე)ბ(ა)ნი ოთხთავნი გ.

სა|[32]თანაოჲ ოთხთავი ს(ა)ხ(ა)რ(ე)ბ(ა)ჲ ა, გარე თუალითა და მ(ა)რგალიტითა |[33] შემკ(ო)ბილი.

და მ(ო)წ(ა)მეთა წიგნნი დიდნი, ზამთ(ა)რი და ზაფხული, გ(ა)რე ვე|[34]ცხლითა შეკ(ა)ზმ(უ)ლნი, ღილოკილოჲთა ვეცხლის(ა)ჲთა ბ.

და მღდ(ე)ლთ-მო|[35]ძღუ(ა)რთა წიგნი დიდი საწელიწდოჲ ვეცხლითა შეკ{ა}ზმული ა.

და მ(ა)რგ|[36]ალიტი წიგნი წინამძღ(უა)რი ა.

დევლოღონი წიგნი ა.

ი ო ვ (ა) ნ ე ს გ(ა)მ(ო)ცხ(ა)დ(ე)ბ[აჲ]|[37] წიგნი ა.

დედიმმას ჩემსა ა ნ ტ (ო) ნ ი ს ებოჲა ჩემდა ა ნ დ რ ი ა ს ა ლ ო ს ი [ს]|[38] ცხო[რებაჲ] წიგნი ა.

დ ა ვ ი თ ი ს ა თარგმ(ა)ნი წიგნი ა.

ს(ა)თანაოჲ მრ(ა)ვ(ა)ლთავი|[39] ა.

ს(ა)წელიწდოჲ ჲადგ(ა)რი ახალი ა.

და კ(უ)რთხ(ე)ვ(ა)ნი, რ(ომე)ლსა შ(ინ)ა სწერია ეკ|[40]ლესიისა კ(უ)რთხ(ე)ვ(ა)ჲ, ხუცეს-დიაკონთა კ(უ)რთხ(ე)ვ(ა)ჲ, გ(ა)რე ოქროჲსა ხ[ა]|[41]ტითა და ც(უა)რითა მოჭედილნი ა.

კ(უ)რთხ(ე)ვ(ა)ნი სხუ(ა)ნი ს{ა}წელიწდონი სრ[უ]|[42]ლნი ყ(ოვ)ლითა ფერითა, გ(ა)რე ვეცხლისა ც(უა)რითა მოჭედილნი ა.

შჯ(უ)ლის|[43]კანონი ახალი ა.

მ(ა)რხვ(ა)ნი, რ(ომე)ლ ს(ა)მეფოს იტყუი(ა)ნ ა.

და სხუ(ა)ჲ წიგნე|[44]ბი, თავი Ⴖ.

---

28 ტაშტაბრაგი ლბ. ტაშტიპრაგი ვეცხლისა პ^{1}ქ^1. ტაშტი ვეცხლისა ოქროთი ქ. ოქროთა პ^1, ოქროთი ქ^1. ცოროვებ[უ]ლი პ. 29 ა]—ქ სამღთონი ქქ^1. არს]+ სახელები ეს არს პ^1. სახარების ქქ^1. 30 ა]- ქ. მარკოზისა ქქ^1. და -პ^{1}ქქ^1. ლუკასი პ^1 ქქ^1. იოანეს ქქ^1. ჲოვანეს პ. სახარების ქქ^1. 31 ა]-ქ, გ] ბქ. 31—32 სათანაოჲ... ა, გარე]ოთხთა სახარება ა ქ. 31 სათანეო პ^{1}ქ^1. 32 სახარება ერთი პ^{1}ქ^1. თვლითა ქქ^1. 33 ზამთარ პ^{1}ქ^1. ზაფხოლი პ, ზაფხული პ^1, ზაფხოლ ქ^1. გარე-ქ, გარე] ეგრევე ქ^1. 34 ღილკილოთა ვეცხლისათა ორნი პ^{1}ქ^1. ღილოკილოჲთა ვეცხლისაჲთა ბ. ე]-ქ. 34 მღდელ-მოძღვართ ქქ^1. მღუდელთ-მოძღუართა ლ. 35 წიგნნი ქქ^1. საწელიწდო პ^1, საწელიწდო ქქ^1. ა] გ ქ. და—ქქ^1. 36 წინამძღვარი პ^{1}ქქ^1. ჲოვანეს პ. იოანეს გამოცხადება პქქ^1. 37 წიგნი ა... ებოჲა ჩემდა — ქ. დედისმასა პ^{1}ქ^{1}ლ. 38 ცხოვრება პ^1, ცხორება ქ^1, ცხო[რებაჲ]—ქ. დავითის პ^{1}ქ^1. ს(ა)თანაოჲ მრ(ა)ვ(ა)ლთავი ა-ქ, სათანეო, პ^{1}ქ^1. 39 საწელიწდოჲ—ქ^1, საწელიწდო ქ.საწელიწდო პ^1. ჲადგ(ა)რი ახალი ა და]თთვენი ქ. კურთხევანი]+ საწელიწდო ქ^1. შიწერია ქ. 39—40 ეკლესიის კურთხევა ქქ^1. 40 კურთხევა პ^{1}ქქ^1. გარე ოქროს ქ^1. ოქროსა პ^1. 40—41 გარე ოქროჲსა ხ[ა]ტითა და ც(უა)რითა] გარე ოქროს [სალტითა] ქ. 41 ხატითა+მოჭედილნი ქ^1. ცურითა ქ^1. 41 ა-ქ. სხვანი პ^1 ქქ^1. საწელიწადონი ქქ^1 ლ. 42 ვეცხლითა ქ. ცურითა პ^{1}ქ^1, ცუარითა-ქ. ა] -ქ^1. მოჭედილი ქ. სჯულის კანონი პ^{1}ქქ^1. 43 სამეფოს ქქ^1.. იტყვიან ქ. იტყვან ბლ. იტყუან ნსნ სხვა პ^{1}ქქ^1. 44 Ⴖ]ა ქ.

და ორად გაყ(ო)ფილი იადგ(ა)რი მეხ(უ)რი, რ(ომე)ლსა შიგ(ა)ნ გ(ა)ნგ(ე)ბ(ა)ჲ|[45] ს(ა)წელიწდოჲ სწერია ა.

მატიანენი საშინაონი და საალაპენი, ვე|[46]ცხლითა მოჭედილნი ა.

და მატიანენი ს(ა)თანაონი, ვეცხლითა მოც(უა)რუ[ლ]|[47]ნი ა.

ჟამის-წირვანი ს(ა)თანაონი ა.

ესე წიგნები, რ(ომე)ლ მე დამიწერიან, |[48] ჯუმლ(ა)დ არს თავი კე.

საწიგნენი ოქროჲთა და ვეცხლითა ცურვებ(უ)ლ[ნი]|[49] ა.

საკელაპტრენი დიდნი სპილენძისანი ა.

და შედ(ე)გნი ა.

საკელ(ა)პტრ(ე)ნი ვეცხლი|[50]თა ცურვებ(უ)ლნი ბ.

საკელ(ა)პტრ(ე)ნი, რკინის(ა)ნი დიდნი ა.

და შესამ(ო)ს(ე)ლი სამღდელთ — |[51]მოძღუროჲ ოქსინოჲ, უღლითა ანაფორითა, ხატოვანითა, ოქრ(ო)ვანი[თა]|[52] და ყ(ოვე)ლითავე სრული ე.

სამკლ(ა)ვენი ა.

მაჲზ(ა)რაჲ ნიეანდარი ა, მწუ(ა)ნე ა.

და კუე|[53]რცხის გული მაკ̄ნჲ, ბ(ე)რძ(უ)ლი, ოქროჲთა ა.

და ბ(ე)რძ(ე)ნთა მ(ე)ფისა რ ო მ ა ნ ო ზ ი ს ნაბ|[54]ოძვ(ა)რი შესამ(ო)სელი ოქროქსოჲლი ა.

და მაჲზარაჲ ოქროქსოჲლი ა.

სან[აწ]|[55]ილე ოქსინოჲ გ.

და ზე-ასაპყრ(ო)ბ(ე)ლი ხატოვანი ოქროჲთა ა.

სად(ა)გნი სანაწილე|[56]ნი ბ.

და რ(ომე)ლ ეზონი ჩემნი დაკიდ(ე)ბ(უ)ლნი არიან, ბერძენთა მ(ე)ფ(ე)მ(ა)ნ ბ ა ს (ი) ლ ი მიბ(ო)ძნა:

და|[57]ვჰკიდენ ოქსინონი გ.

და სუნდუსნი გ.

კუერცხის გული სუნდუსი ა.

სკა|[58]რამანგნი დიდნი გ(ა)რეშეოლვილნი, ვეცხლისა გრგოლითა შეკ(ა)ზმულნი Ө.

და [ბ ა]|[59]გ რ ა ტ კ უ რ ა პ ა ლ ა ტ ი ს ა ნაბ(ო)ძე(ა)რი დიდი სკარამანგი ა.

იადგ(ა)რი] მეხური] — ქ. 44 — 45 განგება საწელიწდო ქ. განგება... სწერია] ~ სწერია განგება საწელიწდო პ^1, სწერია განგება საწელიწდო ქ^1. 45 ა] — ქ. ვეცხლით ქ^1. საალაპონი ვეცხლით ქ. 46 ა] — ქ. სათანაონი] სათვეონი ქ. ვეცხლით მოცუარილნი ქ^1. ვეცხლით მოცურვილნი ქ. მოცუარილნი პ^1. 47 ა]-ქ. სათანაონი] — ქ. დამიწერია ქქ^1. 48 ოქროთა პ^1, ოქროჲთა ქქ^1. ვეცხლით ქქ^1. 49 ა]-ქ. შედ(ე)გნი ა] შემდგომნი ქ. შემდეგნი ქ^1. საკელაპტრონი ქ. ვეცხლით ქქ^1. 50 საკელაპტრონი ქ. სამღდელ ქ. სამღვდელ ქ^1. სამღუდელოთ ბ. 51 მოძღვარო უქსინო ქქ^1. უქსინოჲ პ. უღლითა ანაფორითა] უღლოთა ომოფორითა ქ. ომოფორითა ქ^1. 52 ე] — პ^{1}ქ^1. მაზარა ნავანდარი პ^{1}ქქ^1. მაზარაჲ ბდ. ა] — ქ. მწვანე ქქ^1. და] — პ^1. კუერცხის ქ^1. 53 გული პ. 52—53 კუერცხის... მაკ̄ნჲ] კვერცხის [ბოლო] მანიკი ქ. მაკანი პ^{1}ქ^1. მაკ̄ნ ბ, ბაკანჲ დ. ოქროთა პ^1, ოქროჲთი ქ^1. ოქროჲთა ა და] ოქროჲსა ქ. რომანოზისა ქქ^1. პორფიროგენი ქ. 54 ოქრო-ქსოვილი პ^{1}დ. ოქრო-ქსოვილი ქქ^1. მაზარაჲ ბდ. მაზარა ოქროქსოვილი პ^1, მაზარა ოქრო-ქსოვილი ქქ^1. ა]- ქ. 55 ოქსინოჲ] ოქროსი ქ, ოქსინო პ^{1}ქ^1. და] — ქქ^1. ხატოვანი პქ^1, ხატოვანი პ^1. ოქროთა პ^{1}ქ^1, ოქროსი ქ. 56 მიბ(ო)ძნა] მიბრძანა ქ. დავჰკიდე ქ^1. 57გ]ბ ქ. სუნდუსი პქ^1. სუნდუხნი ქ. გ] ბ ქ. კვერცხების ქ. სუნდოსი პ^{1}ქ. სკარამანგნი პ^1 ქქ^1. 58 გარშეყოლილნი ქ. ვეცხლისა ქ. შეკაზმოლნი პ. Ө]ი ქ. და—ქ. 59 დიდი] და ქ. სკარამანი პ^1, სკარამანგი ქ, სკარამანი ქ^1.

და მონასტ(ე)რნი და ს(ო)ფ(ე)ლნი, რ|[60]ომელ მე მომიგი-ან ამის წ(მი)დისა დედაქალ(ა)ქისათჳს:

ბ(ე)რძენთა მ(ე)ფემ(ა)ნ ბასილ[ი]|[61] მიბოძა მონასტ(ე)რი დიდი, რ(ომ)-ლისა ს(ა)ხ(ე)ლი არს კესტ(ო)რი, რ(ომე)ლსა ს(ო)ფელი აქუს რე|[62].

და ტაოს ვიყიდე ს(ო)ფელი ზადკარეკი ხუთითა აგარაჲთა.

და ძ(ა)ღლის ჴევს ვიყიდე|[63] ს(ო)ფელი ორთაჲ სამითა აგარაჲთა. ესე ორნივე ს(ო)ფელნი მათითა აგარაჲთა ძ|[64]მათა ჩემთა გ(ა)ნძითა ვიყიდენ. და დაუდევ ამას წ(მიდას)ა დედაქ(ა)ლ(ა)ქსა შიგ(ა)ნ ალაპი|[65] დღე ხარ(ე)ბაჲ.

და კლარჯეთს მოვიგე ს(ო)ფელი ა — სხლუანი.

და შავშეთს მოვიგ[ე ს]|[66]ოფელი დიდი სხლობ(ა)ნი, აგარაჲ მისი — ნალუარევი.

და ჯავახეთს მოვიგე [სო]|[67]ფელი ტონთიოჲ.

და კოლას მოვიგე და ავაშენე სოფელი დიდი ოროტა|[68]ნი აგარაჲთა.

და ფანავრას ავაშენე ს(ო)ფელი ა — მახარონი.

და საკო|[69]ეთს შევიპყრენ და ავაშენენ ს(ო)ფელნი ბ — ნაქალაქევი და ბერდაძორი

დ[ა]|[70] ქართლს:

მონასტ(ე)რი პალავრაჲ, ოთხითა ს(ო)ფლითა.

და ცუქითი, შესავა|[71]ლითა მისითა.

ყინცუისი, შესავალითა მისითა.

და შინდებისა ნახევარ[ი.

და]|[72] კურბითს საჰზნაუროჲ კ(ა)რგი ს(ო)ფელი ა.

ჩოჩეთს — უბ(ა)ნი ა, მიწაჲ და ვ[ე]|[73]ნაჴი სასეფოჲ.

ზეგ(ა)ნთა — ს(ო)ფ(ე)ლი ა.

შიდარი — ს(ო)ფელი ა.

და კახეთს:

ახატანს — უბა|[74]ნი ა.

და ნოსორნაჲ ს(ო)ფ(ე)ლი ა.

და ჰერეთს:

მონასტერი დიდითა ძ(ა)ლითა — ლაგოდე|[75]ჴი.

და ჰერეთსვე — კატეხისა ეკლესიაჲ, შესავ(ა)ლითა მისითა.

და კაკს:

რომელი ქ. 60 ამას ქ. წმიდისა ქ, წმიდის ქ[1]. დედაქალაქისათჳს პ[1]ქქ[1]. 61 მიბოძა + და შემოსწირა კათოლიკე ეკლესიასა პ[1]ქ[1]. რომლისა სახელი არს — პ[1]ქ[1]. აქვს ქქ[1]. 62 დ— პ[1]ქ[1]. ზადვა-რეკი ქ. ზადკარეკი ქ[1]. ხუთითა პპ[1]ქ[1]. აგარათა პ[1]ქ[1], აგარაკითა ქ. ძაღლის — ხევს ქ. 63 ორთა პ[1]ქ[1], ორი ქ. აგარათა პ[1]ქ[1], აგარაკითა ქ. აგარათა პ[1]ქ[1]. 64 ვიყიდე ქქ[1]. აგარაკითა ქ. წმიდასა ქქ[1]. 65 ხარება პ[1]ქქ[1]. ა სხლუანი] სხლვანი ქ. სხლოანი ბ. სხლუვანი ქ[1]. 66 დიდი სხლო-ბ(ა)ნი] დიდად სახელოვანი ქ. აგარა ჴპ[1]ქ[1]. ნალუარევი ქ. 67 ტონთით პ[1]ქ[1], ტონთოჲ ქბდ. აღვაშენე ქ. 68 აგარათა პ[1]ქ[1], აგარაითა ქ. აღვაშენე ქ. მახარონი პ[1]ქ[1]. და] — ქ. საკოეთს] დასავლეთ ქ. 69 აღვაშენენ ქ[1]. აღვაშენე სოფელი ქ. სოფელნი ბ] + და ჴპ[1]. ბერდაგორი ქ. და] — ქ. 70 პალავრა პ[1]ქ[1], პატავრა ქ. სოფლითა ქ. [ცუქითი] — ქ. შესავლითა პ[1]. 71 ყინცვისი ქ. შე-სავალითა პ[1]. და] — პ[1]ქქ[1]. 72 კურბითსა ქ. საჰზნაუროჲ პ, რა აზნაური პ[1]ქ[1]. აზნაუროა ქ. ჩო-ჩეთას ქ. მიწა პ ქქ[1]. ვენახი ქქ[1]. [73 სასეფოა] სამეფო ქქ[1]. შიდარი სოფელი ბ ქ. ა] ბ ქ. ძალი-თა] + და პ[1]. 74 ნოსორნა პ[1]ქ[1], ნიახურნა ქ. დიდითა დ. ერეთს პ[1]ქ[1]. ძალითა + და ქ[1]. ლაგოდეხი] — ქ. 75 ერეთსვე პ[1]ქ[1]. ეკკლესია ქ, ეკლესია პ[1]ქ[1]. შესავალითა პ[1].

ვაჭარ[ნ]|[76]ი იბ.

და ზ ი ა რ ი ს(ო)ფელი დიდი ა.

ესე ყ(ოვე)ლი ს(ო)ფ(ე)ლი, რ(ომე)ლ მე მომიგია რლე.

და რ(ომე)ლ|[77]ნი ს(ო)ფ(ე)ლნი ძუელ(ა)დ ჰქონდეს ამას წ(მიდას)ა ღედაქ(ა)ლ(ა)ქსა, შესავ(ა)ლნი იყუნეს. დ[ა]|[78] მე მოვაჴსენე გამზრდელსა ჩემსა ბ ა გ რ ა ტ კ უ რ ა პ ა ლ ა ტ ს ა და შეუ|[79]ვალად გამიჴადნეს და მიბოძეს სიმტკიცე შეუვალობისაჲ.

და რ(ომე)ლი ქ ა |[80] ლ ა ქ ი ს ა გასავალი იყო ამის წ(მი)დისა ღედაქალაქისაგ(ა)ნ: ცხუარი, ცხენი, ღჳ|[81]ნოჲ ზედანი და რაჲცა იყო, ყ(ოვე)ლი ა ლ ი ა მ ი რ ა მ (ა) ნ ამოგუიგდო და ავჰჴადე|[82] ამას წ(მიდას)ა კ(ა)თოლიკე ეკლესიასა.

და ყ(ოვე)ლნი ს(ო)ფ(ე)ლნი, რ(ომე)ლნი წ(მი)დისა ამის კათოლი|[83]კე ეკლესიის(ა)ნი არიან, ავაშენენ და დავდგენ ყ(ოვე)ლგ(ა)ნ ს(ა)ხლნი.

და ავაგენ ეკლ|[84]ესიანი რიცხუით ყ(ოვე)ლნიეე.

აწ წ(მი)დანო მღდ(ე)ლთ-მ(ო)ძღ(უა)რთა მთავ(ა)რნო, რ|[85]ომელნი შ(ემდგო-მა)დ ჩემსა ღირს იქმნეთ წინამძღუარად წ(მიდას)ა ამას ღედაქ(ა)ლ(ა)ქსა და|[86] იხილნეთ ნაქმ(ა)რნი ესე ჩემნი, წ(მიდას)ა ლოცვ(ა)სა თქ(უე)ნსა მომიჴსენეთ საწყ(ა)ლო|[87]ბელი ესე ს(უ)ლი ჩემი, რ(აჲთ)ა თქ(უე)ნცა ღ(მერ)თმ(ა)ნ ს(ა)სყიდ(ე)ლი მოგ(ა)ნიჭოს, ა(მე)ნ.

ქრონი|[88]კონი იყო სმ. +

და ამათ ყ(ოველ)თა ნაქმ(ა)რთა ჩემთა შ(ემდგომა)დ სამხრით სად|[89]იაკონოსა, წ(მი)დათა მ(ო)წ(ა)მეთა სამ(ა)რტუილოსა შიგ(ა)ნ შევქმენ ს(ა)ფლავი|[90] ჩემი და დავდგი საკურთხ(ე)ვ(ე)ლი და ამა საკ(უ)რთხ(ე)ვ(ე)ლსა ზ(ედ)ა დავაყენე|[91] ჟამისმწირველად ცოდვილისა სულისა ჩემისათჳს გაზრდილი|[92] ჩემი ი ო ვ ა ნ ე ს(ა)ფლ(ა)ვსა ჩ(ემს)ა ზ(ედ)ა.

და უჩინე ამა საკ(უ)რთხ(ე)ვ(ე)ლსა ჩემსა და ჟამ|[93]ისმწირველსა და მივსცენ:

თ ე ძ ს: გლეხნი სამნი ფუძითა|[94] სრულითა და ვენაჴი ა, მიწაჲ ა, წისქუილნი ა და ჭალაჲ.

და ო ტ |[95] ა თ ლ ო ა ნ ს გლეხი ა, ც ი ხ ე დ ი დ ს — გლეხი ა, ბ — ნიეე ფუძითა სრ(უ)ლითა|[96] და ვენაჴი ა.

---

76 იბ] ბჟ. რომელი ქჟ^1. მე მომიგია] ზემო მიგია ჟ. მე]-ჟ^1. რლე] — პ^{1}ჟ^1. 77 ძველად ჰქონოდეს ჟ. წმინდასა ჟ^1, წმინდა ჟ. ჲ.უნეს პ. იყონეს პ^1, იყენენ ჟ. იყუნენ ჟ^1, ყუნეს ბ. 77—78 დ[ა] მე მოვაჴსენე] ზემოვახსენე ჟ. მოვახსენნე პ. 78 გამზდელსა ჟჟ^1. კურატპალატსა ჟ^1. 79 შეოვალობისაჲ პ, შეუვალობისა პ^{1}ჟჟ^1. 80 გასავალი] შესავალი პ^1 ჟჟ^1. ჲყო ნსხ. ჟჟ^1. წმინდისა ჟ. ცხვარი ჟ. ღვინო პ^1 ჟჟ^1. 81 ზედანი] ზედაში ჟ. რაცა პ^{1}ჟ^1.. ამირმან ამოგვიგდო პ^1 ჟ^1. ყოველი ალი ამირამან ამოგუიგდო და] — ჟ. ამოვკგდო ბდ. ავქადე პ^{1}ჟ^1, აეხადე ჟ. 82 ამა წმინდა ჟ. წმინდისა ჟ^1. წმინდისა ჟ. 83 ავაშენე ჟ. დავდგენ] დავაგენ ჟჟ^1. სახლნი] სახელი ჟ. ავაგენ] ავაშენენ ჟ. 84 რიცხვით პ^{1}ჟჟ^1. რიცხვთ ბდ. ყოველნიეე (sic) ჟ^1. წმინდანო ბ. წმინდანო მღვდელმოძღვარნო ჟ, წმინდანო მღდელ-მოძღვართა ჟ^1. მღუდელთმოძღუართა ბ. 85 იქმნნეთ პ^1. წინამძღურად პ^{1}ჟ^{1}ბ, წინამძღვრად ჟ. წმინდასა ჟჟ^1. 86 წმინდასა ჟ. თქვენსა ჟ^1. თქვენსა მომიხსენეთ ჟ. 87 რათა პ^1. რათა თქვენცა ჟჟ^1. ამინ პ^{1}ჟჟ^1 ბდ. ქორონიკონი ჟ^1. ქრონიკონი იყო] ქრონიკონსა ჟ. 88 სამხრით] სამკვრით (სამკრით) ჟ. სადიაკუნოსა პ^1, სადიაკენოსა ჟჟ^1. 89 წმინდათ ჟ. სამარტვილოსა ჟჟ^1, სამარტკლოსა ბდ. შევიქმენ ჟ. 91 ჩემისათვის პ^1. ჩემისა ჟ. 91—92 გაზრდილი.. ზედა] — ჟ. 92 იოვანე პ. 93 მწირველსა და] მწირველსა ჟ^1. თეძის ჟ. ფუძითა პპ^{1}ჟ^1. სროლითა პ. 94 ვენახი ჟჟ^1. მიწა პ^1 ჟჟ^1. წისქვილი ჟ, წისქვლნი დბ. ჭალა პ^1 ჟჟ^1. ოტათოანს ჟ. 95 გლეხნი ჟ. ბ-ნიეე] ყოველნივე ჟჟ. ფუძითა პპ^{1}ჟჟ^1. 96 ვენახი ჟჟ^1.

მ ც ხ ე თ ა ს სენანი ა, ბოსელი ა, ყანაჲ ა, და ვენაკი|[97] მცირე ა.

ესე ყ(ოვე)ლი თავისუფლობით, შეუვალად ჰქონდის, ყ(ოვე)ლის|[98]ა შესავალი-სა სასეფოჲს(ა)გ(ა)ნ, დიდისა და მცირისაგ(ა)ნ.

და არავისა (ა)|[99]ქუს ამას ზედა კელი, თჳნიერ ხუცისა, რ(ომელ)ი ს(ა) — კ(უ)რთხ(ე)ველსა ამა|[100]ს ჩემსა ზ(ედ)ა ჟამსა წირვიდეს.

ესე სიცოცხლესა ჩემსა გავა|[101]გე. და, ვითა ზემოჲთ დაჲწერია, ი ო ვ ა ნ ე საკურთხევე|[102]ლსა ჩემსა ს(ა)ფლ(ა)ვთა ჩემთა ზ(ედ)ა ჟამისმწირველ(ა)დ დავად-გი|[103]ნე და მიუთუალე ესე გასარ(ო)მელი, ვირე ცოცხ(ა)ლ იყოს, დგეს სა|[104]-კ(უ)რთხ(ე)ვ(ე)ლსა ჩემსა ზ(ედ)ა, ჟამსა წირვიდეს და მილ(ო)ცვიდეს და შ(ემდგო-მა)დ მისსა შ|[105]ვილთა და შვილისშვილთა მისთა დაუტევის და იგი დგეს, ჟამსა წირ|[106]ვიდეს და გუილოცვიდეს. და შეუცვ(ა)ლ(ე)ბ(ელა)დ ჰქონდის ესე გასა-რომელი|[107] საკ(უ)რთხ(ე)ვ(ე)ლსა ჩემსა, ს(ა)ფლ(ა)ვთა ჩემთა ზ(ედ)ა ჟამისმწირ-ველსა ხუ|[108]ცესსა, უკ(უნისამდ)ე ჟამთა, ვირემდის წ(მიდა)ჲ ესე დედაქალაქი ეგოს.

და ამა სა|[109]მარტჳილოსა შიგ(ა)ნ საკ(უ)რთხეველი ჩემი შევმოსე სკა-რ(ა)მ(ა)ნგითა,|[110] მოვჭედე ვეცხლითა, დავდგი ბარზიმ-ბეშხუემი ვეცხლისაჲ და კო|[111]ვზი ვეცხლისაჲ, სანაწილე და ასაპყრ(ო)ბ(ე)ლი, და ს(ა)ცეცხ(უ)რნი, და სასაკ(უ)მ(ე)ვლ|[112]ონი ვეცხლის(ა)ნი, შესამოსელი სკ(ა)რამ(ა)ნგი ა, ზეწარი ა, და დავჰკიდე|[113] ეზოჲ სკ(ა)რ(ა)მ(ა)ნგი შეოლვილი ა.

და ამას წ(მიდას)ა დედაქ(ა)ლ(ა)ქსა შიგ(ა)ნ|[114] დავიდევ ალაპი თუესა იან-ვ(ა)რსა კდ, დღესასწა(უ)ლსა ყ(ოვე)ლთა წ(მი)დ(ა)თა|[115]სა, ღამის-თევით და ჟა-მისწირვით აღესრულებოდის.

აწ წ(მი)დანო|[116] მღ(უ)დ(ე)ლთ-მ(ო)ძღ(უა)რთა მთავ(ა)რნო, რ(ომე)ლნი შ(ემ-დგომა)დ ჩ(უე)ნსა და შემდგომითი შ(ემდგომა)დ ღირს ი|[117]ქმნეთ წინამძღურ(ა)დ წ(მიდას)ა ამას კათოლიკე ეკლესიასა და|[118] ჰნახნეთ ნ(ა)ქმ(ა)რნი ესე ჩემნი, გ(ა)ნ-გ(ე)ბ(უ)ლი ესე და გ(ა)ნწესებ(უ)ლი, რ(ომე)ლ ც(ო)დვი|[119]ლისა ამის ს(უ)ლისა ჩემის(ა)თჳს დამიც და მიჩენია, შეუცვ(ა)ლ(ე)ბ(ელა)დ და უქც(ე)ვ(ე)ლ(ა)დ და|[120]-

---

სენანი] სენაკი პ[1]ქქ[1]. ბოსელი ა]-ქ. ყანა პ[1] ქქ[1]. ვენახი ქქ[1]. 97 მცირე ა] მცირე ბ. ჰქონდეს ქ. შესავალისაგან ქ. სასეფოსაგან პ[1]ქ[1]. 98 — 99 არა ვისა ჰქონდეს ამაზედ ხელითაწიფი ქ. 98 აქოს პ. 99 ზედ ქ[1]. თჳნიერ ქ. თჳნიერი პ[1]ქ[1]. რომელი ქ[1]. 100 წირვიდეს პ[1], სწირვიდეს ქ. სწირვიდეს ქ[1]. გ(ე)ვგე ბღ. 101 ზემოთ პ[1] ქქ[1]: იოვანე პ. იოვანე იყვნეს ქ. 102 ჩემსა] — ქ. 103 მიუთუალე ქ. გასარომელი] — ქ. გასარმელი (sic) ქ[1]. იყოს ბ. 104 საწირველს ქ. 105 მისთა] ძირთა ქ. დაუტევის პ[1]. იგი დგეს] იდგენ ქ. დგეს] — და ქ[1]. ჟამთა სწირვიდეს ქ. სწირვიდეს ქ[1] 106 გვილოცვიდეს ქქ[1]. გვლოცვიდეს ბღ. ჰქონდეს პ[1] ქქ[1]. გასაგებელი ქ. 108 უკუნისამდე ბ. ვიდრემდის წმიდა პ[1] ქ[1]. წმიდა ქ. სამარტჳილოსა ქქ[1], სამარტჳლოსა ბღ. 109 საკარამანგითა პ[1] ქ[1]. 110 ვეცხლითა]-+-და ქ[1]. ბარძიმ-ბეშხუმი პ[1], ბარძიმ-ფეშხუმი ქ. ბარძიმ-ფეშხუმი ქ[1]. ბეშხუემი პ. ვეცხლისა პ[1] ქქ[1]. 111 ვეცხლისა პ[1] ქქ[1]. საცეცხური ქ[1], საცეცხლური ქ. სასაკმევლონი პქ[1], სასაკმეველონი ქ. სასაკმეველნი ბღ. 112 საკრამანგი პ[1], სკარამანგი ბ. დავკიდე პ[1]. 113 ეზო ქ[1]. ეზოჲ] ეზო ქ. საკრამანგ პ[1]ქ[1]. შეოლვილი] შეყოფილი ქ. ამა წმინდასა ქ. წმინდასა ქ[1]. 114 დავდევ ქ. დავდევ ქ[1]. თვესა პ[1]ქქ[1]. იანვარსა პ. ყოველსა ქ[1]. 114—115 წმინდათასა ღამისთევით ქქ[1]. 115 ჟამისწირვითა ქქ[1]. აღესრულებოდის პ[1]. წმინდანო ქქ[1]. 116 მღვდელთ-მოძღვართ ქ. მღვდელთ მოძღვართა ქ[1]. რომელი ქ[1]. ჩვენსა პ[1]ქქ[1]. შემდგომთა ქ.შემდგომად] — ქ. იქმნნეთ პ[1]. 117 წინამძღურად პ. წინამძღურად წმიდასა ქქ[1]. ეკლესიასა ქქ[1]. 118 ნახნეთ პ[1] ქ. ნახნეთ ქ[1]. განგებულნი პ[1]ქ[1], განწესებულნი პ[1]ქ[1]. რომელი ქ. 119 ჩემისათვის პ[1]ქქ[1]. დამიც ქქ[1]. ვამიც — პ[1]. შეუცვალად პ. შეუცვ(ა)ლ(ე)ბ(ელა)დ] შეუხებლად ქ.

ამტ(ი)ცეთ, რ(აჲთ)ა შ(ემდგომა)დ თქ(უე)ნსა ს(უ)ლისა თქ(უე)ნის(ა)თჳს გ(ა)ნ-გ(ე)ბ(უ)ლი და გა(ნ)წეს(ე)ბ(უ)ლი თქ(უე)ნი და|[121]ემტკიცოს.

და რ(ომე)ლმ(ა)ნ ქ(ა რ თ ლ ი ს ა) კ(ათალიკო)ზმ(ა)ნ, გინა რამ(ა)ნცა გუ-(ა)რმ(ა)ნ კ(ა)ცმ(ა)ნ შ(ემდგომა)დ ჩემსა და შ(ე)მდგ(ო)მითი|[122] შ(ემდგომა)დ, ვი-რ(ე)მდის წ(მიდა)ჲ ესე დედაქ(ა)ლ(ა)ქი ეგოს, ნ(ა)ქმ(ა)რი და გ(ა)ნწ(ე)ს(ე)ბ(უ)ლი ესე ს(უ)ლისა ჩემი|[123]სათჳს შეცვ(ა)ლოს, რ(ომე)ლ ზემოჲთგ(ა)ნ ქუემომდენ და-გჳ<ი>წერია, რასაცა ჟა|[124]მსა რაჲსაცა მიზეზისა მ(ო)ლებითა აქციოს და ამა ს(ა)კ(ურთ)ხ(ე)ვ(ე)ლსა და ს(ა)ფლ(ა)ვთა|[125] ჩემთა ხუცესი და ესე გას(ა)რ(ო)-მ(ე)ლი მისი მოაკლოს, ანუ აღ(ა)პი ჩ(ე)მი და ძმ(ა)თა|[126] ჩემთაჲ შ(ე)ცვ(ა)ლ(ო)ს, — პრისხ(ა)ვსმცა მ(ა)მ(ა)ჲ, ძე და ს(უ)ლი წ(მიდა)ჲ და წ(მიდა)ჲ კ(ა)თ(ო)ლიკე ეკ-ლესიაჲ|[127] ს უ ე ტ ი ც ხ (ო) ვ (ე) ლ ი, ხატი ღ(მრ)თ(აე)ბის(ა)ჲ, წ(მიდა)ჲ ღ(მრ)-თისმშ(ო)ბ(ე)ლი, ძელი ცხ(ო)რ(ე)ბ(ი)საჲ და წ(მი)დანი ესე|[128] მ(ა)რტუ(ი)ლნი, დაკლებულმცა არს წესთაგ(ა)ნ საეკლესიოთა და ნ(ა)წილიმცა მისი ი (უ) დ ა ს-თ(ა)ნა|[129] არს, რ(ომელმა)ნ გ(ა)ნყიდა უფ(ა)ლი ჩ(უე)ნი ი (ე ს) უ ქ (რ ი ს ტ) ე. და და-მცა-ის(ა)ჯ(ე)ბის უარის-მყ(ო)ფ(ე)ლთა ღ(მრ)თისა|[130]თა თ(ა)ნა. +

ი ა მ ტ კ ი ც ე ბ ე ბ ი:

[1]. ქ. ესე ვითა ზემოჲ დამიწერია, ესე ქუემოჲთ ჴ(ე)ლითა ჩ(ე)მითა დამი-მ|[131]ტკიცებია.

ვინ აქციოს, კრ(უ)ლია დაუს(ა)ბ(ა)მ(ოჲ)სა ღ(მრ)თისა პირითა, წ(მი)დისა ღ(მრ)თის-|[132]მშ(ო)ბ(ე)ლისა მ(ა)დლითა, წ(მიდ)ისა კ(ა)თოლიკე ეკლ(ე)სიისა მ(ა)დლითა, წ(მი)დათა მ(ო)ც(ი)ქ(უ)ლთა მ(ა)დლ|[133]ითა და ყ(ოვე)ლთა წ(მი)დ(ა)-თა მ(ა)დლითა, კრ(უ)ლმცა (ა)რ<ი>ს ს(უ)ლით და ჴ(ო)რცით ორსავე ცხ(ო)-რ|[134]ებ(ა)სა ამისი გ(ა)მტეხელი. და, ვინ დაამტკიცოს, ჯ(უა)რი და კ(ურთ)ხ(ე)-ვ(ა)ჲ აქუს.

თქ(უე)ნ, |[135] წ(მი)დანო მღდ(ე)ლთ-მ(ო)ძღ(უა)რნო, რ(ომე)ლთა ესე დაწ(ე)-რილი და გ(ა)ნგ(ე)ბ(უ)ლი ს(უ)ლისა ჩ(ე)მის(ა)ჲ ჰნა|[136]ხოთ, თქ(უე)ნ სიმტკიცე დაწერეთ. +

---

120 რათა პ[1]ქქ[1]. თქუენსა ქქ[1]. თქუენისათჳს გაგებულიპ[1]. თქვენისა გაგებული ქქ[1]. თქვენი ქ. 121 ქართლისა — ქ. გურმან პ. გვარმან ქ. ჩემისა ქ[1]. 122 ვიდრემდის ქქ[1]. წმინდა პ[1]ქქ[1]. ნაქ-მარნი ქ[1]. ჩემისათჳს პ[1]ქ[1]. ჩემისათვის ქ. 123 შეც(ვ)(ა)ლოს... დაგვიწერია] — ქ. დაგვიწერია პ[1]. შეუცვალოს, რომელი ზემოდგან ქვემოდმდე დაგვიწერია ქ[1]. რომელ ზემოთგან ქუემომდე დგვიწე-რია პ[1]. რომელ ზემოდგან ქვემოუმდე დაგვიწერია ქ[1]. 124 რასაცა პ[1], რისაცა ქ[1]. რაცა ქ. მო-ლებისა ქ. მილებითა პ[1]. აქციონ ქ. 125 ჩემთა] + ზედა ქქ[1]. ხუცესი] — პ[1]. ვასარომელი] განგებული ქ, განსარომელი ქ[1]. მისი] — ქქ[1]. ანო პ. 125—126 და ძმათა ჩემთაჲ] — ქ. 126 ჩემ-თა პ[1]ქ[1]. შეცვალოს ქ. რისხავსმცა პ[1]ქ, რისხამცა ქ[1]. მამა პ[1]ქქ[1]. წმიდა პ[1], წმინდა ქქ[1]. წმიდა პ[1]. წმინდა ქქ[1]. ეკლესია პ[1], ეკლესია ქქ[1]. 127 სვეტიცხოველი ქქ[1]. ღმრთებისა ყოვლად პ[1]. ღვთაებისა ქ. ღვთაებისა ყოვლად წმინდა ღვთისმშობელი ქ[1]. ცხოვრებისა პ[1]ქქ[1]. წმინდა ქქ[1]. 128 მარტვილნი ქ. მარტვლნი პდ. დაკლებულმცა] და კიდემცა პ[1]ბ. და ვიდრემცა ქ. წესისაგან ქქ[1]. იუდა] მის ქ. 129 ჩვენი იესო ქქ[1]. იესუ ბდ. დაშჯაისჯების ქბ. იარის მყოფელთა პ. უარის მყოფელ თა] + თანა ქ. 129—130 ღმრთისათა თანა] — თანა ღმრთისათა პ[1], თანა ღვთისათა პ[1], ღვთისათა ქქ[1]. 130 ქ] — ქქ[1]ბდ. ხელი პ[1]ქქ[1]. ესე ქვემოთ] ეს ქვემოთ პ[1]. ქვემოთ ქქ[1]. ხელითა ქ. 131 კრულ არს ქ. დაუსაბამისა პ[1]ქ[1]. ღვთისა ქქ[1]. ღმრთისმშობლისა ქ. ღვთისმშობლისა ქ[1]. 132 წმინდი-სა ქქ[1]. ეკლესიისა პ. ეკლესიის ქქ[1]. წმინდათა ქქ[1]. 133 წმინდათა ქქ[1]. არს პ[1] ქქ[1]. [ა]რის ბ, [ა]რს დ. (ა)რ[-]ს]+ ცათა შინა და ქვეყანასა ზედა პ[1]ქ[1]. სულითა ქ. ცხოვრებასა პ[1]ქ. 134 ამისი ქ. ჯვარი ქ. კურთხევა პ[1]ქქ[1]. აქოს პ. იყოს ქ. 135 თქვენ წმინდანო ქქ[1]. მღვდელ-მოძღვარნო ქ. მღუდელთ მოძღუარნო ბ. მღდელ-მოძღვარნო ქ[1]. ჩემისა პ[1], ჩემისათვის ქქ[1]. ნახოთ ქ. 136 თქვენც ქქ[1]. სიმტკიცე ქ[1]. დაწერეთ ქქ[1].

ღ(მრ)თიჲ დიდ(ე)ბ(უ)ლნო, ძლიერო ბ(ა)გრ(ა)ტ აფ|[137]ხაზთა მ(ე)ფეო და ნ{ე}ბითა ღ(მრ)თის(ა)ჲთა, ყ(ოვ)ლისა აღმ(ო)ს(ა)ვლეთისა კურაპალ(ა)ტო, და|[138] ძლიერო მეფეო კ(ჳრიკ)ე, არწმ{უ}ნოს ღ(მერ)თმ(ა)ნ მ(ე)ფ(ო)ბ(ა)სა თქ(უე)ნსა ესე დაწერილი და გ(ა)ნ|[139]გებ(უ)ლი ს(უ)ლისა ჩ(ე)მის(ა)ჳს, ჴ(ე)ლითა თქ(უე)-ნითა დამიმტკიცეთ. +

[2]. [140]{ქ.} ესე ვითა ზემოჲთ მელქიზედეკ ქ(ართლისა) კ(ათა-ლიკოზსა) დაუწერია და ს(ა)ქმე ს(უ)ლისა მისის(ა)ჲ გაუ|[141]გია, მე, ბ(ა)გ-რ(ა)ტს, ნებითა ღ(მრ)თისაჲთა აფხაზთა მ(ე)ფესა და კურაპ(ა)ლატსა, ჴე|[142]ლი-თა ჩ(ე)მითა დამიმტკ(ი)ცებია. მტკ(ი)ცე არს და უქც(ე)ველი ნებითა ღ(მრ)თი-ს(ა)ჲთა.|

[3]. [143]{ქ.} ესე ვითა, დიდებ{უ}ლ-ყ(ა)ვნ ღ(მერ)თმ(ა)ნ ს(უ)ლი მ(ა)თი, მელ-ქიზედეკს, ქ(ართლისა) კ(ათალიკოზსა), ს(უ)ლისა მ(ა)თისათ|[144]ჳის გაუგია და დაუწერია და შედეგ(ა)დ, ად(იდე)ნ ღ(მერ)თმ(ა)ნ, ბაგრ(ა)ტ კურა-პა|[145]ლატსა ჴელითა მ(ა)თითა ჩაურთ(ა)ვს და დაუმტკიცებია, მეცა, კ(ჳრიკ)ე მეფ(ე)სა,|[146] დისწ(უ)ლსა კ(ჳრიკ)ე მ(ე)ფის(ა)სა ჴელითა ჩემითა ჩამირთავს და დამიმტკიცებია. |[147] მტკ(ი)ცე არს და უქც(ე)ვ(ე)ლი ესე. და, ვინ უქციოს, ესე-მცა ზემოჴსენებ(უ)ლნი|[148] ყ(ოვე)ლნი წ(მი)დანი ჰრისხევენ. +

[4]. {ქ.} კ(ჳრიე)ლ(ეჲსო)ნ, ესე ვითა ს(უ)ლდიდ(ე)ბ(უ)ლსა და ს(უ)ლკ(უ)რ-თხე|[149]ულსა, გ(ა)მზრდელსა და შემოქმედსა ჩემსა და, ვიკ(ა)დრო, მ(ა)მ(ა)სა მელ|[150]ქიზედეკ ქ(ართლისა) კ(ათალიკოზსა) დაუწერია და გაუგია თა-ვისა ს(უ)ლისათჳს, ად(იდე)ნ |[151] ღ(მერ)თმ(ა)ნ, ძლიერთ(ა)თა მ(ე)ფეთა დაუმ-ტკ(ი)ცებია, მეცა, გლ(ა)ხ(ა)კსა, უღირსსა, |[152] რეცა ს(ა)ხ(ე)ლით კ(ათალიკოზ-სა), დამიმტკ(ი)ცებია. ქ(რისტ)ე, პ(ირ)მტკ(ი)ცეჲ ყ(ა)ვნ ბრძ(ა)ნებ(ა)ჲ მ(ა)თი; და ვინმცა |[153] აქცია, ანუ შეცვ(ა)ლა ბრძ(ა)ნება(ა)ჲ მ(ა)თი ქ(რისტ)ეანეთაგ(ა)ნ-მ(ა)ნ კ(ა)ცმ(ა)ნ... +

[5]. [154]{ქ.} ესე ვითა ს(უ)ლდიდებ(უ)ლსა მ(ა)მ(ა)სა ჩემსა, მელქიზე-დეკს ქ(ართლისა) კ(ათალიკოზსა) იოვ(ა)ნესდა |[155] დაუწერია, და

ღვთიჲ ქქ[1]. ძლიერო] — პ[1]. 137 მეფჱო პ[1], ნებითა ღმრთისაჲთა] — ჟ. ღვთისათა პ[1]ქ[1]. კორაპალატო პპ[1], კუროპალატო ჟ. 138 კვირიკე პ[1]ჟ, კვირიკე (კ˜ე) ქ[1]. მეფობასა პ[1]. თქუენსა ქქ[1]დ. 138 დაწერილი] — პ[1]. 139 ჩემისათჳის პ[1]ქქ[1]. ხელითა ჟ. თქვენითა ქქ[1]. 140 ქ — ჟქ[1] ბ. ზემოჲთ პ[1]ჟ. მელქისედეკ ქქ[1]. ქართლისა]-ჟ. კათალიკოზს პ[1]ქქ[1]. მისისა პ[1], მისისათჳის ქქ[1]თ. გაიგია პ. 141 მე]-ჟ. ბაგრატსა ქქ[1]. ღთ˜ისათა პ[1], ღ˜ვთისათა ქქ[1]. კურატპალატისა ქ[1]. ხელითა ჟ. 142 მტკიცე] — ჟ. უქცეულ პჟ. ღ˜თისათა პ[1], ღვთისათა ქქ[1]. 143 ქ]-ქქ[1]. ვითარ პ[1]ქ[1]. ვითა დიდებ(უ)ლ ყ(ა)ვნ] ყოვე-ლთა დიდებულთა ჰყონ ჟ. ჰყუენ პ[1]ქ[1]. მ(ა)თი] მისი ჟ. მელქისედეკ ქქ[1]. ქართლისა] — ჟ. კა-თალიკოზისა ქქ[1]. მათისათჳს ჟ. მათისათჳს ქ[1], მათისთჳს ბ. 144 გაიგია პ. შედეგ(ა)დ] შემდ-გომად პ[1]ქქ[1]. კურატპალატსა ქ[1]. 145 ხელითა ჟ. მათითა] მისითა ჟქ[1]. კვირიკე პ[1]ქქ[1]. მეფისა ჟ. მეფესა]+ და პ[1]ქ[1]. 146 კვირიკე პ[1]ქქ[1]. 147 უქცეველ პ[1]ბ, უქცეველი ქდ. ესემცა] ესე ჟქ[1]. ზემო-ხსენებულნი ქქ[1]. 148 წმიდანი ჟ. წმინდანი ყოველნი პ[1]ქქ[1]ბდ. რისხევენ პ[1]ქქ[1]. კ(ჳრიე)ლ (ეჲსო)ნ] — ჟ. კჳრიელე-სონ ბ. კ-ნ] კუალად პ[1]ქ[1]. სადიდებელსა ჟ. სლკრთხე˜ოლსა პ. |149 და შემოქმედსა] — პ[1]ქ[1]. ეჰკადრო ქქ[1]. ვიჰკუადრო პ[1]. მელქისედეკ პ[1]ქქ[1]. 150 ქ(ართლისა)]—ქქ[1], კათალიკოზს პ[1]. სულისათუის პ[1]ჟ, სულისათჳს ქ[1]. 151 ძლიერთა პ[1]ბქ[1]დ. გლ(ა)ხ(ა)კსა, უღირსსა]~უღირსსა გლა-ხაკსა პ[1]ქ[1]. 152 სახელით ქ[1]. კათალიკოზსა] კ˜ი (კვირიკე?) ჟ. ქრისტემან ბდ. ქ(რისტ)ე) პ(ირ)მტ-კ(ი)ცეჲ ყ(ა)ვნ] ქართლისა პატრიაქსა მტკიცე იყავნ პ[1]. ქრონიკონსა პ. მტკიცე ჰყავნ ჟ, ქართ-ლისა პატრიარქსა მტკიცე ჰყავნ ქ[1]. ბძანება პ[1]ქქ[1]. 153 ანო პ[1]. ბრძანება პ[1]. ქრისტიანეთაგან მან პ. 154 ქ]-ჟ. მელქისედეკს პქქ[1]. ქართლისა] — ჟ. იოვ(ა)ნესდა] იოვანე მღდელი პ[1]. იოვა-ნეს და] — ჟ. 155 და]+ იოანე მღდელი დაუწერია და ჟ[1].

მ(ა)თისა ს(უ)ლისა მლ(ო)ცველ(ა)დ, ჟამისმწირველ(ა)დ დაუწე|[156]სებია და მისი გას(ა)რომ(ე)ლი უჩენია და თვისა ჴელითა სიმტკ(ი)ცე |[157] დაუწერია, ად(იდე)ნ ღ(მერ)თმ(ა)ნ, ძლიერთა მ(ე)ფეთა დაუმტკ(ი)ცებია, და მეცა, |[158] გლ(ა)ხ(ა)კსა ქ(რისტ)ეს მ(იე)რ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზსა ოქროპირსა ჩემითა ჴელითა|[159] დამიწერია და მ(ა)თი ბრძ(ა)ნებ(უ)ლი დამიმტკ(ი)ცებია. და მტკ(ი)ცე არს უკ(უნისამდ)ე|[160] იოვ(ა)ნესთუ(ი)ს, და ნებიერი არს იოვ(ა)ნე [ყოვლისა] ამის მათის[ა]|[161] ბრძ(ა)ნებ(უ)ლ(ი)სა, ვისთუისცა იოვ(ა)ნეს უნ-დეს მიცემ(ა)დ და დატევე|[162]ბად. და ვინცა ვინ, რამ(ა)ნცა გუარმ(ა)ნ კ(ა)ცმ(ა)ნ, რასაცა ჟ(ა)მსა ამი|[163]ს(ა)გ(ა)ნი რაჲცა დააკლოს და შეცვ(ა)ლოს, კრ(უ)ლ[მცა არს ღმრ]თისა [პირი]|[164]თა, წ(მი)დათა მოციქულთა ჯ(უა)რითა, წ(მი)დისა კ(ა)-თოლიკე ეკლესიი|[165]სა მ(ა)დლითა და ჩ(უე)ნითა ჯ(უა)რითა. მკ(უ)დ(ა)რი და ც[ოცხალი მისი კრულმცა არს]|[166] ც(ა)თა შ(ინ)ა და ქ(უე)ყ(ა)ნასა ზ(ედ)ა. ვი(ნ) კუალა არაჲ უქციოს, არცა ამის(ა)გ(ა)ნი შეცვ|[167]ალოს, არსმცა კ(უ)რთ(ხეულ) ღ(მრ)თისაგ(ა)ნ და ჩ(უე)ნგ(ა)ნ. +

• მლოცველად] მღვდლად ქქ^1. 156 და მისი გას(ა)რომ(ე)ლი უჩენი] — ქ. და თვისა] თჳსითა ქ^1. თვისა] თავის ქ. თავისა ბ. თავის ხელითა ჟ. 158 ქართლისა] — ქქ^1. კათალიკოზსა ოქროპირს ჟ. ოქროპირს ქ^1 დ. ხელითა ჩემითა ქ. 159 ბძანებული ქ. და] — ქ. უკუნისამდე ბ. 160 იოვ(ა)ნესთუ(ი)ს პ, იოანესთვის ჟ, იოანესთჳს ქ^1, იოვანესთჳს ბდ. ნებიერ პ^1. ქ. იოვ(ა)ნე პ, იოანე ქქ^1. ყოვლისა] — ქ. მათისა] მიერ პ^1. მათისა] — ქ. 161 საბრძანებელისა პ^1. ბძანებულისა ქქ^1. ვისთუისცა] ვთხოვეცა ჟ, ვისთვისცა პ^1, ვისთჳსცა ქ^{1}ბდ. იოვანეს პ. იოანეს ქქ^1. 162 გვარმან ქ. ამისგანი პ^1. ამისგან ჟქ^1. 163 რაცა პ^{1}ქქ^1. შესცვალოს ქქ^1. პირითა] და მისთა პ^1, ს[ისყუი]თა ბ. 163—164 ღმრთისა პირითა] — ქქ^1. 164 წმინდათა მოციქულთაგან ჟქ^1. ჯვარითა ქ. წმინდისა ქქ^1. ეკკლესიისა ქქ^1. 165 ჩვენითა ქქ^1. ჯვარითა პ^1. მკ(უ)დ(ა)რი და ც[ოცხალი მისი კრულმცა არს] მკვდარსა და ცოცხალსა ზედა ჟ^1. მისი კრულმცა არს] ზედა ქ. კრულმცა არს] — ბ. 166 ვი[ნ] კუალა არაჲ] და თუ ქ^1. არცა] და ქქ^1. ამისგანი პ^1 დ. ამისაგან შესცვალოს ჟქ^1. 167 კ(უ)რთ(ხეულ)] კრულ, წყეულ ჟ, კრული, წყეული ღვთისაგან ქ^1. ღვთისაგან ჟ. ჩვენგან ჟ.

3

[1054/1072]. სიგელი ბაგრატ მეფისა ოპიზარ და მიჯნაძოროელ მამებისადმი

დ ე დ ა ნ ი: ხრ. Sd 1201; ეტრატი; გრაგნილი; 247,2×28; 5 კეფი: I 58; II 61,5; III 60.2; IV 54; V 13.5×14; კეფები გადაკერებულია ერთმანეთზე თეთრი აბრეშუმის ძაფით; ნუსხა-ხუცურიდან მხედრულზე გარდამავალი XI ს. ხელი (მრგლოვანი ნუსხური); განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი თითქმის ყოველი სიტყვის შემდეგ; თავბოლონაკლული; იპოვნა დ. ფურცელაძემ ქუთაისში ([81], 591).

დედანს (შემორჩენილ ნაწილში) თარიღი არ უზის (ჰქონდა თუ არა თარიღი დაზიანებამდე — არ ჩანს).

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1058 ახლო დრო (ჟ); 2) 1027—1072 (თ, დ); 3) 1060—1065 ([69], ივ. ჯავახიშვილი. 178—179).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: ბაგრატ IV-ის ძეს გიორგის კურაპალატობა (ამ ტიტულით იხსენიება ის საბუთში) შეეძლო მიეღო 1054 წ. შემდეგ, როცა ბაგრატ IV უკვე ნოველისიმოსად იხსენიება ([69], 178—179).

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [74], Бакрадзе Д. З. 20—22 (ქართ. და რუს.); 2) [38], თ. ჟორდანია 6—9 (პ. კარბელაშვილის მიერ გადაღებული პალეოგრაფიული პირის მიხედვით) (ჟ); 3) [42], ე. თაყაიშვილი, 1—5 (თ); 4) [36], ე. თაყაიშვილი, 1—7 (პალეოგრაფიული პირი); 5) [60], ა. შანიძე, 93—94 (შ); 6) [50], ი. დოლიძე, № 5 (დ); 7) [52], ი. აბულაძე, 269, ტაბ. 134 (ნაწყვ.); 8) [84], Пурцеладзе Д. П. 120—121 (რუს.).

[? მო]ვიდეს ჩ(უე)ნ წ(ინაშ)ე ქ უ თ ა თ ი ს, სახლსა სამკჳდრებელსა ჩ(უე)ნსა|[2], ესე მამანი მ ი ჯ ნ ა ძ ო რ ო ე ლ ნ ი და მამანი ო პ ი ზ ა რ ნ ი.

და მოი|[3]ყვანნეს მ ი ჯ ნ ა ძ ო რ ო ე ლ თ ა ხატნი წ(მი)დათა მოციქულ|[4]თა პ(ე)ტრ(ე)სი და პ(ა)ვლ(ე)სი და ნაწილნი წ(მი)დისა ბ ა რ თ ლ ო მ ე|[5] მოციქულისანი. და მოიხუნეს სიგელნი გ უ რ გ ე ნ ე(რისთავთ)-ე(რისთავ)ისაი,|[6] გ უ რ გ ე ნ მეფეთა-მეფისაი, პაპისა ჩემისა ბ(ა)გ(რა)ტ კურაპალა|[7]ტისაი და

1... ვიდეს ბ. სამკჳდრებელსა თ. 2. მიჯნაძორელნი ქ. 3 მიჯნაძორელთა ქ. 5. ე-ისა ბჟ. ერისთავთა ერისთავისაი თ. ერისთავთა ერისთავისაი დ. 6 მეფისა ბჟ. კურაპალატისა ბჟ.

მამისა ჩემისა გ(იორგ)ი მეფისაი, რ(ომ)ლითა იგი ტყენი და ზღ|[8]ვარნი მიჯ-
ნაძოროისათუის დაემტკიცნეს და კრულობ|[9]ითა მოწმობანი კათალი-
კოზთა და მღდელთ-მოძღუ|[10]ართანი.

და მოიღეს ოპიზართა დაწერილი გუარამ მამ|[11]ფლისაი, რ(ომ)ლი-
თა მას ტყესა და ზღვარსა მიჯნაძორ'ოე|[12]ლთა ერჩოდეს და ამათ მიჯ-
ნაძოროისა სიგელთა შინა|[13] გუარამ მამფლისა დაწერილი, რ(ომე)ლ
ოპიზართათუის|[14] დაუწერია, არა ჴსენებულ იყო არცა დამტკიცებულა|[15]დ
და არცა გარდაგდებულად.

და ჩ(უე)ნ ესე შფოთი მათი გუი|[16]მძიმდა, რავდენ იგი წ(მი)დანი უდაბნონი
მშჳიდობისა და|[17] დაწყნარებისა და ჩ(უე)ნ მეფეთა ლოცვისათუის აღშენებუ|[18]ლ- II კეფ.
ნი არიან.

და გულს-მიდგინა ღ(მერთმა)ნ და მადლმან მათ წ(მი)დ(ა)თა|[19]მან და ჴელ-
ვყავე ხარკებით საურავსა მათსა: შევკრ|[20]იბენ კარსა დარბაზისა ჩ(უე)ნისასა
მღდელთ-მოძღუარნი,|[21] ე(რისთავთ)-ე(რისთავ)ნი, ე(რისთავ)ნი და ყ(ოვე)ლთა
ჴევთა ზემოთა და ქუემოთა აზნა|[22]ურნი, მეცნიერნი საბჭოთა საქმეთანი და დავ-
სხენით წ(ინაშ)ე ჩ(უე)ნ|[23]სა. და წავიკითხენით მათნიცა და მათნიცა დაწერი|[24]ლ-
ნი და რ(ომე)ლი სიტყუის გებაი იყო მათ შორის, მოვი|[25]სმინეთ. და სამართლად
ესე გავიგონეთ, რ(ომე)ლ ჴელნი|[26] ამათნი მრ(ა)ვ(ა)ლნი და მტკიცენი იყუნეს და
ჩ(უე)ნგან მათი|[27] გატეხაი არა ჯერ-იყო, და სულსა მათ პირველთა მეფეთა|[28]სა
არა დავამძიმებდით. და თუმცა ოპიზარნი უნუგეშინის|[29]ცემოდ გაგუეშნეს,
იგინი შეწუხდებოდეს, და ესე ჩ(უე)ნ|[30] ბრალად შევინახეთ.

და აწ სალოცველად მეფობისა|[31] ჩემისა და შვილისა ჩემისა გ(იორგ)ი
კურაპალატისა და სალო|[32]ცველად სულსა მათ პირველთა მეფეთასა ესრეთ
გან|[33]ვაგე და დავამტკიცე საქმე მათი: ტყენი და ზღვარნი||[34] ამათნი, ვითა მათ III კე..
პირველთა მეფეთა დაწერილთა სიგე|[35]ლთა შიგან უწერიან, ნიშნით ზღვარნი:
სამხრით-სამწ|[36]ყრისა წყალი, ვითა შავშეთისა წყალსა ჩაერ-
თვის, და|[37] ტიხარის კლდე და ქედ-ქედი ვითა წავალს; დასავლით —
ე|[38]ჟუანთა ქედი; და ჩრდილოით-დიდუბისა ხერთვისი და საქათ-
მის კა|[39]რი, ვითა ქედ-ქედი წავალს, დიდი ქედი ერთკარი. ესე ზღვარ|[40]ნი
მტკიცენი არიან მიჯნაძოროელთა ზედა და ქედსა ამერით|[41]არაი უც
საქმე და სასარჩლოი ოპიზართა, სალესველთა სათი|[42]ბისაგან კიდე.

და ამისდა ნაცვლად, რ(აითა)მცა ოპიზარნიცა გუ|[43]ლსავსე ვყვენ, სა-
ლოცველად სულისა ჩემისა თავსა|[44]ვე ჩემსა დავათმინე: ავიღე სამამასახლი-
სოისა სამსახუ|[45]რებლისა ჩ(უე)ნისაგან ბარევანი სოფელი და მივეც ოპი-
ზარ|[46]თა სატრაპეზოდ. და გარდავსწყუიდე მათ შორის საზიდი და|[47] სარჩე-
ლი, რ(აით)ა ესე ორნივე წ(მი)დანი უდაბნონი მშჳიდობით|[48] და უშფოთველად
იყუნენ და მეფობასა ჩემსა და ძესა ჩე|[49]მსა გ(იორგ)ი კურაპალატსა გუი-
ლოცვიდენ და მათ პირველ|[50]თა მეფეთა მაშენებელთა და შემწირველთაცა
ულო||[51]ცვიდენ, რ(აით)ა ღ(მერთმა)ნ, მეოხებითა მათ წ(მი)დათა მოციქულთა|[52]- IV კეფ.

7 მეფისა ბქ. 10 გურამ თ. მამფლისა ბქ. 14 ჴსენებული დ. 16 რავდენ] რადგან ქ. 18 გულსმოდგამნი ქ. გულსმდგანი ბ. 19 და — ქ. 20 მღვდელთმოძღვარნი ქ. 24 სიტყუისგება ბქ. 26 ჩვან ქბ. 27 გა-ტეხა ბქ. 28 არა] არ ბ. 29 გაგუეშენეს ქ. 30 შევინახეთ] დავინახეთ ბქ. 32 სულ[ი]სა ბდ. განვაგეთ ბ. დავამტკიცეთ ბ. 34 სიგელსა ბ. 35 სამწყრის ბ. 36 შავშეთის ქ. 37 ტახარის ბქ. 38 საქათმის კირი ნსხ. თ შ. 40 ქედს თდ. 41 სლესველთა ბქ. 42 რათამცა თდ. 44 სამსახურებლისა ბქ. 46 გარ-დავსწყუდე ბ. 47 სარჩიელი ბქ. რათა თდ. 49 ულოცვიდენ ბ. 51 რათა თდ. მოციქულთათა ბქ.

ითა და მათდა მიმართ ვედრებითა მათ წ(მი)დაჲა მამათაი|[53]თა, დღესა მას განკითხვისასა, ულხინოს ცოდვილ|[54]სა სულსა ჩემსა, მიჴსნას ს(ა)სჯელთაგან საუკუნეთა|.

[55] აწ, ვინცა ჰნახოთ ბრძანებაი და სიგელი ესე ჩ(უე)ნი: შემდ|[56]გომთა ჩ(უე)ნთა მომავალთა მეფეთა, ე(რისთავთ)-ე(რისთავ)თა, ე(რისთავ)თა, ტ ა|[57]ო ი ს ა და კ ლ ა რ ჯ ე თ ი ს ა ტანუტერთა და ყ(ოვე)ლთა ჴელისუ|[58]ფალთა და საქმის მოქმედთა, დაუმტკიცეთ და ნუვინ ჴე|[59]ლ-ჰყოფთ შლასა და შეცვალებასა ამისსა!

და უკუეთუ|[60] ვინმე, რასაცა ჟამსა, რაიცა გუარი კაცი, დიდი გინა მცი|[61]რე, აღგეს და ამას ნაქმარსა ჩ(უე)ნსა აქცევდეს, გა-მცა|[62]-ურისხდების მამაი, ძე და სული წ(მი)დაი. და ესემცა წ(მი)და|[63]ნი მოციქულნი არიან მოსაჯულნი სულისა მისი||[64]სანი დღესა მას განკითხვისასა. და ჩემნი ბრალნ|[65]ი მისგან იძიენ ღ(მერთ)მა)ნ!

V ძეფ. [the marginal note stands beside the line "მისი||[64]სანი..."]

და თქ(უე)ნ, წ(მი)დ(ა)ო მეუფეო ქართლ|[66]ისა კ(ათალიკოზო), და წ(მი)დანო მღდელთ-მოძღუარნო, უჯუარო[ბითა დაუმტკიცეთ]...

52 მამათათა ბ ქ. 54 სასჯელთაგან ქთ. 55 ბრძანება ბქ. 56 ტაოსა თ. 59 უკეთუ დ. 61 ნაქნარსა ბქ. ჩ˜ნს ბ. 63 მსაჯულნი ქ, მოსჯულენი ბ. 64. განკითხვისასასა თ, განკითხვისისა შ. 65 წმინდაო თ. 65—66 და თქუენ... უჯუარობითა დაუმტკიცეთ... — შ. 66 კათალიკოსო ქთდ. წმინდანო თ. ბითა დაუმტკიცეთ... — ბთ.

1

1057/1058. სიგელი ბაგრატ მეფისა მღვიმის ლავრისადმი

დ ე დ ა ნ ი: ხი, Ad—14; ეტრატი; გრაგნილი; 157,5×27; 3 კეფი: I 63, II 45; III 49,5; გადაკერებული ერთმანეთზე თეთრი აბრეშუმის ძაფით; ნუსხა-ხუცურიდან მხედრულზე გარდამავალი XI ს-ის ხელი; ბაცი სინგური; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; ძირითადი ტექსტის შემდეგ, კათალიკოსის ხელრთვის წინ (38 სტრ. შემდეგ), საბუთის შუა ადგილზე, სიგრძეზე, ერთმანეთის პარალელურად 8 წყვილი ნახვრეტია — დასაკიდი ბეჭდის ზონრის გასაყრელად. ახასიათებს უ და ო ასოთა მონაცვლეობა. დაზიანებული: 1) აკლია თავი; 2) ჩამოხეული აქვს მარჯვენა კიდე (1—3 სტრიქონებში 30—32 ასო; 4—8 სტრ. — 20—25 ასო; 9, 12, 15 სტრ. 3—4 ასო); 3) 24—26 სტრიქონებთან ეტრატი გახეულია და შემდეგ ძაფით გადაკერილია (ფეოდალური ხანის რესტავრაცია); 4) 42 სტრ-ზე ეტრატი 7 ადგილზე მცირედ ამოგლეჯილია, თუმცა ტექსტის მთლიანად აღდგენა ხერხდება.

verso-ზე დაწერილია XVII ს-ის ხელით ალექსანდრე I-ის (1412—1443) სიგელის პირი (29 სტრიქონი), რომელიც ნაყალბევის შთაბეჭდილებას სტოვებს (ეს სიგელი გამოუცემელია).

ს ა ბ უ თ ს უ ზ ი ს თ ა რ ი ღ ი: ბაგრატ IV-ის მეფობის „მეო-ლა“ (31-ე) ინდიკტიონი (1027+30/31=1057/58).

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1058 (ჟ, ჟ'თშ); 2) 1057 (დ).

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [54], თ. ჟორდანია, 204—206 (ჟ); 2) [38], თ. ჟორდანია 3—7 (ჟ'); 3) [87] Такайшвили Е. С. 59—68 (ქართ. და რუს.) (თ): 4) [60], ა. შანიძე 95—96 (შ); 5) [50], ი. დოლიძე № 4 (დ); 6) [52], ი. აბულაძე, ტაბ. 133 (ნაწყვეტი); 7) [77], Жордания, Ф., 3--18 (რუს).

... ლაშ]ქარი დიდი წარმართნი [±30]]|[2]. და ვე[რ და]ეიმორჩილეთ ლაშქ[არნი და ალაოჯრეს მამულნი]|[3] წ(მი)დისა უდაბნოისა ლავრისა მ ღ უ ი მ ი ს ა ნ ი.

და [ესე წ(მიდა)თა მამათა მღუიმელთა ფრიად] |[4] დაუმძიმდა, რ(ომ)ლისათჳსცა გულს-ვიდგინეთ შესა[ვსებელად აღოჯრებულისა მამულისა წ(მი)დ(ი)სა.

1—5... ლაშქარი.. მათისა გასაკურნებლად — შ. 2 ლაშქარნი და ალაოჯრეს მამულნი]... ჟთ. 3 უდაბნისა თ. უდაბნის ლავრის მღუიმისნი ჟ. ესე წმიდათა მამათა მღუიმელთა ფრიად] ... თჟ. 4 დაომძიმდა ნსხ. ჟჟ[1]თ. რომლითუისცა ჟ[1], რლისთუისცა (რომლისათჳსცა) ჟ. გოლსვიდგინეთ ნსხ.. ჟჟ[1]თ. ვსებელად .. ლავ] ...ჟთ. წმიდ ჰ ჟ[1]დ.

ლავ]|[5]რისა და დაკლებულობისა მათისა ვასაკურნებლად მ[ოსაჴსენებელად]|[6] სულსა პ(ირვე)ლგარდაცვალებულთა მეფეთა, მამათა ჩე[მთა, და სალოცველად]|[7] სულისა ჩემისა და სალხინებელად ცოდვათა ჩემთა შეეს[წირე წ(მი)დასა]|[8] მამასა შ ი ო ს, ლავრასა მ ღ უ ი მ ი ს ა ს ა და წ(მიდა)თა მამათა მღუიმელთ[ა მ ა ნ-გ ლ ი ს]|[9] ჴ ე ვ ს ადგილი ბ ო რ ც უ ი ს ჯ უ ა რ ი, ყ(ოვ)ლითა მზღვრითა მისითა, მთ[ითა], |[10] ბარითა, წყლითა, ტყითა, კლდითა, წისქუილითა და ყ(ოვ)ლითა საჴმრითა|[11] და უჴმრითა. და გაუთავისუფლეთ ყ(ოვ)ლისა შესავალისა და გამოსა[ვა]|[12]ლისაგან: საჴელმწიფოისა, საერისთვოისა, საჰზნაუროისა, საც[იხის]|[13]-თვოისა, საჴევისუფლოისა, საბანჯრისა, საჯიდისა, საკოშრისა და ყ(ოვ)ლი|[14]სა ღ(მრ)თისა დაბადებულისა შესავალისა და გამოსავალისაგან. და არა|[15]რაი ზ(ედ)აჲც, თუინიერ სამსახურებელისა მის წ(მი)დისა ლავრისა მღუ[იმი]|[16]სა, რ(ამეთუ) თავისუფლობით შემიწირავს ყ(ოვ)ლისავე მეუნებლისა და|[17] დამაკლებლისაგან, რ(აით)ა, მეოხებითა წ(მი)დისა მამისა შიოისითა, ლოცვითა|[18] წ(მიდა)თა მამათა მ ღ უ ი მ ე ლ თ ა ი თ ა, მოგუენიჭოს ღ(მრ)თისა მიერ შენდობაჲ ამის ნაქმ|[19]რისა და დაკლებისა მათისაჲ, წარმემართოს ლაშქრობაჲ ესე და ყ(ოვე)ლნივე|[20] დღენი ცხორებისა ჩემისანი ნებასა შინა ღ(მრ)თისასა მშჳდობით და მტერთა|[21] ჩემთა ზ(ედ)ა ძლევით აღვასრულნე. და შ(ემდგომა)დ სიკუდილისა მეოხ იყოს წ(ინა-შ)ე|[22] ღ(მრ)თისა სულისა ჩემისათ(უჲ)ს წ(მი)დაჲ იგი და მადლი მათ ყ(ოვე)ლთა წ(მიდა)თა მამათაჲ.

აწ, ვინცა ჰ|[23]ნახოთ ბრძანებაჲ და სიგელი ესე ჩ(უე)ნი: შ(ემდგომა)დ ჩ(უე)ნსა მომავალთა მეფეთა, ე(რისთავთ)-ე(რისთავ)თა,|[24] ე(რისთავ)თა, აზნაურთა, ციხისთავთა, ჴევისუფალთა, ჩინებულთა და ყ(ოვე)ლთავე|[25] საქმის-მოქმედთა ჩ(უე)ნთა, დაუმტკიცეთ და ნუვინ უშალავთ ბრძანებულ|[26]სა ამას და გაგებულსა ჩ(უე)ნსა, ნუცა რას ვინ დააკლებთ, ნუ დიდსა და ნუ მცირესა, თუი|[27]ნიერ შეწევნისა და თანადგომისა.

და უკ(უე)თუ ვინმე გამოშჩნდეთ ღ(მრ)თისა უარის|[28]მყოფელად და ამის წ(მი)დისა ლავრისა შემცოდედ, ოდესცა და რასაცა ჟამსა, ანუ რაი|[29]საცა მი-

---

5 რის ჟ. დაკლებოლობისა ნსხ. ქ[1]თ. დაკლებოლობის ჟ. მათის ჟ. გასაკორნებლად ნსხ. ქ[1]თ. განსაკორნებლად (sic) ჟ. მოსაჴსენებელად] მ...ჟ, მოსახსენებლად ქ[1]დ. მოსაჴსენებელად—თ. 6 სოლსა ნსხ. ქქ[1]თშ. სულისა დ. პირველ გარდაცვალებოლთა ნსხ. ქქ[1]თშ. და სალოცაველად ქქ[1]თდ. 7 სოლისა ნსხ. ქქ[1]თშ. წმიდასა—თქქ[1]დ. 8 მამას ჟ. ლავრას მღუიმისს ჟ. მანგლის — ქთ. მანგლისის ქ[1]შდ. 9 ბურცუისჯუარი ნსხ. ქ[1]თშ, ბურცვისჯუარი ჟ. მზღუარითა ჟ. მთითა] მინდვრით ჟ. 10 საჴმრით [თ. 11 გაოთავისოფლეთ ნსხ. ქქ[1]თშ. შესავლისა ქ[1]. 12 — 13 საჴელმწიფოის საერისთვოის, საზნაუროის, საციჴისთვოის, საჴევისუფლოის საბანჯრის, საჯიდის, საკომრის (?) ჟ. 13 საკოშრისა (საკომრისა) ქ[1]. 13 საკოშრისა] საკოდრისა თ. 14 ღმრთისა] უფლისა (ოლისა?) ქქ[1]. დაბადებოლისა ნსხ. თშ; და გადებოლისა ქ[1], და გადებულის ჟ. შესავალის ჟ. და — ჟ. არცა ჟ, არ[ა] ქ[1]. გამოსავლისაგან დ. 15 სამსახორებელისა ნსხ. ქ[1]შთ. 16 მეონებლისა ნსხ. ქ[1]თშ, მეონებლის (მეუნებლს) ჟ. 17 დამაკლებლისგან ჟ. რათა ქქ[1]დ. შიოისითა ნსხ. ქქ[1]თშ. 18 მღუიმელთათა ქთდ. ღთის ჟ. ნაქმარისა თ. ნაქმრის ჟ. 19 დაკლების ჟ. მათისა ჟ. ლაშქრობა ჟ. 20 ღთისასა ჟ. 21 აღვასროლნე ნსხ. ქ[1]თშ. 22 სოლისა ნსხ. ქქ[1] თშ. წ~და ჟ. ჰნხოთ თ. 22—23 ვინცა ჰნახოთ] ვინცალა იკითხოთ ჟ. 23 შ(ემდგომა)დ] შ~ა (შოვა) ქქ[1], შემდგომთა დ. 24 აზნაორთა ნსხ ქქ[1] თშ. ჩინებოლთა ნსხ. ქ[1]თშ. 25 დაომტკიცეთ ნსხ. ქქ[1]შ. ნოვინ ქ[1]თშ. ბრძანებოლსა ქ[1]თშ. 26 ამას]მას თ ქქ[1]დ. გაგებოლსა ნსხ. ქ[1]შ. ნოცა ნსხ. თ ქ[1]შ. ნო ნსხ. თ ქ[1]შ. დიდს ჟ. ნო ნსხ. თქ[1]შ. მცირეს ჟ. 27 შეწევნის ჟ. თანადგუმის ჟ, თანადგუმისა ნსხ. თქ[1]შ. ო~კთო ნსხ. თქშ. ო~კთო (უკეთუ) ქ[1]. გამოაჩნდეთ ჟ, გამოსჩნდეთ თდ. ღ~თის ჟ. 28 მის ქქ[1]თდ. წ~დის ჟ. ლავრის ჟ. ანო ნსხ. ქ[1]შ. ან თქ. რასცა ქ[1]დ. 28—29 რასცა მიზეზის ჟ. 29 თო ნსხ, ქ[1]შ. შეოცვალოთ ნსხ, ქ[1]შ. წ~და ლავრის ჟ.

ზეზისა მოღებითა, გინა თუ იგი ადგილი შეუცვალოთ მას წ(მი)და|[30]სა ლავრა-სა, ანუ თუ ესე წესნი გაგებულნი ჩ(უე)ნნი შეუშალნეთ, უარისმ|[31]ყოფელთამცა ღ(მრ)თისათა თანა დასჯილ ხართ, იგიმცა წ(მი)დაი მამაი და მადლი მის წ(მი)-დი|[32]სა ლავრისაი არს მოსაჯული თქ(უე)ნი, ცოდვათამცა და ბრალთა ჩემ|[33]თა გარდამქდელნი ხართ წ(ინაშ)ე ღ(მრ)თისა.

და თქ(უე)ნ, ქ(რისტ)ეს მიერ გ(ი ო რ გ)ი ქ ა რ თ ლ ი ს ა კათალი|[34]კოზ-მან, და წ(მიდა)თა მღდელთ-მოძღუართა დაწერილი ესე ჩ(უე)ნი დაამტკი|[35]ცეთ, ვითა წესი არს, წყევლანი და შეჩუენებანი დაწერენით. ვინცა უქცი||[36]ოს და II კეფი
შეუცვალოს.

დაიწერა ბრძანებაი და სიგელი ესე ჩ(უე)ნი ინდი|[37]კტიონსა მეფობისა ჩემი-სასა მეო-ლა-სა, ჴელითა იოვა|[38]ნე მწიგნობრისა მწ(ე)რელისაითა.|

ს ხ ვ ა ხ ე ლ ი თ:

[39]ქ. კ(ი)რ(იელეისო)ნ! ესე ვითა, ადიდენ ღ(მერთმა)ნ, ძლიერსა ბ ა გ რ ა ტ ა ფ ხ ა ზ თ ა მეფესა|[40] და ყ(ოვ)ლისა აღმოსავლეთისა ნოველისიმოსსა დაუწე-რია და ბ ო |[41] რ ც უ ი ს ჯ უ ა რ ი სალოცველად მეფობისა მათისა და შვილთა მათთათ(ჳ)ს|[42] მღ(უიმ)ისა მონასტრისადა შეუწირავს, მე, გ(ი ო რ გ)ი ქ(ა რ-თ ლ ი ს ა) კ(ათალიკო)ზი, მოწამე ვა|[43]რ დაწერილსა მათსა.

აწ, ვინცა-ვინ, რამანცა გუარმან კაცმან, რა|[44]სცა ჟამსა, ვითა მათსა დაწე-რილსა სწერია, უქციოს და შალოს დაწე|[45]რილი მათი, გინა ჟამთა ცვალებითა, გინა სიგრძოთაგან ჟამთაისა|[46] იკადროს ანუ შლად, ანუ ცვალებად, ანუ შესა-ვალად და საკვევისუფლ||[47]ოდ გაჴადოს, ანუ ბეგარი და გამოსავალი რაი დასდვას III კეფი
და, ვითა დაუ|[48]წერია და გაუთავისუფლებია, მას ზ(ედ)ა მკუ(ი)დრად და შეუცვა-ლად არა იპ|[49]ყრან, ჰრისხავსმცა მამაი, ძე და ს(უ)ლი წ(მიდა)ი, წ(მი)დაი ღ(მრ)თისმშობელი!|[50] და კრულმცა არიან დაუსაბამოისა უ(ფ)ლისა სიტყუითა, ათორმეტთა|[51] წ(მიდა)თა მოციქულთა მადლითა, ექუსთა კრებათა მადლითა, ხუთთა|[52] პატრიაქთა ჯუარითა, წ(მიდ)ისა დ ე დ ა-ქ ა ლ ა ქ ი ს ა და ს უ ე ტ ი ს-ც ხ ო ე ლ ი ს ა მად|[53]ლითა, ჩემ გლახაკისა ჯუარითა, გაუჴსნელად ს(უ)ლით და ჴორცით ამა|[54]ს ყოფასა და მას საუკუნესა! არსმცა ნაწილი მისი ი უ დ ა ს თანა

---

30 ანო ნსხ. თქ[1]შ. თუ-ეთ. თო ნსხ, ქ[1]შ. შეომალნეთ ნსხ. ქ[1]თშ. უარისმყუფელთამცა ნსხ. ქქ[1]შ. 32 ლავრისა ქ. მოსჯოლი (მსაჯული) ქქ[1], მოსაჯოლი ნსხ. თშ. 33 გარდამხდელნი ქ. ღთისა ქ. 34 ჩუენი] წნო შ. 35 დაწერეთ ქ. 35 — 36 ოქციოს ნსხ. თშქ[1]. 36 შეოცვალოს ნსხ, თქ[1]შ. ბრძანება ქ. ინდიკტიონს ქ. 37 მეოლას ქ. 38 მწიგნობრის ქ. მწრელისაითა ნსხ. თ, ქქ[1]შ. მწერ-ლისაითა დ. 39 კ῀რ῀ნ ქქ[1]თშ. ადიდენ ღ῀ნ შ. ძლიერს ქქ[1]. 40 ნოველისიმომოსსა ქ. დაოწერია ნსხ ქქ[1]თშ. ბორცოის ჯოარი ნსხ. ეთ[1]ქ. 41 ჯოარი ქ. მათთათუის დ. 42 მღუიმეს ქ, მღოიმის ქ[1], მღოიმის(ა) თშ. მონასტერსა და ქ. მონასტრისდა ქ[1]. შეოწირავს თ ქ[1]შ. მოწამეცა ქ. 43 ვინც ვინ ქ. რამანც ქქ[1]დ, გოარმან ნსხ. ქ[1]შ. რასაცა თშ. 44 დაწერილს ქ. 45 ჟამითა ქ. სიგრძეთაგან ქ. 46 ანუ] ანო ქქ[1] თ, ანო ნსხ.ქ[1]შ. ანუ] ან ეთ, ანო ნსხ. ქ[1]შ. ანუ] ან ეთ, ანო ნსხ. ქ[1]შ. ანო ნსხ. ქ[1]შ. საქევისაუფლოდ ქ. საკევისოფლოდ ნსხ. შქ[1]თ. 47 დაოწერია ნსხ. ქ[1]თშ. ბეგარ ქ. 48 გაოთავისოფლებია ნსხ. ქქ[1]შ. გაოთავისუფლებია თ. მკოდრად ნსხ. ქქ[1]შ. შეოცვა-ლად ნსხ. ქქ[1]თშ. არ ქ. 49 ჰრისხავსამცა თ. ჰრისხამცა მამა ქ. წა ქ. წმინდაი ქ[1]. წ῀და ქ. 50 კრუ-ლადმცა ქ, კროლმცა ნსხ. ქ[1]თშ. დაუსაბამოის ქ, დაოსაბამოისა ნსხ. ქ[1]თშ. უფლისა სიტყუითა] სულის სიტყოითა ქ. უფლისა] ღმრთისა დ, ღ῀თისა თშ. სიტყოითა ნსხ. ქ[1]თშ. 51 მოციქოლთა ნსხ. ქქ[1]თშ. ექოსთა ნსხ. ქქ[1]თშ. ხოთთა ნსხ. ქ[1]თშ. 52 ჯოარითა ნსხ. ქქ[1]თშ. სოეტისა ცხოე-ლისა თქშ, სოეტისცხოელისა ნსხ. ქ[1]. 53 ჯოარითა ნსხ. ქქ[1]თშ. გაოჴსნელად ნსხ. ქ[1]თშ. ჴორ-ცითა მას თ, ჴორცითა [ა]მას დ. 54 საოკონესა ნსხ. ქქ[1]თშ. არსამცა თქ. იოდას ნსხ. შ. იოდას-თაია ნსხ ქ[1]თშ. ისკარიოტელის ქ. ისკარიოტელისა თ.

ი ს კ|[55]ა რ ი ო ტ ე ლ ს ა, და ყ(ოვე)ლთა მწუვალებელთა და უ(ფ)ლისა უარის-მყო-ფელ|[56]თა თანა შერაცხილია!

და ვინ დაამტკიცოს და არა შალოს ბრძანე|[57]ბული და დაწერილი მათი, მიიღენ კურთხევაი ღ(მრ)თ(ი)ს(ა)გ(ა)ნ და ჩე|[58]მ გლახაკისაგ(ა)ნ.|

[59]ქ. ადიდენ ღ(მერთმა)ნ! ესე, ვითა უძლეველსა|[60] მეფეთა-მეფესა დაუწერია და შეუწირავს ბ ო რ ც უ|[61]ი ს ჯ უ ა რ ი მ ღ უ ი მ ი ს ა თ (უ ი) ნ, სალოცვე-ლად|[62] მეფობისა მათისა, შეაწიენ ღ(მერთმა)ნ მადლი წ(მი)დ(ი)სა შ ი ო ს ი|[63] და ე ვ ა გ რ ე ს ი, მეცა, მიწასა მეფობისა მათისასა ი (ო ვ ა ნ) ე ს, |[64] ძესა ლ ი()-პ (ა რ ი) ტ ე(რისთავთ)-ე(რისთავი)სა, დამიმტკიცებია. უქცეველი|[65] არს ბრძა-ნებაი მათი ჩემგანცა, მონისა მათისაგან.|

გ ვ ი ა ნ დ ე ლ ი ს ა თ ა უ რ ე ბ ი v-ზე:

1. XV ს. მხედრულით (განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი):

[66]დიდის ბ ა გ რ ა ტ ი ს სიგელი ბ ო რ ც უ ი ს ჯ უ რ ი ს შემოწირუ-ლობის.

2. XIV ს. მხედრულით (განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი):

[67]სიგელი ბ ა გ რ ა ტ ი ს ი ბ ო რ ც უ ი ს ჯ უ რ ი ს შეწირულობისათუის.

---

55 მწუვაალებელთა ქ[1]. ოლ˝ისა ნსხ., ოფლისა ქ[1], ღ˝თისა ეთშ, ღმრთისა დ. ოარის-მყოფელთა ნსხ. ქქ[1]თშ. 56 შერაცხილ ქ, შერაცხილა თშ. 56 ბრძანებოლი ნსხ. თქ[1]შ. 57 მათ ქ. 57 კორთხევა ქ, კორთხევაი ნსხ. თ ქ[1]შ. 59 უძლეეეს ქ. 60 მეფეთა-მეფეს ქ. 60 ბორცოჟუარი ქ. ბორცოის ჯუარი თ. ბორცოის ჯოარი ნსხ. ქ[1]შ. 61 მღო˝მისათნ ნსხ., მღუ-მისთჳნ ქ, მღოიმისთნთ ქ[1]. მღოიმისათნ შ. მღუიმისა-თანა დ. სალოცუელად ქ[1]. 62 მეფუბისა ნსხ. თქშ. მათის ქ. 62—63 მადლითა წ˝დის შიუსი და ევაგრესი ქ. შიუსი ნსხ. თქ[1]შ. 63 ევაგრესი თდ. მიწას ქქ[1]. მეფუბისა ნსხ. თქქ[1]. მათისა ქქ[1]. 64 ძეს ქ. ერისთავ-ერისთავისას ქ. ერისთავისასა ქ[1]. უქცეველ ქ. 65 ჩვენგანცა ქ. 66—67 დიდის... შეწირულობისათუის — ქქ[1] შთდ.

ნ

[1071/1080]. დაწერილი ნიკოლაოს წმიდის წინამძღვრისა

დედანი დაკარგულია. გვაქვს: 1) პირი (კ); 2) დედანზე დამყარებული ერთი გამოცემა (ჟ); 3) ამ გამოცემაზე და ნაწილობრივ პირზე დამყარებული მეორე გამოცემა (ბ); 4) წინა გამოცემებზე და პირზე დამყარებული მესამე გამოცემა (დ).

I. დედნის აღწერილობა თ. ჟორდანიას გამოცემის მიხედვით (თ. ჟორდანიას საბუთი უნახავს ნიკორწმინდის მონასტერში): ეტრატი; გრძელი გრაგნილი; XI ს-ის ნუსხური; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ადგილ-ადგილ; დაზიანებული: თავი და ბოლო მოგლეჯილი, ზოგან—გვერდებშემოცვეთილი.

II. პირი: სცსა, 1449—1569; გადაწერილია ს. კაკაბაძის მიერ, XX ს. დასაწყისში (როდესაც საბუთის დედანი ნიკორწმინდის მონასტრიდან ქუთაისის მუზეუმში იყო უკვე გადატანილი).

განსხვავება დედანზე დამყარებულ გამოცემასა (ჟ) და ს. კაკაბაძის მიერ გადაწერილ პირს (კ) შორის მცირეა: ზოგი ძნელად გასარჩევი ადგილი წაკითხულია ოდნავი განსხვავებით. კორპუსში საბუთის გამოცემა ემყარება ბ გამოცემას.

საბუთს თარიღი არ უზის.

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) XI ს. (ჟ); 2) 1071/1080 (ბ, დ);

გამოცემები:

1) [54], თ. ჟორდანია, 43—50 (ჟ); 2) [6], მ. ბერძნიშვილი, 25—42 (ბ); 3) [51], ი. დოლიძე, № 4 (დ).

... შემოსწირა... კუბასტი ა ...ინვე შუშანამან ...ისა ვეცხლისაჲ ა, ... საჲ ა.

ი(ოვან)ე ლიპარიტის [ძემან შემოსწირა] სტავრაი ლომოანი ბერძ[ული], დაუკიდავს.

კახაბერ{ი}სა ...ს ცოლმან ზაზი შე[მოსწირა ბა]ღდადური აფი ა, და შევკე[რე]ნ კუართი ა და სასთაული ბ.

ნუშ შემოსწირა კუბასტი ბერძ[ული] ა და კუართად შევკერეთ, და გლეხი... და ალაპი გარდაეჴდების სულისა [წ](მიდ)ისა მოფენასა.

წორბელმან შემოსწირა ზნაკუას გლეხი ბ და მიწანი. და მისთჳს ალაპი გარდაიჴდების ჯ(უარ)ისა გამოჩინებასა.

ვარაზ-ვაჩე შემოსწირა ძისა მისისათჳს ფუთს გლეხი ბ და ალაპი გარდაეჴდების ღღესა ახალკჳრიაკესა.

წირქუალელისა ძემან შემოსწირა გლეხი ზ. და მას თანა შემოატანეს ჯორი ა, ძოლოჲ ა, ჴრმალი ა. და ამისთჳს გარდაეჴდების ალაპი დღე ფერისცვალებაჲ და საფლავთა მისთა ზ(ედ)ა დაგჳდგენია ჟამისმწირველი ა.

---

1 კობასტა ჟ, კობასტი კ. ...ისაი ჟ, 3 ტავრაი ჟ. ლომოანნ ; ჟკბ. ბერძ... ჟ. 5 კახაბერსა კჟბდ. 7 ნუშ (ანუშ?) ჟ. 14 მისთვის დ.

და რომელ მე მიყიდიან გლეხნი და მიწანი და მათთჳს გამიცემია ეკლესიისაგან განძად და პირუტყუად:

მეტეხარას დებორიანის ძისაგან ვიყიდე გლეხი ა. და მისთჳს მივეც ძულოჲ ახალი ერთი და შედეგი ძულოჲ ა, ტაბასტაი სომხური ბ, ჯაჭჳ ა, და ჯარი კარგი ა, სასთაული ხირაითა კარგი ა, და ქაფი ჯაჭჳსაჲ ა, და მოწამე არიან კაცნი.

მისვე დებორიანის ძისაგან ვიყიდე პარტახტი ა, და მივეც ცხენი ა, და ჩაბალახი გუდამაყრული, ა, და მოწამე არიან კაცნი.

და მუნვე, მეტეხარას, კასალის ძისაგან ვიყიდე ვენაჴი ა, და მივეც ჯარი ა, და საჴნისი ბ, და მოწამე არიან კაცნი.

ჯინჭარაჲს ძისა გლეხისაგან ვიყიდე ნაოთხალი ვენაჴისაჲ, ჩ(უე)ნ თანა ედვა და გავისაკუთრე და მივეც ზროხაჲ ა, და ორმოცისა დრამისა ჴმელადი. და მოწამე არიან კაცნი.

მუნვე, მეტეხარას, ჯინჯინოძისაგან ვიყიდე ვენაჴი, ჩუენსა გლეხსა თანა-ედვა და მივეც ფური ა, და ჴმელადი სამოცდათხუთმეტისა დრამისაჲ, და მოწამე არიან კაცნი.

და მუნვე, მეტეხარას, დავდგი სასაწნეხლოჲ ქვითკირი ა, და შიგან ყურძნისა საწნეხი ქვითკირი ა, და შემისა საწნეხელი ა.

ზნაკუას შევქმენ სასაწნეხლო ქვითკირი ა, და შიგან ყურძნისა საწნეხი ბ, და შემისა საწნეხელი ა, [ქვით]კირი ბოსელი ა, და ზედ ხერხული ბეღელი ა, ქვითკირი ფარეხი ა, და ზედა ქორეთი სახლი ა, და დავჰფალ მარანსა შინა ჭური გ.

და მუნვე ზნაკუას ე(რისთავთ)-ე(რისთავ)მ(ა)ნ მ(ი)ქელ წორბელისაგან და ვახტანგისაგან იყიდა მიწაჲ ტყიანი და მათ უბოძა ფასად ჯაჭჳ ბ, და იგი მიწაჲ წ(მიდ)ა ნიკოლაოზს შემოსწირა.

და მუნვე ზნაკუას ვიყიდე აგარასთანა აბულათაჲს ძისაგან ვენაჴი ა და ყანაჲ ა, მისთჳს მივეც ცხენი კარგი ა, და მოწამე არიან კაცნი.

და მუნვე, ზნაკუას, ვახტანგის გლეხისაგან ვიყიდე ყანაჲ ა. და მივეც ხუარბალი გრივი გ. და მოწამე არიან კაცნი.

მუნვე, ზნაკუას, კეპოჲს ძისაგან ვიყიდე ყანაჲ ა. და მივეც ჯარი ერთი, რკინაჲ ლიტრაჲ რვაჲ და ქალამანი ბ. და მოწამე არიან კაცნი.

და მუნვე, ზნაკუას, ვახტანგის გლეხსა მიეეც სახლი ა. და მისგან ავიღეთ ყანაჲ ა. და მოწამე არიან კაცნი.

გლეხსა ჩუენსა ცხენი მოჰპარეს მუნვე, ზნაკუას, და საზღავად ავიღეთ მიწაჲ ნაკუეთი ბ. და მოწამე არიან კაცნი.

აქშემოისძისაგან ვიყიდეთ მუნვე, ზნაკუას, ჯუარისას ჩამომართებით ყანაჲ ა და მისთჳს მიეეც ფასი სრული.

ნიკოლაოსწმიდას შევქმენ სახლი ქვითკირი ა და ზედა სახლი მუხისაჲ კარგი ა, მარანი ქვითკირი ა და დავჰფალ შიგან ჭური ნავარძული ივ-

შევქმენ სახლი მუხისაჲ ა და ზედა სახლი ქორედიანი და სენიანი ა.

---

5 საბასტაი ქ. 6 სასთული ებ.

სხ(უა)ჲ სახლი შეექმენ ცილოფისა და მუხისაჲ ა.

სხ(უა)ჲ სახლი შეექმენ მუხისაჲ სამზარაულოჲ ა.

სხ(უა)ჲ სახლი შეექმენ სახუცოჲ მუხისაჲ ა და ნაძვისაჲ ა.

ბეთაბრელსა შევქმენ სახლი სრული, ვითა ჯამს ყოვლითაეე ფერითა ა.

ჭიშკარი შეექმენ ა, ქვითკიირ შეექმენ ბოსელი ა, და ზედა სახლი მუხისაჲ კარგი ა; სამეჯრეოჲ სახლი შეექმენ გ.

საჯადს რომელ ვიყიდენ მიწანი: ქველაჲსძისაგან ვიყიდე ზახლეულს მიწაჲ ა, და მისთჳს მიეეც ჯარი ა, საჯნისი ა, და მოწამე არიან კაცნი.

შუბავთაგან ვიყიდე კაჩაეთს ყანაჲ ა, და ჯევჯმელს ა, მისთჳს მიეეც ჯარი ა, საჯნისი ა, და მოწამე არიან კაცნი.

ჯევჯმელს მღილა* ყანისა ნახევარი შემოსწირა და ნახევარი ფასითა ვიყიდე, მოწამე არიან კაცნი.

შხროს ზ(ედ)ა ნაეარქაჲსაგან ვიყიდე ყანაჲ და მისთჳს მიეეც ხუარბალი გრივი ა, საჯნისი ა, და მოწამე არიან კაცნი.

ქველაჲსძისა შვილთაგან ავიღეთ საზღაეად მიწაჲ შხროს ზ(ედ)ა რუსისძესა თანა, და მოწამე არიან კაცნი.

ცისკარაჲს ძისაგან ვიყიდე შხროს ამომართებით ყანაჲ და ტყე და მისთჳს მიეეცი ფასად დრაჰკანი ა, საჯნისი გ.

მღილა დაკოდნა ეკლესიისა კაცნი და მისდა საზღავად ავიღეთ, ველიჯრულსა რაჲცა იყო, მისი კერძი, მოწამე არიან კაცნი.

ჯჳდილიანისა სულისათჳს შემოსწირეს შხროს ყანაჲ, მოწამე არიან კაცნი.

ზნაკჳსა თავსა ჯჳდილიანმან შემოსწირა მიწაჲ სანაბევროჲ, მოწამე არიან კაცნი.

ნეჩრელთაგან ვიყიდე კაჩაეთს ყანისა ნახევარი და მისთჳს მიეეცით ფური ა, ხაჭოჲ კაბიწი ბ, ფეტჳ კაბიწი ე, მოწამე არიან კაცნი.

კლარჯეთ შემოსწირეს შომეთს ჩუენ თანა საზიაროჲ ყანაჲ და მოწამე არიან კაცნი.

ქუმელოანს ვიყიდე სგოჯაჲს ძისაგან ყანაჲ ა და მიეეც რკინაჲ და მატყლი დრამისა ლ-საჲ, მოწამე არიან კაცნი.

თერნეულისა** თავსა ვიყიდე თავბრტყელისაგან ყანაჲ და მიეეც ფასად ოცისა დრამისაჲ, და მოწამე არიან კაცნი.

ხოტეეს ვიყიდე გაბოშისაგან მიწაჲ და მიეეც ჯარი ა, და ზ(ედ)ა აგარას დაედგი სახლი სენაითა და ქუეშე ორითა ბოსლითა, დაედგი ბელელი სადაგი ა, და ზედა ბელელი*** ხერხული ა.

---

1 ცლოფისა კ. 4 შეუქმენ ქ. 12 მაღლა კ. მღლა ქ. 15 საჯნისი ნსხ ქ. კ. 18 ცისკარაისაგან კ. 19 მიეეცით კ. 20 მის დასაზღავად ქ. 28 კლარჯეთ კდ. შომეთს ქდ. 32 ჰერნეულისა ქკბდ. 34—35 ზედა აგარაი ქკდ. 36 შეელი ქკბდ.

* დედანში ყოფილა მღლა, რასაც ქ. კითხულობს „მაღლა“-დ. მაგრამ რადგან ამ ფრაზას აკლია შემწირველის სახელი, ალბათ ამ კომპლექსში უნდა ვიგულისხმოთ საკუთარი სახელი. ეს უნდა იყოს ამავე საბუთში მოხსენიებული მღილა.

** ნუსხახუცურის თ და ჰ-ს გრაფიკული მსგავსების გამო პირის გადმომღებლებს თერნეული წაუკითხავთ „ჰერნეულად“. თერნეული — ადგილის სახელწოდება ნიორწმიდის მიდამოებში.

*** ნუსხახუცური ალბათ კომპლექსი „ბელ“ გრაფიკულად ჰგავს „შე“-ს. ამ მსგავსების გამო პირის გადმომღებლებს სიტყვა „ბელელი“ წაუკითხავთ როგორც „შეელი“.

ჩაყრივისაგან ვიყიდე მიწაჱ და მიეეც ოთხმოცისა დრამისაჲ, მოწამე არიან კაცნი.

ეფრემ შემოსწირა ყანაჱ ბ ხოტეველისა სულისათჳს. იგი და ნასყიდი ერთგან შევკრიბე და გლეხი დავასახლე აგარასა შინა და ბეგარასა გარდაიჯდიდის.

ვიყიდე აგარასავე თანა ყანაჱ ოტაბოჱს ძისაგან და მიეეც კარი ა და ქუაბი ა, საქუაბე ა და კარის ტყავი ა, და მოწამე არიან კაცნი.

კოროფხისშვილისაგან ვიყიდე ყანაჱ აგარასა თანა და მიეეც კარი ა, და მოწამე არიან კაცნი.

ლატკაჱსაგან ვიყიდე მიწა ხილოანი და მიეეც კარი ბ, ხუარბალი გრიევი გ, და მოწამე არიან კაცნი.

და ვიყიდე სამთა ჯუართა იმერით ყანაჱ ეფრემის ძისაგან და მიეეც ლაფაჩაი სტავრისაჲ და მელის ტყავი შიგან ამოკერებული. მოწამე არიან კაცნი.

ვიყიდე მასვე მიწასა თანა ლიმსაჱსგან ყანაი და მიეეც ზროხაჱ ბ, და მოწამე არიან კაცნი.

და ვიყიდე მასვე მიწასა თანა იალმაგისაგან ყანაჱ და მიეეც მას დრაჰკანი კოსტანტინატი ბ. მოწამე არიან კაცნი.

ძირგეულს ვიყიდე სეფესა ყანასა თანა ჭარტლისძისაგან ყანაჱ და მიეეც ორი მოცეთი ზროხაჱ. მოწამე არიან კაცნი.

მუნვე, ძირგეულს, მოვიგე ყანაჱ გრიევისა ერთისა სათესავი და მოწამე არიან კაცნი.

მუნვე, ძირგეულს, მოვიგე ყანაჱ ექუსისა კაბიწისა სათესავი და მოწამე არიან კაცნი.

კაჩაეთს სქელაეთგან ავილე ყანაჱ ცხენისა საზღავად და მიეეც ჰჯკაჱსძესა.

ველიშეულს ფარსმანისძეთაგან ვიყიდე ორი ნაკუეთი ყანაჱ და მიეეც ჯაჭჳ ა და დრაჰკანი კოსტანტინატი ბ. და მოწამე არიან კაცნი.

კივშს გუნაფაჱსძისაგან ვიყიდე ვენაჴი და მიეეც კარი ა, ცხოვარი ა, და საკნისი ა, მოწამე არიან კაცნი, და გლეხთა მიეეც.

მუნვე, კივშს, ზოსქლელისაგან ვიყიდე ვენაჴი და მიეეც კარი ა, საკნისი გ, და ქალამანი შოლტი ა, მოწამე არიან კაცნი, და მიეეც გლეხსა საბეგროდ.

ვიცვალე კივშს ვენაჴითა ჩემითა მოგებულითა ადგილი და ფასად ზედა დაურთენ ულელნი კარნი და რვაჲ აჲურაჲ და მას ზედა დავდგი სასაწნეხლე ქვითკირი ა, და შიგან ყურძნისა საწნეხი ქვითკირი ბ და შეშისა საწნეხელი ა.

და შქმერს ვიყიდე შქჳლოჱსგან გლეხი ა, და სასეფონი ყანანი და ფასად მიეეც ჯორი ა, ცხენი ა, დრაჰკანი კოსტანტინატი გ, კარი ბ, ფური ა. და მოწამე არიან კაცნი.

ვიყიდე ცხილათს გლეხი აბულახტარისაგან ა, და მიეეც ცხე-

---

1 ჩაყრიფეისაგან კდ. 3 ხოტეველისა კ. 4 გარდაიჴდიდეს კ. 8 კოროფხიშეილთაგან კდ. 10 ხლოვანი ქ. 12 ეფრემისძისაგან ღ. 13 ამოკრებულიდ. 15 ლომსაგან კ, ლომსაჱსგან დ. 21—23 გრიესა ერთისა... მოვიგე ყანაი] — კ. 26—27 ხჯკაჱსძესა ველიშეულს ქკ.

ნი ხუადი ორი, სტავრად კაბად ა, დრაჰკანი კოსტანტინატი ბ, და ავშარად რკინისად ა.

მუნვე, ც ხ ი ლ ა თ ს, მოვიგე მიწად და მივეც მათვე საკაბალოდ, და მოწამე არიან კაცნი.

წ ო ნ ე ლ ა მ ა ნ მოჰკიდა ჩ ი ხ ა ს სახლი მისი წ(მიდ)ა ნიკოლაოსს და ყ(ოვე)ლთა წელიწადთა მოსცემს მარილსა ლიტრასა ლ-სა.

ფ ე თ ა მ ა ნ შემოსწირა [ბ ა] ჯ ი თ ს* ვენაჴი ა, მოწამე არიან კაცნი.

[ო კ რ ი] ბ ა ს** ვიყიდე ა ჩ ე ჩ ე ლ ი ს ა გ ა ნ გლეხი ა ბ ო ბ ო თ ს, და მივეც ცხენი ა, კარი ა, დრაჰკანი კოსტანტინატი გ. ცჳლი ლიტრა იდ და ბოსლაი ა და ჴელის საწერლად მივეც ცჳლი ლიტრად თ, და მოწამე არიან კაცნი.

შევქმენ ს ა წ ი რ ე ს ქვითკირი ბოსელი ა, და ზ(ედ)ა სახლი სამამასახლისოდ ა, და მარანი მუხისად ა და დავჰფალ შიგან ჭური ი, და დავდგი ზ(ედ)ა ბეღელი ხერხული ბ, სხუად სახლი ცილოფისა ა და ზედა საჯუარე ა, სხუად სახლი სამზარაულოდ ა, და შევქმენ ჭიშკარი ბოსელქორედიანი ა და შევქმენ სხ(უა)ჲ ბოსელი ქვითკირი ა.

ს ა წ ი რ ე ს ვ ე ღ(მრ)თის-მშობლისა გლეხისაგან ვიყიდე ვენაჴი და მივეც ფური ა, აჴურად მ.

მუნვე, ს ა წ ი რ ე ს, ვიყიდე ყანად და მივეც ფური ა, ჯაჭჳ ა, ჩაბალახი ვეცხლი დრამად კ, და მოწამე არიან კაცნი.

მუნვე, ს ა წ ი რ ე ს, ნ ა დ ა რ ბ ა ზ ე ვ ს ა ძუ[ღ]ლსა უკანადთ მოვიგე მიწად, და მივეც გლეხსა საბეგროდ, და მოწამე არიან კაცნი.

და შევქმენ მ უ ხ უ რ ა ს ქვითკირი ბოსელი ა, და ზ(ედ)ა სახლი ა, და ხერხული ბეღელი ა, დავდგი ჭიშკარი ზემო-ქუემო ბ.

ო კ რ ი ბ ა ს, ჯ უ ა რ ი ს ა ს, ვიყიდე ნ ა ს რ ა დ ს ა ა ს უ ლ ი ს ა გ ა ნ გლეხი, რომელი მიეცა მისდა წ ი რ ქ უ ა ლ ე ლ ი ს ძ ე ს ა, მამამთილსა მისსა, ჴე[ლ]წერით უკ(უნისამდ)ე, და მისთჳს მივეც ფასად ცხენი ა, დრაჰკანი დუკატი ზ, და ფური ბ, და მოწამე არიან კაცნი.

ე(რისთავთ)-ე(რისთავ)მან მ ი ქ ე ლ შემოსწირა წიგნი სჳნაქსარი ა.

და მე დამხუდა იადგარი ნახევარწერილი ა და გავასრულე ყ(ოვლ)ითავე სისრულითა, შევმოსე და მოვცუარე და შევჭედე და მისისა დაწერისა და შეკაზმვისათჳს მივეც დრაჰკანი დუკატი იე.

და ვიყი[დე] წიგნი პარაკლიტონი ა და მივეც ფასად ცხენისა ნახევარი.

ქართველნი ხუცესნი მოვიყვანენით და და[ვა]კარგენით: მათ ზ(ედ)ა გაგჳცემია დრაჰკანი კოსტანტინატი ნბ საალვსებოდ.

---

1 კობაი კდ. 3 მიწა დ. 7 ... ჯითს ქ. კ. 8 ...ბას აჩეჩილისაგან კდ, აჩეჩლისაგან ქ. 18 ბაბალახი კ. 20 უკენაჲთ კ. ძულ'ა კქბდ. 22 ხირხული ქ. 30 შევბეჭდე ქბ.

* თ. ჟორდანიას თქმით, ეს სიტყვა თავნაკლულია — ორი ასოს ოდენა ადგილი ეტრატს ჰკლებია. ვფიქრობთ, აქ დაწერილი უნდა ყოფილიყო ბაჯითი. ბაჯითი სოფელია თანამედროვე საჩხერის რაიონში. საბუთის ამ ნაწილში საუბარია სწორედ დღევანდელი საჩხერის რაიონში — არგვეთში ჩატარებულ საქმიანობაზე.

** თ. ჟორდანიას აღნიშნული აქვს, რომ ამ სიტყვას თავში „ორასოსოდენა ადგილი მოგლეჯილი აქვს“ (ქრ. II, 48, შენ. 31). აქ დაწერილი უნდა ყოფილიყო ასოთა ჯგუფი „ოკრი“ და თავნაკლული სიტყვა — კონტექსტით უეჭველად გეოგრაფიული პუნქტის აღმნიშვნელი — უნდა იყოს ოკრიბა. ოკრიბა ადგილის კრებითი სახელია. ამავე წინადადებაში დასახელებული სოფელი ბობოთი სწორედ ოკრიბაში მდებარეობს.

ლეითის ძ[რო]ხაჲ(?) საჩხეორს სასკესა დაესხა და დაკოლნა და მისთჳნ საზღავად ავი[ღე] საკადს* სახლი ჯავთა გაეთი და ზედა [კა]ბალაჲ დავსდევით.

რომელ ჩემობ[ა]სა გლეხნი შემოწირულ არიან და რომელნი მე თჳთ მიყ[იდიან] რიცხჳთ ოცდაათი, ესე რომელ აქა შინა დამიწერია, ყოველი დაუკლებელად წ(მიდ)ა ნიკოლაოსს აქუს, და სხ(უა)ჲ რ(ომე)ლი გავითა (sic).

მგონები[...] შემძლებელ ყოფილვარ, ყ(ოვე)ლი ერთგულით მიმსახურებია წმიდისა ნიკოლაოსისთჳს და პატრონისთჳს მიმსახურებია, ღ(მერ)თია მხედვარ და წ(მიდ)ა ნიკოლაოს**.

და შემდგომად პირველ დაწერილისა ამის კ(უალა)დ ვიყიდენ ცხილათს გლეხნი ბ ნი[მრ] [...] ძისაგან და მიეეც ფასად დრაჰკანი დუკატი ლვ.

მუნვე, ცხილათს, ვიყიდე გლეხი წა[...]ლისაგან ა და ფასად მ[ივეც][...].

---

2 საკიდს ქ. საკდს კ. 7 ერთგულებით კბდ. 8 მხედვარი კ. 11 გლეხნი ბ-ნი (აბულახტარის?) ძისაგან დ.

* დედანში დაწერილი ყოფილა საკიდი. მაგრამ ეს საბუთის დამწერის გრაფიკული შეცდომა უნდა იყოს. მართებულია ფორმა საკადი, დადასტურებული ამ საბუთის სხვა ადგილას და გვიანდელ საბუთებშიც, როგორც ნიკორწმიდის მიდამოების ზოგადი სახელი.

** თ. ჟორდანიას აღნიშნული აქვს, რომ „ამის ქვევით დაწერილია სხვა მელნით, მაგრამ იმავე ხელით“.

6

1073. სიგელი გიორგი მეფისა მღვიმისადმი

დედნის ძირითადი ნაწილი დაკარგულია. გვაქვს: 1) საბუთის დედნის მცირე ფრაგმენტი; 2) თავნაკლული დედნის პალეოგრაფიული პირი; 3) ამავე თავნაკლული დედნის recto-ს ფოტო; 4) თავნაკლულ დედანზე და არათავნაკლულ დედნის პირზე დამყარებული ორი გამოცემა (ჟ, კ); 5) ერთ-ერთი ამ გამოცემაზე (ჟ-ზე) დამყარებული მესამე გამოცემა (დ).

დედნის ძირთადი ნაწილი დაიღუპა 1919 წ. ჩრდ. კავკასიაში, სტანიცა კავკასკაიაში (ქ. კრაპოტკინის ახლოს), სადაც ქართული საბუთები ევაკუირებული იყო 1915 წ., პირველ მსოფლიო ომთან დაკავშირებით. საბუთის ფრაგმენტი (დავით აღმაშენებლის 1123/1124 წ. ანდერძის ფრაგმენტთან ერთად, იხ. აქვე № 8) გადაარჩინა ა. ევანგულოვმა, რომელმაც გადასცა ის 1923 წ. ჩრდ. კავკასიაში ქართული არქივების რეევაკუაციისათვის მივლინებულ ს. კაკაბაძეს. ამრიგად, ეს ფრაგმენტები დაბრუნებულ იქნა საქართველოს ცენტრ. არქივში ([25], 276—277). საბუთი შედგებოდა 3 კეფისაგან; შემორჩენილია II თავნაკლული კეფი და III კეფის დასაწყისი.

I. საბუთის თავნაკლული დედნის აღწერილობა: ჟ და კ გამოცემების მიხედვით: სინოდალური კანტორის საბუთი № 35; ეტრატი; გრაგნილი; $24^1/_2 \times 27^1/_2$ სმ.; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი, თავნაკლული (კ გამოცემის დროს დედანს დასაწყისში ჰკლებია 1 სტრიქონით მეტი, ვიდრე ჟ-ს გამოცემის დროს: დაახლოებით 12—13 სტრიქონი).

II. დედნის ფრაგმენტი (სტრ. 20—33): სცსა, 1448—5243; ეტრატი; 35,5×18,2—26,2; II და III კეფები: (II — 30×26,2; III — 5,5×18,2). ნუსხა-ხუცურიდან მხედრულზე გარდამავალი XI ს. ხელი; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი თითქმის ყოველი სიტყვის შემდეგ, გარდა იშვიათი გამონაკლისისა. (დედნის ფრაგმენტზე შემორჩენილი ტექსტი კორპუსის გამოცემაში აწყობილია შავით).

III. პირი: სცსა, 1449—1475; ქალკაზე ს. კაკაბაძის მიერ გადაღებული პალეოგრაფიული პირი საბუთის თავნაკლული დედნისა (კ).

IV. ფოტო საბუთის თავნაკლული დედნის recto-სი (ნსხ) (ეს დედანი ჰქონია ხელთ კ გამოცემის ავტორს, ხოლო ჟ გამოცემის დროს დედანს, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, თავში აკლდა 1 სტრიქონით უფრო ნაკლები). ფოტოზე საბუთის ბოლო ისეა მოკვეცილი, რომ ბოლო სტრიქონი მასზე არ არის ასახული. ფოტო დართული აქვს კ გამოცემას, მაგრამ, იმდენად შემცირებუ-

ლად, რომ მისი წაკითხვა თითქმის შეუძლებელია. იმავე ფოტოს ნეგატივი დაცულია ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში: სხმ ფოტოთეკა, № 15869/5992; ხი, ძველი დოკუმენტების ფოტოთეკა, № 136.

ჟ და კ გამოცემებში, გარდა თავნაკლული დედნისა, გამოყენებულია აგრეთვე საბუთის უფრო სრული დედნის (რომელსაც დასაწყისში უფრო ნაკლები აკლდა) პირი, გადაწერილი ს. კაკაბაძის ცნობით, ლურჯ ქაღალდზე, XVIII ს. ბოლოს, ან XIX ს. დასაწყისში, ხოლო თ. ჟორდანიას ცნობით — 1850—1853 წწ.; ამ პირის მიხედვითაა შევსებული ჟ და კ გამოცემებში საბუთის დასაწყისი. ორივე აღნიშნულ გამოცემაში, როგორც ჩანს, გამოყენებულია ერთიდაიგივე პირი, რასაც მოწმობს შემდეგი:

1). ჟ გამოცემაში, საბუთის თავში (რომელიც პირს ემყარება) დაშვებულია ის შეცდომები, რომლებიც აღნიშნულია და გასწორებულია კ გამოცემაში; 2) ორივე გამოცემის იმ ნაწილებში, რომლებიც ემყარება პირს, დაკლებულია ერთი და იგივე სიტყვები.

კორპუსში საბუთის გამოცემა ემყარება: 1). შემორჩენილ დედნის ფრაგმენტს; 2) ნსხ-ს; 3) პ-ს; 4) კ გამოცემას.

დედნის თარიღი: გიორგი II-ის მეფობის ა ინდიკტიონი (1072+1=1073).

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1072 (ჟ, კ, დ).

გამოცემები:

1) [38], თ. ჟორდანია, 9—12 (ჟ); 2) [32], ს. კაკაბაძე, 3—5 (ეროვის თავნაკლული დედნის recto-ს ფოტო) (კ); 3) [50], ი. დოლიძე, № 6 (დ).

ქ. მე, გიორგი ბაგრატუნიანმან, ნებითა ღ(მრ)თისათა აფხაზთა და ქართველთა მეფემან, ძემან სულკურთხეულისა მეფისა ბაგრატისმან დავწერე და მოვაჴსენე სიგელი ესე უდაბნოსა* მღუიმისასა.

მოვიდეს** ჩ(უე)ნ წ(ინაშ)ე წ(მი)დაი მამაი მ(ი)ქ(ა ე)ლ და ყოველნი მამანი მკჳდრნი მღუიმისანი და სიგელნი მოიხუნეს მამათა და პაპათა ჩემთანი და დაწერილნი მთავართა ყ(ოვე)ლთა და აზნაურთა საქონელთათჳს მათთა, რომელნი ჰქონან ლავრასა მღუიმისასა თრიალეთს და მანგლისისჴევს და მოგუაჴსენეს, რაითა იგი სიგელნი გაუახლენით და დაწერილნი დაუმტკიცენით.

გულს-გუიდგინა ღ(მერ)თმან, სამლოცველოდ მეფობისა ჩემისა და ძისა*** ჩემისა დავით კურაპალატისა და მოსაჴსენებლად სულთა პირველთა მეფეთა მამათა ჩემთასა, გაგუიახლებიან სიგელნი მამისა და პაპათა ჩემთანი. და

---

1 ბაგრატოვანმან ჟდ. აჳხაზთა 1—2 კ.[4] ნებ[ითა ღ(მრ)თისათა აბხაზთა და ქართველთა მეფემან] ჟდ. 2 [ბაგრატისა]მან ჟდ. 3 უდაბნოსა მღუიმისასა] [ლავრასა] და [მონასტერსა] მღჳმისასა ჟდ. 4 მოვიდეს + მღჳმეს ჟდ. წმიდა მამა ჟდ. მიქელ ჟკ. 5 მკჳდრნი ჟდ. მღჳმისანი ჟდ. [მოიხუნეს] სიგელნი [მამათა და პაპათა] ჟდ. პაპათა კ. 6 [და აზნაურთა] ჟდ. საქონელთათჳს ჟდ. 7 [ჰქონან] ჟდ. ლ[ავ]რასა მღუიმისსა] ჟდ. 8 მოგვა[ჴსენეს, რათა] ჟკდ. 10 გულგუიდგინა ჟკდ. ძისა] მამისა ჟდ. 11 დავით] ბაგრატ ჟდ. კურატპალატისა კ. მოსაჴსენებელად ჟკ. 12 პაპათა ჟდკ.

* კ-ს შენიშვნა: „ამ სიტყვის მაგიერ სწერია: „და".

** კ-ს შენიშვნა: „ამ სიტყვის მაგიერია „მღვიმეს".

*** კ-ს შენიშვნა: „ამ სიტყვის მაგიერ სწერია: „მამისა".

დაგუიმტკიცებიან დაწერილნი ყ(ოვე)ლთა: მთავართა ყ(ოვე)ლთა და* აზნაურთა შემწირველთანი. და სიგელი ესე სიმტკიცისათვის დაგუიწერია და მოგ**|[1]უიჴსენებია წ(მი)დისა მამისა შიოსდა და წ(მი)დისა ლავრისა მღუიმისადა. და სო|[2]ფელნი და აგარანი მათნი და ყ(ოვე)ლნი საქონელნი მათნი, რ(ომელ)ნი სამეფოსა ჩ(უე)ნსა|[3] შინა არიან, სახელდებით ესე: აგარაი — ციხედიდს; გლეხნი და მიწაი — ნიჩბისს;|[4] გლეხნი და მიწაი — კოდალს, და წინარეჯს, და შუარეჯს, ადლითს, შედარს, და ძუ|[5]ელ ღრდულეთს, და ცხირეთს — ცხევერი და გავაზელნი; გუელდესი და კოტ|[6]მანი; კლდეკართა ქუეშე — ბორცუისჯუარი და ბჭითი ზეგანთა მოუგონელნი — |[7] სვანეთს; და ფურჯადს, და ფიცეს. ესე ყ(ოვე)ლნი საქონელნი მათნი, ვითა თ|[8]უით პირველთა სიგელთა სწერიან და ვითა შემწირველთა ჴელით წე|[9]რილსა შინა სწერიან შეუვალობისა და თავისუფლობისა მათისათუის, აწ, ჩ(უე)ნ|[9a]ცა მასვე ზედა გაგუითავისუფლებიან ესე ყ(ოვე)ლნი საქონელნი მღუიმისა|[10]ნი, ყ(ოვე)ლისა შესავლისა და გამოსავლისაგან: საჴელმწიფოისა, საერის|[11]თვოისა, საციხისთვოისა, საჴევისუფლოისა, შურტათა და ჩინებულთა|[12]გან და ყ(ოვე)ლთა საქმისმოქმედთაგან. და ვითა სამსახურებელი ციხეთაი, ა‖[13]რაი ზედა სდებია და ჟამთა შლილობისათა შინა ოდესმე მძლავრთა|[14] და ულმრთოოთა კაცთა ამათ ზედა რაიცა ბეგარი დაუც და რაიცა|[15] დაჭირებითი სამსახური უქნევია, ანუ სამუშაოი, ანუ სუხრაი, ანუ ბაჟი|[16] აღებულა, ვითა არაი ზედა სდებია, ესე ყ(ოვე)ლი აგუიჴდია, გარდაგუიგდია‖[17] და ყ(ოვ)ლისაგანვე გა- II კეფ
გუითავისუფლებიან და ვითა პირველთა სიგ|[18]ელთა შინა უწერია, გაგებით, მას წესსა ზედა იყუნენ.

და არავის|[19] ჴელ-ეწიფების მათ ზედა დაჭირებითსა და უსამართლოსა საქმისა ქნად|[20] და მეუნებლე, მავნებელი და დამაკლებელი მათი არავინ გუიბ|[21]-[რძან]ებია, და არცა მშლელი და მაქცეველი ბრძანებისა ამის ჩ(უე)ნი|[22]საი.

და ესე ამისთუის გუიქნია, რ(აი)თა ღ(მერთმა)ნ მადლითა და მეოხებითა წ(მი)დისა|[23] მამისა შიოსითა სა[წუთ]როისა ამის ცხორებასა კეთილად წარჰმარ|[24][თო]ს მეფობაი ჩემი და საუკუნესა მას მლხინებელ მექმნეს სული|[25]სა ჩემისა, დღესა მას საშინელსა განკითხვისასა.

აწ, ვინცა ჰნახოთ ბ|[26]რძანებაი და სიგელი ესე ჩ(უე)ნი: შემდგომად ჩ(უე)ნსა მომავალთა მეფეთა,|[27] ე(რისთავთ)-ე(რისთავ)თა, ე(რისთავ)თა, აზნაურთა, მემამულეთა და მოსაკარგავეთა, ციხისთავთა,|[28] ჴევისუფალთა, მანდატურთა, შურტათა, ჩინებულთა და ყ(ოვე)ლთა საქმის მო|[29]ქმედთა, დაუმტკიცეთ.

---

1 დაჳმტკიცებიან ქდ. ყოველთა +[დიდებულთა] ქდ. 14 დაგუიწერიან ქდ.

1 მოგუიჴსენებიან ქდ. და სოფელნი] სოფელნი ქდ. 3 აგარაჲ ქდ. 4 ადლთს (ადლეთს) ე, ადლთს კ, ადლ[ე]თს დ. 7 სვინეთს ქდ. ფურჯიდს ქდ. ფურჯადის კ. და ფიცეს] დაფიცეს ქკდ. 9—10 მღუიმისნი ქდ. გამოსავალისაგნ კ. 12 ციხეთაჲ ქდ. 19 დაჭირებითისა ქდ. საქმის ქდ. 20 არ ვინ ქდ. 21 მქცეველი ქდ. 22 რათა ქდ. 23 შიოსითა ქკ. წარმაჰრთოს კ. 25 ჩემსა კ.

* აქამდე თ. ჟორდანიას მიერ ტექსტი გამოცემულია პირის მიხედვით, ხოლო ამის შემდეგ — თავნაკლული დედნის მიხედვით.

** აქამდე, ს. კაკაბაძის მიერ, ტექსტი გამოცემულია იმავე პირის მიხედვით, ხოლო ამის შემდეგ — თავნაკლული დედნის მიხედვით. კორპუსის გამოცემა აქამდე საფუძვლად იღებს ს. კაკაბაძის გამოცემას, ამის შემდეგ კი, ემყარება საბუთის თავნაკლული დედნის ჟოტოს (სტრ. 1—19; 34—49) და დედნის ფრაგმენტს (სტრ. 20—33).

და ნუ ვინ უშალავთ ბრძანებასა ამას და გაგებულ|[30]სა ჩ(უე)ნსა და ნუცა რას ვინ დააკლებთ, ნუ დიდსა და ნუ მცირსა, თუინიერ|[31] შეწევნისა და თანადგომისა.

III კეფი და უკუეთუ ვინმე, რამანცა გუარმან კაცმ||[32]ან, რასაცა ჟამსა, ჴელ-ყოს და იკადროს ამის ბრძანებისა ჩ(უე)ნისა შეც|[33]ვალებად, წ(მი)დაი მამაი შიო და ყ(ოვე)ლნი წ(მი)დანიმცა არიან მოსაჯუ|[34]ლნი და დამსჯელნი სულისა მისისანი დღესა მას საშინელსა სასჯელ|[35]ისასა და შე-მცა-ჩუენებულ არს მარანთა (sic) ყ(ოვე)ლთა ღ(მრ)თისა უარის-მყოფელ|[36]თა თანა.

და თქ(უე)ნ, წ(მი)დ(ა)ო მეუფეო ქართლისა კათალიკოზო, და ყ(ოვე)ლნო|[37] მღდელთმოძღუარნო, უკუარობით და წყევით დაუმტკიცე|[38]თ დაწერილი სიგელი ესე.

დაიწერა ბრძანებაი და სიგელი ე[სე]|[39] ჩ(უე)ნი ინდიკტიონსა მეფობისა ჩემისასა ა, ჴელითა ი(ოვან)ე მ(ო)ნ(ა)ზ(ო)ნისაითა.

ხელრთვები:

[1.] [40]ქ. ესე, ვითა ზემოით დამიწერია, მე,|[41] გ(იორგ)ის, ბ(ა)გ(რა)ტუნიანსა, ჴელითა ჩემითა დამი|[42]მტკიცებია. მტკიცე არს, თუ ღ(მერ)თ|[43]სა უნდეს.|

[2.] [43]აქ. კ(ირიელეი)სონ! ესე, ვითა, აღ(ი)დ(ე)ნ ღ(მერთმა)ნ, ძლიერსა მეფეთა-მეფესა გი(ორგი)ს ბაგრატუ|[44]ნიანსა დაუწერია წ(მი)დისა შიოსთუის და ყ(ოველ)ნი საქონელნი მისნი ყ(ოვე)ლისა|[45] შესავალისაგან გაუთავისუფლებიან, ჩ(უე)ნ, გ(ა)ბრიელ ქ(რისტ)ეს მიერ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზი,|[46] მოწამენი ვართ. მტკიცე არს ბრძანებაი მათი, ნებითა ღ(მრ)თის[ათა].|[47] და ვინცა მშლელ და დამაქცეველად გამოჩნდეს, კრულმცა არს|[48] დაუსაბამოისა ღ(მრ)თისა სიტყუითა, წ(მი)დისა კათოლიკე ეკლესიისა მადლი|[49]თა და ჩ(უე)ნ გლ(ა)ხაკისა ჯუარითა. ვინ კულა მტკიცედ* [ყოს]|[50] ღ(მერ)თ(მა)ნ აკურთხენ და წ(მი)დ(ამა)ნ დედაქალაქმან, ა(მე)ნ.|

გვიანდელი სათაურები v-ზე:

[1]. **[51] ქ. სიგელი გ(იორგ)ი მეფ[ისა]ი თრიალეთს და ტორნის ჴევს სოფ(ე)ლ(თა)|[52] თავისუფლებისა.|

---

30 და—კდ. მცირასა ჟკ. მცირესა ღ. 32 რასცა ჟამს ჟდ. რასცა კ. 35 მარანათა ჟდ. ღუთისა (ღ̃თისა) ჟ. 38 დაწერილი+ და ჟკდ. 39 იოანე ღ. მონაზონისითა ჟდ. 41—42 დამიტკიცებია ჟ. 42 თო ნსხ. 42—43 თუ ღმერთსა] ოკეთუ ოფალსა ღმერთსა (ო̃ ო̃ო) ჟ. უ[კუეთუ] უფალსა ღმერთსა ღ. 43ა—44 ბაგრატონიანსა ნსხ. ჟპდ. 44 დაოწერია ნსხ. ჟპ. წმიდის ჟდ. ყოვლის ჟდ. შიოისთუის ჟდ. 45 შესავლისაგან კ. გაონთავისუფლებიან ნსხ. ჟპ. ქართლისა კათალიკოზი] კათალიკოზი (ქკზი) ჟ. კათალიკოზი ღ. 46 ღმრთისათათა ჟდ. 47 კროლმცა ნსხ. ჟ. 48 დაოსაბამოისა ნსხ. 49 ჩუენ გლახაკისა ჯუარითა — ჟდ. მტკიცე ჟდ. ყოს] იყრას ჟ. ჰყოს ჟდ. 50 აკორთხენ ნსხ. ჟ. აკურთხონ ღ. და წმიდამან დედაქალაქმან — ჟდ. ამინ ღ. ჩუენ გლახ—კ ჯურითა კ. 51 [მეფისა] ჟ. თრიალეთ ჟ. ტორნის-ჴევს ჟ. სო[ფელთა] ჟ. 51—57 ქ. სიგელი ... თავისუფლებისა— ღ. 52 თავისუფლებისა — ჟ.

* ამის შემდეგ ტექსტი ფოტოზე აღარ არის. არ არის აგრეთვე ფოტოზე საბუთის verso-ზე მოთავსებული გვიანდელი სათაურები. კათალიკოსის ხელრთვის ბოლო ნაწილი და გვიანდელი სათაურები გამოცემული გვაქვს ს. კაკაბაძის გამოცემის, მის მიერვე გადაწერილი პირის და თ. ჟორდანიას გამოცემის მიხედვით.

** თ. ჟორდანია ([38], 12, სქ. 151) და ს. კაკაბაძე ([32], 5) ათარიღებენ XI—XIII სს. თ. ჟორდანიას სათაურები მოცემული აქვს სქოლიოში.

[2.] ნუსხა-ხუცურით*:

[53] {ქ.} სიგელი ესე ცხირეთისა, ცხავერისა, ჯუარისა, კოტ-მანისა და კლდე-კართა გარეშემოთა სოფლებისა და გლეხებისა.|

[3.] ნუსხა-ხუცურით**:

[54] {ქ.} სიგელი ესე ცხირეთისა, ჯვარი, კარტმანი და კლდე-კართა გარეშემოთა სოფლებისა.|

[4.] [55]ქ. სიგელი გიორგი მეფისა ცხირეთ—ცხავარისა, გავა-ზისა, კოტმანისა, გველდესისა და სხუათა სოფელთა შინა გლეხები-სა და მამულებისა.|

[5.] [56] სიგელი ჭიტებისა.|

[6.] [57] სიგელი ადლეთისა.|

---

53 ცხავე[რ]ისა — კპ. ჯვარი კპ. კოტმნისა ძ. გარეშემო ძ. [გლე]ხებისა ძ.55—57 ქ. სიგე-ლი... ადლეთისა — კპ.

* თ. ჟორდანია ათარიღებს XIII ს. ([38], 12, სქ. 152).

** ს. კაკაბაძე ათარიღებს XVII ს. ([32], 5).

7

[1104/1118]. სიგელი დავით მეფისა ნიანია ნიანიასძისადმი

დ ე დ ა ნ ი: სცსა, 1448—1015; ეტრატი; 51×23; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი თითქმის ყოველი სიტყვის შემდეგ: 1 და 2 სტრიქონებს შუა სინ-გურით, ასომთავრული დამწერლობით, ძველი საარქივო-სააღრიცხვო ნომერი: „ტნბ“ (352); დაზიანებული: 1) ბოლონაკლული; 2) მარჯვენა კიდე ადგილ-ადგილ ჩამოგლეჯილია, რის გამოც, თითქმის ყველა სტრიქონს (გარდა 5, 8, 9, 10) ბოლოში აკლია 1—5 ასო; 3) უკანასკნელ შემორჩენილ მე-13 სტრიქონში იკითხება მხოლოდ ორი სიტყვა „და ყო(ვ)ლისა“.

დედანს (მის შემორჩენილ ნაწილში) თარიღი არ უზის (ჰქონდა თუ არა დაზიანებამდე — არ ჩანს).

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1089—1125 (ჟ ც).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: 1. საბუ-თის გამცემი დავით მეფე, ტიტულატურის მიხედვით („აფხაზთა, ქართველთა, რანთა და კახთა მეფე“), შეიძლება იყოს, მხოლოდ დავით აღმაშენებელი: და-ვით V-ის (დემეტრე I-ის ძის), დავით ნარინისა და დავით ულუს ტიტულატურა უფრო ვრცელი იყო: „აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მეფე, შარვანშა და შაჰანშა“; 2) საბუთის ხელი XII ს-საა; 3) ტიტული „რანთა და კახ-თა მეფე“ დავითს შეეძლო მიეღო მხოლოდ კახეთ-ჰერეთის შემოერთების შემ-დეგ 1104 წ.; 4) 1118 წლიდან, როცა დავით აღმაშენებელმა შემოიერთა ლორე და მოსპო ტაშირ-ძოროგეტის (ლორე-ტაშირის) სომხური სამეფო ქვემო ქართ-ლის ტერიტორიაზე (კვირიკიან ბაგრატუნების დინასტიით სათავეში), მან მიიღო ტიტული „სომეხთა მეფე“ (ეს ტიტული შედის დავით აღმაშენებლის ტიტულა-ტურაში დავითის უნიკალური სპილენძის მონეტის ზედწერილში, რომელიც გა-მოაქვეყნა დავით ლენგმა 1957 წ.), ამდენად, საბუთი დაწერილია 1118 წლამდე, რადგან აქ დავითის ტიტულატურაში, ჯერ კიდევ არ არის „სომეხთა მეფე“.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [38], თ. ჟორდანია, 21 (ჟ); 2) [64], ი. ცინცაძე, 16 (ც).

ქ. სახელითა ღ(მრთ)ისაითა, დ ა ვ ი თ ი ს ა გ ა ნ, ნებითა ღ(მრთ)ისათა აფ-[ხა]|[2]ზთა და ქართველთა, რანთა და კახთა მეფისა. აწცა მო[ვიდა]|[3] ჩუენ წ(ი-ნაშ)ე ა რ ი შ ი ა ნ ი და გუეჰაჯა, რაითამცა გაუშუით და გავა[თა]|[4]ვისუფლეთ

1 ღვთისათა ქ. ღ(მრ)თისათა ჟ. ღთისითა ც. დავითის გლნ ნსხ. დავითის გლნ (sic) ც. ღთისა-თა ც. 2 და—ქ. ქართუჱლთა ქ. აწლა ჟ. 3 გუეაჟა რათამცა ჯაუშჳთ ჟ.

ნიანია, გ(რი)გ(ო)ლ მაოჯრ(ე)ბელისა შვილი, მისითა მამ[ულ]|[5]ითა ვეძისჯევითა.

დაგუაჯერა ღ(მერთმა)ნ და ვისმინეთ მოჴსენებაი და|[6] ჰაჯაი არიშიანისაი და გაუშუით ნიანია ნიანიასძე, გ(რი)გ(ო)ლ [მაოჯრ]|[7]ებლისა შვილი, მისითა მამულითა ვეძისჯევითა, ვინაითგა[ნ]|[8] პ(ირვე)ლცა ზითვად ჰქონებოდა და ჩ(უე)ნიცა დიდად ნამსახური|[9] და ბერი კაცი იყო, ლაშქრობაი აღარ შეეძლო.

|[10] აწ, გაგუ(ი)შუია ნიანია, მისითა მამულითა, ზითვად ნაქონები|[11] ვეძისჯევითა, გაგუ(ი)თავისუფლებია ყოვლისა გ[ამო]|[12]სავლისა და შესავლისა საჴელმწიფოისა და სა[თხოვ|[13]რისაგან] და ყო(ვ)ლისა...

4 მოოჴრებულისშკლი ქ. 5—7 დაგუაჯერა ღ(მერთმა)ნ... მისითა მამულითა ვეძისჯევითა— ქ. 7 ჟინადგან ქ. ვინათგან ც. 8 პ(ირვე)ლ(ცა)] იდგილიცა ქ. ნამსახური+[იყო] ც. 9 ბერი კაცი] ბეერი ვალი ქ. ლაშქრობა ქ. 10 გაგუ(ი)შე(ია)] გაუშეი ქ, გაგუშუია ც. ნაქონებითა ქ. 11 გაგუთავისუფლებია ქ. 12 საჴელმწიფოისა ქ. სა[თხოვრისაგან] დას... ც.13 და — ქ. ყოვლისა [...] ყოლისა... [საჴ]მრითა და უჴმრითა... ც.

8

[1123/1124]. ანდერძი დავით მეფისა მღვიმისადმი

დედნის ძირითადი ნაწილი დაკარგულია. გ ვ ა ქ ვ ს: 1) საბუთის დედნის მცირე ფრაგმენტი; 2) სრულ დედანზე დამყარებული 3 გამოცემა (ქ, ჟ^1, კ); 3) გამოცემისათვის (კ) დართული სრული დედნის ძლიერ შემცირებული ფოტო; 4) დედნის თავნაკლული ფოტო-ნეგატივი; 5) წინა გამოცემებზე დამყარებული მეოთხე გამოცემა (დ); 6) თავნაკლულ ფოტოზე და წინა გამოცემებზე დამყარებული მეხუთე გამოცემა (ს).

I. დ ე დ ნ ი ს ა ღ წ ე რ ი ლ ო ბ ა თ. ჟორდანიას და ს. კაკაბაძის გამოცემების მიხედვით: სინოდალური კანტორის საბუთი; ეტრატი; გრაგნილი; ნუსხა-ხუცური (პირველი და ბოლო სტრიქონები — მხედრული, დავით აღმაშენებლის ხელი); 212×28 (ს. კაკაბაძის ცნობით); 3 არშინი × 6 ვერშოკზე (თ. ჟორდანიას ცნობით); 5 კეფი; განკვეთილობის ნიშანი: წერტილი, ორწერტილი, ან სამწერტილი, ადგილ-ადგილ.

II. დ ე დ ნ ი ს ფ რ ა გ მ ე ნ ტ ი: სცსა, 1448—2120; ეტრატი; გრაგნილის მეოთხე კეფის ზედა ნახევრის მარცხენა ნაწილი; ნუსხა-ხუცური; 26×28; განკვეთილობის ნიშანი: წერტილი, ორწერტილი და სამწერტილი, ადგილ-ადგილ.

დედნის ძირითადი ნაწილი დაიღუპა, დაიწვა 1919 წ. თებერვალში ჩრდ. კავკასიაში, კრასნოდარის მხარის ქ. კრაპოტკინის ახლოს, სტანიცა კავკასკაიაში, სადაც ქართული საბუთები ევაკუირებულ იქნა 1915 წ., პირველ მსოფლიო ომთან დაკავშირებით. საბუთის მცირე ფრაგმენტი (გიორგი II-ის საბუთის ფრაგმენტთან ერთად; იხ. № 6) გადაარჩინა ა. ევანგულოვმა, რომელმაც გადასცა ის 1923 წ. საბუთების რეევაკუაციისათვის მივლინებულ ს. კაკაბაძეს. ფრაგმენტი დაუბრუნდა საქართველოს სსრ ცენტრ. არქივს ([25], ს. კაკაბაძე, 272—281).

III. ფოტო საბუთის სრული დედნისა, ერთვის კ-ს გამოცემას; ძლიერ შემცირებული, მისი წაკითხვა, სიმცირის გამო, თითქმის შეუძლებელია (ი. დოლიძეს ეს ფოტო მიუჩნევია XVII ს. პირის ფოტოდ, ნამდვილად კი, ესაა დედნის ფოტო);

IV. დ ე დ ნ ი ს თ ა ვ ნ ა კ ლ უ ლ ი ფ ო ტ ო ნ ე გ ა ტ ი ვ ე ბ ი: სხმ, ფოტოთეკა, № 15853, 5976; ხი, ისტორიული დოკუმენტების ფოტოთეკა, № 141 (ფოტონეგატივს მიაკვლია ვ. სილოგავამ 1972 წ. საქართველოს სსრ ხელოვნების მუზეუმის ფოტოთეკაში. ფოტო დამზადებული უნდა იყოს თ. ჟორდანიას შეკვეთით, ალ. როინაშვილის მიერ. ნეგატივი მოიცავს საბუთის ტექსტის $^2/_3$; აკლია პირველი კეფი მთლიანად და მეორე კეფის ნაწილი);

ქ და კ გამოცემები ემყარებიან საბუთის დედანს. ი. დოლიძის გამოცემა — წინა ორ გამოცემას: კორპუსის გამოცემა — საბუთის ახლად მიკელეულ ფოტოს და ნაწილობრივ წინა გამოცემებს.

საბუთს თარიღი არ უზის.

ს ა ბ უ თ ი ს   დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა   ს ხ ვ ა   გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1123 (ე, კ, დ).

კორპუსში საბუთის დათარიღების საფუძველი: წინა გამოცემებში საბუთის დათარიღება 1123 წლით ემყარება ანდერძის დასაწყისში აღნიშნულ ცნობას: „ჟამსა ჩემსა შარვანსა ზედა განმართვისასა... ბერმან არსენი მიბრძანა ამის ანდერძისა დაწერა". ამ ცნობის საფუძველზე მიჩნეულია, რომ ანდერძი დაწერილია 1123 წ., დავით აღმაშენებლის მიერ შარვანში ლაშქრობის წინ. დავითის მიერ შარვანში მოწყობილი 6 ლაშქრობიდან (1120 წ. — ორჯერ, 1123 წ. — ორჯერ — მაისსა და ივნისში, 1124 წ. აპრილში და 1124 წ. სექტემბრის დასაწყისში — იხ. [48], 339_{1-3}; 347_{7-9}; 344_{11-13}; 345_{16-18}), ანდერძი ერთნაირად შეიძლება დაწერილი იყოს როგორც 1123 წლის მაისის და ივნისის ლაშქრობების, ისე 1124 წლის სექტემბრის დასაწყისის ლაშქრობის წინ. ამიტომ ანდერძი კორპუსის გამოცემაში 1123/1124 წ. თარიღდება.

საბუთის დავით აღმაშენებლის ხელით დაწერილი დასაწყისი სტრიქონის მეორე ნაწილის („მე დ҃თს მიწყიეს") პირველი სწორი წაკითხვა იხ. [55], ა. შანიძე 47—48.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [76], თ. ჟორდანია, (ჟ); 2) [38], თ. ჟორდანია, 15—19 (ჟ[1]); 3) [13], ს. კაკაბაძე (კ); 4) [50], ი. დოლიძე, № 7 (დ); 5) [44ა], ვ. სილოგავა, 88—106 (ს).

[ჸ თავს][1] დ[1](ე)ბითა ღ(მრ)თისაითა მე, დ (ა ვ ი) თ ს, მ(ი)წყი(ე)ს*.

ჟამსა ჩემსა შ ა რ ვ ა ნ |2 ს ა ზ(ედ)ა გა(ნ)მართვის(ა)სა შევევედრე შეწევნად ჩემდა შეუძლებელსა|3 ჩემსა: წ(მიდა)სა მ(ა)მ(ა)სა შ ი ო ს. ვიხილე ეკლესიაჲ, ჩემ მ(იე)რ აღშენებული, და|4სრულებულად. მივიღე ლოცვაჲ ყ(ოველ)თა მ(ა)მ(ა)თაჲ. და სასომ(ა)ნ და განმანა|5თლებელმ(ა)ნ ჩემმ(ა)ნ ბერმ(ა)ნ ა რ ს ე ნ ი მიბრძანა ამის ანდერძისა დაწერა.|6 დაკლებული სისწრაფისაჲ არს. თუ ინებოს ღ(მერთმა)ნ ჩ(ე)მი შემოქცევაჲ,|7 უმჯობესად შეიცვალოს, თუ არა — ესე იყოს აწინდელი.

ვინათგან მსთუა|8მ(ა)ნ წყალობამ და ს(უ)ლგრძელმ(ა)ნ მხედველობათა შ(ი-ნ)ა ც(ო)დვათასა და|9წყალობითა სიყ(უა)რ(უ)ლისა თ(ჳ)სისა მ(იმა)რთ მიმზიდველმ(ა)ნ ღ(მერთმა)ნ ჩ(ე)მ უღირსსა|10 ზ(ედ)ა აჩუენნა მიუწდომელნი ქველისმოქმედებანი, რ(ომელ)თათ(ჳ)ს ყ(ოვლა)დ უმადლოჲ|11 ესე, ჯერისაებრ ვერ შმადლობელიცა არა მომიძაგა და არა დააცადა|12 ჩუეულებითი წყ(ა)ლ(ო)ბ(ა)ჲ დღეს

---

1 ქ — ჟქ[1]დ. თავსდებითა] [ბრძანე]ბითა ჟ, [ნე]ბითა ქ[1]დ, [დი҃დ]-ბითა კ. ღუთისაითა ჟ[1]. მე დავითს მიწყიეს] შედარ. მეწყიძ(?) ჟქ[1], მე დ҃თს მაწეუს კ. კ წ҃ა ჟ. მამას ჟქ[1]. 4 დასრულებულად + და ჟ,ქ[1] დ. ლოცვა ჟქ[1] დ. 5 დაწერა + [ხოლო] ჟქ[1]დ. 6 ღ҃მნე. 7—8 მსთუადმან ქ[1]დ 8 მხედველობათ კ. 9 თჳსისა]თსი҃სა ჟ. 10 აჩუენნა დ. მოქმედებანი ნსხ, კ. უმადლოი ჟქ[1]დ. 11 შმადლობელიცა ჟქ[1]დ. 12 ჩუჩულებით ჟ, ჩუჩულებითი დ. დღემდე ჟქ[1],დ.

* აქამდე ტექსტი დაწერილია მხედრულით, ხოლო ამის შემდეგ უკანასკნელ სტრიქონამდე — ნუსხურით.

დღემდე უგბილსა ს(უ)ლსა ზ(ედ)ა, რ(ომე)ლთ(ა)ჲ კერძოჲ|[13] რაჲმე და ურიცხუ-
თ(ა)გ(ა)ნ ერთი მიზეზად თხრობისავე მივსცე თხრობასა. თჳთ|[14] იგი, ოდეს მარ-
წმუნა მის მ(იე)რ გ(ა)ნგებულსა მეფობასა, თჳსითა რაჲთმე გ(ა)ნგე|[15]ბითა, არა
ულირს-მჩენელმ(ა)ნ შარავანდსა შ(ინ)ა პ(ა)ტ(იო)ს(ა)ნსა უპატიოებისა ჩემი|[16]
სამ(ა)ნ, აქაჲთგ(ა)ნვე ალილო ჴ(ე)ლი სიტკბ(ოე)ბითა თ(ჳ)სითა გ(ა)ნძლებად ჩემ-
და. და|[17] თჳთ მეფე მეფეთაჲ იქმოდა საჭირეელთა უჭირველად: ცხადთა წინა-
ალმ|[18]დგომთა გ(ა)ნგებ(უ)ლისა თ(ჳ)სისათა მისცემდა მოსასრველ(ა)დ; იდუმალ-
თა კ(უ)ალად,|[19] ზაკუვისა თჳს შ(ორი)ს მფარველთა, არა შეუნდობდა სიცბილ(ა)-
ჲდ, რ(ომელ)თა თ(ა)ნად თჳთ მი|[20]ილეს ზაკუვისა მ(ა)თისათ(ჳ)ს საცთური.

და ერთმ(ა)ნ მ(ა)თგ(ა)ნმ(ა)ნ, ძ ა გ ა ნ მ (ა) ნ, შემაწუ|[21]ხებელმ(ა)ნ ღ(მრ)თი-
სა და მონ(ა)თაჲ მისთამ(ა)ნ, მძლავრებით ღ(მრ)თისაცა არამრიდმ(ა)ნ,|[22] თ(ა)ნა-
ვე ძმისა თჳსისა, მ ო დ ი ს ტ ო ს — წინა-უკმოჲსა მღდელთ-მოძღუარისა, რ(ო-
მე)ლმ(ა)ნ|[23] ერთმ(ა)ნ პატრ(ო)ნთა თ(ჳ)სთა წყ(ა)ლ(ო)ბ(ა)ჲ მ(ა)თ ზ(ედ)ა საის-
რელაჲდ ალმახუა, ხ(ოლო) მეორემან|[24] ღ(მრ)თ(ი)სადა გ(ან)კუთნვითა ეკლესიები
საზესთმჩენოდ თჳსად მიიტაცა. რ(ომელ)ნი-ესე|[25]არა ითნნა ესრეთ ყ(ო)ფ(ა)დ
საშჯელმ(ა)ნ გ(ა)მოუძიებელმ(ა)ნ, — ცხად არს, რ(ამეთუ) ღ(მრ)თისამ(ა)ნ,|[26] და
არცა მიეშუა კუЮრთხი ც(ო)დვილთა ნ(ა)წილსა ზ(ედ)ა მ(ა)რთ(ა)ლთ(ა)სა:*
მწყემსი უკა|[27]როჲ ჭ(ეშმარი)ტთა მწყემსთა მ(იე)რ დაემკუაჲ, და ძ ა გ ა ნ ი,
მ ღ ჳ მ ე ს შელტოლვილი, მომცა|[28] ღ(მერთმა)ნ, რ(ომე)ლსა შ(ინ)ა არამცირედი
ერთგ(უ)ლებ(ა)ჲ აჩუЮნეს ჩ(უЮ)ნდა მომართ მ(ა)მ(ა)თა მემღჳმეთა.|[29] რ(ამეთუ)
იხ(ა)რ(ე)ბს მ(ა)რთ(ა)ლი, რ(ა)ჟ(ა)მს იხილოს შურისგებ(ა)ჲ**, მადლობ(ა)ჲ ალუ-
ვარე დამბად(ე)ბ(ე)ლსა|[30] ღ(მერთს)ა და თ(ა)ყ(უა)ნისვეც ღ(მერ)თშემოსილისა
წ(მიდ)ისა მ(ა)მისა შ ი ო (ჲ) ს საფლ(ა)ვსა.

ვიხილე წ(მიდა)ჲ|[31] მთ(ა)ვ(ა)რ-მ(ა)მა მემღჳმე მ (ი) ქ (ა ე) ლ და ს(უ)ლითა
ღ(მრ)თისაჲთა გ(ა)ნ(ა)თლებ(უ)ლნი მ(ა)მ(ა)ნი. გ(ა)ნვიშჳ ს(უ)ლი|[32]თა საწადე-
ლისა მისთ(ჳ)ს კრებულისა და მხიარულებით ალვივსე სამოთხის|[33]მსგავსისა მის
II კეუ ლავრისათ(ჳ)ს. მყის მოუწოდე ა რ ს ე ნ ი ს ბერსა და გ(ა)ნუცხადე სა||[34]თნოჲ
ჩ(ე)მი და ვარწმუნე ალშენებად ეკლესიაჲ საშუალ მონასტრისა ს(ა)ხ(ე)ლსა|[35]
ზ(ედ)ა ყ(ოვლა)დ წ(მიდ)ისა ღ(მრთ)ისმშ(ო)ბ(ე)ლის(ა)სა და მომადლებითა მისი-
თა სრ(უ)ლად ვიხილე.|

[36] მიბრძანა სასომ(ა)ნ ჩ(ე)მმ(ა)ნ, ბერმ(ა)ნ ა რ ს ე ნ ი, და თჳთ ს(უ)ლიერმ(ა)ნ
ბერმ(ა)ნ, მოძღუარ|[37]მ(ა)ნ ჩ(ე)მმ(ა)ნ ი (ო ვ ა ნ) ე, რა(ჲთა)მცა წესსა ზ(ედ)ა
ს ჳ მ (ე ო) ნ წ (მ ი დ) ი ს ს ა დავსხენ მონასტრისა მ ღ ჳ მ ი ს ა|[38] წესნი, რ(ო-
მელ)ი თჳთ მ(ა)თ მ(იე)რ ალწერილი ვიხილე ყ(ოვლა)დ შუЮნიერად: უცთომელი
გზა|[39] და წესიერი ცხ(ო)რ(ე)ბ(ა)ჲ და ანგ(ე)ლ(ო)ზებრი მოქ(ა)ლ(ა)ქობაჲ, რ(აჲთ)ა,
ღ(მრ)თისათ(ჳ)ს ოდენ გ(ა)ნკუთ|[40][ნვილ]ნი, მ(ა)ს მხ(ო)ლოსა, თჳნიერ საწუთო-

13 თეით დ. 14 რაჲთამე ქ[1]დ. 15 მჩენელმა ქ[1]დ. 16 აქაითგანვე ქქ[1]დ. 18 განმგეობისა ქქ[1].
19 ზაკუვისათჳის ქ. სიცბილჲდ ნსხ ქ სიცბილად დ. 21 მონათა ქქ[1]დ. ღმრთისაცა ქ[1]. 22 ძმი-
სა]ძისა ქქ[1]. 23 წყალობა ქქ[1] საისრელად ქქ[1]დ. 24 ღმერთსა და ქქ[1], ღმერთსადა დ. განკუ-
თვნითა ქქ[1]დ. საზეზთ მჩენოდა ქ, საზეზთ-მჩენოდ ქ[1]დ. 25 ესრედ ქ[1]დ. ღთისამან ქქ[1]. 26 კუ-
ერთხი დ. 27 დაემკუა დ. მღუიმეს ქქ[1]დ. 28 ერთგულება ქქ[1]. აჩუენეს დ. 28 ჩუენდა დ.
29 შურისგება ქ[1]. მადლობა ქქ[1]. 30 თაყვანისვეც ქ. შიოს ქ. შიოის დ. წა ქ, წმიდა ქ[1]დ.
31 მიქელ ქქ[1]. ღუთისაჲთა ქ[1]. 33 ლავრისათჳის ქ. 35 ღთისშობელისასა ქ[1]. 37 იე (იოანე)
ქქ[1], იოანე დ. რათამცა ქქ[1]დ. სჳმონ ქქ[1]დ. წმიდისასა ქქ[1]დ 38 შუენიერად დ. 39 ღვისათჳს ქ[1].
ცხოვრებაჲ ქ. 39—40. გ~ნკუთ-ნი ქ, განკუ[თვნილ]ნი დ. 40 ზრუნვასა ქ[1] დ.

* შდრ. ფს. 124, 4.
** ფს. 57, 1ა.

თაჲსა ზრუნვისა, ჰზრახვიდენ|[41] და წ(ინაშ)ე ღ(მრ)თისა მ(ეო)ხ(ე)ბ(ა)დ კადნიერ იყვნენ.

შეწევნითა ყ(ოვლა)დ სახ(იე)რისა ღ(მრ)თისაჲთა და|[42] მ(ა)დლითა ყ(ოვლა)დ წ(მიდ)ისა ღ(მრთ)ისმშ(ო)ბ(ე)ლისაჲთა და მ(ეო)ხ(ე)ბითა შესავედრებელისა ჩ(ე)მისა|[43] წ(მიდ)ისა შ ი ო ჲ ს ი თ ა მიეცინ სიმტკიცე ეკლესიასა, ჩ(ე)მ მ(იე)რ აღშენ(ე)ბ(უ)ლსა!

თუ მე|[44] ღირს-მყოს ღ(მერთმა)ნ, ენკენიობ(ა)ჲ მისი ვიხილო, კ(ურთ)ხ(ეულ) (ა)რს ს(უ)ლგრძელებ(ა)ჲ მისი, თუ არა|[45] — ა რ ს ე ნ ი ს ბ(ე)რსა, რ(ომე)ლ აქუს კოსტანატი და პერპერაჲ, კალაპოტი გ(ა)მოუყა|[46]რონ, მოლესენ(!)*, მოსატონ და ძემ(ა)ნ ჩ(ე)მმ(ა)ნ დ (ე მ ე) ტ (რ) ე, თ(ა)ნაშდგომითა კ(ურ)თ(ხეუ)ლისა|[47] მწ(იგნობართ)-უხუცესისა და ჩ(ე)მთა ბერთ(ა)ჲთა, აკ(ურთ)ხონ კელითა ი (ო ე ა) ნ ე ქ (ა რ თ ლ ი ს ა) კ(ათალიკო)ზისათაჲ, თანა|[48]-დახუდომითა ი მ ე რ თ ა და ა მ ე რ თ ა ყ(ოველ)თა ეპისკ(ო)პოსთაჲთა.

ვითარად მ(ა)მ(ა)თაჲ|[49] და პაპათა ჩ(ე)მთ(ა)გ(ა)ნ სიგელნი ჰქონან სოფელთათ(ჳ)ს მ(ა)თთა წ(მიდას)ა ამ(ა)ს უდა|[50]ბნოსა, რაჲცა სიბ(ო)რ(ო)ტითა ჟ(ა)მთათა შეცვალებ(უ)ლ იყო, მე კულა გამიახლები|[51]ან იგი სიგელნი, ანუ მეფეთა შეწირულთა, ანუ მთავართაჲ ვიეთმე.|[52] და თჳთ ძუძლი და ძუძლის ძუძლი ნასყიდი მონასტრის(ა)გ(ა)ნ ყ(ოვე)ლი უბეგრ|[53]ოდ, უბაჟოდ და უწყენლად კულა მომიჴსენებია წ(მიდ)ისა მ(ა)მისა შ ი ო ს ა თ (ჳ) ს.|

[54]ქ(ა)ლ(ა)ქს ტ ფ ი ლ ი (ს) ს, რ(ომე)ლი სპარსთა ქონებასა ჰქონებია, და რ(ომელ)ი აწ უყიდია,|[55] და რ(ომე)ლი მე მომიჴსენებია, იგი და, ანუ წალმართ მოიგონ იგიცა, ყ(უძ)ლაჲ უ|[56]ბაჟოდ და უსუხრაოდ ყ(ოვლ)ისა სასეფოჲსა გ(ა)მოსავლის(ა)გ(ა)ნ ჰქონდეს.|

[57]ვითა წინამძღუარსა შჳ(უ)ლისა ჩ(უძ)ნის(ა)სა, მ(ეუ)ფესა ი (ო ვ ა) ნ ე ს, ქ (ა რ თ ლ ი ს ა) კ(ათალიკო)ზსა, უბ(რძანე)ბია და მოუ|[58]ნიჭებია ეკლესიისა ჩ(ე)მისადა, რ(ომე)ლ საქონებელნი სოფელნი და აგარანი ჰქ|[59]ონან მ ღ ჳ მ ე ს ა, საშჳ(უ)ლ(ო)ჲ სამრებლოჲ არს ყ(ოვე)ლგ(ა)ნ, თჳთ მემღჳმისა დ(ია)კ(ო)ნმ(ა)ნ მო|[60]ისამართლოს და ეკლესიისა ზეთად მოაჴმაროს.

და ამისთჳს, რ(ომე)ლ მიპრო‖[61]ნსა მოანიჭებდეს ქ (ა რ თ ლ ი ს ა) კ(ათალიკო)ზი, ჩ(ე)მსა ეკლესიასა შ(ინ)ა სახელი მისი მოიჴსენებოდეს|[62] პ(ირვე)ლთა თ(ა)ნა მღდელის(ა)გ(ა)ნ. III კეფი

ბროლისა, ბაზიჯისა და მინისა კანდლები, რ(ომელ)ი|[63]მე მომიჴსენებია და რ(ომე)ლი ა რ ს ე ნ ი ს დაუდგ(ა)ჲმს, ნუმცაჲ ჳის უკადრებია გ(ა)მო|[64]ღებაჲ. სასანთლები, სიწ(მიდ)ის სამსახური და რაჲცა უნდა მისთჳს — ოცდაათი|[65] ლიტრაჲ ვეცხლი წმიდაჲ, ა რ ს ე ნ ი ს კ(ე)ლსა არს.

ცჳლი, ვითა გამიჩენენიან(!) ვა|[66]ჭართა ზ(ედ)ა ჟამად-ჟამადი, იგი ამსახურონ.

---

41 ღვთისა ქ. ღვთისაჲთა ქ[1]. 42 ღვთისმშობელისაჲთა ქ[1]. წ~ა ქ. ღ~თისმშობელისაჲთა ქ. 44 ენკენობაჲ ქ[1], ქდ. 45 არსენი ქ[1], ქ. კოსტანტი ქქ[1]. 47 მ~წ-უხუცესისა ქ. მწერთ-უხუცესის (კთ~ლის მ~წუხუცესისა) ქ[1]. იოანე ქ[1]დ. კათალიკოზისათ. ქ[1]დ. 48 პაპათა ქქ[1]. 51 მთავართა ქქ[1], დ. 52 ძუელი და ძუელის-ძუელი დ. 53 უწყინლად ქ. მომიხსენებია დ. წ~ა ქ. წმიდისა ქ[1]. 54 ტფილის ქქ[1]დ 55 მომიხსენებია დ. 56 ჩუენისასა ქ[1]დ. ჩ~ნისასა ქ. იოანეს დ. 59 მღჳმესა ქ[1] 60 ზეთადა ქ[1]. მოიჴმაროს ქქ[1]. 61 მოანიჭებდეს ქქ[1] კათალიკოზი+ (აძლევს) ქ[1]. 63 დაუდგამს ქქ[1]დ. ნუმცა ვის ქქ[1]დ. 64 სიწმინდის ქქ[1]. დ. რაიცა ქქ[1] ოც-და-ათ ქ. 65 წმიდაჲ]წ~ა ქ, წმინდისა ქ[1], წმიდისა დ. გამიჩენიან ქქ[1]დ.

* ამის შემდეგ ნაწერის ერთი სიტყვა გადასულია.

საზრდელი ძმათა პური, — ხი|[67]ლი ფურნისაჲ — ხუთასისა დრამისა წონი, ნუმცა ოდეს მოაკლდების.

სამღდ|[68]ვიროდ ღჳნოჲ ქ(ა)მსა სთულის(ა)სა შემსგავსებულადღ მოსულისა შინ(ა)თ მოა|[69]რთუან მსახურთა მონასტრისათა ყ(ოველ)თა ერთი საწყაეი; ეგ-რეთვე, სხ(უა)ჲ ყ(ოვე)ლი |[70] საჭიროჲ საკმარი შემოსავალთაგ(ა)ნ მონასტრი-სათა.

სხ(უა)ჲ ნაბჭობი და|[71]ქულბაგთაჲ და საზეთეთაჲ და წისქჳლთაჲ — ყ(ოვე)ლი შესამოსლად განეყოფვო|[72]დის.

ოცდაათი ჯორი, რ(ომელ)ი აწ მე მომიჴსენებია, ამ(ა)ს ნუ დააკლდების.

ძუჱ|[73]ლითგ(ა)ნ, ვითა სიგელი შეუვალობისაჲ აქუს, ცხუართათ(ჳ)ს უსაბან-ჯრ|[74]ობისაჲ, სამი ათასისა ცხურისაჲ მთას და ბარს, აწ მე მომიჴსენებია ორი ა|[75]თასი ცხუარი. და ხუთი ათასი ცხუარი, თჳთ სასეფოჲ მონასტრისაჲ და მ(ა)თ-თა|[76] მეცხოვრეთაჲ უსაბანჯროდ, უბაჟოდ და უწყენლად დგეს და იარებოდის|[77] ჩ(უჱ)ნსა ჭამბარსა გუჱრდით. და ამისი გ(ა)მოსავალი ცხუარი ჯორსა იყიდდეს.|[78] მატყლი მსახურთა მონასტრისათა და წუჱლ(ა)ჲ ძმ(ა)თა მიეცემოდის.

ასი ფ|[79]ური მომიჴსენებია, რ(ომე)ლ თ რ ი ა ლ ე თ ს, მ(ა)თსა სოფელსა ბ ჯ ი თ ს და ბ ჯ ი თ ი ს ზეით|[80] სოფლებს და მ(ა)თსა საფურესა მ უ ხ ნ ა რ ს დგჱს.

მომეტებული ზროხაჲ ჯორ|[81]სა და ცხენსა მონასტრისა სამსახურებელსა იქმოდეს.

ჴარი სამცხორებლო|[82]თა სამუშაოთა ადგილთა მოიჴმარონ.

თ(უა)ლი და მარგალიტი, ჩ(ე)მისა ხ(ა)ტისა|[83]თ(ჳ)ს რ(ომელ)ი დამიც, და ორნი ბროლისა სასანთლენი მ(ა)ს ემსახურონ უკლებად.

ბრო|[84]ლისა ბარძიმი და ბ(ა)ზიჯისა ფეშხუჱმი სიწ(მიდ)ისა გ(ა)ნახლებისა სამსახურად მოი|[85]ჴმარებოდის.

სხ(უა)ჲ ჭურჭელი, იავარი სპარსთაჲ, რ(ომელ)ი ა რ ს ე ნ ი ს დ ა და ი (ო ვ ა)-ნ ე ს დ ა |[86] მიმითუალავს, იგი მისსა ქ(ა)მსა ჩ(ე)მსა მონაზტერსა(!) გაგზავნოს ძემ(ა)ნ ჩ(ე)მმ(ა)ნ დ (ე მ ე) ტ (რ) ე.|

[87]ძელი ცხ(ო)რ(ე)ბის(ა)ჲ და ნაწილნი წ(მიდა)თ(ა)ნი, ორი მოთხე სავსე, ესე თჳთ ამას ჩ(ე)მსა ეკლ|[88]ესიასა შ(ინ)ა იყოს.

წ(მიდა)თა დიდთა მარხვათა ყ(ოველ)თა პარასკევთა ეკლესიას ტფი|[89]ლსა სეფისკუჱრსა გ(ა)ნუყოფდენ საჴსენებელად ჩ(ე)მდა. და პ(ირვე)ლისა შჳდეუ|[90]ლი-სა პარასკევსა თითო კარასეული მიეცეს, სეფისკუჱრსა და თესლსა თ(ა)ნა|[91] შესუან ყ(ოველ)თა და მილოცონ ესრეთ: „უ(ფალო) ღ(მერთ)ო, დ (ა ვ ი) თ ს მიუ-ტევენ ბრალნი მისნი სიყრმისა|[92] და ცთომილებისანი!“*.

---

67 ნუმც ქ. 67—68 სამღდღვეროდ დ. 68 შემსგავსებულად ქქ[1]დ. 69 სხუა ქქ[1]. 70 სხუა ქქ[1]. 71 ქულბაქთაჲ ქქ[1]დ. 71-72 განეყოფოდის ქქ[1]დ. 72-73 ძუელითგან დ. 74 მთასა ქ[1]დ. 76 უწ-ყინელად ქქ[1],დ. 77 ჩ˜ნსა ქ. ჩუენსა ქ[1]დ. გუერდით დ. 78 წუელაჲ დ. 79 რ˜ლ ქ. თრიალეთის ქქ[1]. მ(ა)თსა] მთასა ქქ[1]დ. ბჯითის] ბჯითს ქქ[1]დ. ზეითს ქქ[1]დ. 80 და —[დ. მ˜თსა ქ. 81—82 სამცხოვრებლოთა ქ, სამცხოვრებელთა ქ[1], დ. 82. მოიჴმარონ ნსხ, მოაჴმარონ ქქ[1]დ. თ˜ლი ქ. 83 რ˜ლი ქ. ემსახორონ ნსხ ქქ[1]კ. 84 ფეშხუემი დ. 85 იოვანესდა] იეანესდა ქ[1], იოანესდა 86 მიმითვალავს ქქ[1]დ. მონასტერსა ქქ[1]დ. დ˜ტე ქ. 87 წ˜თანი ქ. 88 წ˜თა ქ. ყ˜თა ქ. 89 სეფისკუ-ერსა დ. 89-90 შეიდეულისა ქქ[1]დ. 90 სეფისკუერსა დ. 91 ყოველთა — ქქ[1]. უფალო]ო˜ ნსხ. ღ˜თე. .92 კვირიაკეთა ქქ[1].

* შდრ. ფს. 24, 7.

მემსგეფსე ყ(ოველ)თა კ(ჳ)რ(ია)კეთა ჩ(ე)მთ(ჳ)ს წირვიდეს ჩ(ე)მსა ეკლესიასა შ(ინ)ა|[93] და მ(ა)მ(ა)ჲ მემღჳმე მ(ა)ს დღესა სერსა უყოფდეს, რ(ომე)ლსაცა დღესა ჩ(ე)მი გ(ა)ნყოფაჲ იქ|[94]მნას კ(ო)რცთა ამ(ა)თგ(ა)ნ, უბადრუკთა და მრ(ა)ვ(ა)ლ-მცოდველთა, ღამის-თევაჲ|[95] და ლ(ო)ცვ(ა)ჲ ყონ ყ(ოველმა)ნ სიმრ(ა)ვლ(ე)მ(ა)ნ და მ(ა)ს დღ(ე)სა ჟ(ამ)ისწირვ(ა)ჲ ჩ(ე)მთ(ჳ)ს აესრულებოდის.|

[96]სოხასტერი, ვითა ბერსა, გ(ა)ნმ(ა)ნ(ა)თლ(ე)ბ(ე)ლსა ჩ(ე)მსა, არსენის გაუწესებია და მე|[97] ხუდაბუნი შემიწირავს მუხრანს წ(მიდ)ისა სჳმ(ეო)ნ ს(ა)კჳრვ(ე)ლთ-მოქმედისადა, რ(ომელმა)ნ სა|[98]მისა დღისა მკუდ(ა)რი აღმადგინა, იგი, ვითაცა თჳთ არსენი გ(ა)ნაწესის, ეგრე|[99] იქნას, გარნა ჩ(ე)მ მ(იე)რ ესეოდენი, რ(ომე)ლ შ(ემდგომა)დ არსენისსა გ(ა)ნკრძალული მღდ(ე)ლი|[100] იყოს მაკსენებ(ე)ლი ჩ(ე)მი შეუცვალებელად.

ტფილი(ს)ს საამიდოჲთ, ვითა|[101] სხჳთაცა ნიშნითა; თჳთ ჴ(ე)ლითა ჩ(ე)მითა დამიწერია ასი დრაჰკანი მღდელთა|[102] და მგ(ა)ლ(ო)ბ(ე)ლთათ(ჳ)ს, ნუვინ დააკლებს. მ(ა)ს დღ(ე)სა, რ(ომე)ლსა მომიჴსენოს ღ(მერთმა)ნ, გაიყონ|[103] მღდელთა და მგალობელთა.

ვითა აწ არსენის გაუწესებია, ყ(ოველ)თა კჳრიათა|[104] ღამე. ყ(ოვე)ლ ღამისთევაჲ, ნუვინ შესცვლის ამ(ა)ს წესსა.

და ტურათის უბანსა,|[105] რ(ომე)ლ მეზურენი დაუსხმან და ზუარნი და მიწანი — ამისი პური ეკლესიას მიე||[106]ცემოდის თითოჲ კჳრიაჲს ძალითა და IV
თითო კარასეული ღჳნო.

ოდეს|[107] ზეზადნისა ციხე და მუხრანი ძუძლითგ(ა)ნ ვეცადე მ(ა)თგ(ა)ნ ძებნითა, მ(ა)შინცა არა|[108] იყო ნებაჲ ჩ(ე)მი, მ(ა)მამ(ა)ნ ჩ(ე)მმ(ა)ნ უბოძაჲ, მით, რ(ომე)ლ სხუათაცაჲ ჰქონებოდა მ(ა)თთა გ|[109]უართა და არავის ოდეს ექნა ჩ(უ)ძ)ნი ერთგულობა.

აწ ძაგანმ(ა)ნ სადგო[მ(ა)დ][110] საებისკ(ო)პოს(ო)ნიცაჲ უდიდესნი გ(ა)რნა სამთ(ა)ვროდ, თჳთ ადრითგ(ა)ნ მ(ა)მაობასა|[111] ეწერა-ყე საებისკოპოსოდ და მცხეთისა საქონებელნი მრ(ა)ვ(ა)ლნი დაემჭი|[112]რნეს და წილკანი საყდრისა. მონასტერისა რაცა იყო, მთასა|[113] ციხე, მარანი, ანუ მატური იგი სოფელი და მღჳმე მონასტერი, შიგან ციხედ|[114] და სადგომად ჰქონდეს თჳთ.

ოდეს მოიქცეს სალმობა მიხი თ(ა)ესა მისსა, ყ(ოვე)ლი|[115] ყ(ოვ)ლ(ი)თავე უკუნით ეცით ნაქონები მისა მიმ(ა)რთ თჳსებული და მღჳმეს ქო[ნე]||[116]ბანი მისნი, საავაზაკონი და წარტყუჳნ(უ)ლი. ვითა მ(ა)მისა ჩ(ე)მისა ბრძანებასა ში|[117]გ(ა)ნ გაჩენით სწერია, აღარ ოდეს მიგეღოს იგი. და არცა ვის სხ(უ)ასა ს(ა)ქმე|[118]უც მღჳმესა თ(ან)ა და არცა მღჳმისა ქუაბთა, ვითარ-იგი თჳთ სანატრელისა,|[119] მ(ა)მ(ა)თა ნათლისა შიოჲს ანდერძში სწერია — უფალი მღჳმისა ღ(მერ)თია, მეუფე|[120] წ(მიდა)ჲ მ(ა)მა შიოჲ.

---

97 წდი˜სა ე. სჳმონ ექ¹დ. საკკრეველ ექ¹დ. 98 აღადგინა ექ¹. ვითარცა ქ¹დ. 99 რომელი დ. 100 ტფილის ექ¹დ. 101 დრაჰკანა ე. 102 დააკლებს. მას] დააკლებს მათ ექ¹. 103 კჳრათა ექ¹დ. 106 კჳრაჲს ექ¹დ. 107 ძუელთგან დ. 108 მამან ე. უბოძა დ. სხუათაცა დ. 109 ჩუენი ქ¹დ. 110 საებისკაოსნიცაჲ ექ¹. საებისკოპოსნიცა დ. გარნა (გახადა?) ქ¹. მ˜მაობისა ე. 111 საქონელნი ექ¹. 112 მონასტრისა ქ¹დ. 112 მთასა[აქად?] ქ. 114 მოიქცა დ. 115 საუკუნ-ეცით დ. [მით]კსებული ექ¹. 116 წარტყუენილი დ. 117 არცარა ქ¹. 119 ღმერთია]ღ˜თა (მღჳმეთა?) ექ. 120 წ˜ა ე, წმინდა ქ¹. შიო დ.

და მეფეთათ(ჳ)ს ლოცვა აღ(ა)სრ(უ)ლონ, ვითა თჳთ წერილნი წ(მიდა)ნი უმო|[121]ძღურებენ და ვითა თჳთ იგ(ი)ნი. თჳნიერ მეფეთა საწირავისა, <არაჲ> ს(ა)ქმე ყოფი|[122]ლა მ ღ ჳ მ ე ს ა თ(ა)ნა, არცა ვის აწ უც ს(ა)ქმე, თჳნიერ ლ(ო)ცვისა და შეწირვისა.|

[123]აწ ს (ჳ მ ე ო) ნ ბედიელ-ალავერდელისა იყოს შეეედრებ(უ)ლ. რაცა საქმე და საუ|[124]რავი მ(ა)თი იყოს, იგი იყვოფოდის(!) რ(ომე)ლსა ჩ(უჱ)ნ ვერ მივიწინეთ. და შ(ემდგომა)დ მისსა,|[125] თუ მისსა ადგილსა, ამითვე წესითა სხუ(ა)ჲ მწ(იგნობარ)თ-უხუცესი იყოს, იგი იუ|[126]რვოდის.

და თჳთ ძუჱლთა და აწინდელთა ქ (ა რ თ ლ ი ს ა) კ(ათალიკო)ზთ ჴ(ე)ლნი ვითარაღ ჰქ|[127]ონან, არცა ქ (ა რ თ ლ ი ს ა) კ(ათალიკო)ზისა ს(ა)ქმე არს მ ღ ჳ მ ე ს ა ზ(ედ)ა, არცა ვის სხჳსა ეპისკოპოსისა,|[128] არცა ზვერი, არცა მეფეთა, არცა მ უ ხ რ ა ნ ი ს ა მგეთა.

არცა მ ღ ჳ მ ი ს ა |[129] შედგომად ვის აქუს ჴ(ე)ლმწიფ(ე)ბ(ა)ჲ; არცა მ(ა)თთა აგარაკთა და საქონებ(ე)ლთაჲ|[130] თ(ა)ნა ვის ს(ა)ქმე უც.

და ესე ჩ(ე)მგ(ა)ნ აღშენ(ე)ბ(უ)ლი ეკლესია ნიჭად ჩ(უჱ)ნობისად კმა ეყ(ო)ს|[131] ყ(ოველ)თა.

ოდეს მ უ ხ რ ა ნ ს ვიყვენით, წ(მიდ)ისა შ ი ო ჲ ს ხ(ა)ტსა შეგვამთჳჳნენ, სამი სეფისკუჱრი,|[132] ერთი ფილას საზედაშე და ფარჩითა კაპარი გჳევლოგიონ. მთ(ა)ვ(ა)რ-მამ(ამა)ნ მემღჳმ(ე)მ(ა)ნ { მოიღოს } |[133] ჯ(უარ)ი მისი — მ(ა)ს გვაამბორონ. ჩ(უჱ)ნ პ(ა)ტივისცეთ, ე(ითარც)ა ს(უ)ლიერსაჲ მ(ა)მ(ა)სა ჰმუჱნის,|[134] საჯდომელითა და სერითა.

თჳნიერ ერთი მიიცვალოს, ვითა თჳთ წესი არს მის წ(მიდ)ისა შ ი ო ჲ ს
V კეფი ს(ა)ფლ(ა)ვსა||[135] ზ(ედ)ა წილ-გდებაჲ, ამით სხუ(უა)ჲ გ(ა)ნაჩინონ და ჩ(უჱ)ნსა დარბაზსა მოიყვანონ და ჩ(უჱ)ნ არ|[136]განი მოვაჴსენოთ და შევჰვედროთ მონასტერი.

და თქ(უჱ)ნ, შ(ემდგომა)დ მომავა|[137]ლნო მეფენო, ჩ(ე)მსა ეკლესიასა და მონასტერსა ანდერძითა ამით შ[ემ]||[138]ოგვედრებ, წ(ინაშ)ე ღ(მრ)თისა შეკრებასა ჩ(უჱ)ნსა, რ(ომე)ლ არ სირცხჳლისა თ(ა)ნამდებ(ა)დ იხი|[139]ლვნეთ ღ(მრ)თისა და ანგ(ე)ლ(ო)ზთა მისთ(ა)გ(ა)ნ, მოიჴსენეთ ვედრი ჩ(ე)მი და ნუ ოდეს დავი|[140]წყებთ დ (ა ვ ი)თ ს, ჰნახევდით გ(უ)ლსმოდგინებით ქმნილსა ჩ(ე)მსა ეკლესიასა.|[141] და ნუ ოდეს ვის გაარყუნევით კულა მ(ა)ს დ(იდე)ბ(უ)ლსა ლავრასა.

და აწ, შ(ე)მდგ(ო)მ(ა)დ|[142] ამისსა, ანუ მეფემ(ა)ნ, ანუ მთ(ა)ვ(ა)რმ(ა)ნ, ანუ ეპისკ(ო)პ(ო)სმ(ა)ნ, გინა მ(ო)ნ(ა)ზ(ო)ნმ(ა)ნ,|[143] გინა ჴ(ე)ლისუფ(ა)ლმ(ა)ნ ვინ, თუნდა გლეხმ(ა)ნ და თუნდა აზნაურმ(ა)ნ ანუ ან|[144]დერძი ესე ჩ(ე)მი შეცვალებად იურვოს, ანუ ვინ საურავი მოუღოს, ანუ|[145] ქრთამისათჳს, ანუ თუ თჳთ იქმოდეს, ანუ მძლავრებით და ანუ თუ|[146] ღ(მრ)თის მსახურებასა რასმე აჩუჱ-

---

121 თჳინიერ ქ. საწირავისა [არაჲ] დ. 122 [არაჲ]—ქქ[1]ჴ. 123 ს˜ნ (სვიმეონ) ქქ[1], სვიმეონ დ. რაც ქ[1]. 124 იყოფოდის ქ[1]დ. ჩვენ ქ[1]დ. 125 სხუჲ ქქ[1]. მწერთუხუცესი ქქ[1] 126 ძუელთა დ. ქკზ˜თა ქ. 127 ჰკზ˜ისა ქ, კათალიკოზის ქ[1]დ. ეპის˜კზისა ქ, ეპისკოპოზისა ქ[1]დ. 129 საქონელთა დ. 130 ჩუენობისად დ. ჩუჱნობისად (ჩ˜ნობისად) ქ[1]. 131 შეგუამთხჳვნენ ქ, შეგუამთხვნენ ქ[1]დ. სეფისკუერი დ. 132 მთავარმან ქქ[1]დ. მემღჳმემან+ (მოასუენოს) ქ[1], მოასუენოს დ. მოიღოს — ქჴ. 133 გვაამბორონ ქ. ჩუენ ქქ[1]დ. პატივს ვცეთ. სულიერსა ქქ[1]დ. ჰმუენის ქ[1]დ. 134 თჳნიერ ერთი + (სჭ.) თუ მთავარ-მამა ქქ[1]. 135 ჩუენსა ქდ. ჩუენ ქ[1]დ. 136 თქუენ დ. 136-137 მომავალნო — ქქ[1]. 137-138 შეჰგვედრებ ქქ[1]დ. 138 ღვთისა ქ[1]. ჩუენსა დ. თანამდებ ქქ[1]. 139 ღვთისა ქ[1]. მოიჴსენნეთ დ. 141. გაარყვნეთ ქქ[1]დ. შ˜დე. 142 ეპისკ˜ზმან ქ, ეპისკოპოზმან ქ[1]. 146 ღვთის ქქ[1]დ. აჩუენებდეს დ.

ნებდეს, ანუ მ ღ ჳ მ ე ს ა შიგ(ა)ნ სადგომად|[147] იურვოდეს, ანუ თ(ა)ვისათ(ჳ)ს რადმე მოსაკმარებლად, ანუ გარეშე მ(ო)ნ(ა)ზ(ო)ნისა|[148] მწ(იგნობართ)-უხუცესისა სასაურაობასა ვინმე იკადრებდეს, რაჲ გუარი, გინდა ვინ|[149] იყოს, — პირველად შ(ე)ნ, დაუსაბამოო და დაუსრულებელო ღ(მერ)თო, მიაწიე რისხვაჲ შ(ე)ნი|[150] დაუსრ(უ)ლებ(ე)ლ(ა)დ მის ზ(ედ)ა, ნუმცა უხილავს ნ(ა)თ(ე)ლი ღ(მრ)თეებისა შ(ენ)ის(ა)ჲ, ნუმცა|[151] მიეცემის წყ(ა)ლ(ო)ბ(ა)ჲ შ(ე)ნი ნუცა ცუარის(ა)გ(ა)ნ ზ(ე)ცისა, ნუცა ნ(ა)ყ(ო)ფის(ა)გ(ა)ნ ქ(უჱ)ყ(ა)ნისა. იყ(ა)ვნ სამ|[152]კჳდრებ(უ)ლი მისი ოჴერ* და ნაშობნი მისნი, მოსასრველ. მოლოდებასა შ(ინ)ა წყა|[153]ლობის(ა)სა რისხვაჲ შ(ე)ნი ეწიენ; გონებისა, ცნობისა და ხედვის(ა)გ(ა)ნ ოჴერყავ|[154] იგი, ღმერთო!

ხ(ოლო) შ(ე)ნ, ყ(ოვლა)დ წ(მიდა)ო ღ(მრ)თისმშ(ო)ბ(ე)ლო, გ(ა)ნყოფასა მისსა ჴ(ო)რცთ(ა)ჳ(ა)ნ გ(ა)ნყავ იგი|[155] ნაწილის(ა)გ(ა)ნ ცხოვნებულთაჲსა და შური იძიე, ვ(ითარც)ა შგმობარსა შ(ე)ნსა ნ ე ს ტ ო|[156] რ ს ზ(ედ)ა!

ხ(ოლო) შ(ე)ნ, წ(მიდა)ო, ღ(მერ)თშემოსილო მ(ა)მ(ა)ო შ ი ო, ოდეს დაჯდეს ქ(რ ი ს ტ)ე ღ(მერ)თი გ(ა)ნსჯად|[157] ყ(ოველ)თა ტომთა და ს(ა)ქმეთა, წარმოუდეგ და გ(ა)ნესაჯე და ვ(ითარც)ა შემაწუხებე|[158]ლსა შ(ე)ნსა ზ(ედ)ა, ეგრეთ შური იძიე პირითა ღ(მრ)თისაჲთა!

უკ(უე)თუ ჟ(ა)მი|[159] მომცეს ღ(მერ)თმ(ა)ნ და სხუაჲ უახლესი ანდერძი დავწერო, იგი თქ(უჱ)ნ,|[160] თქ(უჱ)ნმიერითა კანონითა, უჯუარობითა, წყევითა და შეჩუჱნე|[161]ბითა დაამტკიცეთ, წმიდაო მეუფეო, ქ(ა რ თ ლ ი ს ა) კ(ათალიკო)ზო და ყ(ოვე)ლნო მღდ(ე)ლთმო|[162]ძღუარნო!

და თუ სხჳსა დაწერად ჟ(ა)მი აღარ მომხუდეს, თჳთ ესე|[163] დაამტკიცეთ. და რაჲთაცა რას ვინ მ ღ ჳ მ ე ს ა დააკლებდეს, კანო|[164]ნითამცა თქუჱნ-მიერითა კრული არს გაუჴსნელად.|

[165]ქ.** სიმტკიცეო ყ(ოვე)ლთაო ღ(მერ)თო, დაამტკიცე, მტკიცედა(!) უქციე.

147 მონაზუნისა] მონაზნისა + (სქ.) მონასტრისა ქ. მონასტრისა ქ[1]. 148 მწეთ-უხუცესისა ქ[1]. 149 ღ˜ო ქ. 150 მას ქქ[1]. ღ˜თაებისა ქ. ღუთაებისა ქ[1]. ღმრთაებისა დ. 151 ქუჱყნისა ქ[1], ქუეყანისა დ. 153 ცნებისა ქქ[1]. 154 ღ˜ო ქ. ღთისმშობელოქქ[1]. 156 წმინდაო ქ[1]. დასჯდეს ქქ[1]დ. 157 განჰსაჯე ქქ[1]. 158 ღუთისაჲთა ქქ[1]. 159 თქუენ დ. 160 თქუენ დ. 160-161 შერუენებითა დ. 161 წ˜ო ქ. 162 სხჳსა] სიტყვსა ქქ[1], სხვისა დ. 164 თქუენ დ. კრულ ქქ[1] 165 ყოველთაოდა ქ[1]. დამტკიცე ქ. დაამტკიცე, მტკიცედა უქციე] მტკიცე მტკიცედ აქციე ქქ[1]დ.

* ფს. 68, 26.

** ქ-ანი გადმოცემულია ს-ანის ვერტიკალური ბუნისა და მ-ანის განივი ხაზის (სიტყვაში „სიმტკიცეო") გადაკვეთებინებით.

9

1125 შემდეგ. „ანდერძი დავით მეფისა“

დედანი დაკარგულია. გვაქვს: 1) XIX ს. 4 პირი; 2) ერთ-ერთ ამ პირზე დამყარებული გამოცემა (ჟ^{1}); 3) ჩვენთვის უცნობ პირზე დამყარებული ორი გამოცემა (ს,ბ); 4) 1859 წლის პირზე და ჟ-ს გამოცემაზე დამყარებული გამოცემა (დ).

I. პირი: ზუგდიდის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი, ხელნაწერი, № 3, გვ. 210r—210v; კრებული, შედგენილი და გადაწერილი ოსე გაბაშვილის მიერ 1822—1825 წლებში, ბელგოროდში მისი გადასახლების („ექსორიობის“) დროს. ნუსხური, დაწერილი შავი მელნით, სათაური და მთავრული საზედაო ასოები — სინგურით; ორ სვეტად.

II. პირი: ხი, A 592; კრებული, გადაწერილი XIX ს-ის I ნახევარში იოელ მესხიშვილის მიერ. ამ პირს ემყარება ჟ გამოცემა. თ. ჟორდანია [54]-ში შეცდომით ათარიღებს ამ პირს XVIII ს., თუმცა თავის „აღწერილობაში“ — [78] ასწორებს ამ თარიღს XIX ს-ით.

III. პირი: ხი, H 1196:18; გადაწერილი 1818 წ.

IV. პირი: ხი, H 2854; გადაწერილი 1859 წ. 16.III.

საბუთს თარიღი არ უზის.

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1125 (ს, ჟ, დ).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: საბუთი ნაყალბევია და ამდენად, ცხადია, ის დაწერილია 1125 წლის შემდეგ. საბუთის ნაყალბევობაზე მიუთითებს შემდეგი: 1. საბუთის შინაარსიდან იგულისხმება, რომ ის დაწერილია დავითის გარდაცვალების შემდეგ: „...დამიტევა მე საწუთრომან და, დამძიმებული ცოდუათა სიმრავლითა, მწუხარედ განმიყუანა წინაშე მსაჯულისა“, „მე წარვედ წინაშე მსაჯულისა, მისისაებრ გამგებელი მეფობისა“. თუ მეფე გარდაცვლილია, მაშინ ვინღაა საბუთის გამცემი? — მეფის ბერი: „გიბრძანებს და მოგაჴსენებს მეფეთა-მეფე დავით... ჩემ მიერ უნდოსა და უღირსისა მლოცუჱლისა მათისა ბერის პირითა“. გამოდის, რომ დავით უკვე გარდაცვლილია და მისი სახელით საბუთს ადგენს მისი „მლოცველი ბერი“: ჯერ ერთი, რა იურიდიული ძალა ექნებოდა ასეთ საბუთს? მეფის საბუთი უნდა დამტკიცებულიყო თვით მეფის ხელრთვით. ასევეა დამტკიცებული დავითის მიერ მისი 1123/1124 წ. ანდერძი. ამასთან, ვინ იყო ეს „მლოცველი ბერი“, რომლის სახელიც კი არაა მოხსენიებული? შეიძლებოდა განა ასე გაუპიროვნებლად გაცემულიყო მეფის საბუთი? ცხადია, აქ საქ-

მე გვაქვს დავითის 1123/1124 წლის ანდერძის ცუდ კალკასთან: „სასომან და განმანათლებელმან ჩემმან ბერმან არსენი მიბრძანა ამის ანდერძისა დაწერა“. 2. საბუთი მიმართავს „ყოველთა დიდებულთა და წარჩინებულთა სამეფოსა... კათალიკოზთა, ეპისკოპოსთა, ერისთავთა და ყოველთა შეწყალებულთა“. ასეთი მიმართვა სრულიად უჩვეულოა: „დიდებულთა და წარჩინებულთა“ არა გვხვდება ამ პერიოდის წყაროებში და მით უმეტეს საბუთებში; ასევე უჩვეულოა მიმართვა „შეწყალებულთა“ მიმართ; დავით აღმაშენებლის მეფობის პერიოდში არა გვხვდება ერისთავთა მოხსენიება არც ნარატიულ ძეგლებში (დავითის ისტორიკოსი), არც საბუთებში (დავითის 1123/24 წ. ანდერძი). 3. ანდერძში მეფე აწესებს მემკვიდრეობის ახალ წესს: უბარებს დემეტრეს, რომ ტახტი თავის შემდეგ გადასცეს თავის ძმას (ვახტანგს და არა „ცუატას“, როგორც ეს მიჩნეულია სამეცნიერო ლიტერატურაში: არავითარი „ცუატა“ დავითს არ ჰყოლია და არც ანდერძშია ის მოხსენიებული, ყალბია ის თუ ნამდვილი: „ცუატა“ აქ გულისხმობს „ცოტა“-ს, „მცირე“-ს (იხ. [66], 283—284). ამავე დროს, დავითი დებს ამ წესის შესრულების რაღაც გაურკვეველ პირობას: „თუ ვარგ იყოს ვახტანგ ცუატა“ (ე. ი. ცოტა, მცირედ). გამოდის, რომ დემეტრემ თავის მემკვიდრედ უნდა დანიშნოს თავისი ძმა ვახტანგი, თუ ის ცოტათი მაინც ივარგებს, თუ არა და ტახტი ისევ თავის შვილს გადასცეს. ცხადია, ასეთი გაურკვეველი ფორმულირებით ტახტის მემკვიდრეობის ახალი წესის დადგენა შეუფერებელი იყო მეფისათვის და მით უმეტეს ისეთი ძლიერი და ერთპიროვნული გამგებლისთვის, როგორიც იყო დავით აღმაშენებელი. ამასთან, ასეთ მნიშვნელოვან ცვლილებას ტახტის მემკვიდრეობის კანონში, ცხადია, ვერ შეიტანდა გარდაცვლილი მეფის სახელით „მლოცველი ბერი“.

მიუხედავად ნაყალბევობისა, საბუთი, გამონაკლისის სახით, მაინც შევიტანეთ კორპუსში შემდეგი მოსაზრებით: საბუთი ფრიად პოპულარულია და დამკვიდრებულია სამეცნიერო მიმოქცევაში. კორპუსში მისი შეტანა ზემოაღნიშნული კომენტარით ხელს შეუწყობს საბუთის მეცნიერულ ღირებულებაზე სწორი თვალსაზრისის დამკვიდრებას, მისი ნაყალბევობისა თუ ნამდვილობის საკითხის გადაჭრას.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [91], Brosset, M. 361—362 (ქართული), 362—364 (ფრანგული): 2) [39], საბინინი, 512—513 (ს); 3) [54], თ. ჟორდანია, 51—52 (ჟ); 4) [11ა], დ. ბაქრაძე, 187, სქ. (ბ); 5) [50], ი. დოლიძე, № 8 (დ).

ანდერძი დიდისა მეფეთ-მეფისა დავით აღმაშენებელისა პანკრატიონ დავითიანისა, რ(ომე)ლი წარმოუთხრა მოძღუარსა თჳსსა არსენის ჟამსა გარდაცუალებისა თჳსისასა ყოველთათჳს დიდებულთა თჳსთა*

გიბრძანებს და მოგაჴსენებს მეფეთა-მეფე დ ა ვ ი თ, დღეთა შ(ინ)ა სიკუდილისა და სოფლით განსლვისა მისისათა, ჩემ მიერ უნდოჲსა და ულირსისა მლოცუჱლისა მათისა ბერისა პირითა, თქუჱნ, ყ(ოველ)თა დიდებულთა და წარჩინე-

1 დიდისა] წმიდისა სკ. მეფეთ-მეფისა] მეფისა სკდ. 1—3 პანკრატოან დავითიანისა... დიდებულთა თჳსთა] — ს. 3 თჳსსა დ. 4 მოგახსენებს პს. 5 განსჳლისა ს. ჩუჱნ ს. უნდოსა ს. მლოცველისა დ. 6 მათისა] მამისა ს. თქუენ დ.

* სათაური დ-სთან ჩატანილია სქოლიოში, შენიშვნით: „ანდერძის გვიანდელი სათაური“.

ბულთა სამეფოჲსა მისისათა კათალიკოზთა, ეპისკოპოსთა, ერისთავთა და ყ(ოველ)თა შეწყალებულთა;

უკუდავი და დიდებისა მოყუარე და მეფობისა ტრფიალი მედუა ბუნებაჲ. და არა მიოდეს მოვიჴსენებდი დღესა ამას სამარადისოდ საფლავად მისლჳსა ჩემისასა. და ვერ უძლე დატევებად საწუთოჲსა, ვ(იდრ)ე არა დამიტევა მე საწუთომან და, დამძიმებული ცოდუათა სიმრავლითა, მწუხარედ განმიყუანა წ(ინაშ)ე მსაჯულისა, რ(ამეთუ) მრავალნი წყალობანი ჰყუნა ჩემ-ზ(ედ)ა სოფელსა ამას შინა:

რ(ამეთუ) მომცა პირუჱლ შვილი ესე ჩემი დ ი მ ი ტ რ ი, სიბრძნითა, სიწმიდითა, ახოვნებითა და სიმჴნითა უმჯობესი ჩემსა. და ნამდჳლ ესევითარი ჯერ-იყო მეფე, მოცემული ღ(მრ)თისა მიერ მკჳდრთათჳს სოფლისათა მართლმორწმუნეთა.

მე წარვედ წ(ინაშ)ე მსაჯულისა, მისისაებრ განმგებელი მეფობისა.

რ(ამეთუ) მხიარულ-ჰყოფდის ყრმაჲ ესე ყოვლადვე დაფარულთა გულისა ჩემისათა და მენებაცა მოცლა საწუთოჲსაგან მეფე-ყოფითა მაგისითა, რ(ომე)ლი-ესე ღ(მერ)თ(მა)ნ და მე და ორის წლითგან მოძლუარმან ჩემმან ვუწყით. გარნა მძლო საწუთომან და წაღმართ ქადებულნი ჟამნი მიმტყუნავე და მომაგო ჩემნი და მამისა ჩემისა ჴირნი, რ(ომე)ლთა მიმიქცევიან ამისგან პირნი და თუალნიცა.

გარნა განბჭო მართლად მსაჯულობამან ღ(მრ)თისამან და, ესე — რა, მიწოდა მე. და უწოდა მაგას მეფობაჲ, მამული და ახლად მოგებული ღუაწლითა ჩემითა და თქუჱნითა, ნ ი კ ო ფ ს ი თ გ ა ნ დ ა რ უ ბ ა ნ დ ი ს ა საზღურადმდე და ო ვ ს ე თ ი დ გ ა ნ ს ო ე რ ა დ და ა რ ე გ ა წ ა დ მ დ ე. და მივანდუჱ შჳლნი და დედოფალიცა, შუამდგომელობითა ღ(მრ)თისაჲთა, რ(აჲთ)ა ძმაჲ მისი გაზარდოს და, თუ ინებოს ღ(მერ)თ(მა)ნ და ვარგ იყოს ცუატა, შ(ემდგომა)დ მისსა მეფე-ჰყოს მამულსა ზ(ედ)ა და დათა მისთა პატივ სცეს, ვ(ითა)რ შჳლთა ჩემთა საყუარელთა.

ამას ყოველსა თანა წარუძღუანე წმიდა ძელი ცხოვრებისა და მივეც დროშა ჩემი სვიანი, აბჯარნი ჩემნი სამეფონი და საჭურჭლენი ჩემნი ზემონი და ქუჱმონი.

ხ(ოლო) დრაჰკანნი კონსტანტი ცუატა და ჩემნი ლალნი და თუალმარგალიტნი ხ ა ხ უ ლ ი ს ა ღ(მრ)თისმშობლისადა შემიწირავს, ხოლო დუკატი და ბოტინატი, ა ტ ე ნ ი ს ა საჭურჭლისა, იგიცა ჩემითა სისხლითა მოგებული, თუ ელე-

---

1 სამეფოსა პს. კათოლიკოსთა პდ, კათალიკოჲსა ს. 3 დიდებისმოყუარე პ. მეფობის პ. მედეა სუდ. ბუ ება ს. 4 მიოდეს]ოდეს ს. მოგიხსენებდი პს, ვიჴსენებდი დ. მოსვლისა ს, მისლვისა პუდ. 5 საწუთოსა სყ. 6 ცოდვათა ყდ. 7 ჰყვნა დ. 8 პირველად პდ. პირუჱლად შჳლი სყ. სიწმიდითა] და ს. 9 სიმხნითა ს. ჩემსა + სიწმიდითა ს. ნამდვილ პდ. 10 მკვიდრთათჳს პ. ღუთისა სყ. 13 ყოვლადვე] — პუდ. ყრმა ს. 14 საწუთოსაგან პუს. 15 წლიდგან ს. უწყით პუდ. 17 მომაქცევიან პ, მიმოიქცევიან ს. 18 ღუთისამან სყ. მიმიწოდა ქ. 19 მეფობა ს. 20 თქუენითა დ. ნიკოფსიიდამ ს. დადუბანდისა პ, დარუბანდის ს. საზღურადმდე] ზღუადმდე სპდ. 21 სოერადმდე ს. და არეგაწადმდე] არეგაწადმდე ს. მივანდვე ს, მ:ვანდვენ დ. შვილნი პდ. 22 დედოფალნიცა პუდ. ღმრთისათა პ, ღუთისათა ქს. რათა ყდ. ძმა სყ. გაზარდოს] აღზარდოს ს. მისი]თჳსი ცუატა ს. 23 ვარგ] კარგ ს. ცუატა — ს. 24 შვილთა პდ. პატივს ჰსცეს ს. 26 ყოველთა პს. წარუძღუვანე დ. წმიდაჲ დ. ცხოვრებისაჲ დ. 27 ქუემონი დ. 29 დრაკანნი ს, დრაჰკანი ყდ. კოსტანტინე ს, კოსტანტი დყ. ცუატა[ს] ყ. ცუატას სდ. და] ხოლო ს. ჩემთა ალალი პ, ჩემთა ალალი (ჩემ-ი ლალნი?) ყ, ჩემნი ალალი ს. თუალმარგარიტნი პყ. 30 ღუთისმშობლისად ს, ღუთისმშობლისადა ქ. ბოტინატი] პოტანატი პ, ბოტენატი ს, პოტანიტი (ბოტინატი) ყ. პოტინატი დ. 31 ჩემისა სყ. მოგებული + და ს. ელეოდეს + ეთარ ს.

ოდეს მეფე დ ი მ ი ტ რ ი, ყოველი მისცეს მოძღუარსა ჩემსა, თუ არა — ნახევრისათჳს წინაშე ღ(მრ)თისა ჴესაჯები, რაჲთა რ(ომე)ლნი მონასტერნი მამულისა ჩემისანი განმიმწარებიან, მრძღუარმან ჩემმან უკუნ-ცემითა მათითა ალოცნეს ჩემთჳს.

ხოლო დარჩა მონასტერი სამარხავი ჩემი და საძუალე შჳლთა ჩემთა უსრულად და წარმყუა მისთჳსცა ტკივილი სამარადისო. აწ შჳლმან ჩემმან, მეფემან დ ი მ ი ტ რ ი, სრულ-ჰყოს ყოვლითურთ საუკუნოდ სალოცავად ჩემთჳს და მისთჳს და მომავალთა ჩემთათჳს. რ(ომე)ლნი მიმიცემიან, მისგან ნუ-რას მოაკლებს და ადგილნი, რ(ომე)ლნი მიშოვებიან უმკჳდრონი და უმამულონი მათგანიცა, ე(ითარ)ცა ბერმან ა რ ს ე ნ ი და კათალიკოზმან გამოარჩიონ, მეფემან დ ი მ ი ტ რ ი მიცემითა წერილთა და სიგელთა განასრულონ ყოვლითურთ უნაკლულოდ.

2 ღუთისა სყ, რათა ჟდ. 3 ალოცჳნოს ს. 5 საძვალე პჟ. შვილთა პდ. 6 წარმყვა დ. მისთჳსაც ს. სამარადისოჲ დ. 7 ყოველითურთ დ. სალოცავად — დ. 8 რომელი მიმიცემია სყ. მისგან] მათგანსა ს. 9 მიშოვნია ს. მათგანნიცა ჟდ. 10 კათოლიკოსმან პდ. 11 წერათა პჟ, წერათათა ს. სიგელითა ს.

10

[XII ს. II მეოთხედი]. განაჩენი მამა სჳმეონისა

დედანი დაკარგულია. გ ვ ა ქ ვ ს: 1) XVII ს. პირი; 2) მასზე დამყარებული ორი გამოცემა.

პ ი რ ი: ხი, Ad—721; გადაწერილი XVII ს. (ხელის მიხედვით); ნუსხა-ხუცური: 25×14,5; განკვეთილობის ნიშანი: წერტილი, ადგილ-ადგილ გვხვდება ჲ და ი — მეტობა; ქარაგმის ნიშანი ხშირად უადგილოდაა ნახმარი; თავში, სინგური ასომთავრულით, ძველი საარქივო-საღრიცხვო ნომერი: სლვ (236); თავნაკლული.

საბუთს თარიღი არ უზის.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: XII ს. (ჟ დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი იგივეა, რაც ჟ გამოცემის: მისი გამცემი მამა სჳმეონი უნდა იყოს ამ პერიოდის მოღვაწე სვიმონ ბედიელ-ალავერდელი, მწიგნობართუხუცესი, რომელიც დავით აღმაშენებელმა დანიშნა მღვიმის მონასტრის მეურვედ (იხ. აქვე, № 8).

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [38], თ. ჟორდანია, 19—20, (ჟ); 2) [51], ი. დოლიძე, № 7 (დ).

...სრულ<ი> იქმ(მ)ნეს [±20][ტიპი]|[2]კონი და სამგზისა [±26]|[3] [±3]აგ(ა)ნ აღიღ[ო±25] [დაბ]|[4]ეჭდული და მო[±25]|[5] და რა(ჲ)ცა ს(ა)ხლი [±23] [ოჳ]მარ|[6]ონ, ე(ითარც)ა ქ(რ ი ს ტ) ე ს ღ(მრ)თისაგ(ა)ნ და ყ(ოვლა)ღ წ(მიდა)ჲ [მარიამ] დჲდოფ|[7]ლისა ღ(მრ)თის<ა>მშ(ო)ბ(ე)ლისაგ(ა)ნ გამორჩეულ<ი> არ<ის> თქ(უე)ნდა|[8] წ(ი)ნამძღურად მოვლინებ(უ)ლისა, ჰნებ(ა)<ჲ>ჳ<ი>ს ღ(მერ)თისა|[9] და საწ(ი)ნამძ(უ)რო კ(ურთ)ხ(ე)ვ(ა)ჲ ჴ(ე)ლთა მიეცით. და საჯდ|[10]ომსა და პატ(ი)ვ<ი>სა დაისუ(ა)<ჲ>ს და იყოს უცვ[ა]ლებ[ელ]ად. დ[ა]|[11] არა თუ გამოჩნ<ი>დეს მის თანა საქმე წვ(ა)ლებ(ა)ჲ,|[12] მონასტრისა ორგულებ(ა)ჲ, ანუ მეფ(ე)თა ღ(ა)ლ(ა)ტი და|[13] რჯულისა შეცოდებ(ა)ჲ. თუ მ(ა)ს ესე არა სჭირ<ი>დეს, დაე|[14]მორჩილოს ყ(ო)ველი, ვ(ითარც)ა ქ(რ ი ს ტ) ე ს ა ღ(მერ)თსა;

1—5 სრული... [ოჳ]მარონ — ჟდ. 6 წ˜ისა ჟ, წმიდისა დ. მარიამ]—ჟდ. 7 ღთისშობელისაგან ჟ. ღმრთისა შობელისაგან დ. 8 მოვლინებულისა + და ჟ. 9 კურთხევა ჟდ. 10 დაისვას ჟ. დ[ა] არა] არა ჟ. 11 წუალება ჟ, წვალება დ. 12 ორგულობა ჟ. ორგულება დ. 13 შეცოდება ჟდ. ეს[ე] ეს ჟ.

და ვ(ითარ)ცა თუ(ი)თ ღ(მერ)თსა|[15] ეერ<ი>ვინ<ი> იკადრებდ(ე)ს უნე-ბ(ე)ლ<ი>სა მისსა.

ვინცა|[16] იკ(ა)დროს, წ(ი)ნააღმ<ი>დგომი არს ღ(მრ)თ(ი)სა, ვ(ითარც)ა თჳთ თ(ა)ვა|[17]დ<ი> ღ(მერ)თი ბრძ(ა)ნებ<ჲ>ს, ვ(ითარმე)დ: „რ(ომელმა)ნ თქ(უე)ნი არა ისმ(ი)ნოს, ჩ(ე)მი|[18] არა ისმ(ი)ნოს, და, რ(ომელმა)ნ თქ(უე)ნ<ი> შეურაცხ<ყ>-ყოს, მე შე|[19]ურაცხ-მყოფს"*. და მოციქ(უ)ლი იტყჳ(ი)<ჲ>ს, ვ(ითარმე)დ: „დაე[მორ]ჩ[ი]|[20]ლენით წ(ი)ნამძღუ(ა)რთა თქ(უე)ნ<ი>თა და ეტ-ყოდით ყ(ოვე)ლსა|[21] საქმესა".

ეგრეთვე უკმ<ი>ს წ(ი)ნამძღუ(ა)რთა, ღ(მრ)თ(ი)სა|[22] მ(ი)ერ გამორჩეულ-თა მწყემსსა და მოძღუ{ა}რსა მ(ა)თსა.|

[23]ეგრეთვე დეკ(ა)ნოზი მოაკლდის, შეკრბენ ძმ(ა)ნი წ(ინაშ)ე მ(ა)მ(ი)<ჲ>-ს(ა)|[24] და წ(ი)ნამძღუ(ა)რისა და მოძღ(უ)არისა, და გ(ა)მოარჩიონ იმ|[25](ა)ვე წე-სითა, რომე ზემო სწერია<ჲ>, ისრე იმ(ა)ს დაა|[26]ყ(ე)ნებ<ჲ>ს.

და პატივი ორი დეკ(ა)ნოზისა, რომე ღ(მრთ)ისმოშიშებ|[27]ითა მს(ა)ხურო-ბ<ჲ>დეს ეკლესიათა, ეკლესიასა შ(ინ)ა შე|[28]მ(ა)ვ(ა)ლად და დგომ(ა)<ჲ>დ ეუბნებოდეს; და ანუ შინა შევა<ჲ>|[29] და ლ(ო)ცვასა იჩემებ<ჲ>ს და სხუ(ა)-<ჲ>თა ეუბნების და ღ(მრ)თ(ი)სა|[30] წ(ი)ნააღმდგომთა და შეურაცხის-მყოფ(ე)ლ-თა თანა და|[31]ის(ა)ჯების.

ესრეთ ეკლესიად შესრულთა ეუბნე|[32]ბის, მ(ა)თ<ი> ლოცვ(ა)ჲ ჰგონ(ი)ა და ლოცვა არა არს. სო|[33]ფლიოთა და კორც(ი)ელთათ(ჳ)ს მოსრულან<ი> და|[34] ყ(ოველ)თა ზრ(ა)ხვენ და ეუბნებიან.|[35] და ესრეთ იქმნების ღ(მრ)თისაგ(ა)ნ რის-ხვ(ა)ჲ|[36] ზრ(ა)ხვითა და უწესოდ დგომითა ეკლესია(ჲ)თა|[37] გ(ა)ნიდევნოს და იკონიეი არა მიხუდეს ძმ(ა)თა|[38]გ(ა)ნ სამ დღე, და ეკლესიათა კართა მდგო-მ{ა}რე|[39] იყოს სამ დღე, და შენდობ(ა)<ჲ>სა ითხოვ<ი>დეს ყ(ოველ)თა ძ|[40]მ(ა)თაგ(ა)ნ ს(ა)ღ(მრ)თო კრებულთა. ძმ(ა)თა შენდობ(ა)ჲ მისცენ,|[41] მწ(უ)ხ-რი და იკონიეი მისცენ.

დეკ(ა)ნოზის მეტისა კ(ა)ცისა|[42]გ(ა)ნ საუბ(ა)<ჲ>რი არა იკადრების, მ(ა)ნ-ცა თუ დაჭირე‖[43]ბ(ა)ჲ იყოს.

ვინ<ი>ცა ლოცვა მოშ{ა}ლოს, გ(ა)ნიკ(ა)ნონოს|[44] მოძღურისაგ(ა)ნ.

წ(ი)ნამძღურისა, მოძღურისა|[45] და დეკ(ა)ნოზისა ჴელთა არ<ი>ს ეკლესი-{ი}ს საქ|[46]მე და ძმ(ა)თა ს(უ)ლიერთა. ამ(ა)<ჲ> სამთა ჴ(ე)ლთა ა|[47]რის ეკ-ლესი(ი)სა საქმე, რ(აჲ)ცა დააკლონ, ღ(მერთმა)ნ მ{ა}|[48]თ ჰკითხოს.

ესე განაჩენი მე, მ(ა)მ(ამა)ნ ს(ჳ მ ე ო)ნ, [± 3]|[49] ხოლე გავაჩინე. ვინცა

14 თკთჳ ქდ. 15 იკადრებს უნებლისა მისისა ქ. 16 ღ˜ჲ ქ. 18 თქუჱნ ქ. 19 იტყჳს ქდ. 20—21 თქ(უე)ნთა... საქმესა] თქუჱნთ... ქ. 23. მოაკლდეს ქდ. 24 წინამძღურისა ქდ. მოძღურისა ქდ. 25 რომჱ ქ. 26 ორი — ქ. რომელ ღ˜ის მსახურებდეს ქ. 27 შემ(ა)ვ(ა)ლად] შემოელად ქ. 29 ლთისა ქ. 30 დაისჯების დ. 32 ლოცვა ქდ. საუფლოთა (სოფლიოთა?) ქ. 33. მოსრულნი ქ. და ყ(ოველ)თა]ყ˜თა ქ. 34 ზრახუჱნ ქ. 35 ღთისაგან ქ. რისხუა ქ. რისხვა დ. 36 ეკლესიათა ქდ. 38 მდგომ(ა)რე] დგომასა ქ. 39 ძმ(ა)თაგ(ა)ნ] მათგან ქ. 40 სალმრთოთა. ქ, სალმრთო[თა] დ. შენ-დობა ქდ. 42 დაჭირება დ. 46 ამ(ა)ჲ] ამათ ქდ.

* ლუკა 10, 16.

ესე ზემო წე|[50]რილი გა(ა)თ(ა)ოს და ისმ(ი)ნოს, ღ(მერთმა)ნ მისი ლოცვ(ა)ჲ
ის|[51]მინოს!

დიდ<ი>მ(ა)ნ ანუ პატ(ა)რ(ა)მ(ა)ნ, რ(ა)<ჲ>მ(ა)ნცა კ(ა)ცმ(ა)ნ|[52] მო-შ{ა}ლოს: ანუ დიდებულმ(ა)ნ, ანუ აზნაურ|[53]მ{ა}ნ, ანუ მოლ(ა)ზონმ(ა)ნ, ანუ ძმ(ა)თაგ(ა)ნმ(ა)ნ დაუ|[54]ჯირებ(ე)ლად მოშ(ა)ლოს, ამ(ა)<ჲ> სოფ{ე}ლსა შერ-ცხ|[55]უვენითა და სიკუდ(ი)ლითა ჰკ(ი)თხოს და ს(აუ)კ(უ)ნესა|[56] წ(არ)წყმედითა ჰკ(ი)თხოს ს(უ)ლსა მისსა, ა(მე)ნ!

---

50 ლოცეა ქდ. 51 გაცემა ჟ. 53 მონაზონთან ჟ. 54 ამ(ა)ჲ] ამა ქდ. შერცხულნითა ჟ. 55 საუკუნოდ ჟ.

11

1170. სიგელი გიორგი მეფისა მღვიმისადმი

დედანი: ხი, Hd—1351; ეტრატი; გრაგნილი; 250×22,6; 5 კეფი: I 46,2; II 36,5; III 62,5; IV 46,4; V 58,4; კეფები გადაკერებულია ერთმანეთზე თეთრი და იასამნისფერი ძაფებით; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი, ან სამწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; ტექსტის ბოლოს, 119 სტრ. შემდეგ, ეტრატზე, ერთმანეთის პარალელურად, 5 წყვილი ნახვრეტია დასაკიდი ბეჭდის ზონრის გასაყრელად; მცირედ დაზიანებული.

საბუთის უზის თარიღი: გიორგი III-ის მეფობის იდ (14) ინდიკტიონი 1156+14=1170.

გამოცემები:

1) [34], პ. კარბელაშვილი; 2) [44], ე. თაყაიშვილი, № 1 (თ); 3) [50], ი. დოლიძე, № 9 (დ); 4) [52], ი. აბულაძე, ტაბ. № 137 (ნაწყვეტი); 5) [86], Сургуладзе И. И., 163—169 (რუს.).

ქ. სახელითა ღ(მრ)თისაითა, გი(ორგი)საგან ბაგრატუ|[2]ნიანისა, ნებითა ღ(მრ)თისაითა აფხაზთა, ქართველთა, რანთა|[3] და კახთა მეფისა, შარვანშა და შაჰანშა და აღმოსავალ[ი]|[4]სა და ჩრდილოისა მფლობელისაი.

მოვიდეს ჩ(უე)ნ წ(ინაშ)ე წ(მიდანი)|[5] მამანი უდაბნოისა დიდისა მღვიმისანი, მამაი ი(ოვა)ნე მემღუიმე და|[6] მოიხუნეს სიგელნი დიდისა მეფეთამეფისა პაპისა ჩ(უე)ნისა დ(ავი)თ(ი)სი|[7] და მამისა ჩ(უე)ნ(ი)სა დ(ემეტრ)ე მეფისანი და სხუანი ძუელნი მრავალნი პა|[8]პთა და მამათა ჩ(უე)ნთანი. და გუეჰაჯნეს და მოგუაჴსენეს, [რ|[9](აითა)]მცა, ვითა მათ სიგლითა მათითა გაუჩენია და გაუგია პ(ირვე)ლ(ა)დ თუი|[10]თ წ(მიდ)ისა მის უდაბნოისა მღუიმისათუის და მერმე ყოელნი სოფელ|[11]ნი მათნი გაუთავისუფლებიან ყ(ოელ)ისა მაწყენრისა მათისა და|[12] დამაჭირებლისა და ჩუენთა ჴელისუფალთა შესავლო|[13]ბისაგან, ეგრეთვე ჩ(უე)ნ გაუახლენით ძუელნი სიგელნი სიგლი|[14]თა ჩ(უე)ნითა და დავამტკიცეთ ბ(რძანე)ბაი და სიგელი პაპთა და მამათა|[15] ჩ(უე)ნთაი.

ჩ(უე)ნ ვისმინეთ ჰაჯაი მათი და მოჴსენებაი და დიდთა მეფე|[16]თა: პაპისა ჩ(უე)ნისა და მამისა ჩ(უე)ნისა ბ(რძანე)ბანი და სიგელნი ამითა|[17] ჩ(უე)ნითა სიგლითა გაგუიახლებიან და მათნი დაგუიმტკიცებიან.

პ(ირველა)დ|[18] თუით წ(მიდ)აი იგი უდაბნოი მღუიმე, ვითა ყ(ოვ)ლი-

8 რ[ათა]მცა თდ. პაპათა თდ. 9 პირეულად თ. 14 პაპათა თ. 16 ამით თ. 17 პირეულად თ.

თურთ უწყენა|[19]რი ყოფილა და თავისუფალი ყ(ოვლ)ისა წყენისაგან, ეგრევე
II კეც იყოს,||[20] ვითა თუით პაპისა ჩ(უე)ნისა ანდერძსა სწერია. ნუ-მცა-ვ|[21] ის უკადრებია მას ზ(ედ)ა სიტყუისა შემოღებაი და ცილობაი.|

[22]მერმე, აგარანი მათნი, სახელდებით: სოფელი სხალტ|[23]ბაი და მათი კერძი გოროვანი, წ(მიდ)ისა ევაგრესაგან მოსყიდუ|[24]ლი; აგარაი, ჯოჯიკისგან მთავრისა მოსყიდული; რუეთი,|[25] ნ(ა)სყიდი და შემოწირული; შიოისუბანი ყ(ოვე)ლი, მოსყიდული, თუ|[26]ით მონოზონთა მეუდაბნოეთაგან; ჩიქუნურნი, რუ|[27]სისა ნასყიდნი, მისგან აშენებულნი და შემოწირულნი; ხორვაი,|[28] მამისა ჩემისა ნაბოძვარი სამლუიმოდ, გოგრაჭისაგან შემო|[29]წირული; ივანწ(მიდ)აი, ძუელადვე გოდერძისა შემოწირული,|[30] დაოთი, კ(უირი)კე კახთა მეფისაგან შემოწირული; ალაჭინი,|[31] ხახუილაგისგან შემოწირული; თრიალეთს—ბჯითი,|[32] ადარნესესგან ნასყიდი და შემოწირული; მანგლის ჯევ|[33]ს—ბორცუისჯ(უარ)ი, ძუელადვე მღუიმისაი, ლ(იპარი)ტეთგან წაღე|[34]ბული, აწ ახლად პაპისა ჩ(ე)მისა დიდისა მეფისა დ(ავი)თისგან|[35] შემოწირული; მოუგონელთა, ფერჯადის და ფიცეს|[36] — წურილმანად გლეხები; ცხირეთს—ცხევერი და გავაზე|[37]ლნი, წმიდისა შიოის ოქროი-
III კეც თა და ვეცხლითა მონასყიდი||[38] ფავნელთა და ტბელთაგან; კობალი, რაიც რატი სურა|[39]მელისაგან შემოწირულია და მათ მიდამოთა, რაიცა|[40] გლეხები ნიჩბის, სასხორს და ყოელგან სადმე მოსყიდუ|[41]ლი და შემოწირული.

მესამედ*, ციხედიდს გლეხნი, ძუელადვე|[42] ნასყიდნი, მათითა სამართლითა: ტყითა, წყლითა, ველ|[43]ითა, საკმრითა და უკმრითა, ვითა კათოლიკე ეკლესიისა|[44]თა აქუს საკმარებლად, რაიცა საკმარებელი.

ესე ყო|[45]ელნი მათნი საქონებელნი შეუვალ-გუიქმნიან ყ(ოვ)ლისა შესავლისა|[46]გან, თუით, ჩ(უე)ნისა სასეფოისა და ყ(ოვ)ლისა მათისა მოახლ|[47]ისაგან, ვითა ძუელითგან შეუვალნი: საე(რისთ)ვოისა, საციხისთ|[48]ვოისა და საშურტაოისა ყ(ოვ)ლისაგან.

ეგრეთვე ქ(ა)ლ(ა)ქს, რ(ომე)ლ ქუ|[49]ლბაგნი აქუან: ხუთნი სპარსობითგანვე და ოთხნი, რ(ომე)ლ უკა|[50]ნის მოუყიდიან და შემოუწირევან, თავისუფალნი და უხარა|[51]ჯონი საამიროისა, საამიდოისა, სარაისოისა, სამუსტასიბოისა და ყ|[52]ოვლისა სანუკვრისაგან.

ეგრეთვე წ(მიდ)აი იგი უდაბნოი მღუიმე|[53] პ(ირველა)დ და მერმე საქონებელნი მათნი უბაჟონია ჩ(უე)ნსა სამეფო|[54]სა შიგან ყ(ოვე)ლგან და ჩ(უე)ნცა გაგუითავისუფლებიან ბაჟისაგან|[55] ვაჭარნი და გლეხნი მათნი.

ცხუარნი მათნი და მათთა სოფ|[56]ელთა: ცხევერელთა, გავაზელთა, ციხედიდელთა და სხ|[57]ალტბელთანი, ვითა ძუელითვან უსაბანჯრონი ყოფილან, ეგ|[58]რეთვე ჩ(უე)ნგან შეუვალნია და ნუვისგან აელების საბანჯრე.

მა|[59]თნი სოფელნი ი(ოა)ნე ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზისა მინიჭებითა ყ(ოვე)ლგან და პაპისა|[60] ჩემისა, დიდისა მეფისა დ(ავი)თისგან, მათისა ეკ-

---

26 მონაზონთა თღ. 30 კვირიკე თღ. 32 ადრნესესგან თ. 34 დავითისაგან თ. 43 ეკლესიისთა თღ. 51 საგუსტასიბოისა თღ. 58 შეუვალნი თ. 59 ქ(ართლისა)-ღ. ქათალიკოზისა თ.

* ეს სიტყვა გადაფხეკილ ადგილზეა ჩაწერილი.

ლესიისათუის ბოძებულნია,|[61] რ(ომე)ლ სასჯულოი შოსავალი სანთლად მოიჯმარონ, ეგრეეე ა|[62]წ გუი(ბრძანე)ბია და დაგუიმტკიცებია ჩ(უე)ნ, რ(ომე)ლ მათთა სოფელთა|[63] სასჯულოსა ნუ ვინ ეცილების. და თუით ქანდაი მათი საფურე და|[64] მის სამზღვარსა შიგან აშენებული მამისა ჩემისაგან. წყალშატრ|[65]ოანი, ვითარად მამასა ჩემსა მოუცვალებია, იგი ჩ(უე)ნ მოგუიჴ|[66]სენებია, მასვე ეკლესიასა, პაპისა ჩ(ე)მისა აღშენებულსა ჰქო|[67]ნდეს მათი მოსავალი სასჯულოი ყ(ოვე)ლი. და ქანდაისა ნაცვალ|[68]ი ჩ(უე)ნ მოეაჴსენოთ წ(მიდ)ასა შიოს, სადაცა მემღუიმემან ინებოს.‖ IV კეფ

[69]მამასა ჩ(ე)მსა მუხნარისა შენებასა შიგა თუის თავსა ე|[70]რთსა დღესა სამუშაოი ექნევინა(!) მათთა სოფელთადა:|[71] რუეთისა და სხალტბისადა და ზ(ედ)ა დასდებოდა ჴელისუფა|[72]ლთა ჩ(უე)ნთაგან და იგიცა გაგუიშუია. ნუცა რუეთსა და სხალტბასა|[73] და ნუ რ(ომე)ლსა სოფელსა მათსა რაი ექნევის(!): ნუ რაი სამუშაო|[74]ი ჩ(უე)ნი სასეფოი, თუინიერ საჴნავი გუმსახურონ ორი დ|[75]ღე რუეთელთა, შიოისუბნელთა და ჩიქუნურელ|[76]თა, ამან სამმან სოფელმან, და ორი დღე სამკალი ამათვე|[77] სამთა სოფელთა: რუეთმა შიოისუბანმა და ჩიქუნურთა.|[78] ოთხთა ჴურისა მრ{ე}ცხელთა სხალტბელთა მარანსა ჩ(უე)ნსა,|[79] ტყეკორათა მოსცემდენ სამსა კუირასა.

სამართალი|[80] სამპარავთ-მეძებლოი არც-რაი წინაის შესრულა, ნუცა სადა აწ|[81] შეელენ ჩ(უე)ნნი მპარავთ-მეძებელნი, თუინიერ. თუ გარეთი ნაპარე|[82]ვი შეჰკდეს მღუიმისა გლეხსა, თუ მრავალჯერ ეპაროს მას კ(ა)ცს[ა],|[83] ანუ ჩამოარჩონ ჩ(უე)ნთა ჩენილთა, ანუ გაპატიჟონ და, თუ გარ|[84]დაიხუეწოს სხუაგან, სდევდენ ჩ(უე)ნნი ჩენილნი. და მისსა საქონელსა|[85] თანა არაი საქმე უც ჩ(უე)ნთა მპარავთმეძებელთა: თუით მემღუი|[86]მისა ჴელისუფალმან თავნი ნაპარევისა პ(ა)ტრ(ო)ნსა შეუქცივნეს|[87] და სამართალი წ(მიდ)ისა უდაბნოისათუის აიღოს.

ბაზიარნი ერ|[88]თსა დღე-ღამესა აგარას დადგენ უწყენლად, ზემოით მომავალნი,|[89] მეტად ნუ ოდეს დადგებიან. სხალტბელთა წყალშატროანს|[90] პატივ-სცენ ბაზიართა.

მონადირენი ჩ(უე)ნნი ნუ-სადა შეუდგებიან ნუ|[91] რ(ომე)ლსა სოფელსა მათსა, რაოდენ ქანდაი მონადირეთა სად‖[92]გომად მოიცვალა მამა{მა}ნ ჩ(უე)ნმან, მეფემან დ(ემეტრ)ე,|[93] მღუიმისაგან და ნაცვალი ჩ(უე)ნ მოვაჴსენოთ წ(მ)ი(და)სა მამასა შიოს;|[94] და ქანდაი მონადირეთა სადგომი არს. V კეფ

აგარისა სოფელმა|[95] ერთი ტაიჭი შეგუინახოს, თორმეტითა რემითა, მათ რე|[96]მათა დაცვამდე. და სხუათა სოფელთა მათთა მერემაენი ნუცა სი|[97]ახლესა დადგებიან, ნუცა რას აწყენენ, ნუცა ტაიჭთა უძოებენ,|[98] ნუცა კ(უი)ცსა წაჰგურიან მძოვნებელსა ჩ(უე)ნთა. სასეფოთა ადგილ|[99]თა შიგა დადგენ და მღუიმისა სოფელთა თანა არაი საქმე უც მერემა|[100]ეთა.

მეჯორენი ნუცა სადა მათსა შიგა დადგებიან, ნუცა სადა შეესიძებიან,|[101] ნუცა მერემაენი, ნუცა მეჯორენი, ნუცა მანდატურნი, ნუცა მესაწოლენი და ნუ|[102]-

64 მის სამზღვარსა] მისსა მზღვარსა თდ. 69 მამისა ჩემისა თ. მუხნარსა თდ. 72 იგიც თდ. 82 შეჰკდეს] შელა-ჴდეს თდ. 83 გარდიხუეწოს თ. 92 მამან ნსხ. თ. 93 შიოსა თ. 98 კ(ვი)ცსა კაცსა თდ.

რაი დარბაზისერი, ნუ რ(ომე)ლი, ყ(ოვ)ლითურთ უწყენრად იყოს იგი|[103] წმიდაი უდაბნოი.

ესე ყ(ოვ)ელ)ი, ვითა გ(უი)ბ(რძანე)ბია და დაგუიწერია გაჩენით წ(მიდ)ისა უ|[104]დაბნოისა მღუიმისათ(უი)ს, ნუ-მცა-ვის უკადრებია წყენაი ნუცა მის წ(მიდ)ისა უდაბ|[105]ნოისა მღუიმისაი, ნუცა მათთა საქონელთაი, ნუ რაი დაჭირებაი: ნუ|[106] ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზთა, ნუცა სხუასა ებისკ(ო)პ(ო)სსა, ნუცა ე(რისთა)ვთ-ე(რისთა)ვთა, ნუცა აზნაურ|[107]თა, ნუცა ჩ(უე)ნთა ჴელისუფალთა, ნუცა ციხისთავთა, ნუცა ჩინებულთა|[108] და ნურას-გუარსა კაცსა ნუ, რ(აით)ა ღ(მერთმა)ნ, წ(მიდ)ისა ღ(მერ)თშემოსილისა მამისა|[109] შიოის მადლითა და წ(მიდა)თა მემღუიმეთა ლოცვითა, ამას საწუთოსა|[110] წარმართებაი მოსცეს მეფობასა ჩ(უე)ნსა და მერმესა ცხ(ო)რებასა ბრალ|[111]თა ჩემთათუის შემწე მეყოს წ(მიდ)აი მამაი შიო წ(ინაშ)ე ქ(რის)ტესსა.

აწ,|[112] ვინცა ჰნახოთ ბ(რძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩ(უე)ნი, ყ(ოველ)თ(ა)ვე დაუმტკიცეთ|[113] და ნუ ვინ უშალავთ, თუინიერ შეწევისა და თანადგომისა. და თქ(უე)ნ, წ|[114]მიდაო მამადმთ(ა)ვარო ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზო, და წ(მიდა)ნო მღდელთმოძღუარნო, უჴ[უა]|[115]რობითა დაამტკიცეთ.

დაიწერა ბ(რძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩ(უე)ნი ინ|[116]დიკტიონსა მეფობისა ჩ(უე)ნისასა იდ, ჴელითა მწიგნობრისა ჩ(უე)ნისა|[117] დანგა ბრუტაისძისაითა.|

დამტკიცება (გიორგი მეფისა):

[118]ქ. მტკიცე არს ნებითა ღ(მრ)თისაითა.|

სათაურები V-ზე:

XVII ს. ნუსხური ხელით:

[119]სიგელი ცხ{ე}ვერისა, ცხირეთისა, გავაზისა გვ{ე}ლდეზისა|[120] და ბჯითისა და ჯვარის კოტმანისა, აგ{ა}რისა და ციხედიდისა.|

XVII—VXIIIსს. ხელით:

[121]ქ. სიგელი ციხედიდისა, ცხ{ე}ვარისა, ცხირეთისა, გავაზისა, გველდეზისა,|[122] ბჯიტისა და ჯვარის კოდმანისა,|[123] აგარისა.|

XVIII ს. ხელით:

[124]ქ. სიგელი კიდევე ციხედიდური.

106 ქ(ართლისა)—დ. ქათალიკოზთა თ. 108 რათა თდ. 112 ეინცალა ნახოთ თ. 114 ქ(ართლისა)—თდ. ქათალიკოზო თ. 119—124 სიგელი ცხევერისა ... კიდევე ციხედიდური—თდ.

12

1177. სიგელი გიორგი მეფისა საქართველოს ეკლესიისადმი

დედანი: ხი, Ad 15; ეტრატი; გრაგნილი; 61,5×16—17,5, 19,5; 2 კეფი: I 40,5; II 21; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; დაზიანებული: 1) ბოლონაკლული (თ. ჟორდანიას და ი. დოლიძის ცნობით — თავბოლონაკლული); 2) ნაწერი გადასულია, განსაკუთრებით 1—4, 10—12 სტრიქ. და ბოლო ნაწილი. საბუთის v-ზე დაწერილია XII—XIII სს. ნუსხა-ხუცურით. [საკათალიკოსო] სოფლების შესავლის ნუსხა (იხ. აქვე, საბ. № 13).

საბუთს უზის თარიღი: გიორგის მეფობის კა (21) წელი.

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) 1177 (კ); 2) 1178 (ჟბდ).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: საბუთის თავში აღნიშნული გიორგი III-ის მეფობის „კა" (21) წელი მიჩნეულია საბუთის დაწერის თარიღად.

გამოცემები:

1) [53], თ. ჟორდანია, 264—266 (ჟ); 2) [80], ს. კაკაბაძე, 123—125 (კ); 3) [1], თ. ბარნაველი, 107—114 (ბ); 4) [50], ი. დოლიძე, № 10 (დ).

ქ. სახელითა ღ(მრ)თისაითა, გი(ორგი)საგან, ბაგრატუნიანისა — ნებითა ღ(მრ)თისაითა აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა]|[2] და სომეხთა [მეფისა, შარ]ვანშაი [და შაჰანშაი და ყოვლი]|[3]სა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა [ფლობით]მპყრო[ბე]|[4]ლისა. წელსა მეფობისა ჩუენისა კა-სა. ოდეს ბირებითა|[5] და გან[ძრა]ხვითა ეშმაკეულთა, შეითქუნეს ვიეთნიმე მეფო|[6]-[ბ]ისა ჩუენისა დიდებულნი და აზნაურნი ორგულობისა ჩუენისათ[უის]|[7] და ძმისწული ჩუენი გაგუიყენეს და მრავალი ჭირი და [გა]|[8]ნსაცდელი აღგუიდგინეს, განა მრავალმოწყალებამან [და]|[9] არდავიწყებულებამან ქმნულებისა მისისამან ცუდქნა ამათი|[10] განძრახვაი და შეთქმულებაი მათი და დაჰჴსნა [ყო]|[11]ველნი ღონენი მათნი და განაბნივნა ყოველნივე, ზოგნი სპ[არსე]|[12]თს შინა სიკუდილით და გარ-

---

1—4 ქ. ნებითა... ჩუენისა კა-სა—ჟ. 1 ნებითა კ. ღმრთისაჲთა ბდ. ბაგრატუნიანისა — ჰდ. ნებითა ღმრთისაითა—კ. ღმრთისათა ბდ. აფხაზთა+და კ. 2 სომეხთა+ მეფეთა ბდ. [შარ]ვანშაჲ ბდ. შარვანშა კ, შარვანშაჲ ბდ. შა[ჰანშაჲ] ბდ. [შაჰა]ნშა კ. 3 თუთმპყრობელისა კ. 4 ჩუენისასა კ. 5 განზრახვითა კ. განძრახვით ეშმაკურითა ჟ. ეშმაკისათა ბდ. 6 ორგულობასა ჩუენსა ჟ. ორგულობასა ჩუენისათა კ. 7 ჩვენი ჟ. 8 გა[რ]ნა დ. და—ჟკ. 9 ცოდ ნსხ. ბ. მათი კ. ამათა ჟ ბდ. 10 განძრახვაჲ ბდ. შეთქუმულება ჟ, შეთქმულებაჲ ბდ. დაჰკსნნა ბდ. დაღკსნა ყოვლნი ჟ. 11 სპ[არსე]თს]სა... თსა ბდ. 12 სიკუდილითა ბდ. გარდახუეწით კ.

[დახ]უეწითა და რ(ომე)ლნიმე ჩუე[ნსა]|[13] სამეფოსა შინა ფერჳთა ქუეშე ჩუენთა დასცნა; ჩუენგან ამისა კ[უალ]|[14] მსგავსი სამადლობელი რაიმცა მიემადლებოდა ღ(მრ)თეებასა|[15] მისსა. განა, სადიდებელად ღ(მრ)თეებისა მისისად და კეთილად დაც[ვი]|[16]სათუის მეფობისა ჩუენისა და სულიერად კსნისათუის სატან[ჯ]|[17]ველ-

II კეფ თაისა, მოვიგონეთ ეკლესიათა სამეფოისა ჩუე[ნისათა]||[18] ყოვლისა ბევრისა უსამართლოისა და დაჭირებული|[19]საგან კსნაი და განთავისუფლებაი. და ამისვე მიზეზისათუის|[20] შეკრბეს ყოველნი სამეფოისა ჩუენისა მონაზონნი და ებისკო|[21]პოსნი: ი მ ე რ ნ ი და ა მ ე რ ნ ი, კ(ათალიკო)ზი, მოძღუარი და ყოველნი ძეუ|[22]დაბნოენი და მათცა გუიბრძანეს და მოგუაკსენეს დაჭირებულობა|[23]ი ეკლესიათაი და განრყუნაი სასჯულოთა საქმეთაი. ამის|[24]თუის განვაჩინენით კაცნი ყოველგან და განვაგეთ გულ|[25]სმოდგინედ შეკაზმვაი და განთავისუფლებაი წ(მი)დათა ღ(მრ)თი|[26]სა ეკლესიათაი და გლახაკთაი, რ(ომე)ლი თუით დაწერ[ილი][...]|

I—II კ ე ფ ე ბ ი ს მ ა რ ც ხ ე ნ ა კ ი დ ე ზ ე გ ა ს წ ვ რ ი ვ ლ ა ს ხ ე ლ ი თ მ ი წ ე რ ი ლ ი ა:

[27][ქ. ჩუენისა სულისაგან ღ(მრ)თისაი საქმე] ესრე გაგუიწესებია, ვითა აქა სწერია და ვითა მონასტრისა წესსა ჰმართებს, ეგრე დაგუიჭირავს და ყოველი უსამართლოი ბეგარი აგუიკ[სნია].

---

12 ჩემსა კ. 13 დასცა კ. ამისა კ[უალ]] ამი[სა]თჳს ჟ. ამისმცა კ. 14 რაიჩც ე. რაიმცა მიემადლებოდა] რაიმცამე ემადლებოდა კ. ღ~თეებსა (ღუთაებასა) ე. ღთეებასა ბ. ღმრთაებასა დ. 15 განა სადიდებელად] განსადიდებელად ეკბდ. ღ~თეებისა ე. ღთებისა ბ, ღმრთაებისა დ. 16 დაცვისათჳს კ. დაც[ვი]სათუის] დაცვისათუის ე. კსნისათჳს კ. სატან[ჯ]ეელთაისა]... გლთასა (ორლთასა?) ე, სატანჯველთასა ბ. 17 სამეფოჲსა ბდ. ჩუენისა კ. 18 უსამრათლოსა კ, უსამართლოჲსათა ბდ. 19 კსნაჲ ბდ. განთავისუფლებაჲ ბდ; ამის ე, ამისავე მიზეზისათჳს კ. 20 სამეფოჲსა ბდ. 21 კ~ზი] კათალიკოსი ჟ. მეუდაბნოენი ნსხ, ეკბ. 22 მათც ე. დაჭირებულობაჲ კ. 22—23 დაჭირებულობაჲ ეკლესიათაჲ ბდ. 23 განრყონაი ნსხ. ეკ, განრყონაჲ ბ, განრყუნაჲ დ. სასჯულოთა ნსხ. ე. საქმეთაჲ ბ, საქმეთა დ. 23-24 ამისთჳს კ. 24 განვაჩინეთ ებდ. ყოელგან ე. გულსმოდგინება კ. 25 შეკაზმვაჲ ბდ. განთავისუფლებაჲ ბდ. 26 ეკლესიათაჲ ბდ. გლახაკთაჲ ჟ. გლახაკთაჲ ბდ. რომე ლი — ე. თჳთ დაწერეს კ. დაწერ... ებ. 27 ქ. ჩუენისა სულისაგან ღმრთისაი] ჩუენცა სენთა კ. სენთა? ჟ. ღ~ჲ ბდ. ესრე გაგუწესებია კ. მონასტრის კ. დაგუჭირავს კ. დაგუიპყრავს ბდ. ყოვლი ე. უსამართლოჲ ბდ. აგუიკსნია... ბდ, აგუიკხდია ე.

13

[XII ს. ბოლო] დაწერილი [საკათალიკოსო] სოფლების შესავლისა

დედანი: ხი, Ad—15ა: ეტრატი; ნუსხური: 69×16,5—18,5; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი თითქმის ყოველი სიტყვის (ზოგჯერ ორი სიტყვის) შემდეგ. ყოველი სოფლის სახელი იწყება მთავრული საზედაო ასოთი, ხოლო თითოეული სახელის წინ განკვეთილობის ნიშნად დასმულია ორწერტილი და ტირე. ტექსტის ბოლოს, დამთავრების ნიშნად, დასმულია 7 კლაკნილი ტირე. რომლებიც ტექსტში ნახმარია ქარაგმის ნიშნად. ქარაგმის ნიშანი ხშირად ზედმეტია. საბუთი დაწერილია გიორგი III-ის 1177 წლის სიგელის ზურგზე (იხ. აქვე, № 12); მე-7 და მე-8 სტრ. შორის უზის სინგური ასომთავრულით, ძველი საარქივო-სააღრიცხვო ნომერი: „ტლზ“ (337); დაზიანებული: 1) თავი მოგლეჯილი აქვს; 2) მოგლეჯილია 1—3 სტრ. დიდი ნაწილი და მე-4 სტრ. დასაწყისი (1 სიტყვა); 3) გადასულია მე-8 სტრ. პირველი სიტყვა.

საბუთის თავნაკლულობის გამო არა ჩანს მისი კუთვნილება, რის გამოც. წინა გამოცემებში მას სხვადასხვა სახელწოდება აქვს: 1) „სამთავისის სამწყსოს გამოსაღების წიგნი“ (ჟ); 2) „თიანეთის ნაწილის და ერწოს საკათალიკოზო გამოსაღების ნუსხა“ (კ); 3) „ერწო-თიანეთის საეპისკოპოსო გამოსაღების წიგნი“. (დ); 4) „საეპისკოპოსო სამწყსოს გარიგების წიგნი“ ([68], ი. ჯავახიშვილი, 61). ნუსხაში მოხსენიებული სოფლები მოწმობს, რომ ის წარმოადგენს საკათალიკოსო სოფლების შესავლის დაწერილს. როგორც ჩანს, აქ საქმე გვაქვს ქართულ დიპლომატიკაში დამოწმებულ წესთან: საბუთს ზურგზე აწერენ მასთან დაკავშირებულ სხვა საბუთის პირს (იხ. აქვე, №№ 1, 16, 17, 18).

საბუთს თარიღი არ უზის.

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) XIV ს. (ხელის მიხედვით) (ჟ); 2) XVI—XVII სს. გადაწერილი X ს. დედნის პირი (კ); 3) პირი(?) XIII ს. II ნახ. (ხელის მიხ.), თვით საბუთი XII—XIII სს. (ივ. ჯავახიშვილი, ([68], 61); 4) პირი(?) XIV—XV სს. (ხელის მიხ.), თვით საბუთი შესაძლოა XII—XIII სს. მიჯნა (დ).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: 1) პალეოგრაფიული ნიშნები; 2) დრამა ფულად გამოსაღებად გვხვდება XIII—XIV სს. (XV—XVI სს-დან ის ნატურალურ გამოსაღებად იქცევა); 3) კაბიწი გვხვდება გამოსაღებად XIII ს. (XV—XVI სს-დან შემოდის კოდი); 4) „ვეცხლი“ ფულის აღსანიშნავად გვხვდება XIII ს.; 5) „ყინოვანი||ყინოვენის“ ფორმით ეს ტოპო-

ნიმი გვხვდება ადრეულ პერიოდში. გვიან შემოდის „ქინვანი"; 6) საბუთის მიხედვით ქინოვანი და პიტლოვანი მხარეში ყველაზე დიდი და ეკონომიურად ძლიერი პუნქტებია. ქინოვანი ასეთად ჩანს XII ს. ბოლოს. პიტლოვანი XV ს. I ნახევარში გიორგი VIII-ის 1447 წ. სიგელის მიხედვით, გაპარტახებული, ან ძლიერ შემცირებული ჩანს ([26], ს. კაკაბაძე, 4); 7) საბუთი მიწერილია 1177 წ. საბუთის ზურგზე, ე. ი. დაწერილია ამ წლის შემდეგ. ამასთან, დაკავშირებული ჩანს მასთან შინაარსობრივად და ამდენად არ უნდა იყოს ქრონოლოგიურად მისგან დიდად დაშორებული.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [53] თ. ჟორდანია, 264—265; (საბუთის შინაარსია გამოცემული); 2) [27] ს. კაკაბაძე, 1—5 (კ); 3) [51], ი. დოლიძე, № 40 (დ).

•

[±22] არდგომაჲ [±15]|[2] [ქრთ]ილი კა[ბიწი] [±1] [ც]ხურის ტყაემკარი|.

[3][±6 შე]დგომაჲ; დრ[ა]მ[აჲ] ე; ქრთილ(ი) კაბიწ(ი) ა;|

[4][±4] შედგომაჲ; ვეცხლი* დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწ[ი] ბ.|

[5]რ ა ბ ჳ ნ ს შედგომაჲ; ვეცხლი* დრამაჲ სამი; ქრთილი კ(ა)ბიწი ბ.|

[6]უ ღ ი ლ ი ს სადგომი არა; დრამაჲ ა.|

[7]ბ ო დ (ა) ვ ს შედგომაჲ; ვეცხლი* დრამ(ა)ჲ დ; ქრთილი კაბიწი ე.|

[8][±6 შე]დგომაჲ არა; დრამაჲ დ.|

[9]ქ ი ნ ო ვ ა ნ ს დგომაჲ დღე-ღამე გ; ვეცხლი* დრამაჲ ლდ; ქრთილი|[10] კაბიწი ე.

წ ი რ დ ა ლ ს დგომაჲ არა; დრამაჲ დ.|

[11]კ ი დ ა რ ს შედგომაჲ; დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი გ;|[12] შოლტი ქ(ა)ლ(ა)მ(ა)ნი ერთი.|

[13]წ ო ბ ე ნ ს შედგომაჲ; ვეცხლი* დრამაჲ გ; ქრთილი* კ(ა)ბიწი ბ.|

[14]გ უ გ უ ჲ ს ჯ უ ა რ ს შედგომაჲ; ვეცხლი* დრამაჲ გ; ქრთილი*|[15] კაბიწი ა; შოლტი ქ(ა)ლ(ა)მ(ა)ნი . ა.

შ ე ყ ე ნ ე ბ უ ლ ი ს ჯ უ ა რ ს*|[16] შედგომაჲ; ვეცხლი* დრამაჲ* გ; ქრთილი* კაბიწი ა.|

[17]ი კ ო რ დ ნ ს შედგომაჲ; ვეცხლი* დრამაჲ ა; ქრთ(ი)ლი კ(ა)ბიწი ა.|

[18]ა ხ ა ლ დ ა ბ ა ს შედგომაჲ; ვეცხლი* დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი*|[19] ა; ქალ(ა)მანი ა.

ნ ო კ ო რ ნ ა ს შედგომაჲ; ვეცხლი* დრ(ა)მაჲ ე;|[20] ქრთ(ი)ლი კაბიწი ბ; შოლტი ქ(ა)ლ(ა)მანი ა.

ძ ა გ უ ს შედგომაჲ|[21] დღე-ღამე ბ; ვეცხლი დრამაჲ დ; ქრთილი კაბიწი ბ;|[22] ცხურის ტყ(ა)ემკარი; ქალამანი ა.|

[23]ა ნ ე შ ს შედგომაჲ; დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი ა; ქ(ა)ლ(ა)მანი ა.|

[24]დ ა ო თ ს შედგომაჲ; ვეცხლი დრამაჲ დ; ქალამანი ერთნი.|

[25]შ ი გ ო ნ ა ს ძ ი ს ქ ე დ ს შედგომაჲ დღე-ღამესა; დრამაჲ ე;|[26] შოლტი ქალამა(ნი) ა.

---

6 უღილ(ს)ოქლითს დ. უღლითს კ. 8 ...დგომაჲ კ. 15 შეყენებულსჯუარს კდ. 19 ნაკარნას კ. 21 ბ]გ კ. 22 ქალამანი ერთი დ. 24 ერთი დ. 25 შიბონასძის კ.

* ზედმეტქარაგმიანი სიტყვები.

ჩ ო რ დ მ ა ნ ს შედგომაჲ; დრამაჲ გ;|[27] ქრთილი კაბიწი ბ; ქ{ა}ლ{ა}მ{ა}ნი ა.

ნ ო დ ო კ რ ა ს შედგომაჲ;|[28] ქრთილი კაბიწი გ; ქ{ა}ლ{ა}მ(ა)ნნი ერთნი.

ა ხ (ა) ლ დ ა ბ (ა) ს შედგომაჲ;|[29] ვეცხლი დრამაჲ ბ; ქრთილი კაბიწი ა.

ა მ ტ ა ნ ს შედგომაჲ|[30] დღე-ღამესა; დრამ(ა)ჲ ე; ქრთილი კაბიწი გ.

შ ე ხ უ ც ტ ი ლ ა ს |[31] შედგომაჲ დღე-ღამესა; დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი ბ;|[32] ქ(ა)ლ(ა)მანი ა.

თ რ {ა} ნ ს შედგომაჲ დღე-ღამესა; ვეცხლი დრამაჲ|[33] ქრთილი კაბიწი გ; შოლტი ქალ{ა}მანი ა.|

[34]ვ ა გ რ ა ნ ე თ ს შედგომაჲ დღე-ღამესა; ვ(ე)ცხლი დრამაჲ ზ;|[35] ქრთილი კაბიწი გ; ქ(ა)ლ(ა)მ{ა}ნნი ერთნი.|

[36]ხ ა ჯ ლ ი ო ს ძ ი ს ს ა შედგომაჲ; ვ(ე)ცხლი დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი ა.|

[37]ღ ა რ თ ა<ა>ს შედგომაჲ დღე-ღამესა; დრამაჲ ბ; ქრთ(ი)ლი კაბ{ი}წი ა.|

[38]ო ნ ჭ ა ლ ა ს შედგომაჲ; დრამაჲ დ; ქრთილი კაბიწი გ; ქ{ა}ლ{ა}მანი ა.‖ II კეფი

[39]ხ ი ნ ჭ ე ბ ს შედგომაჲ; დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი ა; ქ{ა}ლ(ა)მანი ა.|.

[40]ყ უ დ რ ო ს შედგომა{ჲ}; დრამაჲ დ; ქრთილი კაბიწი ბ.|

[41]ზ ე დ ი ქ უ რ ნ ა ს შ{ე}დგომაჲ; დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი ა.|

[42]ო რ ჯ ე ვ ს შედგომაჲ არა; დრამაჲ გ; ქრთილი გუცრდი.|

[43]ბ უ შ ა ტ ს არდგომაჲ; დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი ა.|

[44]ი ვ ლ ა ს შედგომაჲ; დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი ბ.|

[45]წ ი ა ბ ე თ ს შედგომაჲ არა; დრამაჲ გ; შოლტი ქ(ა)ლ{ა}მ(ა)ნი ა.|

[46]ი ლ ს დგომაჲ დღე-ღამესა; დრამაჲ ვ; ქრთილი კაბიწი გ;|[47] შოლტი ქალ(ა)მ{ა}ნი ა.|

[48]ზ ე დ უ ბ ა ნ ს შედგომაჲ; დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი ა.|

[49]ი ვ ა ნ წ მ ი დ ა ს შედგომაჲ; დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი ა.

[50]ა ხ ა ლ კ ა ლ ო ს არდგომაჲ; დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი ბ.

[51]თ ო ლ ე ჯ ს შედგომაჲ; დრამაჲ გ; ქრთილი კაბიწი ა; ქ(ა)ლ{ა}მ{ა}ნი ა.

[52]გ ო რ ა ნ ა ს შედგომაჲ; დრამაჲ ი; ქრთილი კაბიწი ე.|

[53]პ ი ტ ლ ო ვ ა ნ ს შედგომაჲ; ქალაქური დრამაჲ ნ; ქრთილი|[54] კაბიწი ვ.|

---

26 ჩორდმანს] წორდანს კ. ქალამა (sic) კ. 28 ქალამანი ერთი დ. 30 შეხუეტლას დ. შეხუსტლას კ. 32 თრნს ნსხ. კ. 35 ქალამანი ერთი დ. 36 ხაჯლიოსძირსა დ. 40 შედგომა კ. 42 გუერდი კდ.

14

1187. ᲡᲘᲒᲔᲚᲘ ᲗᲐᲛᲐᲠ ᲛᲔᲤᲘᲡᲐ ᲒᲔᲚᲐᲗᲘᲡᲐᲓᲛᲘ

საბუთი დაზიანებულია. აკლია დამტკიცებათა ნაწილი, ამ ნაწილიდან რაც შემორჩენილია ისიც ძნელად იკითხება.

გ ე ა ქ ვ ს: 1). ნაკლული დედანი. 2). შედარებით სრულ დედანზე დამყარებული ორი გამოცემა: თ. ჟორდანიასი და ს. კაკაბაძისა. 3). საბუთის შემორჩენილ ნაკლულ დედანზე და წინა გამოცემებზე დამყარებული გამოცემა იასე ცინცაძისა, რომელსაც თავის გამოცემაში არ შეუტანია საბუთის დამტკიცებათა ჩვენამდე მოუღწეველი ნაწილი და 4). საბუთის შემორჩენილ ნაკლულ დედანზე, თ. ჟორდანიასა და ი. ცინცაძის გამოცემებზე დამყარებული ი. დოლიძის გამოცემა.

საბუთის შედარებით სრული დედანი 1915 წლამდე დაცული იყო ქუთაისის გუბერნიის მიწათმოქმედებისა და სახელმწიფო ქონების არქივში, გელათის საბუთების კოლექციაში. აქ ის უნახავს დავით ფურცელაძეს. შემდეგ ამ დედნის მიხედვით საბუთი გამოსცა თ. ჟორდანიამ.

1909 წ. საბუთი ქუთაისის არქივში ნახა და გადაიწერა ს. კაკაბაძემ, რომელმაც, ამ გადანაწერისა და შემორჩენილი ნაკლული დედნის საფუძველზე ქართულ-რუსულ ენაზე გამოსცა ის 1925 წ.

1915 წ. საბუთი, აღნიშნულ არქივთან ერთად, ევაკუირებულ იქნა ჩრდ. კავკასიაში ქ. გეორგიევსკში. 1920 წ. სექტემბერში ამ არქივის მნიშვნელოვანი ნაწილი დაიღუპა, ხოლო გადარჩენილი ნაწილი 1923 წ. დაბრუნებულ იქნა საქართველოს ცენტრალურ არქივში.

გეორგიევსკში დაიკარგა აგრეთვე თამარის სიგელის ნაწილი: V და VII კეფები, რომლებზეც მოთავსებული იყო საბუთის დამტკიცებათა ნაწილი.

I საბუთის შედარებით სრული, ქუთაისის არქივში დაცული დედნის აღწერა ჟ და კ გამოცემებში დაცული ცნობების მიხედვით: ეტრატის გრაგნილი; 7 კეფი, დაშლილი; საერთო ზომა: 339×29.

II საბუთის ამჟამად შემორჩენილი ნაკლული დედნის აღწერა: სცსა 1448 № 5004: ეტრატი; 5 კეფი; საერთო ზომა: 214,4×29.5; განცალკევებული კეფების: I — 35,6×29,2; II — 57,7×29; III — 46,8×29; IV — 25,3×28, საფენ ქაღალდიანად 29×28 და VI — 49×28,2; განკვეთილობის ნიშანი ორწერტილი; ახასიათებს ო-ნისა და უ-ნის მონაცვლეობა.

საბუთის თავდაპირველი 7 კეფისაგან შემორჩენილია I, II, III, VI კეფები მთლიანად და IV კეფის I ნაწილი.

შემორჩენილი ნაკლული დედნიდან დაზიანებულია: I კეფში 1,2 და 5—7 სტრიქონების შუა ნაწილი (ტექსტი ამოგლეჯილია), აგრეთვე 2 და 4 სტრიქონების კიდეები: IV კეფის ქვედა ნაწილი და მარცხენა კიდე მოგლეჯილია. დაზიანებულია 49—51, 54—56 სტრიქონების დასაწყისი და მარჯვენა კიდეზე 49—51, 53 და 54 სტრიქონების ბოლო ნაწილი. VI კეფის შემორჩენილ ნაწილზე ტექსტი ძლიერ გადასულია და ძნელად იკითხება. საბუთი რესტავრირებულია: I, IV და VI კეფები მთლიანად საფენ ქაღალდზეა დაწებებული.

ჟ და კ გამოცემების საფუძველია ქუთაისის არქივში ამ გამომცემელთა მიერ ნახული შედარებით სრული დედანი, ც გამოცემის საფუძვლად აღებულია საბუთის შემორჩენილი ნაკლული დედანი. დ-ს გამოცემის საფუძვლად კი ჟ, ც გამოცემები და საბუთის ნაკლული დედანი.

კორპუსის გამოცემის საფუძვლად გამოყენებულია საბუთის ცენტრალურ არქივში დაცული ნაკლული დედანი; დაკარგული დედნის ტექსტი ნაწილობრივ აღდგენილია ჟ და კ გამოცემების მიხედვით; სავარაუდოდ აღდგენილია აგრეთვე ამ გამოცემებში დატოვებული ლაკუნები. VI კეფის დედანში მოხერხდა გადასული ტექსტის თითქმის მთლიანი წაკითხვა და სტრიქონებად დაყოფა. ამდენად, ეს ნაწილი კორპუსის გამოცემაში თითქმის სრული სახითაა გამოცემული. თამარის დამტკიცების პირველი ნაწილი (გვ. 79, სტ. 1—8) ჟ, კ, დ გამოცემებში მოთავსებული იყო დავით ერისთავის ხელრთვის წინ. წარმოდგენილ გამოცემაში ის, შინაარსის მიხედვით, მიჩნეულია თამარის დამტკიცებად და გადმოტანილია წინ.

საბუთს უზის თარიღი: თამარის მეფობის მე[ა]თე ინდიკტიონი

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) 1186 (დ. ფურცელაძე); 2) 1189 (ჱ, ც); 3) 1193 (კ); 4) 1186 (დ).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: 1) საბუთს თარიღად უზის თამარის მეფობის მე[ა]თე და არა მე[ხუ]თე ინდიკტიონი; 2) თამარის მეფობის ინდიკტიონი ათვლილია 1178 წლიდან, ე. ი. თამარის თანამოსაყდრეობიდან და არა 1184 წლიდან, ე. ი. ერთმეფობის დაწყებიდან;

ამრიგად: 1178+9/10=1187/1188.

გამოცემები:

1) [54], თ. ჟორდანია, 72—75 (ჟ); 2) [81], Какабадзе, С., 111—120 (ქართულად და რუსულად (კ); 3) [65], ი. ცინცაძე, 20—23 (ც); 4) [50], ი. დოლიძე, № 11 (დ).

ქ. სახელითა ღ(მრთისაი)თა, მე, თამარ ბაგრატუნია[ნმან—ნ]ებითა ღ(მრთისაი)თა აფხაზთა და ქართ|[2]ველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მეფემან და დედოფ[ალ]|[3]მან, შარვანშა და შაჰანშა და ყ(ო)ვლ(ი)სა აღმოსავლეთისა და დასა|[4]ვლეთისა თუითმფლობელმან, ვინებე, რათამცა წარსამართებე[ლად]|[6] მეფობის ჩემისად და ს[ალოცველ]ად მომავ-

---

1 ქ-ჟ ღთისათა ჟ. 2 ღთისათა აბხაზთა ჟ. და] — კ. 4 თუითმფლობელმან ვინებე რათამცა] თჳთმპყრობელმან [და მქონებელმან ეიგულე რათამცა] ჟ. [რ]თმცა ც, [რა]თამცა კდ. 5 მეფობისა ჟ. ს[ალოცველ]ად მომავლისა] ყ˝დ... მომავლისა ჟ. ს[ალოცველ]ად]კუ[დ განსამკუიდრებლ]ად კ. კუ˝დ[ცა შემოდგომითი შ˝მ]დ ც. კუალად[ცა შემდგომითი-შემდგომა]დ დ. 6 სინათლისა, იესო [ქ(რის)ტე]ს წინაშე' წა]რდგომისა] (რნლისა?)... [ჩემსა... დ]გომისა ჟ. იესოის კ. იესო ქ(რის)ტეს წ(ინაშ)ე [წარდგომისა]ი... ოის ქ˝ტეს ლ... რდ გომასა ც. წინაშე წარდგომისა] აღდგომასა დ.

ლისა ჩე|[6]მისა, სინათლისა ი ე ს ო [ქ(რ ი ს ტ) ე ს წ(ინაშ)ე წა]რდგომისა ჟამ-სა|[7] სალხინებელად სულ[ისა ჩემისა,] ჩემგახმცა სიქველისა სა|[8]ქმე ჩენილ იყო ღ(მრთი)ე-გჳირგჳი[ნო]სანთა მეფეთა, პაპათა ჩემთაგა|[9]ნ სრულქნილსა, ყ(ო)ვ-ლ(ი)თურთ შემკობილსა საყოფელსა, დედასა|[10] ღ(მრთი)ს(ა)სა სამკჳდრებელსა — დიდსა მონასტერსა გ ე ლ ა თ ს ა შინა, რ(ომე)ლი აღეშენა|[11] სალოცველად

II კეფი სულ[ისა] მათისად და წარსამართებელად‖[12] შე(მდგომა)დ მათსა მომავალთა, ტახტსა მათსა ზედა მსხდო|[13]მთა მეფეთა.

და არაი იყო დაკლებული და გაუგებელი მის მონასტ|[14]რისა საქმე, ამისგან კიდე, რ(ომე)ლ აღშენებასავე მის მონასტრისასა ზედა,|[15] თორმეტი მწირი იყო დაწესებული სპონდიოსა გარეთ.|[16] და არაი იყო საზრდელ მათდა, თუინიერ რ(ო-მე)ლ, თუ ვინ გარეთმან გა|[17]რდაიჯადის ალაპი, მაშინ შეუშუნიან ტრაპეზსა და სხუებრ არაი ჰქო|[18]ნდა ტრაპეზისაგან. და, ყ(ო)ვლითურთ ულონონი, გარეთ უც-ხოი|[19]სა საზრდელისა მიმლოდენი, იჭირვოდეს.

ესე ეწყინა მეფო|[20]ბასა ჩუენსა, რაითგან განწესებულად ჩნდეს სხუისა ჴელთ-შემხედ|[21]ვარობაი, ამისთუის შევსწირე და მოვაჴსენე დედასა ღ(მრთი)ს(ა)-სა და|[22] მუნ შინა დაუსრულებელად განჩენილსა ტრაპეზსა ა რ გ უ ე |[23] თ ს — ჭ ო რ ვ ი ლ ა ი, კ ა ვ ა ი ს ძ ი ს ა ცოლეული, ჰქონდეს|[24] ტრაპეზსა მიუკ(უნი-სამდ)ის. და დასხდებოდიან ყ(ოვლა)დვე დაუცადებლად|[25] იგი მწირნი თორმეტნი-ვე ტრაპეზსა; ვითა მას მონასტერსა შინა|[26] მყოფნი ძმანი დასხდებიან, ეგრევე იგი თორმეტი მწი|[27]რი დასხდებოდეს, და ჰქონდეს ტრაპეზით პური. და ულოცვი-დენ|[28] მეფობასა ჩემსა, სოფელსა ამას შინა წარმართებისათუის და სი|[29]გრძოი-სათუის დღეთაისა, და მერმესა მას საუკუნესა შესანდობელად|[30] ჩემდა.

ჰქონდეს ა რ გ უ ე თ ს — ჭ ო რ ვ ი ლ ა ი, კ ა ვ ა ი ს ძ ი ს ა ცოლეული,|[31]

III კეფი წ[მი]დასა ღ(მრთ)ისმშობელსა ხ ა ხ უ ლ ი ს ა ს ა და მუნ შინა განჩენი‖[32]ლსა ტრაპეზსა, მთითა, ბარითა, ტყითა, ველითა, წყლითა, წისქუი|[33]ლითა და ყ(ო)ვლი-თა სამართლიანითა ზღვრითა და მიმდგომითა|[34] მისითა, საჴმრითა და უჴმრითა, მკჳდრად, თავისუფლად და შეუვალად|[35] ყ(ო)ვლ(ი)სა შესავლისა და გამოსავლი-საგან, ვითა თუით სხუანი|[36] საქონელნი მის მონასტრისანი აზადნი და შეუვალ-ნი არიან.

---

7 სოლისა კც. [ჩემისა]-ც. ჩემგანმცა სიქველისა საქმე] [ჩე]მგან... (მერქელი?) სასაქმე ქ. ჩემგან მცირი ქველის კც, ... გან მცირი ქველის დ. 8 ღვთივ გჳრგჳნ[ოსანთა] ქ, ღ̃ვ გჳირგჳინიანთა ც, ღმრთივ გჳირგჳინიანთა დ. 9 სრულქმნილსა ქ. დედასა — ქ, დედისა ცდ. 10 ღთისასა სამკჳდ-რებელსა ქ. სამკჳდრებელსა ც. გელათს ქკ. რ̃ლთა ც. აღაშენა დ. 11 სოლისა ნსხ, კც. 13 არაი]არა ქ, არ კცდ. 14 რ̃ლი კ. აღშენებისავე კცდ. 16 არაი]არა ქ, არ კცდ. საზრ-დელი ქ. თჳნიერ ქ. გარდაიჯადის ქკცდ. 17 შეუშუნინ კცდ. ტრაპეზსა — კ. არაი]არლა ქცდ. არ კ. ჰქუნდა ნსხ, ქკ, [ა]ქუნდა ცდ. 18 ტრაპეზისგან ქ. უცხ[ო]თასა ცდ. 18—19 გარეთ...მიმლოდე-ნი] ეგრეთ უცხოდსა საზრდელსა მიმლოდენ (მიილებდენ) ქ. 19 მომლოდენი კც. მომლოდინი დ. 20 რათგან ცქდ, რითგან კ. სხუასა ჴელთშემხედვარდობაი ქ. სხუისა] სახუცისა კ. 21 დედასა ღ(მრთი)-ს(ა)სა] დიდსა ლავრასა ქდ. დიდსა ღ̃სსა ც. 22 მონ — კ. დაოსრულებელად̃ ნსხ, კ. დაუსრუ-ლებლად ცდ. არგუთს ქკ. 23 ცოლეოლი ნსხ. ტოლყოლი (ტოჭყოლი) ქ. ტოლეული ცდ. ჰქუნდეს ნსხ. კქც. 24 მ̃იუკნ (მიუკუნისამდე) ქკ, მიუ̃კენ ც. დასხდებუდიან ნსხ, ქკც. დაო-ცადებლად ნსხ, დაუცადებელად ქდ, დაოცადებელად ც. 25 ტრაპეზს კცდ. 26 ეგრეთვე ქ. 26 იგი — ცდ. 27 დასხდებუდეს ნსხ. კქც. 27 ჰქუნდეს ნსხ. კქც. 28 მეფობას კცდ. სიგრძისათუის ცდ. 29 დღეთასა ქცდ. შესანდბლად ც. 30 ჰქუნდეს ნსხ, კქც. არგუთს კქ. კავაისძე ქ, კავაისძის კცდ. ცოლეული] ტოლყოლი კქ, ტოლეული ცდ. 31 ღთისმშობელსა ქ. 36 საქუნელნი ნსხ. კქც.

და არავინ|[37]გ (უი)ბ(ძანე)ბია მშლელი და მაქცეველი ბ(ძანე)ბ(უ)ლ(ი)სა ამის ჩუენისაი, არცა მეუნებლე,|[38] მავნებელი და დამაკლებელი მისი.

და თუ ვინმე იკადროს ამისა ჩემისა|[39] გაგებულისა შეცვალებად, გინა თუ ჴელმწიფემან, ანუ რამან|[40]ცა გუარმან კაცმან, რაისაცა მიზეზისა შემოღებითა, გა-მცა-ურისხ|[41]დების მამაი, ძე და სული წ(მი)დაი, შე-მცა-ედების ძრწოლაი|[42] კ ა ე ნ ი ს ა ი, შიშთვილი ი უ დ ა ი ს ი, დანთქმაი დ ა თ ა ნ და ა ბ ი რ ო ნ ი ს ი. და|[43] კრულმცა არს სიტყუითა ღ(მრთი)ს(ა)ითა მკუდარი და ცოცხალი გაუ|[44]ჴს-ნელად და ნუმცა რაი წარემართების მისთუისა საუმჯობესოდ|[45] ქნილი.

აწ, ვინცა ჰნახოთ ბ(ძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩემი,[46] შე(მ)დ(გომ)ითი შე(მ-დგომა)დ მომავალთა მეფეთა, ე(რისთავთ)-ე(რისთა)ვთა, ე(რისთა)ვთა,|[47] აზნა-ურთა ოთხმისდურთა, ნაცვალთა, ა ჯ ა მ ე თ ი ||[48] ს აბრ[ა]მდათა(?) ტყისმცველთ-უხ(უცეს)თა, გ ო გ ნ ი ს ა ს ა ციხი[სა|[49] ც]იხისთავთა, ჴელისუფალთა, გზირთა და ყ(ო)ვ(ე)ლთა საქმი[ს|[50] მოქმედ]თა ჩუენთა, დიდთა {და} მცირეთა, დაუმტკი-ცეთ და ნუვინ [უ|[51]შალავთ] ბ(ძანე)ბასა ამას ჩუენსა, ნუცა რას ვინ დააკლებთ, ნუ დიდსა [და] ნუ [მცი]|[52]რესა, თუინიერ შეწევნისა და თანადგომისა. IV კეფი

და თქუენ, წ(მი)და|[53]ნო ქ(ათალიკო)ზნო და წ(მი)დანო მღდელთმოძღუარნო, უჯუარობითა [დაუმ|[54]ტკიცეთ.

და]იწერა ბ(ძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩემი ინ[დიკტიონსა|[55] მეფ]ობისა ჩემი-სასა მე[ა]თესა,|[56] [ჴელით]ა საწოლისა და საჭურჭლისა ჩუენისა მწიგნობრისა|[57] [ა რ] ს ე ნ ი ს ა მ ძ ი ვ ა რ ი ს ა ი თ [ა]...|

დ ა მ ტ კ ი ც ე ბ ე ბ ი:

1. თ ა მ ა რ ი ს, ხ ე ე უ ლ ა დ:

[3.] *[ქ. სახელ]ითა ღ(მრ)თისათა და [მეოხებითა ყ(ოვლა)დ წ(მი)დისა ხ ა-ხ უ ლ ი ს ა ღ(მ რ) თ ი ს მ შ ო ბ ე ლ ი ს ა ი თ ა, მას ჟამსა], ოდეს [ს]კიპტრა — შარავანდთა მეფობისათა [მ]ფლობ ვიქმენ, ამისთუის ვითნე ქ[უალად შენ მიერ] ძლუნვილი სამადლოთა და ტაძარსა შენ წ[(მი)დასა], დიდებ[ულსა], განსაკურ[ნე-ბელა]დ ქ რ [ი ტ ე ს-ძისა] შენისასა, განვაჩინენ გლახაკნი, [მოსავნი შენნი] და მოწაფეთა შენთანი, [რაითა] ჩემთუის ოხითა მირთუმელობდნენ შენდა, მოწყა-ლებისა მნებისა. და ნამდუილ [ქუეყნად] ნათელ მყუისა ძისა მი[სისა] ოხითა შენ-და გექმნეთ[...]. [V] კეფი

---

37 მქცეველი ქკ. ბრძანებულისა ქდ. ჩუენისა ქ. 38 — 39 ამას ჩემსა გაგებულსა კქცდ. 40 რაისაცა]რიაც ქ. რისაც კცდ. რისაცა კ. 41 სოლი ნსხ. კ. ძრწოლა ქ. 42 კაენისი ქ. კცდ. იუდასი ქ. დანთქმა ქც. და—ქ. 43 კრულმცა ც. ღ˜თა ქ. 44 ნომცა ნსხ, ნუმცარა ქცდ. მის-თუისა] მას ქ, მისთუის კცდ. 45 ქმნილი ქ. ბრძანებაი დ. 46 ე˜ვთა, ე˜ევთა ქ. ეე˜ეთა ევ˜თა ქ ც. 47 ოთხმესდურთა ქცდ. 48 აბრმდათა (?) ქ. აბრამდათა კ, აბრიმდათა ცდ. ტყისმცეველთუხ(უცეს)-თა] ტყის მცველთა, უ˜ცხთა (უცხოთა) ქ. გოგნისა ქდ. ციხის ქც. ციხის — დ. 49 ციხისთავთა დ. 48—49 გოგნისასა ციხის[სა ც]იხისთავთა] გოგნისა საციხისთაოს ციხისთავთა ც, გოგნისა ციხისთავთა დ. 49 გზირთა] მზირთა ქ. 50 და — კც. დაომტკიცეთ ნსხ. კ. ნოვინ ნსხ. კ. 51 ნოცა ნსხ. ნუცა რას ვინ]ნუცა-რა-ვინ ქ. ნოცა რასლა ვინ კ. და ნუ]ნუცა ქ. ნუ] ნო ნსხ. კ.[და]— კცდ. 52 თკნიერ ქ. თქვენ ქ. წ(მი)დანო] წდა [მეუდე]ნო კ. წიდან˜ო ც. წო...ნ (წმი-დანო) ქ. 53 კზნ (კათალიკოზნო) ქ. 54 ბრძანებაი დ. 55 მე[ა]თესა] მე[ხუ]თესა ქცდ. 56 სა-ჭურჭლის ცდ. ჩუენისა — ქ. მწიგნობრის ცდ. 57 არსენ ქკ.

1—8 ქ. სახელითა... გექმნეთ—ნსხ. ც. 1 ღ˜თისა ქ. ღმრთისა დ. 2 ღთისმშობელისათა ქ. ღმრთის-მშობელისათა დ. 3 შარავან კ. მფლობ კქ. კუალად შენ მიერ] კ... ქცდ. 4 დიდებულსა] დიდებ... სა ქ. დიდებასა კ. გასსაკურნებელად] განსაკურ ...და კ. 5 ქრისტეს ძისა] ქრ... ქდ, დროსა კ. მოსავნი შენნი]—ქცდ. 6 მოწაფეთა ქკ. შენთა... კ. რაითა—ქცდ. ოხათა მირთუმელობდენ ქდ. 7 ნამ-დუილ] მდუილ კ. ქუეყანად—ქცდ. მისისა ოხათა] მი...ითა ქდ, მი...ოხითა კ. 8 გექმნეთ] გუქ ქდ.

* თ. ჟორდანიას და ს. კაკაბაძის ცნობით, აქედან იწყებოდა ახალი კეფი.

[ამის მომშლელ]სა გარნა გონებადცა [მიუღენ] ჩემგან, განგებისა<სა> შერისხვითა მოეკადენ [ბრალნი] ნ ე ს ტ ო რ და ო რ ი გ ე ნ ე ს ი.

[გ ე ლ ა თ ი ს ა შე]სავლისაგ[ან] და სამონასტროსაგან კიდე <და> არა რაი საქმე უც მათ თანა და არცა ვისი ჴელი შევიდ[ოდის] არაის გუარის კაცისაი: არა [ჩუენი], არარა ჩუენთა სასეფო[თა ჴელისუფალთა]...

ქ. ესე, ჩემდა სადიდებ[ელად ჩემგა]ნ სასოებით და გულსმოდგინებით ჩემისა საქმისა განაჩენი ჩემითა ჴელითა ცოდვი[ლითა დამიმტკ]იცებია. ვინცა და რა-

VI კეფი მანცა გუარმან‖ კაცმან ბრძანება [და სიგელი ესე ჩუენი] მტკიცე| შეცვალოს. შენ, ყო(ვ)ლად წმიდაო|ღ(მრ)თისმშობელო, ძისა შენისა|[და] სულისა წ(მი)დისა]|მგმობართა თანა დასაჯე იგი|და ჩემთა ცოდვათა და ბრალთა| მზღვევ[ია] იგი დღესა განკი[თხ]ვისასა. და სიტყუაი იგი მას ზედამ|ცა აღესრულების: „სისხლი მაგისი ჩუენ-ზედა|და შვილთა ჩუენთა ზედა“.*

[2]. ქ. მე, დ ა | [ვ ი თ მე]ფესა, [და]მიმტკი[ც]ე[ბია]. **

[3]. ქ. ამას თ ა მ ა რ ი ს ბრძანებასა მე, ნებითა ღ(მრთისაჲ)თა ე(რისთა)ვი დ ა ვ ი თ, ვამოწმებ და ვამტკიცებ. მტკიცე ყოს ღ(მერმა)ნ.

[4]. ქ. ესე, ვითა ღ(მრ)თივ-გჳრგჳნოსანსა მეფეთა-მეფესა და დედოფალთა-დედოფალსა თ ა მ ა რ ს დიდისა მონასტრისა მათისა შენ, გ ე ლ ა თ ს, მეფობისა მათისა წარსამართებელად და სულიერად ცხოვნებისათჳს ჭ ო რ ვ ი ლ ა ი შეუწირავს მუნ შინა მყოფთა მწირთა საზრდელად და სიგელი ესე დაუწერია და საუფლოითა ჴელითა მათითა დაუმტკიცებია, მტკიცე ყავნ ღ(მერთმა)ნ ბ(ძანე)ბა მათი, მეცა, გლახაკი ქ(რისტე)ს მ(იე)რ ქ(ა რ თ ლ ი ს) კ(ათალიკო)ზი თ(ე ვ დ ო- რ)ე, მოწამე და დამამტკიცებელი ვარ.

ვინ და რამანცა გუარმან კაცმან, რაისაც ჟამსა, რაისაცა მიზეზის მოღებითა, ჴელ-ყოს შლად და ქცევად ამას ბ(ძანებ)ასა და გაგებულსა, კრულმცა არს

1—8 ამის... გუარმან]—ნსხ. ც. 1 ამის მომშლელსა]...სა ქკდ. გუნებადცა ძკ. მიუღენ]—ქდ. მე... კ. 2 ბრალნი]—ქკდ. ორიგესი ქდ. 3 გელათისა]—ქკდ. შესავლისაგან] სავალისაგან ქდ. გამოსავლისაგან კ. სამონასტროსაგან] სამ...და სატრაპეზოსაგან ქდ. 3—4 არა რაი] არაე[ის] რაი კ. 4 შევიდოდეს ქდ. 5 სასეფოთა ჴელისუფალთა] სამეფოთა ჴელისუფალთა ქდ, სასეფო სხუისთვისა კ. ჩემთა] ვითა ქდ. ჩემჲა კ. სადიდებელად] დამიწერია... 6 ქდ, სადიდებ კ. 7 საქმისა]+...ქდ. განაჩენი] გაჩენილი კ. ვინც და]+ ანუ დ. 8 კაცმან]+[შალოს]. ქდ. + ღირს კ. და სიგელი... მტკიცე— ძ., და სიგელი]—ქ. ესე ჩუენი] ესე ჩემი... მტკიცე არს... ქდ. შეცვალენ ქკდ. 9 ყულად ნსხ. ყოულად კ. წმდა˜ო ღთისმშობელო ქ. 9—10 ძისა... დასაჯე იგი]—ქკდ. ამ ... ებრთა თანადსა...ც. მზღვევია — კ. მზღვეველ არს] ქდც. 11 იგი—ც. სიტყუა ქდ. 13 ქ. მე დავით ... დამიმტკიცებია—ქდ, ქ. მედა... სა...კ ც. 14—24 ქ. ამას... კრულმცა არს]—ნსხ. ც. 14 დავით]+[მე]ფე კ. 15 ვამოწმებ ქკ. მტკიცე ყოს ღმერთმან] — კ. 16 ღთივ ქ. გჳრგჳნოსანსა კ. დედუფალთა დედუფალსა ქკ. 18 ცხონებისათჳს ქდ.საცხოვნებისათვის კ. 20 ყავ ქდ. 21 ქართლის კათალიკოზი] კათალიკოსი ქდ. ქ˜ზი კ. თეოდორე ქდ. რასაც ქდ.

* მათე, 27, 25.

** ქ-ს და კ-ს ცნობით აქედან იწყებოდა ახალი კეფი.

პ(ირვე)ლად დაუსაბამოისა ღ(მრ)თისა პირითა, ათორმეტთა მოციქულთა ჯუარითა, შვიდთა კრებათა მადლითა, ხუთთა პატრიაქთა ჯუარითა, კათოლიკე ეკლესიისა [და] შენ, ღმრთიე-აღმართებულის სუეტისა ცხოველის მადლითა, ყოველთა პატრიაქთა ჯუარითა და მღდელთმომღუართათა და ჩემ, გლახაკისაცა, ჯუარითა.

ეინ მტკიცედ ყოს, აკურთხენ ღ(მერთმა)ნ და წ(მიდამა)ნ დედაქალაქმან.

[5.] ქ. ესე, ვითა სიკეთესა და სისრულესა ყ(ოვ)ლისა შარავენდობისა და მეფობისა და შუენიერებისა და სიმტკიცესა ქრისტიანობისასა და ყ(ოვ)ლისა დედოფლობისასა... ჩ(უე)ნ ჩ(უე)ნთუის კორცშესხმულისა ქ(რის)ტ(ე)ს ღ(მრთ)ისა ბ(ძანე)ბით... რომელი ერთსა მცირეთაგანს, იგი მე მყავთ ამისთუის ათორმეტთა... ამათ სიგელ[თა]...

1—12 პირველად... სიგელთა — ნხ. ც 3 [და]] (მადლითა) ქდ. ღმთიე ქ. პატრიარქთა ქკდ. 2—3 ეკლესიისა [და]] ეკლესიისადმ(?)ენ კ. 4 პატრიარქთა ქკდ. და—ქდ. მღდელ-მოძღუართათა დ. 6 მტკიცედა კ. 8 შარავენდობისა] (შესაედრებელისა?) ქ,—დ. 9 და — ქდ. 10 ღმთისა ქ. ბრძანებათასა ქდ. 11 მცირეთაგანსა ქდ. მიყავთო ქდ. ამით კ. 12 სიგელ[თა] სიგელ ქკდ.

15

[1189/1200]. ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲛᲦᲕᲘᲛᲘᲡ ᲙᲠᲔᲑᲣᲚᲘᲡᲐ ᲢᲝᲮᲐᲫᲔᲔᲑᲘᲡᲐᲓᲛᲘ

დედანი: ხი, Ad 3; ეტრატი; გრაგნილი; ნუსხური (ხელრთვები მხედრული); 183×24; თ. ჟორდანიას დროს; 2³/₄ არშინი ×5¹/₂ ვერშოკზე; 4 კეფი: 1) 48,5×23,3; 2) 68,5×24,5; 3) 42×25,5; 4) 24,8×25,5; კეფები გადაკერებულია ყავისფერი, წითელი და შავი აბრეშუმის ძაფებით; განკვეთილობის ნიშანი: წერტილი, ან ორწერტილი; დაზიანებული: 1) თავნაკლული; 2) ტექსტის ზოგი ადგილი გადასულია და არ იკითხება (სტრიქონები: 1, 2, 3, 11, 12, 24, 25, 26, 27).

საბუთს თარიღი არ უზის.

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) 1190/1207 (ჟ); 2) 1190/1204 (დ).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: საბუთის ხელჩამრთველ თევდორეს კათალიკოსობის წლები: 1) თევდორე პირველად იხსენიება „ისტორია-აზმანში" 1189 წ. (გიორგი რუსის ამბოხების დროს). მისი წინამორბედი კათალიკოსი მიქაელი კი გარდაიცვალა სწორედ იმავე ხანებში ([49], 32, 50, 122); 2) თევდორეს მომდევნო კათალიკოსი იოვანე მოხსენიებულია ქართველ-სომეხთა საეკლესიო კრების დროს, რომელიც შედგა ბასიანის ომის (1202/1203 წ.) წინ, ე. ი. დაახლოებით 1201/1202. ამრიგად, თევდორეს კათალიკოსობის ხანად უნდა მივიჩნიოთ დაახლოებით 1189—1200 წლები.

გამოცემები:

1) [54], თ. ჟორდანია, 279—280 (ჟ); 2) [38], თ. ჟორდანია, 23—25 (შემოკლებით) (ჟ¹); 3) [51], ი. დოლიძე, № 8 (დ).

...[შეწევ]ნითა წ(მიდი)სა მ(ა)მი[სა ± 19]|[2] ნ(ა)თლისმც(ე)მლისაჲთა [± 17]|[3] წ(ინას)წ(არმეტ)ყ(უე)ლთა, მღდელთ[მო]ძღ(უა)რთა დ[ა ± 3]|[4] ალმს(ა)რებ(ე)ლთ(ა)ჲთა და ყ(ოველ)თა ღ(მრ)თ(ი)სათ(ჳ)ს მოღ(უა)წე-[ჩე]|[5]ნილთ(ა)ჲთა, რ(ომელ)ნი ს(აუ)კ(უ)ნითგ(ა)ნ სათნო-ეყვნეს ღ(მერ)თსა|[6] და უ(ფალს)ა ჩ(უე)ნსა ი(ეს)უ ქ(რისტეს)ა, და ამ(ა)თ ყ(ოველ)თა-თ(ან)ა წ(მიდა)თა მინდობითა|[7] და თ(ან)აშეწევნითა, შემწეთა და მეოხთა ჩ(უე)ნთა, წ(მიდა)თა|[8] მ(ა)მ(ა)თა ი(ოვან)ე,

1—3 ...შეწევნითა... მღდელთ[მო]ძღ(უა)რთა — დ. 1—9 შეწევნითა... ყ(ოველ)ი იქმნ(ე)ბის—ჟ¹. 4 [ჩე]ნილთ(ა)ჲთა)] ნათელთაჲთა დ. 5 ს(აუ)კ(უ)ნითგ(ა)ნ — დ. 6—7 მინდობითა... ჩ(უე)ნთა წ(მიდა)თა — დ. 8 ევაგრესითა დ.

შიო და ევეგრესითა, რ(ომელ)თა მ(ა)დლითა ეს|[9]ე ყ(ოველ)ი იქმნ(ე)ბის, ესე და-წერილი და სიმტკიცე დაგ|[10]იწერეთ და მ(ო)გ(ა)ცს(ე)ნ(ე)თ ჩ(უე)ნ, მ ღ ჳ მ ი ს ა ლავრ[ისა ყოველმან]|[11] კრ(ე)ბ(უ)ლმ(ა)ნ ძლ(იე)რმ(ა)ნ და უძლ(უ)რმ(ა)ნ: მ(ემღჳმე) ბ(ა)ს(ი)ლ(ი) [±8]|[12] მნ(ა)თემ(ა)ნ ნ(ი)კ(ოლაო)ზ და ყ(ოველმა)ნ კრ(ე)-ბ(უ)ლმ(ა)ნ მღ[უიმისამან] [±15] [ერ]|[13]თს(უ)ლებითმ(ა)ნ, თქ(უე)ნ, ტ ო ხ ა [ჲ ს-ძ ე თ ა: ი ო ვ ა ნ ე ს, ნ ი კ ო ლ ა ო ზ ს, ნ ი ა] |[14] ნ ი ა ს და ყ(ოველ)თა მ(ო)მ(ა)-ვ(ა)ლთა [სახლისა თქუენისათა და]|[15] ნ(ა)თეს(ა)ვთა მიუკ(უნისამდ)ე და უკ[უნი-თი]-უკ[უნისამდე].|[16]

სამწირვ(ე)ლოჲ გბოძებოდა სიგლითა [მკჳიდრა]|[17]დ კ(ჳ რ ი კ) ე კ ა ხ თ ა მეფის(ა)გ(ა)ნ და ჩ(უე)ნცა მოგეცით და მოგ(ა)ცს(ენ)|[18]ეთ სამ(ა)მ(უ)ლოდ და მკჳდრ(ა)დ, ამად, რომე თქ(უე)ნისა გუა|[19]რისა მ(ო)ძღ(უა)რი ყოფილ-იყო კ(ჳ რ ი-კ) ე კ ა ხ თ ა მეფის(ა)ჲ, ბ(ა)ს ი ლ ი |[20] ტ ო ხ ა ჲ ს ძ ე და მ(ა)ს მისითა მ(ო)-ძღ(უ)რ(ო)ბითა შემოეწირე|[21]ინა წ(მიდ)ისა შ ი ო ჲ ს თ(ჳ)ს, რჩევით, მთათა შ(ინ)ა დ ა ო თ ი|[22] და ბართა შ(ინ)ა რ უ ე თ ი.

და გაეჩინა მისისა ს(უ)ლისა|[23] ს(ა)მლოცავად ერთი ფუძე გლეხი დ ა-ო თ ს — ვ ა კ |[24] შ ა მ ა ჲ ს ძ ე და რ უ ვ ე თ ს — უ შ ი შ ა რ ა ჲ ს ძ ე [±6]|[25] [±7]ს ებოძა სამ(ა)მ(უ)ლოდ მ(ი)წა [±9]|[26][±5] [შემდ]გომთა ჰმართებს. და ჩ(უე)ნ [±13]|[27] სა[მწირ]ველოჲ, მით ორითა ფუძითა [±7].|

[28]და გქონდეს ჩ(უე)ნგ(ა)ნცა შეუვ(ა)ლ(ა)დ, [ვითარ]|[29]ცა გინდეს, ეგრეცა იმს(ა)ხურ(ე)ბდით.

და ედვას [და]|[30]ლაჲ ნაოთხალი თქ(უე)ნთ(ჳ)ს მოსახუცდრებელ(ა)დ. და, რა|[31]ჲზომიცა მს(ა)ხური გინდეს, მუნით იმსახურებდით.|

[32]და არა-ოდეს რ(ა)ჲ ს(ა)ქმე გუცდვ(ა)ს, არცა ჩ(უც)ნ და არცა ჩ(უც)ნ|[33]თა შ(ე)მდგ(ო)მთა, თჳნიერ ამისგ(ა)ნ კიდე, რომე ოდესცა მივე|[34]დოდეთ, ძღ(უ)ცნი მოგ(უ)ცრთმოდეს. სხუ(ა)დ გიბედნიერო|[35]ს ღ(მერთმა)ნ თქ(უც)ნ, ტ ო ხ ა ჲ ს-ძ ე თ ა, და თქ(უც)ნთა მ(ო)მ(ა)ვ(ა)ლთა კ(ჳ რ ი კ) ე კ ა |[36] ხ თ ა მეფისა სამ-წირვ(ე)ლ(ო)ჲ, მისითა მიმდგომითა შ(ინა)ჲ|[37]თა და გარითა.

უკ(უც)თუ ხუცესი არა იყ(ო)ს, ტ[რაპეზი]|[38] გ(ა)რდ(ა)იჯდებოდეს კ(ჳ რ ი-კ) ე კ ა ხ თ ა მეფისათ(ჳ)ს.

აწ გი[ბედ|[39]ნი]ეროს ღ(მერთმა)ნ თქ(უც)ნ, ტ ო ხ ა ჲ ს ძ ე თ ა: ი(ო ვ ა ნ) ე ს, ნ ი კ [ო ლ ა ო] ზ ს, [ნ ი ა]|[40] ნ ი ა ს და ყ(ოველ)თა ძმ(ა)თა, შვილთა და მ(ო)-მ(ა)ვ(ა)ლთა მი[სთა]|[41] და უკ(უ)ნითი-უკ(უნისამდ)ე, ერთგ(უ)ლობ(ა)სა შ(ინ)ა წ(მიდ)ისა ამ[ის უ დ ა ბ] |[42]ნოჲსსა. და აწ სრ(უ)ლი არს დაწერილი ესე ჩ(უც)ნ-გან|[43] და შემდგ(ო)მთა ჩ(უც)ნთ(ა)გ(ა)ნ.

---

10 ჩუცნ ქ. 10 [ყოველმან] — ქქ[1] დ. 11 მღუიმელმან ქქ[1], მ[ემღუიმემან] დ. 12 ნიკოლოოზ ქქ[1]დ. 12—13 მღ[უიმისამან]... [ერ]თს(უ)ლებითმ(ა)ნ]მა...თ ს˘ლებითმან (სრულებითმან?) ქქ[1], მა[მა-თა]... სრულებითმან დ. 13 ტოხაისძეთა... ნიანია] [ტოხ]აძეს...ნიას ქქ[1]. იოანე! დ. ნიკოლოზს]+ და ც. 14 სახლისა თქუენისათა და — ქქ[1], თქუენთა და დ. 15 უკ[უნითი]-უკ[უნისამდე]] უ... ქქ[1], უ[კუე]...დ. 16 [მკუიდრა]დ]... ქქ[1]. [მკჳდრა]დ დ. 17 ჩუცნცა მოგეცით ქქ[1]. 19 თქუცნისა ქქ[1]. 20 მოძღურებითა დ. 24 ვაკშამაისძე ქქ[1]დ. რუეთს ქქ[1]დ. 25 [±7] — ქქ[1]დ. სამ(ა)მ(უ)ლოდ] სა-მადლოდ ქქ[1]. 26 [შემდ]გომთა]... მწირე --- დ გომთა ქ,... მწირე... და გომთა ქ[1]. მწირე... გომთა დ. 27 სა[მწირ]ელოჲ ქქ[1]. 28 ჩუცნგანცა ქქ[1]. შეუვ(ა)ლ(ა)დ (bis) ნსხ. 30 მოსახუცდრებე-ლად დ. 32 გუცდეას დ. ჩუენ დ. ჩუენთა დ. 34 ძღუენი მოგერთმოდეს დ. 35 თქ(უც)ნ... თქ(უც)ნთა მ(ო)მ(ა)ვ(ა)ლთა] — ქ. თქუენ დ. თქუენთა ქ[1]დ. 36—37 მისითა მიმდგომითა... გარი-თა — ქ. 36 შინაითა ქ[1]დ. 37 უკეთუ ქქ[1], უკუეთუ დ. ტ[რაპეზი] ტ...ქ. 39 იოანეს დ. თქუენ დ. 39—40 ნიკ[ოლაო]ზს [ნია]-ნიას] ნიკ..ნიას ქ. ნიკოლაოზს]ნი˘ზს ქ[1]. 39. ნიკოლოზს და დ. 40 ძმათა + და ქქ[1]დ. მი[სთა] და უკ(უ)ნითი უკ(უნისამდე)ე — ქ.41 წ˘ის ქქ[1]. [უდაბ]ნოჲსა ქქ[1]. 42—43 და აწ სრ(უ)ლი... ჩ(უც)ნთ(ა)-გ(ა)ნ — ქ. 42 ჩუენგან დ. 43 ჩუენთაგან ქ[1]დ.

მ(ო)წ(ა)მენი და დამ(ა)მტკიც(ე)ბ(ე)ლნი ვართ|[44] ამ(ა)ს დაწერილსა ზ(ედ)ა: ბ(ა)ს(ი)ლი მ(ემღჳმე), ლ(უ)კა წ(ილკნელი), ნ(ი)კ(ოლაო)ზ მნათე|[45] და ერთობით ყ(ოველ)ი კრ(ე)ბ(უ)ლი.

და აწ ვინცა ვინ ესე|[46] ჩ(უ)ენი დაწერილი შეგიცვ(ა)ლოს: ანუ შ(ინ)ამ(ა)ნ, ან|[47]უ გარემ(ა)ნ, ანუ მძლ(ა)ვრმ(ა)ნ, ანუ უდაბნოჲ|[48]სა ამ(ი)ს მფლობელმან, ანუ
II კეფი რამ[ა]||[49]ნცა კაცმ{ა}ნ შეგიცვ(ა)ლოს: ანუ შინაჲთ სა|[50]მწირველოჲ, ანუ გარეთ, ორი ესე მის[ი]|[51] მიმდგომი ორი ფუძე გლეხი, ჰრისხავს|[52]მცა ღ(მერ)თი დაუს(ა)ბ(ა)მოჲ, მ(ა)მ(ა)ჲ, ძე და ს(უ)ლი წ(მიდა)ჲ|[53] და წ(მიდა)ჲ ღ(მრ)თისმშ(ო)ბ(ე)ლი; და ყ(ოველ)ნიმცა წ(მიდა)ნი ღ(მრ)თის(ა)ნი|[54] არიან დამსჯელნი მისნი; და წ(მი-და)ნი მამ(ა)ნი ი(ოვა)ნე, ში|[55]ო და ევაგრე დამსჯელმცა ექმნებიან წ(ი-ნაშ)ე|[56] ს(ა)ყდ(ა)რთა ღ(მრ)თის(ა)თა; და კრ(უ)ლია ღ(მრ)თისა პი|[57]რითა, ათორ-მეტთა მ(ო)ც(ი)ქ(უ)ლთა მ(ა)დლითა,|[58] ხუთთა პ(ა)ტრ(ია)ქთა ჯ(უა)რითა, ექუს-თა კრ|[59]ებათა მ(ა)დლითა; და რ(ომე)ლ ამ(ა)ს ეკლესიასა|[60] შ(ინ)ა ჟ(ა)მი წი-რ(უ)ლა და წალმ(ა)რთ იწირვის [აწ]|[61]იმცა ყ(ოვე)ლ(თა)ჲთა კრ(უ)ლია მკ(უ)დ(ა)-რი და ცოცხ(ა)ლი,|[62] განუჴსნ(ე)ლ(ა)დ ს(აუ)კ(უ)ნესა, ა(მე)ნ!

და ვინცა შეცვ|[63]ალოს, შე-მცა-იცვ(ა)ლ(ე)ბის სჯ(უ)ლის(ა)გ(ა)ნ ქ(რისტია)-ნეთ(ა)ჲსა,|[64] ასრე, ვ(ითარც)ა სატანა, ვ(ითარც)ა პ(ა)ტივის(ა)ნ იცვ(ა)ლა;|[65] და ს(ა)სჯელსამცა მიიღებს შეუნდობელსა, ვ(ითარც)ა|[66] იუდა, უარის-მყ(ო)ფ(ე)-ლი ღ(მრ)თის(ა)ჲ, რ(ომელ)თა თქ(უ)ჱს, თუ:|[67] „სისხლი ქ(რისტ)ჱს ჩ(უ)ჱნ ზ(ე-დ)ა და შვილთა ჩ(უ)ჱნთა ზ(ედ)ა არი|[68]სო“*; და იგიმ[ცა ათ]ორმეტნი მ(ო)ც(ი)-ქ(უ)ლნი დამსჯე|[69]ლნი არიან ს(უ)ლისა მისისანი, დღ(ე)ხა მ(ა)ს ს[აშინელ]|[70]სა გ(ა)ნკითხვის(ა)სა; და ამისსა მაქცე[ველსა]|[71] კ(ა)ცსა ნუმცა [აქუს] ნ(ა)წ(ი)ლი ქ(რისტია)ნეთა [ნათელ]|[72]ღებ(უ)ლთა თ(ან)ა; და ამისი შეცვ(ა)ლ(ე)ბ(ა)ჲ [ვინ]|[73] გ(უ)ლსცა შ(ინ)ა მოიგონოს, ესემცა ყ(ოველ)ნი წ(მიდა)ნი|[74] ჰრისხვ(ე)ნ; და ნუმ-ცა აქ(უ)ს მოტ(ე)ვ(ე)ბ(ა)ჲ ც(ო)დვ|[75]ათა მისთ(ა)ჲ ნუ რ(ა)ჲთა ღ(მრ)თისმს(ა)-ხ(უ)რებითა|[76] ნუ; და იგი მ(ო)ძღ(უა)რი შეჩ(უ)ჱნ(ე)ბ(უ)ლ (ა)რს ყ(ოველ)თა მწ|[77]ვ(ა)ლ(ე)ბ(ე)ლთა თ(ან)ა, რ(ომელმა)ნ ამისსა გამტეხელსა|[78] კანონი მისცეს!

ვინ-გინდა ჴელმწიფ(ე)[მან],|[79] ანუ დ(იდე)ბ(უ)ლმ(ა)ნ, ანუ მცირებ(უ)ლ-მ(ა)ნ, რას(ა)ცა ჟ(ამს)ა,|[80] რ(ა)ჲთაცა მიზ(ე)ზითა: ანუ ჟ(ა)მისა ძლითა,|[81] ანუ მეფეთა ძლითა, ანუ ამ{ა}ღლ[ებით],|[82] ანუ ვისითამე გზითა, ანუ ვისითამე|[83] გა-დიდებითა, ანუ სიგლ(ა)ხ(ა)კითა, ანუ რ(ა)ჲ|[84]ს(ა)ცა მიზეზისა მოღებითა ესე კჳრიკე,|[85] კახთა მეფის(ა)გ(ა)ნ, ნაბოძვარი სამწირვე|[86]ლოჲ და ჩ(უ)ჱნ-გ(ა)ნცა ამა დაწერილითა დამ|[87]ტკიც(ე)ბ(უ)ლი, შინაჲთა და გარითა, მისითა|[88] მიმდგომითა ყუჱლაჲთა, ვინცა შეუ|[89]ცვალოს ტოხაჲსძეთა და მოუშა-ლო[ს]|[90] მღჳმეს ყოფაჲ და ჩ(უ)ჱნი განაჩენი, [ჰრის]|[91]ხ(ა)ვსმცა ღ(მერ)თი ცხ(ო)ვ(ე)ლი, წ(მიდა)ჲ ღ(მრ)თისმშობ(ე)[ლი],|[92] ჯ(უარ)ი პ(ა)ტ(იო)ს(ა)ნი, ძელი ცხ(ო)რ(ე)ბის(ა)ჲ, წ(მიდა)ჲ ი(ოან)ე ნათლ|[93]ისმც(ე)მ(ე)ლი, წ(მიდა)ნი მთ(ა)-ვ(ა)რანგ(ე)ლ(ო)ზნი და ან|[94]გელ(ო)ზნი, სერ(ა)ბინნი, ქ(ე)რ(ო)ბინნი, წ(მიდა)ნი

44 ˜მ (ე. ი. მღჳმელი) ქ, მემღვიმე ქ[1], მემღუიმე დ. წ˜ (წილკნელი) ქქ[1], წილკნელი დ. ნი-კოლოზ დ. 45 ვინა ქ[1]. 45—115 და აწ ვინცა ვინ ესე... ჴელითა კ(ჳრიკ)ესითა-ქ. 46 ჩუენი დ. შე-ცვალოს ქ[1]. 47 მძლ(ა)ვრმ(ა)ნ] მოძღუარმან ქ[1]დ. 48 რამან[ცა]რამან გუარმან ქ[1], რამანც დ. 49 ში-ნათა ქ[1]დ. 50 მისა ქ[1]დ. 52 მამა დ. 52—115 მ(ა)მ(ა)ჲ, ძე და... ჴელითა კ(ჳრიკ)ესითა — ქ[1]. 53—84 და წ(მიდა)ჲ... მიზეზისა მოღებითა — დ. 86 ჩუენგანცა დ. 88 ყველაითა ვინც დ. 90 ჩუენი დ. 91—114 ღ(მრ)თისმშ(ო)ბ(ე)[ლი]... ცოცხალი გაუჴსნელა[დ] -დ.

* შდრ.: მათე. 27, 25.

მ(ო)ც(ი)ქ|[95]ულნი, წ(ინას)წ(არმეტ)ყ(უჱ)ლნი, ღირსნი მღდ(ე)ლთ-მ(ო)ძღ(უა)რ-
ნი,|[96] ს(ა)ნ(ა)ტრ(ე)ლნი მ(ა)მ(ა)ნი, მარტჳლნი მ(ა)რთლ-აღმს|[97]არებ(ე)ლნი, რ(ო-
მელ)ნი დას(ა)ბ(ა)მ(ი)თგ(ა)ნ სათნო-ეყვ|[98]ნეს უ(ფალს)ა ჩ(უჱ)ნსა ი(ე ს)უ ქ(რ ი ს-
ტ ე) ს ა; ამამცა ზემო წე|[99]რილთა მ(ა)დლითა კრ(უ)ლია მკ(უ)დ(ა)[რი და ცო-
ც]|[100]ხალი გაუჴსნ(ე)ლ(ა)დ პ (ე ტ რ) ე მ (ო) ც (ი) ქ [უ ლ ი ს ა ± 6]|[101] და ყ(ო-
ვ)ელ)თა მღდ(ე)ლთმ(ო)ძღ(უ)ართა ჯ(უა)რითა, [სულითა]|[102] და ჴ(ო)რცითა აქა და
ს(აუ)კ(უ)ნესა, ცოცხ(ა)ლი და|[103] მკ(უ)დ(ა)რი; გა-მცა-სჯილა იგი უარის-მყო-
ფ(ე)ლ|[104]თა თ(ა)ნა ძისა ღ(მრ)თისათა, გ(ა)ნმყ(ო)ფ(ე)ლთა სა|[105]მებისა წ(მიდ)ი-
ს(ა)თა ა ნ ა ნ ა ს და ს ა პ ი ფ ი რ ა ს|[106] თ(ა)ნა, ს ი მ ო ნ მ ო გ უ ს ა თ(ან)ა,
დ ა თ ა ნ ს. და|[107] ა ბ ი რ ო ნ ს თ(ან)ა; და ამ(ა)თ თ(ა)ნამცა არს|[108] ალდგ(ო)-
მ(ა)ჲ მისი, რ(ომელ)თა თქ(უჱ)ს უ(ფ)ლისა ჩ(უჱ)ნისა|[109] ი ე ს უ ქ (რ ი ს ტ ჱ)ს-
თ (უ ი) ს: აღიღეთ, ჯ(უა)რს — აცუთ, „სისხ[ლნი]|[110] მაგისნი ჩ(უე)ნ ზ(ედ)ა და
შვილთა ჩ(უე)ნთა ზ(ე)და“*. [არიან]|[111] მცა ყ(ოვლ)ითა კრ(უ)ლობითა და წყ(ე)ვ-
ლითა|[112] კრ(უ)ლი ამისი შემცვ(ა)ლ(ე)ბ(ე)ლი, ც(ა)თა შ(ინ)ა და ქ(უჱ)ყ(ა)ნ(ა)-
ს||[113]ა ზ(ედ)ა, მკუდარი და ცოცხალი გაუჴსნ|[114]ელა[დ]! III კეფ
დამ(ა)მტკიც(ე)ბელნი და ღ(მერთმა)ნ აკ(ურთ)ხნ(ე)ს!
დაიწერა ჴელი|[115]თა კ (ჳ რ ი კ) ე ს ი თ ა.|

დამტკიცებები:

[1.] [116]ქ. ესე დაწერილი ჩ(უჱ)ნ, ქ (რ ი ს) ტ (ჱ) ს მ(იე)რ ქ (ა რ თ ლ ი ს ა)
კ (ა თ ა ლ ი კ ო) ზ ს ა თ (ე ვ დ ო რ) ე ს, ჴ(ე)ლითა ჩუენითა დაგუიმ|[117]ტკიცებია.
შემცვალებელნი ამისნი, რაისაც მიზეზისა მოღებითა, იყუნ|[118]ენ კრულ, წყეულ
და შეჩუ(ე)ნებული ღ(მრ)თისა და ყოვ(ე)ლთა წმიდა|[119]თ(ა)გან აქა და საუკუ-
ნოსა! დამამტკიცებელი აკურთხენ ღ(მერთმა)ნ და წ(მიდამა)ნ დედაქალაქმან!|

[2.] [120]ქ. ესე დაწერილი ჩუენ, ქ (რ ი ს) ტ ე ს მიერ ქ(ა რ თ ლ ი) ს ა მ (თ ა-
ვ ა რ ე პ ი ს კ ო პ ო) ს ს ა გ (ი ო რ გ) ი ს ჩუენითა ჴელითა დაგუიმტკიც|[121]ებია და,
ვინცა ჴელ-ყოს შლად და ქცევად, და-მცა-იქცევის დათანეთ-თანა, ყო|[122]ვლი-
თურთ ტომით მისითურთ და კრულია ღ(მრ)თისა პირითა, აქა ამა სა[უ]|[123]კუნესა,
ცათა /შინა/ და ქუეყანასა ზ(ედ)ა; და ნუ გაჴსნას ღ(მერთმა)ნ ნუცა მაშინ, ოდეს
ყო(ე)ელნი ქედდადრეკი|[124]თ წარმოდგენ. და დამამტკიცებელნა ღ(მერთმა)ნ
აკურთხნეს!|

[3.] [125]ქ. ესე, ვითა ზემოით მამათა წმიდათა დაუწე|[126]რია, თ(უ)ე(ე)ნ ტ ო-
ხ უ ა ს ძ ე თ ა დ ა, და კ (ჳ რ ი კ) ე მ ე ფ ი ს ა სამწირ|[127]ველოი და სახლი მოუ-
ცემია, ამას მეცა, ნ (ი) კ (ო ლ ა ო) ზ წ ი ლ კ |[128] ნ ე ლ ი, მოწამე და დამამტკი-
ცებელი ვარ. ვინ ჴე|[129]ლ-ყოს ამისად შლად და ქცევად, რასაცა მიზეზი|[130]სა
შემოღებისათუის, იყოს კაცი იგი კრულ|[131] ღ(მრ)თისა პირითა და ყოველთა წმი-
დათა მ(ეო)ხ(ები)თა {და} მად|[132]ლითა, ამ(ე)ნ!

---

114 ჴელით დ. 116 ჩუენ ქრისტეს დ. ქ˜ეს ე. კზ˜სსა ე. თეოდორეს ექ[1] დ. 117 რაისაც ედ. 118 კრულ ნსხ. შეჩუენებულ ექ[1]დ. 119 საუკუნესა ექ[1]დ. აკურთხნენ ე. 120 ჩ˜ნ ექ[1]. მსა ე. მთავარეპისკოპოზს ე. 121—124 და ვინცა ჴელყოს... ღ(მერთმა)ნ აკურთხნეს] — ექ[1]. 122 მისით ურთ ნსხ. კრულია ნსხ. ამა] და დ. 123 გიჴსნას დ. ნოცა ნსხ. 124 დამტკიცობელნი ნსხ. აკურთხნეს ნსხ. 125წ˜თა ე. წდათა ე[1]. დაიწერია ნსხ. ე[1]. 127 მოიცემა ნსხ. ე[1]. ნიკოლოზ დ. 128—132 და დამამტკიცებელი... ღ(მერთმა)ნ აკურთხოს — ექ[1]. 130 შემოღებისათვის ნსხ. კრულ ნსხ. 131 მეოხებითა და] მ[ეო]ხთა დ. 132 ამინ დ. ღ(მერთმა)ნ] უფალმან დ. აკურთხოს ნსხ. 133 წმიდა დ.

* მათე, 27, 25.

და ვინ დაამტკიცოს, ღ(მერთმა)ნ აკურთხოს!|

[4.] [133]ქ. ესე ვითა წმ(ი)დათა მ(ა)მათა მღ(უი)მელთა ი(ოვა)ნ̄ე ტოხა-
(ი)სძისათუ)ის დაუწერია დ(ა) უბ(ო)ძებია|[134] კ(უირიკ)ე კახთა მე-
ფისა, სამწირველ(ო)ჲ მ(ა)მ(უ)ლ(ო)ბ(ი)თ, მე, ლ(უ)კა მე{მ}ღჳმე მოწმე
დ(ა) დ(ა)მტკ(ი)ცებ(ე)ლ(ი) ვარ!|

[5.] [135]ქ. ესე, ვითა წ(მი)დათა და ღ(მერ)თშემოსილთა მამათა და ძმათა ამის
უდაბნ(ო)ისათა ი(ოვა)ნე|[136] ტოხუაისძისად{ა} და ყ(ოველ)თა მო-
IV ქეფი მავალთა მათდა კ(უირი)კე, კახთა მეფისა, სამწირველ(ო)ი|[137] მკ(უი)დ-
რად და მამულობით უბოძებია, მეცა, უნდოი ელია მემღუიმე, მოწამე ვარ. ვინ
შლ[ი]|[138]დეს, კრულმცა არს და, ვინ დაამტკიცოს, ღ(მერთმა)ნ აკ(უ)რთხოს!|

[6.] [139]ქ. ესე ვითა წმ(იდა)თა და ღ(მერ)თშემოსილთა მამათა და ძმათა მღუ-
იმისა უდაბნოისათა|[140] ი(ოვა)ნე ტოხუაისძისადა და ყ(ოვე)ლთა
მომავალთა მათთა და კუირიკე კახთა მეფისა სამწირ|[141]ველოი მკუიდრად
და მამულობით უბოძებია, მეცა, მწირი ღუღუნა-ყოფილი ნ(ი)კ(ო)ლ(ა-
ო)ზ,|[142] მოწამე ვარ. ვინ შეუცვ(ა)ლოს, ღ(მერ)თ(მა)ნ იგი შეცვ(ა)ლოს ქ(რის)-
ტეს სჯულისაგან და, ვინ არ და|[143]შალოს, ღ(მერთმა)ნ აკურთხოს!|

[7.] [144]ქ. ესე, ვითა ღმერთშემოსილთა წმიდათა მამათა მღ|[145]ჳმელთა შეუ-
წყ(ა)ლებია და კუ(ი)რიკე კახთა მეფისა სამწირ|[146]ველოი უბო-
ძებია ი(ოვა)ნე ტოხუაისძესათუ(ი)ს და ყოველ|[147]თა მომავ(ა)ლთა
მისთათუ(ი)ს, მე, ნ(ი)კ(ოლაო)ზ მნათე, მოწამე ვარ|[148] და დამამტკიცებელი.
ვინ, რაისაცა მიზეზისა მოღებითა|[149] შეგიცვალოს, კრულმცა არს პირითა
ღ(მრ)თისაითა!||

IV v ქეფი [8.] [150]ქ. მე, მთავარ<ა>-მამა მემღუ(ი)მესა იოვანესცა,|[151] დამიმტკი-
ცებია, არგოს ღ(მერ)თმ(ა)ნ|[152] სულსა კახ<ა>თა მეფისა კ(უ)ირიკე-
სა, ამინ<ა>!|

[9.] [153]ქ. ესე, ვითა წმიდათა და ღმ(ე)რთშემოსილთა მამათა და ძმათა მღუ-
იმისა უდაბნოსითა იოვანე ტოხასძისადა და ყოველთა მ[ო]მავალ-

---

133 იოანე ქქ^{1}დ. ტოხა(ი)სძისათისთის-დაოწერია ნსხ. ტოხასიძისათის თს (bis) ქ. ტოხაის ძი-სათისთს (bis) ქ^1. ტოხასძისათჳს დ. ობოძებია ნსხ. ქ^1. უბ(ო)ძებია] ბმ˜ება (გაუგებია?) ქ. 134 კკრი-კე დ. სამწირეელო ქქ^1. მ[ე]ღ[უი]მე დ. მოწმე ქქ^{1}დ. 135 უდაბნოჲსათა ქ^{1}დ. იოვანე—დ. 135—137 წ(მი)დათა და ღ(მერ)თშემოსილთა... მამულობით უბოძებია] — ქ. 136 ტუხუაისძისადა ნსხ. ტუხუაისძეისადა ქ^{1}დ. მათთადა ქ. კკრიკე დ. სამწირველოჲ ქდ^1. 137 მამოლობით ნსხ. ქ^1. 137—138 ვინ შლიდეს ... აკურთხოს] — ქ. 139 უდაბნოჲსათა დ. 139—140 წმ(იდა)თა და ღ(მერ)თშემოსილთა... ტოხუაისძისადა და] — ქ. 139 წ(მიდა)თა და ... უდაბნოისათა] — ქ^1. 140 მომავალთა] მამათა ქ. 141 მკკდრად ქ. მეც ქ. ღუღუნ ქქ^1. 142—143 ვინ შეუცვ(ა)ლოს... ღ(მერთმა)ნ აკურთხოს] — ქქ^1. 143ღ(მერთმა)ნ] უფალმან დ. 144—145 ღმერთშემოსილთა წმი-დათა... შეუწყ(ა)ლებია] — ქქ^1. 144 მემღუიმელთა დ. 145 კურიკე ნსხ. ქქ^{1}დ. სამწირეელო ქქ^1, სამწირველოჲ დ. 146 იოანე ტუხუაისძისათჳს ქ. ტუხუაისძესათუს ნსხ. ტუხუაისძისათუის ქ^{1}დ. 146—147 და ყოველთა მომავ(ა)ლთა მისთათუ(ი)ს] — ქქ^1. 147 მისთათჳს დ. 148—149 და და-მამტკიცებელი... პირითა ღ(მ)რთისაითა] — ქქ^1. 149 კროლმცა ნსხ. 150 მემღუმესა ნსხ. ქქ^1. იუვანესცა ნსხ., იუანესცა ქქ^{1}დ. 153 წდთა ქქ^1 წმიდათა დ. მამა ქ. მღოიმისა ოდაბნოსითა ნსხ. ქ. მღოიმისა ქქ^1. უდაბნოსათა ქ. ოდაბნოისათა ქ^1. მღუიმისა უდაბნოისათა დ. იოანე ტოხასძესდა ქ, იოანე ტოხასძესადა ქ^1 დ. მათთა] ქ. მათთადა ქ^1. კურიკე ქ. სამწირეელო ქქ^{1}დ.

თა მათთა და კჳრიკე. კახთა მეფისა სამწირველოჲ|[154] [მკჳი]დრ[ად და მამუ]ლობ[ით] უბოძებია, მეცა, მემღჳმე ცოდვილი აბრაამ მიხრიკისძე, [მოწამე და დამამტკიცებელი ვარ] და, ჳინ დაამტკიცოს, ღმერთმან აკურთხოს!|

სათაური:

‖[155][სიგ]ელი |[156] წმიდის შიოსი დ[ა] ევაგრესი|[157] იბტის(?) I v კეფის ტოხაძისა არის.

154 [მკჳი]დრ[ად და მამუ]ლობ[ით] — ქქ¹. დ. ობოძებია ნსხ. მემღჳმე ქ¹ მემღჳმე] — ქდ [ცოდ]ვილი ქ¹დ. მიხისძე (!) ქქ¹დ. [მოწამე და დამამტკიცებელი ვარ] — ქქ¹დ. 155—157 [სიგ]ელი... ტოხაძისა არის] — ქქ¹დ.

16

[1200 წ. ახლო]. დაწერილი მღვიმის კრებულისა ზოსიმესადმი

პ ი რ ი: ხი, Ad 4; ეტრატი; გრაგნილი: 111×23; 2 კეფი: 1) 67; 2) 44; კეფები ერთმანეთზე გადაკერებულია წითელი აბრეშუმის ძაფით; ნუსხა-ხუცური; განკვეთილობის ნიშანი: წერტილი, ორწერტილი, ან მძიმე, ყოველი სამიოთხი სიტყვის შემდეგ, ზოგჯერ — სამწერტილი; ტექსტის დასრულების აღსანიშნავად ნახმარია ორწერტილი და ტირე; დასაწყისი დაზიანებულია და ნაკლული. ამავე სამწირველოს ეხება საბუთი № 15. v-ზე მიწერილია სხვა 2 საბუთი: Ad 4[ა] (№ 17) და Ad 4[ბ] (№ 18).

ს ა ბ უ თ ს თ ა რ ი ღ ი ა რ უ ზ ი ს.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1250—1260 (ჟ); 2) 1260/1270 (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: 1) ზედა ქრონოლოგიური ზღვარი — 1200 წ.: ა) მღვიმის სახარების 1200 წ. ანდერძში მღვიმის მოძღვრად იხსენიება ბასილი თავაური ([38], 69); იგივე მოძღვარი მოხსენიებულია Ad 4ა-ში (იხ. აქვე, საბ. 17_{15-19}). Ad 4-ში ბასილი თავაური ჯერ არ ჩანს მოძღვრად, არამედ — უბრალო ბერად. მოძღვრად კი ამ დროს ყოფილა იოვანე; ბ) ხსენებულ ანდერძში მღვიმის წინამღვრად ჩანს ზოსიმე, Ad 4-ში კი — თევდორე. 2) ქვედა ქრონოლოგიური ზღვარი — 1189 წ.: Ad 3 (იხ. აქვე, საბ. № 15) დაწერილია Ad 4-ზე ადრე, რადგან Ad 3-ში მოხსენიებული იოვანე ტოხაისძე გამზრდელია Ad 4-ში მოხსენიებული ზოსიმესი.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [38], თ. ჟორდანია 58—62 (ჟ[1]). 2) [54], თ. ჟორდანია 149—153 (ჟ). 3) [51], ი. დოლიძე, № 16 (დ).

[ქ. სახელითა ღმრთისაჲთა, მა]მისა, ძისა და ს(უ)ლისა წ[მიდისაჲთა,|[2] მეოხებითა] და შეწევნითა ყ(ოვლა)დ წ(მიდ)ისა ღ(მრ)თისმშ(ო)ბ[ელისაჲთა], [±10]|[3] [±5] [ვედ]რ(ე)ბითა და შეწევნითა [პატიოს]ნისა ჯ[უარისა, ძელისა ცხორებისაჲთა, რომელსა ზედა|[4] გა]ნიპყრნა უხრწნ(ე)ლნი ჴ(ე)ლნი თ(ჳ)სნი [ქ რ ი ს ტ ე მ ა ნ] ღმერთმან ჩუენმან, ჴსნისათჳს ჩუენისა, თავსმდებობითა,|[5] [შეწევნითა და შუამდ]გომელობითა წ(მიდა)თა ზ(ე)ცისა ძ(ა)ლთა [ანგელოზთა და მთავარან]|[6]გელოზთა, და შეწევნითა და შუამდგომელობითა წ(მიდ)ისა [±14]|[7] [±5] და ნ(ა)თ-

1 ქ-ქ[1]დ. ღმრთ ისაჲთა — ქქ[1], ღმრთისაითა დ. ს(უ)ლისა]ლი ქ[1]. წმიდისათა ქ. წმიდისაითა დ. 2—12 მეოხებითა და შეწევნითა ... და თანადგომითა — ქ. 1—12 წმიდისაჲთა... და თანადგომითა — ქ[1]. 2 ღმრთის-მშობ[ელისაითა] დ. 3—12 [ვედ]რ(ე)ბითა და ... ი(ეს)უ ქ(რის)ტეს)ა-დ.

ლისმც(ე)მ(ე)ლისა ი(ო)ვ(ა)ნ(ეს)ითა, მ(ეო)ხ(ე)ბითა და შეწევნითა წ(მიდ)ა|[8][თა თ](ა)ვთა მ(ო)ც(ი)ქ(უ)ლთა პეტრ(ე)სითა და პ(ა)ვლესითა, შეწევნითა [და|[9] შუამდგომლ]ობითა წ(მიდა)თა და ღ(მერ)თშ(ე)მ(ო)სილთა და სან(ა)ტრ(ე)ლთა მ(ა)მ(ა)თა ჩ(უე)ნთა [იოვანე, შიო და|[10] ევ]ეგრესითა, მ(ეო)ხ(ე)ბითა და შეწევნითა წ(მიდა)თა წ(ინაჲს)წ(არმეტ)ყ(უე)ლთა, მ[ოძღუარ]|[11]თ-მ(ო)ძღ(უა)რთა მ(ა)მათა, ქ(ალ)წულთა და ყ(ოველ)თა წ(მიდა)თაჲთა, რ(ომელ)ნი ს[ათნო ეყვნეს ღმერთსა|[12] ჩუენ]სა ი(ეს)უ ქ(რისტე)ს(ა).

ამათ ყ(ოველ)თა წ(მიდა)თა შეწევნითა და თანადგომითა [ესე დაწერ|[13]ილ]ი დაგიწერეთ ჩ(უე)ნ, მღვმელთა ერთობით სრულად კრ(ე)ბ(უ)ლ[თა, წმიდისა|[14]მამ]ისა შიოჲს შვილთა და მ(ო)წ(ა)ფეთა, შ(ე)ნ, ზოსიმეს: კ(ჳრიკ)ე კახთა მეფისა სამწირვ|[15]ელოჲ გქონდათ. ამ(ა)ს ს(ა)კ(უ)რთხ(ე)ვ(ე)ლსა მ(ა)თსა ზ(ედ)ა შ(ე)ნ, ზოსიმეს და [შენსა] გამზრდე[ლსა]|[16] ი(ოვან)ეს დიდნი ჭირნი გენახნეს: ს(ა)კ(უ)რთხ(ე)ვლისა სახლი დაშლილ იყო, [აღარ] იყო,|[17] და შ(ე)ნ, ზოსიმეს გამზრდელსა ი(ოვან)ეს ერთნი ნაშვილებნი სახლნი და ერთნი მა|[18]მულნი ეკლ(ე)სიასა ქუე დაუსხენით. და მისად სანაცვლოდ თომაურნი სახ|[19]ლნი მოგცენით და სას{ა}კუმეველოჲცა ავიღეთ თქ(უე)ნგ(ა)ნ.

და თქ(უე)ნ დიდი ჭირი|[20] ჰნახეთ, და სახლი მოაშენეთ, უჴმარი საჴმრად შეჰქმენით და ესე სა|[21]კ(უ)რთხ(ე)ვ(ე)ლსა აქა შესძინეთ. და კულა საკ(უ)რთხ(ე)ვლისა ვენაჴსა ზ(ედ)ა აგა|[22]რას თორმეტისა დრაჰკნისა ვენაჴი იყიდეთ კჳრიკაჲსძისგ(ა)ნ, და იგიცა|[23] ზ(ედ)ა მოჰკიდეთ. რუეთს ს(ა)კ(უ)რთხ(ე)ვლისა საგლეხოსა ვენაჴსა ზ(ედ)ა კ(ა)ცნი ვინ|[24]მე სხდომილ იყვნეს არ მემამულენი, მიწაი ვენაჴად აეშენა და იგინი|[25] კ(ა)ცნი კიდე წავიდეს. ნაშენებისა მ(ა)თისა ნ(ა)ცვლად, ი(ოვან)ეს გამზრდელსა გარისელა|[26]ჲსძესა თექუსმეტი დრაჰკანი მიეცა მ(ა)თ კ(ა)ცთათჳს, და მის გარისელაჲსძისა|[27] ს(უ)ლისა სალოცაეად თორმეტი კოკაჲ გაუყოფლისა ტკბილის(ა)გ(ა)ნ აიღების მიზა|[28]დ სალ(ო)ც(ა)ვად ყ(ოველ)თა წელიწადთა. და ამისად სანაცვლოდ შ(ე)ნ, ზოსიმეს გამზრდე|[29]ლმ(ა)ნ ი(ოვან)ე გარისელაჲსძისა ს(უ)ლისა სალოცავად თ(ე)ვდორობისა პ(ა)რ(ა)სკ(ე)ვსა თეს|[30]ლი და კუანჩხითა ღჳნოჲ ამ(ა)ს ძმათა გაუყოფდა ეკლ(ე)სიას. და კულა|[31] მ(ა)სვე ვენ(ა)ჴსა საგლეხოსა ზ(ედ)ა ი(ოვან)ეს — შ(ე)ნსა გამზრდელსა, ნაკალოები მჭე|[32]ღლურა ეყიდა და ზედავე მოეკიდა. და კულა ი(ოვან)ეს მთხრობელი აუღვა|[33] — ივანბერაწუერგრძელისძე და მიწაი დაკარგული უთხრა. და მ(ა)ნ მისი|[34]თა მოჭირვებითა და საურავითა ზ(ედ)ა(ვ)ე შესძინა: თჳთ ამისი დაწერილი|[35] ძეს. ესე საკ(უ)რთხევლისადა აქა შეუძენია. და კულა საკ(უ)რთხ(ე)ვლისა მი|[36]წაჲ შალტამი, კოდათა გაუტეხელი, უჴმარი საჴმრად შეჰქმენით. დიდ|[37]ნი ჭირნი ჰნახენით შ(ე)ნ და შ(ე)ნმ(ა)ნ გამზრდელმ(ა)ნ ი(ოვან)ე. ესე ყ(ოველ)ი საკ(უ)რთხ(ე)ვლისადა|[38] შეგიძენია შ(ე)ნ და შ(ე)ნსა გამზრდელსა ი(ოვან)ეს.

და ვინაჲთგ(ა)ნ ესე ყ(ოველ)ი შ(ე)ნ, და შ(ე)ნ(ს)ა|[39] გამზრდელსა ი(ოვან)ეს მოგეჭირვა, შ(ე)ნ, ზოსიმეს, დედულსა ზითვად მოცემუ|[40]ლსა ზედა

---

12 დაწერილი] წერილი და სიგელი ქქ[1]. გქონდაყე დ. 16 იოანეს. ქქ[1]დ. 17 ი˜ეს ქქ[1]. იოანეს დ. 18 ეკლესიასა ქ[1]. 22 კჳრიკაჲსძისაგან დ. იგიცა ქ. 23 საკურთხევლისა ქქ[1]. 24 მიწაჲ ქქ[1]დ. 25 ი˜ეს ქქ[1], იოანეს დ. 28 ამისა ქქ[1]. გამზრდელმან ქდ, გამრზდელმან ქ[1]. 33 წუერგრძელისძე ქ[1]დ. მიწაჲ ქქ[1]დ. 34 ამის ქ. 35 ს˜აკრთხევლისა ქქ[1]. 37 საკურთხევლისადა ქქ[1]. 38 შეგკიძენია ქ. იოანეს დ. 40 რ(ომე)ლ სამკ(ა)ხური] რ˜ლსა მსახური ქქ[1].

სტ(ე)ფანეთ მამულისაგ(ა)ნ, რ(ომე)ლ სამს(ა)ხური არ(ა)ჲ ზ(ედ)ა-აც, მისსა ნაცვ|[41]ალსა სტ(ე)ფ(ა)ნესძე გარდაიჴდის საეკლ(ე)სიოსა და სამეფოსა სამსახურსა:|[42] კულუხსა, ღალასა და ყ(ოვე)ლსავე გამოსაღებელსა. ჰაგრე მოცემული არ|[43]ს ესე მიწაი ზითვად. ამ(ა)ს მიწასა დედისა შ(ე)ნისა ზითევსა ზ(ედ)ა შ(ე)ნ ზოსიმე და|[44] შ(ე)ნმ(ა)ნ გამზრდელმ(ა)ნ სახლკარი ააშენეთ და მოკიდებით ვენაჴი კარგი.|[45] დიდნი ჭირნი ჰნახენით და მეტისმეტად შ(ე)ნ, ზოსიმე.

და კულა შ(ე)ნისა გამზრდე|[46]ლისა ი(ოვანე)ს მ(ა)მასა — მუშერს კჳრიკაული მიწაი აელო საშენებლად ხელ-გი|[47]ორგის ძისა ვენაჴსა გუერდით, დღისა ერთისაჲ. და რაჲ აეშენა, ორად|[48] გაეყო: ნახევარი ი(ოვა-ნ)ეს მამასა ღაემჭირა — მუშერს, ნახევარი — მიწის პ(ა)ტრ(ო)ნსა.|[49] მერმე იგი (მ)ათი კერძი აოჴრდა და თქ(უე)ნ მისვე მამულისაგ(ა)ნ (ი)ცვალეთ მიწ|[50]ითა: ოთხი ზომაჲ წყალ-მყინვართა ზ(ედ)ა მი{ე}ცით.

როსტომაჲსძისაგ(ა)ნ ეყიდა|[51] დღისა და ნახევრისაჲ მიწაჲ შ(ე)ნსა გამზრდელსა ი(ოვან)ეს; და კულა მ(ა)სვე ზ(ედ)ა მოკი|[52]დებით — მატლაბნისძისაგ(ა)ნ დღისა ერთისაჲ; და მ(ა)სვე ზ(ედ)ა მოკიდებით — ზჳაღის|[53]ძისაგ(ა)ნ დღისა ერთისაჲ; და ზ(ედ)აჲვე მოკიდებით — დღისა ერთისაჲ სტეფანეს|[54]ძისაგ(ა)ნ; ესე სამისა დღისაჲ შ(ე)ნ, ზოსიმეს, გეყიდა წყაროთა ზ(ედ)ა ამ(ა)სვე|[55] გუე{რ}დით, ზედავე მოკიდებით, სამისა დღისაჲ მიწაჲ იყო ეკლ(ე)სიისაჲ და მი|[56]სითა სამართლითა სასაკუმევლოჲთა თქ(უე)ნვე მოგეცით; და კულა, ეკ|[57]ლესიათა გუერდით, ორისა დღისა მიწაჲ შ(ე)ნ, ზოსიმეს გეყიდა სტეფანეს|[58]ძეთაგ(ა)ნვე; და კულა შ(ე)ნ, ზოსიმეს, რუეთელისა მჭედლისძისაგ(ა)ნ გეყიდა|[59] ორისა დღისა მიწაჲ, ქანდაურსა ქუ(ე)შეთ რუსა.

ესე შ(ე)ნ, ზოსიმეს, და შ(ე)ნი|[60]სა გამზრდელისა ნასყიდი და ნაჭირვები და დედული, ზითვად მოცემ|[61]ული, ყ(ოველ)ივე ესე თქ(უე)ნი, ამის კ(ჳრიკ)ე კახთა მეფისა სამწირვ(ე)ლოსა ზ(ედ)ა მოჰკიდე[თ],|[62] თქ(უე)ნისა ს(უ)ლისა და მშ(ო)ბ(ე)ლთა და გამზრდელთა ს(უ)ლისა სალოცავად.||

II კეფ [63]არაჲ-ვის ს(ა)ქმე-უც ამას ადგილსა ზ(ედ)ა: არცა სამეფოჲ სამსახური ზ(ედ)ა|[64]-აც, არცა მდგური, არცა გამოსაღებელი, თჳნიერ ეკლ(ე)სიისა მამითნადი*,|[65] ყ(ოვე)ლით(უ)რთ უბეგროჲ არს, მით, რ(ომე)ლ ნასყიდი არს.

ესე|[66] შ(ე)ნ, ზოსიმეს, შ(ე)ნთ(ჳ)ს და შ(ე)ნთა მშ(ო)ბ(ე)ლთა და გამზრდელთათჳს სალ(ო)ცავად, სახ|[67]ლ-კარითა, ვენაჴითა, წისქუილითა, საჴმრითა და უჴმრითა, შემო|[68]გიწირავს ეკლ(ე)სიისადა საალაპედ.

აწ, ამას დაწერილსა ჩ(უე)ნსა მ(ო)წ(ა)მენი|[69] ვართ ამას უდაბნოსა შ(ინ)ა მყოფნი ძმანი და მ(ო)წ(ა)ფ(ე)ნი და შვილნი წ(მიდ)ისა მ(ა)მისა|[70] შიოჲსნი: პ(ირველა)დ წ(მიდა)ჲ მ(ა)მ(ა)ჲ მემლჳმე თ(ევდორ)ე, და მ(ო)ძღ(უ)არი ი(ოვან)ე, ბასილი მნათე, ბასილი|[71] თავაური, ბასილი ტიმოთეს ძმაჲ, მ(ი)ქ(აე)ლ ისაკის მწირველი, ზაქარია,|[72] ბრუკუალი ნ(ი)კ(ოლაო)ზ, არსენი, და არსენი, თ(ევდორ)ე, და ნ(ი)კ(ოლა-

43 მიწაჲ ქქ[1]დ. 45 გამზრდლისა ქ. 46 მუბერს ქქ[1]. მიწაჲ ქ[1]დ. 47 აღეშენა ქ[1]დ. 48 მუბერს ქქ[1]. 52 მატლაშნისძისაგან ქქ[1]. 55 გუედით ნსხ., ქქ[1]. 56 ეკკლესიათა ქ[1]. 58 როეთელისა ნსხ, ქქ[1]დ. 59 ქუეშეთ ქქ[1]დ. 63 არავის ქქ[1]დ. 66 სალ-კარით ქ. 67 წისქულითა ქქ[1]. 68 ეკლესიისა ქ[1]. 70 შიოჲსანი ქ[1]. მელ-ეიმე ქქ[1]. 71 მიქელ ქქ[1]. 72 ნ˜კზქ[1]. ნიკოლოზ დ. ლუკაი ქ[1].

* დედანში ამ სიტყვის შემდეგ ორი სიტყვაა [± 12] ამოფხეკილი.

ო)ზ, და ლუკა, გ(იორგ)ი, მი|[73]სი შვილი მანგლელი, დანიელ, და სჳმონ, ნ(ი)კ(ოლაო)ზ საგდუხტისი, იშტიმახი გ(იორგ)ი,|[74] ბერი გინდაბერი, მ(ი)ქ(აე)ლ აფხაზი, ბერი თ(ევდორ)ე, ბერი კჳრიკაჲსძე, ყ(ოვე)ლნივე|[75] ერთობით მღდელნი და მ(ა)მანი — მკჳდრნი ამის უდაბნოჲსანი.|

[76]და აწ, ეინცა-ვინ ესე დაწერილი და გაგებული ჩ(უე)ნი შეცვალოს და აქ-ციოს,|[77] რაჲსაცა მიზეზითა: შინამ(ა)ნ ანუ გარემ(ა)ნ, დიდმ(ა)ნ ანუ მცირემ(ა)ნ, რამანცა|[78] გუარმ(ა)ნ კაცმ(ა)ნ, ჰრისხავსმცა ღ(მერ)თი ცხოველი, წ(მიდა)ი ღ(მრ)თისმშ(ო)ბ(ე)ლი და წ(მიდა)ნი|[79] მ(ა)მანი ჩ(უე)ნნი: ი(ოვან)ე, შიო და ევაგრე და ყ(ოველ)ნი წ(მიდა)ნი ღ(მრ)თისანი! და წყევისამცა იგი|[80] კანონი მის ზ(ედ)ა აღესრულების და უდაბნოჲსამცა მღჳმისა ლ(ო)ცვაჲ წყე|[81]ვად და კრულობად მოექცევის! და და-მცა-ისაჯების ყ(ოველ)თა თ(ა)ნა მგმობ|[82]ართა წ(მი)დისა ს(ა)მ(ე)ბისათა, იუდას და იელიანეს თ(ან)ა! და კრ(უ)ლმცა არს|[83] პ(ირვე)ლ ღ(მრ)თისა დაუს(ა)ბ(ა)მ(ო)ჲსა პირითა და წ(მიდა)თა ათორმეტ-თა მ(ო)ც(ი)ქ(უ)ლთა მ(ა)დლითა|[84] და ჯ(უა)რითა, და ექუსთა კრებათა მ(ა)დლი-თა, და ხუთთა პატრიაქთა|[85] ჯ(უა)რითა, ქართლისა კათალიკოზთა ჯ(უა)რი-თა, და ქართლისა მთ(ა)ვ(ა)რები|[86]სკოპოსთა ჯ(უა)რითა, და ყ(ოველ)თა მღდ(ე)ლთმ(ო)ძღ(უა)რთა ჯ(უარ)ითა აქა და ს(აუ)კ(უ)ნესა, ა(მე)ნ!|

[87]და ვინ დაამტკიცოს, ღ(მერთმა)ნ აკ(უ)რთხენ და ყ(ოველ)თა წ(მი)დათა მისთა!|

მინაწერი 1 კეფის v-ზე, XVIII ს. ხელით. მხედრული:

[88]ქ. [მღვ]იმეს რომ კრებულნი ბერები რომ წასულან და ბჭიტებს|[89] საყდარი აუშენებიათ, ის კ<ა>რებულნი ამაშიგან ს<ა>წ|[90]ერიან. იქ, რომ სახელები სწერია საყდარზედა — ისინი|[91] არიან ეს კრებულნი*.

გ(იორგ)ი+და ქქ^{1}დ. 73 ნ̃კზ ქქ^1.. ნიკოლოზ დ. 74 მ ქელ ქქ^1. 76 ესე — ქ^1. 78 ღ(მერ)თი ცხოველი... და წ(მიდა)ნი — ქქ^1. 79 ღ(მერ)თისანი] მისნი ქ.^{1}. 80 მას ქქ^1. 82 იუდას და იე-ლიანეს თ(ან)ა) — ქ. 84 ექოსთა ნსხ. ქქ^1. 88 ბჭიტიბს ქქ^1. 88—91 ქ. მღვიმეს... კრებულნი — დ. 91 კრებულნნი ქქ^1.

* 88—91 სტრიქონები ქ-სთან 53 გვ., ქ^1-თან 62 გვ.

17

[1200 წ. ახლო]. დაწერილი კუირიკე და ბასილი ჯარაისძეებისა გიორგი მუშერისძისადმი

დ ე დ ა ნ ი: ხი, Ad 4ა; მიწერილი Ad 4-ის (საბ. № 16) II კეფის v-ზე; ეტრატი; გრაგნილი; მთელი გრაგნილის ზომა: 111×23; Ad 4ა-ს ტექსტის ზომა: 35,5×20,5; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი.

ს ა ბ უ თ ს თ ა რ ი ღ ი ა რ უ ზ ი ს.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) XIII ს. (ჟ, ჟ[1]); 2) 1260—1270 (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: აქ მოხსენიებულია მოძღვარი ბასილი თავაური, რომელიც მოძღვრად ჩანს 1200 წ. ახლო ხანებში ([38], თ. ჟორდანია, 69).

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [54], თ. ჟორდანია, 152—153 (ჟ); 2) [38], თ. ჟორდანია, 61--62 (ჟ[1]); 3) [51], ი. დოლიძე, № 17 (დ).

ქ. სახელითა ღ(მრ)თისაითა, მამისა, ძისა და სულისა წმ(ი)დისაითა, მეოხები|[2]თა ყ(ოვლა)დ წმიდისა ღ(მრ)თისმშობელისა და მარადის ქალწულისა|[3] მ ა რ ი ა მ ი ს ი თ ა, მადლითა და მეოხებითა წმიდათა და ღ(მერ)თშემოსილთა|[4] მამათა ჩუენთა: ი (ო ვ ა) ნ ე, შ ი ო და ე ვ ა გ რ ე ს ი თ ა. ესე დაწერილი დაგიწერეთ|[5] ჩუენ, ჯ ა რ ა ი ს ძ ე თ ა კ უ ი რ ი კ ე და ბ ა ს ი ლ მ ა ნ შენ, გ ი ო რ გ ი ს მ უ შ ე რ ი ს ძ ე ს ა.

მას|[6] ჟამსა, ოდეს ძმაი შენი ზ ო ს ი მ ე მიიცვალა, ოქროსა ვჳედით,|[7] ჩუენთა მშობელთაგან დანადებსა, ზ ო ს ი მ ე ს თანა. და ამის საქმისათჳ(ს)|[8] შენ, გ ი ო რ გ ი ს, გერჩოდით. ვიძიეთ და ვცან მართალი, რომელ ძმასავე|[9] ჩუენსა ი ო (ვ ა) ნ ე თ ფ ი ლ ე ლ ს ა წაეგო, თჳნიერ ამისგან გარეშე, რ(ომე)ლ ზ ო ს ი მ ე ს|[10] ჯ(ე)ლსა მინდობით შესამოსელი იყო და იგი დაიკარგა და წაჴდა,|[11] და ესე შესამოსელი რვა დრაჰკნად ვაჭრულად დააფასეს. მას შინ|[12] ოქროდ არ ძალ-გიჩნდა და მოგუ(ე)ც ორი გუთანი მიწაი მ ჴ ე დ ლ ი უ რ ი.|

1 ღთისათა ჟჟ[1]. 1—3 მამისა ძისა... მადლითა და მეოხებითა — ჟჟ[1]. 3 მადლითა] მძლოთა(?) დ. 4 ჩ~ნთა ჟჟ[1]. ი~ნე ჟჟ[1]. იოანე დ. ევაგრესითა ჟჟ[1]დ. 5 კარაისძეთა ჟჟ[1]დ. მუშირისძესა ჟჟ[1]დ. 6 ძმაჲ ჟ. 7 საქმისათ ჟ[1]დ. 8 რომელი ჟ[1]დ· 9 იოანე ჟდ. თჳნიერ ჟჟ[1]დ. რომელი ჟ· 11 დრაჰკანად ჟ[1]დ. (დააფასესს?) ჟჟ[1]დ. მას შინ]მენ ჟჟ[1]დ. 12 მიწა მჴედლი[თ:ური] ჟჟ[1]დ.

[13]აწ დღესითგან წალმართ არავინ იყოს ჩუენისა გუარისა, არცა|[14] ჩუენ, კუირიკე და ბასილი და არცა ჩუენნი შეილნი და მომავალნი ამის|[15] [სახლი]სანი. და ვინცა, რამანცა გუარმან ჩუენმან დღესით გთხოვოს|[16] და ანუ გერჩოდის, კრულმცა არს დაუსაბამოისა ღ(მრ)თისა პირითა მკუ|[17]დარი და ცოცხალი!

ესე დაწერილი მე, ბასილსა თუით ჩემითა ქელითა დამ(ი)|[18]წერია. <რს> მოწმენი არიან ამის დაწერილისა: ბასილი მოძღუარი|[19] თავაური, მემღუიმე ზოსიმე, გიორგი ჯ(ყ)ონდიდლისა მწ(ი)რე(ე)ლი ნიკო|[20]ლაოზ ბასილის ძე, მნათე ელია, არსენი კალმახელთა მწირეელი,|[21] თევდორე, ბასილი გიორგი(ს) გაზრდილი, მათე ელიას ძე, ყოვ(ე)ლნი|[22] კრებულნი.

მოწმობა:

ესე ვითა ბასილსა, ძმასა ჩემ|[23]სა, დ(ა)გიწერია, მეცა მოწამე ვარ კ(უირიკ)ე.

---

13 ჩუენის ქქ[1]. 14 ამის სახლისანი] ამისა პროისანი (ამის პირისანი) ქქ[1], ამისა პირისანი დ. 15 რამანც ქქ[1]. 16 ანუ]ანო ნსხ. ქ. დაუსაბამოისა ნსხ. ქ. 17 ქელითა ჩემითა ქქ[1]. დამიწერია (რს)] დამწერი არს ქქ[1], დამიწერია. ამის დ. 18 მოწამენი ქქ[1]დ. ამას დაწერილსა ქქ[1]დ. 20 ბასილისძე] ბუსლისძე (ბუწისძე?) ქქ[1], ბუწისძე (?) დ. 21 თევდორე] თევდოსი ქქ[1]დ. გიორგი ქქ[1]დ. 23 (კვრიკე?) ქქ[1], კვრიკე დ.

18

[XIII ს. შუა წლები]. დაწერილი კავთულა და თევდორა ბურჯულთა დემეტრე ტოხუაისძისადმი

დედანი: ხი, Ad 4º; მიწერილი Ad 4-ის (საბ. № 16) I კეფის v-ზე; ეტრატი; განკვეთილობის ნიშანი: ორი ან სამწერტილი.

დედანს თარიღი არ უზის.

საბუთის დათარიღება სხვაგამოცემებში: XIII ს. (ჟ, ჟ[1]); 2) 1260—1270 (დ).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: 1) საბუთი დაწერილია XIII ს. ხელით; 2) ის ერთი თაობით მაინცაა დაშორებული № 16 და № 17 (1200 წ. ახლო) საბუთებისაგან, რადგანაც მასში მოხსენიებულია სხვა თაობა ტოხაისძეებისა, ვიდრე № 16 საბუთში და სხვა თაობა ჯარაისძეებისა, ვიდრე № 17 საბუთში.*.

გამოცემები:

1) [38], თ. ჟორდანია, 62 (ჟ); 2) [54], თ. ჟორდანია, 153 (ჟ[1]); 3) [51], ი. დოლიძე, № 18 (დ).

ქ. სახელითა ღ(მრ)თისაითა და თავსდებობითა სუეტისა ცხოველისაითა |[2] ესე დაწერილი დაგიწერეთ ჩ(უ)ენ, ბურჯულთა: კავთულამა და |[3] თევდორამა და ჩ(უ)ენთა შვილთა: ბასილამა და მშუიდამა.

დაგუე|[4]ჴირუა ჰავისა ჟამისაგან და ხარაჯობისაგან და ავიღეთ თქუენ მო|[5]-ძღუარისაგან დემეტრესაგა(ნ) ტოხუაისძისაგა(ნ) სამოცი თეთრი დეკენ|[6]ბერსა ათსა და გაგიჩინეთ ოცი კოკაჲ ტკბილი წელიწა|[7]დსა შიგა მზაი, რომე უსიტყუელადა ჴელთა მოგაჴსენე|[8]ბდეთ, ვირემდისცალა ამა თეთრსა შენსა ჴელთა მოგაჴსენე|[9]ბდეთ.

ამისნი მოწამენი არიან ჯარაისძეები და წამალაისძე|[10]ი¯აი.

[1] ღ̄თისათა ჟჟ[1]. 1—2 ცხოველისაათა ჟჟ[1]. 3 დაგუეჭირეა დ. 4—5 მოძღურისაგან ჟჟ[1]დ. 5 დემეტრესაგა ჟ[1]. ტუხუაისძისაგა ნსხ. ტუხაისძისაგა ჟ[1]. 6 გამიჩინეთ ჟჟ[1]. უცი ნსხ. კოკაი ჟჟ[1]დ.

* საბუთი შინაარსობრივად დაკავშირებულია № 16, 17 საბუთებთან, ამიტომ მათ შემდეგაა მოთავსებული კრებულში, თუმცა კი ეს არღვევს ქრონოლოგიურ თანმიმდევრობას.

19

[1189]. ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲰᲘᲐᲑᲔᲠᲘᲡᲐ ᲛᲦᲕᲘᲛᲘᲡᲐᲓᲛᲘ

დ ე დ ა ნ ი: ხი, Ad 2; ეტრატი; გრაგნილი; 152×19; 3 კეფი 1) 43, 2) 47,5, 3) 61,5, გადაკერებული ერთმანეთზე თეთრი აბრეშუმის ძაფით; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; თავნაკლული.

ს ა ბ უ თ ს თ ა რ ი ღ ი ა რ ა ხ ლ ა ვ ს:

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1190 (ჟ); 2) 1184/85 ([69], 180—182); 3) 1191—1213 (1212—1213) ([9], 177—182); 4) 1189—1192 (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: ამირსპასალარობა და მანდატურთუხუცესობა ჰიაბერს (საბუთის მიხედვით ის ფლობს ორივე ამ ხელს) შეიძლებოდა ჰქონოდა მხოლოდ 1189 წელს, მოკლე ხნით. ამაზე ადრე ამირსპასალარი იყო გამრეკელი თორელი, ხოლო ამის შემდეგ — ზაქარია მხარგრძელი, რომელიც შემდეგ მანდატურთუხუცესიც გახდა ([48], 368, 370; [49], 56, 123).

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [53], თ. ჟორდანია, 277 (ჟ); 2) [38], თ. ჟორდანია, 21—23 (ჟ[1]); 3) [52], ი. აბულაძე, ტაბ. 136 (ნაწყვეტი): 4) [50], ი. დოლიძე, № 12 (დ): 5) [77], Ф. Жордания, 174 (რუს.).

[±34] ყ(ოვლა)დ წ[მიდისა ღ(მრ)|[2]თისმშობელისა, რ(ომ)ლისაგან შეისხ[ნა]|[3] ჴორცნი ქ(რის)ტ(ემა)ნ ღ(მერთმა)ნ ჩ(უ)ენმან და კ(უალა)დ შ(ემდგომა)დ შობისა მშობელ[ი]|[4] ქ(ალ)წ(უ)ლ(ა)დ დაიცვა. ძალითა ცხოვ(ე)ლსმყოფელისა პატიოსნისა ჯ[უარი]|[5]სა, ძელისა ცხორებისაითა, რ(ომე)ლსა ზედა განიპყრნა უხრწნელნი მ|[6][კ]ლავნი თჳსნი ქ(რისტემა)ნ ღ(მერთმა)ნ ჩ(უე)ნმან, ჴსნისათჳს ჩ(უე)ნისა, თავსმდებობითა და შე[წე]|[7]ვნითა წ(მიდათ)ა ზეცისა ძალთა, ანგელოზთა და მთავარანგელ{ო}ზთაითა,|[8] მეოხებითა და შეწევნითა წ(მიდ)ისა დიდებულისა წ(ინაის)წ(არმეტ)ყ(უე)ლისა, ნაშობ[თა]|[9] ყ(ოვე)ლთა უვაღრეის[ი]სა ნათლისმცემელისა ი(ოვა)ნესითა, თავსმდებობითა და|[10] შუამდგომ(ე)ლო-

1 ღმრთისმშობელისა] ...თა ჟჟ[1]დ. 2 შეისხენ ჟჟ[1]დ. 4 ცხოველ¯ჰმყოფელისა ნსხ. ჟჟ[1]. პატიოსნისა ნსხ. ჟჟ[1]. 5 ცხორებისაითა ნსხ., ცხოვრებისაითა ჟ. განიპყრა ჟ. 5—18 მ[კ]ლავნი თჳსნი... თანამოქმედობითა — ჟ. 6—17 თავსმდებობითა და... ჩ(უ)ნისა ი(ეს)უ ქ(რის)ტ(ე)სსა — ჟ[1]. 6 თავსმდებუბითა ნსხ. 8 წინასწარმეტყუელისა დ. 9 უვაღრესსა დ. იოანესითა დ. თავსმდებუბითა ხსხ. 10 შუამდგუმლობითა ნსხ.

ბითა წ(მი)დისა და ყ(ოვლა)დ ქებულისა ი(ო ვ ა) ნ ე მ ა ხ ა რ ო ბ ე ლ ი ს ა ი-თა,|[11] რ(ომე)ლი მიეყრდნა სერობასა მას მკერდს{ა} სალ(მრ)თოსა, თავსმდებ|[12]ო-ბითა და შუამდგომელობითა წ(მი)დათა და ყ(ოვლა)დ ქებულთა მოციქულთაითა,|[13] რ(ომე)ლთა განანათლნ(ე)ს კ(ი)დენი სოფლისანი და ალმოჰფხურეს სა|[14]ცთური კერპთმსახურებისაი, თავსმდებ(ო)ბითა და შუამდგომელ(ო)ბით[ა]|[15] ყ(ოვე)ლთა [წმიდათა ზეცისა] ქუეყნისათაითა, რ(ომე)ლნი პირვ(ე)ლ საუკუნეთა|[16] და შ(ემ-დგომა)დ საუკ{უ}ნეთაისა სათნო-ყოფ(ი)ლი და სათნო-ყო|[17]ფ(ა)დ არიან ღ(მრ)თი-სა და მ{ა}ცხოვრისა ჩ(უე)ნისა ი (ე ს) უ ქ (რ ი ს) ტ (ე) ს ს ა, მე(ო)ხებითა და|[18] თანამოქმედობითა წ(მი)დისა და ყ(ოვლა)დ სანატრელისა მამისა ჩუენისა შ ი ო-ს ი თ ა,|[19] რ(ომ)ლისა მიმართ არს სასო[ე]ბაი ჩემი.

დაწერილი ესე დაგიწერე|[20] და მოგაჯსენე მე, მანდატურთახუცესმან და ამირსპასალარმან|[21] ჯ ი ა ბ ე რ მ ა ნ პირველად შენ, სასოსა და შესავედრებელ-

II ; კეფი სა‖[22] წ(მიდა)სა მამას შ ი ო ს, და შენ მიერ ალშენებულსა უდაბნოსა მ ღ უ ი-მ ე ს ა და|[23] მუნ შინა დამკჳდრებულთა ყ(ოვე)ლთა მამათა და ძმათა. ადრიდ-გან მქონ[და]|[24] სასოებაი და სიყუარული მაგის წ(მიდ)ისა უდაბნოისა მიმართ, მინდ(ო)და და მწადდა,|[25] რაითამცა სულისა ჩემისა ს(ა)ლ(ო)ცავი განმეჩინა რაი-მე და ჰჳხედ(ევ)დი, რ(ომე)ლ ამათ[და]|[26] სასოებითა თქუენ იყვენით ჩემდა მო-მართ, ჩემსა ყ ი ნ ო ვ ე ნ ი ს ა ქონებასა შინა ეჰ|[27]კ(ა)დრე და მოეაჯსენე ღ(მრ)თისა სწორსა მეფეთა-მეფესა თ ა მ ა რ ს და მათ მიერ ბ(რძანე)ბითა|[28] და კითხ-ვითა გკადრე და მოგაჯსენე შენ, წ(მიდა)სა მამასა შ ი ო ს, და შენთა ცრემლ|[29]თა მიერ ალშენებულსა უ დ ა ბ ნ ო ს ა მღუიმესა, და მუნ-შინა დამკჳდრებულთ[ა]|[30] მამათა და ძმათა ყ ი ნ ო ვ ნ ი თ მ<ი>ხ ი თ ა რ ა ი ს ძ ე ნ ი დ ა ვ ი თ ი ს შვილ-ნი ო ქ |[31] რ ა ი და მ ა ხ ა რ ა ი, ბ რ ა ჯ ი და ი (ო ვ ა) ნ ე, მათითა სახლითა და მამულითა, ნასყიდითა|[32] და უსყიდელითა, რ(ომე)ლი მიიღებდენ ყ(ოვე)ლთა წელ(ი)წ(ა)დსა შინა ცჳინსა თხუთ[მე]|[33]ტსა ლიტრასა.

და ამისათუის გამიჩინეთ სალოცვ(ელა)დ დღეს(ა)სწ(ა)ული წ(მიდ)ისა ე ფ-რ |[34] ე მ ი ს ი იანვარსა ოცდარვასა, ალაპითა და წირვითა უცვ(ა)ლებელად.

გ|[35]იბედნიერენ ღ(მერთმა)ნ მიუკ(უნისამდ)ე ყ ი ნ ო ვ ნ ი თ მ ი ხ ი თ ა-რ ა ი ს ძ ე ნ ი დ ა ვ ი თ ი ს შვილნი: ო ქ რ ა ი და [მ ა ხ]|[36] ა რ ა ი, ბ რ ა ჯ ი და ი (ო ვ ა) ნ ე, მათითა სახლითა და მამულითა, ჴელ-მოსხლეტითა დ[ა]|[37] მოუდე-ვარად მომიჯსენებიან და შეუვალად ყ(ოვე)ლისა შესავლისაგან, და არა|[38]ზედა- აც

იოანე მახარებელისაითა დ. 11 მიეყრდნო დ. თავსმდებუბითა ნსხ. 12 შუამდგუმელობითა ნსხ. მუციქულთაითა ნსხ. 14 კერპთა მსახურებისაი დ. შუამდგუმელბითა ნსხ. 15 ქუეყანისაითა დ. საუკუ-ნეთა ნსხ. 16 სათნოყოფ(ი)ლი] სასუფეველი(?) დ. სათნუყოფად ნსხ. 17 მ[ა]ცხუვრისა ნსხ. 19 სა-სოება ქ. 20 მანდატორთახუცესმან ნსხ., მანდატორთხუცესმან ქქ[1], მანდატურთხუცესმან დ. 21 სასუსა ნსხ. ქქ[1]. 22 მამასა ქ[1]დ. უდაბნესა ნსხ. ქ[1]ქ. 23 მუნ] მონ ნსხ. ქ[1]. დამკოიდრებოლთა ნსხ., დამკოდრებულ-თა (sic) ქქ[1]. მქუნ[და] ნსხ. ქქ[1]. 24 სასუებაი ნსხ. ქქ[1]. 25 რათამც ქ, რათამცა ქ[1]დ. რაიმე] რომელიმე ქ. დაჰხედდი (დაჳხედეთ?) რ(ომე)ლი ამათა[და] ქ. დაჰხედ(ი)დი (დაჰხედოდი) ქ[1], დაჰხედოდი დ. ამათ[-ითა] დ. 26 იყუენით ქ. ყინვახისა ქ. ქუნებასა ნსხ. ქქ[1]. შენა ქ. ეჰკ(ა)დრე] ვითა გკადრე ქ. 27 მეფეთა-მეფისა თამარის ქ. 29 მუნ-შინა] შენშინა ქქ[1]. დამკოიდრებულთა ნსხ. ქ[1]. 30 ყინოვნით (ყინვანით) ქქ[1]. უქროი ქქ[1], ოქროი დ. 31 მახარაი (sic) ქქ[1]. ი(ოვა)ნე ქქ[1], იოანე დ. მამოლითა ნსხ. ქქ[1]. 32 ცეილსა (sic) ქქ[1]. 33 ამისთუის დ. სალოცავად ქქ[1]. 34 უცდარვასა ნსხ. ქქ[1]. გ[აა]ბედ-ნიერენ ქქ[1]. 35 ყიავნით ქ. მიხითარისძენი ქ. უქრო ქ, უქრაი ქ[1], ოქროი დ. 36 იოანე დ. მამოლი-თა ნსხ. ქქ[1]. 37 მოუდევრად ქ[1]დ. მოუდევარად... შესავალისაგან და — ქ. შეოვალად ნსხ. ქ[1]. 38 ზედ აც დ.

ბეგარი. ვითა სადაცა სხუ(ა)გ(ა)ნ შემოწირულნი ვაჭარნი თქუენნი ყ(ოვ)ლ[ი][3]|[9]სა მავნებელისაგან შეუვალნი და ნებიერნი სხენანა, ეგრეთვე ესენი|[40] სხდენ. და ყ(ოვე)ლთა წელიწადთა ამას ცუინსა მოგართუმიდენ თხუთმე[ტ]|[41]სა ლიტრასა.

არა შეგეცვ(ა)ლოს ჩემგან, არცა შე(მდგომა)დ ჩემისა ჟინოვნისა მქონებ[4]|[2]ელთაგან, რაიდგან მე პატრონთა ღ(მრ)თისა სწორთა ბ(რძანე)ბითა და კითხვითა [მი]|[43]ქნია.

და ვინცა რამანცა გუარმან კაცმან ჴელ-ყოს ამისად შლად და გატეხ(ა)დ,|[44] კრულმცა არს დაუსაბამოისა ღ(მრ)თისა პირითა, ნესტორმცა არს ყ(ოვლა)დ წ(მიდ)ისა ღ(მრ)თ|[45]ისმშობელისათუის, არიოზ ძისა მისისათუის, ჰეროდე ნათლისმცემელისათუის,|[46] ნერონ წ(მიდა)თა პეტრე და პავლესთუის. და უთქ(უა)მსცა დასასრულად სი|[47]ტყუისად, ვითარმედ: „არა არს სხუაი ღ(მერ)თი თუინიერ სამაელისსაო". და|[48] „ყო(ვე)ლთამცა ბრალთა და ცოდვათა ჩემთა პატიჟსა მიმჴდელი არის".||

[49]და ვინცა დაამტკიცოს, ღ(მერ)თ(მა)ნ ყოელი გ(ა)გე|[50]ბული და მის მიერ III კეთ‑ ქნილი დაამტკიცოს და შეუნდვნეს.|

დამტკიცებები:

1. თამარის:

[51]ქ. ესე მანდატურთუხუცესისაგან|[52] შეწიროდ (sic) განაჩენი ჩუძგანცა მტკიცეა.|

[2.] [53]ქ. ესე დაწერილი მე, ჭიაბერ|[54]სა, მეფეთა-მეფისა თამარისა|[55] მიწასა, მანდატურთუხუცეს|[56][ს]ა, თამარისა დღეგრძელობისა|[57] თ[უ]ის შემიწირავს იგი კაცი|[58] და დაწერილი დამიმტკი|[59]ცებია, ჩემად სალოცავა|[60]დ. ვინ შეუცვალოს, შე-მცა-იც|[61] ვალების ქ(რის)ტეს სჯულისაგან!|

[3.] [62]ქ. ესე დაწერილი ჩუენ, ქ(რის)ტ(ე)ს მ(იე)რ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზსა თ(ევდორე)ს, დაგუიმტკიც|[63]ებია. შემცვალებელნი ამისნ{ი} შეცვალნეს ღ(მერთმა)ნ სჯული|[64]საგან ქრისტიანეთაისა და კრულმცა არიან ცათა შინა და ქუე[ყ]|[65]ანასა ზ(ედ)ა, ამას ყოფასა და მას საუკუნესა. დამამტკიცებელნი|[66] ღ(მერთმა)ნ აკურთხენ და წ(მიდამან) დედაქალაქმან!|

[4.] [67]ქ. მე, შოთაი, ჩემს ჟინოვნისა ქონ|[68]ებასაცა შიგან ამას ვამტკიცებ,|[69] ვითა ამას შიგა სწერია.

---

38 სადაც ჟ. თქუენნი+მოუდევარად მოჰიჴსენებიან და შეუვალად ყოელის შესავლისაგან ჟ^1.
39 შეოვალნი ნსხ. ჟ^1. სხენან დ. 40 ცოინსა ნსხ. ჟჟ^1. მოგართომიდენ ნსხ. მოგარმიდენ ჟ^1. 41 ჩემისა] ჩემსა ჟჟ^1. ჟინვნისა ჟ. მქუნებელთაგან ნსხ. ჟჟ^1. 42 ბძანებითა ჟჟ^1. 43 ვინც ჟჟ^{1}დ. რამანც ჟ. 44 კრულიც ჟ. ნესტურმცა ნსხ., ნესტერიმც (ნესტორიმც) ჟჟ^1. 45 არიუზ ნსხ. ჟჟ^1. ნათლისმცემლისათუის ჟ^{1}დ. 46 პაულესათუის ჟჟ^{1}დ. დაუთქმსც ჟ, უთქმსცა დ. დასასროლად ნსხ. ჟჟ^1. სიტყოისად ნსხ. ჟ^1. 47 თუნიერ ჟ^{1}დ. სამაელისათა(?) ჟ, სამაელისასაო დ. 48 ყუ(ვე)ლთამცა ნსხ., ყოველთამც ჟ. ცოდეითა ჟ^1. 49 ყოველი ჟდ. 50 და მის] მის ჟ. შეონდვნეს ნსხ. ჟჟ^1. 51 მანდატურთოხოცესისაგან ნსხ. მანდატურთხუცესისაგან ჟჟ^{1}დ. 52 შეწიროლად ჟჟ^1, შეწირული მტკიცე არს ჟ. 54 მეფეთ-მეფისა თამარის მიწა ჟ, მეფეთ-მეფისა თამარის ჟ^{1}დ. 55 მანდატორთოხოცესა ნსხ. მანდატორთოხუცესს ჟ^1. მანდატურთოხუცესსა ჟ. 56 თამარის ჟჟ^1 დ. დღეგრძელობისათეის ჟჟ^1, დღეგრძელობისათუის დ. 58 დამიმტკიცებია ჟ., დამამტკიცებია ჟ^1. დამიმტკიცებია + და ჟჟ^1. 60 შეოცვალოს ნსხ, შეცვალოს ჟჟ^{1}დ. შეიცვალების ჟ. 61 სჯოლისაგან ნსხ. რჯულისაგან ჟდ, რჯოლისაგან ჟ^1. 62 ქ(ართლისა)-ჟ. თ῀ეს (თეოდორეს) ჟჟ^1. 64 ქრისტიანეთასა ჟჟ^{1}დ. კროლმცა ნსხ. ჟ^1. 66 და წმიდამან+და წმიდამან ჟჟ^1. 67 ჟინენის ჟ. ჟინოვნის ჟ^{1}დ. ქუნებასაცა ნსხ., ქუნებასაც შიგა ჟჟ^1, ქონებასაც შიგა დ. 69 ამასა ჟჟ^{1}დ.

III v ‖[5.] [70]ქ. მე, ა ვ ა გ ო რ ბ ე ლ ი, ამისი დამამტკი|[71]ცებელი ვარ, რომე წმი-
კეფი დისა შ ი ო ს დ ა |[72] აქ შიგა სწერია.|

ხ ე ე უ ლ ა დ:

[6.] [73]ქ. ი ო ვ ა ნ ე ო რ ბ ე ლ ი, მოწამე და დამამ|[74]ტკიცებელი ვარ.|

მ ი ნ ა წ ე რ ი 1 კ ე ფ ი ს v-ზე XVIII ს. მ ხ ე დ რ უ ლ ი თ:

[75]ეს სიგელი თ ა მ ა რ დედოფლისა არის შემოწირული სანთლისა თხუთმეტი ლიტრა. ს ა გ უ რ ა მ ო ს სამი კომლია მოალაპისა.

70 ავგ (ავაგ) ქქ[1]. 71 წ~დის ქ. შიოისდა] შიოის(რაცა) ქ. 73 ქ.+ მე ქ[1]. იოვანე ორბელი] (იოანე?) ურბნელი ქ, ი~ე(იოანე) ურბელი ქ[1]. იოვანე ორბელი მოწამე-დ. 75 ეს სიგელი... კომლია მოალაპისა — ქქ[1]დ. სამის ნსხ.

20

1195/1196 სიგელი თამარ მეფისა მღვიმისადმი

დედანი დაკარგულია. გვაქვს: 1) საბუთის დედნის 2 სრული პირი; 2) დედნის ბოლონაკლული ფოტო; 3) დედანზე დამყარებული 3 გამოცემა (ჟ, ჟ[1], კ); 4) პირზე და ერთ-ერთ წინა გამოცემაზე (ჟ) დამყარებული მე-4 გამოცემა (დ).

I. დედნის აღწერილობა გამოცემებისა (ჟ, ჟ[1], კ) და ფოტოს მიხედვით: ეტრატი; გრაგნილი; საბუთის ძირითადი ტექსტი, თამარის, დავით სოსლანის, ანტონ ჭყონდიდელის ხელრთვები — მხედრული; მღვიმის კრებულის ხელრთვა — ნუსხური; ქართლის მთავარეპისკოპოსის ხელრთვა — ნუსხურ-ნარევი მხედრული; 205 სმ×27 სმ. (ს. კაკაბაძის ცნობით); 2½ არშინი×6 ვერშოკზე (თ. ჟორდანიას ცნობით); განკვეთილობის ნიშნები: ძირითად ტექსტში, თამარისა და დავით სოსლანის ხელრთვებში — ორწერტილი; მღვიმის კრებულის ხელრთვაში განკვეთილობის ნიშნები არ იხმარება: ანტონ ჭყონდიდლის ხელრთვაში — ორწერტილი, ადგილ-ადგილ; ქართლის მთავარეპისკოპოსის ხელრთვაში — წერტილი, ან — ორწერტილი.

II. პირი: ხი, Ad 81; გადაწერილი XIX ს. I ნახევარში;

III. პირი: სცსა, 1449 № 1476; გადაწერილი XX ს. დასაწყისში, ს. კაკაბაძის მიერ;

IV. დედნის ძლიერ შემცირებული ფოტო, დართული ს. კაკაბაძის გამოცემისათვის; აქ საბუთის წაკითხვა თითქმის შეუძლებელია;

V. დედნის ფოტონეგატივი: სხმ, ფოტონეგატივი № 15853/5976: ხი, ისტორიული საბუთების ფოტოთეკა № 50.

წიგნში შესული №№ 6, 8, 20, 23 საბუთების ფოტონეგატივებს მიაკვლია ვ. სილოგავამ.

საბუთის არსებობაზე ცნობისათვის მიუკვლევია თ. ჟორდანიას, „ქრონიკების" I წიგნის გამოცემის (1892 წ.) წინ ([53], 278), შემდეგ კი უნახავს საბუთის სრული დედანი. გამოსცა ორჯერ. სრული დედნის მიხედვით გამოსცა საბუთი ს. კაკაბაძემაც. ი. დოლიძის გამოცემაში გათვალისწინებულია XIX ს. პირი და თ. ჟორდანიას მეორე გამოცემა. წარმოდგენილი გამოცემა ემყარება საბუთის დედნის ახლადმიკვლეულ ბოლონაკლულ ფოტოს (რომელმაც მნიშვნელოვანი კითხვა-სხვაობები მოგვცა წინა გამოცემებთან შედარებით) და XIX ს. პირს.

საბუთის ხელრთვებში გამოირჩევა 2 ვრცელი ხელრთვა, რომლებიც ფაქტიურად დამოუკიდებელ საბუთებს წარმოადგენენ: მღვიმის კრებულისა და ანტონ ჭყონდიდლისა.

ს ა ბ უ თ ს ა ხ ლ ა ვ ს თ ა რ ი ღ ი: 1) თამარის მეფობის მე-18 ინდიკტიონი.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1202 წ. (ჟ); 2) 1201 წ. (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: თამარის მეფობის ინდიკტიონები ათვლილია 1178 წ. (თამარის თანამოსაყდრეობიდან) და არა 1184 წლიდან (1178+17/18=1195/96).

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [38], თ. ჟორდანია, 25—28 (ჟ[1]); 2) [54], თ. ჟორდანია, 79—82 (ჟ); 3) [32], ს. კაკაბაძე, 7—10 (კ); 4) [50], ი. დოლიძე, № 13 (დ).

ქ. [სახელ]ითა ღ(მრ)თისაითა, [თ ა მ ა] რ ი ს გ ა ნ ბ(ა)გ(რა)ტ [უ ნ ი ა ნ ი ს ა, ნებითა ღმრთისაითა ა ფ ხ ა ზ თ ა]|[2] და ქ ა რ თ ვ ე ლ თ ა, რ ა ნ თ ა, კ ა ხ თ ა და ს(ო)მ ე ხ თ ა მეფისა და დედო[ფალთ-დედოფლისა]|[3] და ყ(ოვ)ლ ი ს ა ა ღ მ ო ს ა ვ ლ ე თ ი ს ა და დ ა ს ა ვ ლ ე თ ი ს ა ფლობით მ[პყრობელისა].|

[4]მოვიდა ჩუენ წ(ინაშ)ე ვაზირი ჩუენი ა ნ ტ ო ნ ი ჭ(ყ ო ნ დ ი დ ე)ლ ი მ(თ ა ვ ა რ)ე(ბ ი ს)კ(ო პ ო)ს ი, მწიგნობართ-[უხუცესი და]|[5] პროტოუპერტიმოსი და გუეჰაჯა და მოგუაჴსენა, რ(აითა)მცა [შ(ე)ვ(ი)წყ(ა)ლნ(ე)თ]|[6] და რ(ომე)ლი მ ღ უ ი მ ე ს, მონასტერსა სამლოცველოსა ჩუენსა, წყალი მოი[ყვანეს]|[7] ს ხ ა ლ ტ ბ ი ს ა ი თ და წყლისა მის სათავესა ზედა გლეხი ჯდა სასეფო[ი],|[8] მის წყლისა მკაზმავად იგი გლეხი, სამკჳდროდ შესაწირავად მ ღ უ ი მ ი ს ა დ, სული[სა]|[9] მისისათჳს მას მიუბოძეთ.

დაგუაჯერა ღ(მერ)თმან და ვისმინეთ ჰაჯაი და მოჴსენებ[აი]|[10] მისი, ვაზირისა ჩუენისა ა ნ ტ ო ნ ი ჭ(ყ ო ნ დ ი დ ე)ლ-მ(თ ა ვ ა რ)ე(ბ ი ს)კ(ო პ ო)ს ი ს ა, მწ(იგნობართ)უხუცესისაი და პროტოუპერტი|[11]მოსისაი და რ(ომე)ლი ს ხ ა ლ ტ ბ ა ს მის წყლისა მისგან მიღებულისა სათავესა ზედა|[12] გლეხი ზის, მიწად ერთი და კუამლად ორი, ქ ო ს ა ი ს ძ ე ნ ი, საუკუნოდ მის წყ[ლ]|[13]ისა მკაზმავად, მ ღ უ ი მ ი ს ა მონასტრისა შესაწირავად, მისდა მიგუითავისუფლებია.|

[14]ჰქონდეს იგი წყალი და გლეხნი ქ ო ს ა ი ს ძ ე ნ ი, მიწად ერთი და კუამლად ორი,|[15] ს უ ი მ ო ნ და გ(ი ო რ გ)ი და ი ა ბ ე რ ი და შვილნი და შვილისშვილნი მათნი, სასოსა და მფარველს[ა]|[16] ჩუენსა წმიდასა მამასა შ ი ო ს და სამლოცველოსა ჩუენსა მონასტერს[ა]||[17] მ ღ უ ი მ ე ს ა, არას ჟამსა შეეცვალოს და არცა რაი მას წყალსა და გლეხსა|[18] ზედა ჴელისუფალთა ჩ(უე)ნთა ჴელი შეუვიდოდის; ყ(ოვ)ლითურთ შეუვალი და თავისუ|[19]ფალი არს; რაიცა ა ნ ტ ო ნ ი ჭ(ყ ო ნ დ ი დ ე)ლ მ ა ნ გაუჩინოს სამსახური მის წყლისაი, მას ჰმსახ|[20]ურებდეს. და არავინ გუიბ(რძანე)ბია მშლელი და მაქცეველი ბ(რძანე)ბულისა ამის ჩ(უე)ნისა[ი],|[21] არცა მეუნებლე, მავნებელი და დამაკლებელი მათი.

II კეფ

1 ქ.]... ქქ[1]დ. ღთისათა ქქ[1]. ღ˜თისითა კ. ღმრთისათა დ. [თამა]რისაგან ქ[1]კ. ბაგრატიონისა ქქ[1]დ. ბაგრატონიანისა კ. ნებითა ღმრთისაითა — კ. ღეთისათა ქქ[1], ღმრთისათა დ. 2 მეფისა და] მეფისა ქქ[1]დ. დედოფალთ — კ. 4 ანტონ ქქ[1]დ. მთავრეპისკოპოსი ქქ[1]. 5 პროტოოპერატიმოსი კ, პროტოოპერტიმოსი ნსხ. დ. რათამცა დ. რ(აითა)მცა + მიწანი ქ[1]. შეეიწყალნეთ—ქქ[1]კდ. 6 მოი[ყვანეს]] მოა...კ. მ[ოიყვანეს] ქქ[1]დ. 7 სხალტბისელთ ქ, სხალტბისლთ ქ[1]. სასეფო ქქ[1]კდ. სასეფო[ი]+[ქოსოსძენი] ქქ[1], [ქოსაისძენი] დ. 8 მკაზმელად ქქ[1]. სამკჳდროდ ქქ[1] დ. 9 მოჴსენებ[აჲ] ქქ[1]. 10 ჩნ˜ისა ქ. ანტონ ქქ[1]დ. მ˜კზისა ქ. მ˜კსისა ქ[1], მთავარეპისკოპოზისა დ. პროტოოპერტიმოსისაი ნსხ. კ. პროტოოპერტიმოსისა ქდ. პროტო-ოპერატიმოსისა ქ[1]. 11 რომელ ქქ[1]დ. მოღებულისა ქქ[1]დ. 12 მიწად ქ. ქოსოსძენი ქქ[1]კ. 14 ჰქონდეს დ. ქოსოსძენი ქქ[1]კ. 15 სჳმონ ქქ[1]დ. 16 წმდასა კ. 17 რაჲ ქ[1]. 18 ყოველითურთ დ. 19 რაიც ქ[1]. ანტონ ქქ[1]დ. განუჩინოს ქქ[1]დ. 20 ჩუენისა ქქ[1]დ. 21 არც ქდ. მეუნებლი ქქ[1]. მავნებელი — ქქ[1]დ.

აწ, ვინცა ჰნახოთ ბ(რძანე)ბაი|[22] და სიგელი ესე ჩუენი: ზ ე ზ ა დ ნ ი ს ა ცი-ხისთავთა, მპარავთმეძებელთა, მო|[23]ხარაჯეთა, მესაბანჯრეთა და ყ(ოვე)ლთა საქ-მის მოქმედთა ჩ(უე)ნთა: დიდთა და მცირეთა, დაუმ|[24]ტკიცეთ და ნუვინ უშალავთ ბ(რძანე)ბასა ამას ჩუენსა, ნუცა რას ვინ დააკლებთ ნუ დ[იდსა]|[25] და ნუ მცი-რესა, თუინიერ შეწევნისა და თანადგომისა!

დაიწერა ბ(რძანე)ბაი და სიგელი|[26] ესე ჩუენი ინდიკტიონსა მეფობისა ჩე-მისასა მეათურამეტესა,|[27] ჴელითა მწიგნობრისა ჩუენისა ი ა კ ო ბ ი წ რ ე ლ ი ს-ძ ი ს ა ი თ ა.|

დ ა მ ტ კ ი ც ე ბ ე ბ ი:

1. თ ა მ ა რ ი ს ა:

[28]ქ. მტკიცე ყოს ღ(მერთმა)ნ შეუცვალებლად!|

2. დ ა ვ ი თ ს ო ს ლ ა ნ ი ს ა:

[29]ქ. მე, მეფესა დ (ა ვ ი) თ ს ა ც ა დამიმტკიცებია. მტკიცეა ნებითა ღ(მრ)თი-საითა!|

3. მ ღ ე ი მ ი ს კ რ ე ბ უ ლ ი ს ა (ნუსხური):

[30]ქ. ს(ახე)ლითა ღ(მრ)თის(ა)ჲთა, მ(ა)მისა, ძისა და ს(უ)ლისა წ(მიდ)ი-ს(ა)ჲთა, მ(ეო)ხ(ე)ბითა წ(მიდ)ისა ღ(მრ)თ[ი]|[31]სმშ(ო)ბ(ე)ლი(საჲ)თა, მ(ა)დლითა და შეწევნითა ღირსთა მ(ა)მ(ა)თა ჩ(უე)ნთა: ი (ო ვ ა ნ) ე, შ [ი] |[32] ო და ე ვ ე-გ რ ე ს ი თ ა ესე დაწერილი დავწერეთ ჩ(უე)ნ, სრულად კრ[ებ]|[33]ულმან და ლავ-რამან მ ღ ჳ მ ი ს ა მ ა ნ: ქ (რ ი ს ტ) ე ს სწორმან ა ნ ტ ო ნ ი ჭ ყ ო ნ დ ი დ[ე]|[34]ლ-მ ა ნ დიდითა ღუაწლითა და გ(უ)ლსმოდგინებითა და საფასოჲთა აღუ|[35]ჰამრავი-თა, მოიყვანა წყაროჲ ესე ნუგეშინის-საცემელად ამის უდა|[36]ბნოსათ(ჳ)ს, რ(ომე-ლ)ისა ს(აუ)კ(უ)ნომცა არს ჴსენებაჲ და სუფ(ე)ვაჲ ყ(ოვე)ლთა წ(მიდა)თა თანა!

ესე გლ|[37]ეხნი ქ ო ს ა ჲ ს ძ ე ნ ი, ფუძედ ერთი კუამლად გ, ვითა ამ(ა)ს სი-გ(ე)ლსა შინა გაჩენით სწ[ე]|[38]რიარს(!), მ(ა)თგ(ა)ნ მოგებული არს და წყ(ა)რო-ჲსათ(ჳ)ს მიყენებული. ესე მიწანი, რ(ომე)ლნი თჳ|[39]თ საუფლოჲთა ჴ(ე)ლითა მი-სითა სწერიან, და ვენაჴი, ჰქონდეს მ(ა)თ გლ(ე)ხთა.|[40] ჩ(უე)ნ დავხედენით ამ(ა)ს, რ(ომე)ლ ესენი ოდენ არა ეყოფოდეს მკ(ა)ზმ(ა)ვად წყ(ა)როსა. მ(ა)თითავე კით|[41]ხ-ვითა და ბ(რძანე)ბითა ერთი მეორშაბათე გლეხი, ს(ა)ხ(ე)ლით პ ა ტ ა რ, და მეორე[[დ]] გლეხი, გა|[42]რეთმოსული ქ ა ჩ ა ბ უ რ ა ჲ ს ძ ე, ესენიცა წყაროსავე მიუყენენით მკაზმავად.

უკ(უე)თუ|[43] ნივთიერი რაჲმე საკაზმავი იყოს, ს ხ ა ლ ტ ბ უ რ ი თ ა და სხუაგნურითა ძ(ა)ლითა ზ(ედ)ა|[44] მიეიდოდით და მოჭირვებით ჩ(უე)ნ კრებულო-ბით ვჰკაზმიდეთ. და ამ(ა)თ მეწყ(ა)როე|[45]თა სრულად ყ(ოვე)ლთა ერთი ეველო-გიაჲ ჰქონდის, რაჲცა გაჲყოფოდის შინა დ[ა]|[46] გარეთ.

---

21 ეინც ქქ[1]დ. ბ~ბაჲქ[1]. 22 მპარავთმეძიებელთა ქდ. 24 ნუც ქქ[1]დ. 25 თეინიერ ქ, თჳნიერ ქ[1]. 27 აწრელისძისაჲთა ქქ[1]დ, იწრიელისა ძისათა კ. 28 ქ-ქქ[1]დ. შეუცვალებელად ქქ[1]. 29 ღთი-სათა ქ, ღთისაითა ქ[1], ღმრთისათა დ. 30 ქ-ქქ[1]. ღთისათაჲთა ქქ[1]. წმიდისაითა დ. ღმრთისმშობე-ლისაითა დ. 30—32 მამისა ძისა... და ევეგრესითა — ქქ[1]. 31 იოანე დ. 32 ევაგრესითა დ. სრო-ლად ნსხ. 33 ანტონ ქ[1]. 34 საფასოითა ქქ[1]. აღუჰამრავითა] ილამართეინა ქქ[1]დ. აღაჰამრავითა კ. 35 წყაროი ქქ[1]დ. უდაბნოისათუის ქქ[1]დ. 37 ქოსაისძენი ქქ[1]დ. გ]ბ დ. სწერია ქქ[1]დ, სწერარს კ. 38 წყაროჲსთჳს ქქ[1]დ. 39 სწერან კ. 40 მკაზმვად ქ. 41 მეორშაფათე ქქ[1]დ. მეორედ კ. გარეთმო-ს[რ]ული დ. 42 უკეთუ ქქ[1], უკთო კ. 43 რაიმე ქქ[1]დ. სხეაგნურითა დ. 44 მოეიდოდით ქქ[1]დ. 45 ევოლოგიაჲ დ. რაიცა ქქ[1]დ. გაიყოფოდის ქქ[1]დ. შინად ქქ[1] კდ. და-კ. გარედ ქქ[1]დ.

ამისი შეცვლაჲ ჩ(უე)ნ, კრ(ე)ბ(უ)ლისაგ(ა)ნ, არაოდეს იკ(ა)დროს. და ვინცა ესე ჩ(უე)ნი გ[ა]|[47]გებული შეცვ(ა)ლოს და წარმდებად და უდებებით იურ(ვ)ოდის წყ(ა)როჲსა საქმესა,|[48] კრ(უ)ლმცა არს თჳთ საუფლოჲთა მით სიტყჳთა, რ(ომე)ლი ქ(რისტ)ემ(ა)ნ თ(ა)ვთა მ(ა)თ მ(ო)ციქ(უ)ლთა ჰ(რ)ქ(უ)ა|[49] და ყ(ოვე)ლთამცა მწვალებელთა თ(ან)ა. დაისაჯების ს(უ)ლი მისი და ნუმცა არს ჴსნაჲ მისი დღესა|[50] მ(ა)ს დიდსა გ(ა)ნკითხვისასა!|

4. ანტონ ჭყონდიდლისა:

[51]ქ. სახელითა ღ(მრ)თისაითა, ადიდენ და დაამყარენ ღ(მერ)თ(მა)ნ მეფენი ჩუენნი, დ(ავი)თ და თამარ და ძე|[52] მათი გ(იორგ)ი ლაშა, რ(ომე)ლთა წელნია უჰამრავ და სუფეეაი დაუსრულებელ.

მე, მიწამან|[53] და მლოცველმან მეფობისა მათისამან ანტონი ჭ(ყონდიდელმა)ნ, ვიხილე სახლი ღ(მრ)თისაი წ(მი)დაი უ|[54]დაბნოი მღუიმისაი და მას შინა მყოფნი წ(მი)დანი მამანი ჭირსა და იწროებასა შინა ურწყულობისასა.|[55] და შემწეობითა წ(მი)დისა მამისა შიოისითა ვძებნე და ვპოე წყალი ადგილსა სხალტბის|[56]ასა· და ჴელ-ვყავ მოქმედებად და შეწევნითა მისითა მოვიყვანე წყაროი კარსა წ(მი)დისა ეკლესი(ი)სასა,|[57] ჟამთა წელიწდისა სამისათა, დიდითა შრომითა და გულსმოდგინებითა. და მასვე სათავესა თანა|[58]ვძებნე სხუაი წყალი, რ(ომე)ლი მკუიდრთა მის ადგილისათა არა მოაკლდა, ეგზო|[59]მიეე და უმეტესიცა წყალი. და ვევედრები მასვე წ(მი)დასა და ღ(მერ)თშემოსილსა მამასა|[60] შიოს და მუნ შინა დამკუიდრებულთა წ(მი)დათა მამათა მადლსა, რაითა დაამკუიდროს იგი წ|[61]ყალი მას ადგილსა, სადიდებელად ღ(მრ)თისა და ნუ-
III ქვეყ გეშინისსაცემელად მათ წ(მი)დათა||[62] მამათა.

და მის წყაროისა სათავესა იყო კუამლი ორი სასეფოი, სახელით|[63] აფხაზთანი, და ვჰკადრე და მოვაჴსენე ღ(მრ)თისა სწორსა მეფეთა-მეფესა თამარს,|[64] რაითამცა იგი გლეხნი მის წყაროისა მკაზმავად უბოძნეს და მოაჴსენნეს ამას მო|[65]ნასტერსა. შემიწყალეს და მიბოძნეს და სამსახურიცა იმსახურეს ჯეროანი|[66] და ამით სიგლითა მკუიდრად და თავისუფლ(ა)დ მეფობისა მათისა სალოცავად [აფ]|[67]ხაზეთნი: გ(იორგ)ი და იაბერი, ფუძედ ერთი და კუამლად ორი. და მე გაუჩინე სამ|[68]სახური მის წყაროისი, რ(ომე)ლ ორისავე სახლისაგან თუითოი შვილი მათი|[69] ქუქანკად გაისწავლებოდეს და ჰკაზმვიდენ მას წყაროსა; სხუაი სამსახური|[70] არცა რაი ეკლესი(ი)საი ედვას, თუინიერ წყაროისა კაზმვისაგან კიდე. და თუ დიდი და ნი|[71]ვთნი რაიმე საქმე გამოჩნდეს, რ(ომე)ლი მათგან

---

46 შეცვლად. ვინლაცა ქ[1]ედ. 47 იეროდის ნსხ. კ. 48 რომელ დ. 48—50 რ(ომე)ლი ქ(რისტ)ემ(ა)ნ... დიდსა გ(ა)ნკითხვისასა—ქქ[1]. 49 ჴსნა დ. 51 ღთისაჲთა ქ. ღმრთისაჲთა დ. 52 წელნი ქქ[1]დ. დაუსროლებელ ნსხ. კ. 53 ანტონ ქქ[1]კდ. ღთისა ქქ[1], ღმრთისა დ. 54 მღუიმისა ქქ[1]დ. ურწყოლობისასა ნსხ. კ. 55 ვპოვე ქ[1]კდ. 56 ეკლესისასა კ. 57 წელიწადისა ქქ[1]კდ. მასვე სათავესა] მოსლვისა თავსა ქქ[1]. მისლვისა თვისა კ. 58 ვპძებნე ქქ[1]დ. არ დ. ეგზომიეე] ეგზომ მოვიდა ქქ[1]დ. ეგზომიეე და] ეგზო მიეიდა კ. 60 დამკუიდრებულთ ქ[1]. რათა ქქ[1]დ. 61 და ნუგეშინის საცემელად მათ წ(მი)დათა მამათა-ქქ[1]. ნოგეშინის საცემელად ნსხ. კ. 62 მის] მას ქქ[1]დ. 63 ღეთისა ქქ[1]. 64 უბუძნეს ნსხ. ქქ[1]კ. მას კ. ამას -ქქ[1]დ. 65 სამსახურიცა იმსახურეს] მსახურიცა მსახურეს ქქ[1]. მსახურეს კ. ჯეროვანი ქდ. 66 ამით] ამა ქქ[1]დ. მათისა] თამარისა ქქ[1]დ. აფხაზეთნი] აფხაზთანი იგი ქდ. აფხაზეთნი იგი ქ[1]. 67 ფოძედ ნსხ. ქქ[1]. კოამლად ნსხ, ქ. კომლად ქ[1]კდ. 68 წყაროისი ქქ[1]დ. ორსავე ქ. თკთოი ქ[1]. 69 გაისწაელებოდის კ. სამსახური] მსახური ქქ[1]. 70 ეკლესიისა ქქ[1]დ. თჳნიერ ქ[1]. თჳნიერ წყაროის ქდ. თო ნსხ. კ. ნივთიანი კ.

არ იქნებოდეს, მონასტერი დაუდგებოდეს,|[72] ანუ თუით მემღუიმე და კრებული ზ(ედ)ა მიეიდოდეს და ყოვლ[ი]თურთ უნაკლულოდ|[73] ჰკაზმეიდენ.// და მილი ოდეს-ცა უნდეს, მემღუიმე გაიღებდეს ეკლესი(ი)სა ძალითა და საფასოითა.//* და ამათ გლეხთა ორთავეს სწორად მივსცენით მიწანი მონასტრი|[74]საგან სხალტბას: სახელდებით: ბოტკოს და დიდველს დღისა ათისაი და წყა|[75]როისა სათავესა ორისა დღისაი და ვენაჴი, რ(ომე)ლ საკრებულოი იდვა სხალტბას.|

[76]აწ ესე, ვითა ქნილა და გაგებულა, მტკიცე ყოს ღ(მერთმა)ნ და თუით მან წ(მი)დ(ამა)ნ შიო. და ვინ|[77]ცა და რამანცა გუარმან კაცმან: დიდმან ანუ მცირემან, აზნაურმან ანუ მოსაკარგვემან**, ჴე|[78]ლისუფალმან ანუ უჴელისუფლომან, მონაზონმან გინა ერისაგანმან***, გარეთმან და თუ|[79]ნდა შინა მყოფმან, წინამძღუარმან, მოძღუარმან და ანუ კრებულმან დააკლო|[80]ს, შეცვალოს და წარმდებებით აღარ ჰკაზმოს და არ იურვოს, რაისაცა მიზე|[81]ზისა მოღებითა, ნისტორმცა არს ყ(ოვლა)დ წ(მი)დისა ღ(მრ)თისმშობელისათუის, არიოზ — ძისა მისისა|[82]თუის, ჰეროდე — ნათლისმცემელისათუის, დომენტიანე — ი(ოვა)ნე მახარებელისათუის, ნერო|[83]ნ — წ(მი)დათა მოციქულთათუის, დეოკლიტიანე და მაქსიმი(ა)ნე — წ(მი)დათა მოწამეთათუის; და|[84] სადაცა უსისხლო მსხუერპლი შეიწირვის და ანუ შეწირულა და ბარძიმსა|[85] შინა წყალი ერთვის და რთულა, მისმცა ყუელაისა მადლითა კრულია ცათა შინა|[86] და ქუეყანასა ზედა. და მემცა უბრალო ვიქმნები ყოველთა ცოდვათა ჩემთაგან. და|[87] ამას წ(მი)დისა უდაბნოსა შინა მყოფთა რასაცა ჟამსა ჰმართებდეს და საურავი უნდეს, დააკ|[88]ლონ და არ იურეონ, უზიარებელმცა იქმნებიან დღესა ჴორცთაგან გან-სლ|[89]ვისა მათისსა და გამო-მცა-ეჴუებიან კრებულისაგან წ(მი)დათა მამათაისა!***|

[5.] [90]ქ. ამ(ა)ს ბ(რძანე)ბასა და სიგ(ე)ლსა ღ(მრთი)სა სწორისა მეფეთ-მეფ(ი)სა თამარისასა და ანტონი ჭ(ყონ)დ(ი)დ(ე)ლ(ი)ს|[91] და წმიდათა მამათა მღ{უი}მელთა, რ(ომე)ლ წყაროსათ(ჳ)ს გაჩ(ე)ნით გლ(ე)ხნი|[92] გაუჩ(ე)ნ(ი)ან და მეწყაროეთათ(ჳ)ს ვენაჴი და ველოგ(ი)აი მიუც(ე)მიან, მეცა,|[93]

---

71 დაუდგებოდეს] დაუდებდეს ქქ[1]. 72 ანუ ნსხ. კ. ზ(ედ)ა მიეიდოდეს] ჩამოეიდოდეს ქ[1]დ. ყოვლითურთ უნაკლულოდ ნსხ. კქ. 73 მილი] მალი ქქ[1]კდ. ეკლესისა კ. ეკლესიისა ქდ. საფასითა ქდ. ორთავე ქ[1]. | ორთავე ქდ. 74 დიდველს ქ[1]ქკ. დიდველსა დ. ათის ქქ[1]დ. 75 სათავესა] თავესა ქქ[1]დ. დღისა ქქ[1]დ. რ~ლი კ. რომელი საკრებულო ქქ[1]დ. 76 ესე] ეს ქქ[1]დ. ქმნილა ქქ[1]დ. 77 ანუ ნსხ. კ. ანუ] გინა ქქ[1]. 78 ანუ ნსხ. კ. უჴელისუფლომან] ჴელისუფლომან ქქ[1]. თუნდა ნსხ. კ. 79 ანუ ნსხ. კ. 80 რაისაცა] რომლისაცა ქქ[1]დ. 81 ღთ~ის მშობელისათუის ქ[1], ღმრთისმშობლისათუის ქდ. 82 ნათლისმცემელისათუის დ. იოანე ქქ[1]კდ. 83 მაქსიმინე ქქ[1]კ. 84 სადაც ქქ[1]დ. ანუ]ან ქქ[1]კდ. ანუ შეწირულა ნსხ. ქქ[1]კ. 85 რთულა ნსხ. ქქ[1]კ. ყუელასა ქქ[1] დ. კრულია ნსხ. კ. 86 ქუეყანას დ. 86—89 და მემცა... წ(მი)დათა მამათაისა — ქ. 87 წ~დასა კ. წმიდასა დ. ჟამისა მართებდეს დ. უნდეს+და დ. 88 უზიარებელმცა] უსარგებლომც დ. განსლვასა კ. 89 მათისასა კდ. გამომცაეჴოებიან კ. მამათასა კდ. 90 ღეთისა ქქ[1]. ჭყონდიდელის] და გიორგის ქქ[1]დ. 91 მღჳმელთა ქქ[1]დ. მღმელთა ქკ. გლეხნი] მოხნი (?) ქქ[1]. 92 გაჩ(ე)ნ(ი)ან ქქ[1]კ. მეწყაროეთათუის ქქ[1]დ. და ველოგ(ი)აი მიუც(ე)მიან — ქქ[1]დ. ველოგაი მიუცმიან კ.

* „და მილი... საფასოითა" ტექსტის ეს ნაწილი, ტექსტისავე ხელით ნაწერი, მოთავსებულია მარცხენა კიდეზე. ჩვენ მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ ამ ტექსტის აქ ჩასმა. ქქ[1] კდ-სთან იგი საბუთის ბოლოსაა მოთავსებული.

** დედანში და გამოცემებშიც „აზნაურის" შემდეგ წერია „ერისაგანმან", ხოლო „მონაზონის" შემდეგ — „მოსაკარგვემან". ეს საბუთის დამწერის უნებლიე აღრევა უნდა იყოს.

*** დედნის ფოტო აქ წყდება. ამის შემდეგ ტექსტი აღდგენილი გვაქვს ს. კაკაბაძის მიერ გადმოღებული პირის მიხედვით.

ქ(რისტე)ს მ(ი)ერ ქ(ართლი)სა მ(თავარებისკოპო)სი, მოწ(ა)მე და დამამტკიც(ე)ბ(ე)ლი ვარ ბ(რძანე)ბისა მათისა.|

[94]ვ(ი)ნცა და რ(ა)საცა მიზეზს (sic) შეცვლ(ი)ს დასადგის (sic) ამ(ი)ს წყ(ა)რ(ოჲ)სა საქმე,|[95] ღ(მერთმა)ნ იგი შეცუ(ა)ლ(ო)ს წესთაგ(ა)ნ ს(ა)ღმ(რ)თოთა და დამამტკიცებელნი ღ(მერთმა)ნ აკ(უ)რთხნ(ე)ს!|

სათაური:*

[96]ქ. ეს სიგელი წმიდის შიოსა არს, სხალტბური.**

93 ქ(ართლი)სა] უფლისა ქქ^{1}დ. მთავარეპისკოპოსი ქქ^{1}დ. 94—95 ვინცა [და რ(ა)საცა... აკ(უ)რთხნ(ე)ს — ქ^{1}დ.94 შეცვლის კ. 96 არის კ.

* თ. ჟორდანიას აზრით მიწერილია XVII ს. ხელით.

** 96 სტრიქონი კ-თან საბუთის დასაწყისშია.

21

[1207/1208]. სიგელი გიორგი მეფისა გელათისადმი

დ ე დ ა ნ ი; ხი, Qd 8511; ეტრატი; 60—62,5×24,5; 2 კეფი: I, 40; II, 20—22,5; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; განკვეთის გასაძლიერებლად (საბუთის ერთი ნაკვეთის დამთავრების, ან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სიტყვების გამოყოფის ნიშნად) ორწერტილს ემატება დეფიზი; თავნაკლული; დაწერილი XIII ს. გარდამავალი მხედრულით.

საბუთს ჟ და კ გამოცემების დროსაც ჰკლებია დასაწყისი, მაგრამ, 3 სტრიქონით უფრო ნაკლები, ვიდრე დღეს, ამიტომ კორპუსის გამოცემაში ტექსტის პირველი სამი სტრიქონი აღდგენილია ამ გამოცემების საფუძველზე.

საბუთის დედანი დაიკარგა პირველი მსოფლიო ომის დროს ჩრდ. კავკასიაში ქართული საბუთების ევაკუაციის დროს. 1958 წ. ის კვლავ აღმოჩნდა: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ხელნაწერთა ინსტიტუტმა შეიძინა საბუთი მოქ. მამისაშვილისაგან, რომელმაც მას მიაკვლია ქ. პიატიგორსკში.

ს ა ბ უ თ ს უ ზ ი ს თ ა რ ი ღ ი: გიორგის მეფობის მეექვსე ინდიკტიონი (1202+5-6=1207/8).

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1). 1078 (ჟ); 2) 1212 (კ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: ეს საბუთი, ისევე როგორც გიორგი მეფის სიგელი მღვიმის მონასტრისადმი (№ 23), დაწერილია მიქაელ კატარაწისძის მიერ, მაშასადამე, გაცემულია იმავე მეფის მიერ. ორივე საბუთი წარმოდგენილ გამოცემაში მიჩნეულია ლაშა გიორგის სიგელებად, რაზეც მიუთითებს: 1) პალეოგრაფიული ნიშნები; 2) მღვიმისადმი ბოძებულ სიგელში მოხსენიებულია ქართლის მთავარეპისკოპოსი იოვანე, რომელიც ლაშა-გიორგის თანამედროვე ჩანს № 24 საბუთიდანაც.

ამრიგად, კორპუსში საბუთი დათარიღებულია ლაშა-გიორგის მეფობის მე-6 ინდიკტიონით. ეს ინდიკტიონი კი ათვლილია 1202 წლიდან: 1) ლაშა თამარმა თავის თანამოსაყდრედ აკურთხა 12—13 წლის ასაკში ([48], 370; [49], 151); 2) თამარის გარდაცვალების დროს ის ყოფილა 18 წლის ([49], 151), ე. ი. ლაშას პირველი კურთხევა მეფედ მომხდარა თამარის გარდაცვალებამდე 5 წლით ადრე; 3) ლაშა დაბადებულა 1189 წ. ([49], 56—57, 124). ამრიგად, ლაშას პირველი კურთხევა მომხდარა 1202 წელს, ორნაირი გამოანგარიშებით: ა) 1189 (ლაშას დაბადების თარიღი)+13 (ლაშას წლოვანება პირველი კურთხევის დროს)=1202; ბ) 1207 (თამარის გარდაცვალების თარიღი) — 5 (ლაშას

პირველი კურთხევიდან თამარის გარდაცვალებამდე გასული დრო) = 1202. როგორც ჩანს, ლაშას პირველი კურთხევა მომხდარა ბასიანის ომისა და დავით სოსლანის გარდაცვალების ახლო ხანში.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [38], თ. ჟორდანია, 50 (ჟ); 2) [14], ს. კაკაბაძე, 127 (კ).

...ბელიყო... ვინცა თ͞ა ჯერ იყო... [წინამძღუარისაგან და ბ ა ნ ჯ ა ს ნასყიდი არს]... [მწირველისა ჩუენისაგან, იგიც ამის სამწირველოისა ჩვენისადა და]|[2] გუიმ[ტკიცებია. ჰქონდეს სოფელი დ ე რ ჩ ი სამწირველოსა]|[3] ჩუენსა [რაიც მონასტერს (±7)]* ილად არს მისითა ზღვ.|[4]რითა და მიმდგომითა მთითა, ბარითა, ტყითა, ველითა, წყლ|[5]ითა, წისქუილითა, სალუინითა, სათიბითა და ყ(ოვ)ლითა სამართლი|[6]ანითა მიმდგომითა მისითა, თავისუფლად და შეუვალ|[7]ად, ვითა სხუანი მონას[ტ]რ[ი]სა საქ[ო]ნელნი, შეუვალნი არიან.|

[8]და არავინ გუიბ(რძანე)ბია მშლელი და მაქცეველი ბ(რძანე)ბ(უ)ლისა ამი|[9]ს ჩუენისაი: არცა მეუნებლე, მავნებელი და დამაკლებელი|[10] მისი.

აწ, ვინცა ჰნახოთ ბ(რძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩუენი: ე(რისთავთ)-ე(რისთა)ვთა,|[11] ოთხმიზდურთა, ნაცვალთა, ტყისმცველთ-უხუცესთა და ყ(ოველ)თა|[12] მათ ქუეშეთა ჴელისუფალთა და საქმისმოქმედთა ჩ(უე)ნთა, დაამტ|[13]კიცეთ და ნუ ვინ უშლით ბ(რძანე)ბასა ამას ჩუენსა, ნუცა რას ვინ დააკლ|[14]ებთ, თუინიერ შეწევნისა და თანადგომისა.

და თქუენ, წ(მი)დანო მეუ|[15]ფენო: ა(ფ ხ ა ზ თ ა) და ქ(ა რ თ ლ ი ს ა) (კათალიკო)ზნო და წ(მი)დანო მღდელთ-მოძღუარნო, უჯუარო|[16]ბითა დაამტკიცეთ!

დაიწერა ბ(რძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩ(უე)ნი||[17] ინდიკტიონსა მეფობისა ჩემისასა მე ვ-სა,|[18] ჴელითა მწიგნობრისა ჩუენისა მ(ი)ქ(აე)ლ კ ა ტ ა რ ა წ ი ს ძ ი ს ა ი თ ა.|

II კეჲი

დ ა მ ტ კ ი ც ე ბ ა:

[19]ქ. ჩემ, გ(ი ო რ გ)ი მეფისაგან, მტკიცეა და უ|[20]ქცეველი ნებითა ღ(მრ)თისაითა.

1 იყო] დეს კ. წინამძღურისაგან კ. 2. სამწირველესა ჟ, სამწირველსა (sic) კ. 3 ილად] და ჟკ. მზღვრითა ჟ. 4 მიდგომითა კ. 7 საქონელნი] [სო]ფელნი ჟკ. შეუალნი ჟ. 8 გუიბძანება ჟ. გუიბ͞ბია კ. მქცეველი ბძანებულისა ჟ. 9 ჩუენისა ჟ, ჩუენისი კ. არც კ. 19 ვინც კ. 11 ოთხმისდურთა ჟ. 13 ბძანებასა ჟ. ნურცა ჟ. ნუცა რას] ნუცრას კ. 14 წმინდანო ჟ. 15 წმინდანო ჟ. 16 ბძანება ჟ. 18 მიქელ ჟკ. 19 მტკიცეა] მტკიცე არს ჟ. 20 ღმთისათა ჟ, ღ͞თისათა კ.

* აქამდე ტექსტი აღდგენილი გვაქეს ჟ-ს და კ-ს გამოცემების მიხედვით.

22

[1207/1222]. სიგელი გიორგი მეფისა ქვათახევისადმი

დედანი; ხი, Ad—18; ეტრატი; 58,5×28,5; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; დაზიანებული: ჩამოგლეჯილია მარჯვენა კიდის ზედა ნაწილი; ამოგლეჯილია მარჯვენა მხარეზე სამი ადგილი, რის გამოც დაზიანებულია 1, 3—8, 10, 11 სტრიქონების ბოლო ნაწილი; მარცხენა კიდეზე ჩამოგლეჯილია 6, 12 სტრიქონების დასაწყისი; ბოლონაკლული; საბუთი ასევე დაზიანებული ყოფილა ჟ გამოცემის დროს. verso-ზე, XV ს-ის ხელით, მიწერილია თადეოზ მოურავის წიგნი ქვათახევისადმი (39 სტრიქონი) — დაზიანებული, ბოლონაკლული.

დედნის შემორჩენილ ნაწილს თარიღი არ უზის (იყო თუ არა თარიღი დედნის დაზიანებულ ნიწილში არ ჩანს).

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) 1178 ახლო დრო (ჟ); 2) 1213—1222 (დ).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი. საბუთი ეკუთვნის ლაშა გიორგის, რაზეც მიუთითებს: 1) პალეოგრაფიული ნიშნები; 2) სიგელის გაცემაზე მეფესთან შუამდგომლობს ქართლის ერისთავი სულა სურამელი, ძე რატი სურამელისა. ეს უკანასკნელი თამარ მეფის თანამედროვე იყო ([49], 32,34) და ამდენად, ცხადია, მისი ძე ქართლის ერისთავად იქნებოდა ლაშა გიორგისა და არა გიორგი III-ის მეფობის ხანაში; 3) საბუთი გაცემული ჩანს ლაშა გიორგის ერთმეფობის დროს, თამარის გარდაცვალების (1207) შემდგომ.

გამოცემები:

1) [53], თ. ჟორდანია, 266 (ჟ); 2) [50], ი. დოლიძე, № 15.

ქ. სახელითა ღ(მრ)თისაითა გ(იორგ)ისგან [ბაგრატუნიანისა, ნე]ბითა|[2] ღ(მრ)თისაითა აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა|[3] მეფისა, შარვანშა და შაჰანშა და ყ(ოვ)ლისა აღმოსავლეთისა და [დასავ]ლეთისა|[4] ფლობით-მპყრობელისა.

აწცა მოვიდა ჩუენს [წინაშე] სულ[ა]|[5] ქ(ართლი)ს ე(რისთა)ვი, ძე ე(რისთავთ)-ე(რისთავ)ისა ქ(ართლი)ს ე(რისთა)ვისა რატი სურამელ[ი-

1 ღთისათა ჟ. [ბაგრატუნიანისა]—კდ. 2 ღთისათა ჟ. სუმეხთა ნსხ. ჟ. 4 აწც ჟ ჩუენს [წინაშე] სულა] ჩუე[ნ..სულა]..ჟ. ჩუენს წინაშე] ჩუენთან დ.

ს ა]. გუეჰაჯა და მო|[6][გუაჴ]სენა, რაითამცა შე(ვიწყალე)თ და ქ ა რ თ ლ ი ს სოფელი ს უ ე ლ ნ ე თ ი, რ(ომელ)ი|[7] პაპისა ჩუენისაგან პაპასა და მამასა ჩის(ს)ა ჰქონებოდა [და ჩუენგ]ან მას[ა]|[8] ჰქონდა ს ა-ქ ა რ თ ლ ი ს-ერისთვუასაგანმცა გ[ამოვიღეთ და მო]ნასტერსა|[9] მისსა ქ ე ა თ ა ჴ ე ვ ს შევსწირეთ.

დაგუაჯერა ღ(მერ)თ(მ)ან, ვისმინეთ ჰაჯაი|[10] და მოჴსენებაი ე(რისთავთ)-ე(რისთავ)ისა ს უ ლ ა ქ(ა რ თ ლ ი)ს ე(რ ი ს თ ა)ვ ი ს ა ი და ს უ ე ლ [ნ ე-თ ი] გამო|[11]გუიღია ს ა-ქ ა რ თ ლ ი ს-ე(რისთავო)ისაგან და შეგუიწ[ირავს ეს-რ]ედ მფარვ|[12][ელი]სა ჩუენისა ყ(ოვე)ლად წმიდისა ღ(მრ)თისმშობელისა და მონასტრისა|[13] მისისა ქ ე ა თ ა ჴ ე ვ ი ს ა დ ა, სალოცველად და წარსამართე[ბელად მე]ფობი|[14]სა ჩუენისად.

ჰქონდეს ქ ე ა თ ა ჴ ე ვ ს ა მონასტერსა ს უ ე ლ ნ ე თ [ი მთ]ითა, ბა|[15]რითა, ტყითა, ველითა, წყლითა, წისქუილითა [და ყ](ოვე)ლითა მიმ|[16][დგომითა მისითა, საჴმრითა და უჴმრითა, მკუიდრად, თავისუფლად და შეუვალად ყოვლისა შესავლისა და გამოსავლისაგან]...

6 სუელეთი ქდ. 7 ჰქონებუდა ნსხ. ქ. [და ჩუენგ]ან მას[ა]]... ნ მე[რმე] დ. ...ნ მე... (და რადგან მერმე?) ქ. 8 ჰქუნდა ნსხ. ქ. საქართლის (sic) ქ. ერისთეუისაგანმცა გ[ამოვიღეთ და]] ერისთეისაგანაც გ...ქ, ერისთეისაგ[ა]ნ[ა]მც გ... დ. 9 შევსწირეთ (შევწირეთ?) ქ. 10 ერისთავთ-ერისთავის ქდ. სულე[თი] ქ. სუელე[თი] დ. 11 საქართლის (sic) ქდ. ერისთავისაგან ქდ. [ესრ] ედ მფარვ[ელი]სა]... მთავარ [წმიდა]სა ქ, მთავარ [წმიდი]სა დ. 12 ჩუენსა ქ. 12—13 მონასტრსა მისსა ქეათაჴევისდა ქ. მონასტრის მისის ქეათაჴევისდა დ. 13 წარსამართებლად დ. მეფუბისა ნსხ. ქ. 14 ჰქუნდეს ნსხ. ქ. ქეათაჴევს ქდ. სუელეთ... ქ, სუელეთ[ი] დ. [მთ]ითა ბარითა] ...ლითა გ...რითა ქ. 15 წისქუ...ქ. 15—16 მიმ[დგომითა... შესავლისა და გამოსავლისაგან] — ქ. 16 [საჴმრითა და... გამოსავლისაგან] — დ.

23

1211/1212 ბრძანება გიორგი მეფისა მღვიმისადმი

დედნის ძირითადი ნაწილი დაკარგულია. გ ვ ა ქ ვ ს: 1) დედნის ფრაგმენტი; 2) პირი სრული დედნისა; 3) ფოტო სრული დედნის recto-სი; 4) დედანზე დამყარებული ორი გამოცემა (ჟ, კ); 5) ერთ-ერთ წინა გამოცემაზე (ჟ) და პირზე დამყარებული მესამე გამოცემა (დ).

I. ს რ უ ლ ი დ ე დ ნ ი ს ზ ო მ ა (კ-ს მიხედვით): 92×26-26¼;

II. დ ე დ ნ ი ს ფ რ ა გ მ ე ნ ტ ი: სცსა, 1448-1723; ეტრატი; მეორე კეფი: 34,5×25,5; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი, ზოგჯერ, განკვეთის სიმკვეთრისათვის, ან აზრის დამთავრების ნიშნად, ემატება დეფიზი.

III. პ ი რ ი: ხი, Ad 477; გადაწერილი XIX ს. (დ-ს მიხედვით — XVII ს.: [50], 594); გადამწერი უხეშად ამახინჯებს ცალკეულ სიტყვებს, აშკარად ვერ ერკვევა საბუთში. ამის გამო კითხვასხვაობებს ამ პირთან არ ვუთითებთ.

IV. ფ ო ტ ო (სრული დედნის recto-სი): დიაპოზიტივი დაცულია ივ. ჯავახიშვილის არქივში, ხელნაწერთა ინსტიტუტში: № 2197. დედნის recto-ს ფოტო დართულია აგრეთვე კ გამოცემისთვის, მაგრამ, იმდენად შემცირებული, რომ მისი გამოყენება საბუთის გამოსაცემად თითქმის შეუძლებელია. ივ. ჯავახიშვილის არქივში დაცული დიაპოზიტივი და კ გამოცემის ფოტო, როგორც ჩანს, ან ერთიდაიგივე ნეგატივიდანაა დაბეჭდილი, ან ერთდროულია, რადგანაც ორივეზე საბუთი ერთნაირ მდგომარეობაშია წარმოდგენილი, დაცულობის მხრივ: 1) დაზიანებულია თავი — შუაზე გახეულია 1,2,3 სტრიქონები; 2) ჩამოგლეჯილია ზედა მარცხენა კუთხე (1 სტრიქონს აკლია „ქ"-ს ზედა ნახევარი); 3) აგრეთვე მარჯვენა მხარე (1 სტრიქონს ბოლოში აკლია 8 ასო, 4 სტრიქონს — 2 ასო); 4) 2 სტრიქონში ბოლო შვიდ ასოს და 5 სტრიქონში ბოლო 4 ასოს ადგილი გაშავებულია.

წარმოდგენილი გამოცემა ემყარება დედნის ფრაგმენტს და სრული დედნის recto-ს ფოტოს. დედნის verso გამოცემულია კ-ს მიხედვით.

ს ა ბ უ თ ს უ ზ ი ს თ ა რ ი ღ ი: გიორგის მეფობის მეათე ინდიკტიონი.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1082 (ჟ); 2) 1220 (კ); 3) 1222 (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: 1) საბუთი ეკუთვნის ლაშა-გიორგის, (იხ. № 21 საბუთის აღწერილობა); 2) ლაშა გიორგის თანამოსაყდრედ კურთხევა ნაგულისხმევია 1202 წელს (თამარის გარდაცვალე-

ბამდე 5 წლით ადრე) და აქედანაა ათვლილი ლაშას მეფობის მეათე ინდიკტიონი: 1202+9-10=1211/12.

გამოცემები:

1) [38], თ. ჟორდანია, 12—14 (ჟ); 2) [32], კაკაბაძე, 11—12 (კ): 3) [50], ი. დოლიძე, № 16 (დ).

[ქ.] სახელითა ღ(მრ)თისაითა ესე ბ(რძანე)ბაი ჩემი არს გ(იორგ)ი ბაგრ[ატუნიანი]სა,|[2] ნებითა ღ(მრ)თისაითა აფხაზთა და ქართ!ველთა, რანთა, კახთა და|[3] სომეხთა მეფისაი, შარვანშა და შაჰანშა და ყ(ოვ)ლისა აღმო|[4]სავლეთისა და დასავლეთისა თუითმპყრობელისაი.

[მო]|[5]გუაჴსენა ქ(რისტე)ს გამორჩეულმან სასომან და მეფემან ჩ(უე)ნმან წ(მიდამა)ნ მამა|[6]მთავარმან ი(ოვა)ნე, ქ(ართლისა) მ(თავარ)ე(ბისკოპო)სმან, უდაბნოისა მღუიმისა სოფლისა აგარისა საქმე|[7] და გუეჰაჯა, რ(ომე)ლ ჩუენისა ზროხისა შებმაი ზედ ედვა ფუძესა ზ(ედ)ა|[8], რა(ითა)მცა იგი გაუშუით, სალოცველად მეფობისა ჩუენისად.

ჩ(უე)ნ|[9] ვისმინეთ მოჴსენებაი და ჰაჯაი მისი ი(ოვა)ნე ქ(ართლისა) მ(თავარ)ე(ბისკოპო)სისაი და გაგუიშ|[10]უია ზროხისა შებმაი, რ(ომე)ლი ზედა ედვა უდაბნოისა მღუიმისა სო|[11]ფელსა აგარასა, რაიცა მღუიმისაი არს საკუირაოისა გლეხითუ[21]|რთ.

და ამისთუის გუიჩინა მწირველი და გაგუიკუეთა საწირავ|[13]ად ჩუენთუის ათორმეტნი საუფლონი დღესასწაულნი და|[14] მარხვათა შაბათ-კუირიაკენი. ესე ჩუენთუის განჩენილი არ|[15]ოდეს დაეცადოს, ვიდრემდის იგი უდაბნოი ეგოს. და არა|[16]ვინ გუიბ(რძანე)ბია მშლელი და მაქცეველი ბ(რძანე)ბ(უ)ლისა ამის ჩუენისაი,|[17] არცა მეუნებლე, მავნებელი და დამაკლებელი მისი.||

11 კეფი |[18]აწ, ვინცა ჰნახოთ ბ(რძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩ(უე)ნი საგამგეო|[19]ისა ჩუენისა მოურავთა, მუხნარ{ი}სა ციხისთავთა, მეზროხ|[20]ეთა და ყ(ოვე)ლთა საქმის-მოქმედთა ჩ(უე)ნთა, დიდთა და მცირეთა, დაა|[21]მტკიცეთ და ნუმცა-ვის ჴელ-გეწიფების შლად და ქცევად|[22] ბ(რძანე)ბისა ამის ჩუენისად!

დაიწერა ბ(რძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩ(უე)ნი ინდიკტი|[23]ონსა მეფობისა ჩ(უე)ნისასა მეათესა, ჴელითა მწიგნო|[24]ბრ{ი}სა ჩ(უე)ნისა მიქაელ კატარაწისძისაითა.

დამტკიცება გიორგი მეფისა:

|[25]ქ. მტკიცეა ნებითა ღ(მრ)თისაითა!||

მინაწერები v-ზე:

1. მღვიმის საბუთების ნუსხა, XV—XVI სს. მდარე მხედრულით (ნაწერი გადასულია და ძნელად იკითხება; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი, ან ორწერტილი დეფისით):

---

[1] ქ. -ჟკდ. ღთისაითა ჟ. ღთ˝ისაითა კ. ღმრთისაითა დ. ბრძანებაჲ ჟ, ბრძანება დ. 2 ღვთისაითა ჟ. ღ˝თისაითა კ. ღმრთისაითა დ. აბხაზთა ჟდ. 5 მეფემან (sic) ჟ. მე[უ]ფემან დ. ჩემმან დ. მამა[თ]მთავარმან კ. 6 იოანე ჟდ. მთავარეპისკოპოსმან (ი˝ნე ქ. მესმან) ჟ. მთავარეპისკოპოსმან დ. 7 რომელი ჟკდ. 8 რათამცა ჟდ. 9 მთავარეპისკოპოსისა (მესისი) ჟ. მთავარეპისკოპოსისა დ. 11 რაც ჟდ. 12 გაგუიჩენია დ. გაგუიკეთა ჟკ. გაგუეკუეთა დ. 14 შაბათ-კუირიაკნენი ჟდ. 15 უდაბნო ჟდ. 16 მქცეველი ჟდ. ბრძანებულისა] გაგებულისა დ. ჩუენისა ჟდ. 17 დამკლებელი ჟდ. 24. კატარაწისძისითა კ. 25 ქ-ჟდ. ღ˝თისათა ჟ. ღთ˝ისითა კ. ღმრთისათა დ.

...[ერთი] ახატანური... ისა... ერთი ქანდა[ური; ერთი] სხალტბური; ერთი ახატანური თავი სიგელი სხუა; ერთი სიგელი ქალაქისა მამულისა და კართა; ერთი სიგელი სხუა დაოთური; ერთი [სიგე]ლ[ი] შიოსუბნური; ერთი სიგელი თელეთური; სიგელი სხალ[ტბური] სხუავე; სიგელი ძალური, რუსხ<ა>მ<ა>ულსა რუსა; სიგელი ერთი ე... მამულთა თარხნობისა; სიგელი ქალაქურისა წყ(ა)ლ(ობ)ისა; სიგ[ელი] იმერთა — ლომა ლომას ძეთა.

2. სათაური გიორგი მეფის სიგლისა (XVII ს. მხედრულით; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი, ან ორწერტილი დეფისით):

ქ. სიგელი აგარისა მართალი და ჭეშმარიტი;

3. სათაური გიორგი მეფის სიგლისა (ნუსხა-ხუცურით):

სიგელი აგარისა*.

1—12 ერთი... აგარისა-დ. 1 ერთი ახატანური] ახატანური ექ. ქანდაური] ქანდა... -ე. ერთი -ე 3—4 სიგელი შიოსუბნური] ... ლ შიოსუბნური ექ. ექ. 4—5 სხალტბური სხუავე] სხლური სხუაეი (?) ე. 5 რუსხამაულსა კ. რუსხმაურისა ე. რუსა-ე. 6 ე...]—ე. თარხანობისა ექ. წყალობისა] წ˝ყლისა ექ. სიგელი] სიგ... ექ. 10 ქ. -ე. 12 სიგელი აგარისა—ე.

* 25 სტრიქონის შემდეგ აღდგენილი გვაქვს კ გამოცემის მიხედვით.

24

[1230-იანი წლების I ნახ.]. დაწერილი დემეტრე წირკნელისა საგასადმი

დედანი დაკარგულია. გვაქვს მხოლოდ საბუთის თავნაკლულ და ძლიერ დაზიანებულ დედანზე დამყარებული გამოცემა (ჟ).

დ ე დ ნ ი ს ა ღ წ ე რ ი ლ ო ბ ა ჟ გამოცემის მიხედვით: სინოდალური კანტორის სიგელი № 39; ეტრატი; XIII ს-ის მხედრული; 1 არშინი×5½ ვერშოკზე; თავნაკლული; ადგილ-ადგილ ტექსტი სრულიად გადასული.

ჟ გამოცემა ემყარება საბუთის ამ დაზიანებულ დედანს. ამასთან, იგი ამოკლებს საბუთის კრულობით ნაწილს. წარმოდგენილი გამოცემა ემყარება ჟ გამოცემას. აზრობრივად გასწორებული და აღდგენილია ზოგი ადგილი.

ს ა ბ უ თ ს თ ა რ ი ღ ი ა რ უ ზ ი ს.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ა შ ი: 1236—1248 (ჟ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: 1. ქვე-და ქრონოლოგიური ზღვარია ჯალალედინის შემოსევები: საბუთში მოხსენიებულია — „ხვარაზმელთა მორბევა"; 2. ზედა ქრონოლოგიური ზღვარია მონღოლთა შემოჭრა: ჩანს, რომ საბუთის დაწერის ჟამს საქართველოს ჯერ არ განუცდია მონღოლთა თავდასხმა.

გ ა მ ო ც ე მ ა:

[38], თ. ჟორდანია, 62—63 (ჟ).

[...] ესე დაწერილი მე, დ ე მ ე ტ რ ე [წ ი რ კ ნ ე ლ მ ა ნ] [...] მამამან ჩემმან ნ ი კ ო ლ ა ო ზ და ძმათა ჩემთა ი ო ვ ა ნ ე და გ(ი ო რ გ)ი დაგიწერეთ[...] ძმასა შენსა დ(ა)ნ(იელ)ს და ყ(ოველ)თა მომავალთა თქუენთა, მას ჟამსა, ოდეს ჩ(უე)ნისა გამზრდელისა ი(ოვა)ნე მთავარებისკოპოზისა სამწირველი პ[ური]თა ჰქონებოდა დაწერით და მათი აღარ-ვინ იყო უკაცურობ[ითა] და ჟამთა შეშლითა სახლი და საქონებელი ყუელაი დაშავებულ იყო.

აწ თქუენდა მოგუიცემია მკუიდრად მამულად სახლი და პური უკუღავი და (ა)გ ა რ ა ს ორი ვენაჴი მიწიანი, ს ხ ა ლ ტ ბ ა ს ვენაჴი და მიწანი და წყლისპირს ვაზნი, კითხ[ვითა და] ნება-დართვითა სრულად მღუიმისა კრებულთაითა. ესე ყუელა [გამზრდე]ლისა ჩ(უე)ნისა მისგან აშენებულისა ნათლისმცემლისა ეკ-

1 წირკნელმან] — ჟ. 2 ნიკოლოზ ჟ. თოანე ჟ. 4 ი̃ნე ჟ.

ლესია და უშენი <და> ხუარაზმელთა მორბევასა შიგა ყუელაი მოიშალა. და მას ჟამსა ესე გამოვარჩიეთ, რომელ მღუიმეს გქონდეს ჩ(უე)ნსა [სამწი]რეელოსა [სახლსა]. და [შაბათ]-კჳირეთა და დღესასწაულთა ჩუენსა ეკლესიასა შიგან წირ[ვაი გარდაიჴდებოდეს], იოვანე მთავარებისკოპოსისა და ჩუენთჳს.

ბორცვის ჯ(უ)რის... თუ ...[ა]ლგეთი გაკაცრიელდეს, ამავე საქმითა შენ გქონდეს, ვენაჴი და მიწანი, რ(ომე)ლიცა სხალტბას [არია]ნ, ყუელანი; აგარას: გოგთური — გუთან[ი ერთი]; ბულახური — გუთანი ერთი... სამი გუთანი; მესხურისა მიწისაგან — გუთანი ორი. ამას რანიცა მიწისა მეტნი {იყოს} აგარას, თუ ჩემისა გუარისა კაცი არ იყოს მღუიმეს, იგიცა ამავე სახლსა მისაყენებელნი არიან ბოლოდ და რაიცა რუეთს ნასყიდნი არიან, იგინიცა. გამზრდელისა ჩემისა და ჩემგან მოგებული ყუელაი საბოლოოდ ამა ეკლესიისათუის მოგუიცია.

აწ გიბედნიეროს ღ(მერთმა)ნ ერთგულობასა შინა ჩუენსა... მებაობასა და... ბერსა, საბასა და მამასა შენსა და მ[ომავალსა სახლისა შენისა]... არა. არა შეგეცვალოს ჩემ, დემეტრე წირკნელისაგან, არცა ძმათა, ძმისწულთა და მომავალთა ჩუენთაგან...

ამისი მოწამე არს ს(რულა)დ კრებული.

აწ ვინცა, რაისაცა მიზეზითა, შეუცვალოს, ჰრისხავსმცა ღ(მერ)თი დაუსაბამოი [მამაი, ძე და წ(მი)დაი სული და ყ(ოვე)ლ(ა)დ წ(მი)დაი ღ(მრთ)ისმშობელი]... [კრულმცა არს პირითა ღმრთისაითა]... და მის მთავარ[ებისკოპოზის] იოვანეს ჯუარითა და მადლითა. და ვინ დაამტკიცოს ღ(მერთმა)ნ აკ(უ)რთხენ და (ყ(ოველ)თა წ(მი)დათა მისთა!

ხელრთვები არ იკითხება.

სათაური გვიანდელი ხელით:

აგარული და სხალტბისა ნასყიდობისა და შეწირულობის სიგელი.

1 ეკკლესია ქ. ხურაზმელთა ქ. 2 გქონდის ქ. 3—4 ეკკლესია ქ. 4 წირ[ვაი გარდაიჴდებოდეს] წირ...ქ. 6 ბორცვის] კურტის (ბურცვის) ქ. 8 გუთან[იერთი]] გოთან [ერი] ქ. 9 გოთანი ქ. 10 {იყოს} — ქ. 13 მოგუიცია] მოგუჴა (მოგუინიჭავს?) ქ. 15 მ[ომავალსა სახლისა შენისა]] მ... ქ. 20—21 [მამაი, ძე და... პირითა ღმრთისაითა] — ქ. 22 აკურთხოს ქ. 23 და ყ(ოველი)თა... მისთა — ქ. 26 შეწიროლობის ქ.

25

[1241]. ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲛᲘᲥᲐᲔᲚ ᲥᲐᲠᲗᲚᲘᲡ ᲙᲐᲗᲐᲚᲘᲙᲝᲡᲘᲡᲐ ᲕᲐᲩᲔ ᲒᲣᲐᲠᲐᲛᲐᲘᲡᲫᲘᲡᲐᲓᲛᲘ

დე დ ა ნ ი: სცსა, 1448—9253; ეტრატი; გრაგნილი; 329×21,5—24; 7 კ ე ფ ი: 1) 35; 2) 49; 3) 55,5; 4) 51; 5) 44; 6) 49; 7) 46; კეფები გადაკერებულია წითელი და თეთრი აბრეშუმის ძაფით: I, VI, VII კეფები განცალკევებულია, განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; საბუთის თავში, სინგურით, ასომთავრულად, ძველი საარქივო საალრიცხვო ნომერი: რპბ (182);

პ ი რ ი. ლაი, E 73 (102) — 47, ფ. 956—99a. გადაღებულია სხვა, უფროადრინდელი პირიდან ([82], 503), რომელიც ხელთ ჰქონია თ. ჟორდანიას და გამოუცია შემოკლებით. თ. ჟორდანიას ცნობით, ეს ყოფილა სინოდალური კანტორის ნუსხა № სბ (202), დაწერილი XVII ს. ნუსხა-ხუცურით (ეს პირი ამჟამად დაკარგულია).

ს ა ბ უ თ ს თ ა რ ი ღ ი ა რ უ ზ ი ს.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1419—1424 (მ. ბროსე); 2) 1310—1318 (თ. ჟორდანია); 3) 1249 ([23], ს. კაკაბაძე); 4) 1241 (ც); ([4ა], ნ. ბერძენიშვილი, 27); (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: კორპუსის გამოცემაში გაზიარებულია ს. კაკაბაძის II დათარიღება, ოღონდ საბუთის უკანასკნელი კეფი მიჩნეულია საბუთზე გვიან მიკერებულად (იხ. [62], ნ. შოშიაშვილი, 119—120).

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი: 1) [54], თ. ჟორდანია. 176 (შემოკლებით): 2) [23], ს. კაკაბაძე, 5—7; 3) [28], ს. კაკაბაძე, 4—5 (ც): 4) [51], ი. დოლიძე, № 12 (დ); 5) [88], M. Brosset, XVI, 465 (ფრანგ., ნაწყვეტი).

ქ. სახელითა ღ(მრ)თისაითა, მამისა, ძისა და სულ[ისა წმიდისაითა|[2] უფ]როსად კ(ურთ)ხ(ეუ)ლისა ღ(მრ)თისმშობ[ელისა და მარადის|[3] ქა]ლწულისა მ ა რ ი ამ ი ს ი თ ა, ძლიერებითა [პა]ტიოსნისა|[4] ცხოველსმყოფელისა ძელისა ცხორებისაითა].

წ(მი)დი[სა წი|[5]ნასწა]რმეტყუელისა, წინამორბედისა და ნათლისმცემელისა [ი(ო ე ა)|[6] ნ ე ს ი თ ა, თა]ნამოქმედებითა წ(მი)დისა კათოლიკე ეკლ[ესი|[7]ასა შინა] ღ(მრ)თ(ი)ვ-აღმართებულისა ს უ ე ტ ი ს ა ც ხ ო ვ ე ლ ი ს ა, ქ[უართ]|[8]ისა.

---

2 და — კდ. 4 ცხორებისათა კდ. 5 ინესითა კ. იოანესითა დ.

საუფლოისა და მიჰრონისა ღ(მერ)თმყოფე[ლისაი]|[9]თა, დაგიწერეთ და მოგეცით დაწერილი ესე ჩუე[ნ],|[10] ქრისტეს მიერ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზმან მიქ(აე)ლ შენ, გუარამაისძესა ვაჩე მსახურთ|[11]უხუცესსა დ[ა] შვილთა და მომავ[ა]ლთა შენთა.

მას ჟამსა, ოდეს|[12] პ(ირვე)ლ ხუარაზმელთაგან და მერმე თათართაგან მოოჴრდა|[13] ესე სამეფოი და ზოგნი ქუეყანანი და სოფელნი||[14] დიდად- II კეფ
რე მოოჴრდეს და შენ და შენნი ძმანი დიდსა უგემუ[რ]|[15]ობასა შინა იყვენით, ამისთუის, რ(ომე)ლ რ(ომე)ლნიღა მამულნი|[16] გქონდეს, იგინიცა ამოწყუედილნი იყუნეს და მით ოდენ|[17] ვერ დაჰრჩებოდით, ერთმანერთსა დიდად რომე ეუგემურ|[18]ებოდით. და მისითა მიზეზითა გუეპაჯენით, რაითამცა|[19] შეგუეწყალენით შენ, ვაჩე გუარამაისძე და საყდრისა სასამსახურო|[20] — სამამულოდ სარჩომი გაგუეჩინა, ჩ(უე)ნ დავხედნით|[21] პ(ირვე)ლ არაის ქონებასა და მერმე, რ(ომე)ლნიღა საყდრისა სასამსახუროდ|[22] სოფელნი გქონებოდეს, მოოჴრებულ იყუნეს და ვერა|[23]რაით დაჰრჩებოდი.

ვისმინეთ ჰაჯაი თქუენი და მოგეც|[24]ით სამამულოდ შენ, ვაჩე გუარამაისძესა, ჩუენსა მსახურთ|[25]-უხუცესსა, შვილთა და მომავალთა შენთა კათოლიკე|[26] ეკლესი(ი)სა სასამსახუროდ ხატისოფელი <და> ორომაშენი, ყ(ოვე)ლითა|[27] მისითა მზღვრითა და მიმდგომითა მთითა, ველითა,|[28] ტყითა, წყლითა, წისქჳლითა და ყ(ოვე)ლითავე საკმრითა|[29] და უკმრითა, თუინიერ მუნ შინა მსხდომთა ხუცესთა სიგლოსა|[30]ნთაგან კიდე, რ(ომე)ლნი სანატრელსა ნ(ი)კ(ოლაო)ზს, ქართლისა <ქ>კ(ათალიკ(ო)ზსა, გაღმა|[31] გახუმულსი საყდრისათუინეე შინა შემოუხუმან და|[32] ღ(მრ)თივგუირგუინოსანთა მეფეთა და ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზთათუის მწირველად||[33] უჩენან. სხუეპრ ერთობ ყ(უე)ლაი III კეფ
დაუკლე|[34]ბლად მოგეცით. და მათ მწირველთა რაიცა ძუელიდგან|[35] არა ზ(ედ)ა სდებია, ნურას წყენასა იკადრებ.

და გქონდეს სოფელი|[36] ორომაშენი, ყ(ოვ)ლითა მისითა მიმდგომითა, საკმრითა და უკმ|[37]რითა შენ და შვილთა და მომავალთა შენთა. გიბედნიერენ ღ(მერთმა)ნ.|[38] არ შეგეცვალოს დაწერილი ესე მიუკუნისამდე ერთგუ|[39]ლად მსახურებასა შინა კათოლიკე ეკლესი(ა)სა და ქართლისა|[40] <ქ>კ(ათალიკო)ზთასა, არა ჩუენგან და არცა შემდგომთა ჩუენთა სხუათა ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზთა|[41]გან.

და ვინ და რამანცა გუარმან კაცმან, რაისაცა მიზეზისა მო|[42]ღებითა, ესე ჩუენგან ქ(მ)ნილი შეგიცვალოს და ანუ რად|[43]წყენად და ცილობად იწყოს, ჰრისხავსმცა ემაი,|[44] ძე და სული წმიდაი და კრულმცა არს წ(მი)დისა კათოლიკე|[45] ეკლესი(ი)სა მ(ა)დლითა მუნ შინა ღ(მრ)თ(ი)ე-აღმართებულისა სუეტისაცხო|[46]ველისა, კუართისა საუფლოისა და მიჰრონისა|[47] ღ(მერ)თ-მყოფელისაითა, ყ(ოვე)ლთა პატ(რია)ქთა და მღდელთ|[48]მომღუართა ჯუარითა და მ(ა)დლითა. და ნუმცა იჴსნების სული|[49] მისი სატანჯველთაგა(ნ) დღესა მას დიდსა განკითხვისასა, წ(ინაშ)ე|[50] ღ(მრ)თისა.

---

8 ღმერთმყოფელისათა კდ. 9 ქართლისა კათალიკოზმან] ქათალიკოზმან კ. 10 მიქელ დ. გუარამასძესა კ. 19—20 სასამსახურო-სამამულოდ] სასამსახურო[დ] სამამულო და დ. 20 სარჩომი დ. 23 დარჩებოდი კ, დარჩებოდი დ. 26 სასამსახურო კ. ხატი სოფელი დ. ხატისოფელი და] სოფელი ;კ. და ;-დ. 30 ნიკოლოზს კდ. ქათალიკოზსა დ. 32 ღმრთივ გვირგვინოსანთა — კ. ქ(ართლისა)—კდ. ქათალიკოზთათუის დ. 33 ყოვლად კდ. 39 ეკლესი[ი]სა კდ. 40 ქ(ა)რთლისა)-კდ. ქათალიკოზთაგან კდ. 47 პატრიარქთა კდ. 49 მისისა ტანჯველთაგა(ნ) კ.

დაიწერა ჴელითა დისწულისა ჩუენისა და საჭურ|[51]ჭლისა მწიგნ(ო)ბრისა ი(ო ვ ა) ნ ე ს ი თ ა. <ქ(ათალიკო)ზი>*.

.დამტკიცებები:

[52][1.] ქ. ჩ(უ)ენ, დ ა ვ ი თ მეფესა დაგუინიშნა|[53]ვს.|

IV კეფი [54][2.] ქ. ესე, ვითა ზემოით დაგუიწერია, ვ ა ჩ ე გ უ ა რ ა მ ა||[55]ი ს ძ ი ს ა თ უ ი ნ და კათოლიკე ეკლესიისა და კათალიკოზ|[56]თათუინ სასამსახუროდ სოფელი ორომაშენი მოგუ|[57]იცემია. ჩუენითაცა ჴელითა დავამტკიცებთ. შემცვა|[58]ლებელნი ამისნი კრულნია სიტყუითა ღმრთისაი|[59]თა, მადლითა კათოლიკე ელესიისაითა, მუნ|[60]შინა ღ(მრ)თ(ი)ვ-აღმართებულისა სუეტისა ცხოველ|[61]ისა, კუართისა საუფლოისა და მიჰრონისა ღ(მრთი)ვ|[62]-მყოფელისაითა და ყ(ოვე)ლთა პატრიაქთა, მღ|[63]დელთ-მოძღუართა ჯუარითა და მადლითა|[64] და ჩუ[ე]ნ გლახაკისა ჯუარითა.

დამამტკიცებელ|[65]ნი ღ(მერ)თ(მა)ნ აკურთხნენ და წ მ ი დ ა მ ა ნ დ ე დ ა ქ ა-ლ ა (ქ) მ ა!|

[66][3.] ქ. კ(ჳრიელეი)ს(ო)ნ! ესე, ვითა სანატრელსა ქ(რისტე)ს მ(იე)რ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზსა მ ი ქ (ა ე) ლ ს ა|[67] გ უ ა რ ა მ ა ი ს ძ ე ვ (ა) ჩ ე შეუწყ(ა)ლებია და კ(ათოლი)კე ეკლესი(ი)სა მკჳდრი|[68] დ მ ა ნ ი ს ი ს პირს სოფელი ო რ ო მ ა შ ე ნ ი მისთჳს სამამუ|[69]ლ(ო)დ და საყდრისა სასამსახურ(ო)დ უბოძებია, მტკიცე ყ(ო)ს ღ(მერთმა)ნ|[70] ნაქმარი და ბ(ძანე)ბაი მათი. მე, მრწემი სიწ(მი)დისა მათისაი,|[71] გლახაკი ა რ ს ე ნ ი, ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზიცე, (ნებითა) ღ(მრთისაითა), ჩ(ე)მითაც ჴელითა|[72] დავამტკიცებ.

და ვინ შეცვალებად ჴელ ყ(ო)ს, პრისხავსმცა ღ(მერ)თი,|[73] მამაი, ძე და ს(უ)-

V კეფი ლი წ(მი)დაი და კრულ, წყეულ და შეჩუენებ(უ)ლმცა სიტყუითა||[74] შენ-მიერითა, ძეო და სიტყუ(ა)ო ღ(მრ)თისაო და სასჯე|[75]ლსაცა დაიმკჳიდრებს შენთა უარისმყოფელთასა!|

[76]და მტკიცე-მყოფელნი ყ(ოვე)ლნი ღ(მერ)თმან აკ(ურთ)ხნეს და|[77] წ მ ი-დ ა მ ა ნ დ ე დ ა ქ (ა ლ ა) ქ მ ა ნ!| <ქ(ათალიკო)ზი>*.

[78][4.] ქ. ამის ღ(მრ)თისა სწორთაგან დამტკი|[79]ცებულისა მოწამე ვარ და|[80] დაწერილისა დამამტკიცებე|[81]ლი ა ვ ა გ ათაბაგი და ამირსპასა|[82]ლარი.||

VI კეფი [83][5.] ამა ღ(მრ)თისა სწორთაგა[ნ] დამტკიცებუ|[84]ლისა სიგლისა მე, შ ა ჰ ა ნ-შ ა მან|[85]დატურთუხუცესიცა დამამტკი|[86]ცებელი ვარ.|

[87][6.] ქ. ამის ქ (რ ი ს ტ ე) ს მიერ ქ ა რ თ ლ ი ს ა ქ(ათალი)კოზთა დაწერილისა და ღ(მრ)თისა სწორთა|[88] პ(ა)ტრონთაგან დამტკიცებულისა მოწ(ა)მე და დამამტკიცებელი ვარ|[89] მიწაი და მლოცველი წ(მიდ)ისა მეფობისა მათისაი, უნდოი და უღი|[90]რსი ი (ო ვ ა) ნ ე მ (ა) წ ყ (უ ე რ ე ლ) ი.

შემცვალებელნი ამისნი შემცაიცვალებიან სჯულ|[91]ისაგან ქრისტიანეთაისა და კრულმცა არიან ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა|[92] ყოველთა მღდელთმოძღუართა ჯ[უ]არითა და ათორმეტთა|[93] მოციქულთა მადლითა და მის კათოლიკე ეკლესიისა მადლითა!||

---

51 იოანესითა კდ. 52 ჩვენ კდ. დაგონიშნავს ნსხ. დამინიშნაეს კდ. 54. გურამაისძისათოინ ნსხ, გვარამასძისათოინ ქ. 55 ეკლესისა ქ. 56 მიგუიცემია კდ. 58 კროლნია ნსხ. კრულნი კდ. 59 მონ ნსხ, ქ. 60 სოეტისა ცხოელისა ნსხ. 63 მოძღვართა ქ. 64 ჩვენ კდ. 66 ქართლისა კათალიკოზსა] ქკზსა ქ. 67 ეკლესისა ქ. მიქელს კდ. 69 უბძანებია კდ. 71 ქართლისა კათალიკოზიცე] ქათალიკ(ო)ზიცე ქ. შეჩვენებულმცა კდ. 74 სიტყვაო ქ. სასჯელსამცა კდ. 78 ამის] ამა ქ. დამტკიცებოლის ნსხ. 81 ათაბაქი ნსხ. ქ. 83 ამა] ამის ქ. 84 სიგელისა კდ. 85 მანდატორთოხუცესიცა ქ. 87 ამას კდ. 90 იოანე კდ. მაწყევრელი ქ.

* ეს სიტყვა ხვეულად ჩართულია XVIII ს. ხელით.

[94][7.] ქ.* ესე, ვითა ქ(რისტე)ს მიერ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზსა მ(ი)ქ(ა- VII კეფი
ე)ლს მიუწერია და ზედა|[95] ძესა მეფეთა-მეფესა დ(ავი)თს კელითა მათითა დაუმტკიცებია,|[96] მტკიცე და უქცეველ ყავნ ღ(მერთმა)ნ. მეცა, ულირსი|[97] ბასილი ჭ(ყონდიდელ)ი და მწ(იგნობართ)უხ(უცე)სი მოწამე, დამამტკიცებელი ვარ.|

[98][8.] ქ. ესე, ვითა ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზსა დაუწ(ე)რია ვაჩე გუარამასძისა|[99] და და ღ(მრთი)სა სწორთა მათითა კ(ე)ლითა და|[100]უმტკიცებია, მე, გამრეკ(ე)ლი მეჭ(უ)რჭ(ლ)ეთუხუც(ე)სიცა, მოწამე ვარ.|

---

94 ქართლისა- კ. ქ(ათალი)კ(ო)ზსა კ., მიქელს კდ. მიუწერია] დაუწერია კდ. 98 ქართლისა—კ. ქ̃თლკზსა (ქათალიკოზსა) კ. გორამასძისა ნსხ. 100 უხუცესიცა ნსხ.

* ეს კეფი მიკერებული ჩანს საბუთის დაწერიდან რამდენიმე წლის შემდეგ.

26

[1241/1242]. დაწერილი არსენ ჭყონდიდელ-მწიგნობართუხუცესისა მგელა აბულახტარისძისადმი

დედანი: სცსა, 1448—5003; ეტრატი; გრაგნილი; 180,5×23,5: 4 კეფი: 1) 45,5; 2) 46; 3) 44; 4) 45; კეფები ერთმანეთზე გადაკერებულია წითელი აბრეშუმის ძაფით; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ; მცირედ დაზიანებული.

საბუთს თარიღი არ უზის:

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) 1242-1245 (კ); 2) 1240 ახლო დრო (კ[1]); 3) 1241—1242 ([4ა], ნ. ბერძენიშვილი, 27): (დ). წარმოდგენილ გამოცემაში გაზიარებულია ეს დათარიღება.

ცალკე დგება ხელრთვების დათარიღების საკითხი:

ს. კაკაბაძის აზრით საბუთის ხელრთვები საბუთის თანადროულია ([14], 124); ი. ცინცაძის აზრით საბუთის 4 კეფიდან 2 უკანასკნელი გვიანაა მიკერებული და მათზე მოთავსებული ხელრთვებიც რამდენადმე გვიანდელია საბუთზე ([64], 24—28); ნ. ბერძენიშვილმა გაიზიარა ი. ცინცაძის ეს თვალსაზრისი ([4ა], 27). კორპუსის გამოცემაში III კეფის ხელრთვები თარიღდება 1244/50 წწ., ხოლო IV კეფისა — 1247/50 წწ. ([62], 124—126).

გამოცემები:

1) [14], ს. კაკაბაძე, 123—133 (კ): 2) [79], Какабадзе, С., 71—90 (ქართ. და რუს.) (კ); 3) [51], ი. დოლიძე: № 13 (დ).

ქ. სახელითა ღ(მრ)თისაითა, მამისა, ძისა და წმიდისა სულისაითა და მეო|[2]-ხებითა ყ(ოვ)ლ(ა)დ წმიდისა ღ(მრ)თისმშობელისაითა, შეწევნითა და თანამო|[3]ქ-მედებითა წმიდათა და ღუაწლმრავალთა ჭყონდიდისა მარტუილთაითა|[4] და წმიდისა მთავარმოწამისა უბისისაითა და ყ(ოვე)ლთა წმიდათაითა, რ(ო)-მელნი|[5] საუკუნითგან სათნო-ეყვნეს უფალსა ჩუენსა იესო ქ(რის)ტ(ე)სა.

ესე დაწერი|[6]ლი მე, ულირსმან არსენი ჭ(ყონდიდე)ლ-მწ(იგნობართ)-უხ(უ)ცესმან დაგიწერე ჩემსა ჭყონდიდისა ქონე|[7]ბასა შიგა შენ, აბულახტარის ძესა მგელასა და შვილთა შენთა [±8]|[8]* და ფერიზს:

მას ჟამსა, ოდეს ღ(მერ)თმან და ვიკადრო — გამზრდელმა|[9] ჩემმა მეფეთ მე-

---

3 მარტკლთაითა დ. 7 აბულხოტრისძესა კკ[1]. 8 ფეროზს კკ[1]. ჟამს კ. 9 ბათოისსა] ბათლისა კ.

* დედანში ეს ადგილი საგანგებოდ არის ამოჭრილი.

უემა რუსუდან ბათოისსა გამგზავნეს სამსახურად, შენ მაშინ|[10] თანა მყევ და დიდი მოიჭირვე და ჭირნი ჰნახენ.

ერდგულად|[11] მსახურებისათუის მეჰაჯე ღუერკისა მოცემასა. და მოგეც ღუერკი|[12] სოფელი, გარეთ უშესავლოდ, მისითა საჯდომითა და მიწა-წყლითა,|[13] მთითა, ბარითა, ტყითა, ველითა, წყლითა, წისქუილითა და ყ(ოვ)ლითა სამართლ|[14]იანითა ზღვრითა მისითა. გქონდეს შენ მგელასა აბულახტარის ძესა,|[15] შვილთა შენთა [±8]* ფერისს და ყ(ოვე)ლთა შვილთა და მომავალ|[16]თა შენთა, ერდგულად მსახურებასა შინა ჩუენსა და შემდგომად ჩუენსა|[17] ჯყონდიდისა საყდრისა მპყრობელთასა, მკუიდრად, სამამულო|[18]დ, თავისუფლად, შეუვალად და შეუცვ(ა)ლებლად. ყ(ოვ)ლისა შესავლისა და გამო|[19]სავლისაგან.

არა შეგეცვ(ა)ლოს არცა ჩემგან და არცა შემდგო‖[20]მთა ჩემთა ჯყონდიდისა პატრონთაგან. II კეფი

და ვინცა რაისაცა მიზეზისა მო|[21]ღებითა შეგიცვ(ა)ლ(ო)ს, შე-მცა-ცვალებულ არს სჯულისაგან ქ(რის)ტიანეთაისა, ჰრისხ|[22]ავს-მცა მამაი, ძე და წმიდაი სული, და იგიმცა წმიდანი და ღუაწლ-მრავალნი|[23] მარტუილნი ჯყონდიდისანი. და წმიდაი მთავარ-მოწამე უბისისაი მტანჯველ|[24]თა მათთა პატიჟსა მისგან აძევს. და ნუმცა რაი დამტკიცნების მისგან ქმნილი!|

[25]სეფისა ზარადხანისა მწიგნობრისა თ(ევდორ)ე ჩორაყისძისა ჴელითა დამიწერია.|

დამტკიცებები:

[1.] [26]ქ. ესე, ვითა ზემოით დამიწერია, მე, უღირსსა ა|[27]რსენი ჯ(ყონდიდე)ლ-მწი(გნობართ)უხ(უცე)სსა ჩემითაცა ჴელითა|[28] დამიმტკიცებია.

ვინცა შეუცვალოს, იყავნ კრუ|[29]ლ, წყეულ და შეჩუენებულ ღ(მრ)თისა და ყოვლთა|[30] წმიდათა მისთაგან!|

[2.] [31]ქ. მე, რუსუდან მეფესა დამინიშნავს.

[3.] [32]ქ. ჩემ, დავით მეფისაგანცა მტკიცეა**.‖

[4.] [33]ქ. კ(ირიელეი)ს(ო)ნ! ესე, ვითა ქ(რისტე)ს სწორსა არსენი III კეფი
ჯ(ყონდიდე)ლ|[34] მ(თავარები)ს(კოპოს)სა და მწ(იგნობართუ)ხ(უ)ცესსა შეუწყ(ა)ლებია მგელაი და შვილნი|[35] მისნი და ღუერკი სოფელი სამამულოდ უბოძებია, |[36] მოწმე, დამამტკიცებელი ვარ, მეცა გლახაკი, ქ(რისტე)ს მ(იე)რ|[37] ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზი არსენი. და ვინ შეცვლ(ა)ღ ჴელ-ყოს, წყეულ და შე|[38]ჩუენებ(უ)ლ-მცა არს. და მტკიცე-მყოფელნი ყ(ოვე)ლნი აკ(ურთ)ხნეს|[39] ღ(მერთ)მ(ა)ნ და წ(მი)დამან დედ(ა)ქ(ალა)ქმან.|

[5.] [40]ქ. დაწერილისა ამისა მეცა დამამტკიც(ე)ბელი ვარ უღირსი|[41] ბასილი ჯ(ყონდიდელ)ი, მწ(იგნობართ)უხ(უცე)სი და პროტოიპერტიმოსი, მტკიცე ყოს|[42] ღ(მერ)თ(მა)ნ და შემცვალებელთა ამისთა შერისხვითა მისცეს სასჯელი!|

[6.] [43]ქ. ესე, ვითა არსენი ჯ(ყონდიდელ)სა მგელაი და შვილნი მისნი შეუწყ(ა)ლე|[44]ბიან და ღუერკი სოფელი სამამულოდ უბოძებია, მე-

11 მსახურებისათჳს კკ^{1}დ. 13 წისქჳლითა კკ^{1}დ. 14 აბულხოტრისძესა კკ^1. 16 ჩუენსა კ. 17 მკჳდრად კ^1. 23 მარტჳლნი კკ^1 დ. 24 დამტკიცდების კკ^{1}დ. 25 ზარდახნისა დ. თ˝ე კ. თეოდორე კ^1. თეოდორე დ. 28 შეცვალოს კკ^{1}დ. 29 ყოველთა დ. 31 როსუდან ნსხ. კკ^1. 34 მთავარეპისკოპოსსა კდ. 37 შეჩუენებულიმც კ. შეჩუენებულმც კკ^{1}დ. 42 შემცვლებელთა კ. 45 ნ˝კ კ.

* დედანში ეს ადგილი ამოჭრილია.

** ამის შემდეგ ტექსტში სიგრძივ ერთმანეთის პარალელურად ექვსი წყვილი ნახვრეტია ალბათ შეკიდული ბეჭდისათვის.

ცა,|[45] დიდისა მონასტრისა წ(ინამძღუარ)ი ნ(ი)კ(ოლაო)ზ მოწამე ვარ და დამამტკი|[46]ცებელი. და ვინცა შეუცვალოს ღ(მრ)თისა დაუსაბამოისა|[47] პირითამცა კრულია!||

IV კეფი

[7.] [48]ქ. ესე დაწერილი მე, ავაგ ათაბაგსა და|[49]მიმტკიცებია.|

[8.] [50]ქ. მე, შაჰანშა მანდატურთ-უხუცესსა დამიმტკი|[51]ცებია ესე დაწერილი.|

[9.] [52]ქ. ღ(მრ)თისა სწორთაგან საუფლოითა ჴელითა და|[53]მტკიცებულ{ი}სა მწ(იგნობართ)-უხუცესისაგან ბოძებულ{ი}სა მგე|[54]ლაისა და მისთა შვილთათუის სიმტკიცისა მოწამე|[55] ვარ იშხნელყოფილი და აწ საწოლისა|[56] და საჴ(ურ)ჭლისა მწიგნობარი ანტონი. მტკიცე|[57] ყოს ღ(მერთმა)ნ. შემცვალებელნი შეცვალნეს ღ(მერთმა)ნ|[58] ყ(ოვ)ლისა კეთილისაგან!|

[10.] [59]ქ. ამის ღ(მრთ)ისა სწ{ო}რთა ბრძანებისაი მოწამე ვარ მე, მი|[60]წაი მამ{უ}რჩაი მეჭ{უ}რჭ{ლ}ეთუხუც{ე}სი.

46 შეუცვლოს კ. 50 შაჰამა კ. მანდატორთოხუცესსა ნსხ. კ[1], მანდატორთოხუცესსა ნსხ. კ. 52 ღ̃თის კ. ღმრთის კ[1]დ. დამტკიცებულსა ნსხ. კ. 53 ბოძებულსა ნსხ. კ. ბოძებულის დ. 54 შვილთათჳს კკ[1]დ. 57 შეცვლნეს კ. 59 ამას კ. 60 მმრჩაი (sic) კ, მამურჩაი კ[1], მ[ა]მ[უ]რჩაი(?) დ. 60 მეჭრჭეთოხოცსი ნსხ., მეჭრჭლეთოხცესი კკ[1].

27

[1247/1250]. ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲒᲠᲘᲒᲝᲚ ᲡᲣᲠᲐᲛᲔᲚᲘᲡᲐ ᲛᲚᲕᲘᲛᲘᲡᲐᲓᲛᲘ

დ ე დ ნ ი ს ფ რ ა გ მ ე ნ ტ ი (ძირითადი ტექსტის ბოლო 7 სტრიქონი და დამტკიცებები): ხი, Ad 1; ეტრატი; გრაგნილი; 238×25.5—26,3; 6 კეფი: 1) 40×25,5; 2) 40×25,5; 3) 54×25; 4) 48×26; 5) 13,5×26,3; 6) 42,5×25,8; კეფები გადაკერებულია თეთრი და ცისფერი აბრეშუმის ძაფით (I და II კეფები გაცალკევებულია); განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ყოველი სიტყვის შემდეგ.

თ. ჟორდანიას ხელთ ჰქონია როგორც ჩვენამდე შემონახული დედნის ფრაგმენტი — სინოდალური კანტორის (საეკლესიო მუზეუმის — დღეს ხელნაწ. ინსტ. Ad ფონდი) № 67 საბუთი, ისე მისი დასაწყისი, თავნაკლული, დიდად დაზიანებული ნაწილი — სინოდ. კანტორის № 37 საბუთი, რომელიც არ შემოინახა. ამასთან, თ. ჟორდანიამ შენიშნა, რომ ეს ორი საბუთი მთლიანად ვერ ავსებდა ერთმანეთს: № 37 საბუთის ბოლო არ ეწყობოდა № 67 საბუთის დასაწყისს. № 37 საბუთის ზომა ყოფილა: $2^1/_2$ არშინი × 7 ვერშოკზე. თ. ჟორდანიას გამოცემა, რომელიც მოიცავს აღნიშნულ ორ ხელნაწერს, გაიმეორა ი. დოლიძემ.

წარმოდგენილ გამოცემაშიც საბუთის დასაწყისის ნაწილი აღდგენილია თ. ჟორდანიას გამოცემის მიხედვით.

საბუთს თარიღი არ ახლავს.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1227/1230 (ჟ, ჟ^{1}); 2) 1245—1245 ([14], ს. კაკაბაძე, 131; როგორც ჩანს, კორექტ. შეცდომაა და უნდა იყოს 1242—1245); 3) 1245 შემდგომი ხანა ([4ა], ნ. ბერძენიშვილი, 22,23); 4) 1245—1250 (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: იხ. [62]. ნ. შოშიაშვილი, 123.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [38], 52—58 (ჟ^{1}); 2) [54], 97—102 (ჟ); 3) [50], № 18 (დ); 4) [52], ტაბ. 138 (ნაწყვეტი).

...[უდაბნოსა მღუიმ]ეს. და თანად[გომითა] ყ[ოველთა კრებულთა მეუდაბნოეთა, გუეპაჯა ჟამთა შინა ლაშქრად წარმართეისა] ჩემსა ა რ ს ე ნ ი ქ(რისტ)ე)ს მ(იე)რ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზ-მწ(იგნობართ)უხ(უ)ცეს ყოფილი, [უდაბნოსა

1 უდაბნოსა მღუიმეს]... ეს ჟჟ^{1}დ. თანადგომითა ... წარმართეისა] თანად ყ... ჟჟ^{1}დ. 3 ქ˝კზ-ჟჟ^{1}, კათალიკოზი დ. 3 მწიგნობართუხუცესისა ჟჟ^{1}დ. ყოფილი უდაბნოსა მღუიმისასა შინა] მღუიმესა... ჟჟ^{1}დ.

მღუიმისასა შინა] მწირობად შემოსრული, ჩემსაცა კორციელ(ი)სა და სულ[იერისა ცხორებისა წარსამართებლად] და ძისა ჩემისა ბეგაისა წ(მი-დი)თა ემბაზითა {ღმრთის}მშობელისა, თანაგა[ზრახვითა წმიდათა მამათა მღუი-მისათა].

... [1 სტრიქ.] აჩა საქმესა რაოდენსა.

აწ გულმოდგინებით ვწერ წამა[ვალი მეოთხედ წარმართთა თათართა შიგან ქრისტეს სჯულისა და ერისა და ეკლესიისა დაცუისათუის: გავაზელ]ნი სო-ფელი ფა(ვ)ნელთაგან გეყიდნეს ძუელ[თაგანვე და დაწერილიცა გაქუს ფავნელთაგან მონასყიდობისაი და თავისუფლობისაი] და ჩ(უე)ნგანცა მო-გართუ უბადოთა კელისუფალთაგან ქმნი[ლი შესავლად, რომელნი გავაზელ-თა]გან საკმარსაც მოჰკრეფდეს, სამუშაოცა უწე[რია]... და შეწუხებულნი იყვნეს წ(მიდა)ნი მამანი.

მე დაწერილი [ესე დაგიწერე და მოგეც თავისუფლობისაი გავაზელთა სოფ-ლისაი ყ(ოველ)თა კრებულთა მღუიმისასა, ვითა ფავნელთაგან გიყიდია] და მოსყიდულები მათ თავისუფლად დაეწერა, მე შემი[წირავს თავისუფლად და შეუვალად ყოვლისა შესავლობისაგან, არა ეთხოვებოდეს] რა. შემაწუხა სჯნდის-მან ჩემმან: რაიმცა ერგო ჩემდა, წუთ ერთ, [ბეგარსა უსამართლოსა] და ურგებ-სა, დაღაცა თუმცა ყოველისა სოფლისაი ყოფილიყო... [ამისთჳს ავჳადე ყოველი ბეგარაი] და თუ უსამართლოი საჩუენოი გავაზელთა სოფელ[სა ზედა დასდებოდა, ყოვე]ლივე დავთმე. საციხოი სამართალი და საკმარი ჩემისა სულ[ისა საკურთხევ-ლად შემიწირავს. იყოს სოფელი გავაზელნი შეუვალ]ად: ნუცა კელი-სუფალი შევა, ნუცა ციხისთავი, [ნუცა გზირი], ნუცა მესაკმარე, [ნუ მოსამა]რთლე და ნუ რაი მაწყინარი, ნუცა მენუკვარი, ნუცა მოხარჯე, ნუცა მესაბანჯრე. ვი-ნაითგან თჳთ წ(მიდა)თა მეფეთაგან და ჩუენისა სახლისაგანცა წ(მიდ)ისა შიოს ცხვარნი და მეცხვარენი ყოველსა ადგილსა თავისუფალნი არიან და შეუვალნი საბანჯრობისაგან და მისი სიგელიც აქუნდა დაწერილი ჩუენისა სახლისაგან წმი-დასა უდაბნოსა მღჳმისასა.

თუ ჩუენი კაცი და მღჳმისა ჩამოიკიდნენ, ჩუენისა კაცისაგან სამართა-ლი მამასახლისმან ჩუენმან აიღოს და მღუიმისა კაცისა თჳთ მემღუიმის კე-ლისუფალმან აიღოს; თუ საქმე რამ დაეარდეს სასაურო მღუიმისა და ჩუენთა კაც-თა შუა, მამასახლისმან და მღუიმის კელისუფალმან მართლითა სამართალი-თა დაუურვონ.

---

1 შემოსროლი ქქ[1]. კურციელსა ქქ[1], კორციელსა დ. 2 სულიერისა ცხორებისა წარსამარ-თებლად] სულიერსა მამასა ქქ[1]დ. 3 ღმრთისმშობელისა თანაგაზრახვითა... მღუიმისათა] მშობე-ლისა თანა გ... ქქ[1]დ. 6. გულმუდგინებით ქქ[1]. 6—7 წამავალი მეოთხედ.. გავაზელნი] წამა... ნი ქქ[1]დ. 8 სუფელი ქქ[1]. გუეყიდნეს ქქ[1]დ. 8—9 ძუელთაგანვე... და თავისუფლობისაი] ძუელ ქქ[1], ძუელად დ. 10 კელისოფალთაგან ქქ[1]. ქმნილი შესავლად... გავაზელთაგან] ქმნი..ბისთჳს ნახევრისა სამართლისასა ჩუენნი კელისუ...გან ქქ[1], ქმნილი... ბისთჳს ნახევრისა სამართლისასა ჩუენნი კელისუფალნი ...გან დ. 11 ოწერაა(?) ქ, ოწერია? ქ[1]. 13—14 ესე დაგიწერე... გიყი-დია — ქქ[1]დ. 15 მოსყიდულები] მისყიდულები ქქ[1]დ. თავისოფლად ქქ[1]. 15 — 16 შემიწი-რავს ...არა ეთხოვებოდეს რა] შემი...რა ქქ[1]დ. 16 სჯნდისმან ქქ[1]. 17 ბეგარსა უსამართლოსა— ქქ[1]დ. 18 ყუფილიყო ქქ[1]. 18—19 ამისთჳს... ბეგარაი — ქქ[1]დ. 19 უსამართლოჲ ქქ[1]დ. სუფლი-[სა] ქქ[1], სოფლი[სა] დ. ზედა დასდებოდა — ქქ[1]დ. 20 საციხუი ქქ[1]. 20—21 სულ[ისა საკურთხევ-ლად... შეუვალ]ად] სულ...ად ქქ[1], სულ[ისა საკურთხეველ]ად დ. 22 კელისოფალი ქქ[1]. 22 ნუცა გზირი — ქქ[1]დ. [ნუ მოსამა]რთლე] რთლე ქქ[1]დ. 23 თავისოფალნი ქქ[1]. 26 აქუნდა ქქ[1]დ. 28 ჩა-მუიკიდნენ ქქ[1]. 29 კელისოფალმან ქქ[1].

თუ სისხლი შეჰკდეს მღვიმის კაცსა ჩუენისა კაცისაჲ, მემღვიმის კელისუფალმან სისხლის პატრონსა სისხლი გარდასცეს მონასტრისა წესითა, ვითა ჩუენისაც მონასტრის წესია; და სხუებრ ჩუენი მამასახლისისა პატრონთანა ნურას დაეკარების, ნუცა შეუდგების, ნუცა რას წაუღებს, თაილდა(?) დაცეს და შუა ჩამოდგეს და რაც მემღვიმემან ბრძანოს, იგი იურვოს.

. თუ ნაპარევი შეჰკდეს მღვიმის კაცსა, მღვიმის კელისუფალმან თავენი კელთ მისცეს და შუიდეული წ(მი)დის შიოსდა შემიწირავს, სმ ̄ნ(?) ჩემი კერძია საერისთავოი;

გარეთ ვინც მაწყინარი გამოჩნდეს მღვიმის გლეხთაი, მამასახლისი ჩ(უე)ნი ესე იურვოდეს, ვითა ქვათაკევისა გლეხთა;

სხუაი ყოველი ამიკდია ჩ(უე)ნი ბეგარაი და გაგუიშვია. ნუც ჩუენს დაჭირებასა რას ჟამსა ლა ნუც ლხინსა ნუ რათ შეუვალს: ნუ მამასახლისი, ნუ კელისუფალი, ნუ ციხისთავი, ნუ გზირი, ნუ მსახური და ნუ რაი გუარი კაცი ნუ იკადრებს.

ესე ყოველი ჩემითა ნებითა დამიწერია, სრულითა ცნობითა, სიმრთელესა შინა ტანისა ჩემისასა, მე, გ(რი)გ(ო)ლ ქ(ართლი)ს ე(რისთა)ვსა, კელითა ჩემითა, ძესა სულკურთხეულისა სულა ქართლისა ე(რისთა)ვთა ე(რისთა)ვისასა, დიდად ვალიანსა ჩემსა სახლსა ზედა, მარჯუნით დგომასა ძმისა ჩემისა ი ვ(ა)ნესსა და წინა დგომასა ძისა ჩემისა ბეგასსა.

ამისთჳს სულისა ჩემისა შესავედრებელთა: მთავარმამამან დიმიტრი მემღუიმემან და ყ(ოვლ)თა კრებულთა მეუდაბნოეთა მოგუმადლეს და ხიშანი დამიდვეს — საუკუნო ალაპი, დღესა ლაზარობასა. თუით ამას ჩემს ალაპსა არ ეყოფოდა... მას სოფელსა გავაზელთასა ჩემმან კელისუფალმან. ეწყინებოდის, გარნა სიყუარულისა ჩემისათჳს ყვეს ესე. და გარდავგან(?) ამა ჩემსა საუკუნესა ალაპსა ნუ ვინ შემიცვლის დღესა ლაზარობასა. თუ ღ(მერ)თს უნდეს, სხუითაცა სამსახურითა წმიდის უდაბნოს(ა)თა გარდავიკდი, თუ ღ(მერთმა)ნ ჟამ მომცეს, და თუ არა, ძესა ჩემსა ბეგას დავანდობ. თუ ღ(მერთმა)ნ დღენი მისცნეს, ვითა გუინდა, მან მსახუროს წმიდასა უდაბნოსა მღვიმისასა თავითა თჳსითა, რაითა წმიდამან მამამან მღვიმეს სცეს წარმართებაი კეთილი საწუთროსა ამას შინა. და ვითა მე არა სადა დამიტევა შეუწევნელი, ეგრეთვე იგი არა დაუტეოს. და მას საუკუნესა ორთავე მეოხად წარმოგუიდგეს, წინაშე საყდარსა ქრისტეს ღ(მრ)თისასა, ოდეს ყოველთა განშჯიდეს მსაჯული იგი თუალუხ(უ)ავი.

აწ, ესე ჩემგან დაწერილი მიითუალე პირველად შენ, ღმერთო, ყოველთა კეთილთა მიზეზო და მერმე, შენ, წ(მიდა)ო ღ(მერ)თშემოსილო მამაო შიო, და შენ, მზრუნველო ორთავე ცხორებათა ჩემთაო არსენ, მიუთუალე ესე ღ(მერ)თს თავსმდებობითა ყ(ოვლა)დ წ(მიდ)ის ღ(მრ)თისმშობლისათა და წ(მიდი)სა მთავარმოწამისა [გიორგისი]თა ქმნილი და დაწერილი და შეწირული.

---

2 მუნასტრისა ქქ^{1}. 3 სხვებრ ქქ^{1}. სხუებ დ. 4 ჩამუდგეს ქქ^{1}. !6 კელისუფალმა ქ^{1}. 7 შუიდეოლი ქქ^{1}. შიუსდა ქქ^{1}. ს ̄მნ (სამნო?) ქქ^{1}. სმნ(?) დ. 8 საერისთავოჲ ქქ^{1}დ. 14 სროლითა ქქ^{1}. 15 გრიგოლ ქართლის ერისთავსა — დ. 16 ქართლის ქდ. ერისთვისასა დ. 17 დგუმასა ქქ^{1}, დგუამასა დ. 18 დაგუმასა ქ, დგუმასა ქ^{1}, 20 მუგუმადლეს ქ. 21 ჩემსა ქ^{1}დ. 22 [...]]ს ̄მე ქქ^{1}დ. ეწყინებოდეს (?) ქქ^{1}დ. 23 განა ქქ^{1}. ჩემისათუის ქდ. 23 საუკუნესა ქქ^{1}. 25 სხვითაცა ქქ^{1}დ. სამსახორითა ქქ^{1}. წმიდის ქქ^{1}დ. უდაბნოსთა ქქ^{1}დ. 28 რაჲთა ქდ. 30 დაოტეოს ქქ^{1}. 31 თუალოხავი ქქ^{1}, თუალუხავი დ. 34 მერმე] მესამე ქქ^{1}. 35 მიუთვალე ქდ. ეს ქქ^{1}დ. 36 ღთისშობლისათა ქქ^{1}.

და შენ, ჩემო ძმაო ი ვ ა ნ ე და ძეო ჩემო ბ ე გ ა ო, თქუენ მიგითუალავ ამას ანდერძსა, მე, გ(რ ი)გ(ო)ლ, ქ(ა რ თ ლ ი)ს ე(რისთა)ვი, მიმავალი მეოთხედ წარმართთა თათართა შიგან ქ რ ი ს ტ ე ს სჯულისა და ერისა და ეკლესიათა დაცვისათუის.

თუ ღ(მერთმა)ნ ჩემს შედეგად გყვნეს და თქუენ ერთითაცა ბეწუისა ოდენითა შეჰშალოთ ესე ჩემგან ღ(მრ)თისა მითუალული, ღ(მერთმა)ნ ყოველი საქმე თქვენი შეშალოს და ნურაი კეთილი ნუ დაგიმტკაცოს!

და ჩემსა შემდგომად მომავალნო ჩემგან შვილნო და შეილისშეილნო, ვინც ეს ჩემგან ქმნილი საცილობელად შეჰქმნათ: ანუ საქმითა, ანუ სიტყუითა, ღ(მერთმა)ნ მოგკადენ პატიჟი შეუნდობელი, ვინაითგან ვიყავ ოდესმე მეცა ამისი მოქმედი, თქუენცა ამასვე გზასა წარმოვლით უცილობელად სირცხუ(ი)ლეულნიმც მოხვალთ წინაშე ქ რ ი ს ტ ე ს ღ(მრ)თისა და ღ(მერ)თშემოსილისა მამისა შ ი ო ს ს ა და მერმე ჩემ თანა, ამათის მონ(ი)სა.

და რამანცა გუარმან კაცმან აქციოს ესე ჩემგან ნაქმარი: ანუ ჩემისა სახლისა შეილმან, ანუ სძალმან, ანუ სიძემან, სისხლთამცა ქრისტეს ღ(მრ)თისათა მზღვეულად წარგუადგინენ დღესა მას განჩშჯისასა, წმ(ი)დ(ა)ნო ანგელოზ(ნ)ო და კორცთაგან განსლვასა მისსა შინა სატანასმცა ახლავს შემწყნარებელად სულისა მისისა საწყალობელისად!

და უკეთუ, ბილწსა ო რ ი გ(ი)ნ ე ს ე ბ რ, ღ(მერთმა)ნ ყ(ო)ველთა კერპთმსახურთა, ღ(მრ)თისა მგმობელთაცა [თანა-მცა ჰყვა სამკუიდრებელი სულისა მისისა…* ქრისტიანეთა]||[1] სასჯელსა. I კეფ ოდესმე ლხინება ჰყო, ამისთა შემცვეალ|[2]ებელთა ნუცა მაშინ მისცემ შენდობასა ღ(მერ)თო მართლმსაჯულო,|[3] მით რ(ო)მელ სამართალი შენი მიქმნია და სხუისა არავისდა რაი დამიკლია.

და|[4] თუ კელისუფალმან ვინმე უპ(ა)ტრონ(ო)დ ამისაი ცილობაა იკადროს|[5] და იგი კელისუფალი არ გაპ(ა)ტიჟოს ჩ(ე)მისა სახლისა პ(ა)ტრ(ო)ნმ(ა)ნ,|[6] ესე ყ(ო)ვ(ე)ლნი წყევანი მას დაუმკვიდრენ ღ(მერ)თო, რომელისა თავს|[7]მდებობითა ამას ეწერ, კელითა ჩემითა, აქა სრ(უ)ლმყ(ო)ფელი.|

დ ა მ ტ კ ი ც ე ბ ე ბ ი:

[1.] [8]ქ. ამის ჩემისა ძმისა და ღ(მერ)თ(შემოსილ)ისა გ(რ ი)გ(ო)ლ|[9] ქ ა რ თ ლ ი ს ა ერისთ(ა)ვისა დაწერილი|[10]სა, ვითარად მათისა სულისა სალო|[11]ცვეღ(ა)დ ღ(მრ)თისდა და წმიდისა შ ი ო |[12] ს დ ა შეუწირავს ყუეელაი ჩ(უე)ნი II კეფ კერ||[13]ძი და ბეგარი გავ(ა)ზელთა სოფლისაი,|[14] მე, ი ვ(ა)ნ ე მეაბჯრეთაუხუცესსა|[15] განაღამცა დამიმტკიცებია. ღ(მერ)თმან|[16] მტკიცე ყოს და არგენ სულსა მათსა.|

8 შემდგომად] შედეგად ქქ[1]დ. 9 შეჰქნათ ქქ[1]დ. 10 მუქმედი ქქ[1]. 11 ოცილობელად ქქ[1]. სირცხოლეულნიმც ქქ[1]. 16 მას] ამას ქ. ანგელოზო ქქ[1]დ. კორცთაგან ქ. 19 ოკეთუ ქდ. უკეთუ ქ[1]. ორიგნესებრ ქქ[1]დ. კერპთმსახორთა ქქ[1]. 20 თანამცა… ქრისტიანეთა — ქქ[1]დ. 1 სასჯელსა, ოდესმე ლხინება ჰყო ამისთა] სჯულისა ოდეს მე. ლხინებელო ამისა ქქ[1]. სასჯელისა დ. ლხინება ჰყო]ლხინებული დ. 3 რ(ო)მელ] რომე ქ[1]დ. არვისდა ქქ. 4 უპტრონდ ნსხ, უპატრიონოდ ქქ[1]. ამისი ცილობა ქქ[1]დ. 5 კელისუფალი ნსხ. ქქ[1]. გაპატიჟუს ნსხ. სახლის ქქ[1]. 6 დაუმკვიდრენ ქქ[1]დ. რომლისა ქ[1]დ. თავსმდებობითა ნსხ. ქქ[1]. 8 ამას ქქ[1], ამა დ. ღ თის(?) ქქ[1]. ღმერთშემოსილის დ. 9 ერისვისა ქ. ქართვისა დაწერილსა დ. დაწერილსა ქქ[1]. 11 ღმრთისადა დ.შიოსდა ნსხ. ქქ[1]. 12 ყუეელი ქქ[1]. 13 სოფლისაი ნსხ, ქქ[1], 14 იოვანე დ. მეაბჯრეთა-უხოცესსა ნსხ, ქქ[1]. 16 ყუს ნსხ, ქქ[1].

* აქამდე ტექსტი აღდგენილი გვაქვს თ. ჟორდანიას გამოცემის მიხედვით.

[2.] [17]ქ. ესე, ვითა პატრონსა და ღ(მერ)თ(შემოს)ი(ლ)სა მამასა ჩემსა|[18] უბ(რძანე)ბია და დაუწერია და შეუწირავს ყოველი|[19] ჩუენი მოსავალი გავაზელთაი, მეცა, მათსა მიწასა|[20] და ძესა ბეგასა ქ(ართლი)სა (ერისთა)ესა განაღამცა დამიმტკი|[21]ც(ებია) და მტკიცე ყოს ღ(მერ)თმ(ა)ნ.‖

[3.] [22]ქ. კ(ირიელეი)ს(ო)ნ! ესე ვითა ე(რისთავთ)-ე(რისთა)ვსა, გ(რი)გ(ო)ლ III კეფი ქ(ართლი)ს ე(რისთა)ვსა დაუც სასოებაი ს(აუ)კ(უ)ნ(ო)ისაცა|[23] ცხ(ო)რებისაი, წ(მიდ)ისა მამათა-მამისა შიოისა, და წ(მი)დათავე ღ(მრთ)ისათა მიმსგავსებ(უ)ლის[ა]|[24] ქ(ართლის) კ(ათალიკო)ზ და მწ(ი)გნ(ო)ბ(ა)რთ(უ)ხ(უ)ცესყოფილისა და აწ მწ(ი)რ(ო)ბით წ(მი)დასა უდაბნოსა მღუიმისსა შინა|[25] მყ(ო)ფისა არსენის, და წ(მი)დათა მამათა მღუიმისათა და დაუწერია თუით მის წ(მი)დისა|[26] უდაბნოისგან მოსყიდულისა გ(ა)ვ(ა)ზელთა ს(ო)ფლისათუის მათგან აზად(ებ)აი და უწყ[(ე)ნ(ე)]|[27]ლ(ო)ბაი, და თუ რაი ახ(ა)ლი უწესოი დაჴ{ი}რებაი მოჰმ(ა)ტებ(ო)და მის ყ(ოვ)ლისავე აკდა [და]|[28] ყ(ოვ)ლისა შეს(ა)ვლ(ო)ბის(ა)გან შეუვ(ა)ლ და თ(ა)ვისუფ(ა)ლ ექმნა. და ძმასაცა მათსა მეაბჯრეთ|[29] უხ(უ)ცესსა ივ(ა)ნეს თუით მათითა ჴელითა დაუმტკიცებია, არგენ ღ(მერთ)მან ცხ(ო)ენები|[30]თა სულიერითა და კორციელითა ორკერძოით(ა)ვე. და ჩუენ, ქ(რისტე)ს მ(იე)რ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზი|[31] არსენიცა მოწმე და დამამტკიცებელი ეექმნებით ქმნადსა განგებ(უ)ლებისა|[32] მათისასა.

ვინ და რამანცა გუარმან კაცმან, რასაცა ჟამსა, რაისაცა მიზეზისა შემოლეზი|[33]თა შეუცვ(ა)ლ(ო)ს მას წ(მი)დასა უდ(ა)ბნ(ო)სა მღუიმისსა ამას შინა აღნაწერისათანაი, რაიც|[34] რაისაცა წესისა მქონებელმან კაცმან დიდმან გინა თუ მცირემან, კრულმცა არს|[35] და შეჩუენებ(უ)ლ სიტყუითა, სიტყუისა ღ(მრთ)ისა იესო ქ(რის)ტესაითა და წ(მი)დათა მისთა|[36] ათორმეტთა მოც(ი)ქულთა ჯ(უარ)ითა, წ(მი)დათა შუიდთა კრებათა მ(ა)დლითა, ხუთთა პ(ა)ტრ(ი)ა|[37]ქთა ჯ(უა)რითა, წ(მიდ)ისა და სამოციქულოისა კ(ათოლი)კე ეკლესიისა მ(ა)დლითა. და რაოდენნი|[38] მას შინა წ(მი)დანი ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზ<ს>ნი სხდ{ო}მილ არიან და დასხდებიან მათ ყ(ოვე)ლთა ჯ(უა)რითა და მადლითა|[39]ცმცა კრულია; და რაოდენი მას შინა და რაოდენ გზისცა წ(მი)დაი მიჰრონი სრულ-ქმნილა|[40] და იქმნების, მის ყ(ოვ)ლისა მადლით(ა)ცმცა წყეულ და შეჩუენებ(უ)ლ არს ც(ო)ცხ(ა)ლი და მკუდარი|[41] გაუკსნელ(ა)დ, აქა და უმ{ე}ტეს ს(აუ)კ(უ)ნოსა ს(აუ)კ(უ)ნეთასა!

ხოლო მტკიცე-მყოფელნი ყ(ოვე)ლნი|[42] აკ(ურთ)ხნეს ღ(მერთ)მ(ა)ნ და წ(მიდა)მ(ა)ნ დ(ე)დ(ა)ქ(ალა)ქმ(ა)ნ!|

[4.] [43]ქ. ესე ვითა სულკურთხეულსა გ(რი)გ(ო)ლს ქ(ართლისა) ე(რისთა)ვსა დაუწერი|[44]ა და მღ{უ}იმისთ{უი}ს მათი ნასყიდი სოფელი გაეაზელნი უსამართლოისა|[45] ზედა დადებულისა ბეგრისაგან გაუთავისუფლებიან, კოტმნისა თანა, და|[46] წმიდასა მეუფესა და მოძღუ(ა)რსა ჩ(უ)ენსა არსე-

18 ყუეელი ნსხ, ქქ[1]. 19 მესავალი ნსხ, ქქ[1]. 21 ყუს ნსხ. ქქ[1]. 23 შიოისი ქქ[1]დ. 24 მწირობითა ქქ[1]დ. მღუიმისასა დ. 126 უდაბნოისაგან ქქ[1]დ. უწყინლობაი ქქ[1] დ. 28 თავისუფლ ქ[1]. 29 იოვანეს დ. 31 არსენიც ქქ[1]. მოწამე ქქ[1]დ. ქმნადსა] წ῀დისა ქქ[1]. წმიდისა დ. 32 რამანც ქდ. რაისაც ქქ[1]დ. 33 მღუიმისასა დ. აღნაწერისათანი ქქ[1]დ. 34 წესის ქქ[1]. 35 სიტყუისა — დ. ქრისტესითა ქქ[1]დ. 36 შუიდთა + და ქქ[1]. პატრიარქთა ქქ[1]. 38 ქ῀კზნი (კათალიკოზნი) ქქ[1]. 38 მადლითაცამცა ქქ[1]. 40 მადლითაცამცა ქქ[1]დ. 43 დაუწერია ნსხ. ქქ[1]. 44 მღუიმისათჳს დ. 45 დადებულისა ნსხ. ქქ[1]. გაუთავისუფლებიან ქ, გაუთავისუფლებიან ნსხ. ქ[1], გაუთავისუფლებიან ქ. 46 მოძღურსა ნსხ, ქქ[1].

ნი ქ(ართლი)სა კ(ათალიკო)ზსა კანონითა მათ|[47]ითა დაუმტკიცებია. მეცა ქ(რისტ)ეს მიერ ქ(ართლი)სა მ(თავარების)კ(ოპო)სი გ(იორ)გი დავამტკიცე|[48]ბ კანონითა წ(მიდი)სა ეკლესიისაითა.

ვინცა ოდესცა ამის დაწერილისა შლა|[49]დ კელ-ყოს და ამას შიგა წერილი
IV კეფ ერთი სიტყუ(ა)ი შეცვალოს, კრულმცა‖[50] არის სიტყ(უ)ითა ქ(რისტ)ეს ძისა ღ(მრთი)საითა და ყოველთამცა მღრდელთმოძღ[უარ]|[51]თა წ(მი)დათა მადლითა კრული არს გაუკსნელად ზე ცათა შინა და ქუე ქუეყა|[52]ნ(ა)სა ზედა, პ(ეტრ)ე მოციქულთა თავისა ჯუარითა და პრისხავ(ს)-მცა ხატი|[53] ქ(რისტ)ესა ღ(მრთ)ისა, რ(ომე)ლი მდგომარე არს ტაძარსა შინა დიდებისა თუისასასა სამთავროს.|[54] და ჩუენ, გლახაკისამცა ჯუარითა კრულია ცოცხალი და მკუდარი გაუკსნ|[55]ელად!

დამამტკიცებელნი ღ(მერთმა)ნ აკურთხნეს!|

ნუსხურით:

[5.] [56]ქ. ესე ვითა ქ(ა)რთლისა ე(რისთავ)სა გ(რი)გოლს დაუწერია თავისა კელითა და|[57] მღჳმისათ(ჳ)ს მ(ა)თი ნასყიდი სოფელი გავაზელნი უსამართლოჲსა ზ(ედ)ა|[58] დადებულისა ბეგრისაგ(ა)ნ გაუთ(ა)ვისუფლებიან, კოტმნისავე თანა, და წ(მიდ)ისა|[59] მ(ეუ)ფესა ქ(ა)რთლ(ი)სა <ქლთ> კ(ათალიკო)ზსა კანონითა მ(ა)თითა დაუმტკიცებია, მეცა, ი(ოვა)ნე ალ(ა)ვერდე|[60]ლი მტკიცე ვყოფ.

შემცვ(ა)ლებელნი ამის დაწერილისანი იყ(ა)ვნ კრულ, წყე|[61]ულ და შეჩუენებულ, დაუსაბ(ა)მოჲსა ღ(მრ)თისა პირითა და ამა ზემო-წერილთა წ(მიდა)თა|[62] მ(ა)დლითა, ვინცა ერთი სიტყ(უა)ჲ და გაგებული ქ(ა)რთლისა ერისთვისა გ(რი)გ(ო)ლისი შეცვა|[63]ლოს. და ვინცა დაამტკიცოს, ღ(მერთმა)ნ ყ(ოვე)ლი კ(ე)თ(ი)ლი ნაქმარი მისი დაამტკიცოს და აკ(ურთ)ხოს!|

[6.] [64]ქ. ესე, ვითა ე(რისთავთ)-ე(რისთა)ვსა, ქართლის ერისთავსა გ(რი)გ(ო)ლს თავისა კელითა დაუწერი|[65]ა და მღუიმისათუის, და მუნ შინა დამკუიდრებულთა მამათა წ(მი)დათათუის, მათი ნასყიდი|[66] სოფელი გავ(ა)ზელნი უსამართლოისა კელისუფ(ა)ლთა ზედდადებულისა ბე|[67]გრისა და შესავლობისაგან გაუთავისუფლებიან კოტმნისავე თანა, და წ(მი)დათა|[68] მეუფეთა ქრისტეს მიერ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზსა არსენის და ქ(ართლი)სა მ(თავარები)სკ<კ>(ოპო)ზსა გ(იორგ)ის უჯუარობი|[69]თა და კანონითა დაუმტკიცებია, მეცა, უნდოი არსენი მანგლელი ჩემითა კელ|[70]ითა ვამტკიცებ.

---

47 მკსი (მთავარებისკოპოზი ქქ[1]. მთავარებისკოპოზი ღ. 48 ეკლესიისათა ქქ[1]. ოდესცა ნსხ. 48—51 ოდესცა ამის... მადლითა — ქქ[1]. 48 ამას ღ. დაწერილსა ღ. 49 სიტყუი ნსხ. კრულმცა ნსხ. 50 ყოველთაგან ღ. 51 კრული ნსხ, კრულ ქქ[1]. ზეცათა ღ. ქუე-ღ. 52 მოციქულთა ნსხ. ქქ[1]. 53 ქ~ეს ქქ[1]. ქრისტეს ღ. თუისასასა ნსხ. თუისასა ღ, ღ~ისასასა ქ, ღისასა ქ[1]. 54 კრულია ნსხ. ქქ[1]. მკუდარი ნსხ. 55 აკურთხნეს ნსხ, ქქ[1]. 57 მღჳმისათჳს ქღ. გაჳზელნი ქ. 58 წმიდასა ქ, წმიდასა ქ[1]ღ. 59 კათალიკოზსა ქქ[1], იოანე ქქ[1]ღ. 60—63 წყეულ... და აკ(ურ)თხოს—ქქ[1]. 64 თავის ღ. 65—68 და მღუიმისათჳს... ქრისტეს მიერ] .. და ქქ[1]. 65 და — ღ. და მუნ შინა — ღ. 67 გაუთავისუფლებიან ნსხ. 68 მეუფეთა ნსხ. ქართლის მთავარეპისკოპოზსა ღ, ქ~ს მსკზსა ქქ[1]. 69 უხდუი ნსხ, ქქ[1].

შემცვ(ა)ლებელნი ამისნი იყვნენ კრულ, წყეულ და შეჩუ|71ენებულ ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა სიტყუითა ღ(მრ)თისაითა, ათორმეტთა მოციქუ|72ლთა ჯუარითა და მადლითა, შუიდთა კრებათა მადლითა, ხუთთა პატრიაქთა ჯუარი|73-თა და მადლითა და ყ(ოვე)ლთა ღ(მრ)თისა ნებისმყოფელთა მადლითა, და თუით წ(მი)დისა მამის[ა]|74 /შიოის/ მადლითა და ამათ ყ(ოვე)ლთა ზემოწერილთა მადლითა და ჩ(უე)ნ უნდოისა ჯუარითა!

დამამტკი[ც]|75ებელნი ღ(მერთმა)ნ აკურთხნეს და ყ(ოვე)ლი მისგან ქნილი მტკიცე ქმნას!||

[7.] |76ქ. ესე, ვითა ერისთავთ-ერისთავსა, ქართლის ერისთავსა V კეფი გ(რი)გ(ო)ლსა|77 და ძმასა მისასა ივანეს თავისა ჴელითა დაუწერია და წმიდისა|78 შიოსდა ნასყიდი უდაბნოისა მისისაგან ძუელსავე წეს[სა]|79 ზედა გაუთავისუფლებია სოფელი გავაზელთაი, კოტ|80მნითურთ, მოწამენი ვ(ა)რთ ჩუენ, სამნივე უდაბნონი გარესჯ||81ისანი და დავამტკი- VI კეფი ცებთ თუ(ი)ს(ის} ჴელითა.

ან ვინ გ(რი)გ(ო)ლისა სახლი|82სამან, ან გარემან შეცვალოს ესე აღთქუმაი და დაწერილი|83 გ(რი)გ(ო)ლისი ოდესცა, წყეულმცა არს და შეჩუენებულ წ(ინაშ)ე|84 ღ(მრ)თისა და ანგელოზთა მისთა, ვითა წმიდასა მამად-მთავარს|85 ქ(ართლი)სა <ქ>{კ}(ათალიკო)ზსა არსენის და მის თანა ღ(მერ)თშემოსილთა წმიდათა|86 მღდელთმოძღუ(ა)რთა კანონითა დაუმტკიცებია, კრულმც[ა]|87 არს ცათა შინა და ქუეყანასა ზ(ედ)ა მიუკუნისამდე ცოცხალი და |88 მკუდარი და მათიმცა წმიდათა უდაბნოთა მადლითა და ლო|89ცვითა კრულია. და წმიდანი შიო და დავით მოსაჯულად წარმო|90უდგებიან განსჯასა მასა საშინელსა წ(ინაშ)ე საყდართა ქრი(ს)ტესთა!|

ნუსხურით:

[8.] 91ქ. გლ(ა)ხ(ა)კმ(ა)ნ არსენი, მწირობასა შინა ჩ(ე)მსა მღჳმეს, ვეჰაჯე ნ(ა)თ(ე)ლსა ს(უ)ლი|92სა ჩ(ე)მისასა გრ(ი)გ(ო)ლ ქ(ართლი)ს ე(რისთა)ესა, რ(აჲთ)ამცა უბ(ა)დოთა კ(ა)ცთაგ(ა)ნ შესავალ(ა)დ გასრული|93 ს(ო)ფ(ე)ლი გავაზელნი ძუჱლითავე წესითა გაუთ(ა)ვისუფლნა წ(მიდა)სა მამასა შიოს|94 და უდაბნოსა მღჳმის(ა)სა, ვითა ძუჱლი დაწერილი აქუს ფავნელთაგ(ა)ნ მო|95ნასყიდობისაჲ მღჳმესა.

ერთსა ჯერსა ლაშქარს წამავალსა მოვაკსე|96ნე თხუთმეტი ლიტრ(ა)ჲ აბრეშუმი, კ(ა)რგი ოქსინოჲ, ჯუბაჩაჲ ახ(ა)ლი, მოვა|97ჴსენე სამოცდათხუთმეტი დუკატი, ერთი პალან-კურდნითა შეკაზმული|98 დიდად კ(ა)რგი ჯორი, ოთხას თეთრად მოფასებული ჩ(ე)მთ(ჳ)ს, ცხენი ერთი — სამასო|99რმოცდაათ თეთრად ნასყიდი, უნაგირი ოქროჲთა და ზარხოჲთა მოჭედი|100ლი, ექუსას თეთრად დაფა-

70 იყუნენ დ. 70—74 შემცვალებელნი ამისნი... მადლითა—ქქ1. 74—75 დამამტკიცებელნი... მტკიცე ქმნას — ქქ1. 76 ერისთავს ქქ1დ. გ˝ლს ქქ1, გრიგოლს დ. 77 მისსა ქქ1დ. თავის ქ. წდ˝ის ქქ1. 78 ოდაბნოისა ნსხ, ქქ1. 79 გაოთავისოფლებია ნსხ. ქქ1. 79—80 სოფელი... კოტმნითურთ — ქქ1. 79 კოტმნითურთ დ. 80 ოდაბნონი ნსხ, ქქ1. 81 თვისის ქ. 81—90 ან ვინ გ(რი)გ(ო)ლისა... საყდართა ქრი(ს)ტესთა — ქქ1. 83 წყეოლმცა ნსხ. შეჩუენებოლ ნსხ. წ(ინაშ)ე] წმიდისაგან დ. 86 დაომტკიცებია ნსხ. 87 მიოკუნისამდე ცოცხალი ნსხ. 88 ოდაბნოთა ნსხ. 89 დავითი დ. წარმოოდგებიან ნსხ. 92 რათამცა ქქ1დ. 93 ძუელითავე დ. 94 მღჳმისსა ქქ1დ. ძუელი დ. 96 ოქროსინოჲ ქ. ჟუბაჩაი დ. 98 ჩემთვის დ.

სებული, ალჲრნი თ ა თ რ უ ლ ნ ი მარგალიტის ძი|[101]რისანი, რ(ომე)ლსა ჰქჳან სადაფი, ოცი დუკატი მისთა ყმათა მოურავისადა მიმიცემ|[102]ია მართ გ ა ვ ა-ზ ე ლ თ ა ს(ა)ქმისათ(ჳ)ს, რ(ომე)ლ სამართლისა ნახევარსა აიღებდეს და|[103] ამ(ა)ს მამისა მისისა სულაჲს დღეთა შიგ(ა)ნ დადებულსა.

აწ, გ რ (ი) გ (ო) ლ ქ ვ ა თ ა ჭ ე ვ ს |[104] წ(ინაშ)ე ხ(ა)ტსა ყ(ოვლა)დ წ(მი-დი)სა ღ(მრთ)ისმშ(ო)ბელის(ა)სა მჲდომარემ(ა)ნ, მისითა თ(ა)ვსმდ(ე)ბობითა და წ(მიდ)ისა მთ(ა)ე(ა)რ|[105] მ(ო)წ(ა)მისა გ (ი ო რ გ) ი ს ი თ ა, ესე ზემოჲთ დაწე-რილი დამიწერეს მ(ა)ნ და ძმამ(ა)ნ მისმ(ა)ნ ი ვ (ა) ნ ე და შეი|[106]ლმ(ა)ნ მის-მ(ა)ნ ბ ე გ ა მ (ა) ნ და ამისვე ს(ა)ქმისათ(ჳ)ს ლაზარობ(ა)ჲ დღე მ ღ ჳ მ ე ს ალა-პად|[107] გაუჩინეს.

აწ, შ(ე)ნ, ღ(მერთ)ო ესე მ(ა)თი აღთქ(უ)მ(ა)ჲ წ(ინაშ)ე შ(ე)ნსა დამიც და შ(ე)ნ, ყ(ოვლა)დ წ(მიდა)ო ღ(მრ)თისმშ(ო)ბე|[108]ლო თ(ა)ვსმდებო ამის მ(ა)თისა აღთქ(უ)მისაო, თ(ქუე)ნ იცით და მ(ა)თ, თუ მტკიცედ იპ|[109]ყრან ესე აღთქ(უ)-მ(ა)ჲ მ(ა)თ პ(ირვე)ლ და მერმე მ(ა)თთა შემდგომ(ა)დ მომავალთა და მ(ა)თთა|[110] ყმათა და ჴ(ე)ლისუფ(ა)ლთა, ყ(ოვე)ლნი ს(ა)ქმენი მ(ა)თნი შ(ე)ნ კ(ე)თ(ი)ლ(ა)დ დაიცვენ. და თუ შეცვა|[112]ლოს ვინმე, შ(ე)ნ ხ(ა)რ ჩ(ე)მი მოურნე და ღედაო ღ(მრ)თისაო, შ(ე)ნზ(ე)და დამიგდია ანდერძ(ა)დ!|

ს ა თ ა უ რ ი v-ზე XVIII ს. ხ ე ლ ი თ:

[112]ქ. ნასყიდობის სიგელი გ ა ვ ა ზ ე ლ თ ა სოფლების წმინდის შ ი ო ს ი თვით მ ი ქ ე ლ წინამძღვრისაგან მონასტრის საფასით ნასყიდი.

101 მოურავისადა ქქ[1]. 104 წ˜დის ქქ[1]. 105 ზჳპოით დ. იოვანე დ. 106 საქმისათვის დ. 107 აღთქუმა ქქ[1]. 108 თავსდებო დ. 107 აღთქუჲა ქ. 211 ღთისაო ქქ[1]. 112 ქ. ნასყიდობის სიგელი... ნასყიდი—ქ[1]დ.

28

[1249/1260]. ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲛᲚᲞᲘᲛᲘᲡ ᲙᲠᲔᲑᲣᲚᲘᲡᲐ ᲒᲠᲘᲒᲝᲚ ᲡᲣᲠᲐᲛᲔᲚᲘᲡᲐᲓᲛᲘ

დ ე დ ა ნ ი დ ა კ ა რ გ უ ლ ი ა. გ ვ ა ქ ვ ს: 1) საბუთის დაზიანებულ დედანზე დამყარებული 3 გამოცემა (ჟ, ჟ[1], კ); ერთ-ერთ ამ გამოცემაზე (კ) დამყარებული მეოთხე გამოცემა (დ); 3) დაზიანებული დედნის recto-ს ფოტო.

I. ს ა ბ უ თ ი ს დ ე დ ნ ი ს ა ღ წ ე რ ი ლ ო ბ ა ჟ, ჟ[1] და კ გამოცემების მიხედვით: ეტრატი; გრაგნილი; 1,5 არშინი×5 ვერშოკზე (ჟ, ჟ[1]), ანუ: 133 სმ××24 სმ. (კ); განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი (კ).

II. ფ ო ტ ო საბუთის recto-სი: ერთვის კ-ს გამოცემას; დიდად შემცირებულია, რის გამოც, მისი გამოყენება საბუთის წასაკითხად ძალიან ძნელია.

ჟ და ჟ[1]-ში საბუთი გამოცემულია შემოკლებით; კ-ში — სრულად; დ ემყარება კ-ს გამოცემას და, ამასთან, აღადგენს ზოგიერთ ნაკლულ ადგილს;

წარმოდგენილი გამოცემა ემყარება აგრეთვე კ-ს გამოცემას; საბუთის თავი აღდგენილია აზრობრივად; ფოტოს მიხედვით შემოწმდა საბუთის recto-ს წაკითხვა და ტექსტი დაიყო სტრიქონებად, დედნის შესაბამისად.

საბუთს თარიღი არ ახლავს.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1246—1257 (ჟ); 2) 1249—1250 (კ); 3. 1247—1250 (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: 1) ულუ დავითისა და ნარინ დავითის თანამეფობის დასაწყისი — 1249 წ. 2) გრიგოლ სურამელის მოხსენიება წყაროებში 1260 წლამდე;

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [38], თ. ჟორდანია, 64—65 (შემოკლებით) (ჟ[1]); 2) [54], თ. ჟორდანია 126—128 (შემოკლებით) (ჟ); 3) [31], ს. კაკაბაძე, (კ); 4) [50], ი. დოლიძე, № 19 (დ).

[ქ. ს(ა)ხ(ე)ლითა ღ(მრთისაჲ)თა, მამისა, ძისა და სულისა წ(მიდისა)თა, მეოხ]ებითა ყ(ოვლა)დ წ(მიდ)ისა ღ(მრთ)ისმშობელისა,|[2] ძლ(იე)რებითა და შ(ე)წ(ე)ვ-

---

1—7 ქ. სახელითა ... თადეოზ და ყ[ოვლთა მამა]თა]] თქუენ [ცხოვე]ლს მყოფელისა... მეტყუელისათა და მღრდელთმო... მამა ჩ˜ნთა იოანე (ი˜ხე)ბო... [მო]გაქსენეთ ჩუენ სრულიად მლუი... მხათემან თადეოზ და ყ... ჟ; [ცხოვე]ლსმყოფელისა [და წინასწარ]მეტყუელისათა და — მღრდელთმო -----მამა ჩ˜ნთა იოანე (ი˜ხე)ბო ----- [მო]გაქსენეთ ჩუენ სრულიად მლუი-----მნათემან თადეოზ და ყ... ჟ[1],...და სულისა წ˜თა... მეუხ ... [ცხოვე]ლსმყოფელის [და წინასწარ]

ნითა ცხოვე]ლსმყოფელისა [და|[3] პატიოსნისა ჯუარისა, შუამდგომლობითა ნათლისმცემელისა, წ(მი)დ(ი)სა ი(ოვა)ნე წინაისწარ]მეტყუელისათა, წ(მიდა)თა|[4] [...] კოაგა [...], მამათ[მთავართა], მღრდელთმო[ძღუართა, თავსმდებობით]ა|[5] წ(მიდა)თა და [სან(ა)ტრ(ე)ლთა] მამათა ჩუ(ე)ნთა ი(ოვ)ანე, შიო [და ევაგრესითა, წ(მი)დ(ა)თა|[6] მთ(ა)ვ(ა)რანგელოზთა მ(ი)ქ(აე)ლ და გ(ა)ბ]რ(იე)ლი[სითა ესე] დ[აწერილი დაგიწერეთ და მო]გაჴსენეთ|[7] ჩუ(ე)ნ სრულად მღუი[მისა კრებულმან] მნათემან თადეოზ და ყ[(ოვ)ელ)თა მამა]თა თ[ქ(უე)ნ, სუ]რამელსა გ(რი)გ(ო)ლ მსახურთუხუცე[სსა].

[მოიჴირვეთ] და აღგუიშენენით წისქუილნი|[8] მტკუარსა ზ(ედ)ა, სალოცველად დღეგრ[ძელებისა სუ]ლისა თქუენისათვის და იყიდეთ|[9] ჩ(უე)ნგანვე ციხედიდს გლეხი ქავთარერი ნ[±6] მეწისქუილედ და ავიღეთ|[10] თქუ(ე)ნგან ფასი სრული, რომ(ე)ლი თქუ(ე)ნ შესჯერ[დით და თქ]უ(ე)ნგან აღშენებულთა|[11] წისქუილთათუის საკაზმავად შემოსწირე წ(მიდა)სა შიოს [და მ]ის მიერ აღშენებულსა უდაბნოსა|[12] მღუიმისასა, სალოცველად და საჴსრად სულისა თქუ(ე)ნისათუის, რ(ომე)ლი ყ(ოვ)ელ)თა დღეთა|[13] და ყ(ოვე)ლთა ლოცვათა გილოცვიდეთ და მოგიჴსენებდეთ.

და ვითა წ(მიდ)ისა ევაგრესობით|[14]გან გუქონებია უცილობელად და უწყინელად, ეგრეთვე თქუ(ე)ნთა ჩამომავალთაგან გუქონ|[15]დეს. და არავის საქმე უც თქუ(ე)ნ(ი)სა სახლისა ჩამომავალთა, თუინიერ თქუ(ე)ნსა სულისაგან კიდე|[16], რომელ სამსახურითა ამისითა სული თქუ(ე)ნი იჴსენებოდეს წ(მიდა)სა ამას უდაბნოსა მღუიმისასა.

და ნუ|[17]ცა-ვინ თქუ(ე)ნისა სახლისა ჩამომავალნი და მომავალნი შიგადგომითა ნუკვე|[18]ვითა და სათხოველითა და სხუითა რაითამე აწყენენ, და არცარაი ვის საქმე უც, და ვითა|[19] ციხედიდს სხუაი საქონებელი მღვუმისაი არს შეუვალი, ჰაგრევე ესე ქავთარელი თქუ(ე)ნგან|[20] ნასყიდი გლეხი შეუვალი იყოს თქუ(ე)ნისა სახლისაგან.

და მცხეთისა სახლისა ბეგარი|[21]თუით არცა-რაი წინასა ზ(ედ)ა სდებია, და ვინაითგან თქუ(ე)ნითა ოქროითა თქუენისა სულისათუის|[22] გიყიდია, არცარაი ამას წალმა საქმე უც მცხეთისა სახლსა შესავლობად, არაისთანად|[23] არა. და არცა-რაი სათათროი გამოჰვიდოდეს: მალი, ყაფჩერი, სალაშ-

---

მეტყუელისათა წ⁓თა კოაგა მამათ ... მღრდელთმო...ა წ⁓თა და ... მამათა ჩ⁓უნთა ი⁓ნე შიო ... რლის დ ... [მო]გაჴსენეთ ჩ⁓უნ სრულად მღუი... მნათემმან თადეოზ და ყ⁓...თთ ...ქ; [ნებითა ღმრთისათა და სულისა წმიდისათა მეოხებითა ცხოველ]სმყოფელისა [და წინასწარ]მეტყუელისათა და ... მღრდელთ-მო[ძღუართა] წმიდათა მამათა ჩუენთა იოანე შიო ... [მო] გაჴსენეთ ჩუენ სრულიად მღუი[მისა] მნათემან თადეოზ და ყ...დ. 7 მსახურთუხუცეს ჭ. მსახურუხუცეს ქ[1]. მსახურთუხუცე ქ. მოიჴირვეთ]—ქქ[1], კდ და] — ქქ[1]. აღგუშენენით ქქ[1]. 8 დღეგრ[ძელებისა სუ]ლისა] დღეგრ... ქქ[1], დღეგრ...ლისა ქ. დღეგრ[ძელობისა] დ. თქუენისათუის] თქუენისა თავისა ქქ[1]. 10 რუმლი ქ. რომ(ე)ლი თქუ(ე)ნ [შ]ესჯერდით და] — ქქ[1]. შევსჯერ... ქ. ბეერჯერ ... დ. და — კდ. 11 წისქუილთათჳს ქქ[1]. უდაბნუსა ქ. 12 მღჳმისასა ქქ[1]. საჴსრად] საჴმარად ქქ[1]. თუქენისათ ჳს ქქ[1]. 13 გილოცვიდეთა ქ. ევაგრესობითგან ქ. 14 უცილობლად ქ. უწყინელად ეგრეთვე] უწნლად ჰაგრევე ქ. 15 ჩამომავალთაგან ქქ[1]. 16 რ⁓ლი ქ. სამსახურთა ამისთა ქქ[1]. ნუცა-ვინ ქ. 17 ჩამომავალნი+და მომავალნი ქ. 18 სათხუელითა ქ. რაიმე ჭ. არც რაივის ქ. არცა-რაი ქქ[1]. 19 მღუიმისა ქქ[1]დ. ქავთარული ქქ[1]. 21 არცრაი ქ. წინასა + (წნისა-წინის?) ქქ[1]. წნის ქ. ვინაიგან ქ. უქროითა ქ. 22 არცა-რა ქქ[1], არცა-რაი ქ. მცხეთის ქქ[1]დ.

ქროი, და სა|[24]იამე, არაისთანაი არა, ვითა თქუ(ე)ნგან ნასყიდი არის, აგრე სატუზ-ლეუსგან კიდე, და მას სოფელსა|[25] თანა გამოიღებდენ.

და წისქუილთა რაცა საკაზმავი უნდოდეს, ესევე ჰკაზმიდეს; და თუ|[26] რას წისქუილთა შიგა შეგუცოდებდეს, ჩუ(ე)ნ მ ღ უ ი მ ე ლ თ ა გ ა ნ ეკითხვოდეს და ჩუენ გარდა|[27]ვაჯდევდეთ, და სამართალი თუ რაი იყოს, ჩუ(ე)ნგანვე აიღებოდეს. და წელიწადსა შიგა სამ|[28]სა დღესა სამებაოსა იქმოდეს.

დაჴრილისა ნახევარი ჩუენი იყოს და ნახევარი ამა|[29] ჩუ(ე)ნისა მეწისქუილი-საი იყოს. და ვინ გინდა მოფქავი იყოს და ფქვიდეს, მისდი ნუ|[30] ვის ნუ აღე-ბის, თქუენისა სულისა სალოცავად ფქვიდეს და მეწისქუილე ეგზომსა საპა-ტ|[31]იოსა აიღებდეს, რომე ერთსა კაცსა ეყოფოდეს. და ენკენიასა და წელიწდის თავსა|[32] მემღუიმესა ძღუენსა მოართუმიდეს: სამსა სქელსა პურსა და ერთსა კორჩხალასა ღუინოსა|[33] და სხუებრ არაი გამოვა, რაიც არ დაგუიწერია ამისგან მეტი.

და გლეხსა არ სუხ|[34]რაობაი, არ გენდგაობაი, არ მოწიგნურობაი, არ სა-ბანჯრე, არ საჴმარი და არაისთანაჲ არა.|

[35]ვინც ესე თქუ(ე)ნგან გ(ა)გებული შეცვალოს, შე-მცა-იცვალების სჯული-საგან ქ(რის)ტ‖[36]იანეთაისა და ჰრისხ[ავს მამა, ძე და] სული წ(მიდ)აჲ და კრულმ- II ძეფი ცა არს ღ(მრ)თისა პირითა|[37] მკუდარი და ცოცხალი ამა ყოფასა და მას საუკუ-ნოსა.

და ესე ზემოით წერი|[38]ლნი ყ(ოვე)ლნი წ(მი)დ(ა)ნი დამსჯელ და შემასმე-ნელ ექმნებიან წ(ინაშ)ე ქ(რის)ტესა, დღესა მას განკითხ|[39]ვისა მისისა, და ნუმცა არს ჴსნაი სულისა მისისაი და თქუ(ე)ნთამცა ბრალთა მზღველი არის|[40] წ(ინა-შ)ე ღ(მრ)თ(ი)სა დაუსაბამოსა.

ანუ ვინ მისდი აუღოს, ანუ ვინ თქუ(ე)ნ(ი)სა სულისა ჴსენებ|[41]აი დააკლოს, ღ(მერთმა)ნ მას ჰკითხნეს ბრალნი და ცოდვანი თქუ(ე)ნნი.

და თუ წისქუილნი და|[42]შაუდენ, ვითა გუიბრძანებია, თქუ(ე)ნითავე სახლით შეიკაზმოდენ.

და გლახასა კ(ა)ცსა უწინა დაუ|[43]ფქვიდენ და ცოტაისა მქონებელსა ნუცა საპატიოსა ჯუღებენ ესე თქუ(ე)ნნი მეწისქუი|[44]ლენ(ი). ვინაითგან მისდი გაგუი-შუია დაჴრილის ნახევარი მეწისქვილისაი იქნების.|

დ ა მ ტ კ ი ც ე ბ ე ბ ი: დ ა ვ ი თ უ ლ უ ს ი დ ა დ ა ვ ი თ ნ ა რ ი ნ ი ს ა (ხ ე ვ ე უ ლ ა დ)

[1.] [45]ქ. დამინიშნავს.

[2.] ქ. დაგუინიშნავს.|

---

24 არაისთანაი არა] არასთანა! ქქ[1]. 24—25 ვითა თქუ(ე)ნგან... სოფელსა თანა]—ქქ[1]. სატუზ-ლეუსგან ნსხ, სატუზლეუსაგან კ., სატუზლეუსგან დ. სოფელსა კ. 25 თანა] ტნა კ. რაცა] რაჲც კ. ჰკაზმავდეს ქ[1]. 26 შეგუცდებოდეს ქქ[1]. მღუიმელთან დ. 28 სამებაუსა ნსხ. ქქ[1] კდ. და ხრი-ლისა ქქ[1]დ. 29 ჩუენის მეწისქუილისა ქქ[1]დ. ნე ვისი ნუ აღების ქქ[1]დ. 30 მეწისქვილე ქ. ეგზომისა ქქ[1]დ, ეგზომასა კ. 31. რომე] რუმე ქქ[1]კ. კაცსა — ქქ[1]. ენკენიას ქქ[1]. წელიწდის თავს მემღუიმეს ქქ[1]დ. 34 მოართუმიდეს ქ, მოართუმუდის ქ[1], მოართუიმდეს კ. კორჩხლასა კ. 33 სუ-ხრაუბაი ქქ[1]კ. 34 გენდგაუბაი ქქ[1]კ. მოწიგნირობაი ქქ[1]კ. 35 თქუენგნით ქქ[1]დ. შე-მცაიცვლების ქქ[1]დ. ქრისტიანეთაისა კ. ქრისტიანეთასა დ. ქრიატიახეთასა ქქ[1]. 36 მამა ძე და — ქქ[1]. 37—46 მკუდარი და ცოცხალი... დაგუინიშნავს — ქქ[1]. 39 მისისსა კ. 42 გიშბია კ. დაოფქვიდენ კ. 43 საპატიუსა ნსხ, კ. მეწისქუილენ კ. 44 გაგიშუია კ. და ხრილის დ. ქ. დამიხიშნავს. ქ. და-გუინიშნავს] — დ. ქ.—ქ[1]

[3.] [46]ქ. კირიელეისონ! ესე ვითა წ(მი)დათა და ღ(მერთ)-შემოსალთა მამათა მემღუიმეს და|[47] სხუათა ძმათა დიდის მსახურთ-უხუცესის გ(რი)გ(ო)ლ სურამელის და მისთა|[48] მომავალთათუის სალოცავად საუკუნოდ დაწერილი ესე დაუწერია და |[49] პ(ა)ტრონთა საუფლოითა ჴელითა დაუმტკიცებია, ჩუ(ე)ნცა გლახაკი ქ(რის)ტეს|[50] მიერ ქართლისა კ(ათალიკო)ზი ნ(ი)კ(ოლაო)ზ მოწამე და დამამტკიცებელი ვარ.

შემცვა|[51]ლებელნი ამისნი იყავნ კრულ, წყეულ და შეჩუენებულ მადლითა კ(ათოლი)კე ეკლესი|[52]ისა, მუნ შინა ღ(მრ)თივ-აღმართებულისა სუეტისა ცხოველისა ღ(მერ)თ-მყოფე|[53]ლისა მიჰრონისა და კუართისა საუფლოისაითა და ჩუ(ე)ნ, გლახაკისა ჯ(უა)რითა,|[54] აქა და მერმესა საუკუნოსა!

დამამტკიცებელნი ღ(მერთმა)ნ აკურთხენ და წ(მი)დამან დედა|[55]ქალაქმან.

[4.] ქ· ესე დაწერილი, ჩუენ მღუიმელთაგანვე მოჴსენებ(უ)ლი|[56] თქუენ გ(რი)გ(ო)ლ მსახურთუხუცესისათუის სულისა თქუენისა საჴსრად|[57] წინაშე ღ(მრ)თ(ი)სა, ჩუენ, ყოველთავე ძმათა, მღუიმისათა დაგუიმტკი|[58]ცებია ძრიელთა და უძლურთა, დაყუდებულთა და ყოველთა||[59]ვე. ვინცა შეცვალოს, ჰრისხავს-მცა ღ(მერ)თი ყოველთა დამბადებელი.|[60] და ესემცა წმიდაი შიო ჰრისხავს და თქუენთა-მცა ცოდვათა და ბრალთა|[61] მზღველია დღესა მას განკითხვისასა. და ვინ და(ა)მტკიცოს ჯუარი აქუ(ს) და კურთხევაი!|

[5.] [62]ქ. მე, დემეტრე მოძღუარი, მოწამე და თანდამხ(უ)დარი ვარ ამა და|[63]წერილისა. ვინც შეცვალოს წყეულმც არს და ვინ დაამტკიცოს ჯუარი აქ(უ)ს და კურთხევაი!|

[6.] [64]ქ. ესე ვითა სურამელსა გ(რი)გოლს მსახურთუხუცესსა მათისა სულისა|[65]თუის მღუიმელთა წისქუილნი აუშენნა და მღუიმელთაგანვე. გლე|[66]ხი იყიდა მეწისქუილედ და მათვე მღუიმელთა შესწირა სახელდებით|[67] ქაეთარელი, მე, ქ(რის)ტე(ე)ს მიერ ქ(ართლი)სა მ(თავარების)კ(ოპო)სი გ(იორგ)ი მოწამე და დამ(ა)მტკიცებ(ე)ლი|[68] ვარ. ვინცა ამისად შლად ჴელყოს, იყავნ იგი კაცი კრულ,|[69] წყეულ და შეჩუ(ე)ნებულ ღ(მრთი)სადა ყოველთა წ(მიდა)თა მისთაგან, წ(მიდი)სა შიო|[70] და ევაგრესითა. ვინ მტკიცედ იპყრას, ჯ(უარ)ი აქუს და კ(უ)რთხ(ე)ვა(ი).

---

46 კურალესონ ქ^{1}კ. ქ. კირიელეისონ — ქ. 46—47 წ(მი)დათა და... სხუათა ძმათა] ... დაუწერია ...ქ. მემღუმეს კ. 47 და მისთა მომავალთათუის—ქ. 48 საუკუნოდ დაწერილი ესე — ქ; ესე დაუწერია —ქ; და პ(ა)ტრონთა... დაუმტკიცებია—ქ. 49 ჩ˝უნც კ. 50 ქართლის კ. ნ˝კლზ (ნიკოლოზ) ქ. 50—54 შემცვალებელნი... დედაქალაქმან — ქ. 51 იყავნ იყუნენ კ. ეკლესიასა კ. 52 შინა+და დ. სუეტისცხოველის კ. 53 მიჰრონის კ. კუართის საუფლოისთა კ. საუფლოისათა ქ^1. გლახაკის კ. 54 საუკუნოს კ. 55 ჩოენ კ. 55—61 ქ. ესე დაწერილი ... და კურთხევაი — ქქ^1. 57 ჩოენ კ. 57 —58 დაგოიმტკიცებია კ. 58 უძლორთა ნსხ. კ. დაყოდებოლთა ნსხ, და ყოდებოლთა კ. 61 დამტკიცოს კ. ჯოარი კ; კორთხევაჲ კ. 62 ქ-ქქ^1.. თანადამხდარი კ. თანადამქდომი ქქ^{1}დ. 62—63 ამა დაწერილისა ... და კურთხევაი ქ. — ქქ^1. 63 წყეულმცა დ. 63 ჯოარი კ. კორთხევაი კ. 64 მსახორთოხოცესსა კ. სულისათჳს ქ. სოლისათს კ. 65 მღჳმელთა კ. აოშენნა კ. მღჳმელთაგანვე ქ. 66 მეწისქვლედ ქ. მღჳმელთა ქ. 67 მთავარეპისკოპოსი ქქ^1. დამმტკიცებელი კ; 68—70 ვინცა ამისად... და კურთხევა — ქქ^1. კროლ კ. 69 წყეოლკ. შეჩუნებოლ კ. 70 აქოს ნსხ. კ. კურთ˝ხვა კ. კრთხევაი+ხვეულად ქ. დამიხიშნავს ხვეულად სხვა ხელით: ქ. დაგუიხიშნავს დ.

მინაწერი XV—XVI სს. ნუსხურით*:

სახელითა ღ(მრ)თისათა მ(ა)მისა, ძისათა, ს(უ)ლისა წ(მიდ)ისათა, თავდებობითა წ(მიდ)ისა ს{ა}მებისათა, თ(ა)ვდებობითა ყ(ოვლა)დ წ(მიდ)ისა ღ(მრთ)ისმშ(ო)ბლისათა, თავდებობითა ცხ(ო)ვ(ე)ლსმყ(ო)ფელის პ{ა}ტიოსნის ჯ(უა)რის{ა}თა, თ(ა)ვდებობითა წ(მიდა)თა მთ(ა)ვ(ა)რან(გელო)ზთა მ{ი}ქ{ა}ელ და გ{ა}ბრ{იე}ლის{ა}თა, თავდებობითა ი(ოვან)ე ნ{ა}თლისმც{ე}მლის{ა}თა და ი(ოვან)ე მ(ა)ხ(ა)რ(ე)ბლისათა, თ(ა)ვდებობითა ყ(ოველ)თა წ(მიდა)თა უკორცოთა და კორციელთა ესე ს{ა}ბოლო{ო}დ გ(ა)ს(ა)თ(ა}ვ(ე}ბ{ე}ლი სიგელი მოგეც მე, მიწობლიძემ(ა)ნ ფ{ა}რემუზ, თქ(უე)ნ, მონოზ{ო}ნთა ხერხეულისძის ასულსა ეკ{ა}ტ{ე}რინეს, მ(ა)ს ქ(ამს)ა, ოდეს მტკურისპირს მ(ი)წა მოგყიდეთ ღ{ა} ავიღეთ ფ{ა}სი რ(ა)ჲსაც მთხოვნელნი ვიყვ{ე}ნით, ან ბ(ა)ტონი დ(ა) ან ყმაჲ პ(ირუე)ლ(ა)დ მ(ა)მულის პ{ა}ტრომ(ა)ნ აიღო სამ(ა}ს სამოცი ნ{ა}ლდი თანგა და ჩ(უე}ნ პ{ა}ტრონმ{ა}ნ ავიღეთ. გქონდეს მისითა წყლის პირთა. რ(ა)ჲმ(ა)ნცა კ(ა)ცმ(ა)ნ იმ მიწასა სახლებლ(ა)დ კ(ე)ლ მიყოს თ(ა)ვ(ა)დ<ა>მცა წ(მიდა)ჲ ს(ა)მებ(ა)ჲ რისხ(ა}ვს და მერმე წ(მიდ)ა შიო და ევაგრე, რ(ა)ჲ(მა)ნცა აჳ(ჰ)ჳ შ(ინ)ა წ(მიდა)ნი თ{ა}ვდებ(ა)დ მოგჳცემიან მ(ა)თითამცა მ(ა)დლითა დაიწყევლოს, ამ სოფლის სირცხჳლითა და სიკ(უ)დილითა ეკითხჳს და მეორედ მოსლვ(ა)სა სამოელს და ს{ა}ტანას თ(ან)ა მოელის ს(უ)ლი მისი; ვინცა თქ(უე)ნ მისცეთ, ჩ(უე)ნ ველ{ა}რა დაეეცილნეთ, ვერც ბ{ა}ტონი და ვერც ყმაჲ; პქონდეს მ{ა}ს და მის(ს)ა ნ(ა)თეს(ა)ვსა. გაუთ(ა)ოს ღ(მერთმა)ნ, ა(მე)ნ.

სათაურები

1. XV—XVI სს. ნუსხურით verso-ზე*:

სიგელი ციხედიდური მტკურის პირს ვენ(ა)კ(ე)ბისა და წისქუ{ი}ლისა და ორის ნ{ა}სყიდის გლეხებისა. ერთი პურის მკ(ა}ზმ(ა)ვი ყ(ო}ფილა.

2. verso-ზე, მხედრული XVII ს.*:

ქ. ციხედიდის სიგელია.

1—28 მინაწერი... სიგელია—ქქ[1]დ.

* ხელის დათარიღება მოცემულია ს. კაკაბაძის გამოცემაში.

29

[1247/1260]. ႣႠႼႤႰႨႪႨ ႹႠႴႵႤႥႠႱႻႤႧႠ ႢႰႨႢႭႪ ႥႤႰႾႳႠႨႱႻႨႱႠႣႫႨ

დედანი დაკარგულია: გ ვ ა ქ ვ ს: 1) პირი; 2) პირზე დამყარებული ერთი შემოკლებული გამოცემა (ჟ).

პირი თითქმის დედნის თანადროულია — არა უგვიანეს 1260 წლისა; ხი, Ad—7; ეტრატი; გრაგნილი; 68×5—15; 3 კეფი: 1) 26,5×11,5—15; 2) 28××5—13,5; 3) 14,5×5—7; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი, ზოგჯერ სამწერტილი ერთი, ორი, ან სამი სიტყვის შემდეგ; კეფები ერთმანეთისაგან მოცილებულია; დაზიანებული: 1) 1 კეფის მარცხენა და მარჯვენა კიდეები ჩამოგლეჯილია, რის გამოც 1—26 სტრიქონების დასაწყისში აკლია 1—10 ასო, ხოლო ბოლოში 1—8 ასო; 2) II კეფის მარჯვენა მხარე ჩამოგლეჯილია, რის გამოც 27—39 სტრიქონებს ბოლოში აკლია 7—13 ასო, ხოლო 40—47 სტრიქონებს — 13—47 ასო; 3) III კეფის მარცხენა და მარჯვენა კიდეები და ბოლო ასევე ჩამოგლეჯილია, რის გამოც 48—51 სტრიქონებს ბოლოში აკლია 2—11 ასო.

საბუთი რომ პირია, ამას მოწმობს ის, რომ მინაწერი საბუთები (გარდა გრიგოლ სურამელის ხელრთვისა) და საბუთის ძირითადი ტექსტი ერთი ხელითაა დაწერილი. როგორც ჩანს, საბუთი, თავისი მინაწერებით, გადაწერეს და დაამტკიცებინეს გრიგოლ სურამელს, როგორც პატრონს.

საბუთს თარიღი არ ახლავს.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა წ ი ნ ა გ ა მ ო ც ე მ ა შ ი: 1260 წ. ახლო დრო (ჟ).

ს ა ბ უ თ ი ს დ ე დ ნ ი ს წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: 1) საბუთში მოხსენიებული ბეგა სურამელი ყარაყორუმიდან საქართველოში დაბრუნდა 1247 წ.; 2) საბუთის პირი გადაწერილია არაუგვიანეს 1260 წლისა.

პირის დათარიღების საფუძველი: პირის დამამტკიცებელი გრიგოლ სურამელი წყაროებში აღარ იხსენიება 1260 წ. შემდეგ.

გ ა მ ო ც ე მ ა:

[54], თ. ჟორდანია, 148—149 (შემოკლებით) (ჟ).

[ქ. სახე]ლითა ღ(მრ)თისაითა, მამისა და ძისა და წ(მიდ)ისა სულისაი[თა,|2 შუამდგომლო]ბითა ყო(ვ)ლად წ(მიდ)ისა ღ(მრ)თისმშობელისაითა და ყ(ოვე)ლთ[ა|3

1 ქ-ყ. ღთისათა ჟ. 1—3 მამისა და ძისა... ყ(ოვე)ლთ[ა წმიდა]თაითა — ჟ.

წმიდა]თაითა, დაგიწერეთ დაწერილი ესე ჩუენ, ჩაფქევასძეთა [±5|[4] და ძმ]ისწულმა დემნამა, თქუენ, ვერხუაისძეთა: გრ(ი)გ(ო)ლსა [და|[5] შ]ვილთა და მომავალთა თქუენთა, და მოგყიდე ნავენაკები ზედა [±3],|[6] შენისა კალოისა პირსა ნასყიდსავე ზედა მოგეკიდებოდა, უღალ[ო,|[7]±4]ს უნდილაისძისა ეჯიბობასა შიგა და მომლაისა ხან დაკ[ს|[8]±4]ბასა შიგა. რაიც ღალაი ჰმართებოდა ამას ადგილსა, მომლამ|[9] [მო]იღო და პ[ა]ტრონი ბეგაი მუხრანს დგა და მუნ გაუგზავენა ოქრ[ოი|[10] და ა]ვიღეთ სრული ფასი, რ(ომ)ლითა ჩუენ შევსჯერდით. [სრ|[11]ულყ]ოსა ღ(მერთმა)ნ.

მოწამენი არიან: ბექაი, მინაი, ალავერდე[ლი],|[12] უჩურისძეინაი, ბოჯოისძე ვეფხაი.

არ შეგეცვალ[ო]ს [დაწ|[13]ერილი ე]ს[ე] ჩუენგან და არც მომავალთა ჩუენთაგან. და ვინ და რამან[ცა გუ|[14]არმან] კაცმან, რაისაც მიზეზისა შემოღებითა შეგიცვალოს, [კრულ|[15]მ]ცა არის სიტყუისა სიტყუითა ღ(მრ)თისა დაუსაბამოისა პირ[ითა±3|[16]±4]სა მადლითა და ყოველთა წ(მიდა)თაითა, ორთავე ში[ნა ცხორებ|[17]ასა. ნეს]ტორსა და ოროგინესმცა თ(ან)ა არის ნაწილი მისი. [დამამტკიცებელი|[18] მისი ყოს] მტკიცე ღ(მერთმა)ნ, სასუფეველსა მისსა მას მისცეს სიმტკი[ცე]!|

მინაწერი საბუთები:

[1.] [19]ქ. სახელითა ღ(მრ)თისაითა, მეოხებითა წ(მიდ)ისა ღ(მრ)თის მშობელისა[ითა|[20]±5] ლისითა, მე, ივანე მოგეც დაწერილი ესე შენ, [ვერხუაისძე|[21]სა], შვილთა და მომავალთა შენთა: ჯიჯაისაძისა მიწასა, [ზედა|[22] რაიცა] ნაშენები იყო, მისი ღალაი გაგიშუი. ვენაკი იყოს და [არა]|[23]ვინ იყოს მოსარჩლე, არავინ არა.

ვინცა შეცვალოს [დაწერილი|[24] ესე, ჰრ]ისხავსმცა მამა და ძე და წმიდაი სული და ყ(ოვე)ლთა მ[ათ წმიდათა|[25] მად]ლითა კრულია სული და კორცი მისი. და ვინ და[ამტკიცოს]|[26] ღ(მერთმა)ნ აკურთხო[ს!]|

[2.] [27]შ. სა]ხელითა ღ(მრ)თისაითა ლაგიწერე მე, აბულეთ, [შენ ვე|[28]რ]ხუაისძესა, ნასყიდთა ვენაკთა, ყანათა ღა[ლაი გაგიშუი, არა]|[29] აგიღოს არამან პატრონმან შენმან არა. [ვინ შეგ]|[30]იცვალოს ღ(მერთმა)ნ, იგი შეცვალოს სჯულისაგ[ან ქრისტიანეთასა]!|[31] II კეფი

[3.] ქ. სახელითა ღ(მრ)თისაითა, მამისა და ძისა და წ(მიდი)ს[ა სულისა]|[32], მეოხებითა ყოლად წ(მიდ)ისა ღ(მრ)თისმშობელის[აითა და ყოველთა]|[33] წ(მიდა)თაითა დაგიწერეთ დაწერილი ესე ჩუ[ენ,±6]|[34] თქუენ ვერხუაისძეთა, და მოგყიდეთ თქუ[ენ კალოისა პირსა]|[35] ადგილი სავენაკე უღალოდ, ვითა ჩუენსა

---

4 [და]-ქ. 4 ვერხულასძეთა გრიგოლასა ქ. [და] — ქ. 5 თქუენდა ნსხ. თქუენთა მომავალთა ქ. და — ქ. 6 კალოისა ქ. უღალა ქ. 7 მამლაისა (მამელიაა) ხანდა(კ)...ქ. 8 ბასა — ქ. ღალა ქ. 9 [მო]ილო]... იღო ქ. ბეგაი] ბეგლ. ქ. მოხრანს ნსხ. მონ ნსხ. ოქრო ქ. 10 [და] — ქ. 10—11 [სრულ ყ]ოსა ღ(მერთმა)ნ — ქ. 11 მინაი] ამირაი ქ. 12 უჩურასძე ანაი ქ. ბოჭორასძე ქ. 12—18 დაწერილი ესე... მისცეს სიმტკი[ცე] — ქ. 19—20 ღმრთისაითა... ლისითა — ქ. 20 იოვანე ქ. ვერხუაისძესა[ლ... ქ. 21 და მომავალთა შენთა — ქ. 21—22 ჭიჭაისაძისა მიწასა [ზედა რაიცა] ნაშენები იყო] ჭიჭაის ძის მიწისა... მენება იყო (?) ქ. 22 გაგიშოი ნსხ. არავინ იყოს—ქ. 23 არა+გვიბრძანებია ...ქ. 23—26 ვინცა შეცვალოს... ღმერთმან აკურთხოს—ქ. 25 კრულია ნსხ. 27 ღ(მრ)თისაითა დაგიწერე — ქ. აბულეთ ქ. შენ ვე[რხუაისძესა] ი(ს)ულსძესა ქ. 28 ღა[ლაი გაგიშუი არა] ღალა... ქ. 29—30 [ვინ შეგ] იცვალოს... სჯულისაგ[ან ქრისტიანეთასა] — ქ. 31—33 ღ (მ) თისაითა... წ(მიდა)თაითა — ქ. 33 დაწერილი — ქ. 34 ვერხულაისძეთა ქ. თქუენ] — ქ. 35 ქონებასა შიგა—ქ. 36 უღალო ქ.

ქ[ონებასა შიგა]|36 უღალოი იყო და ავიღეთ სრული ფასი, [რომლითა ჩუენ შე]|37ესჯერდით. მოწამენი არიან: დი[±12]|38 ა ლ ა ვ ე რ დ ე ლ ი ს ძ ე მ ა ხ ა- რ ე ბ ე ლ ი, აჳუს[±9]|39ლი. და არ შეგეცვალოს დაწერ[ილი ესე ჩუენ]|40გან და არცა თუისთა და მომა[ვალთა ჩუენთაგან. და ვინ]|41 და რამანცა გუარმან კაცმ[ან, რაისაცა მიზეზისა შემოღები]|42თა შეცვალოს, შე-მცა-[იცვალების სჯულისაგან]|43 ქრისტიანეთაისა და [±20]|44 დედისა ღ(მრ)თისა მადლ[ითა±14 მკუ]|45დარი და ცოცხალი [მისი±9 ვინცა დაამტ]|46კიცოს, ღ(მერთმა)ნ [±25]|47 სსა იგი დაამტ[კიცოს]!||

დ ა მ ტ კ ი ც ე ბ ა:

III კეფი [48]ქ. მე, გ(რი)გ(ო)ლ [ს]უ[რამელსა, და]|49მიმტკიცებ[ია|50 და]წე-რილი [ესე, არას ჟამ]|51სა შიგან არ შეგეც[ვალოს].

36—37 რომლითა ჩუენ შეესჯერდით — ე. 38—47 აჳუს... სსა იგი დამტ[კიცოს]—ე. 48 ქ—ე. 50 ჟამსა შიგან] ჟამშიგან ე.

30

[1247/1260]. ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲑᲔᲒᲐ ᲡᲣᲠᲐᲛᲔᲚᲘᲡᲐ ᲢᲝᲢᲘᲑᲐᲘᲡᲨᲕᲘᲚᲔᲑᲘᲡᲐᲓᲛᲘ

დედანი: ხი, Ad—8; ეტრატი; 37,5×12,2; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; დაზიანებული: 1) მარჯვენა კიდე ჩამოგლეჯილია ზიგზაგისებურად. როგორც ჩანს, საბუთს ეს კუთხე ჩამოგლიჯეს როცა ის დაკეცილი იყო, რის გამოც ტექსტის თითქმის ყველა სტრიქონს დასაწყისში აკლია 1—24 ასო; 2) მარცხენა კიდეზე აგრეთვე ამოგლეჯილია შედარებით მცირე ზომის რამდენიმე ადგილი, რის გამოც ტექსტის ზოგ სტრიქონს ბოლოში აკლია 2—4 ასო. საერთოდ ტექსტის მთლიანად აღდგენა ხერხდება.

საბუთს თარიღი არ უზის.

საბუთის დათარიღება წინა გამოცემაში: 1265 წ. ახლო დრო (ჟ);

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: 1) საბუთის გამცემი ბეგა სურამელი ყარაყორუმიდან საქართველოში დაბრუნდა 1247 წ. ([62]); 2) ბეგა სურამელი საბუთში არ იხსენიება არც ქართლის ერისთავად, არც მსახურთუხუცესად, ამდენად საბუთი დაწერილია მის მიერ ამ სახელოების მიღებამდე, ე. ი. მისი მამის — გრიგოლის გარდაცვალებამდე. 1260-იანი წლებიდან გრიგოლ სურამელი წყაროებში აღარ იხსენიება.

გამოცემა:

[54], თ. ჟორდანია, 153—154 (შემოკლებით) (ჟ).

[ქ. სახელითა ღმრთისაითა, მამი]სა ძისა და სულისა წმ[ი|[2]დისა, მეოხებითა ყ(ოვლა)დ] წმიდისა ღ(მრ)თისმშობელ[ისა|[3] მარიამისა, ძალითა] ცხოველსმყოფელისა [პატ|[4]იოსნისა ჯუარ]ისაითა, თავსმდებობითა წმიდისა [იოვანე|[5] ნათლის]მცემლისაითა და წმიდისა ი(ოვან)ე მახარებე|[6][ლისაითა და] ღ(მრ)თისმეტყუელისაითა, თავსმდებობითა|[7] [წმი]დათა მოციქულთა, წინაისწარმეტყუელთა,|[8] [მ]ღრდელთმოძღუართა, მოწამეთა, ქალწ[ულთა]|[9] და ყოველთა წმიდათაითა, რომელნი [სათნო|[10] ეყ]ვნეს ღ(მრ)თისა, მჴსნელსა ჩუენსა იესოს|[11] [ქრისტე]სა, დაგიწერე დაწერილი ესე და]|[12] [მოგეც მ]ე, ბეგამან სურამელმან, თქუენ, ტოტებ|[13][აის]ა შვილთა გურზსა და გ(იორგ)ის,

---

1 ღმრთისაითა] — ჟ. წმ[იდისა მეოხებითა ყოვლად] — ჟ. 2 ღვთისმშობლისა ჟ. 3—4 პატიოსნისა — ჟ. 4 ჯუარისათა ჟ. 4—10 თავსმდებობითა... [სათნო ეყ]ვნეს — ჟ. 10 ღთისა ჟ. 10—11 მჴსნელსა... ქრისტესა] მჴსნელისა ჩუენისა ღთ͠ისა იესოს...ჟ. 11 ქრისტესა—ჟ. ესე — ჟ. 12 [მოგეც] — ჟ. 12—13 ტოტებ[ასა] ჟ. 13 შვილთა გურზსა — ჟ.

შვილთა დ[ა]|14 მომავალთა თქუენთა. დაგსხენ ესე ნაესძისა [მიწა]|15თა, ჩემსა ნასყიდსა ზედა მოგეც, რაიცა|16 [±5] დემნაისადა მიმეცა და ესე ნაესძისა მი|17[წაი ა]რს ყ(უე)ლაი: კარსა ზედა ვენაჴი და|18 [წყ]ალი საწისქუილე, წალკოტისა და გამ|19[±3]თსა მეტი, რაიცა სადა არს სარწყავი და|20 ურწყავი, ჴალაი და რაიცა სადა არს ყ(უე)ლაი,|21 [ესე] ნაესძისა მიწისაჲ, მკჳდრად, სამამულოდ|22 [მოუშ]ლელად და მოუდევრად ყოვლ|23[ისა კაცისა]გან. ათხუთმეტსა კოკასა ტკბი|24[ლსა სთუ]ელთა ზედა მარანს მი(ი)ღებდით.|25 [ოც] ლიტრითა კოკითა. და ხილისა ნახევარს|26 მომცემდით. სხუად არაი ვის საქმე ექ[ნების|27 თქუ]ენსა გუერდით, საესევუაროდ, არ სა[მჯს]|28[ავლოდ] არად არა, და სამცხორებლიის|29 [თქუენ]ზედა და დასახლესობასა ერთგუ|30[ლა]დ იყუენით. და არ შეგეცვალოს დაწე|31რილი ესე თქუენ, ტოტიბაისაშვილთა გ[ურ]|32-ზისა და გ(იორგ)ის, შვილთა და მომავალთა [თქუე|33ნთა], ჩუენსა ერთგულობასა შიგა. გქო|34[ნდ]ეს მკჳდრად მამულად თქ[უ]ე[ნ] ამისასა|35 [გა]სრულებასა შიგა.

და ვინ და რამანც[ა|36 გუა]რმან კაცმან, რაისაცა მიზეზისა შემოღე|37[ბითა], შეგიცვალოს დაწერილი ესე, ჰრის|38[ხავსმ]ცა ღ(მერ)თი დაუსაბამოი, მამაი, ძე და|39 [სუ]ლი წმიდაი და წმიდაი გ(იორგ)ი კავთ[ისაი].|40 და ვინ დაამტკიცოს, ღ(მერთმა)ნ ყოველი მ[ისი|41 ნაქმა]რი დაამტკიცოს!

დამტკიცება:

ქ. მე, ბეგასა,|42 [ჩე]მითა ჴელითა და|43მიმტკიცებია.|

მინაწერი (XV ს. ხელით):

44[...] [სასოე]ბასა ხატო უც<ა>ვალებულო|45[...]ს [უ]ძრ<ა>ველო ბეჭედო დ...უ[...]!46 [...] სიტყ(უ)აო სიბრ<ა>ძნეო სიბ[რძნი]|47საო, მარჯუენო და ძალო მა[ცხოვ]|48[რისაო], თაყვანსა გ<ა>ცემ<ა> მასა... და სუ[ლსა]|49 [...ზეციე]რსა.

---

14 დაგსახენ (sic) ქ. ნაესძისა [მიწა]თა] ნუ (სხვა] ქ. 16 დემნაისადა]... დამნეს და ქ. მიმეც ქ. ნაესძესა (?) ქ. 16 მიწაი არს]მი...რს ქ. 17 კარსა] კრს (sic) ქ. 18 [წყ]ალი] უალი ქ. 19[თსა] ...ის ქ. 20 ჴალაი]ლალაი ქ. ყუელა ქ. 21 [ე]ს[ე] ნაესძისა] ...ინაეს ძისა ქ. მკუდრად (sic) ქ. 22 [მოუშ]ლელად]ლელად ქ. 23 ყოვლისა კაცისაგან] ყოველ...გან ქ. ტკბი[ლსასთუ]ელთა] ტკბი...ელთა ქ. 26 არავის ქ. ექ[ნების თქუ] ენსა]... ენსკ. 27 საესევუროდ ქ. არ სა...] არის ქ. 28 სამცხორებლიის] სამცხურებულოის ნსხ. სამოურებლის ქ. 29 სახლესობასა (?) ქ. 31 გ[ურ]ზისა და გ(იორგ)ის შვილთა — ქ. 32 [თქუენთა] — ქ. 33 ერთგულებასა ქ. 34 მკუდრად (sic) ქ. 34—41 თქუენ ამისასა... ნაქმარი დაამტკიცოს] — ქ. 42 დამიმტკიბია ქ. 44—49 ბასა ხატო... რსა-ქ.

31

[1259]. ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲫᲐᲑᲐᲜ ᲐᲑᲣᲚᲔᲗᲘᲡᲫᲘᲡᲐ ᲛᲚᲕᲘᲛᲘᲡᲐᲓᲛᲘ

დედანი: ხი, Ad—5; ეტრატი: გრაგნილი: 160,5×22; 3 კეფი: 1) 59; 2) 51: 3) 51,5: ვანქეეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; დაზიანებული: 1) თავში მთლიანად მოგლეჯილია დასაწყისი რამდენიმე სტრიქონი; 2) ჩამოგლეჯილია ზედა მარცხენა 1—3 სტრ.: აკლია დასაწყისი 15—25 ასო: 3) დაზიანებულია ზედა მარჯვენა კიდე: 1 სტრ. აკლია ბოლო 8—10 ასო. 3—6 სტრიქონებს — 2—7 ასო: 4) 4—5 სტრ-ბს შუა ადგილი ამოგლეჯილი აქვთ: 4 სტრ. აკლია 23 ასო, ხოლო 5 სტრ. — 3 ასო; 5) 5—7 სტრ. შუაზე გახეულია; 6) I და II კეფები ერთმანეთისაგან დაცილებულია.

საბუთს თარიღი არ უზის:

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1260 (ჟ, ჟ[1], დ).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: შეწირული სოფელი საბუთის გამცემს უყიდია „ბაღდადს ნაშოები ოქროითა“. ამრიგად, საბუთი დაწერილია მონღოლთა მიერ ბაღდადის აღების (1258 წ.) ახლო დროს. იმავე საფუძველზე სხვა გამოცემებში საბუთი თარიღდება 1260 წ.

გამოცემები:

1) [38], თ. ჟორდანია, 66—68 (ჟ[1]); 2) [54], თ. ჟორდანია, 145—148 (ჟ). 3) [50], ი. დოლიძე, № 24 (დ).

[±20] წ(მი)დისა [±8]|[2][±25] შეწევნითა და თავსმდე|[3][ბობითა ყოვლად წმ]იდისა ქალწულისა მა[რიამი]|[4]სითა, მეო[ხებითა წმიდათა მთავარანგე]ლოზთა: მიქაელ და გ[აბრიელ]|[5]სითა, შუამდგომელობ[ითა] წინაისწარმეტყუელთა, მოც[იქუ]|[6]ლთა, მღდელთ-მოძღუართა, მოწამეთა, მამათა, ქალწულ[თა]|[7] და [ყ](ოვე)ლთა წ(მი)დათაითა, რ(ო)მელნი საუკუნიდგან სათნო ეყუნეს უფა|[8]ლსა ღ(მერ)თსა ჩ(უე)ნსა, თავსდებობითა სანატრელთა მამათა ჩ(უე)ნთა: შიო,|[9] ი(ოვა)ნე და ევაგრესითა, დაგიწერე და მ(ო)გ(ა)ჴსენე დაწერილი ესე|[10] თქუენ, ყ(ოვე)ლთა მამათა თუალსა და მნათობსა წ(მი)დასა მამასა შიოს|[11] და მღვიმეს შინა დამკჳიდრებულთა წ(მი)დათა მამათა, მე, აბულეთისძე|[12]-

1 ...წმიდისასა ქ[1]ედ. 3 მარიამისათა ქქ[1]დ. 4 მეოხებითა] და ქქ[1] დ. 5. წინასწარმეტყუელთა ქქ[1]დ. 7 წმიდათაგთა ქქ[1]დ. 8 თავსმდებობითა ქქ[1]. 9 იოახე ქ[1]დ. 11 მღიემეს დ.

მან ძაგანმან, ძემან ე(რისთავთ)-ე(რისთა)ესა ი(ო)ვანესმან, ბ(რძა-ნე)ბითა და გამოზრახვითა სული|[13] ერისა მამისა და მოძღურისა ჩემისა, ქ(ართ-ლისა) მ(თავარების)კ(ოპო)ზისა გ(იორგ)ისითა.

მას ჟამსა,|[14] ოდეს მიეედ მღუიმეს და შეეემთხუიე საფლავსა წ(მი)დისა მამისა|[15] შიოისსა და ვიხილენ წ(მი)დანი მამანი, მუნ შინა დამკჳდრებულ-ნი,|[16] და მომაგონა ღ(მერთ)მან, რაითამცა ძალისა მსგავსი საწყალობელისა|[17] სულისა ჩემისა სალოცავი გაეიჩინე წ(მი)დასა ამას უდაბნოსა შინა.|[18] ბ(რძანე)-ბითა სულიერისა მამისა და მოძღურისა ჩემისა გ(იორგ)ი ქ(ართლი)ს მ(თავარ-ების)კ(ოპო)ზისაითა,|[19] მოვაჴსენე და შევსწირე წ(მი)დასა მამასა შიოს და მუნ შინა დამკჳდრებულ|[20]თა ძმათა და მამათა სოფელი ანგროინი, ჩემგან ნასყიდი, რომელი|[21] ჩემსა ბიძაის ძესა გ(იორგ)ის შეილსა ივანეს გაეყი-და და მე ზევე უკმოვიყიდე|[22] ბალდადს ნაშოებითა ოქროითა. იცოდეს ღ(მერთ)მან: მუნ ჩემითა|[23] ჴრმლითა ნაშოებისგან კიდე არაი ვისი ყოფილა ამის
II კეფი ადგილ|[24]ისა სყიდასა შიგა, არ მამულისაი და არ სოფელთაგან ანაღები.||

[25]შევსწირე მოუდევრად ყ(ოვ)ლისა კაცის(ა)გან, მთითა, ბარითა, ტყითა|[26] და მზღვრითა და მიმდგომითა მისითა, საჴმრითა და უჴმრი|[27]თა, რაიცა მას სო-ფელსა ძუელიდგან ჰქონებია. არვის რაი საქმე|[28]უც, არცა პ(ა)ტრ(ო)ნსა ღ(მრთ)ი-სა სწორსა ამას ადგილსა თანა, არცა ჩემთა|[29] შეილთა და მომავ(ა)ლთა, არცა ჩემისა გუარისა კ(ა)ცსა, არც{ა} რაი სათათროი|[30] გამოსაღებელი ზედა უც ჩე-მისა სახლისაი ანგროვნელთა|[31] და არცა რაი სხუაი გამოსაეალი და ბე-გარი. თუ რას ვინ აწყენდეს,|[32] საურაეისაგან კიდე, რაითა ლოცვასა იგინიცა მი-იღებდენ წ(მი)დათა მამათასა.|[33] და არცა-რაი თეძამისა პ(ა)ტრ(ო)ნთა ჴელი შეუვიდოდეს მათ ზედა. და სასე|[34]ფოი თეძამისა პ(ა)ტრ(ო)ნთაი არაი ზედა სდებია, არცა ჴელისუფ(ა)ლთა|[35] შესულაი და არცა რაი სხუაი.

და თქ(უე)ნ გამიჩინეთ სამწირველოი|[36] და მწირველი, სახლითა, მღუიმეს: პურითა, ვენაჴითა, ფიჩხული|[37]თა. და მიუყენენით მიწანი: ერთი გუთანი — ვენა-ჴის ბოლოსა, თრი|[38]ალული; ორი გუთანი ნავენაჴები, თევდორული — თხოთის|[39] აგარას; და ორი გუთანი — სარბიელთა; და ანგრო-ინს — ერთი გლეხი.|[40] და გამიჩინეთ ალაპი, დღე თევდორობაი, რაითა მღდელ-ნი|[41] წირვითა და მწირნი მუკლთ-მოდრეკით ლოცვითა გარდაიჴდი|[42]ღენ, ლა-მისთევითა და პანაშუიდითა. და კარლებული ტრაპეზი|[43] გარდაიჴდებოდეს მოძღუ-რისა და მემღუიმისგან, მოსაჴსენებლად|[44] საწყალობელისა სულისა ჩემისა. და წირვასა და ყ(ოვე)ლსა ტრა|[45]პეზსა ზედა იჴსენებოდეს სული ჩემი, ყ(ოვე)ლთ(ა)-გან შენდობისა|[46] ბ(რძანე)ბითა.

აწ, ვინცა ესე ჩემგან ნასყიდი სოფელი ანგროინი თქ(უე)ნ,|[47] წ(მი)დასა მამასა შიოს, და მღუიმეს შინა დამკჳდრებულთა მამათა შეგიცვა|[48]ლოს
III კეფი და გამოგაჴუას: ანუ პ(ა)ტრ(ო)ნმან მძლავრობით და ანუ||[49] ჩემისა გუარისა კ(ა)ც-მ(ა)ნ, ანუ გად(ი)დებითა და ანუ გამრ{ა}ელებითა, ანუ ტყუ|[50]ეობისა დამართები-თა და რაისაცა მიზეზისათუის, ჰრისხავსმცა ღ(მერ)თი|[51] დაუსაბამოი, მამაი, ძე და წ(მი)დაი სული და იგიმცა ყ(ოვ)ლ(ა)დ წ(მი)დაი ღ(მრთ)ისმშო|[52]ბელი და წ(მი)-

---

12 ერისთავთ-ერისთვისა დ. ივანესმან ქქ^{1}დ. 18 ქართლისა დ. 23 ნაშოებისაგან ქქ^{1}დ. არაი]-არა დ. 24 მამულისაი ქქ^{1}. 26 საჴმარითა ქქ^{1}დ. 27 არვის] არავის დ. 28 არცა] არც ქ. ღვთისა ქქ^{1}.არცა] არ ქ. 30 უც]ოც ნსხ., აც დ. 34 არც ქ. 43 მემღუიმისაგან ქქ^{1}დ. 48 გამოგა-ხუას დ. 50 რაისაც ქ.

დაი მამაი შიო რისხვად აღიძრვიან მისთუის წ(ინაშ)ე|[53] ღ(მრთ)ისა აქა და მერმესა საუკუნესა.

და ძღუიმისა მ(ამა)თა წ(მიდა)თა და მო|[54]ურავეთა და ჩემთუის გაჩენილმან მწირეელმან თუ ესე ჩემ|[55]თუის გაჩენილი აღაპი და სალოცავი დააკლონ და შეც|[56]ვალონ, რაისა გინდა მიზეზისათუის, ჩემთამცა და ჩემისა გუარისა[5]|[7] გარდაცვალებულთა და მომ(ა)ვ(ა)ლთა ცოდვათა პასუხსა იგი მის|[58]ცემს ღ(მერ)თსა და მემცა უბრალოი ვარ წ(ინაშ)ე ს(ა)ყდ(ა)რთა ღ(მრთ)ისათა,|[59] მეორედ მოსლვასა მისსა დ(ი)დებით. და ანგროვნისა საქმე და|[60] სამართალი რაიცა შეჰკდეს მღუიმეს, მოძღურისა და მოურავეთა|[61]გან დაიურვებოდეს. მემღუიმისაგან შიგ შედგომით და ჴელმი|[62]ყოფით ნუ რაი ეწყინების, რ(ო)მე მონასტრისათუის ზე არ ამოსწყდეს|[63] და ჩემისა სულისა სალოცავი ზე არ გარდაჰკდეს.

სიმტკიცისათუის|[64] სეფისა მწ(ი)გნ(ო)ბრ(ი)სა, ი(ოვა)ნეს მაჩხოიტისძის, ჴელითა მომიჴსენებია.|

დამტკიცებები*:

[1.] [6]ქ. ესე ვითა ზემოთ მწიგნობრისა ჴელითა დამიწერია, თავისა ჴელითაცა|[66] ვამტკიცებ მე, ძაგანი აბულეთისძეი. მან წმიდ(ა)მა შიოო, რ(ომლი)სათ(უი)ს შემიწირავს|[67] ანგროვანი არაი რთავს ჩემის მამულისა, ჩ(ე)მისა ნასისხლისა ბადლადით მოგებულისა|[68] მეტი. არცა რაი ღ(მრთ)ისა სწორსა საქმე-უც და (ა)რცა ჩ(ე)მთა შეილთა და მომავალთა, არცა|[69]ვის სხ(უ)ასა.

სოფლისა მოსავლისა საქმე ასრე გავაჩინეთ, რომე ყოლაი სწორად გაეყოფო[დ]|[70]ეს და მემღ(უ)იმესა არაი საქმე უც მასთანა. აწ ჩ(ე)მი მოძღ(უ)არი იურვიდეს, მერმე ვინცა მო(უ)რავი [იყოს]|[71] იგი მსახურეედეს მამათა წმიდათა. და ვინცა შეცვალოს, კრ(უ)ლი(ა) ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა და მას|[72] ზედამცა აძევს პ(ატი)ჟი აურაცხელთა ჩემთა ცოდვათა დღესა მას განკითხუისასა, ამინ!

[2.]//[73]ქ. პატრონისა და ღ(მრ)თისა მამისა ჩემისა ბრძანებისა მე, მათი ძე ივანეცა, დამამტკიცებელი ვარ.

[3.] ქ. ესე, ვითა პატრონსა, მამასჩემს, უბრძან(ე)ბია, მე, მათი შვი|ლი ლ(იპარი)ტ(ი)ც, დამამტკიცებელი ვარ.//**

[4.]|[74]ქ. ესე, ვითა პატრონსა — პაპასა ჩემსა|[75] შეუწირავს და გაუჩენია და პატრონსა — |[76] მამას ჩემსა მათითა ჴელითა დაუმტ|[77]კიცებია, მე, მიწაი მათი შვილი ყარაბუ|[78]ღა, ჩემითა ჴელითაცა დამიმტკიცებია და|[79] გამთაებელი ვარ.| III ▼ კეფი

[5.] [80]ქ. ამა პატრონთა ბრძანებისა|[81] დამამტკიცებელი ვა|[82]რ მე, ხათუთაი.|

---

53 ღეთისა(ღ˜სა) ქ[1]. 58 მემცა]მუმცა ქ[1]. 60 რაიც ქქ[1]დ. 64 ი(ოა)ნეს დ მაჩხიტისძისა ქ. მაჩხოიტისძისა დ. 65 ხელითა ქ, ჴელითაც დ. 66 აბოლეთისძეი ნსხ. ქქ[1]. მან]მნ ქ. 66 შეეა (შიო) ქქ[1], შიო დ. 67 მამოლისა ნსხ. ქქ[1]დ. ჩემისა]ჩ(ე)მსა ქდ. 67 მოგებოლისა ნსხ. მოგებულსა ქქ[1]დ. 68 ღსა (ღეთისა) ქქ[1]. საქმე ოც ძქ[1]. 68 არც ვის ქქ[1]. 69 სუფლისა ნსხ. ქქ[1]. 70 ოც ნსხ. ქქ[1]. მასთანა] ამას თანა დ. იურეოდეს ქქ[1]დ. ვინც ქქ[1]დ. 71 მსახორეედეს ნსხ. მსახურებდეს ქქ[1]დ. ვინც ქქ[1]დ კრ(უ)ლი(ა)] კრული [არს] ქქ[1]დ. 71—72 მას ზედამცა აძევს პ(ატი)ჟი აურაცხელთა] მის გამოიღა იდეას პასუხი აურაცხელთა ქ, მას ზედამცა აძევს] მან გადმცა-იდეას ქ[1]დ. 72 აორაცხელთა ნსხ, ქქ[1]. განკითხვისასა ქქ[1]დ. 73 ქ.+ (ესე ვითა) ქქ[1]დ. პატორონის ქქ[1]. და ღმრთისა მამისა — ქქ[1]. და ღმრთისა-დ. ძე] ძმა ქქ[1]. ქ-დ. პატრონს ქქ[1]დ. ობრძანებია ქქ[1] ლ(იპარი)ტ(ი)ც პატრონიც (პტც) ქქ[1], პატრონიც დ. 76 მამასა ქდ. 76—77 დაომტკიცებია ქქ[1]. 77 ყარაბოღა ნსხ. ყარიბითა ქქ[1]დ. 78 ჴელითაც ქ. 79 გამთავებელი ქქ[1]დ. 80 პატრონისა ქქ[1]დ. ბრძანებულისა ქდ-ბძანებულისა ქ[1].

* დამტკიცებების თანამიმდევრობა ქქ[1] დ-სთან: 1, 4, 5, 2, 3.

** 73-ე სტრიქონი მოთავსებულია II და III კეფების მარცხენა კიდეზე.

32

[1259/1293]. დაწერილი იაკობ დეკანოზისა ხახულის ღმრთისმშობლისადმი

დედანი დაკარგულია; გ ვ ა ქ ვ ს: 1) დედნის პირი; 2) დედანზე დამყარებული 1 გამოცემა (ქ); 3) ამ გამოცემაზე დამყარებული მეორე გამოცემა (დ).

I. დ ე დ ნ ი ს ა ღ წ ე რ ი ლ ო ბ ა, პირისა და ჟ გამოცემის მიხედვით: ეტრატი; $78^1/_2 \times 27^1/_2$; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; მიაკვლია თ. ჟორდანიამ გელათის საბუთებში; ძველი საარქივო-სააღრიცხვო ნომერი: 49 და 8978; თავი და ბოლო დაზიანებული.

II. პ ი რ ი: სცსა, 1449—1586; გადაწერილი ს. კაკაბაძის მიერ;

ჟ გამოცემა და პირი ემყარება დაზიანებულ და ბოლონაკლულ დედანს, ოღონდ პირში ბოლო ნაწილი 3 სტრიქონით უფრო სრულია. დ გამოცემა საფუძვლად იღებს ჟ გამოცემას. წარმოდგენილი გამოცემა ძირითადად ემყარება პირს (თუმცა მის ცალკეულ წაკითხვებში შეტანილია შესწორება), ამასთან ითვალისწინებს ჟ გამოცემასაც.

საბუთს თარიღი არ უზის.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1246—1250 (ჟ); 2) 1259—1293 (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი, ისევე, როგორც დ გამოცემაში: დავით-ნარინის მეფობის წლები ლიხთ-იმერეთში.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [54], თ. ჟორდანია, 128—129 (ჟ); 2) [50], ი. დოლიძე, № 21 (დ).

ქ. სახელითა ღ(მრ)თ[ისათა] და ნებითა ყ(ოვლა)დ წმიდისა ღ(მრ)თ[ისმშობელისა]თა, [ძლიერებითა და შეწევნითა] ცხოველსმყოფელისა და პატიოსნისა ჯუარისაითა, წ(მი)დათა ზეცისა ძალთა და ყ(ოვე)ლთა წ(მი)დ(ა)თა ღ(მრ)თისათაჲთა, ღ(მრ)თისა სწ[ო]რთა პ(ა)ტრ[ო]ნთა რ უ ს უ დ ა ნ ი ს ძისა, დ ა ვ ი თ მეფეთ-მეფისა წყალობითა, მათად სადიდებელად და სულისა ჩემისა სალოცველად მე, დიდის მონასტრისა დეკანოზმან ი ა კ (ო) ბ გავაჩინე ესე:

პ(ირვე)ლ(ა)დ ხატი მაცხოვრი[სა მო]ჭედილი ბერძული, კარედი ხატი ხ ა ხ უ ლ ი ს ა ღ(მრ)თისმშობელისაი, თულიან — მარგ(ა)ლიტ(ებია)ნ — მინით[ა], მი-

---

1 ყ(ოვე)ლ(ა)დ პ. ღთისმშობელისათა ჟ. 2 ძლიერებითა და შეწევნითა — ჟდ. 3 ჯუარისათა ჟდ. 3 ძალთათა პჟდ. 7 მოჭედი ჟდ. 8 თულიან მარგალიტებიანი ჟდ.

სითა კუბოითა, ესე თჳთ ხახულისა ღ(მრ)თისმშობელსა წ(ინაშ)ე სასუენებელად მომიჴსენებიან.

მამული ჩემი მკჳდრი, პ(ა)ტრ(ო)ნთაგან ბოძებული: მაღლაკს აბანოისა სახლი, პ(ირეე)ლცა სადეკანოზოდ შემექნა, თხუთმეტითა ლიტრითა ზეთითა, ხახულისა ღ(მრ)თისმშობლისათუის შემეწირა. და აწცა, ვითა მომიჴსენებია, განალამც ჰაგრევე მას ჰმსახურებდეს. მისსა სახლსა აქაით: ქიჯგუსძე ა, ვაშიბერასძე ა.

ფარსმანყანევს — ხაკოსძე ა, მათითა მიწა-წყლითა, ტყითა, ველითა, სანადიროითა, საჴმრითა და უჴმრ[ი]თა ყუ[ე]ლაითა; სამნი პარტახტნი, რომელთაგან გამოსავალნია: გუაჯაბაური, დერუცული, ქორაული, ჯისალიური.

ზარათს — ღ(მრ)თისა სწორთაგან ჩაქითა ბოძებული, ნასყიდი ხელისძისეული მამული, სასახლე, ზედა ჩემი გაზრდილი დაუასახლე და მითურთ; გლეხნი კუამლად შუიდნი: არსენისძისა სახლი ა, გოგლისძისა ა, ტირდილუსძისა ა, დილუსძისა ა, ჯუარაისა ა, ჯადალუსძისა ა, ეკლესიითა, ტყითა, ველითა, წისქჳილითა, სანადიროითა, საჴმრითა და უჴმრითა ყუელაითა.

არგუეთს:

ზენასკანდეს ნასყიდსა მამულსა ზედა მემშჳლდე დაუასახლე კუამლად ა.

ტყირბულს — ბოგუერაი(ს)ძე ხუცესი, ალბულაისაგან მისსა* პ(ირვე)ლ(ა)დ კარგად ყოფასა შიგა მოცემული. მონაზონთაგან არ ვითამე ჴამს, მაგრა მიზეზი იყო ჩემსა და მას შუა შეუყრელობისაი და შესაყრელად მომცა ჴელმოჴსნით სამნი გლეხნი, ნასყიდნი.

რაჭას:

ქორთას — ლავთუსძე, მიქაისძე და დათუისძე;

ორნი მუხურას — ევრექისძე და ბერონისძე.

ამათ ყუელათა გლეხთაგან, სხუასა ბეგარასა აქაით, ოცდაოთხი ლიტრაი ცუილი გამოვ(ა)ლს.

ზარათელთა გლეხთა გამოჰვალს, მონასტრულითა დიდითა კოკითა, თურამეტი კოკაი — ღჳინოი და ა გრივი ქურ(ო)მი (sic).

მაღლაკელთა და ფარსმანყანეველთა გლეხთაგან გამოვ(ა)ლს სამი ურემი ღჳინოი, უპარტახტოდ, და ტყისაგან მოდი რაიცდა მოვ(ა)ლს: იფქლი, ფეტვი და ღომი. და ამათ ყუელათა ოთხ-ოთხი თეთრი საყაჭობოი ზედა აც.

ამას ჩემგან სასოებით ქნილსა და ხახულისა ღ(მრ)თისმშობლისათუის მოჴსენებულსა და შეწირულსა ღ(მრ)თისა სწორისა მეფეთ-მეფისა დავითის

---

4 შემექმნა დ. თხუთმეტისა პ. 5 ღთისმშობლისათუის დ. 6 სახლს ქ. ვაშაბერისძე ქ. ვაშაბერიძე დ. 8 ხაკოსძე ა] ხაკოსძე ი ქდ. 9 საჴმართა ქდ. სანადიროთა პ. ყოელითა ქდ. პარტახნი ქდ. 10 გუჯაბაური ქდ. 11 ჯისალაური ქდ. 12 ზართს დ. ჩოქითა ქდ. ხოელისძისეული ქდ. 13 გაზდილი ქდ. 14 არსენისძისა დ. გოგლისძისა პ. გოგოლისძისა დ. 15 ჯუაროსა ქდ. ჯალოისძისა ქდ. 19 ზენსკაედეს დ. ზენსკანდეს (ზესკანდეს) ქ. დაუასახლე ქდ. 20 მოგუერაისძე ქდ. ალბულოისაგან ქდ. 23 შეუყრელობაისაი დ. 27 მეხურს ქდ. 33 ევრქსიძე ქდ. ბერნისძე ქდ. 28 ლიტრა ქდ. 30 ზართელთა დ. 31 ღუინი ქდ. [ქურამი (?) ქდ. 33 ღვინი ქდ. 34 ყუელათა] ჯუმლათა (?) ქდ. 36 ქმნილსა ქდ.

* თ. ჟორდანიას შენიშვნით აქ ჰთავრდებოდა I კვეთი.

სადიდებლ[ა]დ და ჩემ, მიწისა მათისა, დეკანოზისა ი ა კ [ო] ბ ი ს სალოც[ა]ვად და საალაპედ გაჩენილსა, ვინც ამისად შლად ჴელყოს: გინდა დიდებისა მქონებელმან, ანუ დიდებულმან და აზნაურმან, ჰრისხავმცა მამაი, ძე და სული წმიდაი და ესე ყ(ოვ)ლ(ა)დ წ(მი)დაი ღ(მრ)თისმშობელი ხ ა ხ უ ლ ი ს ა ი*, სასოი და შესავედრებელი ჩუენი, და ყ(ოვე)ლთამცა მგობართა ძისა ღ(მრ)თისათა თანა დაისჯების სული მისი თუმც ღ[მერ]თსა ღღენიღა მოეცეს, და თავისა[?].

გვიანდელი სათაური**:

სიგელი ესე მეფეთ-მეფისა დ(ავი)თ აღმაშენებელისა.

1 სადიდებლად ქ. 2 ვინცად ამასად დქ. 3 ჰრისხავმცა ქდ. და — ქდ. 4 წ˜ა ქ. წმიდა დ. წ˜ა ქ. წმიდა დ. 4 ღთისმშობელი ქ. ხახულისა ქდ. 4—7 სასოი და.... დავით აღმაშენებელისა — ქდ.

* გადამწერის მინაწერი: „აქ გადაკერებულია მესამე ტყავი, რომელზედაც დარჩენილია პატარა ნაკუწი. ამ ნაგლეჯზე დაცულია ხეეულით ხელმოწერის ნაწილი".

** თ. ჟორდანიას აზრით XVI საუკუნის ხელით.

33

1260. ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲙᲐᲮᲐ ᲗᲝᲠᲔᲚᲘᲡᲐ ᲠᲙᲝᲜᲘᲡ ᲦᲛᲠᲗᲘᲡᲛᲨᲝᲑᲚᲘᲡᲐᲓᲛᲘ

ღედანი დაკარგულია: გ ვ ა ქ ვ ს: 1) საბუთის 2 პირი; 2) ერთი გამოცემა, დამყარებული დედანზე (ჟ); 3) მეორე გამოცემა (დ) დამყარებული ერთ-ერთ პირზე (ბ) და წინა გამოცემაზე.

I. დ ე დ ნ ი ს ა ღ წ ე რ ი ლ ო ბ ა ჟ-ს გამოცემის მიხედვით: სინოდალური კანტორის საბუთი № 46 (სინოდ. კანტორის საბუთები შევიდა საეკლესიო მუზეუმის ფონდში, დღეს — ხი, Ad); ეტრატი; გრაგნილი; 9 არშინი×5½ ვერშოკზე; თავ-ნაკლული, გვერდებდაზიანებული.

II. პ ი რ ი ხი, Sd—2859; გადაწერილი XIX ს. ბოლოს დ. ბაქრაძის მიერ, საბუთის თავნაკლული, ძლიერ დაზიანებული დედნიდან (ბ).

III. პ ი რ ი: ლაი, H 6 (G 29; H 46) — 59. ფ. 105ბ—117ბ, იხ. [82], № 378; გადაწერილი XIX ს-ში, საბუთის მცხეთური, XVII ს. პირიდან (№ 485. მცხეთური პირი ამჟამად დაკარგულია); (ლ).

IV. ს ა ბ უ თ ი ს მ ც ხ ე თ უ რ ი პ ი რ ი № 485-ის აღწერილობა თ. ჟორდანიას მიხედვით, რომელსაც ეს პირი ხელთ ჰქონია: გადაწერილია XVII ს-ში, უფრო სრული დედნიდან, ვიდრე ხელთ ჰქონდათ დ. ბაქრაძეს და თ. ჟორდანიას XIX ს. ბოლოს.

ჟ-ს გამოცემა ემყარება დაზიანებულ დედანს და ნაწილობრივ ავსებს ნაკლულ ადგილებს № 485 პირიდან; დ-ს გამოცემა ემყარება ჟ-ს გამოცემას და ბ — პირს. კორპუსის გამოცემა ითვალისწინებს: ჟ-ს გამოცემას და ორივე პირს (ბ, ლ).

საბუთს თარიღი არ ახლავს.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1259 (ჟ, დ; [82], 249).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: ბაღდადის აღებიდან 1258 წ. საბუთის დაწერამდე 1 წელზე ცოტა მეტი დრო ჩანს გასული.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [54], თ. ჟორდანია, 133—145 (ჟ); 2) [50], ი. დოლიძე, № 23 (დ); 3) [88], M. Brosset, 452—460 (ფრანგული); 4) [75], В. Дондуа, 50-76 (რუს.).

ქ. [სახელითა ღ(მრთისაჲ)თა, მამისა, ძისა და სულისა წ(მიდისაჲ)თა, მეოხებითა, შეწევნითა და თავსმდებობითა ყოვლად წ(მიდ)ისა ღ(მრთ)ისმშობელისა, და მარადის ქალწულისა მ ა რ ი ა მ ი ს ი თ ა, ძლიერებითა და შეწევნითა ცხოველსმყოფელისა და პატიოსნისა ჯუარისა, შუამდგომლობითა წ(მიდ)ისა] და ყოვლად დიდებულისა, წინასწარმეტყველისა, წინამორბედისა და ნათლისმცემელის და ნაშობთა ყოველისა უზესთაესისა, ნათლისმცემელისა ი ო ვ ა ნ ე ს ი თ ა, რომელი მსმენელ ექმნა ჴმასა უხილავისა მამისასა და თვალით მხილველ სასითა ტრედისათა გამოჩინებულისა სულისა წმიდისა, და ნათლისცემად თჳთ ღ(მრთ)ისა სიტყუასა წმინდათა და სანატრელთა ყ(ოვლა)დ ქებულთა მოციქულთა, რომელნი თვალით მხილველ და ჴელით მსახურ ექმნეს ძესა ღ(მრთ)ისასა, რომელთა ქადაგებითა განანათლნეს ყოველი ქუეყანა, რომელნი ჰყოფენ ჩუენთჳს წყალობასა და მეოხებასა ყოვლადვე წყალობითა დიდებულთა წინასწარმეტყველთა და ნეტართა მამათათა, რომელთა დააჯერეს ღ(მერ)თი საქმეთა შ(ინ)ა მათთა კეთილთა და მოიგეს მაღალი დიდება; მეოხებითა წ(მიდა)თა ქალწულთა და ღმერთშემოსილთა დედათათა, რომელთა აჩვენეს სიმჴნე მამაკაცებრივი დიდთა ღუაწლთა მოთმინებითა და განეკუთნეს დედასა ღ(მრთ)ისასა და ყოველთა წმინდათა ზეცისა და ქუეყანისათა, რომელნი საუკუნითგან სათნო ყოფილ და სათნო ყოფად არიან ქ რ ი ს ტ ე ს ღ(მრთ)ისა ჩუენისად.

ამათ ყოველთა წ(მიდა)თა მოწამეობითა და შუამდგომელობითა ესე დაწერილი დაგიწერეთ და მოგაჴსენეთ თქუენ, რ კ ო ნ ი ს ა ღ(მრთ)ისმშობელსა სასოსა და მფარველსა ჩუენსა, მე კ ა ხ ა მ ა ნ და ხ ა თ უ თ ა მ ა ნ.

შვილი არ გუესუა და ვიყიდეთ სოფელი ხ ო ვ ლ ე თქუენთჳს, მეპამულეთა ა ლ ბ უ ღ ა ჲ ს ა გ ა ნ და მისთა შვილთაგან გასყიდულნი, ვითა თუით დაწერილნი მათნი თქუენს წ(ინაშ)ე დაგუისხმან — ორტალთა ზედა გასყიდულობისანი და მათგან ჩუენ ვიყიდეთ. მათ ჟამთა დია ქუეყანანი დაისყიდნეს ხარკობისაგან. ოქროჲ ძჳრად იყვის და სოფელი იეფად.

პატრონმა მამამან ჩემმა ესომი მამული დამიგდო, რომე, თუმცა სხუა რომელი მამულისა სოფელი შემომეწირა, ესეც ჴელმეწიფებოდა, მაგრა, თუ შვილი მომეცემის, მას არ ვემართლები და თუ შვილი არ მომეცემის, ჩემთა ძმათა არ უზმიდი და ჩემგან ნასყიდი უკეთე დაგრჩებოდა.

მას ჟამსა, ოდეს ბ ა ღ დ ა დ ი გატეხეს თათართა, პატრონმან ა ფ ხ ა ზ თ ა მეფემან უ ლ ა ო ს წ(ინაშ)ე გამგზავნა მოციქულად. მაშინ ბ ა ღ დ ა დ უ რ ი ალაფი ყუელაი იეფად იყო.

და მე არა მქონდა სასყიდელი. წავიდი, ორტალთაგან ლაპრი და თეთრი ავიღი. ვიარებოდი და ვიყიდდი თუალსა, მარგალიტსა და ზარქაშსა, ორტალთა მათი

1 ქ-ბვდ. 1—4 სახელითა... წ(მიდ)ისა — ღბვდ. 4—19 და ყოვლად დიდებულისა... ამათ ყოველთა წ(მიდა)თა მოწამეობითა და შუამდგომელობითა] [მადლითა და წყა]ლობითა დიდებულ[ისა და ყ(ოვლა)დ ქებულისა ღ(მრ)თისმშობელისა(თ)]ა და უმ[ც(ოდ)ე]ს] ... დიდება [და] მეოხებ[ითა ყოველთა წმიდათაჲთა] ... რომელთა აჩუენეს ს... დიდთა და განეკუთნნეს... [ყ](ოვე)ლთა... თაჲთა რომელნი სა... და სათნო... ღთისა ჩუენისად... [ც]ათა და ... ბვდ. 20 მოგახსენებთ ლ. თქუენ ლ. 21 ჩუენსა ლ. კახამან და + თანამეცხედრემან ჩემმან ბვდ. 22 გვესვა ლ. თქვენთჳს ლ. მემამულეთ ლ. 23 ალბუღასაგან ლ. გასყიდული ლ. თჳთ ლ. 24 თქუენს ლ. დაგვისხმან ლ. დაგუისხმან] და გაყიდეს ბ. 25 ხარკობისაგან] ხარაჯობისაგან ლ. ოქრო ლ. 27 სხვა ლ. 30 გასყიდი ბ. უკეთუ ლ. 31 აფხაზთ ბ. 33 ყველა ლ. 34 ლარი ქდ. ორტალთაგან ლაპრი] პატ[რონ]თაგან ლალარი ბ. 35 ვიარებოდი] ვიურებდი ბ. ვყიდდი ბლ.

ჴელთავე მივსცი და მე შიგა ეზომი დამრჩა, შენითა წყალობითა, რომე ხოვლისა ფასი მითა მოვიგე და ვიყიდე ხოვლე ხოჯა სალამის ცოლისა და შვილისაგან ნახევარი და ნახევარი ჰასან სუმბატისძისა სომეხისაგან და იოსებ ბულბაფაისძისა ჰურიისაგან.

მათ სამოცდა ხუთი ათას თეთრად ეყიდა ალბულასაგან და მისთა შვილთაგან, ვითა დაწერილია შიგა სჴერია.

და აწ მე მივეც ფასი სრული. და ჰასრე მიმჭირდა ამისა სყიდასა შიგა, რომე ზოგი მათ მომსყიდელთა წამილიან იეფად: რაიც ხუთი ათას თეთრად ღირდის, ორ ათასად ძლივ დავაჭირვინი, და ზოგი სხუაგან დიდებულთა ზედა გავყიდი, რაიც ათიათას თეთრად ღირდის, ხუთი ათასად ძლივ გავყიდი და ეგრე გარდავეც ყუელაი.

და არა ვისი წამიგია ამას შიგა, რომე ასი ცხუარი და ექუსასი თეთრი პატრონმა მამამა ჩემმა მიბოძა, და მისთუის მწირეელი გამიჩენია — მისითა წყალობითა დია მქონდა. მაგრა ამის მეტი არა წამიგია, და ჩემთუის სიკეთისათუის ხუთასი თეთრი ბიძამ ჩემმა მიბოძა და ერთნი ჯუბაჩანი — საჰმადავლა. სხუაი არაი ვისი მოჴიჯმარებია ხოვლის ფასსა შიგა: არც მამეულისა, არც დედეულისა, არც სხუა არ გუარისაი, ამა ზემოწერალთა მაღლმან და მან დღეჱა, რომლისათუის შემოგუიწირავს.

და არა ამად შემოგუიწირავს, თუ შვილი არ გუესო: თუ მოგუეცეს, ეგრეც თქუენდა მოგუიჴსენებია. ჩემის სულისათჳს მიყიდია და არავის საქმე უც ხოვლეს გუერდით: არცა შვილსა და არც ძმასა.

და თუ შვილი მომეცეს და ერთიც სოფელი არღა ქონდეს, და გამოძებულიც სით მოვიდოდეს, დასაჭირავად ანუ მოსაჴმარებლად შიგაც ვერ გაიაროს.

და თუ ტყუედაც ვინ ჯდეს ჩემის გუარის კაცი, მითა ნუ იჴსნების.

და თუ ღმერთი შეგურისხდეს და აფხაზთა მეფეთა რაი შეცოდებაი შემოუვიდეს, თუ მონასტერს და საფლავთაც დათხრას ემართლებოდეს, ხოვლეს ხურაი მაშინ ჴელი მიჰყოს, ღ(მერ)თ(მა)ნ მას აფხაზთა მეფეს ჰკითხოს ამას ყოფასა და მას საუკუნეს.

და თუ მე რაი შემეცოდოს, თუ ცოცხალი ვიყო, ცოცხალს გარდამახდევინონ და თუ აღარ ცოცხალ ვიყო, ჩემნი ძუალნი ძაღლთა მიუყარნენ და სხუითა მამულითა გარდამახდევინონ, ხოვლესთან ნურცა რაი ეგრე საქმე უც.

და რა გინდა ვალი ანუ დაჭირება დაემართოს ჩემისა გუარისა კაცსა, ვითა გიშელთა და ფანასკერტელთა მამულსა თანა არაი საქმე უც, ეგრევე ხოვლესთანა არაი საქმე ედვას.

---

2 სალმის ლ. 4 ბულბაფასძისა ურიისაგან ლ. 5 ალბულასგან ბქდ. 7 ასრე ლ. მჭირდა ბ. ამისა ბქდ. 8 რაც ლ. ორი ლ. 9 სხუაგან ლ. რაიცა ლ. 11 ყუელაი ლ. 12 შიგან ლ. ცხუარი ლ. ექვსასი ლ. 13 მამამან ლ. ჩემა ლ. მისთჳს ლ. 14 დია] და ბ. ჩემთჳს ლ. სიკეთისათჳს ლ. 15 ჩემმან ლ. მაბოძა ქ. 15 სალამდაულა ბ. სხუაი ლ. არა ვისი ლ. მოიხმარებია ლ. 16 ფასს ბქდ. ცა მეულისა არცა ლ. 17 არც სხუა რა გუარისაი] არცა სხჳსა ვისიმე ლ. რომლისათჳს ლ. 18 შემოგჳიწირავს ლ. 19 და] — ბ. გვესო ბდ. გუესო ქ. გვეისო ლ. მოგვეცეს ლ. ეგრეცა ლ. თქუენთჳს ლ. მოგჳიხსენებია ლ. 21 გუერდით ლ. არც] არცა ლ. 22 ერთიცა ლ. არა ლ. 24 ტყუედაც ლ. გუარის ლ. იხსნების ლ. 25 შეგურისხდეს ბლ. შეცოდება ლ. 26 მონასტრისა ლ. საფლავთაცა ლ. 27 ნურაი] ანუ რაი ლ. ეკითხოს ბ. 28 საუკუნესა ლ. 29 რა ლ. 30 სხვითა ლ. 31 რა ლ. 32 გუარის ლ. 33 გაშელთა ბ. მამულსა თანა] გაგელის თანა ბ. 34 ედვას ბ.

და თუ ბერთა არა სწადდეს, ვერცა ეინ ერთი ღამე გაათენოს შიგა, და ნუც ეინ იკუების შიგა, რაიზომ გინდა ეინ მორჭმული და მძლავრი იყოს, ანუ ბედითი და დავარდნით.

მოგუიჴსენებია სოფელი ხოვლე ზურითა, ხოდაბუნითა, ტყითა, ველითა, წყლითა, წისქუილითა და ყოველითა სამართლიანითა ზღურითა: საკმრითა და უკმრითა და სოფელი სამსახურითა და ბეგრითა, ვითა მე გამიჩენია.

ორი მიწაი მეტეხთა ღ(მრთ)ისმშობლისა იყო შეწირული: ბეყეურეთი და გორგაითი. მათ კიდე გაეყიდა და მე ეგრეთცა მეტეხთა ღ(მრთ)ისმშობელს მოვაჴსენე ჩემის, სულისათჳს.

მორბედის ძის მიწაი ვარძიის ღ(მრთ)ისმშობლისა იყო შეწირული და მასვე მოვაჴსენე.

ხოხალაისძე და აბესაისძე კავთას შეწირულნი იყუნეს და მასვე შევსწირენ. ესენი ბეგარას, რაითაც შეწირულნი არიან, მუნ მიიღებდენ; და სამართალი და მამითადი განაღამცა თქუენივე იყო.

[1] შეწირული, ნებიერი და სიგლოსანი — ერთობ ყუელაი მიყიდია, ვითა მათთა დაწერილთა შიგა სწერია.

და გავაჩინე ესრე, რომე, სამას სამოცდახუთი დღე არს წელიწადსა შიგა და ამისგან ოცდახუთი დღე გამოვილე მარხვათა შიგა, რომე ჟამი არ იწირვის მისთჳს და სამას ორმოცი თეთრი მოვიდოდეს წელიწადსა შიგა.

ყოველთა დღეთა ჩემსა ეკუტერსა შიგა ჩემს ბარძიმს და სიწმიდის სამსახურსა ზედა თჳთოი მოლაზონი რიგ-მოდებით ჟამსა წირვიდეს, ვისი გინდა მწირველი იყოს და თეთრი მიეცემოდეს*. თეთრი მეეკუტრის ჩემისა ჴელსა ეკუტერსა შიგა დევას. და ეგრე მიეცემოდეს*.

და თუ მონასტერსაც რადმე არავინ ღირს იყოს წირვისა მას დღესა, თუ გარეთცა შემოიყუანენ მწირველსა, ნუ დაგუაკლებენ წირვასა და ვინც დავუაკლოს, ღ(მერ)თ(მა)ნ იგი მოაკლოს სასუფეველსა მისსა. და ამას ორს დღეს ჩემთჳს წირვიდენ და ერთსა — ჩემისა ცოლის ხათუთასჳს.

მერმე, ვისი გინდა ალაპი იყოს, ყოველთავე დღეთა, რაიც ტრაპეზს დაჯდებოდეს მოწილე, თჳთოი დიდროანი სეფისკუერი სამინდისა და თჳთოი დიდროანი მოხეული ჭიქაი ჩაივლებოდეს. ჩემი მწირველი და ხათუთასი ჩაურიგებდენ სეფისკუერთა და ჭიქათა და ჩუენთჳს შენდობასა ათქუმევდნენ. აღდგომაი დღე არავისი იყო გაკვეთილი — ჩემთჳს იყოს, კარგი ალაპი გარდაიჴდებოდეს: ოთხითა

---

1 ნუცა ლ. 2 იკუების] აკვეკვის ბ. რაზომ ლ. 4 მოგვიხსენებია ლ. ზვირითა ლ. 5 წისქვილითა ლ. ზღვრითა ბჟდ. საკმარითა ლ. 6 უხმარითა ლ. 7 მიწა ლ. ღ(მრთ)ისმშობელისა ლ. 8 ეგრეც ბჟდ. 9 მოვახსენე ლ. 10 მიწა ლ. შეწირული] შეწეული ბ. 11 მოვახსენე ლ. 12 აბესასძე ბჟ. აბესაძე დ. აყუნეს ბ. 13 შევსწირენ] მოვახსენე ლ. ბეგარასა ლ. 14 თქვენივე ლ. 15 ყველა ლ. მიყიდია + და ლ. 17 ესე ლ. არის ლ. 20 ბარძიმსა ლ. 21 თითო ლ. რიგ-მოლებით ჟდ. ვისი გინმა ბ. 23 დევას] და ვისდა ბჟდ. 24 მონასტერსაც რადმე] მონასტერს კარამდე ბ. წირვასა ლ. გარეთაც ლ. 25 შემოიყვანენ ბჟდ. დაგვაკლოს ლ. 26 იგი მოაკლოს] გამოაკლოს ბჟდ. 27 ერთს ჩემის ლ. 28 მერმე] მე ლ. დაჯდებოდეს] ედებოდეს ბ, დებოდეს ჟდ. 29 თითო ლ. სეფისკვერი ლ. სამინდისა] სამინ ბ, სამინდეს ჟ, სამინდე დ. 31 სეფისკვერთა ლ, სეფისკუერსა ბჟდ. აღდგომა ლ.

* დ-ს ვარაუდით აქ შესაძლოა ტექსტი აკლდა ნუსხას.

ფერითა საჭამადითა და მაძღრად პურითა და ღუინითა. და რაიც გლახაი კარზედა იყოს, ყუელაი დაძღებოდეს, მწირნი და უძლურნი, ვინცა ვერ მოეიდოდენ ყუელასა შინად გაეგზავნებოდეს.

პატრონისა მწირეელსა თხუთმეტი გრივი ხუარბალი ხოდაბუნთაგან მიეცემოდეს, ნახევარი წმიდაი და ნახევარი საეროი; და ვენაჴნი ვითა გამიჩენიან ესტატურაი და კოხური; და ღ(მრთ)ისმშობლის ეკლესიათა უკანით სასახლე.

ჩემსა მწირეელსა ხუთი გრივი ხუარბალი მიეცემოდეს ხოდაბუნთაგანვე, სეფითა კაბიწითა, ნახევარი წმიდაი და ნახევარი საეროი; და ვენაჴი გუერაისძისა განაყოფისა, ლომისეული.

ხათუთას მწირეელსა ჰქონდეს ვენაჴნი შეუვალნი ხოვლეს.

კულუხი ძველი თორმეტი კოკაი იყო ოცდაოთხლიტრითა კოკითა თჳთო მიწასა ზედა. აწ, ექუს-ექუსი გამიშუია და მის ექუს-ექუსისათჳს სამას და ორმოცსა თეთრსა გამოიღებდენ ეკუტერს მისაღებელსა: თჳთოი მიწაი რვა-რვასა თეთრსა გამოიღებდეს. კვირეულსა შიგა ყოველნი დღენი სამუშაონი იყვნეს: შაბათი გამიშეია და ორშაბათით პარასკევამდის მუშაობდენ.

მერმე, თუ ვინ ამისი მომშლელი გამოვიდეს: ანუ შვილი, ანუ ძმა, ანუ მეყვისი, ვითა ყუთულარსლან, და ვითა ქირქიშ ელარიონს უყო, თუ აფხაზთ მეფეთა წინაშე მიიღონ ესე ჩემი დაწერილი და მათ არა მიასაბიონ, მათ ჰკითხნეს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩემნი ბრალნი აქა და მას საუკუნესა!

და თუ ვაზირთა და დარბაზის კარის მოურავთა ჰნახონ და მათ არ მიასაბიონ, მათ ჰკითხოს ღმერთმან!

და ვინ ჩემის გუარისაი სხუაი იყოს, თუ მან არ მიასაბიოს, მასმცა უგმია ღ(მერ)თი!

თუ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზმან ჰნახოს და მან არა დაკრულოს, მას ჰკითხნეს ღ(მერ)თ(მა)ნ ჩემნი ბრალნი.

და ანუ მონასტერმან, — ერთიცაღა მოლაზონი იყოს, — თუ მათ არ გამოიყარნენ კარნი და წირვისა და ლოცვისაგან არ დაეყენენ, დამშლელი ამისი არ დაკრულონ, და სამარხავისაგან არ გააყენონ, მათ ჰკითხოს ღ(მერ)თ(მა)ნ!

და ესე ჩემგან გაჩენილი ვენაჴი, ანუ ყანა, ანუ სამსახური, ანუ კულუხი და ანუ რაი სხუაი ბეგარი, რაიც წინამძღუარმან ანუ ვინ სხუამან მოურავმან შეცვალოს ქრთამისათჳს, ვითა სამსამართა უყვეს, იგიმც კრულია ღ(მ)რ)თისა პირითა და თუ კრებულმან შეიცნოს, აუზოხორდენ და გააბედითონ.

---

1 ღვინითა ლ. რაც ბედ. გლახაი კარზედა] — ბედ. კარზე ლ. 2 ყველაი ლ. უძლურნი ტ. მოეიდოდიან ბედ. ყველას ლ. 3 შინ ლ. 4 პატრონის ლ. მწირეელს ლ. ხვარბალი ლ. 5 წმიდა ლ. საერო ლ. ვენახნი ლ. გამიჩენიათ ბ. 6 ღ(მრ)თ)ისმშობლისა ლ. 7 ჩემსა მწირეელსა — ლ. ხუთი] ხუთ-ხუთი ედ. 8 წმიდა ლ. საერო ლ. ვენახი ლ. 9 განაყოფის ლომისე-ლისსეული ლ. 10 მწირეელის ლ. 11 ძველი] — ლ. კოკა ლ. ლიტრი[ანი]თა ედ. თჳთო [სა] ედ. მიწასა ზედა] მიწაზედ ლ. 12 აწ] — ლ. ექვს-ექვსი ლ. გამიშეია ლ. ექვსისათჳს ლ. ექუსისათვის ედ. ექუსისათჳს] + ამა ლ. სამასძეს ბ. და] — ლ. ორმოცს თეთრს ლ. 13 თვითოი ბედ, თვითო ლ. თეთრს ლ. 14 კვერეულსა ბ. იყვნეს ბედ. 16 მერემც ბ. ამისი ტ. მოყუასი ედ. 17 ვითა ყუთულარსლან] ანუ ყუთულარხლან (ვითარ ყო) ედ. ვითა ყუთულარსან ბლ. ქირშიშ ედ. ილარიონს ლ. 18 აფხაზთ ბედ. მიიღონ[მოიღონ] ბდ. წარიკითხონ ე. 20 ვეზირთა ედ. კარსა ედ. ნახონ ლ. 22 სხუა — ლ. თუ]და ლ. არ]+არ ბ. მიასაბიონ ე. მასცა ბედ. 24 ნახოს ლ. ქათალიკოზმან ბ. ქათალიკოსმა ე. კათალიკოზსა ლ. კათალიკოსმა დ. ნახოს ლ. არ ლ. 26 მოლოზონი ბე. 27 დაეყენნენ ბედ. 28 გაიყენონ ბედ. 29 ვენახი ლ. 30 წინამძღუარმა ბედ. სხუამა მოურავმა ბედ. 31 სამასართა ელ. ღ(მრ)თის ლ. 32 შეიცნას ლ. უზოხორელმან ბ.

და მუნებური საქმე წინამძღუარმან, მოძღუარმან, დეკანოზმან და ერთობილთ კრებულმან და დაყუდებულთაცა ქუაბთა შ(ინ)ა მსხდომთა, ერთად იურჩიოს ყოველმან. ვითა გ ა რ ე ს ჯ ი ს ა საქონებელნი არიან, ეგრე იურჩეებოდეს ხოვლური საქმე, წინამძღუარი მეტად ნუ ჰპატრონობს.

მერმე ესრე იქნებოდეს, რომე რაიც მოსავალი იყოს: ზუართაი, სოდაბუნთაი და კულუხისაი — ყოვლისა ანგარიში ერთობილი კრებულსა მოეჴსენებოდეს, თუ წინამძღუარი ოდენ სცნობს. და ამისგან საზომი ღჳნოი და ფქჳლი უნდა სეფისკუერსა და ჭიქათა. კოკაი და კაბიწი ყუელაი გამოწჳული იყოს და ეგრე წაეგებოდეს.

და მოსავალი ხ ო ვ ლ ი ს ა ი — პური და ღჳნოი კიდეგნად ერთსა სახლსა შიგა დაიგულებოდეს. მერმე, ოდესცა ზუარნი და ხოდაბუნნი კეთდენ და კარგა მოვიდეს, რაიც მას წელიწადსა მოჰრჩეს, მეორის წელიწადისათუის წააგებდენ, ნიადაგ არც სწორად მოეა — ოდესცა დასეტყოს და არაი მოვიდეს, მისთჳს დაიგულებდენ. და ესე ნუ ოდეს იმიზეზების თუ: წელს არაი მოსრულაო. და ნუ მოაკლდების ესე ჩემი გაჩენილი. და რაიცა ამასაცა მოჰრჩებოდეს — გლახაკთათჳს წაიგებოდეს და სტუმართათჳს მოიჴმარებოდეს. და რაიცა სამართლად გამგებელისაგან იშოებოდეს, იგი წინამძღურისა ჴელითა, ჩემსა აღაპსა შიგა, აღუსებასა და დღესასწაულთა, სათეჳზედ მოიჴმარებოდეს.

რომელმანცა ბერმან: მესთულემან, ანუ მეღალემან, თავისი ქრთამისათუის რაი დააკლოს — მონასტრისაგან გაიძოს, და მიზეზითა შეუცოდებელი გლეხი ნუ დაიტყუენვის. თუ მიწაი დაუკაცრდებოდეს, რაისავანცა ქრთამითა ნუ ვის გარდაერთვის — სამსახური და კულუხი ნუ წაჴდების: სხუაი გლეხი დაისუმოდეს ზედა.

თუ შვილი მოვუეცეს, საურავად მის ჴელი შევიდოდეს· არ მისად მოსაჴმარებლად რაისამე, ჩუენისა სულისათუის. და თუ შვილი არ მოგუეცეს, რომელსაცა ჩემსა ძმასა შევავედრო, იგი იურვოდეს. და თუ ვერცა ამას ვესწრა, რომელიც ჩემის გუარის კაცი მონასტრისათუის უკეთესი იყოს, მისგან იურვებოდეს.

და რ კ ო ნ ი ს ა ღ(მრთ)ისმშობელო, მე, კარგად მყოფსა და ყმაწჳლსავე, ამად მომიჴსენებია: რაჲ ვიცი, ჩემსა უკანის ვინლა მოგაჴსენებს ჩემსა ნაგუარცსა და ნუ თუ ერთსაცა წელიწადსა ცოცხალი ვიყო, რომე ჩემითა თუალითა ვენახო, რაჲცა გამიჩენია მისი ქნაი.

---

1 წინამძღუარმა ლ. მოძღუარმა ბედ. დეკანოზმა ბედ. 1—2 ერთობ ბედ. 2 დაღუდებულთაც ლ. შიგა ბედ. იურჩიონ ლ. 3 ყოველმა ბედ. იურჩევბოდენ ლ. იურჩევბდესს ქ. 5 ესრე ლ. რაც ლ. ზუართა ლ. ხოდაბუნთა ლ. 6 კოლუხისა ლ. ყუელაისი ბედ. ერთობ ბედ. მოეჴსენებოდეს ბედ. მოეჴსენებოდეს ლ. მოეხსენებოდის ლ. 7 იმისგან ბედ. საზომ ლ. ღჳნოი ლ, ღჳნო ბედ. ფქვილი ლ. უნდა] ანუ ბედ. სეფისკურისა ბედ. სეფისკვერსა ლ. 8 ყველაი ლ. წაიგებოდეს ბედ. 10 ხოვლისა ლ. ღჳნოი ლ. ერთს ლ. სახლსა შიგა] სახლში ლ. 11 დაიგულებოდის ლ. ოდესაც ლ. 12 რაც ლ. მორჩეს ლ. მეორეს ლ. წელიწადისათჳს ლ. 13 არ ბედ. სწორად მოეა] სწორ გამოეა ბედ. ოდესაც ლ. 12 არა ლ. 14 არ მოსულაო ლ. 15 ესე ჩემი ~ ლ. რაც ლ. ამასაც ლ. მორჩებოდეს ქდ. გლახაკთათვის ქდ, გლახათათვის ბ. წაეგებოდეს ლ. 16 მოიხმარებოდის ლ. რაც ლ. 17 ჩემს ლ. აჴუსებასა ბ. 18 მოიხმარებოდეს ლ. 19 რომელმან(ცა)] რ˜ლმაც ბ, რამანცა ლ. ბერმა ბედ. მესთულემა ბედ. მეღალემა ბედ. თავსა ბ, თავის ლ. ქრთამისათჳს ლ. 20 რა ლ. 21 დაატყვევნეის ლ. მიწა ლ. რასგანცა ლ. 22 წახდების ლ. სხვაი ლ. დაისმოდის ლ. 23 მოგვცეს ლ. შევიდოდის ლ. 24 რაისამე + ა(რამე)დ ლ. ჩუენისა ლ. ჩუენის ბედ. რომელსაც ლ. 26 გვარის ლ. მონასტრისათჳს ლ. 28 მომიხსენებია ლ. რა ბედ. უკანას ბედ. მოგახსენებს ბედ. ნაგუარცსა (ნაღუაწსა?) ქ, ნაღუაწსა დ. 29 ნუ] მე ლ. რომე] სამე ქ. ლ. თუალითა ლ. 30 რაიცა ბედ.

და სააქაოის დიდებისათუის არად მოგუიჯსენებია: არცა ერთისა დღისა ცოდვათა ჩემთა შენდობასა ეფასების. მაგრა, სამუნოდ მოგუიჯსენებია, და თქუენ იცით, თუ თქუენის ძის მოწყალებითა, რაჲღა გინდა გუიყავით და ეითარცა ავა-ზაკი, ერთითა სიტყუითა მეცა მომიჯსენეთ სასუფეველსა თქუენსა და გუიოხეთ წ(ინაშ)ე ძესა თქუენსა.

და რაჲ გინდა გუარი კაცი გამოჩნდეს ამისად მშლელად და მცვალებელად: ქ ა რ თ ვ ე ლ ი, ანუ ს პ ა რ ს ი, ანუ ს ო მ ე ხ ი, რ ჯ ო ნ ი ს ა ღ(მრთ)ისმშობე-ლო, შენ შეჰრისხდი და გამოაჩინე სასწაული შენი მას ზ(ედ)ა.

ვინც წინამძღუარი იყოთ, მუშაობასა ზ(ედ)ა, დია მოიჭირეებდით და გლეხ-თათუის კარგნი იყუენით.

არა თუ თქუენ რაიმე გაკლდა: პატრონთა გარდასრულთა ჩუენთა* დ(ი)ა შე-მოეწირა და მაძღრად იყუენით, მაგრა ახლოი იყო ბოვლე და ამად უფრო ვიყი-დეთ და გამოგაჩნდამცა რად კარგა მოიჯმარეთ. სამცხორებელსა, ღორსა, ქა-თამსა, ფურებსა და გუთანსა — ყოველსა კარგადა აშენებდით და და ბარაქიანად იყუენით. მე რაჲ ვარ? მაგრა, რომელთაგან აშენებულ არს, რომე მათი მონას-ტერი კარგა და საპატიოდ იყოთ. და ამ გაჩენილისაგან რაჲც დააკლდებოდეს: ანუ ჭიქაჲ დამცირდებოდეს და ანუ სეფისკუერი გასაწყლდებოდეს, ერთობ კრე-ბული შეიყრებოდით და ეგრე გაჰმართავედით და თავად გაჰხდიდით.

და ვინ დააკლდებოდეს ჩემი მწირეელი და ანუ ხ ა თ უ თ ა ს ი, რომელიც გარდაიცვალებოდეს, თუ ვინ მათის გუარისა კარგი იყოს, იგი მოიყვანებოდის. და თუ არა, თქუენ, კრებული, კარგსა მწირეელსა დასუმიდით და ერთსაცა წამსა უმწირეელო ნუ არის ჩუენი სამწირეელოი.

და თუ ჩუენსა მწირეელსა არ შეეძლოს და ჰავად (იყოს), რომელი იყოს მემსგეფსე და მეტრაპეზე, ჩაურიგებდენ ჭიქათა და სეფისკუერთა.

და ვირე ცოცხალი ვიყო, მე დავდვა თავი და მოვიჭირეო ხარჯისა ცოტასა გამოღებისათუის ამა ჟამთა შიგა, და თუ მე აღარ ცოცხალ ვიყო, ვინც ჩემისა გუარისა იყოს, მან იურვოს.

და თუ ღმერთმან შეიბრალოს ქრისტიანობაჲ და აღარ იყოს ხარჯობაჲ აწინდელისა დებისაჲ, აღარავინ დასდვას და არცა რას ვინ სთხოვდეს საკრე-ფელსა ამის მეტსა, რაიც არ გამიჩენია.

---

1 სააქაოს ლ. დიდებისათჳს ლ. მოგჳხსენებია ლ. ერთის ლ. 2 შენდობას ლ. მოგჳხ-სენებია ლ. თქუენ ლ. 3 თქუენის ლ. რაღა ბედ. გუიყავით ლ. 4 სიტყჳთა ლ. მეც ბედ. მემიჯსენეთ ბე. თქუენსა ლ. გუიოხეთ ლ. 6 და-ლ. რაი ბედ. გუარი ლ. ამისად მშლელად] მის დამშლელად ბედ. მცვალებელად] მცილებელად ლ. 7 შერისხდი ლ. 9 დია] და ბ.— ედ. 9—10 გლეხთათჳს ლ. იყუენით ლ. 11 რამე ლ. ჩუენთა ლ. 12 ახლო ლ. 13 რად კარგა] სად კარგია ბედ. მოიხმარეთ ლ, მოაჯმარეთ ბედ. 14 ყუელას ლ. კარგად ლ. 15 იყუენით ლ. რა ბედ. აშენებული ლ. არის ლ. 16 არაც ბედ. 17 ჭიქა ბედ. დამცირდობოდეს ბ. და — ლ. სეფისკუერი ლ. 18 გაჰმართევდით ლ. თავად] ავად ლ. 19 და ვინ] — და ბედ. ვინც ლ. დააკლდეს ლ. დააკლებდეს ბ. 20 გუარისა ლ. 21 თქუენ ლ. კრებულნი ლ. დასჳსუმიდით ედ. 22 უმწირ-ველოდ ლ. ჩუენი ლ. სამწირეელო ლ. 23 ჩუენსა ლ. ავად ლ. იყოს — ბლ. 24 მემხვეფსე ბედ. ჩაურიგებდეთ ბედ. სეფისკუერთა ლ. სეფისკუერსა ბ.დ. 25 ხარჯის ლ. ცოტას ლ. 26 გამოღებისათჳს ლ. ჩემის ლ. 27 გუარისა ლ. 28 ქრისტიანობაი ბედ. 29 დებისათჳს ბლ. 30 რაც ბედ.

* დ-ს ვარაუდით აქ შესაძლოა ტექსტი აკლდა ნუსხას.

და თუ რაჲ ვის სხუასა სიგელი და ანუ დაწერილი აქუნდეს — ყუელაჲ ცუდია: აფხაზთ მეფეთაჲ ვაჰრამისთუის ბოძებულობითა გაუტეხია, ვითა დაწერილთა შეეტყუების მათგან გასყიდულობისათა.

და სხუა რაჲლა გკადრო რკონისა ღ(მრთ)ისმშობელო, უმეცარმან და ენად ჰაემან და ცოდვათაგან შეშინებულმან და დალონებულმან მეტადრე. შენ იცი და შენის ძის მოწყალებათა ზენაჰარ, ზენაჰარ! ნუ წამწყმედთ და მომეც ჟამი სინანულისაი თქუენსავე წინაშე.

და არვისგან შეგეცვალოს დაწერილი ესე: არ ჩემგან და არცა შემდგომითი-შემდგომად მომავალთა ჩემთაგან.

და ვინცა და რამანცა გუარმან კაცმან: ანუ გუარისა ჩემისამან, ანუ სხუამან ვინ: დიდმან ანუ მცირემან, რაისაცა ჟამისა მოლებითა შეცვალოს: ანუ მძლავრებით, ანუ მოხუეჭით, ანუ ქრთამისათუის, გადიდებისათუის, გინა დამცრობისათუის, ვინ ესე ჩემგან გაგებული შეცვალოს და აქციოს — შემცაიცვლების სჯულისაგან ქრისტიანეთასა, ჰრისხავსმცა მამა, ძე და სული წმიდაი! კრულმცა არს სიტყუითა ღ(მრთ)ისაითა მკუდარი და ცოცხალი მისი, განუჴსნელად ორთავე შ(ინ)ა ცხორებათა; და ნაწილიმცა მისი ნესტორ და ორიგენისთან დასჯილ არს; დამცაინთქმის დათან და აბირონისებრ; შემცაედების ძრწოლა კაენისი, კეთრი გეზისი, შიშთჳლი იუდასი; სოდომელთა და გომორელთა ცეცხლითა და წუნწუბითამცა დაიწვის; მას ზედამცა განეხუნიან საქანელნი ღ(მრ)თის რისხვისანი, ვ(ითარც)ა აქაბს, ელიას ურჩსა, სვიმონ მოგუსა და კვინოპ გრძნეულსა; და მაკედონიოს სულისა წ(მიდ)ისა მგმობარსამცა თანა არს საჴსენებელი მისი; მანინას შეჩუენებულსა და ათორმეტთა მოწაფეთა მისთა, მანენტოს, პავლე სამოსატელისა და არიოზ სამგზის დაწყეულსამცა თანა დაისჯების; მუნტანოს, სატურნიონს, აკვილას, ლოსკარს, პოკრატის, აკროლას და თეოდორე მომფესოეტელსა და პოლიხრონიოს ცოფსამცა თანა არს ნაწილი მისი; ასდამერვე ფსალმუნი მას ზედამცა დაესრულების; კრულმცა არს ათორმეტთა მოციქულთა ჯუარითა, შუიდთა კრებათა ჯუარითა და ხუთთა პატრიაქთა ჯუარითა და მადლითა; და იგიმცა სიტყუა მისგან იძევის, რომელი ჰურიათა თქუეს, ვითარმედ: „სისხლი მაგი—

---

1 რაი ბჟდ. სხუას ლ. სიგელი]+გაუჩენია ბ. აქონდეს ლ, აქუნდეს] ჰქონდეს ბჟდ. ყუელაჲ ლ, ყუელაი ბჟდ. 2 ვაჰრამისთჳს ლ, ვაჰრამისთუის] ვერა მისთვის ბ. 3 დაწერილთა ბჟდ. შეეტყვების ლ. 4 რაიღა ბჟდ. 5 ავმან ლ. 6 მოწყალებითა ბჟდ. ზენაჰარი, ზენაჰარი, ბჟდ, ზენჰარ, ზენჰარ ლ. 7 სინანულისა ბჟდ. თქვენსავე ლ. 8 არც ლ. 10 გვარმან ლ. გვარისა ლ. სხვამან ლ. 11 რისაც ლ. ჟამის ლ. მძლავრობით ბჟდ. 12 მოხვეჭით ლ. ქრთამისთჳს ლ. გადიდებისთჳს ლ. გადიდებისათუის — ჟ. დამცრობისათჳს ლ. 14 რისხავსმცა ბჟდ. წმიდა ლ. 15 სიტყვითა ლ. ღ(მრთ)ისათა ლ, ღმრთისაითა ბჟდ. მკვდარი ლ. განუხსნელად ლ, განუჴსნელად ბჟდ. 16 ცხოვრებათა ლ. ნისტორის ჟ, ნესტორის ბდ. ორიგენესთანა ლ. 18 კაენისა ლ. შიშთვილი ბჟდ. 19 წუნწუბითამც ლ. 20 განეხმიან ლ. ვ(ითარც)ა] — ბჟდ. 21 კვინოპ ბჟდ. მაკედონოს ბჟდ. 23 შეჩვენებულსა ლ. მოწაფეთა მისთა — ბჟდ. 24 სამუსატელისა ლ. არიოს ლ. 25 მუნტანის ბჟდ. სატურნის ბჟდ. სატურნიონს აკვილა : პატრონს ბ. ლოსკარს, პოკრატის, აკროლას] — ლ. 26 თეოდორე ჟ. ლ. მომფესოეტელსა ლ. პოლიხრონოს ლ. 27 ასდამცამერვე ბ. 28 ზედამც ლ. არს — ლ. ჯვარითა ლ. შვიდთა ლ. 29 ჯვარითა ლ. იგიმც ლ. 30 იძიების ჟდ. ურიათა ლ. თქუეს ლ. სისხლი] სისჯული ბჟ.

სი ჩუენ ზ(ედ)ა და შვილთა ჩუენთა ზედა"*; და ამა ყოველთა ზემოწერილთა წმიდათა მადლითა და ჯუარითამცა კრულია საჴსენებელი მისი!

და უკეთუ ვინმე ესე ჩემგან გაგებული და შენსა სამკჳდრებელსა შემოწირული შეცვალოს და შლად ჴელჰყოს და შენსა სამკჳდრებელსა გამოახუას: ანუ მემამულემან ვინ, ანუ მოსაკარგვემან, რამან გინდა გუარმან კაცმან, შენ, ყ(ოვე-ლა)დ წმიდაო ღ(მრთ)ისმშობელო რ კ ო ნ ი ს ა ო, რისხვით აღიძარ მას ზედა შენ და ძე შენი და ძისა შენისა ლახურისა შემცემელთა პატიჟი მისგან იძიე;

და ვინ დაამტკიცოს — ღმერთმან აკურთხოს!

და ვინცა ესე ჩემგან გაჩენილი რაი მოაკლოს: წინამძღუარმან, ანუ მოძღუარმან, მეტრაპეზემან, ანუ კრებულმან, კრულმცა არს სიტყჳთა ღ(მრთ)ისათა და ამათცა ყოველთა მწყალებელთა თანა დაისჯების!

ხ ე ლ რ თ ე ე ბ ი დ ა დ ა მ ტ კ ი ც ე ბ ე ბ ი:

[1.] ქ. რ კ ო ნ ი ს ა ღ(მ რ თ) ი ს მ შ ო ბ ე ლ ო! ესე, ვითა ზემო მწიგნობრის ჴელითა მომიჴსენებია, მე, კ ა ხ ო ც ა ჩემითა ჴელითაც ამასვე მოგაჴსენებ. და შემოგვედრებ ჩემსა სულსა შენისა ძისა მრავალმოწყალებასა და ძვირუხსენებლობასა. შეივედრე სული ესე ჩემი და ევედრე ძესა შენსა ჩემ ცოდვილისათჳს. და შეიწირე ხ ო ვ ლ ე ჩემგან ნასყიდი და ყოვლის ადამიანისაგან მოუდევარი. დალათუ ერთისა დღისა ჩემთა ცოდვათა არ შეეფერების. ვინცა-რა ესე ჩემგან გაჩენილი შესცვალოს: ანუ ჩემის გვარისამან, ანუ გარეგანმან ვინმე, რისხავსმცა შენ და ძე შენი და ესე ზემო-წერილნი წმინდანი და ბრალითამცა ჩემთა მზღვეელია წინაშე ღ(მრთ)ისა! ვინ დაამტკიცოს, ღ(მერ)თ(მა)ნ იგი დაამტკიცოს სააქაოდ და სამუნოდ!

[2.] ქ. ესე, ვითა პატრონსა კ ა ხ ა ს ა და მე დაუწერია და მოუჴსენებია ხ ო ვ ლ ე რ კ ო ნ ი ს ა ღ მ რ თ ი ს მ შ ო ბ ე ლ ს ა, მე, ხ ა თ უ თ ა ჩემითა ჴელითაცა ამასვე მოგაჴსენებ და გვედრებ სულსა ჩემსა, შენ იცი და ძემან შენმან**. რომელიცა სამკჳდრო არის, ჩუენ ამისთუის არ მოგაჴსენეთ, თქუენია აუცილებელი: გ ო გ ო ს ი, ბ ო ს ე ლ ა, ხ ი რ ი კ ე, ჭ ა ვ ჭ ა ვ ი ს ი, მ ე რ ი ა, გ ა რ კ ა ლ ი. ამის მიწასა ვინც ხნევდენ თქუენი ყმანი, ღალა თქუენია. და სანადი-

1 ჩუჱნ ლ. ჩვენთა ლ. ზედაო ლ. 2 მწინდათა ლ. ჯვარითამც ლ. კრულეა ბ. 3 ესე]— ლ. 4 და]+და ბ. ჴელყოს ბდ, ჴელი ყოს ე. გამოახვას ლ, გამოაჴუას ბედ. 5 ვინ] — ლ. გვარმან ლ. 6 წმინდაო ლ. 7 ლახვრის ლ. შემცემელთა] მცემელთა ლ. პატიჟი] პატივი ბ. 9 ვინცა ესე ჩემგან] ვინ ჩემგან ესე ლ. რაი] რა ლ. მოძღვარმან ლ. 10 სიტყვითა ლ. 11 ამათცა] ამამც ლ. 13 ქ -ლ. მწერისა ე. 14 მომიხსენებია ლ. მოგახსენებ ლ. 15 შენსა ბედ. ძისა] წმიდასა ბედ. ძვირუხსენებლობასა] ჴსენებასა ბედ. 16 შეივედრე] და გავედრებ ბედ. სული ესე ჩემი] სულ[სა]ვე ჩემ[სა] ბედ. შენსა] ჩემსა ლ. ცოდვილისათვის ბედ. 18 დალათუ] და ბედ. ჩემს ლ. ცოდვათ ლ. შეეფერების] ეყოფის ბედ. ვინცაღა ბედ. 19 შეცვალოს ლ. 23 კახას ლ. და მე — ბედ. დაუწერია და მოუჴსენებია ხოვლე რკონისა ღმრთისმშობელსა] შემოეწირა და მოგახსენებ ხოვლე რკონისა ღ(მრთ)ისმშობელო! ლ. 24 ხა[თუ]თაი ბედ. 25 ამას ლ. ამას მოგახსენებ ლ. და—ბედ. შეგვედრებ ლ. ჩუენსა ბედ. იცი... შენმან— ბედ. შენ]+შემინდევენ, ამინ ბედ. 26 რომელიც ბედ. სამკვიდრო ლ. ჩუჱნ ლ. ამისთჳს ლ. მოგახსენეთ ლ. მოგახსენებთ ბედ. თქუენთა ბედ. აუცილობელი ბედ. 27 გავოსი ბედ. ხიარკე ბედ. გარკალი] ჭირშალი ბედ. 28 ჴნედენ ბედ. თქვენ ყმანი ბედ, თქუჱნი ყმანი ლ. ღალაჲ თქვენია ლ. ღალა თქუენი ბედ.

* მთ. 27, 25.

** ბედ-ში ამის შემდგომი ტექსტი ცალკე ხელრთვადაა გამოყოფილი და გადატანილია ბოლო მინაწერებში.

როსა ზეთი და სანთელი მოგართონ. ესე დასაბამითგან თქუენი სამკჳდროა, თქუენ დიდებულისა ღ(მრთ)ისმშობელისა. ნუ ვინ იკადრებს ცილებად. რამანცა კაცმან ჴელჰყოს შემოცილებად, შერისხდი შენ და ძე შენი, აღმოფხურენ ძირნი მისნი საკჳირველთაგან განრისხებითა შენ, დიდებულისათა და იესოს შენგან ჴორცშესხმულისათა და რომელნი ძესა შენსა სათნო ეყუნეს.

[3.] ქ. მე, დავით მეფესა დამიმტკიცებია.

[4.](ქ.) მე, ძესა მათსა გიორგისცა დამიმტკიცებია.

[5.] (ქ.) ჩუენ, მელქისედეკსა დაგუიმტკიცებია.

[6.] ქ. მეჭურჭლეთ-უხუცესის კახას დაწერილსა მე, ავაგ-სარგისცა მოწამე და დამამტკიცებელი ვარ.

[7.] (ქ.) ამა მეჭურჭლეთ-უხუცესის კახოსაგან დაწერილსა მე, გრიგოლ მსახურთ-უხუცესი სურამელი მამტკიცებელი და მოწამე ვარ.

[8.] (ქ.) ამის მეჭურჭლეთ-უხუცესის კახასგან დაწერილსა მისის ნასყიდის სოფლისათჳს, რომელი შეუწირავს მისის მონასტრისადა, ჩუენ, სამისავე უდაბნოისა გარესჯისა :მ:წ: (მწირნი?) და ყოველნივე ერთსულობით დაუმტკიცებთ; შემცვალებელნი ამისნი იყუნედ წყეულ, კრულ და შეჩუენებულ და დამამტკიცებელნი ღმერთმან აკურთხნეს. მე, ანტონ ჩემითა ჴელითა დამიწერია. შემცვალებელნი ამისნი შეჩუენებულ იყუნენ და წყეულ, დამამტკიცებელნი ღმერთმან აკურთხნეს!

[9.] (ქ.) ესე, ვითა ღ(მერ)თ(შემოსილ)სა სიძესა ჩემსა კახოს და დასა ჩემსა ხათუთასა დაუწერია და ხოვლე სასოებით რკონისა ღ(მრთ)ისმშობლისდა შეუწირავს, მეცა, ბეგასა დამიმტკიცებია და მოწამეცა ვარ.

[10.] ქ. ესე ვითა ღ(მერ)თ(შემოსილ)სა სიძესა ჩემსა კახას და ძმისწულსა ხათუთასა და სიძობისაგანცა უფროესთა ხოვლე რკონისა ღ(მრთ)ისმშობლისად შეუწირავს, მე, ივანეცა დამამტკიცებელი და მოწამე ვარ.

[11.] (ქ.) ესე, ვითა ჩემსა ძმასა პატრონსა კახოსა და ხათუთასა დაუწერია და ხოვლე მათგან ნასყიდი რკონისა ღ(მრთ)ისმშობლისადა მოუჴსენებია და შეუწირავს მათის სულისათჳს, მე, ასიბა მოწამე და დამამტკიცებელი ვარ.

[12.] ქ. კირიელეისონ! ვინათგან ღ(მრთ)ისა და მისთა სჯულთა მიერ ღ(მრთ)ივ-გონიერად შეყუარებულისა და ღმრთივ-შუენიერად ზეგარდამოითა სიბრძნითა განბრწყინვებულისა კახოის, ყ(ოველ)თა ჴელმწიფეთაგან შეწყალებულისა და შეყუარებულისა, და მეუღლისა მათისა ხათუთაის გაგებუ-

---

1 მოგართონ] მაგათაა ბედ. თქვენა სამკვიდრო ლ. 2 თქუენ დიდებულისა ღმრთისმშობელისა— ბედ. თქვენ ლ. 2—5 რამანცა... ეყუნეს—ბედ. 6 ქ -ლ. 7 მისსა ბედ. 8 ჩუენ ლ. დაგუიმტკიცებია ლ. 9 ქ-ლ. მეჭურჭლეთ-უხუცესისა ბედ. კახოისა ბედ. კახაისაგან ბედ. 13 დაწერილისა ბედ. მისისა ბედ. ნასყიდისა ბედ. 14 სოფლისათვის ბედ. მონასტრისა და ლ. ჩვენ ლ. 15 უდაბნოს ლ. გარესჯის ლ. მ:წ: (მწირნი)] :მ::წ: (მოწმენი?) ბედ. მოწმეთ ლ. 16 იყავნ ბედ. შეჩვენებულ ლ. 17 ანტონს ლ. 18 შეჩვენებულ ლ. იყვნენ ბედ. 19 ღმერთმან] ამისნი ლ. 20 ღმერთშემოსილსა] ღთისა ბე, რომელი ლ. კახოს — ბედ. 21 ღმრთისმშობლისა და ბედ. 23 ქ-ლ. ღმერთშემოსილსა] ღთისა ბე, რომელი ლ. სიძესა ჩემსა ~ ლ. კახოს ბედ. 24 უფროესთა + და ბედ 25 ღმრთისმშობლისა [და] ბედ. 27 ვითარ ბედ. კახას ლ. 29 მოუხსენებია ლ. სულისათვს ლ. 31 ქ. კირიელეისონ! — ლ. ვინათგან — ბედ. 32 შეყვარებულისა ლ. შვენიერად ლ. ზეგარდამოთა ლ. 33 განბრწყინვე[ბულის] ბედ კახოს ლ. შეწყალებულის ბედ. 34 შეყვარებულისა ლ. შეყუარებულისა და — ბედ. [მე]უღლის ბედ. ხათუთას ლ.

ლისა და საუკუნოდ სამლოცველოდ და სამწირველოდ და საალაპედ ესრეთ ღმრთიე-საყვარელად ქმნილისა და გაგებულისა, რომელი საუკუნოდ სრულ ყაენ ღ(მერ)თ(მა)ნ და აკურთხნეს ამისნი მოქმედნი და თანაშემწენი! და შენ, ყ(ოვე-ლა)დ უბიწოჲან ღ(მრთ)ისმშობელმან რკონისამან და მადლითა მას შ(ინ)ა შეწირულითა წ(მიდა)თა მამათა მ(იე)რ სამარადისოთა ლოცვათა და უსისხლოთა მსხუერპლთამან, ამინ, ამინ, ამინ! იყავნ, იყავნ, იყავნ უკუნისამდე, გებაღმდე ჟამთა! ჩუენცა, გლახაკი, ქრისტეს მიერ შემდგომად ხუთთა პატრიაქთა და უპირველეს მათსა ზეგარდამო მოსულთა უბიწოთა დედისა მისისა კელითა შეთელილისა კუართისა საუფლოსა მ(იე)რ სუეტის-ცხოველის მეექუსე პატრიაქი<ს> და ქრისტეს მ(იე)რ ყოვლისა საქართველოს კათალიკოზი ნიკოლაოზ ვამტკიცებ და წარვსწერ. შემცვალებელნი ამისნი იყავნ კრულ, წყეულ და შეჩუენებულ მადლითა კათოლიკე ეკლესიისა და მუნ შინა ღმრთივ აღმართებულისა სუეტისაცხოველისა, და იერუსალიმისა და ანტიოქიისა და ღმერთ-მყოფელის მიჰრონისა და კვართისა საუფლოისა მადლითა, და ყოველთა პატრიაქთა, ქ(ა)თ(ალიკ)ოზთა და ეპისკოპოზთა მართლმადიდებულთა მადლითა და სარწმუნოებითა, და ჩუენ გლახაკისა ჯუარითა, ამინ! დამამტკიცებელნი და მათნი მშობელნი თუთ იგინი და ამის ყოვლისა საქმისა განმზრახნი, შემწენი და თანამოქმედნი ყოველნი ზემოწერილითა კურთხევითა ღმერთმან აკურთხნეს (და) წმინდამან დედაქალაქმან, აწ და უფროისად მას საუკუნოსა!

[13.] ქ. ესე, ვითა ე(რისთავთ)-ე(რისთა)ვსა კახოის და ცოლსა მათსა. დიოფალ-დიოფალსა ხათუთასა სამლოცველოდ სულისა მათისათუის სოფელი ხოვლე უყიდია და რკონისა ღ(მრთ)ისმშობლისადა მოუკსენებია და შეუწირავს — მე, უნდოი არსენი მანგლელ მთავარეპისკოპოზი, მოწამე ვარ ბრძანებისა მათისა. შეიწირე რკონისა ღ(მრთ)ისმშობელო. შემცვალებელნი ამისნი კრულ, წყეულ და შეჩუენებულ-მცა არიან სიტყუითა ღ(მრთ)ისათა და ქრისტეს სამსჯუალისა მადლითა! და დამამტკიცებელნი ამისნი აკურთხნეს და ყოველნი ამათგან ქმნილი მტკიცე ქმნას ღ(მერ)თ(მა)ნ!

1—2 და საუკუნოდ... ქმნილისა და — ბედ. 2 — 6 ყაენ ღმერთმან... ამინ! — ბედ. 7 ჩუენცა ლ. პატრიარქთა ბედ. 3 ზეგარდამო მოსულთა] ზეგარდამო [უ]ესოელითა ლ. შეთელილისა] შესთეულისა ლ. 9 კვართისა ლ. კუართის ბედ. საუფლოის ბედ. მიერ + და ბედ. სვეტის ცხოველის ლ. მეექვსის ლ. მეექუსის ბედ. 10 საქართუელოს ლ. საქართველოს ბედ. 11 ნიკოლოზ ბედ. 12 შეჩვენებულ ლ. 13 ღთივ ლ. სვეტის ცხოველის ბედ. სვეტისა ცხოველისა ლ. 13—14 და იერუსალიმისა და] და... მის ბედ. ანტიოქიის ბედ. მირონის ლ. კვართის ლ. 15 საუფლოს ლ. კათალიკოზთა ბედ. 16 ჩუენ ლ. 17 ჯვარითა ლ. 18—20 დამამტკიცებელნი... საუკუნოსა — ბედ. 21 ერისთავთ — ერისთავსა ბედ. კახსა ლ. 22 მათისათუს ლ. ღმრთისმშობლისადა ბედ, ღ͠ისმშობლისად ლ. 23—24 მოუხსენებია ლ. 24 და შეუწირავს — ლ. უნდო ლ. არსენ ლ. ეპისკოპოზი ლ. 25 ბრძანებისა მათისა — ბედ. რკონის ბედ. 26 ღ͠ისმშობელო ლ. ღ(მრთ)ისმშობელო] + და ბედ. კრულ — ბედ. შეჩვენებულმცა ლ. 27 სიტყვთა ლ. ღმრთისათა... ბედ. სამჯუალისა ბედ, სამსჭვალთა ლ. 28 და — ლ. ამისნი — ბედ. 28—29 და ყოველნი ...ღ(მერ)თ(მა)ნ — ბედ.

ნუსხა-ხუცურით:*

[14.] ქ. ზეგარდამოთა მადლითა და სიბრძნითა აღივსო და განათლდა ყ(ოვე-ლა)დ წ(მიდ)ისა და უბიწოსა შესაწირავისა და ღ(მრთ)ისა და კაცთა მ(იე)რ სანატრელისა და ჭეშმარიტად საქებელისა შეწირვითა ესე ახალი აბრამ. და შესწირა ღ(მერთ)სა, ვითა მან შვილი საყვარელი, ეგრეთვე ესე ემსგავსნეს სანატრელნი ესე კაცნი ღ(მრ)თისანი: კახა აბრაამს, ხ(ოლო) ხათუთა — სარრას ნეტარსა. შვილისა წილ შეწირეს ყ(ოვლა)დ წმინდასა ღ(მრთ)ისმშობელსა რკონისასა მათგან ნასყიდი და ყოველთა კაცთაგან მოუდევარი და თავისუფალი სოფელი ხოჲლე. მტკიცე ჰყოს და შეუცვალებელ ღ(მერ)თ(მა)ნ მიუკუნისამდე ჟამთა, რ(ომე)ლნი დასხნა მამამან ჴელმწიფებითა თჳსითა. კეთილად დამამტკიცებელნი და თანაშემწენი ამისნი კურთხეულ იყუნენ ღ(მრთ)ისა მიერ მადლისა და ყოვლისა მპყრობელისა! ხ(ოლო) წინააღმდგომნი, შემშლელნი და შემარყეველნი ამისნი, რასაცა მიზეზისათჳს, კრულ, წყეულ და შეჩვენებულ, ვ(ითარც)ა სამოელ, სატანა და მსახურნი მათნი. თანამგმობართა და უარისმყოფელთა თანა იყავნ მისიცა ნაწილი და წარწყმედა უკუნისამდე, ამინ!

მე, ყ(ოვლა)დ გლახაკს და შ(ემდგომა)დ მათსა საჰყარსა და მლოცველსა დაყუდებულსა იოსებს მიბრძანეს ამის ჴელისა ჩართვად, დალაცათუ არა რა და უნდო ვიყავ. და აწ ვითხოვ შენგან, უფალო ღ(მერ)თო, მე, ცოდვილი ესე და ყოვლად გლახაკი, ამის კეთილისა და სანატრელისა შესაწირავისა წილ მიეც შენდობა ცოდვათა და ბრალთა მათთა და სასუფეველსა ცათასა ღირს ჰყვენ, ვ(ითარც)ა მოწყალე და ყოვლად სახიერი ღმერთი ხარ და ყოველთა კაცთა გნებავს ცხოვრება. აცხოვნენ ესეცა სანატრელი და სამგზის კურთხეული კახა და ნეტარებისა ღირსი ხათუთა, რომელთა სულიერნი თვალნი და გულნი განუნათლდეს, აღეხუნეს შეწირვად წ(მიდ)ისა ამის შესაწირავისა შეწირვითა. ჰე, უფალო ღ(მერ)თო და ყოვლად წმინდაო ღ(მრთ)ისმშობელო, შეიწყალენ წყალობითა დიდითა, ამინ!

[15.] ქ. ესე, ვითა ერისთავთ-ერისთავს კახოს მათის სამკუიდრებელისათჳს რკონისა ხოჲლე შეუწირავს, მათგან ნასყიდი, მათდა სამლოცველოდ, მე, უფლისა მიერ ქართლისა მთავარეპისკოპოსი გიორგი დავამტკიცებ. შემცვალებელნი ამისნი შესცვალენ ღ(მერთ)ო სჯულისაგან შენისა! და დამამტკიცებელნი ღმერთმან აკურთხნეს მადლითა მისითა!

[16.] ქ. ესე, ვითა უფროსად ღ(მრთ)ისმოყვარესა მეჭურჭლეთ-უხუცეს კახოის და მათსა მეუღლესა ხათუთას გაჩენილთა სამოსავოისა მათის წმინდის ღ(მრთ)ისმშობელისა შეეწირა და სამკვიდრებელის მათის რკონისათჳს

2—27 ქ. ზეგარდამოთა... ამინ] დაყუდებული იოსებ ბეღ. 28 კახას ლ. მათის]მეუღლისა ბეღ. სამკჳდრებელისათჳს ლ. სამკუიდრებელისათჳს ბეღ. 29 ხოჲლე შეუწირავს] ხოჲლე... შეწირეს ბეღ.მათგან] —ბეღ. მათდა] მათი და ბეღ. სამლოცველო ბეღ. 30 მე] — ლ. უფლისა] ქრისტეს ბეღ. 31 შეცვალენ ბეღ. სჯულისაგან] სჯასა ბჟ, სჯულისა ღ. 32 შენსა ბეღ. და დამამტკიცებელნი... მისითა] — ბეღ. 33] — ბეღლ. ესრე ბეღ. 33—30 უფროსად... რკონსათჳს — ბეღ.

* ეს აღნიშვნა მოჰპოვება ბეღ; ლ-ში აღნიშნული არ არის არსად ხელის სახეობა. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ნუსხა-ხუცური იყო აგრეთვე სხვა სასულიერო პირთა ხელრთვებიც ამ საბუთში.

საოხად სულისა მათისა, მეცა, მდაბალი გრიგოლ ტფილელი დავამტკიცებ. შემცვალებელთა ამისთა შემცაედების ყოველი პატიჟი ღ(მრთ)ის განმარისხებელთა და კრულმცა არიან ცათა შ(ინ)ა და ქუეყანასა ზ(ედ)ა! და ყოველნი დამამტკიცებელნი ღმერთმან აკურთხნეს აწ და უკუნისამდე!

ვეიანდელი მინაწერი საბუთები:

[1.] {ქ.} ჩუენ, მეფეთ-მეფესა ალექსანდრეს და ჩემთა შვილთა: ვახტანგს და დემეტრეს, და ჩემთა ძმათა: ბაგრატს და გიორგის ესე წიგნი ამა ზ(ედ)ა მოგვეჴსენებია თქუენ, ყ(ოვლა)დ უბიწოსა და საშინელისა კრკონისა ღ(მრთ)ისმშობელისათჳს: ენახეთ თქუენისა ხოვლისა სიგელი და პირველ სხუათაგანცა შემოწირული იყო და აწ ახლად ჩუენ შემოგვიწირავს სამლოცველოდ სულისა ჩუენისა და წარსამართებელად მეფობისა ჩუენისა, რათა ილუწიდენ მას შ(ინ)ა დამკჳდრებულნი ძმანი და კრებულნი მონაზონნი და მღუდელნი, დიაკონნი, დედაბერნი და ერისკაცნი. ჩუენგან და ჩუენისა სიტყუისა მომსმინოთა კაცთაგან არა ეთხოვებოდეს და არა ეწერებოდეს არასთანა სათხოვარი და გამოსაღები, დიდის სათათროს ულუფისაგან მეტი, არა დიდი და არა ცოტა, არა გორიდალმან და არა ატენით, არაოდეს და არას ჟამსა შიგან არა. ესე ესრე სამე შემოგვიწირავს რომე ყოველთა წელიწადთა ღ(მრთ)ისმშობლობას დღესა კარგალებული ალაპი ჩემთუის გარდაიჴდებოდეს ყოვლითურთ უნაკლულოდ. ამა ზემო დაწერილნი სიგელნი ამა სიგლით დამიმტკიცებიან.

[2.] {ქ.} ჩუენ, აფხაზეთისა და ქართლისა მეფეთა-მეფემან გიორგი ესე წიგნი ამისად მედგრად და ნიშნად მოგუჴსენებია თქუენ, რკონისა ღ(მრთ)ისმშობელისა, სასოსა და მეოხსა და მფარველსა სულისა ჩუენისასა. ენახეთ თქუენი ხოვლისა სიგელი კახასვან და მათის ცოლისა ხათუთასაგან შემოწირული მტკიცე სიგელი. ჟამთა ვითარებისაგან ატენის ციხის სათხოვარი რაიმე შესრულიყო. ენახეთ თქუენი რკონისა ღ(მრთ)ისმშობლის განაჩენი და არა რომელთა მეფეთაგან არა გწერებოდა. და აწ, ჩუენ, ახლად დაგიმტკიცეთ და გაგიახლეთ და გავაჩინეთ თქუენის მონასტრისაგან ხარების დღესა ალაპი. და მოუშლელად დაგვეპირდეს ხარების დღეს ალაპისა გარდახდასა. ამა გაჩენილისა, ძველისა და აწ ახლად ჩუენგან დამტკიცებულისა, რამანცა კაცმან მოუშალოთ: ანუ მეფეთა გუარისა

---

1 საოხად... მათისა]—ბედ. შემცვალებელი ბედ. 2—4 ამისათა... უკუნისამდე] — ბედ. 2 შემცაეკიდების ლბ. 5 ჩუძნ ლ. 6 ბაგრატ ბედ. 7 ზედან ბედ. მოგვიხსენებია ლ. უბიწოსა და საშინელისა — ბედ. 8 კრკონის ბედ. ღმრთისმშობლისათვის ბედ. თქუენის ბედ, თქვენისა ლ. ხოვლის ბედ., 9 პირველი ბედ. სხვათაგანცა ლ. და აწ — ბედ. ახლა ბედ. ჩუენცა ბედ, ჩვენ ლ. 10 ჩუძნისა ლ. 10 — 11 და წარსამართებლად მეფობისა ჩუენისა — ბედ. ილოცვიდენ ლ. დამკვიდრებულნი ლ. 12 მონაზონნი ბედ. მღრდელნი ბედ. ჩუძნგან ლ. 13 ჩვენისა ლ. სიტყვსა ლ. 15—16 არა დიდი... შემოგვიწირავს რომე — ბედ. 17 კარლებული ბედ. ჩემთჳს ლ. გარდაიხდებოდეს ლ. 18 ყოვლითურთ უნაკლულოდ] ყოვლითურთ.. დაუკლებელი ბედ. ამა] და ესე ბედ. დაწერილი სიგელიცა ბედ. 19 დამიმტკიცებია ბედ. 20 ჩუძნლ. 21 ამისდა ლ. მედგრად და ნიშნად] შედეგად ლ. მოგვიხსენებია ლ. თქუძნ ლ. მოგუჴსენებია]+და ნიშნად ლ. 22 ღმრთისმშობელსა ბედ. 22 — 23 სასოსა... ჩუენისასა — ბედ. ჩუძნისასა ლ. თქუძნისა ლ. 23 — 24 კახასაგან... სიგელი — ბედ. 25 რამე ლ. შესულიყო ბედ. 25 — 27 ენახეთ... გწერებოდა. და — ბედ. 25 თქვენ ლ. 27 აწ] ახლა ბედ. ჩუენა ბედ, ჩუძნ ლ. და გაგიახლეთ — ბედ. 28 თქუძნის ლ. დღის ლ. 28 — 30 და მოუშლელად... კაცმან — ბედ. 30 ჩუძნგან ლ. მოუშალოთ] არა მოიშალოს ბედ. ანუ ... გუარისა — ბედ. გვარისა ლ.

კაცმან, ანუ დიდებულთა, ანუ აზნაურთა, ანუ ატენისა მოურავთა, ანუ ატენისა ციხუანთა და ანუ რკონისა პატრონთა, შენ, რკონისა ღ(მრ)თ)ისმშობელო მეორედ მოსლვასა თქუენ და თქუენმა ძემან ჩემად მუქაფად იგი გაიკითხე და ჩემთა ცოდვათა გარდამჴდელად იგიმცა წარმოდგების მისა შენისა წინაშე. სათათროსა სათხოვარისა მეტი არა გეთხოვებოდეს რა.

ხელრთვა:

[3.] (ქ.) მე, მეფეთა-მეფეს კოსტანტინეს დამიმტკიცებია*.

[4.] {ქ.} ჩუენ, ქრისტეს ღ(მრთ)ისა მიერ კურთხეულმან, ყოვლისა საქართველოსა დიდმან მამამთავარმან ქართლის კათალიკოზმან პატრიაქმან დომენტი ესე წყალობის წიგნი გიბოძეთ ერთობილთ რკონელთა: შეგიწყალეთ და ამოგიკვეთე(თ} დრამა. არას დროს არ გეთხოვებოდეს არა ჩუენგან და არცა შემდგომთა ჩუენთა პატრ{ი)აქთაგან.

[5.] ქ. ნებითა და შეწევნითა ღ(მრთ)ისათა ესე უკუნისამდე ჟამთა ვასათავებელი და ყოვლითა საქმითა მიზეზ-შემოულებელი და შეუცილებელი მცირე შესაწირავი შემოგწირეთ ჩუენ, პატრონმან ჯავახისშვილმან ბატონმან იესე შენ, პატიოსანსა რკონისა ღ(მრთ)ისმშობელსა. ვიგულსმოდგინეთ და შეგწირეთ ჩუენად სამლოცველოდ და მოსახსენებელად დეკანოზისშვილნი პეტრე და მისნი ძმები: მარკოზა და იოანე, ზაზუტა და მისნი შვილნი. და დავგდევით ყოველთა წელიწადთა თითო ლიტრა სანთელი და ოროლი ლიტრა ზეთი და ესე ამსახუროთ და არაოდეს არ მოეშალოს. მერმე ვინცა და ვინცა-ვინ რამანცა გვარმან კაცმან ეს შესცვალოს, ისიმც შეიცვალების სჯულისა ქრისტიანობისაგან, ამინ, ამინ! განმათავებელნი ამისნი ღ(მერ)თ(მა)ნ აკურთხოს სიგრძესა შ(ინ)ა ჟამთასა, ამინ!

ხელრთვა:

იესე.

[6.] {ქ.} ნებითა და შეწევნითა ღ(მრთ)ისათა, ესე უკუნისამდე ჟამთა გასათავებელი და ყოვლის საქმის მიზეზ-შემოულებელი და შეუცილებელი და შეუშლელი შესაწირავი შევსწირეთ ჩუენ, ჯავახისშვილმან პატრონმან რონინ თქუენ, დიდებულსა, პატიოსანსა რკონისა ღ(მრთ)ისმშობელსა. ჩუენ, გულსმოდგინეთა შემოგწირეთ, ჩუენთჳს სამლოცველოდ და მოსაჴსენებე-

---

1 კაცმან—ბეღ. მოურავეთა]+ და ბეღ. 2—5 შენ... წინაშე—ბეღ. 3 თქვენ ლ. თქვენმა ლ. 5 სათათროს ლ. სათხოვრის ლ. გეთხოვებოდეს ლ. რა — ბეღ. 7 [ქ.] მე... დამიმტკიცებია — ლ. 9 — 13 [ქ.] ჩუენ... პატრ{ი}აქთაგან — ბეღ. 9 ჩუჱნ ლ. 13 ჩუჱნგან ლ. ჩუჱნთა ლ. 14 ქ — ლ. 14 — 16 ღ(მრთ)ისათა... შესაწირავი — ბეღ. 16 შემოგწირე ბეღ. ჩუენ] მე ... ბეღ, ჩუჱნ ლ. ბატონმან — ბეღ. 17 იასე ლ. პატიოსანსა — ბეღ. ღმრთისმშობელსა + ... თქვენ ბეღ. 17 — 18 ვიგულსმოდგინეთ... მოსახსენებლად — ბეღ 18 ჩუჱნად ლ. 19 მარკოზ ბეღ. ზაზუტა] ხახუტა ბეღ. 20 თეითო ბეღ. 21 არა ბეღ. მოიშალოს ბეღ. 22 — 24 და ვინცა-ვინ... ჟამთასა — ბეღ. 26 იესე — ლ. 27 ნებითა და შეწევნითა ღმრთისათა — ბეღ. 27 — 28 უკუნისამდე... შეუშლელი — ბეღ. 29 შევწირეთ ბეღ. ჩუჱნ ლ. 30 თქუჱნ ლ. დიდებულსა, პატიოსანსა — ბეღ. რკონის ლ. 31 ჩვენ ლ. ჩუენ ... შემოგწირეთ — ბეღ. ჩუენთვის ბეღ. და მოსახსენებლად — ბეღ, მოსახსენებლად ლ.

* ხელრთვები ქ-თან მოთავსებულია ბოლოში.

ლად, სრულად ჩუენი კერძი რკონს, რისაც ყმის მქონებელნი ვყოფილვიყუნეთ. და, რაც ჩუენთა გუართაგან თქუენდა სამსახურად სდებოდეს, იმ რიგად გმსახურონ. და ვერა-რამან ჩუენმან ნათესავმან ვერ შეგიშალოს. ვინცა ესე შეგიშალოს, სჯულის ქრისტიანობისაგან შეიშალოს! ამისი გამთავეჲელნი აკურთხნეს ღ(მერ)თ(მა)ნ ორსავე ცხოვრებასა შ(ინ)ა!

ხევულად:

როინ.

[7.] {ქ.} ნებითა და შეწევნითა ღ(მრ)თისათა, ესე წიგნი გკადრეთ და მოგაჴსენეთ ჩუენსა სასოებასა და სიქადულსა და სულისა ჩვენისა მეოხსა და შესავედრებელსა რკონისა ღ(მრთ)ისმშობელსა ჩუენ, ჯავახისშვილმან პატრონმან ქაიხოსრო და შვილმან ჩემმან პატრონმან ბახუტამან ასრე, რომე სვიმონ მღუდელის რაც ავგაროზული მამული ჰქონდა, ის მამული, მასზედ მსახლობელის კაცით, ჩუენთ{ა} მამაპაპათაგან შემოწირული იყო, ასრე და ამა წესითა, რომე ყოველს წელიწადს მოუკლებლად თითოს ლიტრას სანთელს და ოროლს ლიტრას ზეთს რკონისა ღ(მრთ)ისმშობლის წინ მოიღებდეს და ენთებოდეს. და აგრევე ჩუენცა შემოგვიწირავს მღვდელი დავით, მისის ავგაროზულის მამულითა და გვითარხნებია, რომე ჩვენი ბეგარა და გამოსაღები არასფერისთანა არა ეთხოებოდეს რა. შეიწირე რკონის ღ(მრთ)ისმშობელო და მეოხ გვექმენ ორსავე შინა ცხოვრებასა.

დაიწერა მეფეთა — მეფობასა შაჰნავაზისასა ქ(რონი)კ(ონ)ს ტნზ.

[8.] ქ. ჩუენ, ქრისტეს მიერ კურთხეულმან ყოვლისა საქართველოსა დიდმა მამათ-მთავარმან კათალიკოზ-პატრიარქმან, მეფეთა შარავანდედმან, პატრონმა დომენტიმ წყალობის წიგნი გიბოძე თქვენ, ერთობით კრკონელთ, ასე და ამა პირსა ზედა, რომე ყოველს წელიწადს ფერისცვალებას დღეს უნდა რომ რაც ჩვენ იმ დღეს გვყოფნოდა, იმთონი კალმახი უნდა მოგვეტანათ, ამისთვის დრამა ამოეკვეთათ და ამ დრამას გარდაცა სამის წყლის სიგელებიცა გვქონდა, რომ, სვეტის ცხოველისა არის: ხევძნელა, სამაჭეხველო და სარჩელა, ესენი ჩვენგან ყორული იყო.

ამის გულისათვის მოხვედით წინაშე ჩუენსა და გვეაჯენით, რომ ბევრი თევზის გამოღება არ შეგიძლია. და ჩუენ ახლა ეს წყალობა გიყავით, რომ ყოველს წელიწადს, ფერისცვალობას, ასოცს კაი კალმახს მოგვართმევდეთ, მას დროს მოგვართმევდეთ. ამ საქმეზედ სხვა და უსამართლო არა გიყონ; და არცა რა გამოგართვან დრამა. ეს ასე გაგითავდეს და არც მოგეშალოს. ქ(რონი)კ(ონ)ს უიბ.

---

1 სრულიად ბჟდ. კერძი] კირიჲი ბჟდ. რკონის ბჟდ. რისაცა ბჟდ. ეყოფილ-ეიყუნეთ ბჟდ. 2 რასაც ლ. ჩუჱნთა ლ. გვართაგან ლ. თქუენთა ბჟდ. სასამსახურეთ ბჟდ. 4 სჯულის ქრისტიანობისაგან შეიშალოს — ბჟდ. ამის ბჟდ. გამთავებელი ბჟდ. 5 ორსავე] საუკუნესა ბჟდ. 7 როინ — ლ. 8 და შეწევნითა — ბჟდ. ღმრთისათა] ღმრთისათა... დ. 3 — 9 და მოგაჴსენეთ... შესავედრებელსა — ბჟდ. 8—9 მოგახსენეთ ლ. 9 ჩუჱნსა ლ. 10 ჩუჱნ ლ. ჩვენ ბჟდ. შვილმა ბჟდ. 11 ჩუენმა ბჟდ. ბატონმა ბჟდ. ბახუტამა ბჟდ. 12 ასე ბჟდ. მღვდელს ბჟდ. 13 მასზედა ბჟდ. ჩუენ ბჟდ. ჩუჱნთ ლ. 15 სანთელსა ლ. ზეთსა ლ. 16 და — ბჟდ. აგრეთვე ბჟდ. ჩუჱნცა ლ. 17 მღდელი ბჟდ. 17—18 და გვითარხნებია] და ვითარ [ვკინებ]ებია ბჟდ. 18 ჩვენ ლ. 19 რკონისა ლ. 20 შინა — ბჟდ. 22—34. ქ. ჩუენ... ქრონიკონს უიბ] — ლ.

გვიანდელი მინაწერი:

... უყურე ამ ბრიყვებსა და უსჯულოებსა: ხოვლე რაგვარად მტკიცედ შეწირული წაურთმევიათ წ(მიდ)ის ღ(მრთ)ისმშობელისათჳს! იმას აეიწყებდენ და ვინც კარზედ უსახლობენ, რკონის გლეხები, თავისი სამკვიდრო მონასტრისა, იმათ ატყუებენ და აღარც იმას ანებებენ. ეს არ იციან, ყოვლად წმინდა ღ(მრთ)ისმშობელი არ მოტყუვდება, სრულ ძირიან უპირობს ამოღებას ამ უსამართლოებასა და ვერ ხედვენ!

1—7 ... უყურე ამ ... ვერ ხედვენ] — ბდ.

34

[1260/1267]. დაწერილი თამარ დედოფლისა გელათისადმი I

საბუთის დედანიცა და პირიც დაკარგულია. გვაქვს: 1) პირზე დამყარებული ერთი გამოცემა (ჟ); 2) ამ გამოცემაზე დამყარებული მეორე გამოცემა (დ).

პირის აღწერილობა თ. ჟორდანიას გამოცემის მიხედვით: გელათის მონასტრის საბუთი, № 678; გადაწერილი XVII ს. ხელით: ნუსხა-ხუცური.

ჟ გამოცემა ემყარება პირს. დ გამოცემა საფუძვლად იღებს ჟ-ს გამოცემას, ოღონდ. ხსნის ქარაგმებს, ჰყოფს საბუთს აბზაცებად და სვამს სასვენ ნიშნებს. კორპუსის გამოცემა ემყარება დ გამოცემას.

საბუთს თარიღი არ ახლავს.

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) 1267—1288 (ჟ); 2) 1260/1267 (დ).

გამოცემები:

1) [54], თ. ჟორდანია, 160—161 (ჟ); 2) [50], ი. დოლიძე, № 27 (დ).

დაწერილი ესე დავსდევ დიდსა და წ(მიდა)სა მონასტერსა, დიდისა დავითის აღშენებულსა, ღმრთივგჳრგჳნოსანთა მეფეთ-მეფეთა სამკჳდრებელსა გელათს, წ(მიდ)ა ღ(მრ)თისმშობელსა ხახულისსა წ(ინა-შ)ე. მას ჟამსა, ოდეს ინება ღ(მერთმა)ნ და ღირს მყო ძლიერისა და უძლეველისა მეფეთ-მეფისა, რუსუდანისა ძემან დ(ავი)თ მეფეთ-მეფემან ემენელასძისა ასული თამარ მათსა სახლსა შიგან მათად ცოლად და დედოფლად მომიყუანეს, და ვითა საკორციელოდ მათ წინაშე ყოფამან სახელოვან-მყო, ეგრეთვე მათსა მონასტერსა შიგან ს(აუ)კ(უ)ნო სულისა ჩემისა საჴსენებელი და სამწირველოსა გაჩენა გულსვიდგინე.

კითხვითა და ბრძანებითა ღ(მრ)თისა სწორისა მეფეთ-მეფისა დავითისითა, და მათთა ვაზირთა კითხჳთა და მოწმებითა, ვიყიდე სოფელი კვახჭირი მათისა ამირაჯიბის ქობულისძისა ბედესგან, სხჳსა ყოვლისა მისაცემელისაგან კიდე, თორმეტიათას თეთრად, პატრონთაგან მისთჳს ესეთითა სიგლითა ბოძებული, რომელსა ესე სწერია: „თუ რაი ვის კვახჭირს

2 ღმთივგჳრგჳნოსანთა ჟ. 3 ღთისმშობელსა ჟ. 5 ემნელ:ს მჲა (sic) ჟ. 12 ბელესგან (sic) ედ.

სიგელი და დაწერილი ჰქონდეს, ამით სიგლითა იგი ყოველი გაგუტეხია და მტკიცე ესე ოდენი".

და თუთ იგი სიგელი და ბედესგან ჩემთჳს მოცემული დაწერილი დავსდევ დიდსა მონასტერსა შინა, კითხჳთა, მოჴსენებით და მოწმებითა დიდისა მოძღუართ-მოძღურისა, დავითის მწირველისა ანტონისითა, დიდისა მონასტრისა წინამძღურისა, პატრონთა მწირველისა იოვანესითა, პატრონთა გამზრდელისა, თამარის მწირველისათა ილარიონ ფავნელისათა, პ(ეტრ)ე დეკანოზისა და ყოველთა დიდისა დავითის ძმათათა.

და ვაჩინე მწირველად ჩემად ღირსი და პატიოსანი კანდელაკი იოვანე. და გამიჩინეს ალაპად დღე მეორე მარხვათა, კჳრიაკე, სანთლიანი და ყოვლითურთ უნაკლულო. და გაუჩინეთ სახლნი პაპოსეულნი და ტრაპეზსაჯდომნი, ვითა წესია. და მიუთვალე სოფელი კვახჵირი და მესხეთს ერთი გლეხი, პატრონთაგან ბოძებული კვედურონსძე, და საღჳნედ ფარსმანაყანევს ციბალასძე, მწირველსა ჩემსა იოვანე კანდელაკსა.

ვიდრემდისცა ცოცხალ იყოს, ამას ალაპსა ჩემსა უნაკლულოდ გარდაიჴდიდეს, მღდელთა, დიაკონთა და ყოვლისა სავსებისა ეკლესიისასა ლოცვებითა, წირვითა, სანთლითა, ვითა წესია დიდისა მონასტრისა ალაპთა. და მერმე ტრაპეზს, მოძღუართ-მოძღუარსა, წინამძღუარსა, დეკანოზსა და ყოველთა ძმათა კეთილად ნუგეშინისცემითა და განსუენებითა.

და შემდგომად მისა, თუ გაზრდილი იყოს მისი ღირსი, მოძღუართ-მოძღუარისა, წინამძღურისა, დეკანოზისა და ყოველთა ძმათა კითხჳთა, ბრძანებითა და გამორჩევითა იგი აჩინონ. და თუ მისი გაზრდილი ესეთი არჲინ იყოს, ვინც სხუა ესეთი იყოს, რომე მონასტერს ემსახურებოდეს, ყოველთავე ძმათა გამორჩევითა და ბრძანებითა იგი იჩინებოდეს.

ესე ჩემგან სასოებით და დიდითა გულსმოდგენებითა მოგონებული და ქმნილი წ(მიდა)სა დიდსა მონასტერსა გელათს შეწირული და ჩემგან ჩემითა ოქროთა ნასყიდი, რისაგან და ჟამისა შემოღებითა შემიცვალოს დღე ალაპად გაჩენილი, და სამწირველო კვახჵირი, და მესხეთს გლეხი ერთი კვედურონსძე, და საღჳნე კუპრასძე, შენ, ყ(ოვლა)დ წ(მიდა)ო ღ(მრთ)ისმშობელო ხახულისაო, ძისა შენისა მგმობართა და მელახურესა თანა დასაჯე; და თჳთ შენ, ყ(ოვლა)დ წ(მიდ)ისა მგმობართა ნისტორის და ორიგენისთანა. და ყ(ოველ)თამცა ბრალთა და ცოდვათა ჩემთათჳს იგი მისცემს სიტყუასა ღმერთსა, დღესა მას დიდსა განკითხჳსასა.

სეფისა ზარდახნისა მწიგნობარისა დაბნედილისა ჴელითა დამიწერია.

გვიანდელი სათაური:

დავთარი კვახჵირისა*:

---

1 გაგატეხა ქ. 6 იოანესითა ქდ. 10 იოანე ქდ. 12 პაპოსეულნი (sic) ქდ. 15 იოანე ქდ. 20 განსუენებითა ქ. 26 ქმნილ დ. 28 რისგან დ. 30 საღჳნე (დ) ქდ. 35 სეფისა ზარდახნისა] ო'ეთისა ზარადხოანისა ქ. მწიგნობარსა ქდ. დაბნედილისა (sic) ქდ.

* ქ-სთან სათაური გადატანილია საბუთის წინ; დ-სთან— ჩატანილია სქოლიოში.

35

[1260/1267]. ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲗᲐᲛᲐᲠ ᲓᲔᲓᲝᲤᲚᲘᲡᲐ ᲒᲔᲚᲐᲗᲘᲡᲐᲓᲛᲘ II

საბუთის დედანიცა და პირიც დაკარგულია. გვაქვს: 1) პირზე დამყარებული ერთი შემოკლებული გამოცემა (ჟ): 2) ამ გამოცემაზე დამყარებული მეორე გამოცემა (დ).

საბუთის პირის აღწერილობა ჟ-ს გამოცემის მიხედვით: გელათის მონასტრის საბუთი; გადაწერილი XVII ს. ხელით; ნუსხა-ხუცური.

ჟ გამოცემა ემყარება პირს. ამასთან, როგორც სიგლის თავი, ისე კრულობითი ნაწილი საბუთისა გამოცემაში შემოკლებულია. დ გამოცემა საფუძვლად იღებს ჟ გამოცემას, ოღონდ, ხსნის ქარაგმებს, სვამს სასვენ ნიშნებს და ჰყოფს საბუთს აბზაცებად. კორპუსის გამოცემა ემყარება დ გამოცემას.

საბუთს თარიღი არ ახლავს.

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) 1267—1288 (ჟ); 2) 1260/1267 (დ).

გამოცემები:

1) [54], თ. ჟორდანია, 162 (ჟ); 2) [50], ი. დოლიძე, № 28 (დ).

სახელითა [...] მე, თამარ დედოფალმან, სულკურთხეულისა და სანატრელისა მეფისა რუსუდანისა ძისა, ყოველთა მეფეთა-მეფისა დავითის ცოლმან და ემენელასძისა ასულმან, ვიყიდე სოფელი ჯიქეფონი ცოტნე გარაყანისძისაგან, მისგანაც ნასყიდი და ნასისხლი, ამა ქუეყანისა დიდებულთა და აზნაურთა და მისთა მესისხლეთა და მოსამართლეთა ყოვლისა დაჯდომითა, უსარჩელი და მოუდევარი ყოვლისა ადამიანისაგან, და შევწირე და მოვაჴსენე ყ(ოვლა)დ წ(მიდა)სა ღ(მრ)თისმშობელსა ხახულისასა, დიდსა მონასტერსა [გელათს], საუკუნოდ; სალოცველად და საალაპოდ სულისა ჩემისად, ვიდრემდისცა წ(მიდ)ა ესე მონასტერი ეგოს.

და გავიჩინე ალაპი სანთლიანი და დღე სეკდემბერსა ოცსა, ღ(მრ)თისმშობლისა შობაი და ყ(ოვლ)თა დღეთა ტრაპეზსა ზედა სახელდებით მოვიჴსენებოდეთ.

---

4 გარეყანისძისაგან დ. 10 ღთისმშობლისა ჟ.

ესე ჩემ თამარისაგან დედოფლისაგან ნასყიდი [...] ღმრთის სწორისა რუსუდანის ძისა მეფეთ-მეფისა ბრძანებითა და დაჯდომითა [...] ხასყიდი სოფელი ჯიქეფონი, თორმეტი გლეხი, მისითა მიწა-წყლითა და მიმდგომითა მთითა, ბარითა [...] ზღურითა [...]*.

გვიანდელი სათაური:

დავთარი ჯიქეფონისა**.

3 და—დ.

* ქ-სთან ამის შემდეგ გაკეთებულია შენიშვნა კიდეებში:

„მერე წყევა-კრულვა სწერია, ვინც შესცვალოსო".

** ქ-სთან სათაური გადატანილია საბუთის წინ; დ-სთან ჩატანილია სქოლიოში.

36

[1260/1300]. ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲑᲔᲒᲐ ᲡᲣᲠᲐᲛᲔᲚᲘᲡᲐ ᲥᲣᲐᲤᲥᲣᲐ ᲯᲝᲛᲐᲠᲓᲘᲡᲫᲘᲡᲐᲓᲛᲘ

დედანი: ხი, Hd 1358ა; ეტრატი; გრაგნილი: 57×18; პალიმფსესტი. ორი კეფი: 1) 31,5; 2) 25,5; კეფები ერთმანეთზე გადაკერებულია ყავისფერი აბრეშუმის ძაფით; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი. საბუთი „ა“ — მეტია. ახასიათებს ო და უ ასოთა მონაცვლეობა.

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) 1296 წ. ახლო დრო (ჟ); 2) XIII ს. II ნახ. (დ).

წარმოდგენილი (და დ გამოცემის) დათარიღების საფუძველი: 1) 1260 წლამდე ბეგა სურამელის წინამორბედი მსახურთუხუცესია მისი მამა გრიგოლ სურამელი; 2) XIV ს-ში ბეგა სურამელი აღარ ჩანს წყაროებში.

გამოცემები:

1) [54], თ. ჟორდანია, 168—169 (ჟ); 2) [50], ი. დოლიძე, № 29 (დ).

ქ. [სა]ხელითა ღ(მრ)თისაითა, მამისა, ძისა და სულისა წმიდისაითა,|[2] მეოხებითა ყოლად<ა> წმიდისა ღმრთის<ა>მშობელისა|[3] და მარადის<ა> ქალ<ა>წულისა მარიამისითა, ძ<ა>ლიერებითა|[4] ცხოველს<ა>მყოფელისა და პატიოს<ა>ნისა ჯუარისა, ძელისა|[5] ცხორებისაითა, მეოხებითა წმიდისა და წინასწარ|[6]მეტყ(უ)ელისა, წინამორბედისა, ყ(ოვე)ლ<ა>თა ნაშობთა|[7] უმეტესისა, ნათ<ა>ლის<ა>მცემელისა იოვანესი[თა],|[8] შუამდგომელობითა და თავსდებობითა წმიდ|[9]ისა გ(იორგ)ი კავთისაითა. ესე დაწერილი დაგიწერე მე, მს|[10][ახ]ურთ<ა>უხუცესმან<ა> ბეგამან<ა>, ძემან<ა> გ<ა>რიგოლ<ა> სუ[ლ]|[11]კურთხეულისამან<ა>, შენ<ა>, ჯომარ<ა>დისძესა ქუაფ<ა>ქუასა, და ძ<ა>მა|[12]სა შენსა ჯიშოსა, შეილ<ა>თა და ყოველ<ა>თავე მომავალ<ა>თ|[13]ა თქ(უ)ენთა.

მომინ<ა>და თქ(უ)ენი მკ(უ)იდ<ა>რი მამული. პატარაი ადგ|[14]ილი ჩემ<ა>და საჯდომად<ა> და მისა ადგილის<ა>თანაი პ(ა)ტარ|[15]ა ვენაჲი. და მოგ(ე)<ა>ც<ა> მის<ა>და სანაც<ა>ლოდ<ა> შენისა განაყო|[16]ფისა ოქუროისა მამული, ნასყიდი და უსყიდელ[ი]|[17] და მისი საჯდომი სახ<ა>ლითა.

[1] ქ — ჟდ. ღ˜თისათა ჟ. წმიდისათა ჟდ. 2 ყ˜დ ჟ, ყოვლად დ. წმიდის ჟდ. 3 მარიამისათა ჟდ. 5 ცხოვრებისათა ჟ. 7 ნათლისა-მცემელისა ჟდ. 9 კავთიათა ჟ, კავთისაჲთა დ. მსახურთა უხუცესმან ჟდ. 10 გრიგოლა ჟდ. 11 შენა ჟდ. ქუაფაქუასა ჟდ. 12 ჯიბისა ჟ, ჯიბოსა დ. 14 დასაჯდომად ჟდ. მის ადგილისათანა დ. ადგილისათანაი ჟ. 15 სანაცვლოდა ჟდ.

გ<ა>ქუონ<ა>დეს მ<ა>კ(უ)იდ<ა>|[18]რად<ა> და სამამულოდ<ა>
II კეში და მოუდევრად<ა> ესე ო‖[19] ქ უ რ ო ი ს ა კერძი მამული შენ<ა>, ჯ ო-
მ ა რ <ა> დ ი ს <ა> ძ ე ს ა.|[20] და <ა>რაცა რაი ო ქ რ ო ი ს ა ძმისწუ-
ლ<ა>სა საქმე ედ<ა>ვას [იგი]|[21] ო ქ უ რ ო ი ს ა კერძ<ა>სა მამულ<ა>-
სა თანა, თუ მის<ა>ი ძ|[22]მისწული შინა მოვიდეს<ა>, რაიცა ძმ(ი)სა მისი-
ჲა კე|[23]რ<ა>ძი მამული ჰმარ<ა>თებოდეს<ა>; განაღამცა კე|[24]ლ<ა>თა
ჰქონდა მას<ა> ვაჟ<ა>სა, და თუ<ა> არ<ა> მოვიდეს<ა>,|[25] მისი კერ-
ძიცა შენ<ა>თ(უ)ისვე მომიცემია.

ო ქ უ რ ო ი |[26] ს ა ქალ<ა>ნი დარ<ა>ჩეს: ორ<ა>ნი გათხოვილ<ა>-
ნი|[27] და ერთი უთხოვარი. იგი კიდე გა(ა)თხოვე და ვითა გმარ|[28]თებდეს<ა>,
მონახ<ა>ვიდი და ის<ა>ტუმრებდი. წელი|[29]წად უწირე ო ქ უ რ ა ი ს ა
ცოლ<ა>სა და შვილ<ა>სა.

აწ<ა>,|[30] გ<ა>ქონდეს მკუიდ<ა>რად<ა> და სამამულოდ<ა> და
არა შეგეც<ა>|[31]ვალოს<ა> ჩემ<ა>გან<ა> და არცა ჩემ<ა>თა შვი-
ლ<ა>თა|[32]გან და ფერად<ა>ხატობაი ვერავინ<ა> გითხრას<ა>|[32] მი-
სა ო ქ უ რ ო ი ს ა მამულისა.|

დ ა მ ტ კ ი ც ე ბ ა:

[34]ქ. მე, ბ ე გ ა ს ა, ჩემითა ჴელითაცა და|[35]მიმტკიცებია: ქონდეს ჩ(უ)ენსა
ერდგუ|[36]ლებასა შიგა.

17 გაქუნდეს ქდ. მკვდრად ქ. 19 შენა ქდ. 20 რაცა რა ქ, არცა რაი დ. ძმისწულისა ქდ. სა-
ქმე ედეას [იგი]] სქ... გდავს...ქ. ედეას [იგი]] გ[ე]დეას... დ. 21 ოქროისა ქ. 22 ძისწული ქ.
24 ჰქენდა ქ. მასა დ. ვაჟასა ქ. მოვიდესა ქდ. 25 კერძი ქდ. შენთისვე (sic) ქ, შენთ[ე]ისვე დ.
მიმიცემია ქ. 28 მონახავდი ქდ. წელიწადი ქდ. 29 ოქროისა ქ, ოქუროისა დ. აწ(ა)] ალაპი ქდ.
30 გაქუნდეს ქდ. 32 ფერად ხატობაი] ვერა და ხტობო (და „ვერა" და „ხატობა"?) ქ. ვერა
და ხტობო დ. 33 მის დ. 33 ოქუროსა ქ. ოქროისა დ. 34 ქ — ქდ. 35 ქუნდეს ნს. ჰქუნდეს ქ.

37

[1261/1262] სიგელი მეფე დავით რუსუდანის ძისა ხეფინისხეველთა და წაქველთადმი

დედანი დაკარგულია. გვაქვს: 1) საბუთის 2 პირი; 2) ერთი — პალეოგრაფიული პირის გამოცემა დაწერილობის მოხაზულობის დაცვით [36], 3) ერთი — პალეოგრაფიულ პირზე დამყარებული გამოცემა საბუთის ტექსტისა (თ); 4) ერთიც თ-ს გამოცემაზე დამყარებული გამოცემა (დ).

I. დედნის აღწერილობა ე. თაყაიშვილის გამოცემების მიხედვით: დედანი ჰქონია ერთ გლეხს, ხეფინის-ხევში, შორაპნის მაზრაში; ეტრატი; 132×24; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; დაზიანებული: ჱ ადგილას ამოგლეჯილი.

II. პირი: სცსა, 1461, რვ. 14, № 209; გადაწერილი XIX ს. ბოლოს;

III. პირი: ხი, Hd 7346; გადაწერილი XX ს. დასაწყისში. ე. თაყაიშვილის მიერ, ილია პეტრეს ძე და ერმილე კაცოს ძე ნაკაშიძეების მიერ XIX ს. ბოლოს გასანთლულ ქაღალდზე გადმოღებული პალეოგრაფიული პირიდან.

ე. თაყაიშვილის ორივე გამოცემა ემყარება ნაკაშიძეების მიერ გადმოღებულ პალეოგრაფიულ პირს; დ გამოცემა ემყარება თ გამოცემას,

კორპუსის გამოცემა ემყარება ე. თაყაიშვილის მიერ გამოცემულ პალეოგრაფიულ პირს [36].

საბუთს ახლავს თარიღი: დავითის მეფობის 32-ე ინდიკტიონი.

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) 1266—1268 (თ); 2) 1261 წ. (დ).

წინამდებარე და დ გამოცემაში საბუთის დათარიღების საფუძველი: დავით ნარინი რუსუდანმა თანამოსაყდრედ აკურთხა 1230 წ. ამ დროიდანაა ათვლილი მისი მეფობის ინდიკტიონებიც.

1) [36], ე. თაყაიშვილი, 7—10(პალეოგრაფიული პირი); 2) [42], ე. თაყაიშვილი 5—7 (თ); 3) [50], ი. დოლიძე, № 25 (დ).

ქ. სახელითა ღ[მრთისაითა დავითისა]გან ბაგრატუნიანისა, რუსუდა|[2]ნის ძისა, ნებითა ღ(მრთ)ისაითა აფხაზთა, ქართვ(ე)ლთა, რანთა, კახ|[3]თა და სომეხთა მეფისა, შარეანშა და შაჰანშა და ყ(ოვ)ლისა საქართვ|[4]ელოისა და ჩრდილოეთისა ფლობით მპყრობელისა.|

1 ქ—თდ. ღ̃ისათა თ. დავითისგან დ.

[5] მოვიდეს ჩუ(ე)ნ წ(ინა)შე ხ[ეფინისკევ]ელნი და წაქუელნი და მოი|[6]ხუნეს სიგელნი [დიდ]ისა მეფისა გ(იორგ)ისანი, რომლითა|[7] შე-ეწყალნეს და შეუვალ ექნნეს იგინი. და გუეპაჯნეს, რაითამცა|[8] შევიწყალენით და სიგლითა ამით ჩ(უე)ნცა დაუმტკიცეთ და შეუვა|[9]ლი ვქენით და გამოვიყვა-ნეთ ყ(ოვ)ლისა შესაველისაგან: საკელმწი|[10]ფოისა, სა(ერისთა)ვთ-ე(რისთვოი)სა და საკელისუფლოისა.

დაგუაჯერა ღ(მერთმა)ნ|[11] და ვისმინეთ ჰაჯაი და [მოჴსენება]ი ხეფინისკე-ველთაი და წა|[12]ქუელთაი და შევიწ[ყალნეთ იგი]ნი, და შეილნი, და ყ(ოვე)ლნი მომავა|[13]ლნი მათნი და მიუბოძეთ სიგელი ესე და ავჰკადეთ ყ(ოვე)ლი|[14] შეს(ა)ვალი: საკელმწიფოი, საე(რისთა)ვთ-ე(რისთვ)ოი და საკელისუფ-ლოი;|[15] და თუ რას ნადირობაი ჰქონებოდა, ჰაგრევე მიუბ|[16]ოძეთ დაფლული(?) და რისაც ნადირობაი გამოაჩნდეს-ყე|[17] და მოკლვაი ესე [±8] მე მისი ნადი-რობაი არა ჰქო|[18]ნდეს-ყე მის ტყის[მცველთა უხუ]ცესი და ტყისმცველნი|[19] ვითა წესია, [ისრე გადა]აკდევდენ გარეთ, შიგა ნუ ჩა|[20]უდგებიან, და იგინი დაუ-ურვებლობასა ნუ იკადრებენ;|[21] თუ კაცი მოკლან ცეცხლისა შეუდებლობაი და|[22] მოურბეელობაი, ვითა გ(იორგ)ი მეფისაგან ბოძებულსა სიგელ|[23]სა შიგან უწერრა-ყე, ჰაგრე იყოს და იგინი დაუურვებ|[24]ლობასა ნუ იქმენ [±5] ღუინისა მკრეფელნი და ჩამომაწ|[25]უევარნი საკლავსა [±5 ქა]თმისა მეტსა ნუ სთხოვენ.|
[26] ჰქონდეს ს[იგელი] ესე ხეფინისკეველთა და წაქუელ|[27]თა მკჳიდ{რ}ად, მამულობით, მტკიცედ, შეუცვ(ა)ლებლ(ა)დ და შეუ|[28]ვ(ა)ლ(ა)დ ყ(ოვ)ლისა შეს(ა)ვლისა და გამოსავლისაგან მათ და შვილთა|[29] და ყ(ოვე)ლთა მომავალთა მ(ა)თთა.

და არვინ გუიბ(რძანე)ბია|[30] მშლელი და მაქცეველი ბ(რძანე)ბულისა ამის ჩუენისაი, არცა ვინ მეუნებლ|[31]ე, მაწყენელი და დამაქ[ცეველი] მათი!

აწ, ვინცა ჰნახოთ ბ(რძანე)ბაი|[32] და სიგელი ესე ჩუენი: [ერისთავთ-ერის-თა]ვთა, დი(დე)ბ(უ)ლთა, აზნაურთა, ო|[33]თხმიზურთა, ნი [±12] ტყისმცველთ-უხუცესთა,|[34] ტყისმცველთა და [ყოველთა] საქმის მოქმედთა ჩ(უე)ნთა, დიდთა და მცი|[35]რეთა, დაუმტკიცეთ და ნუ ვინ უშალ(ა)ვთ ბ(რძანე)ბასა და სიგელსა ამას|[36] ჩ(უ)ენსა და ნუცა რას ვინ დააკლებთ, ნუ დიდსა და ნუ მცირესა, თუი-ნიერ შეწ|[37]ევნისა და თანადგომისა!

დაიწერა ბ(რძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩ(უე)ნი|[38] ინდიკტიონსა მეფობისა ჩ(უე)ნისასა ოცდამეათორმეტესა, კე|[39]ლითა ზარ(დ)ახნისა ჩ[უენისა მწიგნობ-რი]სა მიქაელ ეზეკიელის ძისაითა.|

დავით მეფის ხელრთვა:

[40]ქ. მ[ტკიც]ეა ნები|[41]თა ღ(მრ)თისაისითა.

---

6 [დიდ]ისა]...სა თდ. გიორგისნი თდ. გვეპაჯნეს თდ. 10 სა(ერისთა)ვთ-ე(რისთაოისა) თ. 11 [მო-ხსენება]ი თდ. 14 საერისთავთ-ერისთაოი თ. 16 რასაც დ. 17 მე—თდ. 18 ტყისმცველთაუ-ხუცესი თდ. 19 [ისე] თდ. 20 იგი თდ. 21 ცეცხლის თ. 23 დაუურველობასა დ. 24 ღვინისათ დ. 28 ყოვლის თ. 29 გუიბძანებია თ. 30 ბძ-ნებულისა თ. არც თდ. 31 დამაქ[ცეველი]] დამ[შლე-ლი] თდ. ბძანებაი თ. 32 ოთხმიზურთა თდ. 36 ნურცა თდ. 39 ზარდახანისა თდ. 40—41მ [ტკიც]ეა ნებითა] [მეფეთ მეფისა დავით]ისა ნებისაითა თდ.

38

[1263]. ႫႭႾႱႤႬႤႡႠ ႱႠႵႠႰႧႥႤႪႭႱ ႱႠႤႩႪႤႱႨႭ ႩႰႤႡႨႱႠ ႫႤႴႨႱႠႣႫႨ

დედნის შავი: სცსა, 1448—6501; ქაღალდი; 44,5×25; გახვრეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; მე-6 და მე-7 სტრიქონებს შორის სინგურით, ასომთავრულით, ძველი საარქივო-სააღრიცხვო ნომერი: ტნგ (=353); ზედა მარცხენა კუთხეში შეიმჩნევა ტექსტის ხელით მინაწერის კვალი (ერთ სტრიქონად, განივად, არშიაზე); საბუთის თავი მოხეული, ტექსტი თავნაკლული; გვერდითი მარცხენა კიდე შეჭრილი დაკბილვით, ტექსტის დაუზიანებლად, რესტავრირებული: დაწებებული საფენ ქაღალდზე.

საბუთის ყველა გამოცემა ემყარება სცსა-ში დაცულ ხელნაწერს, რომელიც I გამოცემის დროს, როგორც ჩანს, თავში რამდენადმე უფრო სრული იყო, ვიდრე მომდევნო გამოცემების დროს და დღეს არის. ამის გამო, ეს გამოცემები საბუთის ტექსტს თავში აღადგენენ თ. ჟორდანიას გამოცემის მიხედვით.

საბუთი, მის პირველ გამომცემელს თ. ჟორდანიას უნახავს „სინოდალური კანტორის" ხელნაწერებში. ეს რომ იგივე ხელნაწერი იყო, რომელიც დღეს დაცულია სცსა-ში, ამაზე მიუთითებს თ. ჟორდანიას გამოცემის არქეოგრაფიულ აღწერილობაში აღნიშნული ძველი ნომერი საბუთისა: „ტნგ (№ 507)" (ცხადია აქ კორექტურული შეცდომაა და 507-ის ნაცვლად უნდა იყოს 353). ეს ნომერი ემთხვევა სცსა-ს ხელნაწერის ძველ ნომერს.

თ. ჟორდანიას გამოცემის არქეოგრაფიულ აღწერილობაში არის გაუგებარი, წინააღმდეგობის შემცველი ადგილები. აქ აღნიშნულია, რომ საბუთი გადაწერილია XIII ს. ხელით, ხოლო იქვე ნათქვამია, რომ საბუთის „თავი და ბოლო დაკარგული ყოფილა XVII საუკუნეში, როდესაც გადაწერილია ეს ნუსხა". როგორც აღვნიშნეთ, ცხადია, რომ თ. ჟორდანიას ხელთ ჰქონდა სცსა-ს ხელნაწერი, № ტნგ, რომელიც მართლაც XIII ს-ის ხელითაა დაწერილი, ოღონდ მხედრულით და არა ხუცურით. ამიტომ, გაუგებარი რჩება, რომელი ხელნაწერი იგულისხმება თ. ჟორდანიას აღწერილობაში ხუცურით დაწერილად, ან XVII ს-ში გადაწერილად. როგორც ჩანს, აქ კვლავ კორექტურულ შეცდომებთან გვაქვს საქმე და ხუცურის ნაცვლად უნდა ეწეროს მხედრული, ხოლო XVII ს. ნაცვლად — XIII ს.

გ. გოზალიშვილს, აღნიშნული არქეოგრაფიული აღწერილობის საფუძველზე მიუჩნევია, რომ თ. ჟორდანიას ხელთ ჰქონდა XVII ს. პირი, რის გა-

მოც, სცსა-ში დაცული XIII ს. მხედრული ხელით დაწერილი ხელნაწერი მიიჩნია თ. ჟორდანიას ნუსხისაგან განსხვავებულად და ხელახლა გამოსცა ის. ივ. ჯავახიშვილი იმეორებს ამ საკითხზე გ. გოზალიშვილის თვალსაზრისს (იხ. [71], 46—47).

ყველა გამომცემლის აზრით, გარდა ი. დოლიძისა, სცსა-ს ხელნაწერი წარმოადგენს საბუთის თანადროულ პირს. ი. დოლიძის აზრით აღნიშნული ხელნაწერი საბუთის დედანია. სცსა-ს ნუსხა სინამდვილეში, როგორც ჩანს, წარმოადგენს არც დედანს და არც დედნის პირს, არამედ — დედნის შავს. ამას მოწმობს: 1. ნუსხაში შეტანილი მრავალი შესწორება, გადაკეთება და გადაშლილი ადგილები; 2. საბუთში არ არის ხელრთვები, რაც არ აიხსნება მისი ბოლონაკლულობით, როგორც ამას ვარაუდობს ივ. ჯავახიშვილი ([71], 47), რადგან ნუსხას ბოლო არ აკლია (როგორც ეს მიუჩნევია თ. ჟორდანიას). ცხადია, საბუთის ხელრთვები იქნებოდა არა შავ ნუსხაზე, არამედ — მისგან თეთრად გადაწერილ ნუსხაზე, ამ უკანასკნელიდან გადაღებულ პირზე კი უთუოდ გადაიწერდნენ ხელრთვებსაც; 3. საბუთი შესრულებულია დაუდევრად: მისი ბოლო 13 სტრიქონი დაწერილია წინა ნაწილთან შედარებით წვრილი ხელით და უფრო ბაცი მელნით.

პალეოგრაფიული ნიშნებით საბუთი XIII საუკუნისაა. თ. ჟორდანია თავდაპირველად მიიჩნევდა, რომ საეკლესიო კრების მოხსენება მიმართულია მეფე დემეტრე II თავდადებულისადმი და საბუთს 1280 წლით ათარიღებდა ([54], 162—163). შემდეგში მან თავისი მოსაზრება შეცვალა და მიიჩნია, რომ ის მიმართულია მეფე ულუ-დავითისადმი ([54], 184—185). გ. გოზალიშვილი და ივ. ჯავახიშვილი მიიჩნევენ, რომ საბუთში აღნიშნული საეკლესიო კრება გაიმართა ულუ-დავითის დროს. ამის შესაბამისად გ. გოზალიშვილი საბუთს ათარიღებს 1266—1268 წწ. ([8], 224), ხოლო ივ. ჯავახიშვილი — 1263 წლით ([68ა], 46—50; [68ბ], 151). 1263 წელს აღნიშნავს საბუთის თარიღად ი. დოლიძე.

კორპუსში გაზიარებულია ი. ჯავახიშვილისეული დათარიღება.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [54], თ. ჟორდანია, 162—166 (ჟ); 2) [8]. გ. გოზალიშვილი, 217—224 (გ); 3) [68ა], ივ. ჯავახიშვილი, 41—45 (ჯ); 4) [68ბ], ივ. ჯავახიშვილი, 157—159 (ჯ); 5) [51], ი. დოლიძე, № 15 (დ).

[...] [გევედრები და ვრეკთ კარსა მოწყალებისა თქუენისასა, მოიწყინეთ ჭრტინ]ვა ჩუენი და სიგლახაკე და უქონებლ[ობა] [±10] |[2] [±8] [ქურივად და ო]ბლად დასხმულნი ეკლესიანი ღ(მრ)თისანი შეიწყალენით, განშიშულ[ებულნი* სიმართ]|[3]ლით შემოსენით, იკსენით დაწუნებულნი, უსაჯეთ სამართალი მართ[ა]ლი, რაითა მართალთა თანა დაეწესნ[ეთ, გამოიყვანეთ უპატიო]|[4]ებისაგან

[?] გევედრებით ....გ˝ბით (გევედრებით) ჟ. გბ˝ით გ. თქუენისასა ჟ. თქვენისასა გჯდ. ჩუენი ჟ. უქონებლ[ობა]] უქონებელი ჟგჯდ. 2 ქურივად — გ დ. და — დ. ღთისანი გჯ. განშიშულებებულნი] განშიშულებანი ჟგჯ. 2—3 სიმართ[ლით] სამართლით გჯდ. 3 რათა ჟ. დაეწენეთ] ეწესნეთ ჟ. დაეწესნეთ — გჯ, თანადაეწესენენ, დ. ეწესნეთ+და ჟ. გამოიყვანეთ] იკსენით ჟგჯდ. 3—4 უპატიოებისაგან] — ებისაგან გჯდ. 4 ილყკს ჟ. წინასწარ-მეტყუელისა ჟ. წინასწარმეტყუელისა გჯდ. უფალი] „უფალი (ო˝ი) ჟ. საბაო ჟ. წ˝ა ჟ. წ˝დაი გ.

* „გა"-ს შემდეგ გადაშლილია სამი ასო.

მწარისა, ვითარცა იტყჳს [წი]ნაისწარმეტყუელისა პირითა უფ(ა)ლი საბაოთ. ღ(მერ)თი წ(მი)დაი ი ს რ ა ი ლ ი ს ა ი: „რომელმან გამ[ოიყ]|[5]ვ(ა)ნოს პატიოსანი უპატიოებისაგან ვით(ა)რცა პირი ჩემი იყოსა". რომელთა პირველი არის თ(ა)ვი სჯულისა და ეკლესიათაი მ ც ხ [ე თ ა ი].|[6] და უკუეთუ თავსა, ჯერეთცა ნედლსა, ესრეთ იყოს ჴელ-ფერჴ-თით-მწუერვ(ა)ლებ(ა)მან, რაიმცაღა ინაყოფეს? კუ(ალა)დ იტყჳს: „აღუთქუ და ა[ღ]|[7]უსრულე უფ(ა)ლსა ყ(ოვ)ელი აღნათქუემი"-ო*, და „უმჯობეს არს არა აღთქუმაი, ვიდრე აღთქუმაი და არა აღსრულებაი"-ო.

სრულ-ყავთ წ(მი)დაო|[8] და ქ(რ ი ს)ტ ე-მოსილო მეფეო ბ(რძანე)ბული ესე, თქ(უე)ნი სიტყუანი საქმით სრულ-ყვენი: მოაღებინეთ სიგლები და ნიშნები ყუელაი ყუელას, ვისთჳსცა გიბოძებია.

|[9] [ა][რ][ა]თუ ჩ(უ)ენთჳს რასამე და ჩ(უ)ენისა შეძენისათჳს ვიწყინებით, მაგრა საღ(მრ)თოდ წერილსა საღ(მრ)თოდვე ჴამს ქონებაი და მიყენებაი, და თჳით საყდართა ქონებაი დ(ი)დ(ა)დ უფრო|[10] თქუ(ე)ნი ქონებაია.

აწ, თუ ერთხელ საჭურჭლესა თქუ(ე)ნსა შინა შემოღებული, და ერთგზის თქუ(ე)ნთჳს შემოძღუნებული, თუ(ა)ლთა და მარგალიტთა და ჭურჭელთა ოქ|[11]როისა და ვერცხლისათა თ(ა)ნაი რაიმე მცირე, ანუ გინა დიდი საჭურჭლესა შინა თქუ(ე)ნსა მდებარე გამოიღოს ვინმე, ანუ თქუ(ე)ნვე შემოგწიროს, ანუ წარაგოს სადმე — ნიჭნიმც[ა]|[12] მიანიჭენით? ანუ პატივნი და ქებანი აღუვარენით? არამცა უფროის რისხვეულ და პატიჟნეულ ჰყავით?

ღ(მრ)თისათჳს შეწირულთა ადგილთა გაცემისა ვაზირი, — მა|[13]წუეველი, მაქნეველი და მნებებელი გაცემისაჲ, ვითამცა არა ღ(მრ)თისაგან რისხვეულ იქმნა?

ვინცა იკადრებს და გაქნევს, — ვითა კეთილისა მამოქმედებელსა, კეთილი ნიჭ|[14]ი მიენიჭების ღ(მრ)თისა მიერ; ეგრეთვე ბოროტისა მიზეზი — ბოროტსა მოისთულებს.

ვიცით, რომე მრავ(ა)ლნი კადრებენ ჟამისა ძნელბედობასა და საჭიროობა-

---

4—5 გამოიყუანოს ჟ. 5 იყოს ჟ. არს ჟ. ეკლესიათა ჟ. მცხეთაი ჟ. მცეხე[თა] გჯდ. 6 უკეთუ ჟ. თით-თით (b!s) ჟ. მწუჱ˜ლბ˜მან (მწუერვალებამან) ჟ. რამცაღა ჟ. ინაყოფესა დ. იტყჳს ჟ. 7 ყოველი] ყ˜ელი ნსხ, გ. ყ˜ელი ჯ. 7 აღნათქუემიო] აღნათქუჱძი (sic) შენიო ჟ. აღნათქუემი+შენიო დ. 7 აღთქუმაჲ] ათქმა ჟ (ორივეგან). 7 აღსრულებაჲო] აღსრულება ჟ, აღსრულებათა გ, აღსრულებაჲ ჯ, დ. 7 სრულ ყ˜ვ(ყავ) ჟ. 8 ქრისტე] ქ˜ჟ (sic) ჟ. თქუჱნი ჟ. თქუჱნი ჟ. 8 ყუელაჲ ყუელას] ყუალ˜ჲ (ყუელაჲ) ყუალჲ˜ს (ყუელაჲს) ჟ. ვისთჳსცა] ვის ვის ჟ, ვისთჳსცა გჯდ. 9 არა — გ. ჩ˜ნთ˜ს (ჩუჱნთჳს) ჟ. რაჲსამე ჟ. ჩუჱნისა ჟ. შეძენისათჳ, ჟ. სამღთოდ ჟ. წერილს დ. თჳთ ჟ. თჳით გ. ქონებ˜ჲი (sic) ჟ. დიდათ ჟ. 10 თქ˜ნნი (თქუჱნნი) ჟ. ქონებაჲ (sic) ჟ. თქუჱნსა ჟ. შინა — ჟ. თქუენთჳს] თქ˜ნთ˜ს (თქუჱნთჳს) ჟ-თქუენთჳს გ. შემოძღუნებული] გამოძღუნებული ჟ. 10—11 ოქროსა ჟ. ოქროჲს გჯდ. 11 ვეცხლისათა ჟ. თანაჲ] თ˜ა(თანა) ჟ. რამე ჟ. თქუჱნსა ჟ. თქჱნვე ჟ. შემოგწიროს] 'გამოგწიროს ჟ. სადმე]რ˜ჲმე(რაჲდმე) ჟ. 12 აღუარენით? ჟ. უფროს ჟ. რისხუჱულ ჟ. პატიჟებულ ჟ. პატიჟეულ გჯდ. ჰყავით?] ყუჱნით! ჟ. ღ˜ჲ თ˜ს (ღუთისათჳს) ჟ. გაცემის ჟგჯ (ჩატანილია სქოლიში, როგორც ზედმეტი) დ. 12—13. მაწუჱველი ჟ. 13 მაქმნეველი ჟ, მქნეველი გ. მაქნეველი და მნებებელი~ჯ. გაცემისაჲ]გაცემისათჳს ჟ. გაცემისაი გჯდ. ღ˜ჲგან (ღუთისგან) ჟ. რისხუჱლ ჟ. იქმნა?] იქმნეს? ჟ. იქმნა + და გჯ. ვინც გჯდ გაქნევს] გინა აქნევს? ჟ. კეთილის ჟგჯდ. მამოქმედებელის გ, მამოქმედებელს ჯდნ [იჭნ[ი˜გ. 14 ღ˜ჲ მ˜რ(ღუთისა მიერ) ჟ. ბოროტის ჟ. მოისთულებს+ღ˜ჲ მ˜რ ჟ. ვიცი ჟ. რომ ჟ. ძნელბედობ˜ჲსა ჟ. ამის ჟგჯდ.

* ამის შემდეგ გადაშლილია ორი-სამი ასო.

სა; მაგრა ამისა|[15] უძნელბედესნიცა ყოფილან მაშინ ჟამნი, ოდეს დიდი კათოლიკე ეკლესიაი შენებულა, ჰასრე, რომე *ჯაფარ* ამირ(ა)დ ჯდომილა *თფილი(ს)ს* და ქალაქი *სპარსთა* ჰქონები[ა].|[16] და თუით რაიმცა მიზეზი არავინ კადრა საყდართა ქუეყნისა ქონებისა და დარღუევისა მნებებელმან? „ყო(ვე)ლი დრკუდ მავ(ა)ლი მიზეზობად მზა(ა)"-ო; მაგრა ნუ მისცემთ გზასა მეტყუ|[17]ელთა ესევითარისა მეტყუელებისათა!

სამოცდამეათხუთმეტენი შვილნი ხართ თქუ(ე)ნთა გუართანი და, რომელი მეფე თქუ(ე)ნოდენთა ჭირთა, ღუაწლთა და განსაცდელ|[18]თაგან არა ჴსნილა, ვითა ღ(მერ)თსა, თქუ(ე)ნსა მჴსნელსა, თქუ(ე)ნ უჴსნიხართ, და არცა რომელსა მეფესა თქ(უ)ენგან უფრო ღ(მრ)თისა გზისა დაჭირვაი ჰმართებია. და ამ სამოც|[19]და(ა)თხუთმეტთა თქ(უ)ენთა გარდასრულთა მეფობასა შიგა უფროისი და უმრავლესი ჟამი ამისგან უძნელესი და უბოროტესი ყოფილა,|[20] ვითა „ქართლისა ცხორებაი" გამოაჩენს.

რომელსა დიდებულსა, ანუ აზნაურსა, ანუ დარბაზის ერსა, ანუ გლეხსა აქუ(ს) სიგელი თქუ(ე)ნთა გუართაგან ბოძებ[უ]|[21]ლი, — და თუ ვის აქუს არავინ დაჰმალავს, — რად არავინ გამოაჩინა, რომე საყდართა სოფელი ვის ზედა გაცემულ-იყოს და ეწეროს, თუინიერ ამისსა, რომე თქუ(ე)ნ გაგი|[22]ცემიან და გაგიბოძებიან სიგლითა?

ესეცა იუწყოს წ(მიდამა)ნ მეფობამან თქუ(ე)ნმან აწ შეკრებულისა ამის კრებისაგან, წესი სახლისა და პალატისა თქუ(ე)|[23]ნისაი ესე ყოფილა: ვინცა ვინ* დაკრულვილა, რაითაცა მიზეზითა და საქმითა, თქუ(ე)ნ მიერცა შერისხულა, მამული დასჭირვეია და ლაშქართა შიგან არ შეშუებულა.

|[24]აწ, თუ ვის დავჰკრულავთ, გამოაჭენებს თქუ(ე)ნსა** დარბაზსა და თქუ(ე)ნთა ვაზირთა მოჰმართებს, ბ(რძანე)ბასა და კაცსა უბოძებთ — ჯუარი დასწერეო, გაწყრომისა და ჰ[ა]|[25]ვად გაჯდისა ნაცვლად.

---

15 უძნელბედესნიც გჯდ. ყოფილ˜ან ქ. ეკლესია ქ. რომე] რ˜ამე (რომე?) ქ. ჯაფარ ამირად ჯდომილა] ეაფრამირ დაჯდომილ˜ა (შენ. სქოლიოში: „ვაფრამირ" გადმახინჯებულია სიტყვისაგან ჯაფარ ამირ) ქ. თფილის ქგ ტფილის ჯ. თფილი[ს] დ. 16 თუით] თეთ ქ. თეით გჯდ. რაიმცა] არამცა ქ. საყდართაი ქ. ქუეყნისა] ქ˜ყნისა (ქუჱყანისა) ქ. ქუეყნის გჯდ დარღუჱვის ქ. დარღუევი სგჯდ. ყოველი] ყ˜ული ნსბ. ყ˜ელი გ. მიზეზებ˜ად ქ. მზ(ა)არ] მზაო (მზა არს) ქ. მზაო (sic) გ. მზააო (sic) ჯ. მზა[ა]ო დ. 16—17 მეტყუჱლთა ქ. 17 მეტყუჱლებისასა ქ. მეტყუელებასათა გ. შვლნი ქ. ხართ] ჴართ ქ თქუჱნთა ქ. თქუენოდენთა] თქუ˜ენთა ოდენთა გ. თქუენთა ოდენთა ჯდ. 18 არა — ჯ. ჴსნილა (ჴსნლ˜ა) ქ. (ღმერთსა) ქ. თქუჱნსა ქ. თქუჱნ ქ. თქუჱნგან ქ. ღ˜ის (ღვთის) ქ. გზის ქ. დაჭირვა ქ. და — ქ. 18—19 სამოცდათხუთმეტთა ბ. 19 თქუჱნთა ქ. მეფობასა] მეფობა˜სა ქ. მეფობათა ჯ. უფროსი ქ. ამისაგან გჯდ. ყოფილა ქ. 20 ცხორებაა ჯ. აქუს — გჯ. თქუჱნთა ქ. 21—21 ბოძებული+[აქუს] ჯ 21 დამალ˜ავს ქ. რად] რა˜ა ქ. გამოაჩინა] გამოაჩენს ქ. გაცემულ-იყოს] გაცემული იყოს გჯ. თუნიერ ქ. ამისასა გჯდ თქუჱნ ქ. 22 გაგიბოძებიან] გიბოძებიან ქ. ესეც ქგჯდ. მეფობა˜მან ქ. თქუჱნმან ქ. ამისა გჯდ 22—23 თქუჱნისა ქ. 23 ყოფილ˜ა ქ. დაკრულვილ˜ა ქ. რათაცა ქ. რაითაც გჯდ. თქუჱნ ქ. შერისხულა ქ. შეშუჱბულ˜ა ქ. 24 დავჰკრულავთ] დავჰკრძლ˜ავთ ქ. გამოიჭენებს ქ. თქუენსა] თ˜ქნს (თქუჱნსა) ქ. თქუენს გჯდ. დარბ˜აზსა ქ. თქუჱნთა ვაზირთ ქ. კაცს (კ˜ცს) ქ. კაცს გჯდ. 25 გაჯდის ქგდ. უწესოა] უწესო ქ. უწესო. გჯდ. ნულარაოდეს ქ. ნუც გჯდ. დაგუჱმართების ქ. ვისცა] ვისაც ქგჯდ. დავკრულავდეთ ქ. თქუჱნც ქ. თქუენც გჯდ. თან უდეგია ქ.

* ამის შემდეგ გადაშლილია „ყოფილა".

** ამის შემდეგ „დე" გადაშლილია.

ესე უწესოი წესი ნუღაროდეს იქნების, ნუცა დაგუემართების! ვისცა დავჰ-კრულვიდეთ, თქუ(ე)ნცა შეჰრისხევდით და ჯრმლითა თანა-უდე|[26]გით სჯულთა და წესთა სამღდელოთა სალ(მრ)თოთა წერილთა მოძღურებისაებრ!

თუ თქუენსა მეფობასა შიგა არ შეჰკაზმავთ საყდართა და მონას|[27]ტერთა და არ უბოძებთ კელთა მათთა საქონებელთა, ვინმცალა დაუურვა, ანუ ვინმცა-ლა {არა} ჰკადრა თქუ(ე)ნთა სიგლებ-ნიშნებთა გატეხაი?

ცოდვაი ეგრე|[28] ბრალი და ცოდვაი არ არის, ვითა ცოდვისაი სახედ და იგავად დადებაი მ(ო)მავ(ა)ლთა და ყოფადთა ჟამთა და კაცთათუის მისათხრო-ბელ-მოსაკსენებლ(ა)დ.

არ|[29]ღარაეისგან გუაქუს პატივი, არცა სჯულსა და არცა ებისკოპოსთა, არცა მონაზონთა, არცა ხუცესთა, არცა მღდელთა, არცა მიჰრონსა, არცა ქო|[30]რებისკოესთა! ყუელაი ყუელასა უპატიოდ, შეურაცხად, გინებით და ბას-რობით ვჰყავთ!

რად დაჰკსნით წესსა საქებელსა, რად უპატიო ჰყოფთ პატი|[31]ოსნობასა და საკრძალეობასა ამის სახისა და საქმისასა? რომელი მეფე იქების უპატიო მყო-ფელი, შეურაცხად მაკსენებელი ებისკოპოსთა და მონაზონთაი?* |[32] თქუენ სიყრმითგან ღ(მრ)თივ-სწავლულნი ხართ და სალ(მრ)თონი წერილნი ზეპირით უწყნით: რომელთა საქმეთა მოქმედი მეფე იქების, ანუ რომელთაი — იყუედრების!

რანიცა პატი|[33]ენი თქუ(ე)ნთა გუართაგან ზედსხმიან ებისკოპოსთა და მონაზონთა, მასვე თქუ(ე)ნგან ვიღირსებოდეთ. და თუ თქუ(ე)ნ უპატიოდ გ(უ)-ყავ(ი)თ, ვინმცა არა შეურაცხ-გუყვნა, ვინმცა არა გუაგინნა, ვინმცა|[34] არა უპა-ტიოდ და ჰავად დაგუკადნა?

თუით პირ(ა)დ და ზედაით დაღმა ამას გუეუბნებიან მქონებელნი და მნე-ბებელნი საყდართა და მონასტერთა საქონებელთა ქონებისანი: „პატრონი არ|[35] დაგუადებინებს, და არცა წაგუიღებს, — რომელსა სიგლითა უბოძებია, და თქუ-(ე)ნ არ დაგიდებთ და არცა გუემართლებით დადებინებასა, ქრთამსა მოგცემ-თო". ამა საქმესა თქუ(ე)ნვე სწამლეთ და და[ს]|[36]დევით ემბლასტროი საკურ-ნებელი!

---

26 სამღვდელოთა ქჯდ. სალმრთოთა] სლ˝მთა (სალმრთოჲთა) ქ. სალთოთა გჯ. თქუჱნს ქ. მეფობასა] მეფობ˝ა ქ. 27 არა ქგჯდ. ვინცალა ქ (ორივეგან), ვინმცლა გ (ორივეგან). {არა} — ქგდ. თქუჱნთა ქ. გატეხაი (sic) ქ. ცოდვა ქ. ეგრე (ეგე?) ქ. 28 ცოდვაი (sic) ქ. არა არს ქ. ცოდვისაჲ] ცოდვის ქ. დადებაჲ] დიდებ˝ა ქ. კაცთაჳს ქ. მისათხრობ˝ა ქ. მოსაკსენებლად ჯდ. 29 არცა] არც ქგჯდ (შეიდივეჯერ). 29—30 ქორებისკოპოსთა ქგჯდ (სქოლიოში: ქორებისკოესთა). 30 ყუალაჲ ქ. ყუელაი გჯდ. ყუელასა] ყუჱლ˝ას ქ. ბასრობით] ბასრობით ქ. დაკსნით ქ. 30—31 პატიოსნებასა ქ. 31 საკრძალეობასა] საკრძალ˝ობ˝ასა ქ. სახისა და] და — ქგჯ. სახი-სად დ. იქების] იქნების ქგჯდ. მკსენებელი გჯდ. მონაზონთა? ქ. 32 თქუჱნ ქ, თქუ˝ნ გ. ღ˝თე (ღვთივ) ქ. ზეპირათ გჯდ. საქმეთ გჯდ იქების] იქნების ქ.გ. ჯდ. რომელთა ქ. იყუჱდ-რების ქ. რანიცა] რანცა (რანიცა) ქ. რანიც გჯდ. თქუჱნთა ქ. 33 ებისკოპოსთა დ სქოლი-ოში). თქუჱნგან ქ. თქუჱნ ქგ (უ)ყავ(ი)თ] გყავთ ქ.გ.ჯ.დ. შეურაცხ-გუყვნა] შეურაცხ გვყუნაა? ქ. გუაგინნა? 34 ჰავად]ავად ქ. დაგუკადნა?] დაგვკკადნაა? ქ. თუით] თვთ (sic) ქ. და ზედაჲთ დაღმა — ქ. ზედაით გჯდ. გუჱუბნებიან ქ. მქონებელი და მნებებელი ქ. ქონები-სა ჯ. 35 არც ქ. წაგკღებს ქ. რომელსა]რ˝ლს (რომელს) ქ. რომლს გდ. სიგელით ქ. თქ˝ნ (თუქჱნ) ქ. არ] არ[ც] ჯდ. დაგიდებთ (sic) ქ. არც ქგჯდ გუჱმართლებით ქ. დადებინებას (დადებინებასა?) ქ. ქრთამს ქ. ამ საქმეს ქ. საქმისა ჯ. თქჱნვე ქ. დასდევთ გჯდ. 36 ემბლასტ-როჲ] ემპლ˝ასტრო ქ. ყალნობის მიზეზს გჯდ. რაჲცა] რაც ქ. მისნიცა] მისნიმც ქ, მისნიც გ. მზღუჱლნი ქ.

* ამის შემდეგ, ბოლომდე, ტექსტი დაწერილია თავდაპირველთან შედარებით ბაცი ფერის მელნით და წვრილი ხელით.

ნუცა ვინ ყალნობისა მიზეზსა შემოიღებს: რაიცა საყდართა საქონებელთა ყალანი ჰმართებს, მისნიცა მზღველნი ვართ და არას უკუ-ვადგებით. და|[37] თქუ(ე)ნსა თქუ(ე)ნნი თქუ(ე)ნთაგან განაღამცა გმსახურებდით, ძალისაებრ და შეძლებისა ჩ(უ)ენისა!

ესე ამის კრებისა, აწ შეკრებულისა ძალი ყოველთა შორის საცნაურ-ყავნ წ(მიდი)სა და თუითმპ|[38]ყრობელისა მეფეთ-მეფობისა თქუ(ე)ნისა წ(ინაშ)ე, რომელ, თუ ღ(მერ)თი გურისხავს და მიუდრეკელი და წ(მი)დაი გონებაი თქუ(ე)ნი ცოდვათა ჩ(უ)ენთა სიმრავლისაგან მიდრკების, და ესე რაიცა გუიკად|[39]რებია და მოგუიჴსენებია არ დაგუეურვების, ჩ(უ)ენითა წესითა რაიცა დაგუიპირებია მისნი მქნელნი ვართ: არცაღა მიჰრონსა გავჰჴსნით, ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ი ს ა ეკლესიათა და|[40]ვჰბეჭდავთ, ხუცესთა დავაყენებთ წირვისა და ნათლეისა და სამკუდროთა ზიარებისაგან.

თუინიერ ამისისა ქნისა, სხუისა ღონისა ყო(ვე)ლისაგან უღონო ვართ!

და ნუთუ ამისითა|[41] ქნითა, სხუა სჯულთა და სხუა საცოთაგან მეფობასა თქუენსა საწყინ(ო)ი რაიმე შემოუვიდეს, და სჯულიცა ჩ(უ)ენი დაკნინდეს?

ეზომის კადნიერებისა და წყენა-კადრებისათუის, ვითა|[42] საშინელისა ღ(მრ)თისა საშინელებათაგან ძრწით და ვიშიშვით!

გარნა საღ(მრ)თონი სჯულნი მეფეთაცა ზედა მთავრობად ბ(რძანე)ბულან და, სადა ღ(მერ)თი დაგუჭირდების,|[43] მუნ ყოველსავე შეურაცხ-ვჰყოფთ! და „მაუნებელი კაცთაი ქ(რ ი ს)ტ ე ს მ ც ა მონა არ ეიყო"-ვო, — წ(მი)დაი მოციქული პ ა ვ ლ ე ბ(რძანე)ბს.

აწ აქა შეყრილნი და გაუყრელნი და მომლოდენი ამი|[44]სისა დაურევებისანი, ყ(ოვ)ელნივე აქა ვართ და ულოცავთ წ(მიდ)ასა მეფეთ-მეფობასა თქუ(ე)ნსა.

---

37 თქ(უ)ენსა თქუ(ე)ნნი თქუ(ე)ნთაგან] თქ˜ნს თქ˜ნნი თქნ˜თაგან ჟ. განაღამც ჟ. ჩ(უ)ენისა] ჩ˜ნისა ჟ. ამისა გჯდ. კრების ჟ. შეკრებულის ჟგ. საცნაურ-იყავნ] საცნაურ იყავნ ჟგჯდ. 37—38. თუთმპყრობელისა ჟ. 38 მეფეთ-მეფობისა, ჟ., მეფეთა მეფობისა გჯდ. თქუენისა — ჟ. წმიდაჲ] წ˜ა ჟ. თქუჱნი ჟ. ჩუჱნთა ჟ. რაჲცა] რაც ჟ, რაიც გჯდ. 38—39. გჳკადრებია ჟ. 39 მოგჳჴსენებია ჟ. ჩუჱნიჟ. წესითა+და გჯ (სქოლიოში) დ. წესთა ჟ. დაგვეურვების ჟ. დაგჳპირებია ჟ. მქმნელნი ჯდ არცაღა] არც ჟგჯდ. განვჴსნით ჟ. საქართუჱლის ჟ. 40 წირვსა ჟ. ნათლვსა ჟ, ნათლისა ჯ. თჳნიერ ჟ. ამისა ჟ. ქ[მ]ნისა დ.. სხვჳსა ჟ. ყოვლისაგან] ყ˜ლისაგან ნსხ. გ. 41 ქ[მ]ნითა დ. სხუაჲ ჟ. სხუა სჯულთა] სხუათ სჯულთა ჯ. სხუა საცოთაგან] სხვას ცდგ˜თაგან (ცოდთავაგან), ჟ, სხუას სტოთაგან გ, სხუათ ტომთაგან (სქოლიოში: სხუას სტომთაგან) ჯ, სხუასცათაგან დ. მეფობაჲსა ჟ. თქუჱნსა ჟ. საწყინო გჯ. ჩუჱნი ჟ. კადრებისათჳს ჟ. 42 ღთისა ჟ. საშინელნელებათაგან ნსხ (პირველი „ნელ" გადაშლილია), საშანელებათაგნ ჟ. ვიშიშჳთ ჟ. საღმრთონი] ღ˜ჲნი (საღმრთონი) ჟ. მთავრობ˜ად ˜ჟ. ბრძანებულან ჟ. 43 ყ˜ავე (ყოველსავე) ჟ. მაუნებელი] მათნებელი ჟ. კაცთა ჟ. ქრისტესცა ჟ, ქ˜ტესცა ჯ. არ ეიყოო ჟ. წ˜ა ჟ. 44 ულოცავთ] ვულოცავთ ჟ. წმიდისაჲ ჟ. მეფეთ-მეფობასა თქუენსა] ჟ. თქუ˜ენსა ჯ.

39

[1271/1272] სიგელი დავით მეფისა ხახულის ღმრთისმშობლისადმი

დედანიც და პირიც დაკარგულია. გვაქვს: 1) საბუთის დედნის პირზე დამყარებული ერთი გამოცემა (ჟ); 2) ჟ გამოცემაზე დამყარებული მეორე გამოცემა (დ).

საბუთის პირის აღწერილობა ჟ გამოცემის მიხედვით: გელათის მონასტრის საბუთი, № 139; გადაწერილი XVII ს. ხელით: ნუსხახუცური;. ბოლონაკლული.

ჟ გამოცემა ემყარება პირს, ამასთან, კრულობითი ნაწილი შემოკლებულია. დ გამოცემა საფუძველად იღებს ჟ გამოცემას, ოღონდ ხსნის ქარაგმებს, ჰყოფს საბუთს აბზაცებად და სვამს სასვენ ნიშნებს. წარმოდგენილი გამოცემა ემყარება დ გამოცემას, თუმცა შეაქვს მასში ზოგიერთი შესწორება.

საბუთს ახლავს თარიღი: დავითის მეფობის 42-ე ინდიკტიონი.

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) 1278 (1236+42) (ჟ); 2) 1271 (დ).

წინამდებარე და დ გამოცემაში საბუთის დათარიღების საფუძველი: დავით ნარინის მეფობის ინდიკტიონები ათვლილია მისი თანამოსაყდრედ კურთხევიდან 1230+41/42=1271/72.

გამოცემები:

1) [54], თ. ჟორდანია, 158—159 (ჟ); 2) [50], ი. დოლიძე, № 26 (დ).

[ქ.] სახელითა ღმრთისათა, [ჩუენ], დავით ბაგრატონმან, ძემან სულკურთხეულისა მეფეთ-მეფის რუსუდანისამან, ნებითა ღ(მრ)თისათა აფხაზთა, ქართველთა, კახთა და სომეხთა მეფემან, შარვანშა და შანშა და ყ(ოვლ)ისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა მპყრობელმან, სასოსა და მფარველსა ხახულისა ღმრთისმშობელსა მოწყალებითა მინდობილმან, გულს-ვიდგინე მცირედი ესე სამსახურებელი მათი: სალოცველად და საჴსრად სულისა ჩუენისა საუკუნოდ, წარსამართებელად მეფობისა ჩ(უე)ნისა და ძეთა ჩ(უე)ნთა დღეგრძელობისათჳს, ვიყიდე სოფელი საბანელა, სულის მწირველთა კანონხის გამზრდელთაგან ნასყიდი.

აწ მე, უნაკლულითა და სრულითა ფასითა, ყოველივე რაც მათ ჰქონებოდა

1 ქ—ედ ღთისათა ჟ. 2 ღთისათა ჟ. 3 აფხაზეთისა ჟ. 5 ღთისმშობელსა ჟ. 7 სახსრად ჟ. ჩუენისა ჟ. 8 დღეგრძელობისათჳს ჟდ. 9 განმზრდელთაგან ჟ.

მის სოფლისთანა, კანონოხესაგან ვიყიდე... მიეეც ფასი და მუქაფა სრული, რომლითა შესჯერდა; სათნო ვიჩინე მოჴსენებად დიდს მონასტერს, ხახულის ღმრთისმშობელს, რომელმან აურაცხელნი წყალობანი ყვნა ჩემზედა, რათა ყოველთა მარიამობათა დღეთა კანდელაკის ჴელითა მიიღებდენ ბეგარსა ორმოცდაათ ლიტრა ცვილს, რომელ ყოველთა დღეთა და ღამეთა, წელიწდისათა დაუსვენებლად და მიუცილებელად, საუკუნოდ შეუცვალებელად, ვიდრე ქუეყანა ყოფად იყოს, თხუთმეტი სანთელი ეკლესიასა შინა ენთებოდეს, ვითარ მოძღუარს ჩუენს ილარიონს გაუჩენია ხახულისა ღ(მრ)თისმშობელსა და სხუათა ხატთაცა წინაშე ნთებად ადგილთა, და მივათუალენ კანდელაკს, რათა მისითა ჴელითა მიიღებოდეს ცჳლი ბეგარა.

და თუ რა სასაურო საქმე დაუვარდებოდეს: მის სოფლის კაცთადა იქმნებოდეს, ანუ თჳთ შინა მათ ზედა, და ანუ გარეგანთაგან, მასაც კანდელაკი იურვოდეს, ვითა დიდის მონასტრის საქო[ნელთ]ა მართებს, მით წესითა.

სხუად არა-ვისი ჴელი შევიდოდეს მათ ზედა და შჳლთა და მომავალთა მათთა ზედა, არცა ვისგან რა ეწყინებოდეს: არცა მოძღუართ-მოძღუართა და წინამძღუართაგან და ძმათაგან, არც ჩუენთა ჴელისუფალთაგან და კარის გასულთა მოსამსახურეთაგან, არცა მექერეთაგან რა ეწყინებოდეს.

თუ რა გარეთ სასაური საქმე იყოს, მასაც კანდელაკი იურვოდეს. თუ სოფელშიგან თუ რაჲ სასისხლო საქმე იყოს, მასაც კანდელაკი იურვოდეს[...].

ორმოცდაათს ლიტრას ცჳლს სამებელისშჳლი, სალორისშვილნი და მომავალნი მისნი მიიღებდენ[...] ქრისტეს შობას დღეს, ამითა ასითა ლიტრითა ცჳლითა — ორმოცდაათითა საბანელაურითა და ორმოცდაათითა სამებელასშვილისეულითა ესე გაჩენილნი სანთელნი დაუვსებელად ენთებოდენ. და თუ რაჲ ცჳლი მომატებულ იქმნებოდეს, სადამე-ყოვლო სანთელი ხახულის ღ(მრთ)ისმშობელს წინაშე დაინთებოდეს, ვითარ სიგელშიგან სწერია.

სამებელასშვილის საქმესაც კანდელაკი იურვოდეს მონასტრის წესითა. რომე ბეგარა ცჳლი გაგჳჩენია ხახულისა ღ(მრთ)ისმშობლისათჳს, ორმოცდაათი ლიტრა, მას აქაჲთ სათათროსა და სასჳანოსაგან კიდე არა წაელებოდეს. და არც ქუთათისის მეგერგილეთა (sic) და ამირათაგან რა ეწყინებოდეს და არც ვის სხჳსგან და კანდელაკისაგან კიდე. არც ვისი ჴელი შევიდოდეს სამებელასშჳლს და მის მამულზედა, რაც არის[...]*.

თქუენ წ(მიდა)ნო მღდელთ-მოძღუარნო, აფხაზეთის და ქართლისა კათალიკოზნო, უჴუარობით დაამტკიცეთ.

დაიწერა სიგელი და ბრძანება ესე ჩ(უე)ნი ინდიკტიონსა მეფობისა ჩ(უე)ნისასა ორმოცდა მეორესა, ჴელითა საწოლისა და საჭურჭლის [მწიგნობრისა] ნიკოლაოზისა[თა] [...].

გვიანდელი სათაური:

დავთარი საბანელასი**.

---

1 კანონეხსგან ჟ. 3 ღთისმშობელს ჟ. 7 ქუჱყანა ჟ. 8 ჩუჱნს ჟ. ღთისმშობელსა ც. 16 ჩუჱნთა ჟ. 20 სამებელასშვილი დ. 24 რაჲ+ჲოტი დ. 28 სასვანოსაგან ჟ. სასვ[ი]ანოსაგან დ. 33 ქათალიკოზნი ჟ. უჴუარობით] უტყუარობით ჟ. 36 ნიკოლოზისა]თა ედ.

* ჟ-სთან აქ კრულობათა ნაწილი ამოღებულია და კავებში მიწერილია შენიშვნა: „ყველამ ეს დაუმტკიცეთო... ტყისმცველთა და სხვათა... ნუ ვინ დააკლებთო“.

** ჟ-სთან ეს სათაური წინ უძღვის საბუთს დ-სთან სქოლიოშია ჩატანილი.

40

[1281/1282]. დაწერილი ნიკოლაოზ ქართლის კათალიკოსისა არვანბეგ საბაისძისადმი

დედანი: სცსა, 1448—5037; ეტრატი; გრაგნილი; 127×16,5; 3 კეფი: 1) 61,5×17; 2) 44,5×16,5; 3) 21×15,5; კეფები ერთმანეთზე გადაკერებულია მწვანე აბრეშუმის ძაფით.

საბუთის დათარიღება სხვა გამოცემებში: 1) 1270 წ. ახლო დროს (ყ); 2) 1281—1282 (დ).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: 1) ნიკოლაოზი კათალიკოსად იყო 1282 წ-მდე; 2) საბუთის ხელჩამრთველი სარგის ათაბაგი (ჯაყელი) ათაბაგად ვერ გახდებოდა 1281 წლამდე.

გამოცემები:

1) [28], ს. კაკაბაძე, 5—6 (ყ); 2) [51], ი. დოლიძე, № 19 (დ).

[ქ.] სახელითა ღ(მრ)თისაითა, მამისა ძისა და სული|[2]სა წმიდისაითა, მეოხებითა ყოლად წმიდისა|[3] [ღ](მრ)თისმშობელისაითა, ძლიერებითა პატი|[4][ოსნისა] და ცხოველს{მყოფელისა} ჯურისაითა, წმიდათა ზეცისა|[5] ძალთაითა, წმიდისა და დიდებულისა წინაისწარმე|[6]ტყ(უ)ელისა, წინამორბედისა ი(ოვა)ნე ნათლისმცემელ|[7]ისაითა, წმიდისა ი(ოვა)ნე მახარებელისა და ღ(მრ)თისმეტყუე|[8]ლისაითა და წმიდისა ქათოლიკე ეკლესი(ი)სა და|[9] მუნ შინა ღ(მრ)თივ ალმართებულისა ს{უ}ეტისა ცხოველისა|[10] და კუართისა საუფლოისა და ღ(მერ)თმყოფელისა მირ|[11]ონისაითა.

ესე დაწერილი ჩუენ, გლახაკმან ქართლისა კათალიკოზმან ნიკ(ო)ლ(ა)|[12]ოზ დაგიწერეთ და მოგეცით თქუენ, საბაისძესა არ|[13]ვანბეგს. და შეილთა და მომავალთა ყოვე|[14]ლთა სახლისა თქუენისათა.

მათ ჟამთა შინა, ოდეს ღ|[15](მრ)თისა სწორი დავით მეფე ამა ჟამთა ძნელბედო|[16]ბისა და მიჭირეებულობისაგან სიმაგრეთა კლარჯე|[17]თისათა მოჰმართა და თქუენ მათის სამსახურისათუის|[18] თავი დასდევით და მცხეთისა მკუიდრი შეუბანი თქუე|[19]ნთუის სამამულოდ სიგლითა მოებოძა.

და უკანის|[20] ჩუენ მოვედით და ყოველნივე საქონებე|[21]ლნი მცხეთისანი მოვიკლენით და შეუბანიც დავიჭირე|[22]თ. და თქუენ მოხუედით და

---

[1] ღთისაითა კ. 2 ყო[ე]ლად კდ. 3 ღთის კ. 4 ცხოველ[ი]ს კდ. მყოფელისა — კდ. ჯუარისაითა კდ. 5 წ(ი)ნაწარმეტყ[უ]ელისა კდ. 6 ი῀ნე კ, იოანე დ. 7 ი῀ნე კ, იოანე დ. 8 ეკლესისა კ. 11 ნიკოლოზ კდ. 17 მათისა კდ. 20 ყოველივე კ.

ღ(მრ)თის-სწორთა სიგე|[23]ლნიც მოიხუენით სამამულოდ ბოძებულო|[24]ბისანი. და შეუბანსა აბუსერეთ საერისთვოი და ბე|[25]გარი ზედა სდებოდა და იგი მათგან გეყიდა, და გე|[26]ლათისა რ(აედენ)იმე ცუილი და ბეგარი ზედა

II კეფ სდებოდა,|[27] იგი მათგან გეყიდა. ესე ყუელაი წინაი დავიდევით||[28] და (ა)ღარ ეგებოდა ამისი შეცვალებაი, ამად, რ(ო)მე დიდი|[29] წანაგები ჩანდა თქუენგან და მონასყიდენიც იყ|[30]ვენით გელათის და აბუსერეთაგან.

აწ ესრე განვაჩინე|[31]თ, რ(ო)მე ძუელი ბეგარი ზედა სდებოდა შეუბანსა თერ|[32]თმეტი ლიტრაი ცუილი, მას ზედა ცხრაი ლიტრაი ცუილ|[33]ი სხუაი მოგიმატეთ და შეექმენით ოც ლიტრად, მით|[34] ლიტ<ი>რითა, რომელი ძუელად ყოფილა. და მოგეცით|[35] შეუბანი და დაგიმკუ(ი)დრეთ ამისას გასრულებას შიგა, რ(ო)მე|[36] ყოველთა წელიწადთა დიდს ხუთშაბათს ესე ოცი|[37] ლიტრაი ცუილი ჩუენს ტანუტერს სახლობანსა მოე|[38]ცემოდეს და მოეთუალვოდეს. და უკუ(ე)თუ სადმე ჟამთა სია|[39]ვისაგან სახლობანი ჩუენ არ გ<ა>უქუონდეს, თუ ჟამი|[40] გ<ა>ქონდეს, თქუენ მოიღებ<ი>დით. და თუ თქუენ ვერად|[41]მე ვერ მოიღოთ, ჩუენ მოვიკლებდეთ. და რაიზომიც|[42] წელიწადი დაეყოვნებოდ<ო>ეს ანგარიშითა წლისა|[43] და წლისაი არაი და(ა)კლდებოდეს და უკლებად კელთა მო|[44]ეცემოდეს ესე ოცი ლიტრაი ცუ(ი)ლი.

და ამისასა გასრუ|[45]ლებასა შინა გ<ა>ქონდეს შეუბანი თქუენ, საბაისძესა არვანბე|[46]გს და შვილთა და მომავალთა ყოველთა სახლისა|[47] თქუენისათა მკუიდრად, სამამულოდ, ერდგულებითა მსახურებასა|[48] შინა ქათოლ(ი)კე ეკლესი(ი)სასა და ს(ა)ყდრის მპყრობელთასა.|[49] არ შეგეცვალოს არ ჩუენგან და (ა)რ შემდგომთა ჩუენთა|[50] ქართლისა კათალიკოზთაგან.

და ვინ და რამანც გუარმან კაცმან, რას გინდა მიზეზის|[51]მოღებითა შეგიცვალოს, რისხავსმც(ა) მამაი, ძე და სული|[52] წმიდაი, კრულმცა არს დაუსაბამოისა ღ(მრ)თის(ა) პირითა,|[53] ათორმეტთა წმიდათა მოციქულთა ჯუ(ა)რითა და მადლი|[54]თა, შუიდთა კრებათა მადლითა და ჯუარითა ხუთთა პატრიაქთა|[55] ჯუ(ა)რითა და მადლითა, ქათოლიკე ეკლესი(ი)სა და მუნ შინა ღ(მრ)თივ|[56] ად-

III კეფ მართებულისა სუ(ე)ტისა ცხოველისა, კუ(ა)რთისა საუფლო||[57]ისა და ღ(მერ)თმყოფელისა მირონისა მადლითა და|[58] ჩუენ გლახაკისა ჯუ(ა)რითა და მადლითა.

და მტკიცედმ|[59]პყრობელნი ღ(მერთმა)ნ აკურთხნეს და წმიდამან დედა|[60]-ქალაქმან.

ჩუენისა ჯუარისმტუირთუელისა ზოსიმე იოანის|[61]ძისა კელითა დაგუიწერია.

დამტკიცება:

[1.] ქ. კ(ირი)ე(ლეი)ს(ო)ნ. ესე, ვითა ზემოით|[62] ჯ(უარი)სმტ(უირთუელ)ისა ჩუენისა კელითა დაწერილი ესე დაგუიწერია,|[63] ჩუ(ე)ნც, გლახაკი ქ(რის)ტეს

---

24 საერისთავოი კდ. 26 რ(აედენ)იმე]რი˜მე კ. რომელიმე დ. 27 ყუელაჲ წინა კ. წინა დ. 31 ძეელი კდ. 32 ცხრა კდ. 37 ლიტრაჲ კ. სახლობანს კდ. 38 მოეთვალეოდეს კდ. უკუეთუ სადმე] უკუეთუ რადმე კდ. 39 გუქონდეს დ. 41 რაზომიც კდ. 43 დაკლდებოდეს კდ. 44 ამისას კდ. 48 ეკლესიისას კ. ეკლესიისას დ. 49 არა დ. 50 ქართლისა კ(ათალიკო)ზთაგან] ქ˜კზთაგან კ. 52 არის კ. ღ˜თის კ. ღმრთის დ. 55 ეკლესიისა კ. კუართის კდ. 60 ჩუენის ჯუ(ა)რის მტ(უი)რთველისა კ. ჯუ(არის)მტუ(ი)რთველისა დ. 62 ჯუ(არის] მტუ(ი)რთველის დ. ჯ˜ისმტ˜ის კ. 63 ჩუენცა კდ. ქტ˜ეს კ.

მიერ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზი ნ(ი)კ(ოლაო)ზ, თავის ჴელითა ვა|[64]მტკიცებთ ერდგულად მსახურებასა შიგა საყდრისასა, შემცვა|[65]ლებელნი ამისნი იყვ(ნ)ენ კრულ, წყეულ და შეჩუენებულ|[66] მ(ა)დლითა კ(ათოლი)კე ეკლესიის, მუნ შინა ღ(მრ)თივალმართ|[67]ებულის ს(უ)ეტისცხ(ო)ელის, ღ(მერ)თ-მყოფელისა მიჰრო|[68]ნისა და კუართისა საუფლოისაითა და ჩუენ გლახაკის|[69] ჯ(უარი)თა! დამამტკიცებელნი ღ(მერთმა)ნ აკუ(რთ)ხენ და წ(მიდამა)ნ დედაქალაქმან!|

[2.] [70]ქ. ამა პატრონისა ბ(რძანე)ბისა მიწაი ჯუარისმტუ(ი)რთ|[71]ველი მოწამე და თანადამხუდარი ვარ.|

[3.] [72]ქ. ამ(ა) პ(ა)ტრ(ო)ნ(ი)სა ბრძ(ა)ნებ[ის]ა მე, მ(ი)წაი|[73] მაჰასძე [±7] მ(ო)წამე ვარ.|

[4.]*//[74]ქ. მიწაი დემეტრე ფროშელი ამა პატრონისა ბ(რძანე)ბისა მოწამე ვარ და თანადამხუდარი.|| I და II კეფების r-ს

[5.] [75]ქ. ამა პატრო(ნ)თა ბ(რძანე)ბისაი მოწამე და თანადამხუდარი ვარ მე გუარამაისძე გუირგუინაი.// მარცხენა კიდე

[6.] [76]ქ. მე, მარკოზ თადეოზისი მოწამე ვარ პატრონისა კათალიკოზისა|[77] ბრძანებისაი.| III v კეფი

[7.] [78]ქ. ამა კათალიკოზისა ბ(რძანე)ბისა მე, ხეხელისაძე არს|[79]ლან ეჯიბი, მოწამე ვარ.|

[8.] [80]ქ. ამა ქ(ათალი)კ(ო)ზისა ბ(რძანე)ბისა მოწამე ვარ|[81] მიწაი აწყურისა მსახურთუხ|[82]უცესი ნ(ი)კ(ოლაო)ზ.|

[9.] [83]ქ. ესე პატრონისა|[84] ნ(ი)კ(ოლაო)ზ ქართლისა ქ(ათალი)კ(ო)ზისა ბ(რძანე)ბაი ჩუენ, ყო|[85]ველთა აწყურისა საყდრისა შვილ|[86]თა დემნაისა დეკანოზისა ჴელითა დაგუი|[87]ნიშნავს.|

[10.] [88]ქ. ამა პ(ა)ტ(ო)ნისა ბრძანების(ა) მოწმე დ(ა) თ(ა)|[89]ნ(ა)დ(ა)მხ(უ)დარი ვ(არ) მე, იბო ობლის ძე.|

[11.] [90]ქ. ამა პ(ა)ტონთა ბ(რძანე)ბისა მოწამე და თანადამხ[უ]|[91]დარი ვარ მე, მიწაი საუნჯეს ძმისწული|[92] ნიკ(ოლაო)ზ.|

[12.] [93]ქ. მე, სარგის|[94] ათაბაგი, მოწამე|[95] ვარ ამა დაწერი|[96]ლისაი.||

მინაწერები:

1. XIII ს. ხელით:
ბადბითისა**.

2. XIV ს. ხელით:

[97]ქ. ეს(ე) ს(ა)თ(ა)ვსდ(ე)ბ(ო) დ(ა)წ[ერილი მოგა]|[98]ჴსე(ნეთ) თქ(უე)ნ თაყას მ(ა)მ(ა)სა ავი(?) [დაგ]|[99]უ(ი)დგა თავზდ(ე)ბ(ა)დ ბასნას(?) ს[±3]|[100] გვ(ე)დ(ვ)ოს დ(ა) ვ(ე)რ მოგგარ(თუათ) მს(ა)ხურთა|[101] წ(ე)სთა ზე მოგ(ა)ჴს(ე)ნ(ოთ), მისს(ა) დ(ა)დგ(ო)მ(ა)დ. I v კეფი

ქ˝კზი ნ˝კზ კ. ნიკოლოზ დ. ვამტკიცებთ ნსხ. 64 ერთგულად კდ. 66 მდლ˝ითა კკ˝ე კ. ღ˝თივ კ. 67 ს˝უტის ცხოვლისა კ. სუეტის ცხო˝ველისა დ. 69 ქი˝თა კ. ღ˝ნ ა˝კურხენ კ. 70 ქ] — კ. 71 თანადამხუდრი კ. თანადამხდური დ. 72 ამა — კ. ბრძანებისაი კდ. 73 მახასძე.]+ ნექტაკი კ. მახოანიძე (?) ამის (?) დ. ამისი კ. 74 თანადამხოდარი ნსხ, კ. თანადამხდური დ. 75 თანა დამხდური დ. გ(უ)არამას ძე გირგინაი კდ. 80 ქკზ˝ისა ბბ˝ისა კ. ნკ˝ზ კ. ნიკოლოზ დ. 84 ნკზ კ. ნიკოლოზ დ. ქკ˝ზისა ბბა˝ი კ. 86 დეკანოზისა] და ნკზ˝ისა კ. და ნიკოლოზისა დ. 88 პტნისა კ. ბძანების კდ. მოლწამე კდ. თანა დამხდრი კ. თანა დამხდური დ. ვარ—კდ. გვიბო კ. მეიბო კ. 90 პტონთა კ. თანა დამხდრი კ, თანადამხდური დ. 92 ნ˝კზ კ. ნიკოლოზ დ. 96—100 ბადბითისა... დადგომად—კდ. 98 დაგუიდგა] ოდგა ნსხ. 99 მსახორთა ნსხ.

* 4 და 5 ხელრთვები კ-სა და დ-სთან გადატანილია 12 ხელრთვის შემდეგ.
** ეს მინაწერი 76 სტრიქონთანაა.

41

1287/1288. სიგელი დავით და ვახტანგ მეფეებისა ვახტანგ თულაისძისადმი

დ ე დ ა ნ ი: ხი, Hd—1331; ეტრატი; გრაგნილი; 167,5×29; 4 კეფი: I-47: II-31,5; III-44; IV-45; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; კეფები ერთმანეთზე გადაკერებულია წითელი აბრეშუმის ძაფით; ტექსტის შემდეგ, ერთმანეთის პარალელურად, 6 წყვილი ნახვრეტია, როგორც ჩანს, შესაკიდი ბეჭდის ზონრის გასაყრელად; დაზიანებული: 1) ჩამოგლეჯილია 1—4 სტრ. მარცხენა მხარე: 1—2 სტრ. დასაწყისში აკლია 16—20 ასო; 3 სტრიქონში, პირველი სიტყვის შემდეგ აკლია 13 ასო; 4 სტრ. დასაწყისში — 3 ასო; 2) დალაქავებულია: 9 სტრ. მეორე და მესამე სიტყვა, 10 სტრ. პირველი სიტყვის ორი ასო. verso-ს III და IV კეფებზე მოთავსებულია, XVII ს-ის მხედრულით, 2 მინაწერი (შესრულებული ერთი და იგივე ხელით): I მინაწერი — 15 სტრ., II მინაწერი — 7 სტრ.; I მინაწერის მე-5—12 სტრ. ჩაწერილია ძირითადი საბუთის უკანასკნელი ხელრთვის 53—55 სტრიქონებს შორის; II მინაწერის 4—7 სტრ. გადასულია და აღარ იკითხება.

ს ა ბ უ თ ს უ ზ ი ს თ ა რ ი ღ ი: დავითის მეფობის ორმოცდამეთექვსმეტე ინდიკტიონი და ვახტანგის მეფობის მეათე ინდიკტიონი.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა წ ი ნ ა გ ა მ ო ც ე მ ა შ ი: 1291—1292 (კ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: დავით ნარინისა და ვახტანგ II-ის მეფობის ინდიკტიონები ათვლილია დავითის რუსუდანთან და ვახტანგის დავით ნარინთან თანამოსაყდრეობის წლებიდან (სხვანაირად დავითისა და ვახტანგ II-ის ერთმეფობის წლები არ აღწევს საბუთში დასახელებულ ინდიკტიონების რაოდენობას). ამრიგად; ეს საბუთი კიდევ ერთი მოწმობაა იმისა, რომ მეფობის ინდიკტიონები აღირიცხებოდა თანამოსაყდრეობიდან. დავით ნარინი დაიბადა 1227 წ. ([49], 172), ხოლო თანამოსაყდრედ დედამ — რუსუდანმა აკურთხა 5 წ. ასაკში ([49], 179), ე. ი. 1232 წ. (შეადარეთ: [4ა], 21). ამრიგად, საბუთი დაწერილია 1232+55/56—1287/88 წ. ამ საბუთის მიხედვით ირკვევა ვახტანგ II-ის თანამოსაყდრედ კურთხევის თარიღიც 1287/88—9/10=1279 წ.

გ ა მ ო ც ე მ ა:

[20], ს. კაკაბაძე, 237—239 (კ).

[ქ. ნებითა და შეწევნი]თა ღ(მრ)თისაითა, დავითისაგან ბ(ა)გ(რა)-
ტუნიანისა, ძისა რუს|[2][უდანისა და თანამეცხედრისა ჩუენისა] მა-
რიამისა და ძისა ჩუენისა ვახტანგ მეფისაი, ნებით[ა]|[3] ღ(მრ)თისაი[თა
აფხაზთა და ქა]რთველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მე-
ფეთაი, შარ|[4][ვან]შა და შაჰანშა და ყოვლისა აღმოსავლეთისა
საქართველოისა|[5] და ჩრდილოჲთისა კელმწიფედ მპყრობელთაი.
მოვიდა|[6] ჩუენს წინაშე ზარადხანის-უხუცესი ჩუენი ვახტანგ თუ-
ლაისძე და გუეჰაჯა|[7] და მოგუაჴსენა, რაითამცა შევიწყალეთ და, რ(ო)მელ
ჩუენგან ბოძებული|[8] შორაპანი და ღუერკი მას ჰქონდა, მისადმცა სა-
ნაცვლოდ, რაჭას ეკლესი[აი]|[9] პიპილეთი, მისითა შესავლითა* ჟაშ-
ქუითა და ირი, ღუერკისა სანაცვლოდ|[10] გუებოძა მკჳდრად და სა-
მამულოდ. და ვითა მეთემენი აზნაურნი არიან, ეგრე|[11]ვემცა მეფობასა ჩუენსა
ჰმსახურებდა, ვითა თუით ჩამომავლადაც მეთემე იყო.|
[12] დაგუაჯერა ღ(მერ)თ(მა)ნ და ვისმინეთ ჰაჯაი და მოჴსენებაი ზარადხანის-
უხუცესისა|[13] თულაისძისა ვახტანგისი და მიუბოძეთ სიგელი ესე
მას და შვილთა და მომავალთა|[14] მისთა და სიგლითა ამით რაჭას სოფელი
პიპილეთი და მისი შესავალი|[15] ჟაშქუაი, შორაპნისა სანაცვლოდ
და ეგრევე ირი, ღუერკისა სანაცვლო||[16]დ, მკჳდრად და სამამულოდ II კეფი
გუიბოძებია <და> უსარჩლავად|[17] და უწყენრად ყოვლისა კაცისაგან. და ვითა
სხუანი მეთემენი აზნაურნი|[18] არიან, ეგრევე ესე ჰმსახურებდეს მეფობასა ჩუენ-
სა. და სხუაი არაი|[19]ვისგან ეწყინებოდეს, არცა-რაი ეის საქმე უც მასთანა.
ჰქო|[20]ნდეს სიგელი ესე ზარადხანის-უხუცესსა ჩუენსა თულაისძესა ვა|[21]ხ-
ტანგს და შვილთა და შვილის-შვილთა და ყოველთა მო|[22]მავალთა მათთა,
ერდგულად მსახურებასა შინა მეფობისა ჩუენისასა.|[23] და სიგლითა ამით რა-
ჭას ეკლესიაი პაპილეთს, წ(მი)დისა გ(იორგ)ისი და მისი|[24] შესავა-
ლი პიპილეთი, რაიცა არის და ჟაშქუაი და ირი, მკჳდრად და სა-
მა|[25]მულოდ და უსარჩლავად და მიუდევრად გუიბოძებია|[26] და უწყენრად.
· და არაი ვისი რაი კელი შევიდოდეს, არცა-რაი-|[27]ვის საქმე ედვას მას თა-
ნა. მტკიცედ და შეუვალად და შეუცვალებე|[28]ლად გუიბოძებია, მათითა მთითა,
ბარითა, ტყითა, ველითა,|[29] წყლითა, წისქუილითა და ყოვლითა სამართლიანი-
თა მზღვრითა და|[30] მიმდგომითა მისითა, საჴმრითა და უჴმრითა ყუელაითა.
არცა პური და|[31] ღჳნოი მოეკრიბეოდეს, არცა-რაი ვისგან ეწყინებოდეს. თუ
რა ვის||[32] ამათ ადგილთაი სიგელი, ანუ რაი ჩაქი და ნიშანი ჰქო|[33]ნდეს, ყუე- III კეფი
ლაი სიგლითა ამით გაგუიტეხია და მტკიცე ესეოდენა.|[34] და არავინ გუიბ(რძა-
ნე)ბია მშლელი და მაქცეველი ბ(რძანე)ბულისა ამის|[35] ჩუენისაი, არცა-ვინ მეუ-
ნებლე, მაწყენელი და დამაკლებელი მათი.|
[36]აწ, ვინცა ჰნახოთ ბ(რძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩუენი: შემდგომად ჩუენსა
მო|[37]მავალთა მეფეთა, კარისა ჩუენისა ვაზირთა და მოურავთა, ე(რისთავთა)-
ე(რისთა)ვ|[38]თა, ე(რისთა)ვთა, დიდებულთა, აზნაურთა, პურისა და ღჳნისა
მკრებელთა, მეჯინიბ|[39]ეთა, მერემაეთა, მონადირეთა და ყოველთა საქმის-მოქ-

1 ქ. ნებითა და შეწევნითა] — კ. დავითისგან ბგტუნიანისა კ. ღ~თისათა კ. 2 მეფისა კ. 5 მოვიდეს კ. 6 ზრადხანის კ. 7 რათამცა კ. 3 მისად კ. 10 ეგრევემც კ. 15 სანცლოდ კ 19 მასთან კ. 24 რაიცა კ. 32 ანუ] თუ კ. 33 ესეოდენ კ.

* სიტყვები „მისითა შესავლითა“ დედანში დაფარულია მელნით.

მედთა ჩუენთა და კარით|[40] ჩუენით გაგზავნილთა მესამსახურეთა — დიდთა და მცირეთა, ყუელათა დაუ|[41]მტკიცეთ და ნუვინ უშალავთ ბ(რძანე)ბასა და სიგელსა ამას ჩუენსა და ნუცა|[42]რას ვინ დააკლებთ — ნუ დიდსა და ნუ მცირესა, თუინიერ შეწევნისა და თანადგ|[43]ომისა!

თქუენ, წმ(ი)დანო მეუფენო ა(ფ ხ ა ზ ე თ ი ს ა) და ქ(ა რ თ ლ ი ს ა) კ(ა-
IV კეფი თალიკო)ზნო, უჯუარობითა დაუმტკიცე||[44]თ.

დაიწერა ბ(რძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩუენი ინდიკტიონსა მეფობისა ჩუენისასა ორმოცდა|[45]მეათექუსმეტესა და ძისა ჩუენისა ვ ა ხ ტ ა ნ გ მეფისასა მეათესა, კელითა ზარ|[46]ადხანისა მწიგნობრისა ჩუენისა გ(ი ო რ გ) ი ს ო ფ რ ო მ ი ს ძ ი ს ა ი თ ა.|

დ ა მ ტ კ ი ც ე ბ ე ბ ი:
1. დ ა ვ ი თ ი ს:

[47]ქ. მტკიცეა ნები|[48]თა ღ(მრ)თისაითა!|

[2.] [49]ქ. ჩემ, დედუფლისა მ ა რ ი ა მ [ი ს]|[50] განცა მტკიცეა ნებითა ღ(მრ)თისათა.|

[3.] [51]ქ. ჩემ, ძისა მათისა ვ ა ხ ტ ა ნ გ ი ს მეფისაგანცა|[52] მტკიცეა ნებითა ღ(მრ)თისათა.||

IV v [4.] [53]ქ. ჩემგანცა დიოფალისა ხ უ (ა) რ ა შ ა ნ ი ს ა გ ა ნ |[54] და ჩემ ძისა
კეფი მეფისა ბ ა გ რ ა ტ ი ს გ ა ნ |[55] მტკიც(ე)ა ნებითა ღ(მრ)თისათა.

---

41 ნუცა რას] ნურას კ. 42 თანდგომისა კ.43 ა(ფხაზეთისა)] ნსხ. კ. ქ(ართლისა)] კ˜ ნსხ. კ. კ(ათალიკო)ზნო] კზ˜ნო კ. 45 ზარდახნის კ. 48 ღთისაითა კ. 49 ჩემ... მარიამ[ის]განცა] ჩემი. .კლსა კ. 50 ღთისათა კ. 51 ქ. ჩემ... მეფისაგანცა] ... ვახტანგის კ. 52 ღ˜თისათა კ. 53—55 ქ. ჩემ...ღ(მრ)თისათა — კ.

42

1297/1298. სიგელი დავით მეფისა ჭარმაულ გრიგოლ ჭაჭნიასშვილისადმი

დედანი: ხი, Hd—1330; ეტრატი; გრაგნილი 263,9×23,5; 4 კეფი: 1) 69,6×20,5; 2) 65,5×23,5; 3) 60×23,5; 4) 68,8×23,5; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; კიდეებდაზიანებული; კეფები ერთმანეთზე გადაკერებულია შავი და წითელი აბრეშუმის ძაფებით. ტექსტის ბოლოს, მეფის დამტკიცების შემდეგ, ეტრატის შუა ადგილზე, სიგრძით, ერთმანეთის პარალელურად 6 წყვილი ნახვრეტია, როგორც ჩანს დასაკიდი ბეჭდის ზონრის გასაყრელად.

საბუთს ახლავს თარიღი: დავით VIII-ის მეფობის მეხუთე ინდიქტიონი 1293+4/5=1297/8.

საბუთის დათარიღება წინა გამოცემებში: 1) 1297 (ქ); 2) XIII ს. მიწურული (ა).

გამოცემები:

1) [18], ს. კაკაბაძე, 141—142 (ქ); 2) [52], ი. აბულაძე. ტაბ. 119 (ა) (ნაწყვეტი).

ქ. სახელითა ღ(მრ)|[2]თისაითა, დავითისგან ბაგრატუნიანისა, ნები|[3]თა ღ(მრ)თისაითა, აფხაზთა, ქართველთა, რან|[4]თა, კახთა და სომეხთა მეფისა, შარვაშე და შაჰ|[5]ანშა და ყ(ოვ)ლისა საქართველოისა ქელმწიფედ|[6]მპყრობელისა.

მოეიდა ჩუენ წინაშე ჭარმა|[7]ული ჭაჭნიასშვილი გ(რი)გ(ო)ლ და გუეჰაჯა და მოგუაჴ|[8]სენა, რაითამცა შევიწყალეთ და ყინოვნისა შესავალი|[9] შუანისჴევს, სოფელი ლაუშაი, სიგლითა ამით|[10] სამამულოდ მიუბოძეთ.

დაგუაჯერა ღ(მერთმა)ნ და ვისმი|[11]ნეთ პ(ა)ჯაი და მოჴსენებაი ჭაჭნიასშვილისა გრი|[12]გ(ო)ლ ჭარმაულისაი და მიუბოძეთ ყინოვნის პი|[13]რს სოფელი ლაუშაი და გამოვიღეთ ყინოვნისაგან|[14] და მისისა შესავლ(ო)ბისაგან და ყინოვნისა პ(ა)ტრ(ო)ნთა და|[15] <და> ამირათაგან. ჰქონდეს ჭარმაულსა ჭ(ა)ჭნიასშვი|[16]ლსა გ(რი)გ(ო)ლს,

---

1 ქ-ქ. ღისაითა ქ. 7 ჭაჭნასშვილი ქ. 8 ყინენისა ქ. 10 სამამულედ ქ. 11 პჯაი ქ. ჭაჭნასშვილისა ქ. 12 ყინენის ქ. 13 ყინენისგან ქ. 14 ყინენისა ქ. 15 ჭჭნასშვლს: ქ.

შეილთა და ყ(ოვე)ლთა მომავალთა მისთა|[17] შუანის ჯევს სოფელი ლაუ-
II კეფი შაი, მისითა მიმდგომითა||[18] მთითა, ბარითა, ტყითა,|[19] ველითა, ვენაჴითა,
წყლითა, წისქუილითა,|[20] ჯალითა, სანადიროითა და ყ(ოვ)ლითა სამართლ|[21]ია-
ნითა ზღვრითა და მიმდგომითა მისითა, საჴმარი|[22]თა და უჴმარითა, ერთგულად
მსახურებასა შინა მეფ|[23]ობისა ჩუენისასა.

და თუ რაი ვის ლაუშისა სიგელ|[24]ი და ანუ ნიშანი რაი აქუს, სიგლი-
თა ამით გაგუი|[25]ტეხია და მტკიცე ესეოდენ. და გამოგუიღია|[26] ჟინოვნისა
შესავლობისაგან, პატრონთა და ამირათა|[27]გან. და არავინ გუიბ(რძანე)ბია მშლე-
ლი და მაქცევე|[28]ლი ბ(რძანე)ბულისა ამის ჩუენისაი, არ მეუნებლე, მაენე|[29]-
ბელი, დამაკლებელი მათი.

აწ, ვინცა ჰნახ|[30]ოთ ბ(რძანე)ბაი და სიგელი ესე ჩუენი: შემდგომად ჩუენ-
[სა]|[31] მომავალთა მეფეთა, კარისა ჩუენისა ვაზირთა|[32] და მოურავთა, ე(რის-
თავთ)-ე(რისთავ)თა, ე(რისთა)ვთა, ქ(ართლისა) ე(რისთა)ვთა, ჟინოვნი-
სა პა|[33]ტრონთა და მოურავთა და ამირათა, მპარავთმეძებ|[34]ელთა, ხუარბლის-
ნკრებელთა, მესაბანჯრეთა, მეღუი|[35]ნეთა, ბაზიართა, მონადირეთა, მეჯინიბეთა,
მერემა|[36]ეთა, მესაყივჩაყოეთა და ყ(ოვე)ლთა საქმის-მოქმედ|[37]თა ჩუენთა, დიდ-
III კეფი თა და მცირეთა, დაუმტკიცე||[38]თ და ნუვინ უშალავთ ბ(რძანე)ბასა და სიგელ-
სა|[39] ამას ჩუენსა. და ნუცა რას ვინ დააკლებთ, ნუ დ|[40]იდსა და ნუ მცირესა,
თუ{ი}ნიერ შეწევნისა და თა|[41]ნადგომისა!

და თქუენ, წმიდაო მეუფეო, ქ(რისტე)ს მიერ|[42] ქ(ართლისა) ქ(ა-
თალი)კ(ო)ზო და ყ(ოვე)ლნო მღდელთ-მოძუღუარნო, უჯ(უ)ა|[43]რობითა დაუ-
მტკიცეთ!

დაიწერა ბ(რძანე)ბაი და|[44] სიგელი ესე ჩუენი ინდიკ<ი>ტიონსა მეფ(ო)-
ბისა|[45] ჩუენისასა მეხუთესა, ჴელითა მწიგნ(ო)ბრისა ჩუე|[46]ნისა იაკობ უგა-
ნოისძისაითა.|

დამტკიცებები:

1. დავით მეფის:

[47]ქ. მ|[48]ტკიცეა ნებითა|[49] ღ(მრ)თისაითა.|

[2.] [50]ქ. მტკიცეა ნებითა ღმ(რ)თის{აი}თა.|

[3.] [51]ქ. ჩუენ, მელქისედეკ მეფისაგანცა, მტკიცეა ნებითა|[52] ღ(მრ)თი-
სა(ი)თა.||

IV კეფი [4.] [53]ქ. პატრონთა მამისა და ძმისა ბ(რძანე)ბისა მეცა, ანდრონიკე, და-
მამტკიცებელი|[54] ვარ.|

[5.] [55]ქ. კ(ირიელეი)ს(ო)ნ! ესე ვითა ღ(მრ)თივგუირგუინოსანსა, ძლიერსა და
უძლევ|[56]ელსა მეფეთ-მეფესა დავითს შეუწყალებია ჯარმაული გ(რი)-
გ(ო)|[57]ლ და ყ(ოვე)ლნი მომავ{ა}ლნი მისნი ჟინოვნისა პირს სო|[58]ფელი ლაუ-
შაი სიგლითა ამით სამამულოდ უბო|[59]ძებია, ჩ(უე)ნცა, გლახაკი ქ(რისტე)ს
მიერ ქ(ართლისა) კ(ათალიკო)ზი აბრაჰამ დავამტკიცე|[60]ბთ. შემცვა-
ლებელნი ამისნი იყვნენ კრულ, წყე|[61]ულ და შეჩუენებულ და დამამტკიცებელნი
ღ(მერ)თმან|[62] აკურთხენ და წმიდამან დედაქალაქმან.|

---

16 მომავალთა კ. 24 ანუ — კ. 26 ჟინენისა კ. 32 ჟინენისა კ. 36 მესაყვჩ-ყოეთა კ. 39 ნუცა რას ვინ] ნუცრასვინ კ. 42 მოძუღუარნო (sic) კ. 46 უგანისძისაითა კ. 49 ღმრთისათა კ. 50 ღმთისათა კ. 51 კ. მეფისგანც კ. 53 მამისა] მეფისა კ. 53 მეც კ. 57 ჟინენის კ. 58 სამმულოდ კ. 59 ჩნც გლხკი კ. 60 შემცელებელნი კ.

მ ო წ მ ო ბ ე ბ ი:

[1.] [63]ქ. ღ(მრ)თისა სწორთა ბ(რძანე)ბისა მოწა|[64]მე ვარ მიწაა მსახურთ-უ|[65]ხუცესი და ქ(ა რ თ ლ ი ს ა) ე(რისთა)ვი ა მ ა დ ა |[66] ს უ რ ა მ ე ლ ი.|

[2.] [67]ქ. ღ(მრთ)ის სწორთა ბრძანების მოწ(ა)მე ვარ|[68] მიწაი მეაბჯრეთა-უხუცესი ჭ ი ლ ა ი ა ბ ა |[69] ზ ა ს ძ ე.|

[3.] [70]ქ. ღ(მრ)თის სწორთა ბრძანების მოწ(ა)მე ვარ მიწაი ამირე|[71][ჯი]ბი და ამირახორი ნ ა ე რ ო ზ ა ბ ა ზ ა ს ძ ე.

---

63 მოწამე ნსხ. კ. 64 მსახურთოხუცესი ნსხ, კ. ქ˜ეეი] ქეეი (sic) კ. 65 ამადა] მდა (sic) კ. 67 ბრძნების კ. მოწმე კ. 68 მეაბჯრეთა ოხოცესი ნსხ.· მეაბჯრეთ ოხუცესი კ.

43

[XIII ს. II ნახ.] სარჩელი სისხლისა

დედანი: ხი, Hd—1589; ეტრატი; გრაგნილი; 82×15; 4 კეფი: 1) 20: 2) 26,1—27; 3) 25,9; 4) 10; კეფები ერთმანეთზე გადაკერებულია აბრეშუმის ძაფით. განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; ძლიერ დაზიანებული.

საბუთს თარიღი არ ახლავს.

საბუთის დათარიღება წინა გამოცემაში: XIII ს. (ც).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: 1) პალეოგრაფიული ნიშნები; 2) XIV ს. დასაწყისის შემდეგ სურამელის გვარი წყაროებში აღარ იხსენიება; 3) საბუთში მოხსენიებული სურამელის გადასვლა ლიხთ-იმერეთში შესაძლებელია გულისხმობს ბეგა სურამელის გადასვლას ლიხთ-იმერეთში, დავით-ნარინთან ერთად, 1259 წ.; 4) საბუთში მოხსენიებულნი არიან ვაზირნი, მრავლობით რიცხვში. XIII ს. II ნახევრამდე კი მეფის კარზე მხოლოდ ერთი ვაზირი ჩანს:

გამოცემა:
[24], ს. კაკაბაძე 95—99 (ც).

[...]|[1] [დაიფ]იც(ე)ს, რომე ებუ(?) მამასა ჩე[მსა][...]|[2] არცა ვყ(მო)ბივართ, ვითა [±12]|[3] სურამელსა თან წაყვა ლიხთ[იმერეთს და რაიცა]|[4] ყმისა ჩ(უ)ენდა სამსახური არს გ(ა)მუშ(ა)ებდი [±4]|[5] [±12] ჩქომ.

ქ. მოვიდა ჩუ(ე)ნდა სამსახურ(ა)დ, მერ|[6]მე შინვე წ(ა)მოვიდა, შეიპყრა ქელ-თა და მიგ(უა)რა|[7] საჭრეთელსა დ(ა) თ(უ)ალთა დაწვ(ა)სა ლმონებ|[8]ულიყო და თავი ეყიდა. მაჩაბელსა ესხნა.|[9] ჭურები და გ(უ)დაი და დრემე კარ-გი და(ა)თხრე|[10]ვინა. დ(ა)სა წა(ა)ლებინა საჭრეთელსა რე(ა)ი ჭური.|[11] ორი ჭური დარჩა დ(ა) იგი ბნ(ა)ვი(ს)სა წა(ა)ლები|[12]ნა.

II კეჲი ამ ყ(უ)ელასა მისგ(ა)ნ ნ(ა)ქმარსა ემდურ||[13]ოდ(ა) მამ(ა)ი ჩუ(ე)ნი.

მერმე მდივნისაძემ დ(ა) დედამა ჩ[უ]|[14]ენმა ქე დ(ა)იზავნეს და მოსცა ამისი ჩაქი მამა|[15]ჩუ(ე)ნსა: რ(ა)ც ჩემგ(ა)ნ დ(ა)გმ(ა)რთებია, რ(ა)ცა ძმობი[სა]|[16]-

---

1 [დაიფ]იც(ე)ს] აცისა კ. რომე] რაიმე კ. მამასა ჩე[მსა]] მამაი ჩუ[ენი] კ. 2 ვყმობივართ ვყჩიბივრთა (?) კ. 4 ყმასა კ. ჩუენი კ. გამ(ო)უშ(უ)ებდა კ. 5 ჩქომ] ქათამაძე კ. ქ.—კ.6 შინ(ა)ვე კ. წამოუეიდა კ. ქელთა კ. 7 საჭრეთელს კ. დ(ა)თ(უ)ალთა] დ(იო)ფ(ა)ლთა კ. დაწვას კ. ჰმონებულიყო კ. 10 დასა]და კ. წალებინ(ა) კ. საჭრეთელს კ. რეა კ. ჭორი ნსხ., ჭორური კ. 11 ორი— კ. ბ(ა)ნვ(ი)სა წალებინა კ. 14 მუსცა ნსხ. კ.

თუის არ გ(ა)მიშ(უ)ია, დ(ა)მ(ა)ურვებელი ვარ. თ(უ)ით|17 [მ დ ი] ქ ი ს ა ძ ე ს ა პირითა მოსცა დ(ა) მ(ა)ნ იცის.

შეიყარნეს|18 [ქ ა შ უ ე] თ ი ს ა მ თ (ა) ე (ა) რ მ ო წ (ა) მ ე ს ა წ(ი)ნ დ(ა) შე-ფიცეს ე[რ]|19თმანერ]თსა უღ(ა)ლატოობ(ა)ი. გ(ა)ტეხა ფიცი|20 [თავისი]. დ(ა) ნუკ<ა>ეა მამასა ჩ(უ)ენსა თუ: ბ ნ (ა) ვ ი ს ი მე მამ[ე]||21ც და შენ ნურ(ა)სა მეცილები. ესე უთხრა, თუ: ნუ|22 ვიქთ, ღმერთო ჩემო. მამასა ჩ(უ)ენსა მეტ(ა)ღ დ|23იდით ქრთამით მამულსზედ დ(ა)უკრ(ა)ე[ს].|24 თუ შენ გეწყინების აზნ(ა)უ-რის ყმობ[ა±2]||25ეი აზნ(ა)ურის ყმებ(ი) დ(ა) მ(ა)მულის ნუ[±5]||26თ. ესემცა რ(ა)ღ მ(ო)უსმინ(ა), შე(ე)ყ(ა)რა ზ უ [ი ა დ ს ა]||27 დ(ა) ესე უთხრა თუ: მო-წ(ი)ფებულხ(ა)რ დ(ა) მ(ა)მი[სა შ]ენ|28ის სისხლთძებნ(ა)ი გმართებს. დ(ა)იფიც-ნეს|29 წმიდ(ა)ს კ(უ)ირიკეს-ზედ(ა) მამისა ჩ(უ)ენისა საკლავე[ა]||30დ დ(ა) ს[ა]მტე-როდ. ჩადგ(ა) ბ ნ (ა) ვ ი ს (ს) და გ(ა)ტეხ(ა) ქ (ა) შ უ ||31 ე თ ი ს ა მ თ (ა) ვ ა რ- III კეფი
მ ო წ (ა) მ ე ს-ზედ ფიცი. (ო)რნი ყმ(ა)||32ნი ჩ(უ)ენი დ(ა) ერთი სიძის(ა) ჩ(უ)ენი-ს(ა), ძ(ა)კით(ა) მ(ო)მ(ა)ვ(ა)ლ(ი),|33 მუნით აპოიარეს. ჰსდია დ(ა)ს(ა)პყრობ-ლ(ა)|34დ. ჩ(უ)ენი ყმ(ა)ნი წ(ა)მოუვიდეს დ(ა) ჩ(უ)ენისა სიძის [ყ]|35მ(ა)ი შეიპყრა დ(ა) ცხენისგ(ა)ნ გ(ა)რდა(ა)გდო.|36 მერმე წ(ა)ვიდეს ამისთ(უ)ის, თუ: იგი ჩუ(ე)ნი ცხენი|37 კიდე წ(ა)მოეიყვ(ა)ნოთ. გ(ა)მოვიდა ამისთ(უ)ის|38 დ(ა) ყმას ის(ა)რი უკრა. მისავე ცხენის წ(ა)მო|39ყვანის მეტი არცა რ(ა)ი შეუცოდებია და (ა)რცა რ(ა)ი მის|40 გულს სხ(უა)ი ღ(ა)ლ(ა)ტი ყოფილ(ა),ღმერთმ(ა)ნ|41 იცის. მეფეს(ა) და ვაძირთ(ა) (sic) პირით(ა) [[პირით]] სისხლ|42ი გ(ა)რდაგუჴდ(ა) დ(ა) გ(ა)ჩენილ იყო და გ(ა)რდ(ა)წყ(უ)ედი<ი>ლ|43 იყო ჩუ(ე)ნი საქმე. დ(ა) საზ(ა)ოი მიგეც და ჩაქი, ერთმ(ან)[ე]||44რთისთ(უ)ის უღ(ა)ლ(ა)ტობის(ა)ი, ვაზირთ(ა) პირით(ა).|45 ას-რე ჩ(უ)ენთ(ა)ნა აღ(ა)რ(ა)ი საქმე ედვა ზ (უ) ი ა დ ს ა.|46 პ(ა)ტ(ა)რ(ა)ი მისი ძმ(ა)ი ჩუ(ე)ნთანა იზრდებოდა დ(ა) ზ (უ) ი ა დ|47 მამ(ა)ს(ა) ჩუ(ე)ნს(ა) ახლევდ(ა), ოდეს-ცა შინ იყუვ(ი)ს.|48 ასეთი კაცი კლა მ(ა)გ(ა)ნ. შემოგმესისხ[ლ]|49ა და დ(ა)გ(უ)- IV კეფი
იწყო მტერობ(ა)ი ბიძ(ა)მა ჩ(უ)ენმა. რ(ა)|50ს მოეთ(უ)ლევდეთ: ჩ(უ)ენს(ა) მ(ა)-მულს(ა) შიგ(ა)|51 მიწ(ა)თ(ა)გ(ა)ნ კიდეგ(ა)ნ არ(ა)ი გ(ა)უშ(უ)ია. ხ(უა)სტ(ა)გი-ს(ა)|52 [პური]სა დ[ა] ღ[უ]ინისა მ(ი)სი არ ვი/ც/ით დ(ა) ს(ა)ხლი|53[±14]სი. დე-დ(ა)თ ძ(ა)რც(ე)იდიან|54 [±20 უკ]უ აგდიან[...]||55 ვიდეს და ვითა სასიკ(უ)დი-ლო|56 [±10] აგრე ცნეს. მოუკდეს მოსაკ|57[ლავად] და მაშინაცა მოკლვასა და I V კეფი

16 გ(ა)მიშ(ე)ია კ. ღმროებული ნსხ, დ(ა)მ(ა)ორვებელი კ. ვართ კ. თ(უ)ით]თუ კ. 17 [მდი]ქისაძისა კ. მესცა ნსხ. კ. 18 [ქამოე]თის კ. მთერმუწმესა ნსხ, მთ(ა)ე(ა)რმუწ(ა)მესა კ. 19 ოღლატოობი ნსხ, ოღ(ა)ლატობ(ა)ი კ. 20 ენოკაეა ნსხ. ენოკეა. კ. თო ნსხ, კ. ბან-ეისი კ. 21 ნორსა ნსხ, ნორასა კ. თო ნსხ, კ. 23 დიდითა კ. ქრთამითა კ. მამულსა კ. ზედა კ. დოკრე[ს] ნსხ, დაოკარე[ეს] კ. 24 თო ნსხ, კ. აზნაურსა კ. ყმობ[ა≈2]ეი] ყმა ობ[ოძე]ე(ი) კ. 25 აზნაურისა კ. მ(ა)მულისა კ. ნო ნსხ., კ. 25 [~5]] [განეახევბთ] კ. 26 შეყ(ა)რ(ა) კ. ზუ[იად-სა]]ზი[ად?] კ. 27 თო მოწფებოლხრ ნსხ, თო მოწიფებოლხარ კ. 27—28 შენისა კ. 28 სი-სხლთა კ. 29 კირიკესა ნსხ, კ. 30 ქმო | ეთისა ნსხ. ქაშოეთისა კ. ქაშუეთის+წისა კ. 31 ორ-ნი] იპყრნა კ. 32 ძაკითა] ძეკითა კ. 33 მუნითა ამოიარესა კ. 35 გ(ა)რდაგდო კ. 36 თო ნსხ, კ. 37 ამის(ა)თა კ. 38 წმოყეინის ნსხ, წ(ა)მოყეანისა კ. 39 რაი]რა კ. შეოცოდებია ნსხ, კ. არცა რ(ა)ი](ა)რც არ კ. 42 გაჩენილ(ი) კ. გ(ა)რდაუწყ(უ)ედილ(ი კ. 43 ერთმ(ანე)რთისთჳს კ. 44 უღ(ა)ლ(ა)ტუბის(ა)ი ნსხ, კ. 45 ზიადსა კ. 46 იზრდებუდა ნსხ. კ. ზიად კ. 47 უდესცა ნსხ, უდესაც კ. იყვის კ. 48 შემოგმესისხ(ლ)ა]შემოგ(ეიეიდა) მესისხ(ლ)ად კ. 51 არ(ა)ი] არ გაუშვა კ. ხ(ო)ს-ტ(ა)გისა კ. 52 [პური]სა დ(ა)ღ(უ)ინისა მ(ი)სი არ ვიცით]... სადღნისა (?) ამ(ა)რი კ. 55 სასიკუდილო კ.

დარჩ{ე}ნა{სა} გ(უ)|58[რ]ჩ(დ)ენ. და ვირჩით ამას(ა)ც სის(ლ)ხლად მამისა|59 ჩ(უ)-
ენის{ა}დ.

მერმე მუნითა შემოქცეულსა შემო|60ყროდა გ{ა}მგის შვილი ჩ(უ)[ე]ნი წ(ი)-
ნა დ{ა} მოპკ(უ}ე|61თის კელი. დ{ა} ვირჩი ამ{ა}სცა სისხლად.

მერ|62მე შეიპყრა მეზურე ჩ(უ}ენი, შეუზახა ზ ა ქ ა რ ი ა,|63 მერ(ე} ე ბ ე-
რ ი ს ძ ე აცემინა დ{ა} მოკ(უ)და მესამეს(ა} დ|64ღეს(ა}. დ{ა} ვერჩით ამასცა
სისხლ{ა}დ.

მერმე|65 რაი ჩ(უ}ენსა მამულს(ა} შიგა სხ{უა}ი აღარ იპოვნებო|66და, კ(ა}-
ცებს დ(ა)უწყო პყრ[ო]ბ(ა)ი დ{ა} მ{ი}სად /თ/ავს{ა}|67 ასყიდინებდის. ესეთი არც
V კეფი ყმ{ა}ი დ{ა} არც გლე||68ხი არ იპოვბის, თუმც არ ყ(უ)ელაი თავ̄(ა}სყიდ(ი)|69 იყო.
და ვირჩი ამ{ა}სცა. დ{ა} გუ{აუ}კაცუნა დ{ა} გა|70გ(უ}სხნა ა ტ ე ნ ი თ ა ც ა ყმე-
ბი წ{ა}მოგ{უ}ისხა. დედ{ა}მა ჩ(უ)[ენ]|71მა, მის[დი]თა ძმ{ა}თას{ა} წ{ა}გ{უა}სხნა.
ჩ(უ}ენი წასლ(ვა)ი ცნე|72ს დ{ა} წ{ა}მოგ(უ)იდგეს უკან, გ(უ)დივა ხ ო კ [ლ ე] |73 მ-
დ ი ს. ესე დ{ა}ეპირა: თუ ღმერთმ{ა}ნ შე[გუიწყალა]|74 დ{ა} დავიპყრნეთ, გ ი ო რ-
გ ი ს კელ[თ საუპატი]|75ოთ დედ(ა)ი მისი მივსცეთ, ჩ(უ}ენთ{ა} ყმათ[ა უპა]|76-
ტიოდ გ(ა)ვაკდევინოთ, ვსცეთ, გ{ა}ვძარცოთ|77 და ეგეთი ქ(უ)ე დავ(ა}გდოთ.
მ {ა} ჩ ა ბ ე ლ ი დ{ა} მს(ა}ხუ|78რნი დ{ა} ცხენ<ი>ნი ტყ(უ)ედ წ{ა}ვ(ა}სხნეთ.
ღმერთმა|73 [შეგვიწყა]ლნ(ა) ვერ მოგ(უ)ეწივნეს, თ{უ} არა ამას|80 [გუიპირ]ე(ბ}-
დეს. მერმე დადგეს ხ ო ვ ლ ე ს დ{ა} შემო|81ქცეულთ{ა} ყმათ(ა} უმზირა. დაი-
პყრნ(ა) ს{ა}მ|82ნი ყმ(ა)ნი. ერთი მომართებული გ{ა}ძარც(უა} დ{ა} კ{ა}უ|43შ(უ)ა,
III v ორნი თანა წამოიტანნა, ერთი გ{ა}ეპ{ა}რა და||84 [მა]ს თავი ასყიდინა. აღარ მოკ-
კეფი ლა. დ{ა} ვირჩი|85თ ამასცა ჩ(უ}ენდა სისხლ{ა}დ დ{ა} დედის{ა} ჩ(უ}ენის(ა}დ.|86
ერთი უნ(ა)გირი წ{ა}ულო დია კარგი, ას თეთრ[ა]||87დ ღირდა. მერმე პ{ა}ტონისა
ს უ რ {ა} მ ე ლ ი ს ი იყო. ზ {ა} |88 ქ {ა} რ ი ა წ(ა)მოვიდა კიდე და დაუწყო წყე-
ნ{ა}ი ს უ |89 რ {ა} მ ე ლ ს ა დ{ა} მამ{ა}ს{ა} ჩ(უ}ენს{ა} ს{ა}უბ{ა}რი, თუ შემინ|90-
დევ რ(ა)იცა შემიცოდებია შენთ(უ)ისო*. და მო|91ენდო მამ(ა)ი ჩ(უ)ენი. ესე
ყ{ოვ}ელი დ{ა}ივიწყ(ა} მისგ(ა}ნ ნ{ა}ქ|92მარი. შეიყ{ა}რნეს ც ი ხ ი ს მ თ ა ვ ა რ-
მ ო წ ა მ ე ს ა წინა|93შე და დ(ა)იფიცნეს. მოგ{უა}სხნეს ჩ(უ}ენც ბ ნ{ა}ვ ი (ს) ს.|94
მივენდუ(ე} გულმართლად. მოვიდა ზ {უ} ი |95 ა დ ი ც ა უ ლ ო ს. დ(ა)უწყეს
ქ(უ)ე-ქ(უ}ე კაცი|96(ს)ა გზ(ა)ვნ(ა)ი ერთმანერთს{ა} ამ(ი)სთუ(ი): მოვ{ა}ლ<ა>,|97
დავესხმი და დამამ{ა}რჯ(უ)ე კარ<ა>გ(ად}. და დაუდვა|98 იმედი. დ{ა} ვით{ა}
ქნა, აგრე და{ი}მარჯ(უ)ა. მოვიდეს|99 და დ{ა}გ(უ}ესხნეს. რ{ა}ი ცეცხლი შემო-

---

57 გვევრჩდენ] გ(უერჩნ)ენ კ. 58 ვერჩით კ. 60 გამგეს კ. მოპკ(უ)ეთ(ე)ს კ. 61 ვერჩი ამასაცა კ. 62 შეოზახა ნსხ. კ. 63 მერე ებერისძე] მისიბერისაძე კ. მოკდა ნსხ. კ. 65 იპუენებოდა ნსხ. კ. 66 პყრობ(ა)ჲ კ. და] — კ. 67 ასყინინებდის ნსხ. 68 თომც ნსხ. კ. 69 ვერჩი კ. დგოკაცონა ნსხ, დ(ა) გ(უა)ოკაცნა კ. 70 წმუგისხა ნსხ. 72ხუვ[ლე] | მდის ნსხ. კ. 73 თო ნსხ., კ. 74 [საუპატი]უთ ნსხ. კ. 75 [უპა]ტოუდ ნსხ, კ. 76 გ(ა)ე(ა)კდევინოთო კ. 77 ეგეთ კ. დ(ი)ე(ა)გდუთ ნსხ, კ. მსახორნი ნსხ, კ. 79 შეგვიწყა]ლნ{ა}] [იპრი] პან(ა) კ. მუგეწიენეს ნსხ. თო კ. 80 [აპირ]ე(ბ)-დეს კ. ხუელეს ნსხ. კ. 80—81 შემოქცეოლთ ნსხ. 82 მომ(ა)რთებოლი ნსხ. კ. 82—83 გ{ა}უშ{უ}ა ორნი] გოშაურნი კ. ნსხ. 83 ურნი ნსხ. წამუიტანნა ნსხ, კ. 84 [მა]თ კ. 85 ვ(ე)რჩით კ. 86 ონ(ა)გირი ნსხ, კ. წოლო ნსხ. წ(ა)ოლო კ. 87 პტუნისა ნსხ, პ(ა)ტ(რ)უნისა კ. 89 თო ნსხ, კ. 90 შენთვსო კ. მოენდუ ნსხ, კ. 92 მთავარ მუწამესა ნსხ. კ. 93 ჩუ(ე)ნც კ. ბ(ა)ნ-ვა)ს კ. 94 მევენდუ კ. 94 ზიადიცა ნსხ. კ. 95 დაუწყესა კ. 96 ამისთო ნსხ, ამ(ი)ს(ა)თო კ. 97 და] — კ. კარგ ნსხ, დაოდვა ნსხ. კ . 98 მუვიდეს ნსხ. კ. 99 რ(ა)ჲ კ.

* ამ სიტყვის შემდეგ დედანში გადახაზულია „მამ“.

გ(უ)იდვეს, იწვ|[100]იდეს მამ(ა)ი ჩ(უ)ენი და ბიძ(ა)ი ჩ(უ)ენი. ეთა მისგ(ა)ნ|[101] IV v
ნ(ა)ქმ(ა)რი იყო, აგრე მაგას(ა) არ ეწყინ(ა).|[102] მამ(ა)ი ჩ(უ)ენი მკუდარი ვენ(ა)ჯსა კაფო
შიგა ქ(უ)ე წვა.|[103] მივიდეს მ(ა)გისნი ყმანი ე ბ ე რ ი ს ძ ე მ ი ქ |[104] (აე) ლ ი დ(ა)
ნ ი ო რ ა და გ(ა)ძ(ა)რც(უ)ეს მკ(უ)<ა>დარი.[105] ერთი ფ(ა)რდ(ა)ვი, ერთი
ლი[±10]|[106]თნი ს(ა)ტიმოს[...]

102 მკოდარი ნსხ, მკდ(ა)რი კ. 104 დნიერა ნსხ, დ(ა)ნიერა კ. მკდ(ა)რი კ. 106 სატიმოს] ისოჭმ... კ.

44

[XIII ს.] დაწერილი მღვიმის კრებულისა ბასილი ალავერდელისადმი

დ ე დ ა ნ ი: ხი, Hd—1586; ეტრატი; 27—39×25. ნუსხა-ხუცური; გან-კვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი ადგილ-ადგილ: ბოლონაკლული, ბოლოში ასოები გადასულია და არ იკითხება სტრ. 26, 29—35.

საბუთს თარიღი არ უზის.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა წ ი ნ ა გ ა მ ო ც ე მ ა შ ი: XIII ს. (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: 1) პალეო-გრაფიული ნიშნებით საბუთი XIII საუკუნისაა; 2) აქ მოხსენიებულია მღვი-მის მოძღვარი ბასილი თავაური, რომელიც მოძღვრად იხსენიება 1200 წ. ახლო სანებში (იხ. აქვე, საბძ № 17 და [38], 69).

გ ა მ ო ც ე მ ა:

1) [51], ი. დოლიძე, № 22 (დ).

ქ. სახ(ე)ლითა ღ(მრთისა)ჲთა, მ(ა)მისა, ძისა და წ(მი)დისა ს(უ)ლისაჲთა, რ(ო-მე)ლი ერთღ(მრ)თ[ა]|[2]ებითა თაყუანისცემ(უ)ლი იპყრობს ყ(ოვე)ლთა და გ(ა)ნა-გებს, რ(ომლ)ისა დ(იდე)ბ(ა)ჲ და|[3] სუფ(ე)ვ(ა)ჲ აწ და უკ(უნით)ი უკ(უნისამდ)ე, ა(მე)ნ!

შეწ(ე)ვნითა და მინდობითა ყ(ოვლა)დ წ(მი)დ(ის)ა [უმეტ]|[4]ეს კ(ურთ)ხ(ეუ)-ლისა დ(ე)დ(ო)ფლისა ჩ(უჱ)ნისა ღ(მრ)თისმშ(ო)ბ(ე)ლისა და მ(არა)დის ქ(ალ)წუ-ლისა მ(ა)რ(ია)მისი|[5]თა, რ(ომელ)ი ცხორების მიზეზ გუჱქმნა ადამის ტომთა, ძალითა პატიოს|[6]ნისა ჯ(უა)რისა, ძელისა ცხორებისაჲთა, შეწ(ე)ვნითა და მ(ეო)ხ(ე)ბითა ყ(ოველ)თა ზე|[7]ცისა ძ(ა)ლთაჲთა, მ(ეო)ხ(ე)ბითა და შუამდგომე-ლობითა წ(მიდ)ისა წ(ინაჲს)წ(არმეტ)ყ(უჱ)ლისა, წინა|[8]მორბედისა და ნ(ა)თლის-მც(ე)მ(ე)ლისა ი(ოვა)ნესითა, შუამდგომელობითა მ(ო)ციქ(უ)ლთა|[9] და თ(ა)ვთა მ(ო)ციქ(უ)ლთა: პ(ე)ტრე, პ(ა)ვლე და ი(ოვა)ნე მახარ(ე)ბ(ე)-ლისაჲთა, მ(ეო)ხ(ე)ბითა და შუა|[10]მდგომელობითა წ(მიდა)თა მღდ(ე)ლთმოძღ(უ-ა)რთა: ბასილი, გრიგ(ო)ლი, ი(ოვან)ე ოქროპირი|[11]სა, ნიკო-ლ(აო)ზ და ყ(ოველ)თა თ(ან)ამოსაყდრეთა მ(ა)თთაჲთა, შუამდგომელობითა და შე|[12]წევნითა წ(მიდა)თა მ(ო)წ(ა)მეთა: წ(მი)დისა გ(იორგ)ის, თ(ევდორ)ე,

1 ერთღმრთაებით დ. 3 ამინ დ. 4 ჩუენისა დ. 5 გუექმნა დ. 7 წინასწარმეტყუელისა დ. 8 იოანესითა დ. 9 იოანე დ. 10 იოანე დ. 11 ნიკოლოზ დ.

დიმიტრი, პროკოპი, პანტელე|[13]იმონ, ეკატერინა, ბარბარა, ირინე და მარინაჲსითა და ყ(ოვე)ლ)თა მ(ა)თ თანა მ|[14]წყობრეთაჲთა, შუამდგომელობითა წ(მიდა)თა მ(ა)მ(ა)თა: ანტონი, საბა, ეფრემ,|[15] ონოფრე და წ(მიდა)თა მ(ა)მათა ჩ(უჱ)ნთა: ი(ოვან)ე, შიო და ევაგრესითა და ყ(ოვე)ლ)თა წ(მიდათ)ა|[16] ღ(მრ)თისათა, რ(ომელ)ნი ს(აუ)კ(უ)ნითგ(ა)ნ სათნო-ეყვნეს უ(ფალს)ა და ღ(მერთს)ა ჩ(უჱ)ნსა ი(ესუ) ქ(რისტეს)ა;

ყ(ოვე)ლ)თა წ(მიდა)თა|[17] შუამდგომელობითა და თავსდებობითა დაგიწერეთ დაწერილი ესე თქ(უჱ)ნ,|[18] ბასილი ალავერდელ მთ(ა)ვ(ა)რებისკოპოსსა, ჩ(უჱ)ნ, მღჳმეს დამკჳდრებ(უ)ლთა|[19] ყ(ოვე)ლ)თა კრებ(უ)ლთა, ერთს(უ)ლობითა ძმათა, დიდთა და მცირეთა ყ(ოვე)ლ)თავე, ერთმ[ა]|[20]ნერთისა გამოზრახვითა და ნებისმყოფლობითა: ბასილი მოძღ(უა)რმ(ა)ნ, მემ[ღჳ]|[21]მემ(ა)ნ ელია და ყ(ოვე)ლ)თავე ამის უდაბნოჲსა ძმათა, მ(ა)ს ჟ(ამს)ა, ოდეს დასდევ ს(ა)ს(ოე)ბ(ა)ჲ|[22] წ(მიდ)ისა ამის უდაბნოჲს(ას)ა მღჳმისა მ(ო)მ(ა)რთ და წ(მიდა)თა მ(ა)მ(ა)თა ჩ(უჱ)ნთა შიო და ევაგრესთ(ჳ)ს.|[23] პ(ირვე)ლ, თჳთ აქან(!) ნაზარდი იყ(ა)ვ, ჩ(უჱ)ნ ყ(ოვე)ლ)თა გუჱრდით და ყ(ოვე)ლ)თავე საკუთრებით ერთ|[24]სულობდი. და იწადნიერე, რა(ჲთა)მცა ს(აუ)კ(უ)ნოჲ სამლოცვ(ე)ლოჲ თქ(უჱ)ნი ამ(ა)ს უდაბნოსა|[25] შ(ინ)ა უკ(უნისამდ)ე გებ(უ)ლიყო. და მელქიზედეკ მაწყუჱრლისა, და ბასილი თავაურ[ისა|[26] ძე]თა, და ჭყონდიდლისა მწიგნობრისა ი(ოვან)ე, და სამოელის ბუცესთა [± 15 პი]|[27]რითა ჩ(უჱ)ნ, ყ(ოვე)ლ)თავე ძმათა გამოგჳცხადე. ჩ(უჱ)ნ, ვითა შ(ე)ნდა მომართ ს(ა)სო[ებაჲ]|[28] გუქონდა, ეგრე გაეიხარენით და სამწირე(ე)ლოდ [თქუჱნ]|[29] მოგაჴსენეთ, მღჳმეს შ(ინ)ა სახლი და პური უკ(უ)დ(ა)ვი [± 12]|[30] ფუძითა ყ(ოვ)ლითურთ, და აგარას ვენაჴი და [± 14 სახ]|[31]ლი, რ(ომლ)ითა ჩ(უჱ)ნ შევსჯერდით და ვითა დიდ[± 20]|[32]რელთა საკურთხ(ე)ვ(ე)ლთა წესსა დარ [± 20 გა]|[33]ვაჩინეთ მწირვ(ე)ლ(ა)დ თქ(უჱ)ნთ(ჳ)ს[± 21]|[34]ვითა არა [± 40]|[35] ჩ(უჱ)ნ ესრე[თ][...].

---

15 ჩუენთა დ. იოანე დ. 16 ჩუენსა დ. 17 თქუენ დ. 18 ჩუენ დ. 22 ჩუენთა დ. 23 ჩუენ დ. გუერდით დ. 24 თქუენი დ. 25 მაწყუჱრელსა ნსხ, მაწყუერელსა დ. თავაურ[ისა ძე] თა] ალავერდელისა დ. 26 იოანე დ. [პი]რითა] რითა დ. 27 ჩვენ დ. ჩუენ დ. ვითა შენდა] და დ. ს(ა)სო[ებაჲ]] სასო... დ. 28 თქუენ დ. 29 უკ(უ)დ(ა)ვი] უკდეთ დ. 30 [სახ]ლი]...ლი დ. 31 ჩუენ დ. 32 [...გა]ვაჩინეთ] ვაჩინეთ დ. 33 თქუენთჳს დ. 34 ჩუენ დ.

45

[XIII ს. ბოლო] დაწერილი ბექა მანდატურთუხუცესისა კახა თორელისადმი

დედანი. ხი, Hd—11625; 49×12,5; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; ძლიერ დაზიანებული: აკლია თავი და მარცხენა ნახევარი: საბუთის თითო სტრიქონში ყოფილა საშუალოდ 70—75 ასო. აქედან. შემორჩენილია მარჯვენა მხარეზე 35—38 ასო, ე. ი. ზუსტად ნახევარი.

საბუთის დათარიღება წინა გამოცემაში: 1285—1308 (თ).

წარმოდგენილი დათარიღების საფუძველი: მასში მოხსენიებული პირები.

1) [42], ე. თაყაიშვილი, № 3 (თ); 2) [19], ს. კაკაბაძე, 60 (ნაწყვეტი).

[ქ. სახელითა ღ(მრთისაი)თა, მამისა, ძისა და სულისა წ(მიდისაი)თა, მეოხებითა, შეწევნითა და თავსმდებობითა] ყ(ოვლა)დ წ(მიდი)სა ღ(მრთი)ს|[2][მშობელისა და მარადის ქალწულისა მარიამისითა, შუამდგომელობი]თა მოციქულ[თა], წ(ინაის)წ(არმეტ)ყ(უე)ლთა, მო[წამე|[3]თა მამათა, მღდელთმოძღუართა], ქალწულთა და ყ(ოვე)ლთა წ(მიდა)თაითა [ზეცისა და ქუჲყანისათა,|[4] რომელნი საუკუნითგან სათნო] ეყუნეს უფალსა ღ(მერთ)სა ჩ(უ)ენსა იესუ ქ[რის|[5]ტესა] [±30]სა და ზარზმისა ხატსა და გაქცეულისა [±6]|[6] [±23] [მეოხებითა მიქა]ელ მთავარანგელოზისაითა დაგიწე[რეთ|[7] და მოგაჴსენეთ ესე დაწერილი, მტკიცე და უქცეველი], უთუმცოი, დროდაუდებელი და მიზეზ[შე|[8]მოუღებელი, ყოვლისა ხლათისა და ილეთისა]გან უმიზეზოი თქუ(ე)ნ, კახასა, თქუ(ე)ნსა ცო[ლსა]|[9] [±5] [და შვილთა თქუენთა][±5]სა და [გამ]რეკელსა მე, ბექამან მანდატურთუხუცესმან, ჩ(ე)მმან|[10] [ცოლმან][±17] [შვილთა ჩუენთა]: სამცხისა სპასალარმან სარგის, ყუარყუარე|[11] [და შალვა][±18] [მოდაწერილე]ნი ყოფილან, ჩ(უ)ენი სახლი და თქუენი, ოდეს მა|[12][მაი ჩუენი] [±28] იყო. და მათი უკანით რაი მე დავრჩი, ჩ(უ)ენისა სახლისა|[13] [თავად]

1—4 ქ. სახელთა... რომელნი საუკუნითგან]... რომელი წი... მოციქული... წინასწარმეტყუელთა მოციქულთა და ყოველთა წმიდათა [რომელნი] თ. 4 ჩენსა (sic) თ. იესო ნს. თ. 5 [±30] სა-თ. ხატისათა თ. 6 მეოხებითა — თ. მიქელ თ. დაგიწერე თ. 7 და მოგაჴსენეთ... უქცეველი — თ. 7—8 მიზეზშემოუღებელი... ილეთისაგან] მიზეზ[ისა]გან თ. 8—9 ცოლსა ... გამრეკელსა] ცოლშვილსა თ. 10 ცოლმან... ჩუენთა]ძემან თ. 11 და შალვა მოდაწერილენი] ნათესავნი თ. 12 ჩუენი — თ. ჩენისა (sic) თ. 13 თავად... ეიყუნეთ — თ.

[±25] [ვიყუჱნით ე]რთმანერთისა მოყუარენი, მომჴმარებელნი, მეშუელნ[ი].|14 [±35]ძემან ჩემმ(ა)ნ თქუ(ე)ნი დაი შეირთო და ველარაჲ სიყუარულ|15[ით] [±32] [ვყ]ოფილიყვენით.

აწ, უკანის ჩუ(ე)ნ ვიმზახენით|16 [±35] [მა]თი ხ უ ხ უ ა ი და მოგეც დ ვერ ვითმე იყუნეს და კიდე გა|17[±35]ლი გარდაუშუით. აწ, ამას იქით, ვიყუნეთ ჰაგრევე|18 [ერთმანერთისა მოყუარენი, ეითა ამას წინ]ას ყოფილვართ გაუყრელ-ნი და მოდაწერილენი|19 [±35] [უ]ღალატოი და გამელეწელი ჯ̄ ჭ̄ე, ჯ̄ წე̄ და მეფეთა წ(ინაშ)ე|20 [±35] [მ]ოურავი, მთქუმელი და მნდომი მართლითა გუ-ლითა|21 [±35] და მოჴმარებისა მნდომი და მთქუმელი ჩემთა სასოებ|22[±35]თა გუერდით რაიცა საქმე გედვას, მართლითა სამართ|23[ლითა იურვოდეთ] [±23] [მყ]ოფი, თუ თქუ(ე)ნიცა მოყუარე იყოს და მე და იგი|24 [±32] [თქუ]ენსა და მას შუა ვიყო, თუ არა გიშუელო სახისა ჩე|25[მისა] [±30] და გიშუელო და ვითა ამას წინაით მოყუარენი და გა|26[უყრელნი] ვიყუნეთ. და მოგაჴმაროთ ჩემი სახლი|27 [±35] [გულ]მართლად რაიცა ვიცოდე და არ გაგიმჟღავნო|28 [±35] და უკეთე-სისა მნდომი.

და რაიცა დამიწერია და მო|29[მიჴსენებია] [±25] ღ(მერთ)ო, ღ(მერთ)ო, ღ(მერთ)ო, მამა(მა)ნ, ძემან და სულმან წ(მიდამა)ნ|30 [±35] და ძალმან და ზ ა რ-ზ მ ი ს ა ხატმან და ა ნ ჩ ი ს ა ხატმან ქ|31[რისხოს][±29]თა, ანუ სიტყუით რაჲ გამოგაჩნდეს, ანუ საქმით|32 [±24] [სიტყუითა, ანუ] საქმითა ესე დაწერილი გაგიტეხო, მას|33 [±35] უკა[ნ უბ]რალონი იყუნეთ, არცა თქუ(ე)ნი მკუიდრი თქუ(ე)ნ[ი]|34 [±34] [გ]ლეხი დაგიმჭიროთ, თუ რა [±77]|35 [±70][...].

დამტკიცება [ბექასი]:

‖36 [±15] სხს ქელითა მ(ა)მისა|37 [±15] მანდატურთუხუცესმა|38 [±10] [შემცვა]ლებელი ამაზე|39[±15] და მ(ო)მმადლ(ა) მე და ძა|40[±15]რს ღ(მრ)თის-მშო|41[ბელი] [±10].

---

14 [±35] და თ. 15 ყოფილვიყვენით თ. 16 მათი ხუხაი] და ზეხაი თ. ეითმე] ვერ ეითმე(?) თ. გა[±35]ლი] გან[საცდ]ელი თ. 18 [±35]ას] [ეთა წი]ნას თ. 19 [±35] [უღალატოი]ლატოი თ. ჯურის] ქრისტეს წინაშე ქრისტეს თ. 20 გულითაითა თ. 21 სასოებ [±35]თა] სასუმ... თ. 22 რაიც თ. 22—23 სამართლითა იურეოდეთ [±23] მყოფი] სამართლოეი თ. 24 არა] რა თ. სახესა ჩემსა თ. 25 განუყრელნი თ. 26 მოგაჴმარო თ. 27 რაიც თ. 28 მდომი თ. რაიც თ. მო-მიჴსენებია] მოგაკლო თ. 29 ღმერთო — თ. 30 ჰრისხოს... თა] და თუ თ. 32 [±24] სიტყუითა ანუ] და თ. 33 -ბრალონი — თ. ... ვიყუნეთ თ. არც თ. 34—35 გლეხი... ±70] დაუკლებ[ელი] და მიმგურელი და თუ არა...თ. 36—41 [±15] სხს ქელითა... ღმრთის-მშობელი — თ. 37 მანდა-ტორთოხოცესმა ნხ.

46

[XIII ს. ბოლო]. დაწერილი ქაქანასი ქვათაჯევისადმი

დ ე დ ა ნ ი: ხი, Ad—9; ეტრატი; 34,5×17; განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი; ძლიერ დაზიანებული, განსაკუთრებით მარჯვენა კიდე, ტექსტის ბოლო ნაწილი დალაქავებულია.

საბუთს თარიღი არ ახლავს.

ს ა ბ უ თ ი ს დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ა ს ხ ვ ა გ ა მ ო ც ე მ ე ბ შ ი: 1) 1299 ახლო დრო (ჟ); 2) XIII ს. მიწურული (დ).

წ ა რ მ ო დ გ ე ნ ი ლ ი დ ა თ ა რ ი ღ ე ბ ი ს ს ა ფ უ ძ ვ ე ლ ი: მიქელ სურამელის მამა — ბეგა სურამელი, XIII ს. II ნახევრის მოღვაწე, საბუთის მიხედვით ცოცხალი აღარ ჩანს: სურამელთა გამოსაღებისაგან სოფლის განთავისუფლებაზე ქაქანა მხოლოდ ქმრის — მიქელის დასტურს ღებულობს.

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი:

1) [54], თ. ჟორდანია, 170—171 (ჟ); 2) [50], ი. დოლიძე № 30 (დ).

ქ. სახელითა არსებად ცნობილისა [და არსებადაუბადებელისა]|[2] მამისა, ძისა და სულისა წ(მიდი)საითა, მეოხებითა და შეწევნითა ყ(ოვე)ლ(ა)დ|[3] უხრწნელისა დედოფლისა ჩუენისა ღ(მრთ)ისმშობელისა და მარადი|[4]სა ქალწულისა მ ა რ ი ა მ ი ს ა ი თ ა, შუამდგომელობითა წ(მი)დათა ზეცისა ძალთა|[5] მთავარანგელოზთა: მ ი ქ ე ე ლ, გ ა ბ რ ი ე ლ და მისა შემდგომთა ძალთაითა,|[6] მეოხებითა და ძალითა ყ(ოვე)ლთა ნაშობთა უმეტესისა წ(მიდ)ისა წინაისწარმეტყუელისა,|[7] წინამორბედისა და ნათლისმცემელისა ი(ოვა)ნესაითა, ძალითა და შეწევნითა|[8] რ(ო)მელი მიეყრდნა სერობასა მასა მკერდსა მაცხოვრისასა, წ(მიდ)ისა ი (ო ვ ა) ნ ე |[9] მახარებელისა და ღ(მრ)თისმეტყუელისაითა, წ(მიდ)ათა და ყ(ოვე)ლად ქებულთა მოციქულთა, |[10] მოწამეთა, მღრდელთმოძღუართა, წინასწარმეტყუელთა ნეტართა მამათა და|[11] მამათმთავართა, მოწესეთა და მეუდაბნოეთაითა, და რ(ო)მელნი საუკუნითგან|[12] სათნო ეყუნეს უფალსა ღ(მერ)თსა ჩუენსა და სათნო-ყოფად არიან,|[13] ამათ ყ(ოვე)ლთა ძალითა, შეწევნითა და მეოხებითა წ(მიდ)ისა და ღუაწლ-მრა|[14]ელისა, მჴნისა, ახოვნისა მჴედრისა გ (ი ო რ გ) ი კ ა ვ თ ი ს ა ი თ ა, ესე|[15] დაწერილი დაგიწერე და მოგაჴსენე თქუენ, [ყ(ოვლა)დ ძლიერსა ღ(მრ)თ]ის]|[16]მშობელსა, მე, ს უ რ ა მ ე ლ ი ს ბ ე გ ა ი ს შვილის მ ი ქ ე ლ ი ს ცოლ-

---

1 [და არსებადაუბადებელისა] — ჟდ. 2 წ῀ისათა ჟ. წმიდისათა დ. მეუხებითა ნსხ. 2—13 მეოხებითა და შეწევნითა... ამათ ყ(ოვე)ლთა ძალითა, შეწევნითა — ჟდ. 4 შუამდგუმელობითა ნსხ. 6 მეუხებითა ნსხ. 8 მაცხუერისასა ნსხ. 13 მეუხებითა ნსხ. ღუაწლმრაელის ჟდ. 15 ყ(ოვლა)დ ძლიერსა ღ(მრთ)ის] ძლიერს კათოლიკეის ღთის ჟ, ძლიერს ქვათაჯევის ღმრთის დ.

მან|[17] ქ ა ქ ა ნ ა მ ა ნ, სოფელი ნ ო ს ტ ე, მ ი წ ო ბ ლ ი ს ძ ე თ ა გ ა ნ შემოწირული.|

[18]და, ვითა მათგან ჴელმოჴსნით შემოწირულს[ა] [მართებდა, იყო]|[19] უსაქმოი და საქმეუდებელი. ს უ რ ა მ ე ლ თ ა და ჟამ[თა სიავისაგა]|[20]ნ უდები დასდებოდა და უსაქმოი სასაქმოდ შექ[მნილიყო]|[21] მათთა ჴელოსანთაგან. და დავხედენ ესე, რ(ო)მე არცა სას[ულიერო]|[22]დ და არცა საჴორციელოდ არა სჯობდა, ს უ რ ა მ ე ლ თ ა [სახლისა მა]|[23]თისა, არცა მრთელთა და არცა მიცვალებულთაი(უ)ის. და შევახუეწე|[24] და მოვაჴსენე ჩემსა ქმარსა მ ი ქ ე ლ ს, და გამოვი[ღე ჩემითა ჴე]ლით]|[25] ნაქმარი საფასი თეთრი და მოვაჴსენე იგი და გამოვიღე ნ ო ს ტ ე ს|[26]რული სრულად, უსაქმოდ და შეუვალად ს უ რ ა მ ე ლ თ ა და მათთა ჩამომავალთა|[27]გან, ვითა არაი ვის რაი საქმე სდებია ქ ვ ა თ ა ჴ ე ვ ი ს ღ(მრ)თისმშობლისაგან|[28] კიდე. და მისთა ჴელოსანთაგან გამოვიღე ბარათის ყუელაისაგან,|[29] არაი ბარათი შევიდოდეს ს უ რ ა მ ე ლ თ ა სახლის(ა)გან და არცა მათთა ჴელო|[30]სანთაგან, არცა თეთრისა ბარათი, არცა მათისა სახლის ულუფისა|[31] ბარათი, არცა გენდგაი, არცა ურმის ზიდვაი, არაისთანაი არა,|[32] თუინიერ ამისგან კიდე, რაი ჴეობაი გამოვიდოდეს და შეიყრებოდეს||[33] საჴნავსა და სამკალსა, გამოჰყვებოდეთ. verso

და ესე პატრონმან|[34] მ ი ქ ე ლ ც ა იპირიანა და ისმინა აჯაი ჩემი. და ამას ზედა შემი|[35]წყალეს ქ ვ ა თ ა ჴ ე ვ ე ლ თ ა და გამიკუეთეს ტაძრად მიყვანება|[36]სა დღესა ალაპი სამწიროით სახლით. და რაიზომიცა|[37] მღრდელი არის, ჟამსა სწირვიდენ და ალაპი გარდაიჴდე|[38]ბოდეს სრული და უკლები, ს უ რ ა მ ე ლ თ ა ცოცხალ[თა და მიცვალებულთა სა]|[39]ლოცავად და ჩემ ცოდვილისა სულისა სალოცავად. შემი|[40]წყალეს და ესე საუკუნოი წირვაი და ალაპი გამიკუეთეს დღ|[41]ესა ტაძრად მიყვანებასა, ამისასა გასრულებასა და არშეცვალებას[ა]|[42] შინა.

ვინცა დამაკლოს, ჰრისხავსმცა ესე ყ(ოვ)ლად წ(მი)და[ი ღმრთი]|[43]სმშობელი და ჩემთამცა ბრალთა მზღველი არის [და შემცოდე]|[44] ქ რ ი ს ტ ე ს ა!

და ვინ დაამტკიცოს, ღ(მერ)თ(მა)ნ ყოველი [ბრძანებული]|[45] და გაგებული მისი დაამტკიცოს!

დ ა მ ტ კ ი ც ე ბ ე ბ ი:

1. ქ ა ქ ა ნ ა ს ი:

ქ. ამ[ა დაწერილისა]|[46] დამამტკიცებელი ვარ, ამისმან ძალმან!|

2. მ ი ქ ე ლ ს უ რ ა მ ე ლ ი ს:

[47]ქ. მე, ს უ რ ა მ ე ლ ი ც ა, დამამტკიცეპელი|[48] ვარ [...].

---

17 მიწობლისძეთაგან] მიღობლი(?) სიძეთაგან ედ. 18 შემოწირულ... ედ. მართებდა, იყო]— ედ. 19 სერმელთა(?) ე. ჟამ[თა სიავისაგან]ნ — ედ. 20 შექ[მნილიყო] შეგ...მალთა ე. შე[ქმნოდა] დ. მათთა]მალთა ე. 21 დავხედენ] დავრედენ(?) ე. არცა] ალარა ე, არა დ. 22 სჯობდა] სძეობდა (სდებოდა) ე. [სახლისა მა]თისა]... თის ედ. 23 მიცვალებულთა(თჳს) ე. შევახვეწე(?) ედ. 24 ჩემს ქმარს ედ. [ჩემითა ჴელით] ნაქმარი] ჩემ... ნაქმარ ედ. 25 თეთრი] — ე. 30 თეთრის ედ. 31 გენდგაი(?) ე, გენდვა[ება]ი დ. 32 თჳნიერ ე. ამისაგან დ. 33 საჴნავს ედ. სამკალს ედ. 36 მიყვანებას დღეს ედ. სამწიროით სახლით] გარდაიჴდებოდეს დ. 37 ალაპი + სამწიროით სხლით (სახლით) და რაიზომიცა მღრდელი არის ჟამსა სწირვიდენ და ალაპი ე. ალაპი+,სამწიროით ს[ა]ხლით დ. 39—45 შემიწყალეს და ესე საუკუნოი... გაგებული მისი დაამტკიცოს — ედ. 45 ქ. ამა დაწერილის]ქა... ედ. 46 ამისმან ძალმან — ედ. 47 ქ. მე]ქე მი (?) ედ. სურამელმცა ე. 46 ვარ+ამ ედ.

შემოკლებები

ენიმკიმ — აკად. ნ. მარის სახ. ენისა, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტის მოამბე.

ლაი — „ლენინგრადის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი": სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის ლენინგრადის განყოფილება.

მსკი — მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის.

სა — საისტორიო არქივი.

სის — ნ. ბერძენიშვილი, საქართველოს ისტორიის საკითხები.

სკ — საისტორიო კრებული.

სმ — საისტორიო მოამბე.

სმამ — საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე.

სმმ — „საქართველოს მუზეუმის მოამბე": აკად. ს. ჯანაშიას სახ. საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე.

სსმ — „საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი": საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ს. ჯანაშიას სახელობის საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი.

სცსა — „საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი": საქართველოს სსრ ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი.

ქწ — „ქართული წყაროთმცოდნეობა".

ხი — „ხელნაწერთა ინსტიტუტი": საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი.

ხიმ — ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე.

ЗВОИРАО—Записки Восточного отделения Императорского Русского Археологического общества

ИКИАИ—Известия Кавказского Историко-археологического института в Тифлисе.

ბიბლიოგრაფია

1. ბარნაველი თ., უფლისწულ დემნას ამბოხების თარიღისათვის: სმმ, XIX—A და XXI—B, 1957.

2. ბერძენიშვილი ნ., დოკუმენტები საქართველოს სოციალური ისტორიიდან, წ. I, თბ., 1940; წ. II, თბ., 1953.

3. ბერძენიშვილი ნ., მასალები საქართველოს ეკონომიური ისტორიისათვის, წ. I, თბ., 1938; წ. II, თბ., 1953; წ. III, თბ., 1955.

3ა. ბერძენიშვილი ნ., მიწათმფლობელობის ფორმებისათვის ფეოდალურ საქართველოში: სის, წ. III, თბ., 1966.

4. ბერძენიშვილი ნ., მცხეთის საბუთი XI ს-სა: სმმ, VI, ტფ., 1931, იგივე იხ. მისი: სის, IV, თბ., 1967.

4ა. სავაზირო ფეოდალურ საქართველოში: სის, წ. III, თბ., 1966.

5. ბერძენიშვილი ნ., ბერძნიშვილი მ., დოკუმენტები თბილისის ისტორიისათვის XVI—XIX სს., წ. I, თბ., 1962.

6. ბერძნიშვილი მ., ნიკორწმინდის „დაწერილი“: მსკი, ნაკ. 34, 1962.

7. ბურჯანაძე შ., ისტორიული დოკუმენტები იმერეთის სამეფოსი, წ. I, თბ., 1958.

8. გოზალიშვილი გ., ულუ-დავითის დროინდელი საეკლესიო კრების დადგენილება: სმ, I, 1925.

9. გრიგოლია კ., იმერული სიგელების შედგენილობის საკითხისათვის XVI—XVIII სს: სმმ, X—B.

10. გრიგოლია კ., ჯვაბრის შეწირულების წიგნის დათარიღების საკითხისათვის: სმმ, XII—B, 1944.

11. დონდუა ვ., საისტორიო ძიებანი, I, თბ., 1967.

11ა. ვახუშტი ბატონიშვილი, საქართველოს ისტორია, განმარტებული და შევსებული... დ. ზ. ბაქრაძის მიერ. ნაწილი პირველი, თბ., 1885.

12. ინგოროყვა პ., სვანეთის საისტორიო ძეგლები, ნაკვ. მეორე, ტექსტები, თბ., 1941.

13. კაკაბაძე ს., ანდერძი დავით აღმაშენებლისა, შიო მღვიმისადმი დაწერილი, თბ., 1912.

14. კაკაბაძე ს., არსენი ჭყონდიდელის ახლად მოპოებული სიგელი 1240 წ. ახლოს დროისა: სმ, II, 1925.

15. კაკაბაძე ს., ბაგრატ მეფე, XV საუკუნის რაჭა-არგვეთის მფლობელი, ტფ., 1913.

16. კაკაბაძე ს., გენეალოგია ბაგრატ VI აფხაზთა და ქართველთა მეფისა, ტფ., 1913.

17. კაკაბაძე ს., გენეალოგია დიდის ალექსანდრე მეფისა, ტფ., 1913.

18. კაკაბაძე ს., ვეფხის ტყაოსნის პრობლემის გარშემო: სმ, I, 1924.

19. კაკაბაძე ს., თორელთა გვარეულობის შესახებ, იხ. მისი: წერილები და მასალები საქართველოს ისტორიისათვის, წ. I, ტფ., 1914.

20. კაკაბაძე ს., თულასძეთა სიგელი დავით ნარინის მიერ გაცემული: სმ, I, 1925.

21. კაკაბაძე ს., ისტორიული საბუთები, წ. I—V, ტფ., 1913.

22. კაკაბაძე ს., კიდევ ერთხელ სვეტიცხოვლის აშენების თარიღზე: სკ, IV, 1929.

23. კაკაბაძე ს., XIII ს-ის I ნახ. საქართველოს კათალიკოსები, ტფ., 1913.

24. კ ა კ ა ბ ა ძ ე ს., XIII ს. საჩივრის წიგნი: სკ, III, 1928.
25. კ ა კ ა ბ ა ძ ე ს., მოხსენება განათლების სახალხო კომისრის სახელზე წარდგენილი, ჩრდ. კავკასიიდან არქივებისა და სამუზეუმო კოლექციების რეევაკუაციის შესახებ 1923 წ.: სმ, I, 1924.
26. კ ა კ ა ბ ა ძ ე ს., მცხეთის საკათალიკოზო მამულების გუჯარი 1447—1448 წწ. გიორგი IX-ის მიერ ბოძებული, ტფ., 1912.
27. კ ა კ ა ბ ა ძ ე ს., ორი საშემოსავლო ნუსხა თიანეთის ნაწილის და ერწოს საკათალიკოზო გამოსაღების X საუკუნისა: სკ, IV, 1929.
28. კ ა კ ა ბ ა ძ ე ს., ორი სიგელი XIII საუკუნისა: სმ, I, 1945.
29. კ ა კ ა ბ ა ძ ე ს., საარქივო საქმის შესახებ საქართველოში: სმ, I, 1924.
30. კ ა კ ა ბ ა ძ ე ს., სასისხლო სიგელების შესახებ: სმ, I, 1924.
31. კ ა კ ა ბ ა ძ ე ს., სიგელი მსახურთუხუცეს გრიგოლ სურამელისა 1250 წელს შიომღვიმისათვის დაწერილი, ტფ., 1918.
32. კ ა კ ა ბ ა ძ ე ს., შიომღვიმის სამი სიგელი, ტფ., 1912.
33. კ ა კ ა ბ ა ძ ე ს., შოთა რუსთაველი და მისი ვეფხისტყაოსანი, თბ., 1966.
34. კ ა რ ბ ე ლ ა შ ვ ი ლ ი ა., გუჯარი საქართველოს მეფის გიორგი III, 1170 წ.: გაზ. „ივერია", 1901, № 6, 7.
35. კ ე კ ე ლ ი ძ ე კ., ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, I, თბ., 1956.
36. პალეოგრაფიული ალბომი: „საქართველოს სიძველენი" II ტომის დამატება, რვეული, I, ტფ., 1909.
37. პალეოგრაფიული ალბომი: „საქართველოს სიძველენი" II ტომის დამატება, რვეული II, ტფ., 1920.
38. ჟ ო რ დ ა ნ ი ა თ., ისტორიული საბუთები შიო-მღვიმის მონასტრისა და „ძეგლი" ეპახანის ქვაბთა, ტფ., 1896.
39. საქართველოს სამოთხე, შეკრებილი ხრონოლოგიურად და გამოცემული... გობრონ მიხაილ პაელეს ძე საბინინის მიერ, პეტერბურღი, ჩყპგ წელსა.
40. საქართველოს სიძველენი, ე. თაყაიშვილის რედ., საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფო საზოგადოების გამოცემა, ტ. I, ტფ., 1899.
41. საქართველოს სიძველენი, ე. თაყაიშვილის რედ., ტ. I, წ. I, მე-2 გამოც., ტფ., 1920.
42. საქართველოს სიძველენი, ე. თაყაიშვილის რედ., ტ. II, ტფ., 1909.
43. საქართველოს სიძველენი, ე. თაყაიშვილის რედ., ტ. III, ტფ., 1910.
44. საქართველოს სიძველენი, ე. თაყაიშვილის რედ., ტ. III, დამატება, ტფ., 1926.
44ა. ე. სილოგავა, დავით აღმაშენებლის ანდერძი შიომღვიმისადმი (1123/1124 წწ.): „მრავალთავი", IX, 1981.
45. ს ო ს ე ლ ი ა ო., მასალები კლასობრივი ბრძოლის ისტორიისათვის ფეოდალური ხანის დასავლეთ საქართველოში XVII ს. მიწურულიდან XIX ს. 40-იან წლებამდე, თბ., 1969.
46. უ ჩ ა ნ ე ი შ ვ ი ლ ი დ., დოკუმენტები საქართველოს ეკონომიური ისტორიისათვის, თბ., 1967.
47. ფ უ თ უ რ ი ძ ე ვ., ქართულ-სპარსული ისტორიული საბუთები, თბ., 1955.
48. ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით. ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ. I, თბ., 1955.
49. ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ. II, თბ., 1959.
50. ქართული სამართლის ძეგლები, ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ, ტ. II, თბ., 1965.
51. ქართული სამართლის ძეგლები, ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ, ტ. III, თბ., 1970.
52. ქართული წერის ნიმუშები, პალეოგრაფიული ალბომი, შეადგინა ილია აბულაძემ, II გამოც., თბ., 1973.
53. ქრონიკები და სხვა მასალა საქართველოს ისტორიისა, შეკრებილი, ქრონოლოგიურად დაწყობილი, ახსნილი და გამოცემული თ. ჟორდანიას მიერ. წ. I, ტფ., 1892.
54. ქრონიკები და სხვა მასალა.., წ. II, ტფ., 1897.
55. შ ა ნ ი ძ ე აკ., დავით აღმაშენებლის მიერ შიო მღვიმისათვის დაწერილი ანდერძის დასაწყისი სიტყვები: „ჩვენი მეცნიერება", №8, 1924.

56. შანიძე აკ., ოქროფორტლითა (მხატვრობაში ხმარებული ერთი შერყვნილი ტერმინის გამართვისათვის): „საბჭოთა ხელოვნება", № 8, 1970.

57. შანიძე აკ., სვანური კულტის ტერმინი ჯგვრაგ: „მაცნე", ენისა და ლიტერატურის სერია, 2, 1973.

58. შანიძე აკ., ტამტ-აბრაგი: „საბჭოთა ხელოვნება", № 10, 1971.

59. შანიძე აკ., ქართველთა მონასტერი ბულგარეთში და მისი ტიპიკონი. ტიპიკონის ქართული რედაქცია: „ძველი ქართული ენის ძეგლები", 12, თბ., 1971.

60. შანიძე აკ., ძველი ქართულის ქრესტომათია ლექსიკონითურთ, I, ტფ., 1935.

61. შარაშიძე ქრ., სამხრეთ საქართველოს ისტორიის მასალები XV—XVII სს. თბ., 1961.

62. შოშიაშვილი ნ., XIII ს. საქართველოს ისტორიული ქრონოლოგიის საკითხისათვის: სმმ, XVIII—Б, 1954.

63. ჩუბინაშვილი დ., ქართული ქრესტომათია, I, ს. პ. ბურღი, 1863.

64. ცინცაძე ი., დავით მეფის სიგელი: სა, II, 1927.

65. ცინცაძე ი., თამარ მეფის გელათისადმი ბოძებული სიგელი: სა, II, 1927.

66. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. IV, სვინაქსარული რედაქციები XI—XVIII სს., გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ე. გაბიძაშვილმა, თბ., 1968.

67. ხახანაშვილი ალ., გუჯრები, ქუთაისი, 1891.

68. ჯავახიშვილი ივ., საქართველოს ეკონომიური ისტორია, წ. I, ტფ., 1930.

68ა. ჯავახიშვილი ივ., სოციალური ბრძოლის ისტორია საქართველოში IX—XIII საუკუნეებში, ტფ., 1934.

68ბ. ჯავახიშვილი ივ., ქართველი ერის ისტორია, წ. V, თბ., 1953.

69. ჯავახიშვილი ივ., ქართული დამწერლობათმცოდნეობა ანუ პალეოგრაფია, თბ., 1949.

70. ჯავახიშვილი ივ., ქართული სიგელთა-მცოდნეობა, ანუ დიპლომატიკა, ტფ., 1926.

71. ჯავახიშვილი ივ., ქართული სამართლის ისტორია, წ. I, ტფ., 1928.

72. ჯავახიშვილი ივ., ქართული სამართლის ისტორია, წ. II, ნაკ. II, ტფ., 1929.

72ა. ჯანაშია ს., შრომები, I, თბ., 1949.

73. Акты, собранные Кавказскою археографическою комиссиею: Архив главного управления наместника кавказского, т. I—VI, Тфл., 1866—1874.

74. Бакрадзе Д. З. Статьи по истории и древностям Грузии, СПБ, 1887.

75. Дондуа В., Писанье о вкладе Кахи Торели в Ркониский монастырь: ქწ, II, 1968.

76. Жордания Ф., Завещание царя Давида Возобновителя, данное Шио-Мгвимской лавре в 1123 г., Тфл., 1895.

77. Жордания Ф., К материалам по истории Грузии, XI—XII вв., М., 1895.

78. Жордания Ф., Описание рукописей Тифлисского Церковного Музея Карталино-Кахетинского духовенства, Тфл., кн. I, 1902, кн. II, 1903.

79. Какабадзе С., Грамота Арсения Чкондидского архиепископа ок. 1240 г.: სკ, II, 1928.

80. Какабадзе С., Грамота грузинского царя Георгия III по поводу восстания князей Орбели в 1177 г.: ИКИАИ, IV, 1926.

81. Какабадзе С., Грамота царицы Тамары Великой на имя Гелат от 1193 г.: ИКИАИ, т. III, 1925.

82. Какабадзе С. С., Грузинские документы Института Народов Азии АН СССР, М., 1967.

83. Натроев А., Мцхет и его собор Свети Цховели, Тфл., 1900.

84. Пурцеладзе Д. П. Грузинские дворянские грамоты, Тфл., 1881.

85. Пурцеладзе Д. П., Грузинские крестьянские грамоты, крепостные и судебные акты, грамоты и письма грузинских и персидских царственных особ, Тфл., 1882.

85а. Пурцеладзе Д. П., Грузинские церковные гуджары (грамоты), Тфл., 1881.

86. Сургуладзе И. И., Важный памятник истории грузинского права: „მაცნე", ფილოსოფიის, ფსიქოლოგიის, ეკონომიკისა და სამართლის სერია, 2, 1972.

87. Такайшвили Е. С., Сигель грузинского царя Баграта IV (1027—1072): ЗВОИРАО, т. IX, 1893.

87а. Труды V археологического съезда в Тифлисе, Тфл., 1981.

88. Brosset M. Additions et éclaircissements á l'Histoire de la Géorgie depuis l'antiquité jusqu'en 1469 de I.—C., SPb., 1851.

89. Brosset M., Histoire de la Géorgie, part. 1—2. SPb., 1849—1857.

90. Brosset M., Histoire de la Géorgie, depuis l'antiquité jusqu'au XIX siécle. P. 2. Histoire moderne, I—II livr. SPb., 1857.

91. Brosset, M., Explication de diverses inscriptions géorgiennes, arméniennes et grecques: Mém. de l'Acad., VI série, t. IV, livr. 4 et 5, StPb., 1839.

საძიებლები*

I. პირთა სახელები

აბაზასძე ქილა იხ. ქილა აბაზასძე
აბაზასძე ნავროზ იხ. ნავროზ აბაზასძე
აბესაისძე ხოვლეს მცხოვრები, შეწირული კავთისათვის გვ. 148:12
აბირონ იხ. დათან და აბირონ
აბრამ მიხრიკის ძე (მემღუიმე) 15:153
აბრამ||აბრაჰამ (ბიბ.) გვ. 156:4,6
აბრაჰამ „ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოზი“ 42:59
აბულათაისძე (ზნაკუას მცხოვრები) გვ. 40:27
აბულახტარი გვ. 42:40
აბულახტარისძე მგელა იხ. მგელა აბულახტარისძე
აბულეთ 29:27
აბულეთისძე ქირქიშ (თირქაშ) იხ. ქირქიშ აბულეთისძე
აბულეთისძე მოდისტოს იხ. მოდისტოს აბულეთისძე
აბულეთისძე ყარაბულა იხ. ყარაბულა აბულეთისძე
აბულეთისძე ძაგან იხ. ძაგან აბულეთისძე
აბუსერეთი (აბუსერისძენი) 40:24, 30
ადარნესე 11:32
ავაგ [მხარგრძელი] ათაბაგი 26:48; ათაბაგი და ამირსპასალარი 25:81
ავაგ ორბელი 19:70
ავაგ-სარგისი [მხარგრძელი] გვ. 154:9
აკვილა გვ. 152:25
აკროლა გვ. 152:26
ალავერდელი 29:11
ალავერდელის ძე მახარებელი იხ. მახარებელი ალავერდელის ძე
ალექსანდრე I (1412—1443), მეფეთა მეფე გვ. 157:5
ალი ამირა [ქალაქისა] 2:81
ამადა ხურამელი მსახურთუხუცესი და ქართლის ერისთავი 42:65
ანანა წმ. 15:105
ანდრია ხალოსი 2:37
ანდრონიკე [პროვინციის მეფე] დავით VIII-ის ძე, მელქისედეკის ძმა 42:53
ანტონ გვ. 154:17
ანტონ დავით აღმაშენებლის მწირველი გელათში გვ. 162:5
ანტონ დედისძმა [მელქისედეკ კათალიკოსისა] 2:37
ანტონ ჭყონდიდელი მთავარებისკოპოსი, მწიგნობართუხუცესი და პროტოუპერტიმოსი, ქრისტეს სწორი (ვაზირი) 20:4, 10, 19, 33, 50, 53, 90
ანტონ იშხნელ-ყოფილი, საწოლისა და საჭურჭლის მწიგნობარი 36:56
ანტონ წმიდა მამა 44:14
არვანბეგ საბაისძე 40:12,45
არიოზ 19:45; 20:81; სამგზის დაწყეული გვ. 152:24
არიშიანი 7:2,6
არსენ ბერი 8:5, 33, 36, 45, 63, 85, 98; დავითის განმანათლებელი 3:96, 99, 103; [დავით აღმაშენებლის] მოძღვარი გვ. 61:2; გვ. 63:10
არსენ კალმახელთა მწირველი (მღვიმეში) 17:20
არსენ მანგლელი 27:69; მანგლელი მთავარეპისკოპოსი გვ. 155:23
არსენ სამძივარი საწოლისა და საჭურჭლის მწიგნობარი 14:57
არსენ ქართლისა კათალიკოსი „ძრჟუეში სიწმიდისა მათისაი“ [მიქაელ კათალიკოსისა] 25:71

* საძიებლებში საბუთის დედნიდან გატანილ სიტყვაზე მითითებულია საბუთის რიგითი ნომერი და სტრიქონი (მაგ.: 42:15), ხოლო პირიდან გატანილ სიტყვაზე მითითებულია წიგნის გვერდი და სტრიქონი (მაგ.: გვ. 154:17).

არსენ ჭყონდიდელი 26:43; ჭყონდიდელ-მწიგნობართუხუცესი 26:6, 26; „ქრისტეჲს სწორი“, ჭყონდიდელ მთავარეპისკოპოსი და მწიგნობართუხუცესი 26:33; „ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოზი, მწიგნობართუხუცეს-ყოფილი, მღვიმესა მწირობად შემოსრული“ გვ. 121:2; „წმიდათა ღმრთისათა მიმსგავსებული, ქართლისა კათალიკოზ და მწიგნობართუხუცეს-ყოფილი და აწ მწირობითა წმიდისა უდაბნოსა მღვიმისასა შინა მყოფი“ გვ.123:35; მღვიმის მწირი 27:91; მღვიმის კრებულის ძმა 16:72

არსენ „ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოსი“ 26:37; 27:31; „წმიდა მეუფე და მოძღვარი, ქართლისა კათალიკოსი“ 27:46; „წმიდა მეუფე, ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოსი“ 27:68; „წმიდა მამადმთავარი, ქართლისა კათალიკოსი“ 27:85; მღვიმის კრებულის ძმა 16:72

არსენისძე ზარათს მცხოვრები, ხახულის ღმრთისმშობლისადმი შეწირული გვ. 143::14

არსლან ხეხელისა ძე, ეჯიბი ქართლის კათალიკოსისა 40:78

ასიბა [თორელი], ძმა კახასი გვ. 151:29

აფხაზეთნი, აფხაზთანი 20:63, 66

აქაბ გვ. 152:20

აქშემოჲსძე ზნაკუას მცხოვრები გვ. 40:37

ალბუღა [ვარამ გაგელის ძე] გვ. 143:21; გვ. 146:23, გვ. 147:5

ალმაშენებელი დავით გვ. 61:1

აჩეჩილი გვ. 43:8

ბაგრატ ალექსანდრე I-ის (1412—1443) ძმა გვ. 157:6

ბაგრატ III (975/978—1014) კურაპალატი 3:6

ბაგრატ IV (1027—1072) „აფხაზთა მეფე, ნებითა ღმრთისაჲთა ყოვლისა აღმოსავლეთისა კურაპალატი, ღმრთივ დიდებული, ძლიერი“ 2:136; კურაპალატი 2:58, 78, 141; „ნებითა ღმრთისაითა აფხაზთა მეფე და კურაპალატი“ 2:141; აფხაზთა მეფე და ყოვლისა აღმოსავლეთისა ნოველისიმოსი 4:38, 66, 67; მეფე გვ. 46,2

ბაგრატ იმერთა მეფე 41:54

ბაგრატ ძე კოსტანტინე III აფხაზთა მეფისა, აფხაზთა მეფე (921—946) 1:35

ბაგრატუნიანი გიორგი იხ. გიორგი ბაგრატუნიანი

ბაგრატუნიანი დავით იხ. დავით ბაგრატუნიანი

ბაგრატუნიანი თამარ იხ. თამარ ბაგრატუნიანი

ბათო 26:9

ბარბარა წმ. მოწამე 44:13

ბართლომე მოციქული 3:4

ბასილა და მზუიდა შვილი და ძმისშვილი კავთულა ბურჯულისა 18:3

ბასილ ალავერდელი მთავარებისკოპოსი 44:19

ბასილ ბერძენთა მეფე 2:12, 56, 60

ბასილ გიორგის გაზრდილი, მღვიმის კრებულის ძმა 17:21

ბასილ წმ. მღდელთმოძღუარი 44:10

ბასილ თავაური 44:25; მოძღუარი მღვიმისა 17:18; 44:20; მღვიმის კრებულის ძმა 16:70

ბასილ გიორგი ჭყონდიდლის მწირველის ნიკოლაოზის მამა 17:19

ბასილ მნათე (მღჳმისა) 16:70

ბასილ მემღჳმე 15:11, 44

ბასილ ტიმოთეს ძმა, მღვიმის კრებულის ძმა 16:71

ბასილ ტოხაჲსძე 15:19

ბასილ ჭყონდიდელი და მწიგნობართუხუცესი 25:97; ჭ-ი, მ-სი და პროტოჲპერტიმოსი 26:41

ბასილ კარაისძე 17:5, 17, 22; ძმა კუირიკესი და იოვანესი 17:14

ბახუტა ჯავახიშვილი ძე ქაიხოსროსი გვ. 159:11

ბეგა სურამელი 30:12, 41; გვ. 154—22; მსახურთუხუცესი, ძე გრიგოლისი გვ. 122:2; გვ. 123:18, 26; გვ. 124:1; ქართლის ერისთავი 27:20; გრიგოლის შვილი 27:105; მამა მიქელისა 46:16; იხ. ბექა სურამელი

ბერისძე 43:63

ბერონისძე მუხურას მცხოვრები, შეწირული ხახულის ღმრთისმშობლისადმი გვ. 143:27

ბექა [ჯაყელი] მანდატურთუხუცესი 45:9

ბექა [სურამელი] 29:11 იხ. ბეგა სურამელი

ბელე ქობულის ძე, ამირეჯიბი [დავით ნარინისა] გვ. 161:12; გვ. 162:3

ბივრიტელი ვახტანგ იხ. ვახტანგ ბივრიტელი

ბოგუერაისძე ხუცესი ტყირბელს მცხოვრები. ხახულის ღმრთისმშობლისადმი შეწირული გვ. 143:21

ბოჭოისძე ვეფხა იხ. ვეფხა ბოჭოისძე

ბრაჰი მიხითარაისძე დავითის შვილი 19:31, 36

ბრუკუაული ნიკოლაოზ იხ. ნიკოლაოზ ბრუკუაული

ბრუტაისძე დანგა იხ. დანგა ბრუტაისძე

ბულბაჲაისძე იოსებ იხ. იოსებ ბულბაჲაისძე

ბურჯული თევდორა იხ. თევდორა ბურჯული

ბურჯული კავთულა იხ. კავთულა ბურჯული

გაბოში გვ. 41:34

გაბრიელ და მიქაელ მთავარანგელოზნი 1:3; 28:6; გვ. 133:6; 31:4; 46:5

გაბრიელ „ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოსი“ 6:45

გამრეკელ [თორელი] 45:9
გამრეკელ მეჭურჭლეთუხუცესი 25:100
გარაყანისძე ცოტნე იხ. ცოტნე გარაყანისძე
გარისელაძისძე 16:26, 29; იოვანეს გამზრდელი 16:25
გეზი გვ. 152:18
გინდაბერი 16:74
გიორგი [აბულეთისძე], ძაგან აბულეთისძის ბიძა 31:21
გიორგი [I] მეფე (1014—1027) 3:7
გიორგი [II] (1072—1089), ბაგრატუნიანი, აფხაზთა და ქართველთა მეფე გვ. 46:1: ბაგრატუნიანი, „ძლიერი მეფეთა მეფე“ 6:43ა; ბაგრატუნიანი 6:41; კურაპალატი 3:31, 49; მეფე 6:51, 55
გიორგ [III] (1156—1184), „ბაგრატუნიანი ნებითა ღმრთისაითა აფხაზთა, ქართველთა, რანთა და კახთა მეფე, შარვანშა და შაჰანშა და აღმოსავალისა და ჩრდილოისა მპყრობელი“ 11:1—3; 12:1; დიდი მეფე 37:6, 22
გიორგი [IV] (1202/7—1222), ბაგრატუნიანი 23:1; ბაგრატუნიანი, აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მეფე, შარვანშა და შაჰანშა და ყოვლისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა ფლობით მპყრობელი 27:1—4; ლაშა 20:52; მეფე 21:19
გიორგი [VIII] (1446—1476), აფხაზეთისა და ქართლის მეფეთა-მეფე გვ. 157:21
გიორგი [აბულეთის ძე] ძაგანის ბიძა. ჰყავს შვილი ივანე 31:21
გიორგი, ალექსანდრე I-ის ძმა გვ. 157:6
გიორგი დემეტრე წირკნელისა და იოვანეს ძმა გვ. 112:2
გიორგი, ულუ დავითის ძე გვ. 154:7
გიორგი მღვიმის ბერის ბასილის გამზრდელი 17:21
გიორგი იშტიმახი მღვიმის ბერი 16:73
გიორგი მღვიმის კრებულის ძმა, დანიელ მანგლელის მამა 16:72
გიორგი მუშერის ძე 17:5, 8
გიორგი სოფრომისძე [დავით ნარინის] ზარდახნის მწიგნობარი 41:46
გიორგი ტოტებაისშვილი 30:13, 32
გიორგი ქოსაისძე 20:15, 67
გიორგი ჭყონდიდელი 17:19
გიორგი ქართლის კათალიკოსი 4:33, 42
გიორგი ქართლის მთავარებისკოპოსი 15:120, „უფლისა მიერ ქართლისა მთავარებისკოპოსი“ გვ. 156:30; „ქრისტეს მიერ ქართლისა მთავარებისკოპოსი“ 27:46, 69; 28:67: „წმიდა მეუფე, ქრისტეს მიერ ქართლისა მთავარებისკოპოსი“ 27:68; „ქართლისა მთავარებისკოპოსი, სულიერი მამა და მოძღუარი“ ძაგან აბულეთისძისა 31:13, 18
გიორგი (წმ.) 44:12; გვ. 123:37; 27:105; 41:23; „წმიდა და ღუაწლმრავალი, მჴნე და ახოვანი მჴედარი“ 46:14; წმ. გ—ი კაეთისა 30:39; 46:14
გიშელი გვ. 147:33
გოგლისძე ზარათს მცხოვრები, ხახულის ღმრთისმშობლისათვის შეწირული გვ. 143:14
გოგრაჭი 11:28
გოდერძი 11:29
გრიგოლ ვერხუაისძე 29:4, 20, 27, 34
გრიგოლ მაოკრებელი იხ. ნიანია გრიგოლ მაოკრებელისა შვილი
გრიგოლ „წმ. მღუდელთმოძღუარი“ 44:10
გრიგოლ სურამელი (სულას ძე) 27:81, 83, 103; 29:48; ქართლის ერისთავი გვ. 123:15; გვ. 124:2; 27:8, 43, 56, 62, 92; ერისთავთ-ერისთავი, ქართლის ერისთავი 27:22, 64, 76; მსახურთუხუცესი 28:7, 64; „დიდი მსახურთუხუცესი“ 28:47
გრიგოლ ტფილელი გვ. 157:1
გრიგოლ ჭარმაული ჭაჭნიასშვილი 42:7, 11 16, 56
გუარამ მამფალი 3:10, 13
გუარამაისძე გუირგუინა იხ. გუირგუინა გუარამაისძე
გუარამაისძე ვაჩე იხ. ვაჩე გუარამაისძე
გუერაისძე გვ. 149:8
გუნაფაისძე გვ. 42:29
გუირგუინა გუარამაისძე 40:75
გურგენ ერისთავთ ერისთავი 3:5
გურგენ მეფეთა-მეფე 3:6
გურზი ტოტებაისშვილი 30:13, 31

დაბნელილი სეფისა ზარდახნის მწიგნობარი 34:48
დავით [V, დემეტრე I-ის ძე] (1155) 7:1
დავით [აღმაშენებელი] (1089—1125) 8:1, 91, 140; გვ. 162:5; „დიდი დავითი“ გვ. 161:2; გვ. 162:8; „დიდი მეფე“ 11:6, 34, 60; „პანკრატიონ-დავითიანი, დიდი მეფეთა-მეფე“ გვ. 61:1-2; მეფეთა-მეფე გვ. 61:4; კურაპალატი გვ. 46:11
დავით [გარესჯელი] წმ. 27:89
დავით [VIII] ბაგრატუნიანი (1293—1311) „ნებითა ღმრთისაითა აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მეფე, შარვანშა და შაჰანშა და ყოვლისა საქართველოისა კელმწიფედ მპყრობელი“ 42:2—6; „ღმრთივგუირგუინოსანი, ძლიერი და უძლეველი მეფეთა-მეფე“ 42:55—56

დავით მღვდელი გვ. 159:12
დავით [ნარინი] (1235/47—1293) „დავით ბაგრატუნიანი რუსუდანის ძე, ნებითა ღმრთისაითა აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მეფე, შარვანშა და შაჰანშა და ყოვლისა საქართველოისა და ჩრდილოეთისა ფლობით მპყრობელი" 37:2—1; ძე რუსუდანისა. „ნებითა ღმრთისაითა, აფხაზთა, ქართველთა, კახთა და სომეხთა მეფე, შარვანშა და შანშა და ყოვლისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა მპყრობელი" გვ. 175:1—5; რუსუდანის ძე გვ. 163:2; გვ. 161:2; 26:32; გვ. 181:1; მეფეთა-მეფე გვ. 142:4; გვ. 161:5, 10
დავით [სოსლანი] მეფე (1188—1202) გვ. 80:13; 20:29, 51
დავით [ულუ] მეფე (1245/47—1270) 25:52, 95; გვ. 154:6; „ღმრთისა სწორი", მეფე 40:15
დავითის შვილი მიხითარაისძე ბრაჰი იხ. ბრაჰი მიხითარაისძე დავითის შვილი
დავითის შვილი მიხითარაისძე იოვანე იხ. იოვანე მიხითარაისძე დავითის შვილი
დავითის შვილი მიხითარაისძე მახარა იხ. მახარა მიხითარაისძე დავითის შვილი
დავითის შვილი მიხითარაისძე ოქრა იხ. ოქრა მიხითარაისძე დავითის შვილი
დათან და აბირონ 1:47; 15:106; 14:42; გვ. 152:17
დათანეთი 15:121
დათუის ძე ქორთას მცხოვრები, შეწირული ხახულის ღმრთისმშობლისადმი გვ. 143:26
დანგა ბრუტაის ძე, მწიგნობარი 11:117
დანიელ გვ. 112:3
დანიელ მანგლელი, მღვიმის კრებულის ძმა(?), გიორგის შვილი 16:73
დებორიანის ძე მეტეხარაში მცხოვრები გვ. 40:4, 8
დეკანოზისშვილი ზაზუტა იხ. ზაზუტა დეკანოზისშვილი
დეკანოზისშვილი იოანე იხ. იოანე დეკანოზისშვილი
დეკანოზისშვილი მარკოზა იხ. მარკოზა დეკანოზისშვილი
დეკანოზისშვილი პეტრე იხ. პეტრე დეკანოზისშვილი
დემეტრე ალექსანდრე I-ის ძე გვ. 157:6
დემეტრე მოძღვარი [მღვიმისა] 28:62
დემეტრე [I], დავითის ძე, მეფე (1125—1156) გვ. 62:8; გვ. 63:1, 7, 10; 8:46, 86; 11:7, 92
დემეტრე ტუხუაისძე, მოძღვარი 19:5
დემეტრე ფროშელი 40:74
დემეტრე წირკნელი გვ. 112:1; გვ. 113 16
დემნა 30:16
დემნა დეკანოზი (იწყურის საყდრისა) 40:85
დემნა [ჩაფქევასძე] .29:4
დეოკლიტიანე 20:83
დიმიტრი მეფე იხ. დემეტრე I
დიმიტრი მთავარმამა მემღვიმე გვ. 123:19
დიმიტრი წმ. მოწამე 44:12
დომენტი „ყოვლისა საქართველოსა დიდი მამამთავარი, ქართლის კათალიკოზი, პატრიარქი" გვ. 158:11; „ქრისტეს მიერ კურთხეული ყოვლისა საქართველოსა დიდი მამათ-მთავარი, კათალიკოზ-პატრიარქი, მეფეთა შარავანდედი" გვ. 159:24
დომენტიანე 20:82

ება კარაის ძე 18:9
ებერისძე მიქაელ იხ. მიქაელ ებერისძე
ევაგრე||ევაგრე (წმ.) 4:62; 11:23; 15:8, 55, 156; 16:10, 79; 20:32; 28:5, 13, 70; 31:9; 17:4; 44:15, 22; გვ. 133:16
ევრექისძე მეხურას მცხოვრები. შეწირული ხახულის ღმრთისმშობლისადმი გვ. 143:27
ეზეკიელი მამა ზარდახნის მწიგნობრის მიქაელისა 37:39
ეკატერინე ხერხეულისძის ასული გვ. 133:10
ეკატერინა წმ. მოწამე 44:13
ელარიონ გვ. 149:17
ელია მემღვიმე 15:137
ელია მემღვიმე 44:21
ელია მნათე (მღვიმეში) 17:20
ელია ურჩი გვ. 152:21
ელია ჰყავს ძე მათე. მღვიმის კრებულის ძმა 17:21
ემინელას ძე გვ. 161:5; გვ. 163:3
ეფრემ გვ. 42:3
ეფრემ (წმ.) 19:33; 44:14
ეფრემის ძე გვ. 42:12

ვაჩე გუარამაისძე, მსახურთუხუცესი კათალიკოსისა 25:10, 19, 24, 54, 67, 98
ვაშიბერასძე მაღლაკს მცხოვრები. ხახულის ღმრთისმშობლისადმი შეწირული გვ. 143:6
ვახტანგ ალექსანდრე I-ის ძე გვ. 157.5
ვახტანგ ბივრიტელი 1:24
ვახტანგ თულაისძე [დავით ნარინის] ზარდახნის მწიგნობარი 41:6, 13, 20
ვახტანგ მეფე [დავით ნარინის ძე] (1289—93) 41:2, 45, 51
ვახტანგ ზნაკვას მცხოვრები გვ. 10:25, 29, 33
ვაჟშამაისძე 15:23
ვაჰრამ [გაგელი] გვ. 152:2
ვერხუაისძე გრიგოლ იხ. გრიგოლ ვერხუაისძე
ვიფხა ბოჭოისძე 29:12
ზაზი [კახაბერის ცოლი] გვ. 39:5

ზაზუტა დადიანოზისშვილი ჰყავს ძმები: პეტრე, მარკოზ, იოანე გვ. 158:19
ზაქარია 43:62, 87
ზაქარია მღვიმის კრებულის ძმა 16:71
ზოსიმე გიორგი მუშერის ძის ძმა 17:6, 7, 9
ზოსიმე ივანის ძე ქართლის კათალიკოსის ჯვარისმტვირთველი 40:60
ზოსიმე მემღვიმე 17:19
ზოსიმე მწირველი კვირიკე კახთა მეფისა 16:14, 15, 17, 28, 39, 43, 45, 54, 57—59, 66
ზოსქლელი გვ. 42:31
ზჳადისძე 16:52
ზუიად 43:26, 45, 46, 94

თადეოზ მნათე მღვიმისა 28:7
თადეოზისი მარკოზ 40:76
თავაური ბასილ იხ. ბასილ თავაური
თავბრტყელი გვ. 41:32
თამარ ბაგრატუნიანი (1178/84—1207) „აფხაზთა და ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მეფე და დედოფალი და ყოვლისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა ფლობით მპყრობელი" 20:1—3; ბაგრატუნიანი 14:1; დედოფალი 19:74; მეფეთა-მეფე 19:54; „ღმრთისა სწორი მეფეთა მეფე" 19:27; 20::63, 90; გვ. 80:14, 17; 19:52, 56; 20:28, 51
თამარ (დავით ნარინის მეუღლე), ემენელასძის ასული გვ. 161:6; დედოფალი, მეუღლე მეფეთა-მეფის დავითისა გვ. 163:1, 3; გვ 164:1
თაყა 40:97
თევდორა ბურჭული, ძმა კავთულა ბურჭულისა 18:3
თევდორე ბერი მღვიმისა 16:74
თევდორე მემღვიმე 16:70
თევდორე მთავარი მემღვიმე 1:15
თევდორე მღვიმის მონასტრის ძმა 17:21
თევდორე მღვიმის კრებულის ძმა 16:72
თევდორე ქართლის კათალიკოსი გვ. 80:21; 15:116; 19:62
თევდორე ჩორაყისძე სეფის ზარადხანის მწიგნობარი 26:25
თევდორე (წმ.) 44:12
თეოდორე მომღვსოვტილი გვ. 152:26
[თორელი] გამრეკელ იხ. გამრეკელ [თორელი]
თორელი კახა იხ. კახა თორელი
[თორელი] სამმადავლა იხ. საჰმადავლა [თორელი]
თომა :თომაური სახლი 16:18
თულაისძე ვახტანგ იხ. ვახტანგ თულაისძე
თფილელი იოვანე იხ. იოვანე თფილელი
იაბერ ქოხაის ძე 20:15, 67
იაკობ დიდი მონასტრის (გელათის) დეკანოზი გვ. 142:6
იაკობ იწრელისძე (მწიგნობარი) 20:27
იაკობ უგანოისძე მეფის მწიგნობარი 42:46
იაკობ ძმა უფლისა 1:50
ია წამალაის ძე 18:9
იალმაგი გვ. 42:17
იბო ობლის ძე 40:89
იესე ჯავახიშვილი გვ. 158:16, 26
იესუ ქრისტე იხ. ქრისტე
ივანბერ წუერგრძელის ძე 16:33
ივანე 29:20
1. ივანე [აბულეთის ძე], ძე ძაგანისა 31:73
2. ივანე [აბულეთის ძე], ძაგანის პიძის — გიორგის შვილი 31:21
ივანე [სურამელი] სულას ძე გვ. 154:25; ძმა გრიგოლ სურამელისა გვ. 123:18; გვ. 124:1; 27:77, 104; მეაბჯრეთ-უხუცესი 27:14, 29
ივანის ძე ზოსიმე იხ. ზოსიმე ივანის ძე
ივლიანე და იუდა მგმობარნი წმიდისა სამებისა 16:82
ილარიონ დავით ნარინის მოძღვარი გელათში გვ. 176:8
ილარიონ ფავნელი, გამზრდელი პატრონთა [დავით ნარინის?] თამარის პწირველი გვ. 162:7
ინა უჩურის ძე 29:12
იოანე დადიანოზისშვილი ჰყავს ძმები: პეტრე, მარკოზა, ზაზუტა გვ. 158:19
იოვანე ალავერდელი 27:59
იოვანე გამზრდელი ზოსიმესი, კჳრიკე კახთა მეფის მწირველისა 16:16, 17, 25, 29, 31, 32, 37, 38, 39, 46, 48, 51
იოვანე სულიერი ბერი, დავით აღმაშენებელის მოძღვარი 8:37, 85
იოვანე დემეტრე წირკნელისა და გიორგის ძმა(?) გვ. 112:2
იოვანე ერისთავთა ერისთავი, მამა ძაგან აბულეთისძისა 31:12
იოვანე [ზედაზნელი] 16:9, 79; 20:31; 28:5, 10; 31:9; 17:4; 44:15
იოვანე ტფილელი ძმა კჳრიკე და ბასილი ქარაისძეთა 17:9
იოვანე კანდელაკი [გელათისა] გვ. 162:10, 15
იოვანე ლიპარიტის ძე 4:63; გვ. 39:3
იოვანე მაჩხოიტის ძე სეფის მწიგნობარი 31:54
იოვანე მაწყუერელი 25:90
იოვანე „წმ. მახარებელი და ღმრთისმეტყველი, რომელი მიეყრდნა სერობასა მას მკერდსა მაცხოვრისასა" 46:8—9; 19:10; გვ. 133:7; 20:82; 30:6; 40:7; 44:9

იოვანე ქართლის მთავარებისკოპოსი 23:6, 10; გვ. 112:4; გვ. 113:4, 22
იოვანე მთავარ-მამა მემლეიმე 11:5; 15:150
იოვანე მელქიზედეკის ჟამის მწირველი, მისი გაზრდილი 2:92, 101, 154, 160, 161
იოვანე მიხითარაისძე. დავითის შვილი 19:31, 36
იოვანე მონაზონი 6:39
იოვანე „ნათლისმცემელი, წინასწარმეტყველი, წინამორბედი, ყოველთა ნაშობთა უმეტესი" 1:4; 15:8, 54, 92; 16:7; 17:4; 19:9; 25:5—6; 28:3, 5; გვ. 133:6; 30:4; 31:9; 36:7; 40:6; 44:8; 46:6—7; გვ. 146:6
იოვანე მოძღვარი მღვიმისა 16:70
იოვანე მწიგნობარი, მწერალი 4:37
იოვანე ორბელი 19:73
იოვანე ოქროპირი, წმ. მღდელთ-მოძღვარი 44:10
იოვანე პატრონის [დავით ნარინის?] მწირველი გელათში გვ. 162:6
იოვანე საჭურჭლის მწიგნობარი 25:51
იოვანე ტოხაისძე||ტოხუაისძე||ტოხუაისძე 15:13, 39, 133, 135, 140, 146, 153
იოვანე ქართლისა კათალიკოსი 8:47, 57; 11:59
იოვანე ჭყონდიდლის მწიგნობარი 44:26
იოსებ ბულბაფაის ძე გვ. 147:4
იოსებ დაყუდებული გვ. 156:18
ირინე წმ. მოწამე 44:13
ისაკი მისი მწირველია მიქაელი (მღვიმეში) 16:71
ისკარიოტელი იუდა იხ. იუდა ისკარიოტელი
იუდა ისკარიოტელი 1:47; 2:128; 4:54; 14:42; 15:66; გვ. 152:18
იუდა და ივლიანე მგმობარნი წმიდისა სამებისა 16:82
იშტიმახი გიორგი იხ. გიორგი იშტიმახი
იშხნელ ყოფილი იხ. ანტონ იშხნელყოფილი
იწრელის ძე იაკობ იხ. იაკობ იწრელის ძე

კაენ 14:42; გვ. 152:18
კავაის ძე 14:23, 30
კავთულა ბურჯული, ჰყავს ძმა თევდორე და შვილი და ძმისშვილი: ბასილა და მშუიდა 18:2
კალმახელი 17:20
კასალის ძე გვ. 40:10
კატარაწის ძე მიქაელ იხ. მიქაელ კატარაძის ძე
კახა||კახო (თორელი). გვ. 146:21; გვ. 153:14, 23; გვ. 154:20, 23, 27, 33; 45:8; მეჭურჭლეთუხუცესი გვ. 154:9, 11, 13; ერისთავთ-ერისთავი გვ. 155:21; გვ. 156:5, 23, 28, 33; 157:23
კახაბერ გვ. 39:5
კეპოჲს ძე ზნაკუას მცხოვრები გვ. 40:31
კვინოპ გრძნეული გვ. 152:21
კვედუროს ძე გლეხი [სოფელ] მესხეთში გვ. 162:14, 30
კონსტანტი ბერძენთა მეფე 2:9
კორინთელი 1:23
კოროფხისშვილი გვ. 42:8
კოსტანტინე [III] (აფხაზთა მეფე, 892—921(?)) 1:36
კოსტანტინე მეფეთა-მეფე გვ. 158:7
კჳრიკაჲს ძე ბერი (მღუიმისა) 15:22, 74
კჳრიკე კახთა მეფე (კჳრიკე I, კახთა ქორეპისკოპოსი 893—918) 1:37; 11:30; 15:17, 19, 35, 38, 84, 126, 134, 136, 140, 146; 16:14, 61; „ძლიერი მეფე" 2:138
კჳრიკე მეფე (დისწული კჳრიკე მეფისა) 2:145
კჳრიკე საბეთის დამწერი 15:115
კჳირიკე ქარაის ძე 17:5, 14, 23
კჳირიკე 43:29
კჳპრას ძე [გელათისათვის] საღვინედ [შეწირული გლეხი] გვ. 162:30

ლატკა გვ. 42:10
ლეითი გვ. 44:1
ლიპარიტ [აბულეთის ძე] (ძე ძაგანისა) 31:73
ლიპარიტ ერისთავთ-ერისთავი 4:63
ლიპარიტეთი (საგვარეულო) 11:33
ლიპარიტის ძე იოვანე იხ. იოვანე ლიპარიტის ძე
ლომა ლომას ძე გვ. 111:7
ლომას ძენი გვ. 111:7
ლომი: ლომისეული ვენახი გვ. 149:9
ლომსა გვ. 42:15
ლუკა 2:30
ლუკა მემღვიმე 15:134
ლუკა მღვიმის კრებულის ძმა 16:72
ლუკა წილკნელი 15:44

მათე 2:30
მათე ელიას ძე (მღვიმის კრებულის ძმა) 17:21
მაკედონიოს სულისა წმიდისა მგმობარი გვ. 152:21
მამურჩა მეჭურჭლეთუხუცესი 26:60
მანგლელი დანიელ (მღვიმის კრებულის ძმა?) 16:73
მანენტო გვ. 152:23
მანინა შეჩუენებული გვ. 152:22
მარიამ [დავით ნარინის თანამეცხედრე] დედოფალი 41:2, 49
მარიამ „ყოვლად წმიდა, უმეტეს კურთხეული, დედოფალი ჩუენი, ღმრთისმშობელი და მარადის ქალწული" 44:3—4; „ყოვლად უხრწ-

ნელი“ 46:2—4; „უფროსად ქართველი“ 25:3; 30:2; გვ. 143:3; 45:2; 31:3; 28:3; 17:3
მარინა „წმ. მოწამე“ 44:13
მარკოზა დეკანოზისშვილი გვ. 158:19
მარკოზ თადეოზისი 40:76
მარკოზ (წმ.) 2:30
მატლაბნის ძე 16:52
მაქსიმიანე 20:84
მაჩაბელი 43:6, 77
მაჩხოიტის ძე იოვანე იხ. იოვანე მაჩხოიტის ძე
მახარა მიხითარაისძე დავითის შვილი 19:31, 35
მახარებელი ალავერდელის ძე 29:39
მახას ძე 40:73
მგელა აბულახტარის ძე 26:7, 14, 34, 43, 53
მდიქისაძე 43:13, 17
მელქიზედეკ ქართლის კათალიკოსი გვ. 22:11; 2:140, 143, 149, 154
მელქისედეკ მეფე 42:51
მინა 29:11
მიქაელ აფხაზი, ბერი (მღვიმისა) 16:70
მიქაელ ებერის ძე 43:103
მიქაელ ეზეკიელის ძე, ზარდახნის მწიგნობარი 37:39
მიქაელ ისაკის მწირველი (მღვიმეში) 16:71
მიქაელ კატარაწის ძე 21:18; 23:24
მიქაელ მემღვიმე 1:24
მიქაელ მთავარ-მამა მემღვიმე 8:31
მიქაელ და გაბრიელ მთავარანგელოზნი 1:3; 28:6; გვ. 133:6; 31:4; 45:6; 46:5
მიქაელ ქართლის კათალიკოსი 25:10, 66, 94
მიქაელ წმ. მამა გვ. 46:4
მიქაის ძე ქორთას მცხოვრები. შეწირული ხახულის ღმრთისმშობლისადმი გვ. 143:26
მიქელ ერისთავთ-ერისთავი გვ. 40:24; გვ. 43:23
მიქელ სურამელი შვილი ბეგასი 46:16, 24, 34, 47
მიქელ წინამძღვარი 27:212
მიწობლისძენი 46:17
მიწობლიძე ფარემუზ გვ. 133:9
მიხითარაისძე დავითის შვილი ბრაჰი იხ. ბრაჰი მიხითარაისძე დავითის შვილი
მიხითარაისძე დავითის შვილი იოვანე იხ. იოვანე მიხითარაისძე დავითის შვილი
მიხითარაისძე დავითის შვილი მახარა იხ. მახარა მიხითარაისძე დავითის შვილი
მიხითარაისძე დავითის შვილი ოქრა იხ. ოქრა მიხითარაისძე დავითის შვილი
მიხრიკისძე აბრაამ იხ. აბრაამ მიხრიკისძე
მოდისტოს [აბულეთისძე] მღდელთმოძღვარი 8:22
მომლა 29:7, 8
მომფესოეტელი თეოდორე იხ. თეოდორე მომფესოეტელი
მორბედის ძე გვ. 148:10
მუნტანოს გვ. 152:25
მუშერ იოვანეს მამა 16:46, 48
მუშერისძე გიორგი იხ. გიორგი მუშერისძე
მღილა გვ. 41:12, 20
მშვიდა შვილი ბერძულთა კავთელასი ან თევდორასი 18:3
მჭედლისძე რუეთს მცხოვრები 16:58

ნაესძე 30:14, 16, 21
ნავარქა შხროს მცხოვრები გვ. 41:14
ნავროზ აბაზასძე ამირეჯიბი და ამირახორი (მეფისა) 42:71
ნასრადს ასული, წირქვალელის ძის რძალი გვ. 43:24
ნერონ 19:46; 20:82
ნესტორ||ნისტორ 19:44; 20:81; „ღმრთისმშობლის მგმობარი“ 8:155; გვ. 80:2; გვ. 152:16; გვ. 162:32; 29:17
ნეჩრელნი გვ. 41:26
ნიანია ნიანიასძე 7:6; გრიგოლ მაოკრებელის შვილი 7:4, 6, 10
ნიანია ტოხაძსძე 15:13, 39
ნიკოლაოზ აწყურის მსახურთ-უხუცესი 40:82
ნიკოლაოზ ბასილის ძე, მწირველი გიორგი ჰყონდიდელისა მღუმეში 17:9
ნიკოლოზ [III] (1250—1283) „გლახაკი, ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოსი“ 28:50; 25::30; გვ. 155:11; 40:11, 63, 84
ნიკოლაოზ მამა დემეტრე წირკნელისა გვ. 112:2
ნიკოლაოზ ბრუცუაული მღვიმის კრებულის ძმა 16:72
ნიკოლაოზ „დიდისა მონასტრისა წინამძღვარი“ 26:45
ნიკოლაოზ მღვიმის კრებულის ძმა 16:72
ნიკოლაოზ მნათე 15:12, 44, 147
ნიკოლაოზ მღდელთმოძღვარი 44:10
ნიკოლაოზ საგდუხტისი, მღვიმის! კრებულის ძმა 16:73
ნიკოლაოზ საუწყეს ძმისწული 40:92
ნიკოლაოზ საწოლისა და საჭურჭლისა მწიგნობარი გვ. 176:36
ნიკოლაოზ ტოხაძსძე 15:13, 39
ნიკოლაოზ წილკნელი 15:127
ნიკოლაოზ ღუღუნა-ყოფილი (მწირი) 15:141
ნიორა 43:104
ნისტორ იხ. ნესტორ
ნიჩბელი 1:23
ნუშ გვ. 39:7

ობლისძე იბო იხ. იბო ობლისძე
ონოფრე წმ. მამა 44:15
ორბელი ავაგ იხ. ავაგ ორბელი
ორბელი იოვანე იხ. იოვანე ორბელი
ოროგინე და ნესტორ გვ. 124:19; გვ. 80:2; გვ. 152:16; გვ. 162:32; 29:17
ოტაბოღს ძე გვ. 42:6
ოქრა მიხითარაისძე დავითისშვილი 19:30, 35
ოქროპირ „გლახაკი, ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოსი“ 2:158
ოქურო განაყოფი ქუაფქუა ჯომარდისძისა 36:16, 18, 20, 21, 25, 29, 33

პავლე მოციქული 3:4; 16:8; 19:46; 38:43; 44:9
პავლე სამოსატელი გვ. 152:23
პანტელეიმონ წმ. მოწამე 44:12
პაპო: პაპოსეული სახლი გვ. 162:12
პატარ 20:41
პეტრე დეკანოზი გვ. 162:8
პეტრე დეკანოზისშვილი გვ. 158:19
პეტრე მოციქული 3:4; 15:100; 16:8; 19:46; პეტრე, პავლე თავნი მოციქულთა 44:9; მოციქულთა თავი 27:52
პოკრატი გვ. 152:25
პოლიხრონიოს გვ. 152:26
პროკოპი წმ. მოწამე 44:12

რატ სურამელი ერისთავთ-ერისთავი, ქართლის ერისთავი 11:38; 22:5
როინ ჯავახისშვილი გვ. 158:29; გვ. 159:7
რომანოზ ბერძენთა მეფე 2:53
როსტომაღსძე 16:50
რუსი 11:26
რუსის ძე გვ. 41:17
რუსუდან [მეფე] 26:31; გვ. 163:2; გვ. 164:2; 37:1; „ძლიერი და უძლეველი მეფეთ-მეფე“ გვ. 161:5; 26:9; „ღმრთისა სწორი პატრონი“ გვ. 142:4; „სულკურთხეული“ გვ. 175:2; 41:1

საბა გვ. 113:15
საბა წმ. მამა 44:14
საბაისძე არვანბეგ იხ. არვანბეგ საბაისძე
საბაოთ (უფალი საბაოთ) 38:4
სავდუხტ 16:73
სავოჯაღს ძე გვ. 41:30
სალოსი ანდრია იხ. ანდრია სალოსი
სალამი იხ. ხოჯა სალამი
სამაელ 19:47
სამებელისშვილი||სამებელასშვილი გვ. 176:20, 22, 26, 31
სამოელ (ბიბლ.) გვ. 153:18; გვ. 156:14
სამოსატელი პავლე იხ. პავლე სამოსატელი
სამძივარი არსენ იხ. არსენ სამძივარი
საპიფირა წმ. 15:105
სარბიელნი 31:39
სარგის [ჯაყელი] ათაბაგი 40:93
სარგის [ჯაყელი] სამცხის სპასალარი, ძე ბექასი, ძმა ყუარყუარესი და შალვასი 45:11
სარრა გვ. 156:7
სატურნიონი გვ. 152:25
საუნჯე, პყავს ძმისწული ნიკოლაოზ 40:91
საღირისშვილი გვ. 176:20
საშმადავლა [თორელი], ბიძა კახა თორელისა გვ. 147:15
სგოჯაღს-ძე გვ. 41:30
სვიმონ||ხიმონ მოგვი 15:106; გვ. 152:21
სვიმონ მღედელი გვ. 159:12
სოსლანი დავით იხ. დავით სოსლანი
სოფრომისძე გიორგი იხ. გიორგი სოფრომისძე
სტეფანეთი 16:40
სტეფანესძე 16:41, 53, 57
სჯმეონ მამა ს-ნ 10:48
სჯმეონ ბედიელ-ალავერდელი 8:123
სჯმეონ საკჳრველთმოქმედი წმ. 8:37,97
სჯმეონ მღვიმის კრებულის ძმა 16:73
სუიმონ ქოსაისძე 20:15
სულა [სურამელი] ქართლის ერისთავი 22:4, 10; ძე რატი სურამელისა 22:4; ქართლის ერისთავთ-ერისთავი 123:16; მამა გრიგოლ სურამელისა 123:16; 27:103
სუმბატის ძე ჰასან იხ. ჰასან სუმბატისძე
სურამელი პატრონი 43:3, 87, 89
სურამელი ამადა იხ. ამადა სურამელი
სურამელი ბეგა იხ. ბეგა სურამელი
სურამელი გრიგოლ იხ. გრიგოლ სურამელი
სურამელი ივანე იხ. ივანე სურამელი (სულას ძე)
სურამელი მიქელ იხ. მიქელ სურამელი
სურამელი რატ იხ. რატ სურამელი
სურამელი სულა იხ. სულა სურამელი
სურამელნი 46:19, 22, 38
სქელაეთი გვ. 42:25

ტარიკასძე (გლეხი) 1:14
ტბელი 11:38
ტიმოთე ძმაჲ ბასილისა, მღვიმის კრებულის ძმა 16:71
ტირლილუსძე ზარათს მცხოვრები, ხახულის ღმრთისმშობლისადმი შეწირული გვ. 143:15
ტოტებაისშვილი გიორგი იხ. გიორგი ტოტებაისშვილი
ტოტებაისშვილი გურზი იხ. გურზი ტოტებაისშვილი
ტოხაისძე ბასილ იხ. ბასილ ტოხაისძე

ტოხაძე||ტოხუაძე||ტოხუაისძე იოვანე იხ. იოვანე ტოხაძე||ტოხუაძე||ტოხუაისძე
ტოხაძე ნიანია იხ. ნიანია ტოხაძე
ტოხაძე ნიკოლაოზ იხ. ნიკოლაოზ ტოხაძე
ტოხაძენი 15:35, 89
ტოხუასძენი 15:126
ტოხუაძე დემეტრე იხ. დემეტრე ტუხუაძე
ტოხაძე 15:157

უგანოისძე იაკობ იხ. იაკობ უგანოისძე
ულაო (პულაგუ ყაენი) გვ. 146:32
უნდილაისძე 29:7
უშიშარაძე 15:24
უჩურისძე ინა იხ. ინა უჩურისძე

ფადლა I იხ. ფადლე კახთა მეფე
ფავნელი 1:9; 11:38; გვ. 122:7, 8, 13; 27:94
ფავნელი ილარიონ იხ. ილარიონ ფავნელი
[ფავნელი] ქავთარ იხ. ქავთარ [ფავნელი]
ფადლე კახთა მეფე (ფადლა I, კახთა ქორ-ებისკოპოსი (881—893) 1:37
ფანასკერტელი გვ. 147:33
ფარსმანისძე გვ. 42:27
ფეთა გვ. 43:7
ფერიზი (ფერისი) შვილი მგელა აბულახტარისძისა 26:8, 15
ფროშელი დემეტრე იხ. დემეტრე ფროშელი

ქავთარელი გლეხი ციხედიდს 29:9, 19, 67
ქავთარ [ფავნელი] 1:10
ქაიხოსრო ჯავახისშვილი პყავს შვილი ბახუტა გვ. 159:11
ქაქანა ცოლი მიქელ [სურამელისა] 46:17
ქაჩაბურაძე 20:42
ქეელაძე მცხოვრები საქადს გვ. 41:8; ქეელაისძისა შვილები გვ. 41:16
ქირქიშ (თირქაშ) [აბულეთისძე] გვ. 149:17
ქობულისძე ბელე იხ. ბელე ქობულისძე
ქოსაისძენი 20:12, 13, 37
ქოსაისძე გიორგი იხ. გიორგი ქოსაისძე
ქოსაისძე იაბერ იხ. იაბერ ქოსაისძე
ქოსაისძე სუიმონ იხ. სუიმონ ქოსაისძე
ქრისტე 1:48; გვ. 22:10; 2:152, 158; 6:45; 8:156; გვ. 64:6, 14; 14:6; გვ. 79:5; გვ. 81::10; 15:67, 116, 120, 142; 16:4; 19:3, 5, 17, 61, 62; 20:33, 48, 93; 23:5; 25:10, 66, 87, 94; 26:33, 36; გვ. 121:2; გვ. 123:31; გვ. 124:3, 12; 27:30, 47, 53, 68, 90; 28:38, 49, 67; გვ. 146:18; გვ. 155:7, 10, 27; 38:8, 43; 42:41, 59; 46:44; იესუ ქრისტე 15:6, 98, 109; 16:12; 26:5; 27:35; გვ. 154:4; 44:16; 45:4
ქუაფქუა ჯომარდისძე 36:11

ღავთუსძე ქორთას მცხოვრები შეწირული ხახულის ღმრთისმშობლისადმი გვ. 143:26
ღილუსძე ზარათს მცხოვრები, ხახულის ღმრთისმშობლისადმი შეწირული 32:24
ღუღუნა-ყოფილი ნიკოლოზ მწირი 15:141

ყარაბუღა [აბულეთისძე] შვილიშვილი ძაგანისა 31:77
ყუარყუარე ჯაყელი ძე ბექასი, ძმა სარგისისა და შალვასი 45:10
ყუთლუ-არსლან [მეჭურჭლეთ-უხუცესი] გვ. 149:17

შალვა [ჯაყელი], ძე ბექასი, ძმა სარგისისა და ყუარყუარესი 45:11
შაჰანშა მანდატურთუხუცესი 25:94; 26:50
შაჰნავაზ, მეფეთა-მეფე გვ. 159:21
შიო წმ. 1:8, 17; 4:8, 17, 62; 6:23, 33, 44; 8:3, 30, 43, 53, 119, 120, 121, 131, 134, 156; 11:37, 68, 93, 109, 111; 15:21; 19:18, 22, 28, 71; 20:16, 55, 60, 76; გვ. 122:24; გვ. 123: 7, 24; გვ. 124:12; 27:11, 23, 74, 79, 89, 92, 212; 28:5, 11, 60; 31:15, 19, 47, 52; „ყოველთა მამათა თუალი და მნათობი, წმ. მამა" 31:8; შ-ო და ევაგრე 4:63; 15:8, 54, 156; 20:31; 28:5, 69; გვ. 133:16; 44:15, 22
შოთა 10:67
შუბავნი გვ. 41:10
შულლიასძე (გლეხი) 1:14
შუშანა გვ. 39:1
შქვლო გვ. 42:37

[ჩაფქევასძე] დემნა იხ. დემნა [ჩაფქევასძე]
ჩაფქევასძენი 29:3
ჩაყრიევი გვ. 42:1
ჩორაყისძე თევდორე იხ. თევდორე ჩორაყისძე

ციბალასძე გლეხი ფარსმანყანევს გვ. 162:15
ციხკარაძე გვ. 41:18
ცოტნე გარაყანისძე გვ. 163:4

1. ძაგან [აბულეთისძე] 8:20, 27, 109
2. ძაგან აბულეთისძე შვილი იოვანე ერისთავთა-ერისთავისა 31:12, 66

წამალაისძე ია იხ. ია წამალაისძე
წირკნელი დემეტრე იხ. დემეტრე წირკნელი
წირქუალელის ძე გვ. 39:13; ნაპრაძს ასულის მამამთილი გვ. 43:25
წონელა გვ. 43:5
წორბელი ზნაკუას მცხოვრები გვ. 39:9; გვ. 40:24
წუერგრძელისძე ივანბერ იხ. ივანბერ წუერგრძელისძე

ჭარმაული ჭაჭნიაშვილი გრიგოლ იხ. გრიგოლ ჭარმაული ჭაჭნიაშვილი
ჭარტლისძე გვ. 42:19
ჭიაბერი მანდატურთუხუცესი და ამირსპასალარი 19:21, 5
ჭილა აბაზასძე მეაბჯრეთუხუცესი 12:68
ჭიჭაისძე 29:21
ჭყონდიდელი ანტონ იხ. ანტონ ჭყონდიდელი

ხათუთა აბულეთისძეთა სძალი 31:82
ხათუთა ქალი გრიგოლ სურამელისა, და ბეგასი, ცოლი კახა თორელისა გვ. 146:21; 148:27, 30; 149:10; 151:19; 153:24; 154:21, 24, 27, 34; გვ. 156:6, 24, 34; 157:24; დიოფალთ-დიოფალი გვ. 155:22
ხაკოსძე მცხოვრები ფარსმანყანევს, შეწირული ხახულის ღმრთისმშობლისადმი გვ. 143:8
ხახუილაგი 11:31
ხელ-გიორგი 16:46
ხელისძე ზარათს მცხოვრები გვ. 143:12
ხერხეულიძის ასული ეკატერინე იხ. ეკატერინე ხერხეულიძის ასული
ხეხელისძე არსლან იხ. არსლან ხეხელისძე
ხოტეველი გვ. 42:3
ხოხალაისძე ხოვლეს მცხოვრები, შეწირული კავთისათვის გვ. 148:12
ხოჯა სალამი გვ. 147:2
ხუარაშან დიოფალი 41:53
ხუხუა და ბექა [ჯაყელისა] 45:16

ჴარაისძე ბასილ იხ. ბასილი ჴარაისძე
ჴარაისძე ება იხ. ება ჴარაისძე
ჴარაისძე კვრიკე იხ. კვრიკე ჴარაისძე
ჴვდილიანი გვ. 41:22, 24
ჴუკაშძე გვ. 42:26

ჯავახისშვილი ბახუტა იხ. ბახუტა ჯავახისშვილი
ჯავახისშვილი იესე იხ. იესე ჯავახისშვილი
ჯავახისშვილი როინ იხ. როინ ჯავახისშვილი
ჯავახისშვილი ქაიხოსრო იხ. ქაიხოსრო ჯავახისშვილი
ჯაფარ ამირა 38:15
ჯალალუსძე ზარათს მცხოვრეპი, ხახულის ღმრთისმშობლისადმი შეწირული გვ. 143:15
[ჯაყელი] ბექა იხ. ბექა [ჯაყელი]
[ჯაყელი] სარგის იხ. სარგის [ჯაყელი]
[ჯაყელი] ყუარყუარე იხ. ყუარყუარე [ჯაყელი]
ჯინჭარაშძე გვ. 40:12
ჯინჯინოძე მეტეხარას მცხოვრები გვ. 40:15
ჯიშო ჯომარდისძე, ძმა ქუაფქუასი 38:12
ჯომარდისძე 36:19
ჯომარდისძე ქუაფქუა იხ. ქუაფქუა ჯომარდისძე
ჯომარდისძე ჯიშო იხ. ჯიშო ჯომარდისძე
ჯოჯიკი მთავარი 11:24
ჯუარა ზარათს მცხოვრები, ხახულის ღმრთისმშობლისადმი შეწირული გვ. 143:15

ჰასან სუმბატის ძე სომეხი გვ. 147:3
ჰეროდე 19:45; 20:82
ჰულაგუ ყაენი იხ. ულაო

II. გეოგრაფიული და ეთნიკური სახელები

აგარა გვ. 42:4, 6, 8; 11:24, 88, 94, 120, 123; 44:30; გვ. 111:10, 12; მღუიმის სოფელი გვ. 112:8; გვ. 113:8, 10, 26; 23:6, 11; ზედა აგარა გვ. 41:35
ადლეთი||ადლითი 6:4, 57
ალაჭინი 11:30
ამერი „იმერთა და ამერთა“ 8:48; 12:20
ამტანი 13:29
ანგროვანი||ანგროინი სოფელი 31:20, 39, 46, 59, 67; ანგროვნელი 31:30
ანეში 13:23
ანტიოქია გვ. 155:14
ანჩა ა—ს ხატი 45:30
არგუეთი 14:22, 30; გვ. 143:18
არეგაწი გვ. 62:21
ათენი გვ. 157:15; ა—ს ციხე გვ. 157:25; გვ. 158:1; 43:70; ა—ს საჭურჭლე გვ. 62:31
აფხაზეთი გვ. 157:20; 41:43
აფხაზი 4:38; გვ. 46:1; 7:1; 11:1; 12:1; 21:15; 22:2; 23:2; გვ. 146:31; გვ. 147:25, 27; გვ. 175:3; 41:3; 42:3
აღმოსავალი 11:3
აღმოსავლეთი 4:39; 20:3; 22:3; ყოველი ა—ი 12:3; 20:3; გვ. 175:4
აწყური 40:81, 85
ახალდაბა 13:18, 28
ახალქალო 13:50
ახატანი სოფელი კახეთში 2:73; ახატანური გვ. 111:1, 2
აჯამეთი 14:47

ბადბითი 40:96
ბანჯა 21:1
ბარდავი 1:8
ბარევანი 3:45
ბაღდადი 31:22; 67; გვ. 146:31
ბაჯითი გვ. 43:7
ბეთაბრელი გვ. 41:4
ბერდაძორი სოფელი საკოეთს 2:69
ბეყეურეთი მიწა ხოლეში, შეწირული მეტეხთა ღმრთისმშობლისადმი გვ. 148:7
ბნავისი 43:11, 20, 30, 93
ბობითი ოკრიბაში გვ. 43:8
ბოლავი 13:7
ბორცუისჯუარი 4:9, 40, 60, 66, 57; გვ. 113:6; ბ—ი კლდეკართა ქუეშე 6:6; ბ—ი სოფელი მანგლისის კევში 11:33
ბოსელა (რკონის მონასტრის სამკვიდრო სოფელი) გვ. 153:27
ბოტკო 20:74
ბულახური მიწა აგარაში გვ. 113:8
ბუშატი 13:43
ბჟიტები‖ბჟითი სოფელი თრიალეთში 6:6; 8:79; 11:31, 120, 122; 16:88; ‖ ჰიტები 6:56

გავაზელნი [სოფელი] 1:13; 6:5; 11:36, 56; გვ. 122:7, 10, 21; 27·44, 66, 93, 102;‖გავაზელთა სოფელი გვ. 122:7, 19; 27:13, 19, 26, 57, 66, 79, 112;‖გავაზი 6:55; 11:119, 121
გარესჯა: სამივე ულაბნო გ-ისა 27:80; გვ. 150:3; გვ. 154:15
გარკალი (რკონის მონასტრის სამკვიდრო სოფელი) გვ. 153:27
გელათი 14:10, 58, 85; გვ. 80:3, 17; „დიდი მონასტერი, მეფეთა სამკვიდრებელი“ გვ. 161:1; „დიდი მონასტერი“ გვ. 162:4, 5, 18, 27
გველდეზი‖გუელდესი 1:13; 6:5, 55; 11:119, 121; ქუემო გუელდესი 1:13
გოგთური მიწა აგარაში გვ. 113:8
გოგნის ციხე 14:48
გომორელნი გვ. 152:19
გორანა 13:52
გოროვანი 11:23
გოგოსი (რკონის მონასტრის სამკვიდრო სოფელი) გვ. 153:27
გორგაითი მოწა ხოლეში შეწირული მეტეხთა ღმრთისმშობლისადმი გვ. 148:8
გორი გვ. 157:15
გუაჯაბაური პარტახტი ფარსმანყანევს, ხახულის ღმრთისმშობლისადმი შეწირული გვ. 143:10
გუგუასჯუარი 13:14

დაოთი სოფელი 11:30; 13:24; 15:21, 23; დაოთური გვ. 111:3
დარუბანდისა ხაზღუარი გვ. 62:20
დახავლეთი 20:3; 22:3; 23:3; გვ. 175:4
დედაქალაქი წმიდა იხ. მცხეთა, წმიდა დედაქალაქი
დერუცული პარტახტი ფარსმანყანევს, ხახულის ღმრთისმშობლისადმი შეწირული გვ. 143:10
დერჩი 21:2
დიდველი 20:74
დიდი მონასტერი იხ. გელათი
დიდი ქედი 3:39
დიდუბე დ-ის ხერთვისი 3:38
დმანისი დ-ს პირი 25:68

ეჟუანთა ქედი 3:38
ერთკარი დიდი ქედი 3:39

ვაგრანეთი 13:34
ვარძია ვ—ის ღმრთისმშობელი გვ. 148:10
ველიშეული გვ. 42:27
ველიპრული გვ. 41:20
ვეძისხევი 7:5, 7, 11

ზადკარევი სოფელი ტაოს, ხუთათა აგარაკთა 2:62
ზარათი 2:21; გვ. 143:12; ზარათელნი გვ. 143:30
ზარზმა: ზ—ის ხატი 45:5, 30
ზახლეული ადგილი საკადში გვ. 41:8
ზეგანთა სოფელი ქართლში 2:73
ზედა აგარა იხ. აგარა
ზედიქურნა 13:41
ზედუბანი 13:48
ზეზადენი 20:22
ზეზადნის ციხე 8:107
ზენა ხკანდე სოფელი არგვეთში გვ. 143:19
ზიარი „სოფელი დიდი“ 2:76
ზნაკუა სოფელი გვ. 39:9; გვ. 40:23, 24, 27, 29, 31, 33, 35, 37; ზ—ს თავი გვ. 41:24

თათარი 25:12; გვ. 122:5; გვ. 124:3
თევდორული ნავენაქები თხოთის აგარას 31:38
თელეთი: თელეთური გვ. 111:4
თერნეულის თავი გვ. 41:32
თეძამი 31:33, 34
თეძი სოფელი 2:93
თოლეჯი 13:51
თრანი 13:32
თრიალეთი გვ. 46:7; 6:51; 8:79; 11:31; 38:15; თრიალური ვენახი 31:37

თფილისი 38:15 იხ. ტფილისი; ქალაქი
თხოთის აგარა 31:38

იერუსალიმი გვ. 155:13
ივანწმიდა სოფელი 11:29; 13:47
ივლა 13:44
იკორდნი 13:17
ილი 13:46
იმერი 8:47; 12:20; გვ. 111:7 ლიხთ-იმერი 43:3
ირი სოფ. პიპილეთის შესავალი 41:9 15, 24
ისრაილი 38:4

კავთა .მონასტერი გვ. 148:12
კავთის წმ. გიორგი 30:39; 36:9
კაკი 2:75
კატეხის ეკლესია ჰერეთს 2:75
კარტმანი იხ. კოტმანი
კაჩაეთი გვ. 41:10, 26; გვ. 42:25
კახეთი 2:73
კახი 7:2; 11:3, 30; 12:1; 14:2; 15:17, 19, 35, 38, 85, 134, 136, 140, 145, 152, 153; 20:2; 22:2; 23:2; 37:2; გვ. 175:3; 41:3; 42:4
კახნი 1:37
კესტორი „დიდი მონასტერი" 2:61
კვახჰირი სამწირველო [სოფელი] გვ. 161:14; 162:13, 29, 32
კლარჯეთი 2:65; 3:57; გვ. 41:28; 40:16
კლდეკარნი 6:6, 53, 54
კობალი 11:38
კოდალი 6:4
კოლა 2:65
კოტმა სოფელი 1:13
კოტმანი 6:5, 53, 55; 11:120; სოფელი, 1:13;||კარტმანი 6:54;||კოდმანი 11:122; 27:45, 58, 67, 79
კრკონელი გვ. 159:25 იხ. რკონელი
კრკონის ღმრთისმშობელი იხ. რკონი
კჳრიკაული მიწა 16:46
კურბითი „საზნაუროდ კარგი სოფელი" ქართლში 2:71

ლაგოდეკი მონასტერი ჰერეთს 2:74
ლაუშა სოფელი 42:9, 13, 17, 23, 58
ლიხთ-იმერი 43:3
ლომისეული ვენახი ხოლეში, შეწირული რკონის ღმრთისმშობლისადმი გვ. 149:9

მანგლის კევი||მანგლისის კევი 4:8; გვ. 46:7; 11:32
მატური სოფელი 8:113
მაღლაკი გვ. 143:3; მაღლაკელნი გვ. 148:32
მახარონი სოფელი ფანავრას 2:68
მერია რკონის მონასტრის სამკვიდრო სოფელი გვ. 153:27
მესხეთი სოფელი გვ. 162:13, 29
მესხური მიწა აგარაში გვ. 113:9
მეტეხარა სოფელი გვ. 40:4, 10, 15, 18
მეტეხთა ღმრთისმშობელი გვ. 148:7, 8
მიჯნაძორო: მიჯნაძოროელი 3:2, 3, 8, 11, 12, 40
მონასტერი დიდი იხ. გელათი
მორბედისძის მიწა ადგილი ხოლეში, შეწირული ვარძიის ღმრთისმშობლისადმი გვ. 148:10
მოუგონელნი (სვანეთში) 6:6
მტკუარი 28:8; მტკვრის პირი გვ. 132:11, 23
მუხნარი 8:80, 97; 23:19;||მუხრანი 8:107, 128, 131; 11:69; 29:9
მუხრანი იხ. მუხნარი
მუხურა გვ. 43:22; გვ. 143:27
მღვიმე||მღუიმე||მღჳმე 4:61; გვ. 46:5; 8:27, 59, 115, 119, 122, 127, 128, 146, 163; 11:33, 82, 93, 99; 15:12, 90; 16:88; 20:6, 8, 13, 17; 23:11; გვ. 113:2, 11; გვ. 122:28, 29, 31; გვ. 123:1, 6, 9, 28; 27:25, 44, 57, 65, 91, 95, 106; 28:7, 19, 57; 31:11, 14, 47, 53, 60; 44:18, 29; მ-ის ლავრა 4:3, 8, 15; გვ. 46:7; 15:10; 20:33; მ-ის მონასტერი 4:42; 8:37, 113; მ-ის უდაბნო გვ. 46:3; 11:5, 10, 18, 52, 104; 15:139, 153; 16:80; 19:22, 29; 20:54; 23:6, 10; გვ. 121:1; გვ. 122:1, 27; გვ. 123:27; 27:24, 33, 94; 28:12, 16; 31:17; გვ. 155:19; 44:22; მ-ს ქუაბნი 8:118; მღუიმელნი 20:91; 28:26
მცხეთა გვ. 22:7; 2:96; „მ-ა თავი სჯულისა და ეკლესიათა" 38:5; მ-სა საქონებელი 8:111; 40:18; მ-სა სახლი [სვეტიცხოველი] 28:20; წმ. დედაქალაქი 2:60, 64, 77, 80, 85, 108; 113, 122; 4:52; 6:50; გვ. 81:6; 15:120; 25:65, 77; 26:39; 27:42; 28:54; 40:59, 69; 42:62
მჭედლურა (ნაკალოები) 16:31
მჭედლიური მიწა 17:12

ნადარბაზევი გვ. 43:20
ნაქალაქევი სოფელი საკორეთს 2:69
ნალვარევი 2:66
ნიკოლაოზწმიდა||ნიკოლაოსწმიდა გვ. 40:26, 39; გვ. 43:5; გვ. 44:6, 8, 9
ნიკოფსი „ნიკოფსითგან დარუბანდისა საზღურამდე და ოსეთიდგან სოერად და არეგაწადმდე" გვ. 62:20—21
ნიჩბისი 6:3; 11:40
ნოდოკრა 13:27
ნოკორნა 13:19
ნოსორნა სოფელი კახეთში 2:74
ნოსტე 46:17, 25

ოვსეთი გვ. 62:21
ოკრიბა გვ. 43:8, 24
ორთა სოფელი ძაღლის ყევს 2:63
ორომაშენი 25:26, 36, 56, 68
ოროტანი სოფელი დიდი, კოლას 2:67
ონქალა 13:38
ორქევი 13:42
ოპიზა: ოპიზარნი 3:2, 10, 13, 28, 41, 42, 45
ოტათლოანი სოფელი 2:94

პალავრა მონასტერი ქართლს 2:70
პიპილეთი სოფელი 41:9, 14, 23, 24
პიტლოვანი 13:53

ჟამჭუა პიპილეთის წმ. გიორგის შესავალი 41:9, 15, 24
ჟინოვნი 19:26, 30, 35, 41, 67; 42:8, 12—14, 26, 32, 57;||ჟინოვანი 13:9

რაბჳნი 13:5
რანი 7:2; 11:2; 12:1; 14:2; 20.2; 22.2; 23:2; 37:2; 41:3; 42:3
რაჭა გვ. 143:25; 41:8, 14, 23

რკონელი გვ. 158:11; იხ. კრკონელი
რკონი გვ. 156:29, 35; გვ. 159:2; გვ. 159:1; გვ. 160:4; რ-სა ღმრთისმშობელი გვ. 146:20; გვ. 150:27; გვ. 151:7; გვ. 152:1; გვ. 153:6, 13, 24; გვ. 154:21, 24, 28; გვ. 155:4, 23, 25; გვ. 156:8; გვ. 157:22, 26; გვ. 158:2, 17, 30; გვ. 159:10, 19; კრკონის ღმრთისმშობელი გვ. 157:8; [რკონის] ღმრთისმშობლის ეკლესია გვ. 149:6
რუეთი სოფელი 11:24, 71, 72, 77; 15:22; 16:23, 58; გვ. 113:12; რუევეთი 15:24
რუეთელნი 11:75
რუსხმული რ-ი რუ გვ. 111:5

საბანელა სოფელი გვ. 175:8; გვ. 176:38
საგურამო 19:70
საკოეთი 2:68
სამაჭეხველო წყალი გვ. 159:29
სამთავისი „ტაძარი დიდებულისა ქრისტეს ღმრთისა“ 27:152
სამთავრო ტაძარი 27:53
სამნი ჯუარნი გვ. 42:12
სამსამარნი გვ. 149:31
სამცხე 45:10
სამწყრისა წყალი 3:35
სარკინე: ს-ის წინამძღვარი 1:23
სარბიელნი 31:39
სარჩელა წყალი გვ. 159:29
სასხორი 11:40
საქათმის კარი 3:38
საქართველო გვ. 156:10; 37:3; 38:39; 41:4; 42:5: ყოველი ს-ო გვ. 158:9; გვ. 159:22; 42:5
საჩხეორი გვ. 41:1
საწირე გვ. 43:11, 16, 18, 20
საჭრეთელი 43:7, 10
საკადი გვ. 41:8; გვ. 44:2
სვანეთი 6:7
სვეტიცხოველი||სუეტიცხოველი 4:52; გვ. 81:3; 18:1; 25:7, 45; გვ. 155:9, 13; გვ. 159:28; 40:9; „ყოველთავე ჩრდილოეთისა კედართა შორის უაღრესი და უაღმატებულეს-ედიდებულესი, წმიდა კათოლიკე და სამოციქულო საყდარი მცხეთისა, სალოცველი და სახლი ღმრთისა დიდებისა და მას შინა ღმრთივ-აღმართებული სუეტი ცხოველი“ გვ. 22:5—8; „ღმრთივ-აღმართებული კათოლიკე ეკლესიასა შინა“ 28:52; წმიდა კათოლიკე ეკლესია 2:82, 117; 40:56, 67; მცხეთისა სახლი ს-ი 28:20
სკანდე იხ. ზენა სკანდე
სოდომელნი გვ. 152:18
სოერი გვ. 62:21
სომეხი 12:2; 14:2; 20:2; 23:3; გვ. 147:3; გვ. 151:7; 37:3; გვ. 175:3; 41:3; 42:4
სპარსეთი 12:11
სპარსი 8:54, 85; გვ. 151:7; 38:15
სუელნეთი 22:6, 10, 14
სხალტბა 11:22, 71, 72; 20:7, 11, 43, 55, 74, 75, 96; გვ. 112:8; გვ. 113:7, 26; სხალტბური 111:4
სხალტბელნი 11:56, 78, 89
სხლობანი დიდი სოფელი შაეშეთს 2:66
სხლუანი სოფელი კლარჯეთს 2:65

ტაო 2:62; 3:56
ტიხარის კლდე 3:37
ტონთიო სოფელი ჯავახეთს 2:57
ტორნის ქევი 6:51
ტურათის უბანი 8:104
ტფილისი 8:54, 100. იხ. თფილისი; ქალაქი
ტყირბული 143:21

უდაბნო მღვმისა იხ. მღვმე
უბისის მთავარმოწამე 26:4, 23
ულო(?) 43:95
უღილი 13:6

ფანავრა 2:68
ფარსმანყანევი გვ. 143:8; გვ. 162:14; ფარსმანყანეველი გვ. 143:32
ფიცე 6:7; 11:35
ფუთი გვ. 39:11
ფურკადი 6, 7:||ფერკადი 11:35

ქალაქი (თბილისი) 2:79; 11:48; 38:15. იხ. თფილისი; ტფილისი
ქანდა სოფელი 11:63, 67, 91, 94; ქანდაური მიწა 16:59; ქანდაური
ქართველი გვ. 46:2; 7:2; 8:2; 11:2; 12:1; 14:1; 20:2; 22;2; 23:2; გვ. 151:7; 37:2; 39:2; 41:3; 42:3
ქართლი გვ. 22:10; 2:70, 121, 140, 143, 150, 154, 158; 3:65; 4ı33, 42; 6:36, 45; 8:47, 57, 61, 126, 127, 161; 11:59, 106, 114; გვ. 80::21; 15:116, 120; 16:85; 19:62; 20:93; 21:15; 22:5, 6, 8, 10; 23:6, 9; 25:10, 30, 32, 39, 40, 66, 71, 87, 94, 98; 26:37; გვ. 121.3; გვ. 123:15, 16; გვ. 124:2; 27:8, 20, 24, 30, 38, 43, 46, 47, 56, 59, 62, 64, 68, 76, 85, 92; 28:50, 67; 31:13, 18; გვ. 149:21; გვ. 156:30; გვ. 157:20; გვ. 158:10; 40:50, 53, 84; 41:43; 42:32, 59, 65
ქაშუეთი 43:18, 30
ქვათაქევი 22:9, 13, 14; გვ. 123:10; 27:103; ქ-ს ღმრთისმშობელი 46:27; ქ-ელნი 46:35
ქორაული პარტახტი ფარსმანქვანევს, ხახულის ღმრთისმშობლისადმი შეწირული გვ. 143:10
ქორთა გვ. 143:26
ქვემო გველდეზი იხ. გველდეზი||გველდესი
ქუთათისი 3:1; ქუთათისის მეგვრკვლენი გვ. 176:29
ქუმელოანი გვ. 41:30

ღართა 13:37
ღრდულეთი ძველი ღ-თი 6:5
ღუერკი სოფელი 26:11, 35, 43; 41:8, 9, 15

ყინცვისი სოფელი ქართლში 2:70
ყუდრო 13:40

შავშეთის წყალი 3:36
შარვანი 8:1; 37:3; 39:3; 41:3; 42:4
შედარი 6:4
შეუბანი: „მცხეთის მკვიდრი სოფელი“ 40:18, 21, 24, 31, 35, 45
შეყენებულის ჭუარი 13:15
შეხუსტილა 13:30
შიგონასძის ქედი 13:25
შიდარი 2:73
შინდები 2:71
შიოსუბანი 11:25, 77; შიოსუბნერი 11:4
შიოსუბნელნი 11:75
შომეთი გვ. 41:28
შორაპანი 41:15
შუანის ქევი 42:9, 17

შუარექი 6:4
შქმერი გვ. 42:37
შხრო გვ. 41:14, 16, 18, 22

ჩიქუნურნი სოფელი 11:26, 77
ჩიქუნურელნი 11:75
ჩიხა გვ. 43:5
ჩორდმანი 13:26
ჩოჩეთი 2:72
ჩრდილო 11:4; 37:4

ციხედიდელნი 11:56
ციხედიდი 2:95; 6:3; 11:41, 56, 120, 121, 124; 28:9, 19; გვ. 133:28; სიგელი ციხედიდური გვ. 133:25
ციხე: ციხის მთავარმოწამე 43:92
ცუქითი 2:70
ცხავარი||ცხავერი||ცხევერი 6:5, 53, 55; 11:36, 119, 121;||ცხევერეთი 1:13;||ცხევერელნი [სოფელი] 1:25, 27, 29; 11:56
ცხილათი გვ. 42:40; გვ. 43:3; გვ. 44:10, 12
ცხირეთი 6:5, 53, 54; 11:36, 119, 121; ცხირელი 1:32; ცხირეთ-ცხავარი 6:55

ძაგვი 13:20
ძალისი: ძალისური გვ. 111:5
ძაღლის ქევი 2:62
ძირგვული გვ. 42:19, 21, 23
ძველი ღრდულეთი იხ. ღრდულეთი

წაქვი: წაქველნი 37:5, 11, 26
წიაბეთი 13:45
წილკანი 8:112
წინარეკი 6:4
წირდალი 13:10
წმიდა დიდაქალაქი იხ. მცხეთა
წმიდა კათოლიკე ეკლესია იხ. სვეტიცხოველი
წმიდა ნიკოლაოზი იხ. ნიკოლაოზწმიდა||ნიკოლაოსწმიდა
წმიდა გიორგი კავთისა იხ. კავთის წმიდა გიორგი
წმიდა გიორგის ეკლესია პიპილეთს 41·23
წობენი 13:13
წყალმყინვარი 16:50
წყალშატროანი 11:64, 89

ჭავჭავისი გვ. 153:27
ჭიტები იხ. ბჭიტები
ჭორვილა 14:23, 30; გვ. 80:18
ჭყონდიდი 26:3, 6, 20, 23; ჭ-ს საყდარი 26:17

ხანდაკი 29:7
ხატისოფელი 25:26

ხახულის ღმრთისმშობელი გვ. 143:1, 36; ხ-ს ღ-ს კარედი ხატი გვ. 142:7
ხევძნელას წყალი გვ. 159:29
ხერთვისი დიდუბისა იხ. დიდუბის ხერთვისი
ხეფინისჴევი: ხეფინისჴეველნი 37:5, 11, 26
ხინჭები 13:39
ხირიკე გვ. 153:27
ხოვლე გვ. 146:22; გვ. 147:1, 2, 16, 20, 26, 31, 34; გვ. 148:4; გვ. 149:10; გვ. 150:10; გვ. 153:17, 24; გვ. 154:21, 24, 28; გვ. 156::29; გვ. 157:8, 23; გვ. 160:2; 43:72, 80
ხორვა 11:27
ხოტევი გვ. 41:34
ხუარაზმელი გვ. 113:1; 25:12
ხაჭლიოსძისი 13:36

ჴევი მანგლისისა იხ. მანგლის ჴევი
ჴევჴმელი გვ. 41:10, 12
ჴიდარი 13:11
ჴიზში გვ. 42:29, 31, 34

ჯავახეთი 2:66
ჯვარი||ჯუარი 6:53, 54; 11:120, 122
ჯიხალიური პარტახტი ფარსმანყანევს, ხახულის ღმრთისმშობლისადმი შეწირული გვ. 143:11
ჯიქეფონი სოფელი გვ. 163:3; გვ. 164:36
ჯუარისა გვ. 40:37
ჯუარისა ოკრიბაში გვ. 43:24

ჰერეთი 2:74, 75
ჰურია გვ. 147:4; გვ. 152:30

III ტერმინთა და საგანთა საძიებელი

აბანოისა სახლი გვ. 143:3
აბრამდა: აჯამეთის ა-ნი 14:48
აბრეშუმი 27:96
აბჯარნი ხამეფონი გვ. 62:27
აგარა 2:62, 63, 66, 68; 6:2, 3; 9:58; 11:22; 16:21; 44:30
აგარაკი 8:129
აგება ეკლესიისა 2:83
ადამიანი 1:54; გვ. 153:17; გვ. 163:6; ადამის ტომი 44:5
ადგილი 4:9; გვ. 42:34; 8:125; 11:98; 20:55, 58, 61; გვ. 122:25; 29:8; 31:29; 16:63; 36:14; გვ. 176:9; 41:32; ა—ი პატარა 36:13; ა—ი სავენაკე 29:35; სამუშაო ა—ი 8:82; ა—ი საჯდომი 36:13; ა—სა სყიდვა 31:23; შეწირული ა—ი 38:12; ა—ნი უმკვდრონი და უმამულონი გვ. 63:9
ადგომა მთხრობელისა 16:32
ადრიდგან 19:23
ავაზაკი გვ. 151:3
ავშარა რკინისა გვ. 43:1
აზადი 14:36; აზადება 27:26
აზნაური 1:39; 4:24; გვ. 47:1; 6:27; 8:143; 10:52; 11:'06; 12:6; 14:47; გვ. 144;, 3; გვ. 158:1; 37:32; გვ. 163:5; 38:20; 41:38; ა—ი ანუ მოსაკარგავე 20:77; „ყოველთა ქვეთა ზემოთა და ქუემოთა ა-ნი“ 3:21; ა—ს ყმა 43:25; ა—ს ყმობა 43:24; ა—ნი მეთემენი 41::10, 17
აზოხორება გვ. 149:32
ათაბაგი 26:48; 40:94; ა—ი და ამირსპასალარი 25:81
ათორმეტნი მოციქულნი წმიდანი გვ. 81:1; 15.:57, 68; 27:36, 71; 16:83; გვ. 152:28
ათორმეტნი მოწაფენი მანინა შესვენებულისა გვ. 152:23
ათორმეტნი საუფლონი დღესასწაულნი 23:13
ათორმეტნი წმიდანი მოციქულნი 4:50; 40:53
ალავერდელი 27:59; ა—ი მთავარებისკოპოსი 44:18; ბედიელ-ა-ი 8:123
ალაფი ბაღდადური გვ. 146:33
ამაღლება 15:81
ამა ყოფასა და მას საუკუნოსა 28:37
ამენ||ამინ 2:87; 6:50; 10:56; 15:62, 132; 31:72; გვ. 155:6, 17; გვ. 156:16, 27; გვ. 156:23, 24; 44:4
ამირა 2:81; ა—ა ქინოენისა 42:15, 26, 33; ა—ნი ქუთათისისა გვ. 176:29
ამირახორი მეფისა 42:71
ამირეჯიბი გვ. 161:12; 42:70
ამირსპასალარი 19:20; 25:81
ამოგდება გასავალისა 2:81
ამოვლა 43:33
ამოკერებული ტყავი გვ. 42:13
ამოკვეთა დრამისა გვ. 158:12; გვ. 159:27
ამომართება გვ. 41:18
ამოღება ძირიან ა—ა გვ. 160:6
ამოწყუედა სოფლისა 31:62
ამოწყუედილი მამული 25:16
ანაფორა ოქროვანი, ხატოვანი 2:51
ანალები სოფელთაგან 31:24
ანგარიში გვ. 150:6; 40:42
ანგელოზი 1:2; 8:139; 15:93; 19:7; გვ. 124:16; ანგელოზებრი მოქალაქობა 8:39; ა—ი ღმრთისა 27:84; ა-ნი და მთავარანგელოზნი 16:15
ანდერძი 8:5, 119, 137, 143; გვ. 61:1; 11:20; გვ. 124:2; ა—დ დაგდება 27:112; ა—ს დაწერა 8:159

„ანდრია სალოსის ცხორება“ (წიგნი) 2:37
ანეული „ერთი დღე ა—ი“ 1:28
ანჩის ხატი 45:30
აოჴრება მიწისა 16:49
აუურა გვ. 42:35; გვ. 43:17
არა დიდი და არა ცოტა გვ. 157:15
არამრიდი (ღმრთისა) 8:21
არგანის მოჴსენება 8:135
არდავიწყებულება 12:9
არდგომა 13:1, 43, 50
არ მემამულე კაცი 16:24
არსება „ა—დ ცნობილი და არსებადაუბადებელი მამაი, ძე და სული წმიდაი“ 46:1—2
არც ყმა და არც გლეხი 43:67
ასაბიობა გვ. 149:18, 20, 22
ასაპყრობელი ვეცხლისა 2:111; ზე ასაპყრობელი 2:55
ასრულება ჟამისწირვისა 8:95
ასული გვ. 43:24; გვ. 161:6; გვ. 163:3
აურაცხელი: წყალობანი ა—ნი გვ. 176:3; წმიდათა ნაწილნი ა—ნი 2:8; ა—ნი ცოდვანი 31:72
აუცილებელი გვ. 153:26
აფი(?) ბალდადური გვ. 39:5
აფხაზეთის კათალიკოზი ა-ს და ქართლის კ-ნი გვ. 176:32; 41:43; აფხაზთა და ქართლისა კ-ნი 21:15
აფხაზთა მეფე გვ. 146:31; გვ. 147:25, 27; გვ. 149:18; გვ. 152:2; გვ. 175:3; 11:3; ა-ა მ-ე და კურაპალატი 2:141; ა-ა მ-ე და... ყოვლისა აღმოსავლეთისა კურაპალატი 2:137—138; ა-ა და ქართველთა მ-ე გვ. 46:1; ა-ა და ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მ-ე და დედოფალი, შარვანშა და შაჰანშა და ყოვლისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა თვითმფლობელი 14:2—4; ა-ა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მ-ე, შარვანშა და შაჰანშა და ყოვლისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა ფლობითმპყრობელი 22:2—4; ა-ა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მ-ე, შარვანშა და შაჰანშა და ყოვლისა საქართველოისა და ჩრდილოეთისა ფლობითმპყრობელი 37:2—4; ა-ა და ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მ-ე, შარვანშა და შაჰანშა და ყოვლისა აღმოსავლეთისა საქართველოისა და ჩრდილოეთისა ჴელმწიფედ მპყრობელი 41:3—5; ა-ა, ქართველთა, რანთა, კახთა და სომეხთა მ-ე, შარვაშე და შაჰანშა და ყოვლისა საქართველოისა ჴელმწიფედ მპყრობელი 42:3—6
აქა და საუკუნესა 16:86; ა-ა და მერმესა ს-სა 28:54; 31:53
აღაპი 19:34; 27:106; 31:55; გვ. 148:28; გვ. 150:17; 46:40; ა—ს გაკუეთა 46:36; ა—ს გარდახდა გვ. 157:29; ა—ს დადება 2:64, 114; ა—ი კარგადებული გვ. 157:17; ა—ი კარგი გვ. 148:33; ა—ი სანთლიანი გვ. 163:10; ა—ი სანთლიანი და ყოვლითურთ უნაკლულო გვ. 162:11; ა—ი სრული და უკლები 46:37; ა—ს უნაკლულოდ გარდაჴდა გვ. 162:16; ა—ს ღამისთევით და ჟამისწირვით აღსრულება 2:115; ა—ს შეცვლა 2:125
აღდგენა „მკვდრის აღდგენა“ 8:98
აღდგინება 12:8
აღდგომა 15:108; გვ. 148:29
აღება გვ. 41:20; 15:109; ა—ა ბაჟისა 6:15; ა—ა თეთრისა 18:4; ა—ა ლაჰრისა და თეთრისა გვ. 146:34; ა—ა მისდისა 28:30, 40; ა—ა მიწისა 16:46; ა—ა მიწისა საზღავად გვ. 44:2; ა—ა სამამასახლისო სამსახურებელის 3:44; სამართლის ა—ა 11:67; გვ. 122:29, 30; 28:27; საპარიოს ა—ა 28:31, 43; ა—ა სასაკუმეველოჲსა 16:19; ა—ა ტკბილისა 16:27; ა—ა ფასისა 28:9; ა—ა ძალისა 28:29; ა—ა ყანისა გვ. 40:34; გვ. 42:25; ჴელის ა—ა 8:16
აღვირი თათრული გვ. 128:1
აღვსება‖აღუსება გვ. 43:34; 8:32; გვ. 150:17; ა—ა ზეგარდამო მადლითა და სიბრძნითა გვ. 156:2
აღთქმა 27:82, 107, 108; 38:6, 7
აღმართებული სუეტი ცხოველი გვ. 22:8; 40:66; ღმრთიეაღმართებული 40:9
აღმოსავლეთი 14:3; ა—ი და დასავლეთი გვ. 175:4; ა—სა და დასავლეთის თვითმპყრობელი 23:4; ყოველი ა—ი 20:3; ყოვლისა ა—ა კურაპალატი 2:137
აღმოფხურა გვ. 154:5; საცთურის ა—ა 19:13
აღმხარებელი 15:4
აღნათქუემი 38:7
აღნაწერი 27:33
აღოჴრება 4:2; აღოჴრებული 4:4
აღსრულება გვ. 80:11; 38:7; აღაპის ა—ა 2::115; აღნათქუემის ა—ა 38:6; ა—ა ლოცვის 8:120; ა—ა მის ზედა კანონისა 16:80
აღუვარება 8:29; პატივთა და ქებათა ა—ა 38:12
აღუმამრავი(?) 20:34
აღშენება: აღშენებული 3:17; 8:3, 43, 130; 11::66; 14:10, 14; 19:22, 29; გვ. 161:2; ა—ლი უდაბნო 28:11; ა—ა ეკლესიისა 8:34; ა—ა წისქუილისა 28:7; ა-ლი წისქჳლი 28:10
აღძვრა: რისხვით ა—ა გვ. 153:6; ა—ა რისხვად 31:52
აღწერილი წესი მონასტრისა 8:38

ალხუნა (თუალთა და გულთა) გვ. 156:24
ალქმა 8:23
აწინდელი 8:7, 126; გვ. 151:29
აწყურისა მსახურთუხუცესი 40:81
აწყურისა საყდრისა შვილნი 40:85
აშენება ეენაქის ა—ა 16:24, 44; მიწის ა—ა 16:47; კარგად ა—ა გვ. 151:14; საყდრის ა—ა 16:89; სახლ-კარის ა—ა 16:44; ა—ა სოფლისა 2:67, 68, 83; ა—ა და შეპყრობა სოფლისა 2:69; ა—ა წისქვილისა 28:65; აშენებული 11:27; გვ. 112:10; გვ. 151:15
ახალი: იადგარი საწელიწდო ა-ი 2:39; ა-ა კურიაკე გვ. 39:12; ა—ი შჯულისკანონი 2. :43; ა-ი ძული გვ. 40:5
ახლადმოგებული მამული გვ. 62:19
ახოვნება გვ. 62:10; ა—ნი მკვდარი 46:14
აქდა 27:27; ბეგარის ა—ა გვ. 122:19; გვ. 123. :11; გამოსაღების ა—ა 6:16; ა—ა გასავალისა 2:81; ა—ა შესავალისა 37:13
აჴსნა უსამართლო ბეგარისა 12:27
აჭა გვ. 159:30; 46:34

ბაზიარი 11:87, 90; 42:35
ბაზიჭის კანდელი 8:62, 84
ბაჟი 8:53, 55, 76; 11:53, 54; ბ-ს აღება 6:15
ბარათი 46:28, 29; ბ—ი თეთრისა 46:30; ბ—ი ულუფისა 46:31
ბარაქიანი გვ. 151:14
ბარშიმ-ბეშხუემი ვერცხლისა 2:110; ბ—ი ოქროსი, თვალითა და მარგალიტითა და მინანქრისა ხატებითა შემკობილი 2:18—19
ბარი 4:10; 8:74; 14:32; 15:22; 21:4; 22:14; 26:13; 31:25; გვ. 164:4; 41:29; 42:18
ბარძიმი 20:84; ბ—ი ბროლისა 8:33
ბახრობა 38:30
ბატონი გვ. 158:16
ბაღდადით მოგებული ნასისხლი 31:67
ბაღდადს ნაზოები ოქრო 31:22
ბაღდადური ალაფი გვ. 146:32; ბ—ი აფი(?) გვ. 39:5
ბეგარა||ბეგარი 1:30, 33; გვ. 42:101; 19:38; გვ. 122:19; გვ. 123:11; 27:13, 45, 58, 66; 31:31; გვ. 143:28; გვ. 148:6, 13; გვ. 149:30; გვ. 176:10; 40:24; ბ—ა და გამოსაღები გვ. 159: :18; ბ—ს ზედდება 40:26; „ბეგარის მიღება“ გვ. 176:10; „ბ—ი მცხეთის სახლისა“ 28:20; „უსამართლო ბ—ი“ 12:18, 27; გვ. 122:17; „ციხის ბ-ი“ 1:28; „ბ-ი ცულის“ გვ. 176:27; „ბ—ი ძველი“ 40:31
ბედიელ-ალავერდელი 8:123
ბედითი და დავარდნილი გვ. 148:2
ბედნიერება 15:38; 25:37; „გიბედნიერენ“ 19: :39; „გიბედნიეროს“ გვ. 113:14; 15:34
ბერი 7:9; 8:5, 33, 36, 45, 47, 96; გვ. 61:6; გვ. 63:10; გვ. 113:15; გვ. 148:1; 16:88
ბერძენთა მეფე 2:9, 12, 53, 56, 63
ბერძული კუბასტი გვ. 39:7
ბერძნული მაჰნა(?) კუერცხის გული ოქროთა 2:53
ბერძული სტავრა ლომიანი გვ. 39:3
ბერძული ტაშტაბრაიგი 2:27
ბერძული ხატი მაცხოვრისა გვ. 142:7
ბეღელი ხერხული გვ. 40:21; გვ. 43:13, 22
ბეშხუემი 2:18
ბეწვის ოდენი გვ. 124:5
ბილწი გვ. 124:19
ბირება 12:4
ბიძა გვ. 147:15; 43:49, 100
ბიძაის ძე 31:21
ბოროტი 38:14
ბოსელი 2:96; ბ—ი ქვითკირი გვ. 40:21; ქვითკირის ბ—ს შექმნა გვ. 41:6; გვ. 43:11, 15, 22
ბოხელქორედიანი ჭიშკარი გვ. 43:14
ბოძება 1:11; 2:9, 12, 37; გვ. 40:25; 8:108; 15:16, 133, 146; 20:64, 65; 25:69; 26:25, 44; გვ. 143:3; გვ. 147:13, 15; გვ. 153:12; 41:10; ბ—ა ეზოთა 2:56; ბ—ა კაცისა 38:24; მიწის სამამულოდ ბ—ა 15:25; ბ—ა მკვიდრად და მამულობით 15:137, 141, 154; ბ—ა მკვიდრად და სამამულოდ და უსარჩლავად და მიუდევრად 41:25; ბ—ა მტკიცედ და შეუვალად და შეუცვალებლად 41:28; ბ—ა სამამულოდ 42:58; ბ—ა საქონებელთა 38:27; სიგლით ბ—ა 38:35; ბ—ა სიგლისა 37:22; 38:20; ბ—ა სიგელთა და ნიშანთა 38:8; ბ—ა სიმტკიცისა და შეუვალობისა 2:79; ბ—ა სოფლისა მკვიდრად და სამამულოდ, უსარჩლავად და უწყენრად ყოვლისა კაცისაგან 41: :14—17; ჩაჭით ბ—ა გვ. 143:12; წიგნის ბ—ა გვ. 159:24; ბოძებული გლეხი გვ. 162: 14; ბ—ი სოფელი 41:7; ბ—ი სიგელთა გვ. 161:14; ბოძებულობა სამამულოდ 40:23. ბ—ა მონასტრისა 2:61
ბრალი 4:32; 3:64; 8:91; 11:110; გვ. 30:2, 10; 19:48; გვ. 149:19, 25; გვ. 153:20; გვ. 156: :21; 38:28; ბ-ნი და ცოდვანი 28:41; გვ. 162:33; 38:28; ბ—თა მხლეველი 28:39; 46:43; ბ—თა მხლეელი დღესა მას განკითხვისასა 28:60—61
ბრიყვი და უშჯულო გვ. 160:2
ბროლის ბარძიმი 8:83; ბ-ს კაწვეტი 8:62
ბრძანება 2:16; 3:55; 4:23, 36, 65; 6:20, 46; 8:16, 36, 57; 10:17; 11:14, 16, 103, 112, 115; 12:21; 14:37, 45, 51, 54; გვ. 80:8, 14, 20, 24;

გვ. 81:10; 19:27, 42; 20:20, 21, 24, 25, 41, 90, 93; 21:8, 10, 13, 16; 23:1, 18, 22; 25:70; 26:59; გვ. 123:5; 27:18; 29:42; 31:12, 18, 73; გვ. 155:25; გვ. 156:18; გვ. 161:10; გვ. 162:25; 37:29, 35; 38:24, 42, 43; გვ. 176::34; 40:74, 78; 42:53, 67, 70; ბ—ა და გაგებული ,6:29; ბ—თა და გამორჩევით ჩენა მწირველისა 34:38; ბ—ა და სიგელი 6:25, 38; 37:31, 35, 37; 41:36, 41, 44; 42:30, 38, 43; ბ—ა თავისუფლებისა 1:36; ბ—ა კათალიკოზისა 40:80, 84; ბ—ა მეფისა 39:24; ბ—ა და მოჴსენება გვ. 61:4; ბ—ა პატონისა 40:88, 90; ბ—ა პატრონისა 31:80; 40:70, 72, 74, 75; ბ—ა შენდობისა 31:46; ბ—ს შეცვალება 6:32

ბრძანებული 2:159, 161; 4:25, 56; 14:37; 20:20; 21:8; 37:30; 41:34; 42:28; ბ—ი და გაგებული 46:44; ბ—ი მეფისა 38:8

ბუნება უცუდავი და დიდების მოყუარე გვ. 62:3

ბჭე გარეთი ბჭე გვ. 22:14

გაახლება სიგლის გ—ა გვ. 46:8, 12; 8:50; 11::13, 17; გ—ა და გაჩენა გვ. 157:27

გაბედითება გვ. 149:32

გაბოძება სიგლით გ—ა 38:22

გაგება 2:100; სიგლით გ—ა 11:9; გ—ა (გადაწყვეტა) 20:76; გ—ა (დაწესება) 6:18; გ—ა სულის საქმისა 2:139; გ—ა და დაწერა სულისათვის 2:144, 150

გაგებული 4:26; 14:39; გვ. 80:24; 19:49; 27:62; 28:35; გვ. 152:13; გვ. 153:3; გვ. 154:34; გვ. 155:2; გ—ი და ბრძანებული 6:29; 46:45; გ—ი და დაწერილი 16:76; გ—ს შეშლა 4:30

გაგზავნა 8:86; 29:9; გვ. 146:32; გვ. 149:3; გაგზავნილი კარით სამეუფოით 41:40

გაგონება 3:25; „არავინ გაგიგონებდეს“ 1:42

გადაქცევა 37:19

გადიდება 15:83; 31:49; გვ. 152:12

გავლა გვ. 147:23

გავლებინება 1:34

გაზრდა ძმისა გვ. 62:22; 43:46

გაზრდილი 2:91; გვ. 143:13; გვ. 162:21, 23

გათავება 10:50; გვ. 159:14; „ქამთაგასათავებელი“ გვ. 158:27; გ-ა (შესრულება) 31:79

გათავისუფლება 1:36—38; 4:11, 48; 6:9ა, 17; 7:3, 11; 11:11, 54; 27:45, 58, 93; გ—ა სოფლის 27:79; გ—ა შესავლისაგან 6:45; გ—ა შესავლობისაგან 27:67

გათარხნება (მღვდლისა და მისი მამულისა) გვ. 159:18

გათხოვება 36:27

გათხოვილი 36:26

გაკაცრიელება გვ. 113:6

გაკვეთილი გვ. 148:32

გაკითხვა გვ. 158:4

გაკუეთა წირვისა და ალაპისა 46:40

გამართვა: დამცირებული ჰიქისა და გასაწყლებული სეფისკვერისა გ—ა გვ. 151:17

გამგე 43:60

გამგებელი სამართლად გ—ი გვ. 150:16

გამვლენელი ჭვრის წინაშე და მეფეთა წინაშე 45:19

გამზრდელი 2:78; გვ. 112:4, 10; გვ. 113:12; 26:8; 16:15, 17, 25, 28, 31, 37, 39, 44, 45, 51, 60, 62, 66; 17:21; გვ. 175:9; გ—ი პატრონთა გვ. 162:7; გ—ი და შემოქმედი 2:149

გამთავებელი გვ. 159:4

გამოძებული გვ. 147:22

გამოზრახვა 31:12; 44:20

გამორთმევა დრამისა გვ. 159:33

გამორჩევა გვ. 63:10; 10:24; გვ. 113:2; გვ. 162:24; გამორჩეული 10:22; 23:5

გამოსავალი 4:11, 14, 47; 6:10; 7:11; 14:35: 22:16; 26:18; გვ. 143:10; ბეგარი და გ—ი 31:31; სასეფო გ-ი 8:56; გ-ი და შესავალი 37:28; გ-ი ცხუარი 8:77

გამოსაღებელი 16:42, 64; სათათრო გ—ი 31::30

გამოხაღები გვ. 157:14; გვ. 159:19

გამოსლვა 1. გ—ა გამოსაღებისა 28:33: გ—ა სათათროისა 28:23; 2. გ—ა და შეყრა კრებისა 46:32

გამოუძიებელი 8:25

გამოღება გ—ა ბარათისა ყუელაისაგან 46:28: გ—ა (დღის) გვ. 148:23; გ—ა თევზისა გვ. 159:30; გ—ა თეთრისა გვ. 149:13, 14; 46:24; გ—ა სატუზღეოსი 28:24; საჯერჯლესა შინა მდებარის გ—ა 38:11; გ—ა სოფლის 22:8, 10; გ—ა სოფლისა შესავლობისაგან 42:13; გ—ა სოფლისა უსაქმოდ და შეუვალად სურამელთაგან 46:25—26; გ—ა [შესავლობისაგან] 42:25; გ—ა ხარჯისა გვ. 151:26

გამოყვანა: უპატიოებისაგან გ-ა 38:3, 4; გ-ა ყოვლისა შესავლისაგან (გამოსაღებებისაგან განთავისუფლება) 37:9

გამოყოლა კრობასთან 46:33

გამოყრა: კართა გ-ა გვ. 149:27; კალაპოტის გ-ა 8:45

გამოჩენა 20:71; გვ. 123:9; გვ. 151:8, 13; 37:16; 38:20; გ—ა მშლელისა და დამაქცეველისა 6:47; სიგლის გ—ა 38:21; სიტყუით ანუ საქმით გ—ა 45:31

გამოჩინება ჯუარისა გვ. 39:10; გამოჩინებული (სული წმიდა) გვ. 146:8

გამოცხადება იოვანესი (წიგნი) 2:36

გამოწვევა გვ. 150:8
გამოჭენება: სამეფო დარბაზს გ-ა 38:24
გამოხუმა: შემოწირულის გ-ა გვ. 153:4
გამოკუება მძლავრობით 20:89; 31:48
გამეღავნება 45:27
გამრავლება 31:49
გამტეხელი 2:134; 15:77
განათლება 19:13; გვ. 146:11; გვ. 156:2, 24; განათლებული 8:31
განაყოფი გვ. 149:9; 36:15
განაჩენი 10:48; გვ. 80:7; 15:90; 19:52; გვ. 157:26
განბრწყინვებული: ღმრთივ-შუენიერად ზეგარდამოითა სიბრძნითა გ—ი გვ. 154:33
განბჯობა მართლად გვ. 62:18
განგება 8:14; 12:23; გვ. 80:1; 44:2; საქმის გ-ა 3:32; „განგებაჲ საწელიწდოჲ" 2:44
განგებულება 27:31
განგებული 2:135, 138; გ—ი და განწესებული 2:118; გ-ი ღმრთისა 8:18; „მეფობაჲ გ-ი ღმრთისაგან" 8:14; გ—სა და განწესებულის დამტკიცება 2:120
განდევნა 10:37
განთავისუფლება „გ-ა...ეკლესიათა და გლახაკთა" 12:25; „უსამართლოისა და დაჭირვებულისაგან ქსნა და გ—ა" 12:19
განკანონება 10:43
განკითხვა გვ. 80:11; 20:50; გ--ს დღე 28:39, 61; 31:72; გ—ს დღე საშინელი 6:25; გ—ს დიდი დღე 25:49; გვ. 162:34
განკრძალული მღდელი 8:99
განკუთნვა 8:24; გვ. 146:16; განკუთვნილი 8::39
განკურნება 4:5; გვ. 79:5
განმათავებელი გვ. 158:23
განმანათლებელი 8:4, 96
განმართვა: „შარვანსა ზედა გ—ა" 8:1
განმარიხხებელი გვ. 157: 2
განმგებელი მეფობისა გვ. 62:12
განმზრახი გვ. 155:18
განმყოფელი სამებისა 15:104
განმწარება მონასტრისა გვ. 63:3
განპყრობა ქელთა 16:4
განრინება 8:110
განრისხება გვ. 154:4
განრყუნა სასჯულოთა საქმეთა 12:23
განსაცდელი 12:7; 38:17
განსლვა სოფლით გ—ა გვ. 61:5
განსრულება ყოვლითურთ უნაკლოდ გვ. 63:11
განსჯა 8:156, 157; გვ. 123:31; 27:80; გა-მცასჯილა 15:103
განუერელნი და მოუუარენი 45:25
განუქსნელი გვ. 152:15; გ—ი საკრველი 1:52
განყვანა წინაშე მსაჯულისა გვ. 62:6
განყიდვა უფლისა 2:129
განყოფა 8:71, 93, 154; „სეფისკვერის გ—ა 8:89; „კორცთაგან გ—ა" 8:154
განშიშულებულნი 38:2
განშუება სულით 8:31
განჩენა 12:24; გვ. 79:5; 19:25; განჩენილი 14:22, 31
განჩინება 8:135
განცხადება 8:33
განძი 2:64; გვ. 40:3
განძრახვა ეშმაკეულთა 12:5, 10
განძღომა 8:16
განწესება სოხასტერის 8:96, 98
განწესებული 2:118, 120, 122; 14:20
განხუნა გვ. 152:20
განპჯა გვ. 124:16
გაპარვა 43:83
გაპატიჟება 11:83; 27:5
გარდაგან(?) გვ. 123:23
გარდაგდება: გ-ა გამოსაღებებისა 6:16; გ—ა ცხენისაგან 43:35; გარდაგდებული 3:15
გარდართვა გვ. 150:22
გარდამქდელი გვ. 158:4; ცოდვათა და ბრალთა გ—ი 4:33
გარდასრული 38:19; გ-ი პატრიანი გვ. 151:11
გარდაშუება 45:17
გარდაცემა გვ. 123:2
გარდაცვალება გვ. 61:3; გვ. 151:20; გ—ლნი 31:57
გარდაწყვეტა: საზიდისა და სარჩელის გ—ა 3:46
გარდაწყობა: „თეთრი კაბარჭითა გარდაუწყა" 1:19
გარდაწყუედილი 43:42
გარდახდევინება გვ. 147:29, 31
გარდახუეწა 11:83; 12:12
გარდაქდა ალაპის გ—ა გვ. 39:10, 12, 14; 14:16; გვ. 148:33; გვ. 157:17, 29; გვ. 162:16; 46::37; გ—ა ალაპისა: „მღვდელნი წირვეთა და მწირნი მუხლ-მოდრეკით ლოცვითა, ღამისთევიდა და პანაშუიდითა გარდაიქდიდენ" 31::40—42; გ—ა ბეგარისა გვ. 42:4; გ—ა სამსახურისა გვ. 123:25; 16:41; გ—ა სისხლისა 43:42; კარლებელი ტრაპეზის გ—ა 31:43; გ—ა შეყოდებისა 28:26
გარდაქდენა სულის სალოცავისა 31:63
გარე 15:3 7,47, 50, 87; (სახლის გარე კაცი) 27:82; გარეგანი გვ. 153:19; გ—ნი (კაცი) გვ. 176:12; გ ა რ ე თ ი 14:16; 20:16, 78; გ—თი ბჭე 2:14; გარეთმოსელი გლეხი 20:41; გარეთ შემოყვანა (მწირეელის) გვ. 148:24; გარე შეოლვილი სკარამანგი 2:58

გარესჯისა საქონებელი გვ. 150:3
გარეშემო ხტოითა მოქმნა გვ. 22:14
გარისხება 3:61; 14:40
გარყუნევა „ნუ... გაარყუნევით... ლაერასა“ 8::141
გასავალი ქალაქისა 2:80
გასათავებელი: ჟამთა გ—ი გვ. 159:14
გასაკუთრება ვენაჴისა გვ. 40:13
გასარომელი 2:156; გ—ს მითუალვა 2:103; გ—ი შეუცვალებელი 2:106; გ—ი ხეცისა 2:125
გასრული: შესავალად გ—ი 27:92
გასრულება 30:35; 40:35; გ—ბა და არ შეცვალება 46:41; გ—ა (დაწერილისა) 40:44; გ—ა იადგარისა ყოვლითავე სისრულითა გვ. 43::29
გასყიდული გვ. 146:23; გასყიდულობის დაწერილი გვ. 146:24; გვ. 152:3
გასწავლება 20:69
გასხმა (სოფლიდან) 43:69
გატეხა 3:27; 19:43; ბალღადის გ—ა გვ. 146:31; დაწერილის გ—ა 45:32; სიგელის ანუ დაწერილის გ—ა გვ. 152:2; სიგლით გ—ა გვ. 162:1; 41:33; 42:24; გ—ა სიგლებ-ნიშნებისა 38:27; ფიცის გ—ა 43:19, 30
გაუგებელი 14:13
გაუკაცება 43:69
გაუტეხელი კოდათა მიწა 16:35
გაუყოფელი ტკბილი 16:27
გაუყრელნი 38:43; „გ—ნი და მოდიწერილენი, უღალატოი და გამვლენელი კვრის წინაშე და მეფეთა წინაშე მოურავი...“ 45:18—19
გაუქსნელი 4:53; 14:43; 15:62, 100, 113; 27::41, 51, 54; „კრულ არს გაუქსნელად“ 8:164
გაღება (გადახდა) 20:73
გალმა გახმულნი 25:30
გაყენება (სამარხაეისაგან) გვ. 149:28
გაყიდვა გვ. 147:9, 10; გვ. 148:8; გ—ა სულისა 31:21
გაყოფა თესლისა და ღჳნის გ—ა 16:30; მიწის გ—ა 16:48; სოფლის მოსავლის გ—ა 31:69
გაყოფილი იადგარი 2:44
გაშუება 7:3, 10; 11:72; 23:9; 43:16, 51, 82; ბეგარის გ—ა 27:45; „ზროხის შებმაი გაგუიშუია“ 23:10; მისდის გ—ა 28:44; ლალის გაშუება 29:22, 28; შაბათის გაშუება გვ. 149:15
გაჩენა 8:65, 117; 10:49; 11:103; 20:37, 92; 25:20; 31:75; გვ. 142:6; გვ. 143:13; გვ. 148:6, 17; გვ. 149:5; გვ. 150:30; გვ. 151:30; გვ. 176:8; გ—ა ალაპისა 27:107; 31:40; გვ. 157:27; გვ. 162:11; გვ. 163:10; გ-ა ცჳლის პეგარისა გვ. 176:27; მწირველის გ—ა 44:32; გ—ა სალოცავისა 16:17; 19:33; გ—ა სალოცავად 15:22; გ—ა სამწირველოისა 31:35; გვ. 161:9; გ—ა საქმისა 31:69; გ—ა სიგლით 11:9; გ—ა ტკბილისა 18:6
გაჩენილი გვ. 150:15; გვ. 153:9; გვ. 156:34; 43:42; გ-ი ალაპი 31:55; გვ. 162:29; გ-ი ვენაჴი გვ. 149:29; გ-ი მწირველი 31:54; გ-ი სანთელი გვ. 176:23; გ-ს შეცვლა გვ. 153::19; „გაუჩინეთ სახლნი პაპისეულნი“ 162:12
გაცემა: ადგილის გ-ა 38:12; დრამკანის გ-ა გვ. 43:33; სიგლით გ—ა 38:21
გაძარცვა 43:76, 82, 104
გაძება მონასტრისაგან გვ. 150:20
გაწესება: საქმის გ-ა 12:27; სოხასტერის გ-ა 8:96, 98; ღამისთევის გ-ა 8:103
გაწყრომა 38:24
გახარება 44:28
გახუმულნი: გალმა გ-ნი 25:31
გაქდევინება უპატიოდ 43:76
გაქდომა: „დაგუქადნა“ 38:34; გ—ა შეუვალად 2:79
გაქსნა 15:123; მიჰრონის გ—ა 38:39
გაპხდომა: თავად გ-ა გვ. 156:18
გება გ—ა მონასტრისა გვ. 163:9; გ—ა ჟამთა გვ. 155:6; გ—ა სიტყუისა 3:21; „უდაბნოი ეგოს“ 23:15; გ—ა უკუნისამდე 44:25; გ—ა შეცვალების 40:28; გ—ა წმ. დედაქალაქისა 2:108, 122
გელათის ცუილი და ბეგარა 40:25
გენდაგაი‖გენდგაობა (გამოსაღები) 28:34; 46::31
გვარი იხ. გუარი
გზა 15:82; გვ. 124:11; 38:16; გ-ის დაჭირვა 38:18; უცთომელი გ—ა 8:38
გზავნა კაცის ქუე-ქუე გ-ა 43:96
გზირი 14:49; გვ. 122:22; გვ. 123:13
გინება 38:30
გლახა გ—ა კაცი 28:42: 1. გლახაკი 4:53, 58; გვ. 80:21; გვ. 81:4; 25:64, 71; 26:36; 27:14; გვ. 150:15; გვ. 155:7, 16; გვ. 156:17, 20; 40:1; „განთავისუფლებაი ეკლესიათაი და გ-კთაი“ 12:25; 2. „გლახაკი... ქართლისა კათალიკოზი“ 2:151, 158; 6:49; 22:47, 53; 40::58, 63, 68; 42:59; გ—ნი გვ. 79:5
გლეხი 1:14; 2:93, 95; გვ. 40:12, 16; გვ. 43::16; გვ. 44:4; 11:36, 40, 82; 15:23, 51; 20::8, 12, 14, 17, 36, 39, 41, 64, 73, 91; 28:9, 20, 33; 31:39; გვ. 143:14, 29; გვ. 150:20, 22; გვ. 151:9; გვ. 162:14, 29; გვ. 164:3; 38::20; „არც ყმაი და არც გ-ი“ 43:67; გ-ი გარეთ მოსული 20:41; გ-ი და მიწა 6:3; გ—სა და მიწისა შეწირვა გვ. 39:9; გ—ის დასახლება გვ. 42:4; ვაჭარნი და გ—ნი მათნი 11:55; ვახტანგის გ—ი 40:29, 33; მეორ-

შაფათე გ-ი 20:41; გ-ის მაკეში გვ. 43:24; გ—ი მკეიდრი 45:34; გ—ნი ნასყიდნი 11:41; 28:20; გვ. 143:24; გ—ბი რკონის გვ. 160:4; გ—ი მღუიმისა გვ. 123:9; საკუირაო გ—ი 23:20; გ—ი სასეფო 29:7; ქვათახევის გ—ი გვ. 123:10; გ—ის ყიდვა გვ. 40:1, 4; გვ. 42:37, 40; გვ. 43:8, 24; გვ. 44:10, 12; 28:9, 65; გ—ი შეუვალი 28:20. გ—ის შეწირვა გვ. 39:9, 11, 13
გინება 38:30, 33
გმობა (ღმერთის) გვ. 149:23
გონება 8:153; გვ. 80:1: 38:38
გრგოლი ვეცხლისა 2:58
გრივი 1:29; 4:46; გვ. 143:31; გვ. 149:4, 7; გ—ისა ერთისა სათესავი ყანა გვ. 42:21
გუარი: 1. გ—ი კაცი 40:50; 2. სამეფო გ—ი: 31:56: 38:17, 20, 33: 3. გუარისკაცი 31:49; გვ. 147:24, 32; გვ. 150:26; გვ. 153:19; გვ. 157:30
გუარი‖გვარი 1:43; 2:121, 162; 3:60; 4:43; 6:31; 8:108, 148; 14:40; 15:18; 19:43; 20:77; გვ. 113:10; 27:52, 93, 131; 29:41; 30:36; 31::29; გვ. 147:17; გვ. 136:22; გვ. 151:6, 20, 27; გვ. 153:5, 19; გვ. 158:22; გვ. 159:2
გუდამაყრული ჩაბალახი გვ. 40:9
გუდის დათხრა 43:9
გუერდი 1:33; გვ. 147:21; 16:47, 55, 57; გ—თ საქმის დება 45:22
გუთანი გვ. 113:8, 9; გვ. 151:13; გ—ი მიწა (ზომის მნიშვნელობით) 17:12; 31:37, 39; გ—ი ნავენაქები 31:38
გულდგინება‖გულსდგინება 3:18; 4:4; გვ. 161::9; გ—ა ღმერთის მიერ გვ. 46:10; გ—ა სამსახურებელისა გვ. 175:6
გული გვ. 62:13; 15:73; გვ. 155:24; 43:40; 45:20
გულსმოდგინება 8:140; გვ. 80:6; გვ. 122:6; გვ. 158:17; გვ. 162:26; გ—დ შეკაზმვა 12:24. გ—დ შეწირვა გვ. 158:31

და გვ. 62:24; გვ. 154:20; 45:14
დაბეჭდვა ეკლესიათა 38:40
დაგდება: მამულის დ-ა გვ. 146:27; ანდერძად დ—ა 27:112; ქუე დაგდება 43:77
დაგულება გვ. 150:11, 13
დადგენა ჟამისმწირველისა გვ. 39:15
დადგინება ჟამისმწირველისა 2:102
დადვმა: ბეღლის დ-ა გვ. 43:12; დ-ა კანდელისა 8:63; დ—ა საკურთხეველისა 2:90; დ—ა სასაწნახელოჲსა გვ. 40:18; გვ. 42:35; დ—ა სახლისა 2:83; დ—ა ქიშკრისა გვ. 43:23
დადგომა 11:88, 89, 96, 99, 100; 20:71; დ-ა თავზდებად 40:99; დ-ა (სოფელში) 43:80
დადება გვ. 122:19; 40:27; დ-ა ანეულისა 1:27; დ-ა ალაპისა 2:64, 114; დ-ა ბეგრისა და გამოსავალისა 4:47; დ-ა დაწერილისა მონასტერსა შინა გვ. 161:1; გვ. 162:3; დ-ა (თავის) გვ. 151:25; დ-ა თავის მეფის სამსახურისათვის 40:18; დ-ა იმედისა 43:97; დ-ა კაბალისა გვ. 44:2; ნიშნის დ-ა გვ. 123:20; საკურნებელი ემბლასტროს დ-ა 38:35; დ-ა სანთლისა და ზეთის გამოსაღებისა გვ. 158::20; დ-ა სასოებისა 44:21; ღალის დ-ა 15:29; დ-ა (წე-მცა-ეღების) 1:46; ხარჯის დ-ა გვ. 151:28
დადებინება 38:35
დადებული: დ-ი ბეგარი 27:45; დ-ი სამართლის ნახევრის აღება 27:103
დავარდნა: სასაურო საქმის დ-ა გვ. 176:11; საქმის დ-ა გვ. 122:30; დავარდნილ ყოფა გვ. 148·3
დავთარი გვ. 164:6; დ-ი კვახჭირისა გვ. 162:38; დ-ი საბანელასი გვ. 176:38
დავითისა თარგმანი (წიგნი) 2:39
დავიწყება 8:139; გვ. 160:3; 43:91
დაზავება 43:14
დათმინება 3:44
დათმობა გვ. 122:20
დათხრა: დ-ა გუდისა 43:5; დ-ა ღრომისა 43:9; დ-ა მონასტრისა და სათვლავის გვ. 147:26; დ-ა ჭურისა 43:9
დაკარგვა და წაქდომა შესამოსელისა 17:10
დაკარგვა ხუცესისა (საკარგავის გაცემა ხუცესისთვის) გვ. 43:33
დაკარგული უთხრა 16:33
დაკიდება ეზოჲსა 2:112; დ-ა ოქსინოსი 2:57
დაკიდებული ეზო 2:56
დაკლება: დ-ა ბრძანებისა და სიგლისა 41:42; 42:39; დ-ა სულის ქსენებისა 28:41; დ-ა და შეცულა 2:163; დ-ა და შეცელა ალაპისა და სალოცავისა 31:55; დ-ა ცუილისა 40:43; დ-ა წესთაგან საეკლესიოთა 2:128; დ-ა წირვის გვ. 148:25; დაკლებული 8:6; დაკლებულობა 4:5
დაკნინება სჯულისა 38:41
დაკოდა გვ. 41:20; გვ. 44:1
დაკრვა: „მამულსზედ დაუკრავს“ 43:23
დაკრულვა გვ. 149:24, 28; 38:23, 24; დ-ა ეკლესიისაგან 38:25
დამაკლებელი 4:17; 6:20; 14:38; 20;21; 21:9; 23:17; 42:29; დ-ი ბრძანებულისა 41:35
დამალვა ხიგლისა 38:21
დამამტკიცებელი 1:55; გვ. 80:7, 13, 15, 22; 15:43, 86, 114, 119, 124, 128, 134, 148, 154; 19:65, 70, 73; 20:93, 95; 25:64, 80, 85, 88, 97; 26:36, 45; 27:31, 55, 74; 28:50, 54, 67; 29:17; 31:73, 81; გვ. 154:10, 17, 18, 25,

29; გვ. 155:17, 27; გვ. 156:11, 32; გვ. 157:3; 40:69; 42:53, 61; 46:47; დ-ი დაწერილისა 46:45
დამართება 43:15; ვალისა და დაპირების დ-ა გვ. 147:32; ტყუეობის დ-ა 31:50; უწესო წესის დ-ა 38:25
დამაურვებელი 43:16
დამაქცეველი: ბრძანებულის დ-ი 37:31; დ-ი და მშლელი ბრძანებულისა 6:47
დამაჭირებელი 11:12
დამბადებელი ყოველთა: ღმერთი 28:59
დამდურება 43:12
დამკჳდრება 20:60; 27:6; დ-ა მოსაცემელისა 40:35; სასჯელის დ-ა 25:75
დამკჳდრებული 19:23, 29; 20:60; 27:65; გვ. 157:11; მღუიმეს დ-ი 31:11, 15, 19, 47; 44:18
დამორჩილება 4:1; 10:13, 19
დამოწმება გვ. 80:15
დამსჯელი 15:54, 55, 68; დ-ი სულისა 6:34
დამტკიცება 2:119, 134, 145, 146, 151, 152, 157; 3:8, 58; 4:25, 34, 56, 64; 8:161; 11:14, 112; 14:50; გვ. 80:7, 13, 15, 22; 15:16, 62, 132, 138, 151, 154; 19:49, 50, 62, 68; 20: :23, 29; 21:1, 12, 16; 23:21; გვ. 113:22; 26: :24, 48, 50; გვ. 124:7; 27:15, 20, 29, 47, 59, 63, 69, 70, 81, 86; 28:57, 61, 63; 29:25, 45, 47, 48; 30:42; გვ. 153:8, 21; გვ. 154:7, 8, 10, 22; გვ. 155:11; გვ. 157:1, 27; გვ. 158:7; 37:35; 41:40; 42:37, 43, 59; 46:44; დ-ა ანდერძისა 8:161, 163, 165; დ-ა ბრძანებულისა 2:159; 6:29; 46:45; დ-ა განგებულისა და განწესებულისა 2:120; დ-ა დაწერილისა გვ. 46:7; 19:58; დ-ა ერთსულობით გვ. 154:15; დ-ა ნაქმარისა 30:41; დ-ა საქმისა 3:33; დ-ა სიგლით 11:17; დ-ა სჯულის გვ. 157:19; დ-ა უჴუარობით 3:66; 6:37; 11: :115; 14:53; გვ. 176:33; 41:43; დ-ა ქელოთა 2:130, 139, 142; 6:41; 15:120; 25:57, 72, 95, 99; 26:28; 28:49; 30:42; 31:66, 76. 78; 36:34; 40:63; დამტკიცებული 3:14; 25:78, 83, 88; 26:52; 36:34
დამყარება 20:51
დამსჯელი და შემასმენელი წინაშე კრისტესა 28:38
„და-მცა-ისჯების ყოველთა თანამგმობართა წმიდისა სამებისათა, იუდას და ივლიანეს თანა" 16:81—82
დამცირება (ციქისა) გვ. 151:17
დამცრობა გვ. 152:12
დამძიმება ცოდვათა სიმრავლით გვ. 62:6
დამქობა 8:27
დანადები ოქრო 17:7
დანაწილება 1:49
დანდობა გვ. 123:26
დანთქმა დათან და აბირონისი 1:45; 14:42; გვ. 152:17
დაპირება გვ. 157:28; 38:39; 43:73, 80
დაპყრობა 43:74; დ-ა ყმათა 43:81
დარბაზი: დ-თ გამოსული ქელოსანი 1:39; 8:135; დ-ი სამეფო 38:24
დარბაზის ერი 11:102; 38:20
დარბაზის კარი 3:20
დარღუევა 38:16
დარჩენა: გვ. 147:1; 45:12; „დარჩა მონასტერი სამარხავი ჩემი და საძუალე შჳლთა უსრულად" გვ. 63:5; ნასყიდის დ-ა გვ. 146:29; დ-ა და მოკლეა 43:57;‖დარჩომა 25:17, 23
დასაბამი 15:97; გვ. 154:1
დასავალი 3:37
დასავლეთი 14:3; 20:3; გვ. 175:4; 22:3; „აღმოსავლეთისა და დ-ს თეითმპყრობელი" 23: :4; ყოველი დ-ი 12:3
დასაპყრობლად დევნა 43:33
დასასრული სიტყჳსა 19:46
დასაჭირავად გავლა (სოფელში) გვ. 147:23
დასრულებული ეკლესია 8:3
დასუენება (ხატის): „წინაშე სასუენებელად მომიჴსენებიან" გვ. 143:1
დასახლება გლეხისა გვ. 143:13, 19
დასახლესობა 30:29
დასეტყვა გვ. 150:13
დასმა: „შეილი არ გეესო" გვ. 147:19
დასუმა გვ. 146:22; გლეხის დ-ა შიწანე გვ. 150: :22; მწირეელის დ-ა გვ. 151:22; „საჯდომსა და პატივსა დაისუა" 10:10
დასრულება: დ-ა 108 ფსალმუნისა გვ. 15
დასუენება: „დ-ა ხატისა ოქროისა" 2:9; „დ-ა ხატისა სამარტჳლოსა შიგან" 2:10; დ-ი წმ. ნაწილთა სამარტჳლოსა შიგა 2:7; დასუენებული 2:17
დასყიდვა ქუეყანათა გვ. 146:25
დასხდომა 14:24, 26, 27; 27:38
დასხმა 3:22; 8:37; 30:14; გვ. 44:1; გვ. 146: :24; 43:97, 99; დ-ა ეკლესიასა ქუე 16:18; მეზურეთა დ-ა 8:105; ქჳრივად და ობლად დასხმულნი ეკლესიანი 38:2
დასჯა 4:31; 10:30; 14:67; 20:49; გვ. 152:17, 24; გვ. 153:11; გვ. 162:31; „და-მცა-ი საჯებისა" 2:129; და-მცა-ისჯების ყოველთა თანამგმობართა წმიდისა სამებისათა, იუდას და ივლიანეს თანა" 16:81—82
დატევება 2:105; გვ. 123:29, 30; დ-ა საწუთოისა გვ. 62:5
დატყუენვა გლეხის გვ. 150:21
დაუვსებელი: დ-დ და მიუცილებელად ხანთლის

ნათება გვ. 176:6; დ-დ სანთლის ნათება გვ. 176:23
დაუკაცრება მიწისა გვ. 150:21
დაუკლებელი 25:33; დ-დ ქონება გვ. 44:5
დაურვება გვ. 122:32; 38:27, 39, 44; დ-ა საქმისა და სამართლისა მოძღურისა და მოურავეთაგან 31:61
დაუსაბამო ღმერთი 4:50; 6:48; გვ. 81:1; 15:52; 19:44; გვ. 113:19; 26:46; 29:40; 27:61; 29:15; 30:38; 31:51; 16:83; 17:16; 40:52, დ-ო და დაუსრულებელი ღმერთი 9:149
დაუსრულებელი 8:150; 14:22; 20:52
დაუურვებლობა 37:20, 23
დაუცადებელი 14:24
დაფარული გულისა გვ. 62:13
დაფასება ვაჭრულად 17:11
დაფასებული 27:100
დაფიცება 43:1, 28, 93
დაფლა: პურისა დ-ა გვ. 40:22, 40; გვ. 43:12; დაფლული ნადირი 37:16
დაფქვა 28:42
დაქცევა 15:121
დაღონებული ცოდვათაგან გვ. 152:5
დაყენება 10:25; დ-ა ჟამისმწირველისა 2:90; დ-ა წირვისა და ლოცვისაგან გვ. 149:27; დ-ა ხუცესთა წირვისაგან 38:40
დაუდებული 28:58; გვ. 156:19; დ-ი ქვაბსა შინა მსხდომი გვ. 150:2
დაშავება გვ. 112:6; დ-ა წისქვილისა 28:41
დაშლა 15:142; დ-ა სახლისა 16:16
დაჩემება ლოცვისა 10:29
დაცადება 8:11; გაჩენილის დ-ა 23:15
დაცემა: თაიღდას(?) დ-ა გვ. 123:1
დაცვა 19:4; 12:15; გვ. 122:7; გვ. 124:4; 27:110
დაძლომა გვ. 149:2
დაწერა 2:101, 123, 130, 140, 144, 150, 155; 3:14; 4:35, 40, 60; 44:5; 6:40; 11:103, 115; 14:54; 15:9, 125, 133; 16:13; 17:4, 23; 19:19; 20:25, 32; 21:16; გვ. 112:2; 25:9, 54, 98; 26:6; გვ. 122:8, 13; გვ. 123:14; 27::19, 25, 48, 56; 64, 77, 103; 28:5, 33, 48; 29:3, 27, 33; 30:11; 31:9; გვ. 153:23; გვ. 154:17, 21, 28; 36:9; 40:12, 62; 44:17; 46:6, 28; 46:15; დ-ა ანდერძისა 8:5, 159, 162; დ-ა ბრძანებისა 37:37; დ-ა ბრძანებისა და სიგლისა 6:38; 41:44; 42:43; დ-ა დაწერილოსა 18:2; გვ. 146:20; თავისუფლად დ-ა გვ. 122:15; დ-ა იადგარისა გვ. 43:30; დ-ა სიგლისა გვ. 176:34; დ-ა და მოკსენება სიგლისა გვ. 46:3; დ-ა სიმტკიცისათვის სიგლისა გვ. 47:2; დ-ა სათხოვარისა და გამოსაღებისა გვ. 157:13; დ-ა წიგნთა გვ. 22:17; 2:47; ჴელით დ-ა 2:159; 15:114; 26:25; 31:65; გვ. 162:35; 17:17; 40:61, 62
დაწერა ჯუარისა 38:24
დაწერით ქონება გვ. 112:5
დაწერილი გვ. 22:5; 3:10, 13, 23, 34; 4:34, 43, 57; გვ. 44:10; 12:26; 15:9, 42, 44, 86, 116, 120; 16:68; 17:17; 19:19, 53; 20:32; გვ. 112::1; 25:9, 38, 87; 26:5, 40, 48, 51; გვ. 122::8, 13; გვ. 123:33, 37; 27:9, 49, 60, 82, 94, 105; 28:55, 62; 29:3, 12, 20, 23, 33; 30:11; გვ. 146:19; გვ. 147:6; გვ. 148:16; გვ. 149:18; გვ. 152:1, 8; გვ. 154:9, 11, 13; გვ. 161:1; გვ. 162:1, 3; 40:11, 94; 45:7; 46:45; დ-ი გასყიდულობისა გვ. 146:24; გვ. 152:3; დ-ს გატეხა 45:32; დ-ი და განგებული 2:135, 138; 16:76; დ-ს დამტკიცება გვ. 46:7; 19:58, 62; 29:50; დ-ს დაწერა 16:12; 17:4; 18:2; 28:6, 48; 31:9; 36:9; 44:17; 46:15; დ-ს ღება 16:34; დ-ი კათალიკოზთა 25:87; დ-ს მოწმე 17::18; დ-ი მთავართა და აზნაურთა გვ. 46:6; დ-ი სათავსდებო 40:97; დ-ი სართი და ოქროფურცლითა 2:17; დ-ი სიგელი 6:38; გვ. 157:18; დ-ს შეცვლა 15:46; 39:50; 30:30, 37
დაწესება 15:15; „მართალთა თანა დ-ა" 38:3; დ-ა ჟამისმწირველად 2:155
დაწვა გვ. 152:19; დ-ა თუალთა 43:7
დაწუნებული 38:3
დაწყება მტერობისა 43:49
[და]წყება: „მიიწყიეს" 8:1
დაწყეული გვ. 152:24
დაჭერა 8:111—112; 12:27; დ-ა გლეხისა 45:34, დ-ა მიწისა 16:48; დ-ა სოფლისა 40:21
დაჭირება 10:42, 53; 11:105; გვ. 123:11; გვ. 147:32; ღმერთის დ-ა 38:42; დ-ა ჰაერისა ჟამისაგან 18:3—4; დაჭირებითი სამსახური 6:15
დაჭირებული 12:18, 22
დაჭრევა: გზის დ-ა 38:18; მამელის დ-ა 38:23
დახედვა 20:40; 25:20
დახუედრა: „მე დამხუდა იადგარი ნახევარწერილი" გვ. 43:29
დაჴედვა 46:21
დაჴრილი 28:28, 44
დაჴსნა იხ. ტყუენის დაჴსნა
დაჯერება 22:9; 20:9; გვ. 146:13; 37:10; 41::12; 42:10
დაჯდომა 8:156; ტრაპეზს დ-ა გვ. 148:28
დაჰკსნა წესისა 38:30
დგომა 8:76; 13:9, 10, 46; გვ. 123:17; 29:9; დ-ა ჟამის მწირველად 2:105; დ-ა საკურთხეველსა ზ-ა 2:103; დ-ა (სახლსა შიგა) 28::17; „უწესოდ დ-ა" 10:36
დება 20:70, 75; გვ. 148:23; გვ. 151:29; დ-ა ბეგარისა 28:21; დ-ა ბუნებისა გვ. 62:3; დ-ა

ვენაქისა გვ. 40:13, 16; ზედ დ-ა 25:35; „ზედ ედვა ზროხისა შებმაი“ 23:8, 10; დ-ა პატიჟისა 31:72; დ-ა სამსახურებელისა 6:13; დ-ა სამსახურად გვ. 159:2; დ-ა სასეფოისა 31:33; საქმის დ-ა 15:32; 41:27; 43:45; 45:22; 46::27; „შესაპოვარი გედვას“ 1:33

დედა 43:70, 75; 1. დ-ა (ნათ.) 43:13, 85; 2. დ-ა ქრისტესი გვ. 155:8; 3. დ-ა ღმრთისა 14:9, 21; 27:111; 29:44; გვ. 146:16; 4. დ-ა ღმერთშემოსილი გვ. 146:15

დედაბერი გვ. 157:12

დედანი (ქალები) 43:53

დედაქალაქი 15:119; 19:66; 25:65, 77; 26:39; გვ. 155:19

დედიძმა 2:37

დედოფალთა-დედოფალი გვ. 80:16; 20:2; იხ. დიოფალთ-დიოფალი

დედოფალი 1:38; გვ. 62:22; 11:2; 19:75; გვ. 161:6; გვ. 163:1; გვ. 164:1; 44:4;||დედუფალი 41:49; იხ. დიოფალი

დედოფალი (ღმრთისმშობელი) გვ. 62:22; 10:6; 46:3

დედული გვ. 147:16; დ-ი ზითვად მიცემული 16:39, 60

დედუფალი იხ. დედოფალი

დევა: „სდევენ ჩუენნი ჩენილნი 11:84; იხ. დევნა

დეველოღონი (წიგნი) 2:36

დევნა 43:33, 72; იხ. დევა

დეკემბერი 18:5

დეკანოზი 10:23, 26, 41, 45; გვ. 150:1; გვ. 162:8; დ-ი აწყურისა საყდრისა 40:86; დ-ი (გელათისა) გვ. 162:19, 22; 27:111; დ-ი (დიდი მონასტრისა) გვ. 142:6

დიაკონი 2:40

დიდება 4:39, 59; 20:51; 27:53; გვ. 142:5; დ-ა ღმრთისა გვ. 22:8; 2:144, 150, 157; დ-ა და სუფევა 44:2; მაღალი დ-ა გვ. 146:14; დ-ა მეფისა 6:43ა; დ-ით მოსვლა 31:59; დ-სა მქონებელი გვ. 144:2; დ-ა სააქაო გვ. 182:1

დიდების მოყუარე ბუნება გვ. 62:3

დიდებული 1:38; 10:52; 12:6; 15:79; 19:8; გვ. 147:9; გვ. 154:4; გვ. 158:1; 19:5; გვ. 147:9; გვ. 154:4; გვ. 158:1; 37:32; 38:20; 41:38; დ-ი ლავრა 8:141; დ-ი და წმიდა ... იოანე ნათლისმცემელი 40:5; დ-ი (მეფისა) გვ. 61:3; დ-ი რკონის ღმრთისმშობელი გვ. 158:30; ტაძარი დ-ი გვ. 79:4; დ-ი ღმრთისმშობელი გვ. 154:2; დ-ი წინასწარმეტყუელი გვ. 146:5, 12; დ-ლ ყოფა სულისა 2:143; დ-ნი და აზნაურნი ქუეყნისა გვ. 163:5; „დ-ნი და წარჩინებულნი სამეფოჲსა“ გვ. 61:6

დიდი 4:1, 26; 11:6; 14:51; 20:24; 23:20; 25:14, 49; 27:34; 38:11; დ-ი ანუ მცირე 20:77; გვ 152:11; 37:36; დ-ი და მცირე 6:30; 16:77; დ-სა ანუ მცირისა დაკლება 41:42; დ-ი გულსმოდგინება გვ. 162:26

დიოფალი 1:38; იხ. დედოფალი

დიოფალთ-დიოფალი გვ. 155:22; იხ. დედოფალთა დედოფალი

დრამა გვ. 40:13; გვ. 41:31, 33; გვ. 42:1; 13::1—53; 8:67; გვ. 159:27; ქალაქური დ-ა 13:53

დრამკანი გვ. 41:19; გვ. 42:18, 28, 39; გვ. 43:1, 9, 26, 31

დრემეს დათხრა 43:9

დუკატი გვ. 43:26; გვ. 44:11; გვ. 52:30; 27:97

დღე: დ-ე განკითხვისა 6:25; გვ. 80:11; 20:50; 28:38; დ-ე განშჯისა გვ. 124:15; დ-ე ლაზარობისა გვ. 123:21, 24; 27:106; დ-ე საშინელი სასჯელისა 6:34; დ-ე ჴორცთაგან განსვლისა 20:88

დღესასწაული საუფლო 23:13

ებისკოპოსი 11:106; 12:20; 38:29, 31, 33; გვ. 155:15;||ეპისკოპოსი 8:48, 127, 142; გვ. 61:1

ეგზომი 20:58; 28:30

ევლოგია 20:45;||ევლოგიობა 8:132

ეზო 2:113; ე-ნი დაკიდებულნი, ბერძენთა მეფისაგან ბოძებულნი 2:56

ეკლესია 2:75, 82, 83, 117, 126, 132, 164; გვ. 40:2; 8:3, 24, 34, 43, 58, 60, 61, 87, 88, 92, 105, 130, 137, 140; 10:27, 31, 36, 38, 45, 47; 11:43, 66; 12:17, 23, 26; 15:59; 16::30, 55, 56, 64, 68; 20:56, 70, 73; გვ. 113:2, 4, 13; 25:6, 26, 39, 45, 55, 59, 67, 93; გვ. 122:7; გვ. 124:3; 27:37, 48; 28:51; გვ. 143:16; 38:5, 15, 39; გვ. 176:7; 40:8; 41:8, 23; ე-ის კაცი გვ. 41:20; ე-ის კურთხევა 2:39; ე-ის მადლი 6:48; ე-ა კათოლიკე (სვეტიცხოველი) გვ. 155:12; 40:48, 55, 66; ე-ა კათოლიკე სამოციქულო გვ. 22:12, ე-სა ქუე დასხმა 16:18; ე-ნი ღმრთისანი 38:2; ღმრთისმშობლის ე-ა გვ. 149:6; ე-ის ყოველი სავსება გვ. 162:17

ეკუტერი გვ. 148:20, 22; გვ. 149:13

ემბაზი გვ. 122:3

ემპლასტრო საკურნებელი 38:36

ენად ბავი გვ. 152:5

ენკენია 28:31; ენკენიობა 8:44

ერთად ყოფა სახლთა: „ერთნი ყოფილან ჩუენი სახლი და თქუენი“ 45:10—11

ერთგული 25:38

ერთგულობა 8:28, 109; 15:41; გვ. 113:14; 30::33; 36:35; 43:96; ე-დ მსახურება გვ. 44:7; 26:10, 16; 40:47; 41:22; ე-დ მსახურება მე-

ფობისა 42:22; ე-დ მ-ა საყდრისა 40:64; ე-დ ყოფნა 30:29
ერთმანეთის გამოზრახვით და ნებისმყოფელობით 44:19
ერთობით მღდელნი და მამანი მჯდარნი უდაბნოისა 16:75
ერთობით სრულად კრებული 16:13; ერთობილი კრებული გვ. 150:1, 6; ე-თ ყოველი კრებული 15:45; ერთობილნი, კრკონელნი გვ. 158:11; გვ. 159:24
ერთსულობა 44:19, 23; ერთსულებითნი 15:12; ე-თ დამტკიცება გვ. 154:15
ერთღმრთაება 44:1
ერი გვ. 122:7; ე-ი დარბაზისა 38:20; ერისაგანი 20:78
ერისთავი 3:21, 56; 4:24; 6:27; გვ. 62:1; 14:46; გვ. 80:14; 22:5, 10; გვ. 123:15; გვ. 124:2; 27:9, 20, 22, 43, 56, 76, 92; 42:32; 41:38; ე-ი ქართლისა 42:65
ერისთავთ-ერისთავი 3:5, 21, 56; 4:23, 64; გვ. 40:24; გვ. 43:28; 6:27; 11:106; 14:46; 21:10; 22:5, 10; გვ. 123:16; 27:22, 64, 76; 31:12; გვ. 155:21; გვ. 156:28; 37:32; 41:37; 42:32
ერისკაცი გვ. 157:12
ეხე ყოფა: „ესა ყ-ა და იგი საუკუნე“ (სააქაო და საიქიო) გვ. 147:27
ესტატური ვენახი გვ. 149:5
ექუსნი კრებანი 4:51; 15:58; 16:84
ეშმაკეული 12:5
ეჯიბი 40:79; ეჯიბობა 29:7

ვაზი გვ. 112:9
ვაზირი 20:4, 10; გვ. 149:20; ე-ი გაცემისა 38:12; ვ-ნი [სამეფო] კარისა 41:37; 42:31; ვაზირნი 43:44; ვ-ნი მეფისა გვ. 161:11; 38:24; იხ. ვაძირი
ვაძირი 43:41; იხ. ვაზირი
ვალი და დავირება გვ. 147:32
ვალიანი სახლი გვ. 123:17
ვაჟი 36:24
ვარგი გვ. 62:23
ვაჭარი 2:75; 8:65; 19:38; 11:55
ვაჭრულად დაფასება 17:11
ვედრი 8:139
ვედრება 20:59; გვ. 153:16; 38:1; გვ. 153:25; ვ-ა და შეწევნა 16:3
ველი 11:42; 14:32; 21:4; 22:15; 25:27; 26:10; გვ. 143:8; გვ. 148:4; 41:28; 42:19
ვენაქი 2:94, 96; 16:47, 67; 20:75, 92; გვ. 113:7; 29:22, 28; 31:37; 30:17; 42:19; 43:102; 44:30; ესტატური ვ-ი გვ. 149:5; კოხური ვ-ი გვ. 149:6; ვ-ი მოგებული გვ. 42:34; ვ-ს აშენება 16:44; ვ-ად მიწის აშენება 16:24; ვ-ის გასაკუთრება გვ. 40:13; ვ-ი გაჩენილი გვ. 149:29; ვ-ის დება გვ. 40:13, 16; ვ-ის ზედამოკიდება 16:23; ვ-ი კარვა 16:44; ვ-ი მცირე 2:96; ვ-ი მიწიანი გვ. 112:9; ვ-ი ნაოთხალი გვ. 40:12; ვ-ი პატარა 36:15; ვ-ი საკურთხევლისა 16:21; ვ-ი საგლეხო 16:23, 31; ვ-ი სასეფო 2:72; ვ-ს ყიდვა გვ. 40:10, 12, 25, 31; გვ. 42:29, 31; გვ. 43:16; 16:22; ვ-ს შემოწირვა გვ. 43:7
ვერცხლი 1:16; 38:11 იხ. ვეცხლი
ვეცხლი 2:2, 3, 4, 6, 16, 110—112; გვ. 39:1; გვ. 43:18; 11:37; 8:65; ვ-ი დრამა 4, 5, 7, 9, 13, 14, 16—19; 21, 24, 29, 32, 34, 36, ვ-თ მოჭედვა 2:110; ვ-თა მოჭედილნი 2:45; ვ-თა მოცუარული 2:46; ვ-თა შეკაზმული წიგნი 2::33; ვ-თა ცურვებული 2:48; ვ-თა ცურვებული საკელაპტრე 2:49; ვ-ს ბარზიმ-ბეშხუემი 2:110; ვ-ს სადაგი საცეცხური და სასაკუმევლო 2:25; ვ-ს საცეცხური 2.23; ვ-ს გრგოლითა შეკაზმული სკარამანგი 2:58; ვ-სა ცუარი 2:42; ვ-სა ტაშტაბრაგი ოქროდთა ცურვებული 2:28; ვ-სა ტაშტაბრაგი დიდი 2:27; ვ-სა ჯუარი სათანაო 2:26; ვ-ს ხატი 2:14
ვითარება ჟამთა გვ. 157:24

ზაკუვა 8:19, 20
ზამთარი და ზაფხული, წიგნი მოწამეთა 2:33
ზარადხანა 26:25; ზ-ის უხუცესი 41:6, 12, 20; ზ-ის მწიგნობარი 37:39; 41:45; ზ-ი სეფისა გვ. 162:35
ზარზმის ხატი 45:5, 30
ზარქაში გვ. 146:35
ზარხო: „უნაგირი ოქროთა და ზ-თა მოჭედილი“ 27:99
ზაფხული და ზამთარი, წიგნი მოწამეთა 2:33
ზე — ასაპყრობელი ხატოვანი ოქროთა 2:55
ზეგარდამო მადლი გვ. 156:2; ზ-ო სიბრძნე 154:32; გვ. 156:2; ზ-ო მოსული უბიწო დედა ქრისტესი გვ. 155:8
ზედადაბურვა ეკლესიისა გვ. 22:15
ზედადადებული ბეგარი 27:66
ზედა მოკიდება ვენაქისა 16:23
ზედა მოკიდება ნაკალოებისა 16:32
ზედა შეძენა 16:34
ზედდება საერისთაოისა და ბეგარისა 40:25; ზ-ა ცუილისა და ბეგარისა 40:25
ზედსხმა პატივთა ეპისკოპოსთა და მონაზონთა 38:33
ზევე უკმოყიდვა (სოფლისა) 31:21
ზეთი 8:60; გვ. 143:12; გვ. 154:1; გვ. 158:21; გვ. 159:15
ზემოით წერილი 28:37

ზემონი და ქუემონი საჭურჭლენი მეფისა გვ. 62:27
ზემონი ქვენი იხ. ქვენი ზემონი
ზემოდთ 2:130, 140; ზ-ან ქუემომდენ დაწერა 2:123
ზემო-ქუემო ჭიშკარი გვ. 43:23
ზემოწერილი 1:54; 15:98; 27:61, 74; გვ. 147::17; გვ. 153:1, 20; გვ. 155:18
ზემოჴსენებული 2:147
ზენაბარ, ზენაბარ გვ. 152:6
ზეპირით უწყება 38:32
ზეცა გვ. 22:4; 8:151; 19:15; გვ. 146:16; ზ-სა ძალი 19:7; გვ. 142:3; 40:4; 44:6; ზ-ა ძალნი ანგელოზნი და მთავარანგელოზნი 16:5; 46::4—5; „გაუჴსნელად ზე ცათა შინა და ქუე ქუეყანასა ზედა" 27:51
ზეწარი 2:112
ზვერი 8:128
ზიარება: სამკუდროთ ზ-ა 38:40
ზიდვა ურმისა 46:31
ზითევი 7:8, 10; ზ-ი დედისა 16:43; ზ-ად მიცემული (მიწა) 16:43; დედული ზ-ად მოცემული 16:39, 60
ზოგი: ზ-ნი ქუეყანანი 25:13
ზომა 16:50
ზრახვა 8:40; 10:34, 36
ზროხა გვ. 40:13; გვ. 42:15, 20; 8:80; ზ-სა შებმა 23:7, 10
ზრუნვა 8:40
ზუარი 8:105; გვ. 148:4; გვ. 150:5, 11
ზურგი 1:24
ზღვარი‖ზღუარი 3:7. 11, 33, 35, 39; 14:33; 21:3; 42:21; გვ. 164:4; ზ-ი სამართლიანი გვ. 148:5

თავად გახდომა (დამცირებული ჭიქის და გასაწყლებული სეფისკუერის გამართვა და თავად გახდომა) გვ. 151:18
თავად: „თ-დ ღმერთი" 10:16
თავზღებად დადგომა 40:98
თავი 1:31; 3:43; 8:114, 147; გვ. 123:27; 38:6; თ-ის დადება გვ. 151:25; თ-ს დადება (მეფის) სამსახურისათუის 40:18; თ-ი სჯულისა და ეკლესიათა — მცხეთა 38:5; თ-ი მოციქულთა 44:9; 20:48; თ-ნი მოციქულთანი პეტრე და პავლე 16:9: თ-ი სახლისა 45:13; თ-ის სყიდინება 43:84; თ-ის ყიდვა 43:8; თ-ის შესყიდინება 43:66
თავი (ცალი) 2:44, 48
თავისუფალი 11:9, 19, 50; 14:34; 20:18, 66; 22:16; 26:18; გვ. 122:15; თ-ი და შეუვალი 21:6; გვ. 122:25; თავისუფლების სიგელი 6:52; თ-ი სოფელი გვ. 156:9; თავისუფალყოფა 27:28
თავისუფლობა 1:36; 4:16; გვ. 122:9; დაწერილი თ-სა გვ. 122:17; თ-ით შეუვალად ქონება ყოვლისა შესავალისა და სასეფოჲსაგან, დიდისა და მცირისა 2:97—98
თავნასყიდი ყმა და გლეხი 43:69
თავნი: თ-ი ნაპარევისა 15:86; ვვ. 123:6
თავსდება ღმრთისა 8:1
თავსდებობა‖თავსმდებობა 18:1; 19:6, 9, 11, 14; გვ. 146:2; 27:6; 104; 28:9; 30:4, 6; 31:2, 8; 36:8; 44:17; თ-თა შეწევნითა ... წმიდათა ზეცისა ძალთა — ანგელოზთა და მთავარანგელოზთა 16:4—6
თათარი გვ. 124:3; გვ. 146:31
თაილდას(?) დაცემა გვ. 123:4
თანაგაზრახვა გვ. 122:3
თანადახუდომა 8:47; თ-რი და მოწამე 28:62; 40:71, 74, 75, 88, 90
თანადგომა 4:27; 8:46; 11:113; 14:52; 20:25; 21:14; გვ. 121:1; 28:12; 37:37; 42:40; თ-ა და შეწევნა 6:31; 16:12; 41:42; ჴრმლით თ-ა 38:25
თანამგმობარი გვ. 156:14
თანამდები სირცხვილისა თ-ბი 8:138
თანამოქმედობა 19:18; 25:6; თ-დი საქმისა გვ. 155:18
თანამოსაყდრე 44:11
თანამეცხედრე 41:2
თანაზემწე გვ. 155:3; გვ. 156:11
თანა-შეწევნა 15:7
თანაწამოტანება 43:83
თარგმანი დავითისა წგნი 2:38
თარგმანი სახარებისა 2:29, 31
თაყუანისცემა 8:30; 30:48; 44:2
თევა ღამისა 2:115
თევდორეს ხატი 2:15
თევდორობა: თ-ა დღე 31:40; თ-სა პარასკევი 16:29
თევზი გვ. 150:18; თ-ს გამოღება გვ. 159:30
თეთრი 1:19; 27:98, 99, 100; გვ. 146:34; გვ. 147:5, 8, 10, 12, 15; გვ. 148:19, 22; გვ. 149:13; გვ. 161:13; 18:5, 8; 43:86; 46:30; თ-ი საყაჭობო გვ. 143:34
თესლი 8:90; 16:29
თითო ქელ-ფერჴ-თითმწუერვალება 38:6
თეძამისა პატრონი 31:33, 34
თვალი 146:34; თ-თ მხილველი; გვ. 146:7, 10; სულიერნი თ-ნი გვ. 156:24 იხ. თუალი
თვითმპყრობელი 23:4; იხ. თუითმპყრობელი
თმობა: „ვერ ვითმე" 45:16
თნევა 8:25; გვ. 79:3
1. თუალი გვ. 150:29; 38:10; თ-ია დაწუა 43:7; თ-ი და მნათობი ყოველთა მამათა

31:10; თ-ნი და პირნი გვ. 62:17
2 თვალი (ძვირფასი ქვა) 8:82; თვალ-მარგალიტი გვ. 142:8; 2:3, 7, 5, 11, 18, 20; თვალმარგალიტი და ლალი მეფისა გვ. 62:29; თ-თა და მარგალიტითა შემკობილი სახარება 2:32; თ-ით [illegible] ხატისა 2:13
თვალუხვავი გვ. 123:31
თუე 2.114: 11:69
თუისნი და მომავალნი ჩუენნი 29:40
თუითმფლობელი 14:4
თუითმპყრობელი (მეფეთა-მეფე) 38:37
თჳსებული 8:115
თქმა, თქუმა 15:66; 19:46; 20:48; 43:27; გვ. 152:30; თქმა ფერად ხატობაისა 36:32
თხოვა გვ. 122:16; 17:15; გვ. 156:19; გვ. 157:13; გვ. 158:5, 12; გვ. 159:18; თ-ა საკრეფელისა გვ. 151:29; თ-ა ქათმისა 37:25; თ-ა შენდობისა 10:39
თხრობა 8:13

იადგარი: „ი-ი მეხური, ორად გაყოფილი, რომელსა შიგან განგებაჲ საწელიწადოჲ სწერია“ 2:44; ი-ი ნახევარწერილი გვ. 43:29: ი-ი საწელიწდო ახალი 2:39; ი-ს გასრულება ყოველთავე სისრულითა გვ. 43:29
იავარი 8:85
იანვარი 2:114; 19:34
იგავად დადება 38:28
იეფი გვ. 146:26:33
იკ˝ონივი: „იკ˝ონივი არა მიხედე“, იკონივი მისცენ“ 10:37, 41
ილეთისა და ხლათისაგან უმიზეზო 45:8
იმედის დადება 43:98
იმერი გვ. 42:12
ინდიკტიონი 4:36; 6:39; 11:116; 14:54; 20:26; 21:17; 23:24; 37:38; 39:46; ი-ნი მეფობისა 41:44; 42:44
იოვანეს გამოცხადება (წიგნი) 2:36
იოვანეს სახარების თარგმანი 2:30
ისრის კრა 43:38
იფქლი გვ. 143:34
იყავნ, იყავნ, იყავნ უკუნისამდე, გებამდე ჟამთა გვ. 155:6
იშხნელ-ყოფილი 26:55
იწროება 20:54

[კა]ბალის დადება გვ. 44:2
კაბა სტავრა გვ. 43:1
კაბარჭი („კაბარჭით გარდაუწყე“) 1:19
კაბინწი გვ. 41:27; გვ. 150:8; გვ. 42:23; 13:2—5, 7, 10, 11, 13, 15—18, 20, 21, 23, 27—31, 33, 35—44, 46—52, 54; სეფე კ-ი გვ. 149:7
კადრება 2:149; 4:46; 8:63, 148; 10:15, 16, 42; 11:21, 104; 14:38; 19:26; 20:45, 63; 25:35; 26:8; გვ. 123:15; 27:4; გვ. 152:4; გვ. 154:2; 37:20; 38:13, 16, 38; კ-ა ბრძანებისა შეცვალებად 6:32; კ-ა და მოკსენება 19:28; გვ. 159:8; კ-ა სიგელნიშნების გატეხისა 38:27; წყენა-კადრება 38:41
კადნიერება კადნიერ-ყოფა 8:41
კაზმვა 20:44, 73, 80; 28:25; წისქვილის კ-ა 28:19; წყაროს კ-ა 20:69, 70
კათალიკოზი 6:45; 28:50; გვ. 149:21; 16:85; 39:44; 40:11, 50, 63, 76; 41:43; 42:59; კათალიკოზ-მწიგნობართუხუცეს-ყოფილი გვ. 121:3; 27:24; კათალიკოსი 2:121, 140, 143, 150, 152, 154, 158; 3:9, 66; 4:33, 41; 6:36; 8:47, 57, 61, 126, 127, 161; გვ. 62:1; გვ. 63:10; 11:59, 106, 114; 12:20; 14:53; გვ. 80:21; 15:116; 19:62; 25:10, 30, 32, 39, 40, 55, 66, 71, 87, 94, 98; 26:37; 27:30, 38, 46, 59, 68
კათალიკოს-პატრიარქი გვ. 22:10; გვ. 158:10; გვ. 159:23
კათოლიკე ეკლესია გვ. 22:6, 12; 2:92, 117, 126, 132, 164; 6:48; 11:43; 14:95; 25:6, 25, 39, 44, 55, 59, 67, 93; 27:37; 28:51; გვ. 155:12; 38:15; 40:66
კალაპოტი 8:45
კალმახი გვ. 159:26, 32
კალო 29:6
კანდელაკი 39:14, 19, 22, 29, 30, 38, 42; 34::23, 28
კანდელი 8:62
კანკელთა მოჭედვა 2:3
კანონი 8:160, 163; 27:46, 48, 59, 69, 86; კ-ის აღსრულება 11:80; კ-ის მიცემა 15:78; კ-ი შჯულისა ახალი 2:43
კანონხე||კანონოხი გვ. 175:9; გვ. 176:1
კაპარი 8:132
კაპოეტი 1—18
კარახეული 8:90, 106
კარგი: კ-ი ვენაკი 16:44; კ-ი ზედა სახლი მეხისა გვ. 40:39, გვ. 41:6; კ-ი მწირველი გვ. 151:21; კ-ი სასთაული გვ. 40:5; კ-ი სოფელი 2:72; კ-ი უნაგირი 43:86; კ-ი ცხენი გვ. 40:28; კ-ი ქარი გვ. 40:6; კ-ად დამარხეება 43:97; კ-დ და საპატიოდ ყოფნა გვ. 151:16; კ-ა მოკმარება გვ. 151:13; კ-დ მყოფი გვ. 150:27; კ-დ ყოფა გვ. 143:22
კარედი ხატი ხახულისა ღმრთისმშობლისა გვ. 142:7
კარგალებული ალაპი გვ. 157:17
კარზედ ხახლობა გვ. 160:4
კარი 3:38; 30:17; გვ. 149:1; დარბაზის კ-ი 3:20; გვ. 149:20; მეფის მოწყალების კ-ი

38:1; სამეფო კ-ი 41:37, 39; 42:31; კ-ს გასული მოსამსახურე გვ. 176:16; კ-ი წმ. ეკლესიისა 10:38; 20:56; კ-ნი საკურთხეველისანი 2:4

კარლებული ტრაპეზის გარდაკდა 31:42

კაცი 1:31, 43; 2:121, 153, 162; 3:50; 4:3; გვ. 40:7, 9, 11, 17, 28, 30, 32, 34, 36; გვ. 41:9, 11, 13, 15, 17, 23, 25, 27, 29, 31, 33; გვ. 42:2, 7, 9, 11, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 28, 30, 32, 39; გვ. 43:4, 7, 10, 19, 21, 27; 6:31; 7:9; 10:41, 51; 11:82, 108; 12:24; 14:40; გვ. 80:4, 8, 23; 15:49, 71, 130; 16:25, 26, 78; 19:43, 57; 20:77; გვ. 113:10; გვ. 122:28—30; გვ. 123:1, 6, 13; გვ. 124:9; 27:32, 34, 92; 28:31, 68; 29:14, 41; 30:23, 36; 31:25, 29, 49; გვ. 147:24; გვ. 150:26; გვ. 151:6, გვ. 152:10; გვ. 153:5; გვ. 154:3; გვ. 156:3, 22; გვ. 157:30; გვ. 158:22; გვ. 159:13; 38:21, 28, 43; გვ. 176:11; 40:50; 41:17; 43:48; კ-ი ვინმე 16:23; კ-ან მოუდევარი გვ. 156:7; კ-ს გზავნა ქვე-ქვე 43:95; ეკლესიის კ-ი გვ. 41:20; კ-ი სიტყუისა მომსმენი გვ. 157::13; კ-ის მოკლვა 37:20; კ-ი ყმა-გლეხი 43::66; კ-ნი არ მამამულენი 16:23; კ-ნი სხდომილნი ვენაკსა ზედა 16:23

კახთა მეფე 11:30; 15:17, 19, 35, 38, 85, 133, 136, 140, 145, 152; 16:14, 61; 37:2; გვ. 175::3; 41:3; 42:4

კედარი ჩრდილოეთისა გვ. 22:5

კეთება (ზუართა და ხოდაბუნთა) გვ. 150:11

კეთილი 26:58; გვ. 123:28, 33; გვ. 124:7; 27:63; გვ. 146:13; გვ. 156:20; კ-ად დაცვა 27::110; 12:15; კ-ის მამოქმედებელი 38:13; კ-ი ნიჭი 38:13; კ-ად ხუვეშინისცემა გვ. 162:20; კ-დ წარმართება 6:23

კეთრი გეზისი 1:46 ;გვ. 152:18

კერპთმსახური გვ. 124:19

კერპთმსახურება 19:14

კერძი 11:23; გვ. 123:8; 27:12; 15:49; 36:25; 8:12; კ-ი მამული 36:19, 21, 22

კვამლი: მიწად ერთი და კ-ად ორი 20:12, 14

კვირეული გვ. 149:14

კუიცი 11:98

კიდე (კიდენი სოფლისანი) 19:13; კ-ად გვ. 158:10

კითხვა 10:55, 56; 19:28, 42; გვ. 112:9; გვ. 147:27; გვ. 161:11; გვ. 162:22; კ-ა ბრალთა და ცოდვათა 28:41; ბრალთა კ-ა გვ. 149:19, 25; კითხვთა, ბრძანებითა და გამორჩევითა გვ. 162:22; კ-ა და ბრძანება გვ. 161:10; ბრალის კ-ა გვ. 149:10; ცოდვის კ-ა კმრთისა მიერ გვ. 149:21; ღმერთმან ჰკითხოს 10:48; შეცოდების კ-ა 28:26

კირიელეისონ 4:39; 6:43ა; 25:66; 26:33; 27:22; 28:46; გვ. 154:31; 40:61; 42:55; კჳრიელეისონ 2:148

კლა კაცისა 43:48

კლდე 3:37; 4:10

კმა-ყოფა 8:130

კოვზი (ვეცხლისაი) 2:110; კ-ი ოქროჲსა თუალითა და მარგალიტითა შეკაზმული 2:19

კოკა 30:23; გვ. 150:8; 16:27; 18:6; მონასტრული დიდი კ-ა გვ. 143:30; ოცდაოთხლიტრიანი კ-ა გვ. 149:11

კომლი 19:75

კორჩხალი ღუინო 28:32

კოსტანტი 8:45‖კოსტანტინატი დრაჰკანი გვ. 42:18, 28, 38; გვ. 43:9, 34; კ-ი დრაჰკანი გვ. 62:29

კოშკი 1:26

კოხური ვენაკი გვ. 149:6

კრა ისრისა 43:38

კრება 4:51; 15:58; გვ. 152:29; 38:22; 40:54; ექუსნი კ-ნი 16:84

კრებული 8:32; 15:12, 45; 20:32, 44, 46, 72, 79, 89; გვ. 112:10; გვ. 113:18; 16:88, 89, 91; გვ. 149:32; 151:17, 21; გვ. 153:10; 17::22; ერთობილი კ-ი გვ. 150:2, 6; კ-ნი მონაზონნი გვ. 157:11; კ-ნი მონასტრისა 16:13; კ-ნი მონასტრისა 16:13; კ-ნი მღუიმისა 15::11; გვ. 112:10; 28:7; საღმრთო კ-ი 10:40

კრულება‖კრულობა 3:8; 15:111

კრული 1:52; 2:131, 165; 4:50; 6:47; 8:164; 14:43; გვ. 80:24; 15:56, 61, 99, 112, 118, 122, 130, 138, 149; 16:82; 17:16; 19:44, 64; 20:48, 85; გვ. 113:21; 25:44, 58, 73, 91; 26:28, 47; 27:34, 39, 48, 51, 54, 60, 70, 86, 89, 28:36; 29:14, 25; 31:71; გვ. 149:32; გვ. 152:14, 28; გვ. 153:10; გვ. 154:16; გვ. 155::12, 26; გვ. 156:13; გვ. 157:3; 40:52; კ-ი პირითა ღმრთისაითა 2:163; კ-ი სულითა და ჴორცითა ორსავე ცხორებასა 2:133; კ-ი წყეული და შეჩუენებული 28:51, 68; 40::65; 42:60; „კრულმცა არს დაუსაბამოისა ღმრთისა პ-თა“ 17:16

კჳრიაკე, 8:92, 103; გვ. 162:11; ახალკჳრიაკე გვ. 39:12; შაბათ-კ-ე 23:14; შაბათ-კუირე გვ. 113:3

კჳრილეისონ იხ. კირიელეისონ

კუამლი 20:62; გვ. 143:14, 19; „ფუძედ ერთი და კუამლად ორი“ 20:12, 14

კუართი გვ. 39:6; კ-ი სამეუფო გვ. 22:9; კ-ი საუფლო 25:7, 46, 61; 28:53; გვ. 155:9; 40:10, 56, 67; გვ. 155:14; კ-ად შეკერვა გვ. 39:7

კუანჩხითა ლჳნო 16:30
კუბასტი გვ. 39:1; კ-ი ბერძული გვ. 39:7
კუბო წმ. შიოს კ-ო 1:17; ხატის კ-ო. გვ. 143:1
კუერცხის გული მაკ˜ნი ბერძული ოქროთა 2:52; კ-ის გ-ი სუნდუსი 2:57
კუირე გვ. 113:3 იხ. კჳრიაკე
კუტრთხი 8:26
კულუხი გვ. 149:11, 29; გვ. 150:6, 22; კ-ი, ლალა და ყოველივე გამოსაღებელი 16:42
კურაპალატი 2:59, 78, 137, 141, 144; 3:6, 31, 49; გვ. 46:11; კ-ი ყოვლისა აღმოსავლეთისა 2:137
კურთხევა 1:49, 55; 4:56; 8:47; გვ. 81:6; 15:114, 119, 124, 138, 143, 154; 19:66; 20:93; გვ. 113:22; 25:65, 76; 26:38; 27:42, 55, 63, 75; 28:54, 61, 63, 70; 29:26; გვ. 153:8; გვ. 154:17, 19; გვ. 155:3, 19, 28; გვ. 156:32; გვ. 157:4; გვ. 158:24; გვ. 159:4; 40:59; 42:62; ეკლესიის კ-ა 2:40; საწინამძღვრო კ-ა 10:9; კ-ის ქონება 2:134; კ-ა ღმრთისა 6:50; 40:69; კ-ა ღმრთის მიერ 16:87; კ-ა ხუცეს-დიაკონთა 2:40
კურთხეული გვ. 22:10; 8:44, 46; 25:2; გვ. 159:22; სამგზის კ-ი გვ. 156:23; 44:4; კ-ი ქრისტეს მიერ გვ. 159:22; სამგზის კ-ი გვ. 156:23; კ-ი ღმრთისაგან 2:167; გვ. 158:9; გვ. 159:22; კ-ლ ყოფა გვ. 156:11
კურთხევანი კ-ი გარე ოქროჲსა ჭატითა და ცუარითა მოჭედილნი 2:39; კ-ნი საწელიწდიანი გარე ვერცხლისა ცუარითა მოჭედილნი 2:41

ლაგამი 1:22
ლაირა 1:25; 4:3, 4, 8, 15, 28, 30, 32; 8:33, 141; 15:10; ლ-ა მლუიმისა 6:1; გვ. 46:7; 20:33
ლაზარობა გვ. 123:21, 24; ლ-ა დღე 27:106
ლალნი და თუალ-მარგალიტნი მეფისა გვ. 62:29
ლაშქარი 4:1, 2; გვ. 121:2; 38:23; „ერთსა ჯერსა ლაშქარს წამავალი“ 27:95
ლაშქრობა 4:19; 7:9
ლაფარა სტავრისა და მელის ტყავი შიგან ამოკერებული გვ. 42:13
ლახურისა შემცემელნი (ქრისტესათვის) გვ. 153:7
ლაჰრი (ლარი, ფულის ექვივალენტი) გვ. 146:34
ლიტრა 1:16; გვ. 40:32; გვ. 43:6, 9, 10; 19:33, 41; 30:25; გვ. 143:12, 34; გვ. 149:11; 176:5, 20, 21, 28; 40:32, 33, 34, 44; ლ-ა ვეცხლი 8:65
ლმონება (დაპირება) 43:7
ლომი 1:8
ლომიანი: ლ-ი სტავრა ბერძული გვ. 39:3
ლოცვა 2:86, 104, 106; 3:17, 30, 31, 49, 50; 4:6, 17, 41, 60; 8:91, 120, 122; გვ. 63:3; 10:29, 32, 43, 50; 11:109; 13:59; 14:5, 11, 27; 27:88; 22:13; 23:8; 28:13, 30; 31:32; გვ. 149:27; გვ. 155:5; გვ. 162:17; 37:44; ლ-ს ყოფა 8:95; ლ-ა მუხლთმოდრეკით 31:41; ლ-ს ყოფა 8:95
ლხინება 3:53; 4:7; 14:7; 27:1; ლ-ა სულისა გვ. 22:12
ლხინი 3:53

მადლი 1:54; 2:165; 3:18; 4:22, 31, 51, 62; 8:42; 11:109; გვ. 81:2, 3; 15:8, 57, 59, 99, 131; 16:84; 20:31, 60, 95; გვ. 113:22; 25:45, 48, 59, 63, 93; 27:36—38, 40, 51, 62, 72—74, 88; 29:16, 25; გვ. 147:17; გვ. 152:29; გვ. 153:2; გვ. 155:4, 12, 16, 27; გვ. 156:32; 40:53—55, 57, 58; მ-ი და შეოხება 6:22; 17:3; მ-ი და ჯუარი 16:83; მ-ი ეკლესიისა 6:48; მ-ი ზეგარდამო გვ. 156:2; მ-ი კათოლიკე ეკლესიისა 28:51; მ-ი ღმრთისა დედისა 29:44; მ-ი ღმრთისმშობლისა, კათოლიკე ეკლესიისა, წმიდათა მოციქულთა, ყოველთა წმიდათა 2:132, 133
მადლობა 8:29
მავნებელი 14:38; 19:39; 42:28; მ-ი და დამაკლებელი 6:20; მეუნებლე მ-ი 21:9; 23:17
მათეს, მარკოზის და ლუკას სახარებისა თარგმანი 2:30
მაკ˜ნი კუერცხის გული ბერძნული ოქროისა 2:53
მალი სათათრო 28:23
1. მამა 1:1, 45; გვ. 22:1; 2:149; 3:2, 62; 4:5, 8, 17, 18, 22, 31, 49; 10:48; 11:5, 7, 8, 14, 16, 28, 64, 65, 69, 92, 93, 108, 117; 14:41; 15:1, 8, 52, 54, 96, 125, 114, 153; 16:11; 17:4; 20:31, 89; 22:7; გვ. 112:1; გვ. 113:15, 20; 25:1, 43; 26:1, 22; გვ. 122:12; გვ. 123:28, 34; გვ. 124:12; 27:17, 25; გვ. 147:13; 28:5; გვ. 156:10; 43:1, 47; 45:36
2. მამა (ბერი) 2:154; გვ. 46:5; 6:33; 8:3, 4, 28, 30, 53, 93, 119, 120, 133, 136; 10:23; 16:14, 69, 75, 79; 27:65, 73; 28:45; 31:53; მ-ნი და ძმანი უდაბნოჲსა 15:135, 153; 19:23, 30; მ-ა მემღვიმე 8:92; მ-ნი [illegible] მლუიმისანი 6:5, მ-ნი მლუიმისა გვ. 122:3
3. მამა (ნათესაობითი) გვ. 46:12; გვ. 62:16; 16:46, 48; 27:103; 31:73; გვ. 146:27; 40:98; 42:53; 43:13, 14, 20, 22, 27, 29, 58, 89, 91, 100, 102; 45:11; მ-ა და პაპნი 6:12; მ-ნი და პაპნი 6:5—6; მ-ა პაპანი გვ. 159:13; მ-ა პატრონი და ღმერთი 31:73

4. მამა (წმიდ.) გვ. 22:1; 6:1, 23; 16:9; 20:54, 55, 60, 62, 91; 27:93; 28:1; 29:1, 24; 30:1; 31:10, 14, 15, 19, 32, 47, 52, 71; გვ. 146:1, 7, 13; გვ. 155:5; 44:14, 15, 22; 46:10; მ-ნი სანატრელნი 31:8; მ-ნი წმიდანი 1:51; სულიერი მ-ა და მოძღუარი 31:13; წმ. მ-ა მღუიმელი 15:133; მ-ა შიო 19:18, 22, 28; 20:16, 59; მ-თა მ-ა 27:23; მ-ა სულიერი 31:18; მ-თა ნათელი (წმ. შიო) 8:119; წმიდა და ღმერთშემოსილი მ-ნი და ძმანი 15:139, მ-ა, ძე და სული წმიდა 1:1; 2:1; 3:62; 4:48; 14:41; 15:52; 16:1; 17:1; 20:30; გვ. 113:20; 25:1, 43—44, 73; 26:1, 22; 28:1, 36, 29:24, 31; 30:1, 38; 31:51; გვ. 141:3; გვ. 152:14; 36:1; 40:51; 44:1; 45:29; 46:2
მამადმთავარი 11:114; 27:84;||მამათმთავარი 28:4; გვ. 158:10; გვ. 159:23; 46:11;||მამამთავარი 23:5
მამამთილი გვ. 43:25
მამაკაცებრივი სიმჴნე გვ. 146:15
მამაობა 8:110
მამასახლისი გვ. 122:29, 31; გვ. 123:3, 9, 12
მამეული გვ. 147:16
მამითადი გვ. 148:14; მ-ი ეკლესიისა 16:64
მამოქმედებელი: კეთილისა მ-ი 38:13
მამტკიცებელი გვ. 154:12
მამული 4:2, 4; 6:55; 7:4, 7, 10; 12:19; 19:31, 36; 25:15; 31:24, 67; გვ. 143:13; გვ. 146:27; გვ. 147:33; გვ. 159:13, 17; 16:17, 40, 49; 36:19, 21, 32; 38:23; გვ. 176:31; 43:25, 50, 65; მ-ლ დაკრეა 43:23; მ-თა გარყაჳდეეინება გვ. 147:31; მ-ის მართება 36:23; მ-ი მეფისა გვ. 63:2; მ-ის მიცემა 36:15; მ-ი მკჳდრი 30:34; გვ. 143:3; 36:13; მ-ად მოცემა გვ. 112:7; ნასყიდი მ-ი გვ. 143:19; მ-ი ნასყიდი და უსყიდელი 36:16; მ-ის ქონება მკჳდრად, სამამულოდ და მოუდევრად 36:18; მ-სა სოფელი გვ. 146:28; მ-სა ზედა მეფე-ყოფა გვ. 62:24; მ-ობით ბოძება 15:134; მკჳდრად და მ-ობით ბოძება 15:137, 141, 154
მამფალი 3:10, 13
მანგლელი 27:69; 16:73;||მ-ი მთავარეპისკოპოსი გვ. 155:24
მანდატურთუხუცესი 19:51, 55; 25:84; 26:50; 45:9, 37; მ-ი და ამირსპასალარი 19:20
მანდატური 6:28; 11:101
მაჲზარა: მ-ა მწუანე 2:52; მ-ა ნიჟანდარი 2:52; მ-ა ოქროქსოვილი 2:54
მარადის ქალწული 17:2; 25:2; 36:3; 44:4; 46:3
მარანი 8:113; 11:78; 30:24; მ-ი მეუხისა გვ. 43:12; მ-ი ქვითკირი გვ. 40:40
მარგალიტი 1:22; 2:3, 5, 7, 11, 18, 20, 21; 8:82; გვ. 142:8; გვ. 146:35; 38:10; მ-ს ძირი, რომელსა ჰქჳან სადაფი (ალეირნი თათრულნი მ-ს ძინისანი) 27:100
მარგალიტი წიგნი წინამძღუარი 2:35
მართალი 8:26, 29; 38:3; მ-ი სამართალი გვ. 122:31; 38:3; 45:22; მ-ის ცნობა 17:8; მ-ად განბჭობა გვ. 62:18; „მ-ითა გულითა მთქუმელი და მნდომი“ 45:20; მ-ითა სამართლითა ურეება 45:22
მართება 12:27; 20:87; 36:27; გვ. 176:13; „გზისა დაჭირვაჲ ჰმართებია“ 38:18; მ-ა სისხლთძებნისა 43:28; „ლაშაი ჰმართებოდა“ 29:8; „ყალანი ჰ-ბს“ 38:36
მართლაღმსარებელი 15:96
მართლება („არ გუემართლებით“, „გუმართლებოდე“, „გემართლები“) გვ. 146:28; 38:37; გვ. 147:26
მართლმადიდებელი გვ. 155:16
მართლმსაჯული 27:2
მარიამობა დღე გვ. 176:4
მარილი გვ. 43:6
მარტჳლი||მარტჳილი 15:96; 26:3; მ-ნი წმიდანი 2:128
მარხვა 23:14; მ-ნი გვ. 148:18; დღე მეორე მ-ა გვ. 162:11; დიდნი მ-ნი 8:89
მარხვანი, რომელ სამეფოსა იტყჳან (წიგნი) 2:43
მარჯვენი და ძალი მაცხოვრისა 30:47
მარჯუნით დგომა გვ. 123:17
მატიანე: მ-ე სათანაო, ვეცხლითა მოცურვილი 2:46; მ-ე საშინაო და საალაჯე ვეცხლითა მოჭედილი 2:45
მატყლი გვ. 41:31; 8:78
მაუნებელი 20:21; 38:43
მაქნეველი 38:13
მაქცეველი 14:37; 21:8; მ-ი ბრძანებისა 6:21; 41:34; 42:27; მ-ი კაცი 15:70
მაღალი გვ. 146:14; მ-ი ღმერთი გვ. 156:12
მაშენებელი 3:50
მაცხოვარი 19:17; გვ. 142:7; 46:9; მ-ის ხატი 2:12; გვ. 142:7; მ-ის ძალი და მარჯვენა 30:46
მაძღრად ყოფნა გვ. 151:12; მ-დ პური და ღვინო გვ. 149:1
მაწუეველი: მ-ი გაცემისა 38:12
მაწყენარი||მაწყენელი||მაწყინარი 11:11; გვ. 122:23; გვ. 123:9; 41:35
მაწყუერელი 25:90; 44:25
მახარებელი||მახარობელი 19:10; 20:82; 30:5; 40:7; 44:9; 40:7
მაჴსენებელი 8:100
მგალობელი 8:102, 103

მგე („მეხრანისა მგენი") 8:128
მგმობარი გვ. 152:22; ღმრთისმშობლის მ-ი ნესტორი 8:155; მ-ი ღმრთისმშობლის ძისა გვ. 162:31; მ-ი ყოვლად წმიდისა გვ. 162:32; მ-ნი წმიდისა სამებისა 16:82; სულისა წმ. მ-ი გვ. 80:10; გვ. 144:5
მგმობელი: ღმრთის მ-ი გვ. 124:20; იხ. მგმობარი
მდაბალი გვ. 157:1
მდგომარე 27:53; „მ-ე ეკლესიათა კართა" 10:39
მდგური (გადასახადი) 16:64
მდებარე: საჭურჭლესა შინა მ-ე 38:11
მეაბჯრეთუხუცესი 27:14, 28; 42:68
მეგერგილენი ქუთათისისა გვ. 176:29
მეგოდრე 1:41
მედგრად და ნიშნად მოჴსენება გვ. 157:21
მეჲუტრე გვ. 148:22
მეექუსე პატრიაქი გვ. 155:9
მეზროხე 23:19
მეზურე 2:105; 43:62
მეთემენი აზნაურნი 41:10, 17; მ-ე ჩამომავლად 41:11
მელახურე და მგმობარი ღმრთისმშობლის ძისა გვ. 162:31
მელის ტყავი გვ. 42:13
მემამულე გვ. 153:5; მ-ე და მოსაკარგავე 6:27; „კაცნი არ მ-ნი" 16:24
მემსგეფსე 8:92; გვ. 151:24
მემლუიმე‖მემლჳმე 1:24; 8:29, 31, 59, 93: 11:5, 68, 109; 15:11, 44, 134, 137, 150, 154; 20:73: გვ. 123:5, 20; 31:61: 44:20; მთავარი მ-ე 1:15; მთავარ მამა მ-ე 8:31, 132; 15:150; მ-ე (მღვიმის წინამძღვარი) 28:32, 46; 31:43; 16:70; 17:19; მ-ე (წინამძღვარი) 20:72; 31::70; მ-ისა კელისუფალი 11:85; გვ. 122:29: გვ. 123:1
მემშუილდე გვ. 143:19
მენუკვარი გვ. 122:23
მეორე მარხვანი: „დღე მ-ე მ-თა კჳრიაკე" გვ. 162:11
მეორედ მოსლვა 31:59; გვ. 153:3
მეორშაბათე გლეხი 20:41
მეოხება გვ. 22:2; 6:22: 3:51; 4:17, 21; 8:41, 42; 15:131: 19:8. 17: 20:30; 26:1; 28:1; 29:19, 32; 30:2; 31:4: გვ. 146:1, 12; 16:7; 35::2, 5; 17:1, 3; 40:2; 46:6. 13; მ-ა და შეწევნა 16:2, 10; მ-ჲთა და შეწევნითა წმიდათა თავთა მოციქულთა: პეტრესითა და პავლესითა 16:7—8; „მ-თა და შეწევნითა წმიდათა წინაჲსწარმეტყუელთა. მოძღუართ-მოძღუართა, მამათა, ქალწულთა და ყოველთა წმიდათა, რომელნი სათნო ეყუნეს ღმერთსა ჩუენსა იესუ ქრისტეს" 16:10—12; მ-ა და შეამდგომლობა 44:7, 9; მეოხქმნა გვ. 159:19;
მეოხი 15:7; გვ. 123:30; მ-ი და მფარველი სულისა გვ. 157:22; მ-ი სულისა გვ. 159:9
მერემაე 11:96, 99, 101; 42:35; 41:39
მერმე ხაუკუნე 31:53
მესაბანჯრე 1:40; 20:23; გვ. 122:23; 42:34
მესამსახურენი გაგზავნილნი კარით [სამეფოით] დიდნი და მცირენი 41:40
მესაყიეჩაყოე 42:36
მესაწოლე 11:101
მესაკმარე გვ. 122:22
მესთულე გვ. 150:19
მესისხლენი და მოსამართლენი გვ. 163:5
მესხური მიწა გვ. 113:9
მეტეხთა ღმრთისმშობელი გვ. 149:7, 8
მეტრაპეზე გვ. 151:24; გვ. 153:10
მეტუელი 38:16
მეუდაბნოე 11:26: 12:71; გვ. 121:1: გვ. 123:20; 46:11
მეულუფე 1:39
მეუნებლე 20:21; 41:35; 21:9; მ-ე და დამაკლებელი 6:20; 14:37; 23:17; 42:28; 4:16; მ-ე მაწყენელი და დამაქცეველი 37:31
მეუფე 3:65; 8:119; 21:14; 27:46, 59, 68; მ-ე (კათალიკოსი) 6:36; 8:57, 161; 42:41
მეუღლე გვ. 154:34; გვ. 156:34
მეფე 2:9, 138, 145, 146, 151, 157; 3:7, 17, 27, 32, 34, 50, 56; 4:6, 23, 39; გვ. 46:12; 6:26. 55; 7:2; 8:51, 120, 128, 137, 142; გვ. 63:1, 6, 10; 10:12; 11:3, 7, 15, 30. 34. 60, 92; 14:2, 8, 13, 36; გვ. 80:13: 15:17, 19. 36, 38, 81, 85, 126, 134, 136, 140, 145, 152; 20:29, 51; 21:19; 23:3, 5; 25:32, 52; 26:9, 31, 32; გვ. 122:24; გვ. 146:32; 147:25, 27: გვ. 149:18; გვ. 152:2; გვ. 154:6; გვ. 157:26: 37:3, 22; 38:8, 17. 18, 31, 32, 42; გვ. 175:3; 41:3, 37, 51, 54; 42:4, 31, 51; 43: 41; მ-ე აფხაზთა 2:137. 141; მ-ე აფხაზთა და ქართველთა გვ. 6:2; მ-ე აფხაზთა და ქართველთა, რანთა და კახთა და სომეხთა 20:2; მ-ე გამვლენელი 45:19; მ-თა გუარისა კაცი გვ. 157:30; მ-ე დიდი 37:6; მ-ე კახთა 16:14, 51; მ-ე მ-თა 8:17; მ-ე მოცემელი ღმრთისა მიერ გვ. 62::10; მ-ე ღმრთისა სწორი 40:15; მ-ე — ყოფა გვ. 62:14; მ-ე ყოფა მამულსა ზედა გვ. 62:23; მ-თა შარავანდედი გვ. 159:23;
მეფეთ-მეფე 3:6; 4:60; 6:43ა; გვ. 61:1, 4; 11:6; გვ. 80:16; 19:27; 54; 20:63; 25:95; 26:9; გვ. 142:5; გვ. 143:37; გვ. 144:8; გვ. 157:5, 20; გვ. 158:7; გვ. 159:21; გვ. 161:5, 10; გვ. 163:2; გვ. 164:2; 38:44; გვ. 175:2; 42:56; მ-თა — მ-ე აფხაზთა, ქართველთა, რანთა,

კახთა და სომეხთა, შარვანშა და შაჰანშა და ყოვლისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა ფლობითმპყრობელი 12:1—4
მეფობა 3:30, 48; 4:37, 41, 62, 63; გვ. 46:10; 6:24, 39; გვ. 79:3; გვ. 80:17; გვ. 81:8; 8:14; გვ. 62:3; 11:110, 116; 12:4, 16; 14:5, 19, 28, 55; 20:26, 53, 66; 21:17; 22:13; 23:8, 23; 25:89; გვ. 157:10; 37:38; 38:22, 26, 41; გვ. 175:7; 41:11, 18, 22; 42:22, 44, 26; მ-ის განმგებელი გვ. 62:12; მ-ის წოდება გვ. 62:19
მექერე გვ. 176:17
მელალე გვ. 150:19
მელუინე 42:34
მეუვისი გვ. 149:16
მეშუელი 45:13
მეცნიერი: „მ-ი საბჭოთა საქმეთანა“ 3:22
მეცხვარე გვ. 122:25;‖მეცხოვრე 8:76
მეძებარი 1:18
მეწისქვილე 28:9, 29, 30, 43, 44, 66
მეწყაროე 20:44, 92
მეჭურჭლეთუხუცესი 25:100; 26:60; გვ. 154:9, 11; გვ. 156:33
მეხური იადგარი, ორად გაყოფილი 2:44
მეჯამე 1:41
მეჯინიბე 1:40; 41:38; 42:35
მეჯორე 11:100, 101
მზა 18:7
მზახება 45:15
მზგავსება გვ. 156:5
მზერა („უმზირა“) 43:81
მზრუნველი გვ. 123:35
მზღვარი 4:9; 25:27; 31:26; 41:29; „ყოვლითა მისითა მ-თა და მიმდგომითა მათითა მთითა..., ტყითა, წყლითა, წისქვილითა და ყოველთავე საკმარითა და უკმარითა“ 25:26-29
მზღველი გვ. 80:10; გვ. 124:15; 38:36; 28:39; გვ. 153:21; 46:43; მ-ი ცოდვათა... დღესა მას განკითხვისასა 28:60-61
მთა 4:9; 8:74, 112; 14:32; 15:21; 21:4, 22:14; 25:27; 26:13; 31:25; გვ. 164:4; 41:28; 42:18
მთავარანგელოზი 1:3; 15:93; 19:7; 26:6; გვ. 133:5; 31:4; 45:6; 46:5
მთავარეპისკოპოსი 15:120; 20:4, 10, 93; 23:6, 9; გვ. 112:4; გვ. 113:5, 21; 26:34; 27:47: 28:67; გვ. 155:24: გვ. 156:30; ალავერდელი მ-ი 44:18; ქართლისა მ-ი 31:13, 18; 16:85
მთავარი გვ. 46:6; გვ. 47:1; 9:51, 142; 11:24; მ-ი მღუდელთმოძღუართა 2:84, 116
მთავარმამა გვ. 123:19
მთავარმოწამე 26:4; გვ. 123:36; 27:104; მ-ე უბისისა 26:4, 23; მ-ე ქაშუეთისა 43:18, 30—31; მ-ე ციხისა 43:32
მთავრობა: მეფეთა ზედა მ-ა 38:42
მთქუმელი: მ-ი და მნდომი მართლითა გულითა 45:20; მ-ი და მნდომი მოქმარებისა 45::21
მთხრობელის ადგომა 16:32
მიბედნიერება 1:23
მიბოძება 20:9; 37:15; მ-ა წიგნისა 37:13; 41:13; მ-ა სოფლისა 42:12; მ-ა სამამულოდ 42:10
მიგურა 43:6
მიდამო 11:39
მიდრეკა:გონების მ-ა 38:38
მიზეზება გვ. 150·14
მიზეზი 8:13; 12:19; 14:40; გვ. 80:23; 15:80; 20:94; გვ. 113:30; 25:18; გვ. 123·34; 29:14; 31:50, 56; გვ. 150:20; გვ. 155:13; 16:77; 38:14, 16, 23; მ-სა მოღება 2:124; 15:84, 117, 148; 20:80; 25:41; 26:20; 40:50; მ-საგან უმიზეზო (დაწერილი) 45:8; მიზეზ ქმნა 44:5; მიზეზშემოუღებელი გვ. 158:15, 28; მ-სა შემოღება 15:129; 27:32; 29:41; 30:36; 28:36
მითავისუფლება 20:13
მითუალვა 1:15; 8:86; გვ. 123:33, 35; გვ. 124:1; 39:19; მ-ა გასარომელისა 2:103; მ-ა სოფლისა გვ. 162:13
მითუალული გვ. 124:6
მილი 20:73
მიმადლება: „რამეცა მიუმადლებოდა ღმრთეებასა“ 12:14
მიმავალი გვ. 124:2
მიმდგომი 15:36, 51, 88; 21:4, 6; 22:15; 25:27, 36; 31:26; გვ. 164:3; 41:30; 42:17, 21
მიმლოდენი 14:19
მიმსგავსებული 27:23
მიმზიდველი 8:9
მიმქდელი: „პატიჯისა მ-ი“ 19:48
მინა: მ-ის კანდელი 8:62; მ-სა ხატი 2:19
მინდობა 15:6; გვ. 62·21; 44:3; მ-ა გულმართლად 43:94; მ-ა შეილთა გვ. 62:21; მ-ა ქელსა 17:10
მინიჭება 11:59; 38:12; ნიჭის მ-ა 38:14; მ-ა სასყიდელისა 2:87
მირთუმელობა გვ. 79·6
მირონი ღმერთმყოფელი გვ. 22:9; 40:10, 57
მისათხრობელ-მოსაქსენებელი 38:28
მისაღებელი: ეკუტერს მ-ი გვ. 149:13
მისაყენებელი გვ. 113:11
მისაცემელი გვ. 161:13
მისდი 28:29; მ-ს ალება 28:40; მ-ს გაშუება 28:44
მისვლა‖მისლვა გვ. 62:4; 20:44, 72; 43:103
მიტაცება: ეკლესიათა მ-ა 8:24

მიტევება: ბრალთა მ-ა 8:91
მიუდევრად ბრძება 41:25
მიუდრეკელი გონება 38:38
მიუკუნისი 14:24; 15:15; 19:35; 25:38; 27:87; გვ. 156:10
მიუწდომელი 8:10
მიქცევა პირთა და თუალთა გვ. 62:17
მიღება 4:56; 28:65; მ-ა ბეგრისა გვ. 148:13; გვ. 176:4, 20; მ-ა გონებად გვ. 80:1; მ-ა დაწერილის მეფის წინაშე გვ. 149:18; მ-ა ლოცვისა 8:4; 31:32; საცთურის მ-ა 8:19; მ-ა ტკბილისა მარანსა ზედა 30:24; ქონებათა მ-ა 8:117; მ-ა ცუინის 19:32; მ-ლი სათავე 20:11
მიყენება, მ-ა მიწისა 31:37; საღმრთოდ მ-ა 38::9; წყაროს მ-ა 20:42
მიყენებული: წყაროისათჳს მ-ი 20:38
მიყვანება ტაძრად 46:35
მიყრა გვ. 147:30
მიყრდნობა 19:11; მ-ა მკერდსა მაცხოვრისა 46:8
მიშუება: კუერთხის მ-ა 8:26
მიცემა 1:20; გვ. 40:5, 11, 13, 16, 28, 31, 33, 38; გვ. 41:9, 11, 14, 19; გვ. 42:1, 8, 10. 13, 17, 20, 25, 28, 30—32, 39, 40; გვ. 43:3, 9, 16, 18, 21, 25, 26, 31; გვ. 44:11, 12; 15::78; გვ. 63:1, 8; 10:9; 20:92; გვ. 113:14; გვ. 123:7; 27:2, 101; 30:26; გვ. 147:1, 7; გვ. 146:23; გვ. 149:4, 7; გზისა მ-ა 38:16; მ-ა გლეხისა 43:24; მ-ა და დატევება 2:161; მ-ა დრაჰკნისა 16:26; დღეთა მ-ა გვ. 123:26; მ-ა კანონისა 15:78; მ-ა თეთრისა გვ. 148:72; მ-ა მიწისა 20:73; 30:15, 16; 16:50; მ-ა მოსასრველად 8:18; მ-ა პურის 8:105; მ-ა საკაბალოდ გვ. 43:3; მ-ა სასჯელის 26:42; მ-ა სატრაპეზოდ 3:45; მ-ა საუპატიოდ 43:75; მ-ა სიგელთა და წერილთა გვ. 63:11; სიმტკიცის მ-ა 8:43; მ-ა სიტყვისა ღმრთისადმი გვ. 162:33; მ-ა ფურისა გვ. 41:26; მ-ა ქრთამისა 38:35; მ-ა ცოდვათა პასუხისა 31::57; წყალობის მ-ა 8:151; მ-ა ფასისა გვ. 41:33; გვ. 176:1; 40:43
მიცემული ზითვად 16:42
მიცვალება 8:134
მიცვალებული 46:23
1. მიწა 2:94; 4:62; გვ. 39:9; გვ. 42:15, 17; 8:105; 15:25; 20:38; გვ. 112:9; გვ. 113:7, 9, 10; 25:89; 26:59; 27:19; 29:21; 30:14, 16, 21; გვ. 148:7; გვ. 149:13; გვ. 150:21; გვ. 153:28; 16:46; 48, 49, 55, 57; 43:51; მ-ის ალება საზღავად გვ. 40:35; გვ. 41:16; მ-ა და გლეხი 6:3, 4; მ-ა და ვენახი სასეფო 2::72; „მ-აი დაკარგული უთხრა“ 16:33; მ-ის ვენახად აშენება 16:24; ვენაჴი მიწიანი გვ. 112:8; მ-ა კოდათა გაუტეხელი 16:35; მ-ის მიყენება 31:37; მ-ის საბეგროდ მიცემა გვ. 43:21; მ-ა მიცემული ზითვად 16:43; „მიწად ერთი და კუამლად ორი“ 20:12, 14; მ-ის მოგება გვ. 43:3, 20; მ-ა ნაკუეთი გვ. 40::36; მ-ის საკაბალოდ მიცემა გვ. 43:3; მ-ა საკერთხევლისა 16:35; მ-ა სანახევრო გვ. 41:24; მ-ა ტყიანი 2:40; მ-ის ყიდვა გვ. 40:1, 12, 25; გვ. 41:8, 10; გვ. 42:10; მ-ა შალტამი 16:36; მ-ის შეწირვა გვ. 40:25; მ-ა ხილიანი გვ. 42:10
2. მიწა (საზომი) გვ. 149:11; მ-ა გუთანი 17::12; მ-ა ერთი გუთანი 31:37
3. მიწა (ყმა. ქვეშევრდომი) 4:63; 19:55; 20:52; 31:77; გვ. 144:1; 40:70, 72, 74, 81; 42:64, 68, 70
მიწა-წყალი 26:12; გვ. 164:3
მიწევა: რისხვის მ-ა 8:149;‖მიჯევნა: საქმისა 8:124
მიწერა 25:94
მიჯირვება გვ. 147:7
მიჯირვებულობა 40:16
მიხვნა „საჯოსა კარსა მიიხუენით“ 1:43
მიჰრონი 8:60; 27:39; გვ. 155:14; 38:39; მ-ის გაჰკსნა 38:39; მ-ი ღმერთმყოფელი 25:8, 46, 61; 28:53; 40:67
მკაზმავი 20:40, 42; წყლისა მ-ი 29:8, 13
მკერდი: მ-ი მაცხოვრისა 46:8; მ-ი საუფლო 1:5; მ-ი საღმრთო 19:11
მკლავი 19:5
მკრეფელი ღვინისა 37:24
მკუდარი 14:43; 15:61, 99, 103, 112; 27:40, 54, 88; 43:102, 104; მ-ი და ცოცხალი 2:165; 28:37; 29:44; 17:16
მკჳდრი 4:47; 14:34; 15:16; 22:16; 25:67; 26:17; მ-ი და თავისუფალი 20:66; მ-დ დათავისუფლად ბოძება 15:137, 141; მ-ი დასამამულო 15:18; 36:30; 41:10, 16, 24; მ-დ, მამულობით ბოძება 15:154; 37:26; მ-დ მოცემა გვ. 112:7; მ-დ, სამამულოდ ერთგულებითა მსახურებასა შინა 40:47; მ-დ სამამულოდ, მოუშლელად და მოუდევრად ყოვლისა კაცისაგან 30:21—23; მ-ი ადგილისა 20:59; მ-ი გლეხი 45:33; მ-ი მამული 1:10, 11; 30:34; გვ. 143:3; 36:13, 17; მ-ი სოფელი 40::18; მ-ნი მლუიმისანი 6:5; მ-ი სოფლისა გვ. 62:10; მ-ი უდაბნოჲსა 16:75
მლოცველი 20:53; 25:89; გვ. 156:17; მ-ი ბერი გვ. 61:5; მ-ი სულისა 2:155; 6:24
მნათე 15:12, 44, 147; 28:7; 16:70; 17:20
მნათობი: მ-ი და თუალი ყოველთა მამათა 31::10

მნდომი 45:20; მ-ი უკეთურისა 45:28
მნებებელი 38:13, 16, 34
მოალაპე 19:75
მოახლე: „სასეფოის მოახლე" 11:16
მობოძება: „სამამულოდ სიგლითა მ-ა" 40:19
მოგება 8:55; გვ. 147:2; დიდების მ-ა გვ. 146::14; მ-ა მიწისა გვ. 43:3, 20; მ-ა სოფელთა და მონასტერთა 2:60; მ-ა სოფლისა 2:65—67; მ—ა ყანისა გვ. 42:21, 23; მ-ა პირთა გვ. 62::16
მოგებული გვ. 62:31; 20:38; გვ. 113:12; 31:67; მ-ი ვენაკი გვ. 42:34; მ-ი ღუაწლითა გვ. 62::19
მოლაზონი 10:53; გვ. 148:21; გვ. 149:76; იხ. მონაზონი
მოლარე 1:40
მოლესვა 8:46
მოლოდება: წყლობის მ-ა 8:152
მომადლება 8:35; გვ. 123:20; 45:39
1. მომავალი: მ-ი ძაკითა 43:32
2. მომავალი გვ. 63:8; 14:46; 15:40, 136, 140, 147, 153; გვ. 112:3; გვ. 113:15, 26, 28; 25::11, 25, 37; 26:15; გვ. 124:8; 27:109; 29:5, 13, 21; 30:14; 32; 31:29, 57, 68; გვ. 152:9; 36:12; 37:12, 29; 17:14; გვ. 176:14; 41:13, 21; 42:16, 57; მ-ნი გრიგოლ სურამელისა 28::48; მ-ნი 29:40; მ-ნი მეფენი 41:36; 42:31; მ-ნი სახლისა 28:17; 40:13, 46
მომართებული (ყმა) 43:82
მომართვა: მ-ა სიმაგრეთა 40:17; „თქუენთა ვაზირთა მოპმართებს" 38:24
მომატება 27:27; მ-ა (ბეგრისა) 40:33; მომატებულ ქმნა 39:36
მომეტებული: მ-ი ზროხა 8:80
მომლოდენი 38:43
მომსმინო: სიტყუისა მ-ო გვ. 157:13
მომსყიდელი გვ. 147:8
მომშლელი გვ. 80:1; გვ. 149:16
მომკმარებელი 45:13
მონა 4:65; გვ. 124:13; მ-ა ქრისტესი 38:43; მ-ნი ღმრთისანი 8:21
მონადირე 11:90, 91, 94; 41:39; 42:35
მონაზონი 6:39; 8:142, 147; 12:20; 20:78; გვ. 143:22; გვ. 157:12; 38:29, 31, 33; მ-ი მეუდაბნოე 11:26; იხ. მოლაზონი
მორთმევა 15:34; მ-ა ძღუენისა 28:32; მ-ა კალმახისა გვ. 159:32
მორჩენა გვ. 150:15
მორჭმული და მძლავრი გვ. 148:2
მოსამართლე გვ. 122:22; გვ. 163:5
მოსაკსენებელი გვ. 158:31
მონასტერი 2:59, 61, 70, 74; 4:42; 8:34, 37, 52, 70, 75, 78, 81, 86, 112, 113, 136, 137; გვ. 63:2, 5; 10:12; 12:27; 14:10, 14, 25, 36, 85; 20:6, 13, 16, 64, 71, 73; 21:3; 22:8, 12, 14; 26:45; 27:112; 31:62; გვ. 147:26; გვ. 148:24; გვ. 149:26; გვ. 150:20, 26; გვ. 151::15; გვ. 154:14; გვ. 157:28; გვ. 160:4; 39::26, 34; 39:23; დიდი მ-ი გვ. 142:6; გვ. 163::8; მონასტრული დიდი კოკა გვ. 143:30; მ-ი დიდი და წმიდა (გელათი) გვ. 161:1; მ-ი მეფისა გვ. 161,8; მ-ი სამარხი მეფისა გვ. 63::5; მ-სა საქონელი 21:7; მ-სა წესი გვ. 123::2; 39:38
მონასყიდენი 40:29
მონასყიდი 11:37
მონასყიდობა გვ. 122:9; 27: 94
მონახვა 36:28
მონდობა 43:90
მონდომება 36:13
მონიჭება 4:18; 8:57, 61
მოოკრება 25:12, 14, 22
მოპარვა გვ. 40:35
მორბევა გვ. 113:1
მორთმევა 19:40; გვ. 122:9; გვ. 154:1; 40:97; შინათ მ-ა 8:68
მორჩენა გვ. 150:12
მოსავალი 27:19; მ-ი ზუართა, ხუდაბუნთა და კულუხისა გვ. 150:5; მ-ი საჰკულო 16:67; მ-ი სოფლისა 31:69; მ-ი ხოლისა გვ. 150:10
მოსავი ღმრთისმშობლისა გვ. 79:5
მოსაკარგვე 20:77; გვ. 153:5; მ-ე და მემამულე 6:27
მოსამართლე გვ. 122:22; მ-ენი და მესისხლენი გვ. 163:5
მოსამსახურე: მ-ე (მეფის) კარით ვასული გვ. 176:16
მოსარჩლე 29:23
მოსახრველი 8:152
მოსაკმარებელი 8:147
მოსაკსენებელი გვ. 46:11; გვ. 153:18; „მისათხრობელ-მ-ი" 38:28
მოსაჯული 3:63; 4:32; 6:33; 27:89
მოსთულა: ბოროტის მ-ა 38:14
მოსლვა გვ. 46:4; 22:4; გვ. 124:12; გვ. 147:23; „მოვიდოდეს" გვ. 159:30 „მოხვედით" 36::24; 43:94, 96, 98; ოეთრის მ-ა გვ. 148:19; მ-ა მეორედ 31:59; მ-ა სამსახურად 43:5; მ-ა შინა 36:22; მ-ა წინაშე 37:5; 41:5
მოსმენა 43:26
მოსრვა 8:18
მოსყიდული 11:23-25, 40; გვ. 122:15; 27:26
მოსხმა (მოყვანა) 43:93
მოტივება 15:74
მოტყუება გვ. 160:6

მოუდევარი 19:37; 31:25; გვ. 153:17; გვ. 156:8; 36:18
მოუკლებელი გვ. 159:15
მოურავი 23:19; 27:101; 31:60, 70; გვ. 149:30; გვ. 158:1; 45:20; დარბაზის კარის მ-ი გვ. 149::20; [მეფის] კარის მ-ი 41:37; 42:32; მ-ი მღვიმისა 31:53; მ-ი ქინოვნისა 42:33
მოურბევლობა 37:22
მოურნე 27:111
მოუშლელი 30:22; გვ. 157:28
მოფასებული 27:98
მოფენა (სული წმიდისა) გვ. 39:8
მოფქავი 28:29
მოქალაქობა 8:39
მოქმედება 20:56
მოქმედი (საქმის მ-ი) 3:58; 20:23, გვ. 124:10; გვ. 155:3; 37:34; 38:32; 41:39
მოქცევა: ლოცვისა წყევად და კრულობად მ-ა 16:81; სალმობის მ-ა მის თავზე 8:114
მოღება 3:10; თავისუფლობისა ბრძანების მ-ა 1:36; მ-ა მიზეზისა 2:124; გვ. 80:23; 15::117, 148; 20:80; 25:41; 26:20; 40:50; ჟამის მ-ა გვ. 152:11; სანთლისა და ზეთის მ-ა გვ. 159:15; საურავის მ-ა 8:144; სიგელებისა და ნიშნების მოღებინება 38:8; ღალის მ-ა 29:9; ცვილის მ-ა 40:41; მ-ა ჯურისა 8:132
მოღვაწე 15:4
მოყიდვა 11:50; 29:5, 34
მოყუარენი 45:13, 23, 25
მოყუანა (წყაროსი) 20:35, 56; გვ. 161:7
მოყუანება: მწირველის მ-ა გვ. 151:20
მოშენება: მ-ა სახლისა 16:20
მოშლა 1:20; 10:43, 52, 54; 15:87; გვ. 113:2; გვ. 157:30; გვ. 158:21; გვ. 159:34
1. მოცემა გვ. 43:6; 8:27; 11:79; 15:17, 127; გვ. 112:7; 25:9; 26:11; გვ. 122:13; გვ. 123::26; 30:12; გვ. 143:23; გვ. 145:29; 16:19; 36:25; 17:12; 40:34; დაუკლებლად მ-ა 25:34; დაწერილისა მ-ა 40:12; მ-ა და მოთუალვა ცვილისა 40:37; მ-ა მამულისა 36:15; მ-ა (მიწისა) 16:56; ჟამის მ-ა 8:159; გვ. 152:6; სამამულოდ მ-ა 25:23; [illegible] მ-ა 25:56; მ-ა (სოფლისა) 43:20; შვილის მ-ა გვ. 147:19, 22; გვ. 150:23, 24; ჩაქის მ-ა 43::14, 17
2. მოცემა: მ-ა ღისა (მითხოვება) 45:16
მოცემული გვ. 62:10; გვ. 143:23; გვ. 162:3; 16:39, 60
მოცვალება 11:65
მოცვლა 11:92
მოციქული 2:132; 3:3, 5, 63; 4:31; 10:19; გვ. 81:1; 15:57, 68, 94, 100; 20:43, 83; 25:93; 27:135, 151, 170; 30:7; 31:5; 30:7, 31, 240; 16:8, 83; 38:43; 40:53; 44:8; 45:3; 46:9; მოციქულთა ჯუარი 2:164
მოცლა ხაწუთოსაგან გვ. 62:19
მოცუარვა 2:46, გვ. 43:30
მოძაგება 8:1
მოძღუართ-მოძღუარი გვ. 162:5, 19, 21; 16:10; გვ. 176:15
მოძღუარი 8:36; 10:22, 24, 44; 12:21; 15:19, 76; 20:79; 27:46; 31:13, 18, 43, 60, 70; გვ. 150:1; გვ. 153:9; 16:70; 39:18; 18:4; მ-ი დავით აღმაშენებელისა 8:36; გვ. 63:1, 3; მ-ი მეფისა გვ. 62:15; მ-ი მღედელთა 2:84, 116, 135; მ-ი (მღვიმისა) 28:62; 44:20
მოძღურება 8:120; 38:26
მოძღურობა 15:20
1. მოწამე 4:42; გვ. 40:5, 9, 11, 14, 17, 28, 32, 34, 36; გვ. 41:9, 11, 13, 15, 17, 21, 22, 25, 27, 28, 31, 33; გვ. 42:1, 7, 9, 11, 13, 16, 18, 20, 21, 23, 30, 32, 39; გვ. 43:3, 7, 10, 19, 27; 6:46; გვ. 80:22; 15:43, 137, 142, 147, 154; 19:73; 20:93; გვ. 113:18; 25:79, 88, 97, 100; 26:45, 54; 27:80; 28:50, 62, 67; 29:11, 37; გვ. 154:10, 12, 25, 29; გვ. 155::25; 16:68; 17:23; 40:71, 73—75, 76, 78, 80, 88, 90, 93; 42:63, 67, 70; 18:9
2. მოწამე (წამებული) 20:83; 44:12; 46:10; მ-ნი 2:89; მ-ნი ქალწულნი 18:9; მ-თა შეამდგომლობა 31:6; მ-თა წიგნი, ზამთარი და ზაფხული 2:33; მ-ეობა გვ. 116:19;
მოწაფე გვ. 79:6; გვ. 152:23; მ-ნი შიოასნი 16:69
მოწევნა 43:79
მოწესე 46:11
მოწიგნურობა (გამოსაღები) 28:34
მოწილე (ტრაპეზის მოწილე) გვ. 148:29
მოწიფებული 43:27
მოწმე 15:128, 134; 26:36, 59; 27:31; 17:18; იხ. 1. მოწამე
მოწმება გვ. 161:11; გვ. 162:4; ||მოწმობა; კრელობითა მ-ნი 3:9
მოწოდება 8:33
მოწონვა 1:15
მოწყალე გვ. 156:22
მოწყალება გვ. 79:6; გვ. 151:3; გვ. 152:6; გვ. 155:25; 38:1; 39:5
მოწყენა 38:1
მოჭედვა: მ-ა ვეცხლითა საკურთხეველისა 2:3; მ-ა კანკელთა და კართა საკურთხეველისათა ოქროჲთა და ვეცხლითა 2:3
მოჭედილი: მ-ლი ვეცხლითა 2:46; მ-ი ვეცხლისა ცუარითა 2:42; მ-ი უნაგირი ოქროჲთა

და ზარხოშთა 27:99; მ-ი ხატი 2:41; გვ. 142:7
მოჯირვება 20:44; 26:10: გვ. 151:9, 25; 16:34, 39
მოხარკე 20:22; გვ. 122:23
მოხატვა 8:46
მოხეული ჭიქა გვ. 148:30
მოხუევა გვ. 152:12
მოხუცდრა: ჟამის მ-ა 8—162
მოხუცდრება: ღალის მ-ა 15:30
მოხუნა 3:5; 11:6; მ-ა სიგელთა გვ. 46:5; 37:5; 40:23
მოჴდა: ბრალთა მ-ა გვ. 80:2; ჰატიჯის მ-ა გვ. 124:10
მოჴსენება გვ. 22:5: 2:78: 4:5: გვ. 46:8; 7:5; 8:53, 55, 61, 63, 72, 74, 79, 102, 139; გვ. 61:4; 11:8, 15, 65, 68, 93; 12:22; 14:21; 15:10, 17; 19:20, 27, 28, 37; 20:5, 9, 63, 64; 22:5, 10: 23:4, 9; 28:13; გვ. 143:2, 5, 37; გვ. 146:20; გვ. 147:20; გვ. 148:4, 9, 11; გვ. 150:6, 28; გვ. 151:1, 2. 4; გვ. 153:23, 25, 26; გვ. 154:29; გვ. 155:23, გვ. 157:7, 21; გვ. 158:8; გვ. 162:4; 38:39; გვ. 176:2: 40::100; 41:7, 12; 42:7, 11; 46:15, 24: მ-ა და დაწერა სიგლისა გვ. 46:3; მ-ა და შეწირვა გვ. 163:7; მ-ა და ჰაჯა 37:11; მ-ა დაწერილისა 28:6, 55; 31:9; 45:7, 28; მ-ა თეთრისა 46:25; მ-ა ლოცვისა 2:86; მ-ა სამწირველოდ 44:29; მ-ა სახელდებით გვ. 163:11; მ-ა სოფლისა (შეწირვა) 31:19; მ-ა სულთა გვ. 46:11; მ-ა სულისა 31:43—44; მ-ა ტრაპეზსა ზედა გვ. 163:11; მ-ა დღისა გვ. 62::10; მ-ა ჴელითა გვ. 153:14; 31:64; მ-ა ჴელთა თეთრისა 18:8
მოჴდომა: მ-ა მოსაკლავად 43:55
მოჴმარა: სტუმართათვის მ-ა გვ. 150:16
მოჴმარება 8:60, 82; გვ. 147:16; გვ. 150:18; კარგა მ-ა გვ. 151:13; მ-ა გულმართლად 45:26; მ-ისა მნდომი და მთქუმელი 45:20; მ-ა სახლისა 45:26
მპარავთმეძებელი 11:81, 85; 20:22; 42:33
მპყრობელი 20:3; 22: 4; 41:5; მტკიცედ მ-ი დაწერილისა 40:58; მ-ლი საყდრისა (კათალიკოსი) 40:48; ფლობით მ-ლი 12:3; 37:4; მ-ლი ყოველისა აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა 42:4; მ-ლი ყოველისა ღმერთი გვ. 156:12; მ-ი ჰყონდიდის საყდრისა 26:17; ჴელმწიფედ მ-ლი 42:6
მრავალთავი სათანაო 2:38
მრავალმოწყალება 12:8; გვ. 153:15
მრავალმცოდველი 8:94
მრეცხელი: ჴურის მ-ი 11:78
მრთელნი და მიცვალებულნი 45:23
მრწემი სიწმიდისა მათისა 25:70
მსახლობელი კაცი გვ. 159:13
მსახურება 8:66; 10:27; 11:74; 15:29, 31; 20::19, 65; 25:39; გვ. 158:21; გვ. 159:3; 38:37; მ-ა ერთგულათ გვ. 44:7; 40:17; მ-ა მეფობისა 41:11, 18, 22; 42:22; მ-ა მონასტრისა გვ. 162:24; მ-ა მოურავისა 31:71; მ-ა პატრონისათვის გვ. 44:8; „სასანთლენი ემსახუროს“ 8:83; მ-ა საყდრისა 40:64; ღმრთის მ-ა 8:146
მსახურთუხუცესი 26:7, 47, 56, 64; 36:9; გვ. 154:12; მ-ი აწყურისა 40:81; მ-ი კათალიკოსისა 25:10, 24: მ-ი მეფისა 42:64
მსახური 15:31; გვ 123:13, 40:100; 43:77; მ-ი მონასტრისა 8:69, 78
მსაჯული გვ. 123:31; მ-ის წინაშე განყვანა გვ. 62:6; მ-ის წინაშე წარსვლა გვ. 62:12
მსთუა 8:7
მსმენელ ქმნა გვ. 145:7
მსხდომი 25:29
მსხუერპლი 20:84; გვ. 155:6
მტანჯველი 26:23
მტერი 4:20; მტერობის დაწყება 43:49
მტკიცე 2:142, 147, 159; 3:40; 6:42, 46; 11:118; 19:52; 20:29: 21:19; 23:25; 26:32; 27::16; გვ. 162:1; 37:40; 41:33, 47, 50, 52, 55; 42:25, 47—49; 45:7; მ-დ ბოძება 41:27; მ-ე და უქცეველ ყოფა 25:96; მ-ე მყოფელი 25:76; 26:38; 27:41; მ-დ პყრობა 27:108; 28:70; მ-ე სიგელი გვ. 157:24; მ-დ მპყრობელი 40:58; მტკიცე ქმნა გვ. 156:29; მ-დ ქონება 37:27; მ-დ ქცევა ანდერძისა 5:105; მტკიცე ყოფა 6:49; გვ. 30:5, 15; 20:26, 76; 25:76; 26:41, 56; 27:21, 60, 75, გვ. 156:9; მ-დ შეწირული გვ. 160:2; ჴელნი მ-ნი 3:26
მტყუნება გვ. 62:16
მუნ 19:23; 25:45, 59; მუნ შინა 19:29; 20:60
მუქაფა გვ. 176:1; მ-ად გაკითხვა გვ. 152:3
მუშაობა გვ. 149:15; გვ. 151:9; მ-ა ყმისა 43:4
მუხა: მ-ის მარანი გვ. 43:12; მ-ის სახლი გვ. 40:39, 41; გვ. 41:1, 6
მუხნარისა ციხისთავი 23:19
მუსლმოფრაკით ლოცვა 31:41
მფარველი 8:19; 20:15; 22:11; გვ. 146:21; გვ. 157:22; გვ. 175:4
მფლობელი 11:4; 15:48;||მფლობი გვ. 79:3
მქონებელი 19:41; 38:34; მ-ი ყმისა გვ. 159:1 მ-ი ცოტაისა 28:43; მ-ი წერისა 27:34
მქცეველი 23:16
მღდლი||მღუდელი||მღვდელი||მღრდელი 1:51; 8:62, 99, 101, 103; 16:7ა; 31:40; გვ. 157:12; გვ. 159:12, 17; 38:29; 46:37
მღდელთმოძღუარი 2:135; 3:9, 20, 66; 4:34;

6:37; 8:22, 161; 11:114; 14:53; გვ. 81:4; 15:3, 95, 101; 16:86; 21:15; 25:47, 62, 92; 27:50, 86; 28:4; 30:8; 31:6; გვ. 176.32; 42::42; 44:10; 46:10; მღვდელთმოძღვართა მთავარი (კათალიკოსი) 2:84, 115; მღვდელთმოძღვართა წიგნი საწელიწდო 2:34
მღუიმე 11:93, 99, 104, 105; 15:90; 20:8, 13; გვ. 122:1, 14; 28:12; 31:36, 47; 44:22, 29; მ-ის გლეხი გვ. 123:9; მ-ეს დამკვიდრებულნი 44:18; მ-ის კაცი გვ. 122:29; გვ. 123:1, 6; მ-ის კრებულნი გვ. 112:10; მ-ის ლავრა 6:1; მ-ის მკვიდრნი 6:5; მ-ის ქელისუფალი გვ. 123:1, 6.
მღუიმელი 4:3, 8, 18; მ-ი (მღვიმის მონასტრის ბერი) 16.13; 20:91; მამა მ-ლი 15:133, 144; მ-ნი 28:26, 55, 65
მშვიდობა‖მშვიდობა 3:47; 4:20 .
მშლელი 14:37; 23:16; გვ. 151:6; მ-ი და დამაქცეველი 6:47; მ-ი და მაქცეველი 20:20; 21:8; მ-ი და მაქცეველი ბრძანებისა 6:21; 41:34; 42:27
მშობელი 19:3; გვ. 155:17; 16:52, 56; 17:7
მცვალებელი გვ. 151:6
მცირე 4:26; 6:30; 14:50, 51: გვ. 81:11; 20:23, 25; 23:20; 27:34; გვ. 152 11; 37:34, 36; 38::11; 41:42; 42:40; მ-ე ანუ დიდი (კაცი): 16:77; მ-ე ვენაჴი 2:97; მ-ე კაცი 20:77; მ-ნი მესამსახურენი 41:40; მ-ე სამსახურებელი გვ. 175:6; მ-ნი საქმის-მოქმედნი 42:37; მ-ნი ძმანი 44:19; მცირებული 15:79, „არამცირედი“ 8:28
მცხეთის საქონებელნი 40:21
მცხეთის სახლი (სვეტიცხოველი) 28:20, 22
მცხეთის საყდარი გვ. 22:7
მძლავრება 8:21, 145; მ-ა ანუ მოხვეჳა გვ. 152:12; კაცნი მ-ნი და უღმრთონი 6:13; მ-ბით შეცვლა და გამოსვება 31:48
მძლავრი 15:47; გვ. 148:2; მ-ნი და უღმრთონი კაცნი 6:13
მძოვნებელი 11:98
მწარე: უპატიოება მ-ე 38:4
მწევარი: „მ-ი წავევალი“ 1:19
მწერელი 4:38
მწვალებელი‖მწუალებელი 15:75; 20:49; გვ. 153:11; 4:55
მწიგნობართუხუცესი 8:47, 125, 148; 20:4, 10; 25:97; 26:6, 27, 34, 41, 53; 27:24
მწიგნობარი 11:116; 20:27; 21:18; 23:23; 25.:51; 31:65; გვ.153:13; მ-ი მეფისა 42:45; მ-ი საწოლისა და საჭურჭლისა 14:55; 26:56; გვ. 176:35; მ-ი (მეფის) ზარდახნისა 30:38; 41::46; მ-ი სეფისა ზარდახნისა 26:25; 31:64; გვ. 162:35; მ-ი მწერალი 4:38; მ-ი ჭყონდიდლისა 44:26
მწირველი 21:1; 23:13; 25:32, 34; 31.54; გვ. 147:13; 148:25, 30; გვ. 149:5, 7, 10; გვ. 151:19. 21, 23; გვ. 162:6, 7, 10; 16:71; 17::19, 20; მ-დ გაჩენა 31:36; 44:33; მ-დ ჩენა გვ. 162:10; მ-ი ვამისა 2:91, 93, 102, 107, 155; გვ. 39:15; მ-ი სახლითა 31:36; მ-ი სულისა გვ. 179:9
მწირი 14:15, 25, 26; 15:141; 31:41; გვ. 154:15; მ-ი და უძლური გვ. 149:2; მ-ბით მყოფი 27:24; მ-ად შემოსრული გვ. 122:1; მ-ბა 27:91
მწვანე მაჲზარა 2:52
მწუერვალება 38:6
მწუხარე: მ-დ განყვანა წინაშე მსაჯულისა გვ. 62:6
მწუხრი 10:41
მწყემსი 8:26, 27; 10.22
მწყობრენი წმიდათა მოწამეთა თანა 44:13
მჴედვარი გვ. 44:8
მხედველობა 8:8
მხიარულება 8:32; მ-ლ ყოფა გვ. 62:13
მჭედარი ახოვანი (წმ. გიორგი კაეთისა) 46:14
მჯნე 46:14
მჴსნელი 38:18; მ-ი ჩუენი იესო ქრისტე 30:13

ნაბჭობი 8:70
ნაბოძვარი 11:28; 15:85; ნ-ი საკარამანგი 2:59; ნ-ი შესამოსელი 2:53
ნაგუარცი გვ. 150:29
ნადირობა 37:15, 16, 17; ერთი დღე ნ-ა 1:30
ნავარძული ჭური გვ. 40:40
ნავენაკები 29:5
ნავენაქები გუთანი (ზომა) 31:38
ნაზარდი 44:23
ნათელი: „ნ-ი ღმრთეებისა“ 8:153; გვ. 79:9; ნ-ი სული 27:91
ნათესავი 1:53, 55; 15:15; გვ. 133:29; გვ. 159:3
ნათლვა 38:40
ნათელღებული 15:71
ნათლისმცემელი 1:5; 15:2, 92; 16:7; 19:9, 45; 20:82; 25:5; გვ. 133:6; 28:3; 30:4; გვ. 146:5; 36:7; 40:6; 44:8; 46:7; ნ-ის ეკლესია გვ. 113:1; ნ-ის ხატი 2:14
ნათლისცემა გვ. 146:6
ნაკალოები 16:31; ნ-ს ზედა მოკიდება. 16:31; ნ-ის ყიდვა 16:31
ნაკუეთი: ნ-ი მიწა გვ. 40:36; ორი ნ-ი ყანა გვ. 42:27
ნამსახური 7:8
ნაოთხალი: ნ-ი ვენაჴი გვ. 40:12; ნ-ი ღალა 15:30

ნაპარევი გვ. 123:6· 11:81, 86
ნასისხლი: ნ-ი ბაღდადით მოგებული 31:67;
ნასყიდი 8:52; 11:25, 27, 32, 42; 16:65; 21:1; გვ. 113:12; 27:78; 29:6, 28; გვ. 146:30; გვ. 153:17; გვ. 154:13, 28; გვ. 156:8, 29; გვ. 164:1, 2; ნ-ი გლეხი 28:20; გვ. 133:26; გვ. 162:28; ნ-ი და ნასისხლი სოფელი გვ. 163:4; ნ-ი და ნაქირევები მიწა 16:60; ნ-ი სოფელი 27:44, 57, 65; 31:20, 46; გვ. 164:3; გვ. 175:8; ნ-ი და უსყიდელი მამული 35:16; ნ-ი მამული გვ. 143:13; ნ-ი მიწა 30:15; ნ-ი გლეხი ოქრომთა გვ. 162:28; ნ-ი ყანა გვ. 42:3; ნ-ი ცხენი 27:99
ნასყიდობის სიგელი 27:111; ნ-სა და შეწირულების სიგელი გვ. 113:26
ნაქმარი 2:86, 88, 118; 3:61; 4:18; 25:70; გვ. 124·14; 27:63; 43:12, 91, 101; ნ-ი და განწყსებული 2:122; ნ-ის დამტკიცება 30:41; ნ-ი სათასი 46:25
ნაქონები 8:115
ნალდი: ნ-ი თანგა გვ. 133:13
ნაყოფება 38:6
ნაყოფი ქუწყანისა 8:151
ნაშენები 16:25
ნაშეილებნი სახლნი 16:17
ნამობი 1:4; 8:152; 19:8; გვ. 146:6; ყოველთა ნ-თა უმეტესი 46:6
ნაშოები: ნ-ი ოქრო 31:22
ნაცვალი 3:42; 11:93; 14:47; 21:11; 16:40
ნაძვის სახლი ხახუკო გვ. 41:3
ნაწილი 2:128; 4:54; 8:87; 29:17; გვ. 152:16, 27; გვ. 156:15; ნ-ი მართალთა 8:26; ნ-ი ქრისტიანეთა 15:71; ნ-ი ცხოვნებულთაისა 8:155; ნ-ნი წმიდათა 2:8; 8:87; ნ-ი წმიდისა 3:4
ნაქირევები და ნასყიდი მიწა 16:60
ნახევარი გვ. 63:1; დაკრილისა ნ-ი 28:28, 44; ნ-ი დღის მიწა 16:51; ნ-ი მიწისა 16:48; ნ-ი ყანისა გვ. 41:12, 26; „მივეც ფასად ცხენისა ნ-ი“ გვ. 43:29; ხილის ნ-ი 30:25
ნახევარწერილი იადგარი გვ. 43:29
ნახვა 2:135; 6:25; 8:140; 14:45; 20:21; 21:10; 23:18; გვ. 149:24; 37:31; ნ-ა ბრძანებისა 41:36; ნ-ა ბრძანებისა და სიგელისა 42:29; ნ-ა პირისა 16:20, 37
ნდომა 6:43; 8:108; 15:29; 19:21; გვ. 123:24; 20:73
ნება 4:20; 6:1, 46; 7:1; 11:2, 118; 12:1; 14:1; გვ. 80:14; 20:1; 22:1; 23:2; გვ. 123:14; გვ. 142:1; ნ-სა დართვა გვ. 112:9; ნ-თა და შეწევნითა ღმრთისათა გვ. 158:14, 27; გვ. 159::8; ნ-თა ღმრთისათა 2:141, 242; 20:29; 23::25; 25:71; 37:2; გვ. 161:4; გვ. 168:40; გვ. 175:2; 41:2, 47, 50, 52, 55; 42:2, 48, 50, 51
ნებება 8:6; გვ. 62:14, 23; 10:9; 11:68; 14:4; გვ. 80:14; გვ. 156:22
ნებიერი 2:160; 19:39; ნ-ი (გლეხი) გვ. 148:15
ნებისმყოფელი: ღმრთისა ნ-ი 27:73; ნ-ობა 44:20
ნედლი 38:6
ნეტარებისა ღირსი გვ. 156:24
ნეტარი გვ. 156:7; ნ-ი მამა გვ. 46:10; გვ. 146:12
ნთება სანთლისა გვ. 176:7, 9, 25; ნ-ა სანთლისა და ზეთისა გვ. 159:16; ნ-ა სანთლისა დაუესებლად გვ. 176:23
ნიადაგ გვ. 150:13
ნივანდარი მაჟზარა 2:32
ნივთიერი საკაზმავი 20:43
ნივთნი: დიდნი და ნ-ნი საქმენი 20:70
ნიშანი 3:35; 8:101; გვ. 123:20; 38:8; 42:24; ნ-ი და ჩაქი 41:32
ნიჟი 8:130
ნოველისიმოსი 4:40
ნუგეშინის-ცემა 20:35, 61; ნ-ა კეთილად გვ. 162:20
ნუკევა 43:20; ნ-ა და სათხოველი 28:17

ობოლი: ქურიეად და ო-დ დასხმულნი ეკლესიანი 38:2
ოთხთავი: სათანაო ო-ი სახარება 2:31, 32
ოთხმიზდური 21:11;‖ოთხმისდური 14:47;‖ოთხმიზური 37:32
ორად გაყოფილი მეხური იადგარი 2:44
ორგულობა 10:12; 12:6
ორთავე შინა ცხორება 29:16; გვ. 152:15—16; ორივე ცხორება 2:133; გვ. 159:5, 20
ორტალი გვ. 146:24, 34, 35
ორშაბათი გვ. 149:15
ოქრო 1:16; 2:1, 5, 9, 11, 14, 16, 18, 20—22, 24, 51, 53, 55; 11:37; 17:6, 12; 29:9; 31:22; გვ. 146:25; 38:10; ო-ს ბარძიმ-ფეშხუემი 2:18; ო-ო და ვეცხლი 2:2, 4, 6, 16; ო-თა და ვეცხლითა ცურვებული საწიგნე 2:48; ო-სა ცუარითა მოჭედილი 2:40; ო-თა ცურვებული საცეცხურნი და სასაკუმეველნი 2:24; ო-თა ცურვებული ტაშტაბრაკი ვეცხლისა 2:28; ო-სა სამწერობელი 2:21; ო-სა ხატი 2:40; „ჩემითა ო-ა ნასყიდი“ 162:28; ო-ა ყიდვა 28:21
ოქროფურცლით დაწერილი ხატი 2:17
ოქროქსოილი: ო-ი შესამოსელი 2:54; ო-ი მაჟზარა 2:54
ოქსინო 2:55, 57; 27:96

ოქა გვ. 151:4
ოქერი 8:152
ოქერ-ყოფა: „გონებისა, ცნობისა და ხედვისაგან ოქერ-ყოფა“ 8:153

პალან-კურდანი შეკაზმული 27:97; პალან-კურტამი 1:21
პალატი: „წესი სახლისა და პ-სა თქუენისაჲ“ (სამეფო პალატი) 38:22
პანაშუიდი 31:42
პაპა 3:6; 8:49; 11:6, 14, 16, 20, 34, 59, 65; 14:8; 22:7; 31:74; გვ. 159:14;||პაპი გვ. 46:12
პარაკლიტონი წიგნი 43:32
პარასკევი 8:88, 90; გვ. 147:15; თეკლორობისა პ-ი 16:29
პარვა 11:82
პარტახტი გვ. 143:9, 33; პ-ის კიდვა გვ. 40:8
პასუხის მიცემა: პ-ს მ-ა ცოდვათათვის 31:57
პატარა 10:51; პ-ა ვენაჴი 36:14; პ-ა ადგილი 36:13; პ-ა ძმა 43:46
პატივი 10:10, 26; 15:64; 38:12, 29, 32
პატივისცემა 8:133; გვ. 62:24; 11:90
პატიოსანი 25:3; 28:3; გვ. 142:2; გვ. 164:4; გვ. 152:17; 38:5; პ-ი და ლირსი გვ. 162:10; „შარავანდი პ-ი“ 8:15; ჯუარი პ-ი 15:92; 16:3; 19:4; პ-ი და ცხოველმყოფელი ჯუარი 40:3—4; პ-ი, ცხოველმყოფელი ძელი ცხორებისა 25:3; პ-ი ჯუარი გვ. 22:3; 28:3; 30: :3; 36:4; 44:5
პატიოსნება 38:30
პატიჟი 19:48; 26:24; პ-ი ღმრთის განმარისხებელთა გვ. 157:2; პ-ის დადება 31:72; პ-ის მოქდა გვ. 124:10; პ-ის ძიება გვ. 153:7; პატიჟნეულ-ყოფა 38:12
პატრიაქი გვ. 22:10; 4:52; 15:58; 25:47, 62; 27:36, 72; გვ. 155:15; გვ. 158:10, 13; 40: :54;||პატრიარქი გვ. 81:2, 4; კათალიკოზ-პატრიარქი გვ. 159:23; მეექუსე პ-ი გვ. 155:10; ხუთი პ-ი 16:84; გვ. 152:29; გვ. 155:7
პატრონი 8:23; 25:88; 26:20; გვ. 123:3; 27:5, 17; 28:49; 29:9, 29; 31:48, 73, 74, 60; გვ. 142:4; გვ. 143:3; გვ. 146:27, 31; გვ. 147:12; გვ. 149:4; გვ. 153:23; გვ. 154:27; გვ. 158: 16, 29; გვ. 159:11, 24; გვ. 161:13; გვ. 162:6, 7, 14; 38:34; 40:70, 72, 74, 75, 76, 83: 42:14, 53; 46:33; სისხლის პ-ნი გვ. 123;2; პ-ი და ღმერთი მამა 31:73; პ-ი თუძმისა 31: :33, 34; პ-ნი მამა 31:75; პ-ი მიწისა 16:48; „ნაპარევის პ-ი“ 11:86; პ-ი პაპა 31:74; პ-ი ქინოვნისა 42:26, 32; პ-ი რჯულისა გვ. 158: :2; პ-ი ღმრთისა სწორი 19:12; 31:28; პ-სა ქელი 31:33; პ-ს მსახურება გვ. 44:8; პ-ნნი გარდასულნი გვ. 151:10; პ-ნი მამულისა გვ. 133:13;||პატონი 1:29; 40:88, 90; 43.87
პატრონობა გვ. 150:4
პელპელი 1:17;||პეპპერა 8:45
პირველ დაწერილი გვ. 44:10
პირველნი მეფენი გვ. 46:11
პირი ღმრთის პ-ი 2:131, 163; 8:158; გვ. 81:1; გვ. 113:21; 15:56, 122, 131, 149; 16:83; 17: :16; 19:44; 26:47; 27:61; 28:36; 29:15; გვ. 149:32; 40:52; მღიქისძის პ-ა 43:17; მეფისა და ეძირთა პ-ა 43:41; წინაისწარმეტყუელის პ-ა 38:5; პ-ნი და თუალნი გვ. 62:17
პირმტკიცე ყოფა ბრძანებისა 2:152
პირუტყუი გვ. 40:3
პოვება 43:68
პოვნა 20:55; პოვნება მამულსა შივა კაცებისა 43:65
პროტოიპერტიმოხი 26:41;||პროტოუპერტიმოსი 20:5, 10
პური 1:32; 8:66, 105; გვ. 112:5, 7: 31:36; გვ. 150:10; 41:30; პ-ის მკაზმავი გვ. 133:26; პ-ი და ღვინო გვ. 149:1; 43:52; 41:30; პ-სა და ღუინისა მკრებელნი 41:38; პ-ი უკუდავი მლუმესა შინა 44:29
პურობა 4:48; 43:66; მტკიცედ პ-ა 27:108; 28: :70; პ-ა ყოველთა 44:2; 43:66

ჟამად-ჟამადი 8:66
ჟამთა წლიღობა 6:13
ჟამი 1:8; გვ. 2:11; 2:123, 162; 3:60; 4:28, 44; 6:32; 2:1, 50, 86; 14:6; გვ. 79:2; გვ. 80:23; 15:79; 17:6; 20:17, 57, 87; გვ. 112:3; გვ. 113:2; 25:11; 26:8; გვ. 123:50; 27:32; 29:50; გვ. 146:25, 31; გვ. 151:26; გვ. 155:7; გვ. 156:10; გვ. 157:16; გვ. 158:27; გვ. 162:4; 38:14, 15, 19, 28; 40:14; 44:21; ჟ-ი გარდაცვალებისა გვ. 61:3; ჟ-თა გასათავებელი გვ. 158:14; ჟ-ა ეითარება გვ. 157:24; ჟ-ის მოღება გვ. 152:11; ჟ-ს მოცემა 8:158; გვ. 123:25; გვ. 152:6; ჟ-ს მოხუმღრა 8:162; ჟ-თა სიავე 40:38; 46:19; ჟ-ი სთულისა 8: :68; ჟ-ი უკუნისი 2:108; ჟ-სა შეშლა გვ. 112:5; ჟ-ს შლა 15:80; ჟ-ს შეცვლა გვ. 162: 28; ჟ-თა ცვალება 4:45; ჟ-სა ძნელბედობა და მიჭირვებულობა 40:15; ჟ-სი ჭალმართ ქადებულნი გვ. 62:16; პავი ჟ-ი 18:4
ჟამის მწირველი 2:91, 92, 102; ჟ-ს მ-ს დადგენა გვ. 39:15; ჟ-ს მ-ი ხუცესი 2:107; ჟ-ს მ-ად დაწესება 2:155
ჟამის წირვა 1:51; 2:100, 104, 105, 115; 8:95; 15:60; გვ. 148: 18; ჟ-ს წ-ა მღრდლის მიერ 46:37; ჟ-ს წ-ა რიგ-მოღებით გვ. 149:21, 94
ჟამის წირვანი ხათანაონი 2:47

რანთა მეფე 37:2; 42:3
რამსაცა მიზეზისა მოღებითა 2:124
რგება 15:151; გვ. 122:17; 127:29
რეკა: მეფის მოწყალების კარზე რ-ა 38:1
რემა 11:95
რეცა სახელით კათალიკოზი 2:152
რიგ-მოღება: რიგ-მოღებით ქამის წირვა გვ. 148:21
რისხვა 1:44, 54; 2:126, 148; 4:47; 8:149, 153; 10:35; 15:51, 74, 90; 16:78; გვ. 113:19; 25: :43, 72; 26:21; 27:52; 28:36, 59, 60; 29:24; გვ. 144:3; გვ. 152:14, 20; გვ. 153:19; 38:38; 40:51; 45:30; 46:42; რ-ა ღმრთისა 30:37; 31:50; რ-ად აღძრვა 31:52; გვ. 153:6; ღმრთისაგან რისხვეულ-ქმნა 38:13; რისხვეულ ყოფა 39:12; რ-ა წმ. სამებისაგან გვ. 133:15; რ-ა შიო და ევაგრესი გვ. 133:16
რიცხუი 2:18
რკინა გვ. 40:32; გვ. 41:30; რ-ის აფშარა გვ. 43:1; რ-ის საკელაპტრენი დიდნი 2:50
რკონის გლეხები გვ. 160:4
რკონის პატრონი გვ. 158:2
რუ 16:59
რჩება‖რჩობა‖რჩოლა 3:12; 17:8, 16; 43:59, 61, 64, 84; „ვერჩი" 43:64; „ეირჩით" 43:58, 61, 84
რჩევა 15:21
რწმუნება 8:14, 34; რ-ა ღმრთისა მიერ 2:138
რჯული 1:44; რ-სა შეცოდება 10:13

საავაზაკო 8:116
სააზნაურო: „ს-ი კარგი სოფელი" 2:72; ს-ო შესავალი და გამოსავალი 4:12
საამიდო 8:100; ს-ო ხარაჯა 11:51
საამირო: ს-ო ხარაჯა 11:51
სააქაო გვ. 153:22; ს-ო დიდება გვ. 151:1
საალაპე გვ. 163:8; ს-დ ქმნილი გვ. 155:1; ს-ე და საშინაო მატიანე 2:45
საარო კარი 1:43
საბანელაური ლიტრი გვ. 176:22
საბანჯრე 4:13; 8:76; 11:57, 58; 19:73; 27:31
საბეგრო: ს-დ გლეხისათვის ვენახის მიცემა გვ. 42:32; ს-დ მიცემა მიწისა გლეხისათვის გვ. 43:21
საბოლოოდ გასათავებელი სიგელი გვ. 133:8
საბჭო: „მეცნიერნი საბჭოთა საქმეთანი" 3:22
საგამგეოისა მოურავნი 23:18
სადაგი: ს-ი საცეცხური 2:24; ს-ი სანაწილე 2:55; ს-ნი საცეცხურნი და სასაკუმევლენი 2:24
სადაფი: „ს-ი, რომელსა აქვიან მარგალიტის ძირი" 27:101
სადგომი 8:109, 114; 13:6; მონადირეთა ს-ი 11:91, 94; მღვმის ს-დ ურევება 8:146
სადიაკონო 2:88
სადიდებელი 12:15; გვ. 80:6; 20:51; გვ. 144:1
საებისკოპოსო 8:110
საეკლესიო: ს-ო სამსახური 16:41; ს-ნი წესნი 2:128
საერისთავო გვ. 123:8; ს-ო და ბეგარი 40:24; ს-ო შესავალი და გამოსავალი 6:10; 4:12: ს-ო შესავალი 11:47
საერისთავთ-ერისთავო შესავალი 37:10, 14
საერო ხუარბალი გვ. 149:5, 8
სავენახე ადგილი 29:35
საზაოს მიცემა 43:43; ს-სა და ჩაქის მიცემა ვაზირთა პირითა 43:43
საზედაშე 8:132
საზეთე 8:71
საზესთმჩენო: „ეკლესიების მიტაცება ს-ოდ" 8:24
საზიარო ყანა გვ. 41:28
საზიდი 3:46
საზომი: ს-ი ღვინო და ფქვილი გვ. 150:7
საზრდელი 14:16, 19; გვ. 80:19; „ს-ი ძმათა პური" 8:66
საზღავი გვ. 41:16, 20; გვ. 42.25; ს-ს-ალება გვ. 44:2; ს-ად მიწის ალება გვ. 40:35
საზღუარი: ს-ი დარუბანდისა გვ. 62:20
სათავე 20:7, 57; წყაროჲსა ს-ე 20:62, 75
სათავსდებო დაწერილი 40:97
სათათრო: ს-ო გამოსაღებელი 31:29; ს-ო და სასუანო (გამოსაღები) გვ. 176:29; სათათრო: მალი, ყაჩერი, სალამქრო და საიამე 28:23; ს-ო სათხოვარი გვ. 158:5; დიდი ს-ო ულუფა გვ. 157:14
სათანაო: ს-ო მატიანე 2:46; ს-ო მრავალთავი 2:38; ს-ო ოთხთავი 2:31; ს-ნი ქამისწირვანი 2:47; ს-ნი საცეცხურნი და სასაკუმევლენი ვეცხლისანი 2:25; ს-ო ჯუარი ვეცხლისა 2:26
სათევზედ მოჯმარება გვ. 150:18
სათესავი: ს-ი გრივისა ერთისა ყანა გვ. 42: :22; ს-ი ყანა ექუსისა კაბიწისა გვ. 42:23
სათიბი 3:41; 21:5
სათნო 8:33
სათნო-ყოფა 15:5; 26:5; 28:8; 30:9; 31:7; გვ. 146:17; გვ. 154:5: 16:11; 44:16; 45:4; 46:12: სათნო-ყოფადი 19:16; სათნო-ყოფილი 19:16
სათხოველი‖სათხოვარი 7:12; 28:10; ს-ი და გამოსაღები გვ. 157:14; ს-ი სათათრო გვ. 158:5
საიამე 28:23
საისრელი 8:23
საკაზმავი 20:43; „ს-ად წისქვილითა" 28:11, 25
საკაბალო: ს-ოდ მიცემა მიწისა გვ. 43:3
საკელაპტრე: „ს-ე ვეცხლითა ცურვებული" 2: :49; ს-ე რკინისა 2:50; ს-ე სპილენძისა 2:49

საკლავი 37:25; ს-დ და სამტეროდ ჩადგომა 43:29
საკოშრე 4:13
საკრებულო ვენაკი 20:75
საკრეფელი გვ. 151:29
საკრძალვობა 38:31
საკვირველი გვ. 154:4
საკჳრველთმოქმედი 8:97
საკვრელი: ს-ი გაუხსნელი 1:53
საკუირაო გლეხი 23:20
საკურთხეველი 2:101. 103, 107, 109, 124; გვ. 122:20; 16:15; ს-ის დადგმა 2:90; ს-სა ვენაკი 16:21; ს-სა ზედა ჟამისმწირველის დაყენება 2:90; ს-სა საგლეხო ვენაკი 16:23; ს-ის კარნი 2:4; ს-ის მიწა 16:35; ს-სა ზედა ჟამის წირვა 2:99; ს-სა სახლი 16:16; ს-ს შეჰქდვა 2:2; ს-ელსა შეძენა 16:20; 16:35; ს-თა წესი 44:32; ს-სათვის ჩინება და მიცემა (ყმა-მამულის) 2:92
საკუთრობით ერთსულობა 44:23
საკურნებელი: ემბლასტრო ს-ი 39:36
სალაშქრო: სათათრო ს-ო 28:23
სალესველი სათიბი 3:41
სალეწავი: ერთი დღე 1:28
სალმობა 8:114
სალოცავი: სამლოცავი 15:23; 19:25; 20:66; 28:48; 31:17; 16:28, 66; ს-ის დაკლება და შეცვლა 31:55; ს-ი სულისა 31:63; 16:29; ს-ი საუკუნო გვ. 63:7; ს-ად სულისა 3:43; ს-ად და საკსრად სულისა 28:12; ს-ად ცოცხალთა და მიცვალებულთა 46:39; ს-ად ცოდვილისა სულისა 46:39;||სალოცველი 19:33; 27:10; 28:8; გვ. 163:8; ს-ი და საკსარი სულისა გვ. 175:6; ს-ი ღმრთისა გვ. 22:7
სამადლო გვ. 79:4
სამადლობელი 12:14
სამამასახლისო: ს-ო ზედა სახლი გვ. 43:11; ს-ო სამსახურებელი 3:44
სამამულო 30:21; 40:47; ს-დ პოქება 15:25; 25:68; 26:17, 35, 44; 40:19, 23; 41:10, 16, 24; 42:10, 58; ს-დ მიცემა 15:18; 25:24; სასამსახურო ს-ო სარჩომის გაჩენა 25:20; ს-დ ქონება 36:18
სამარადისო: ს-ო ლოცვა გვ. 155:5; ს-დ სადღესასწაულოდ მისლვა გვ. 62:4; ს-ო ტკივილი გვ. 63:6
სამართალი 11:42, 79, 87; გვ. 122:20, 28; გვ. 124:23; 31:60; გვ. 148:14; ს-ის ალება 28::27; ს-ი მართალი გვ. 122:31; 38:3; 45:22; ს-ი სასაკუმეველო 16:56; „ს-ად ესე გავიგონეთ“ 3:25; სამართლად გამგებელი გვ. 150:16
სამართლიანი ზღვარი 14:33; გვ. 148:5; 41:39; 42:20
სამარხავი გვ. 149:28; ს-ი მონასტერი მეფისა გვ. 63:5
სამარტვილო 2:6, 10, 89, 108
სამება 15:104; ს-ა წმიდა 16:82; გვ. 133:3, 15
სამებაოხა ქმნა 28:28
სამებელაშვილისეული (ლიტრი) 176:22
სამგზის კურთხეული გვ. 156:23
სამდღვირო 8:67
სამეოცდაათნი ქალწულნი 1:6
სამეფო 6:2; გვ. 62:1; 11:53; 12:13, 17, 20; 25:13; ს-ო აბჯარნი 9:36; ს-ო მარხვანი 2:43; ს-ო სამსახური 16:41, 63
სამეუფო კუართი გვ. 22:9
სამეჯრეო სახლი გვ. 41:7
სამზარაულო სახლი გვ. 43:14; ს-ო ს-ი მეხისა გვ. 41:2
სამზღვარი 1:35
სამთავრო 8:110
სამკალი: ერთი დღის ს-ი 1:28; ორი დღე ს-ა 11:76; ს-ი და სახნავი 46:33
სამკლავე 2:52
სამკუდროთა ზიარება 38:40
სამკუიდრო გვ. 153:26; გვ. 154:1; გვ. 160:4
სამკუიდრებელი 8:151; 14:10; გვ. 156:28, 35; სახლი ს-ი 3:1; ღმრთისმშობლის ს-ი გვ. 153:3, 4; ს-ი სულისა გვ. 124:20
სამლოცველო 20:6, 16; ს-ო მეფისა 20:16; ს-ად ქმნილი გვ. 155:1
სამოელის ხუცესი 44:26
სამოთხე 8:32
სამონასტრო გვ. 80:3
სამოხავო (ღმრთისმშობელი) გვ. 156:29
სამოციქულო ეკლესია გვ. 22:12; ს-ო კათოლიკე ეკლესია 27:37
სამოციქულო საყდარი გვ. 22:7
სამპარავთ-მეძებლო 11:80
სამრებლო: საშჯულო ს-ო 8:59
სამსახურებელი 4:15; გვ. 175:6; ს-ის დება 6:12; მონასტრის ს-ი 8:81; ს-ი ციხეთა 6:12
სამსახური 20:65, 67; 26:9; გვ. 123:25; 28:16; 40:17; ს-ი დაპირებითი 6:15; „ს-ი არაა ზედა-აც“ 16:40; ს-ი ეკლესიის 20:69; ს-ი საეკლესიო და სამეფო 16:41; ს-ი სამეფო 16:63; ს-ი სიწმიდისა 8:64, 84; გვ. 148:20. ს-ი ყმისა 43:4; ს-ი წყლისა 20:19; ს-ად გაგზავნა 26:9; ს-ად დება გვ. 159:2; ს-ად მოსლვა 43:5
სამსჯუალი: ს-ი ქრისტესი გვ. 155:27
სამტეროდ: ს-დ და საკლავად ჩადგომა 43:30
სამუნო (საიქიო) გვ. 153:23; ს-თ მოკსენება

(საიქაო ცხოვრებისათვის შეწირვა) 151:2
სამუსტასიბო: ს-ო ხარაჯა 11:51
სამუშაო 6:15; 11:70; გვ. 122:15; გვ. 149:14; ს-ო ადგილი 8:82; ს-ო სასეფო 11:73
სამღდელთ-მოძღვრო შესამოსელი 2:50
სამცხის სპასალარი 45:10
სამცხორებლო 8:81; 30:28; გვ. 151:13
სამწირველო 15:16, 27, 49, 126, 134, 136, 140, 145, 153; 21:1, 2; გვ. 112:4; გვ. 151:22, 204; 34:42; 16:14, 61; ს-ს განჩენა 31:35; გვ. 161:9; მეფისა ს-ო 15:36; ს-ს ბოძება 15:16; ნაბოძვარი ს-ო 15:85; ს-დ საალაპედ ქმნილი გვ. 155:1; ს-დ მოჴსენება 44:28; ს-ო სახლი გვ. 113:3
სამწირო სახლი 46:36
სამწერობელი: ს-ი ოქროჲსა, მარგალიტითა შემკობილი 2:21
სანადირო გვ. 143:9, 16; გვ. 153:28; 42:20
სანატრელი 8:118; 19:18; 25:30, 66; 28:5; გვ. 146:9; გვ. 156:3, 5, 20, 23; გვ. 163:1; 16:9; ს-ნი მამანი 15:96; 31:8
სანაცვლო 16:28; ს-დ მიცემა 36:15; ს-დ მიცემა ნამულისა 16:18; სოფლისა ს-დ ბოძება 41:15
სანაწილე: ს-ე ვეცხლისა 2:111; ს-ე ოქსინო 2:54; ს-ე სადაგი 2:55
სანახევრო: ს-ო მიწა გვ. 41:24
სანთელი გვ. 154:1; გვ. 158:21; გვ. 159:15; გვ. 162:18; გვ. 176:7, 23; ს-იანი ალაპი გვ. 162::11; გვ. 163:10; ს-ი სალამეყოფელო გვ. 176::24
სანუკვარი 11:52
საოხი: ს-ი სულისა გვ. 157:1
საპატიოსა ალება 28:30, 43
საპყარი გვ. 156:17
სარაისო: ს-ო ხარაჯა 11:51
სარო: ს-თი დაწერილი ხატი 2:17; ს-თი შემკობილი ხატი 2:13; ს-თი შექმნილი ხატი 2:15
სარჩელი 3:47
სარჩომი 25:20
სარწმუნოება გვ. 155:16
სარწყავი და ურწყავი 30:19
სასაკუმევლე 16:56; ს-ჲსა ალება 16:19; ს-ე დიდი 2:23; ს-ე ვეცხლისა დიდი 2:24, 111; ს-ე ოქროჲსა 2:22; ს-ე სათანაო ვეცხლისა 2:26
სასამსახურო 25:19, 21, 26, 56; ს-დ ბოძება 25:69
სასანთლე 8:64; ბროლის ს-ე 8:83
სასარჩლო 3:41
სასურო 8:148; ს-ო საქმე გვ. 122:30; გვ. 176::11, 18
სასაქმო: ს-დ უსაქმოისა შექმნა 46:20
სასაწნეხლე‖სასაწნეხლო: ს-ს დადგმა გვ. 42:35; ს-ო ქვითკირი გვ. 40:18, 20; გვ. 42:35
სასახლე გვ. 143:13; ს-ის მიწა რკონში გვ. 149:6
სასეფო: 11:46; ს-ო ადგილი 11:90; ს-ო გამოსავალი 8:56; ს-ო გლეხი 20:7; ს-ს დება 31:33; კუამლი ს-ო 20:62; ს-ო მონასტრისა 8:75; ს-ო პატრონთა 31:33; ს-ო სამუშაო 11:74; ს-ო ყანა გვ. 42:37; ს-ო შესავალი 2:98; ს-ო კელისუფალი გვ. 60:5
სასთაული გვ. 39:6; „ს-ი ხირაითა კარგი“ გვ. 40:6
სახიკუდილო 43:55
სასიხხლო საქმე გვ. 176:19
სასო 8:4, 36; 19:21; 20:15; 23:5; გვ. 175:5; გვ. 146:20; გვ. 157:22; 39:5
სასოება გვ. 80:6; 19:19, 24, 26; 27:22; გვ. 159:9; ს-თა გულერდით საქმის დება 45:21; ს-ის დადება 44:21; ს-ით მოგორებული გვ. 162:26; ს-ით ქმნილი გვ. 143:36; ს-სა ქონება 44:27; ს-ით შეწირვა გვ. 154:21
სასჯანოს გამოსაღები გვ. 176:28
სასულიერო და საჴორციელო 46:21—22
სასუფეველი 29:18; ს-ი ღმრთისმშობლისა გვ. 151:4; ს-ი ცათა გვ. 156:21
სასყიდელი გვ. 146:34
სასწაული ღმრთისმშობლისა გვ. 151:8
სასჯელი 15:65; 27:1; ს-ს დამკვიდრება 25:74; ს-ს დღე საშინელი 6:34; ს-ს მიცემა 26:42; საუკუნეთა ს-ი 3:54
სასჯულო 11:63; მოსავალი ს-ო 11:67; ს-ო საქმე 8:22
სატანა 1:52; 15:64; გვ. 124:17; გვ. 133:19; გვ. 156:14
სატანჯველი 12:16; 25:49
სატუზღეუ 28:24
საუბარი 43:89
საუკუნე‖საუკუნო 3:54; 4:54; 6:24; 10:55; 14:29; 15:5, 62, 102, 119, 122; 19:15, 16, 65; 20:12, 36; 26:5; გვ. 123:23, 30; 27:22; 28:37, 48; 31:53; გვ. 146:17; 147:28; გვ. 149:19; გვ. 155:1, 20; გვ. 163:3; 16:86; გვ. 175:7; გვ. 176:6; 46:11; ს-ეთვან საწმო ყოფა ქრისტესა მიმართ 31:7; 44:16; ს-ო სალოცავი გვ. 63:7; ს-ო სამლოცველო 44:24; საუკუნე (საიქაო) 28:54; ს-ო საუკუნეთა 27:41; ს-ო საჴსენებელი გვ. 161:8; ს-ოდ სრულყოფა გვ. 155:2; ს-ო წირვა და ალაპი 46:40
საუმჯობესოდ ქმნილი 14:44
საუპატიოდ მიცემა 43:74
საურავი 3:19; 8:123, 144; 20:87; 31:32; ს-ითა

და მოპირვებითა შეძენა 16:34; ს-დ ქელის შესელა გვ. 150:23

საუფლო 25:8, 46, 61; ს-ო დღესასწაული 23:13; ს-ო კუართი 28:53; გვ. 155:9, 14; 40:10, 56, 68; ს-ო მკერდი 1:5; ს-ო ჯელი გვ. 80::19; 20:39; 28:49

საფასე 1:20; ს-ითა ნასყიდი 27:112; ს-ე ნაქმარი ქელითა 46:25;||საფასო 20:34, 73

საფლავი 1:46; 2:102, 107, 124; გვ. 39:15; 31::14; ს-ის დათხრა გვ. 147:26; ს-ად მისლვა გვ. 62:4; ს-სა ზედა ჟამისმწირველის დადგინება 2:92; ს-ის შექმნა 2:87; ს-ი წმ. მამისა შიოსა 8:30, 134

საფურე 8:80

საქანელნი ღმრთის რისხვისანი გვ. 152:20

სა-ქართლის-ერისთვო 22:8, 11

საქებელი 38:30; გვ. 156:4

საქმე 8:117, 122, 123, 127, 130, 157; 10:11, 21, 45, 47; 11:85, 99; 12:27; გვ. 80:7; 15::32; 20:47, 71; 23:6; გვ. 113:6; გვ. 122:30; გვ. 124:6, 9; 27:102; 28:15, 18, 22; 30:26: 31:27. 59, 68—70; გვ. 147:20; გვ. 150:1; გვ. 158:28; გვ. 159:33; 16:63; 36:20; 38:8, 23, 31; 17:7; გვ. 176:26; 41:19; 46:19; ს-სა განმზრახი და თანამოქმედი გვ. 155:18; ს-ით გატეხა დაწერილისა 45:32; ს-ის განგება და დამტკიცება 3:33; ს-ის გაჩენა 31:59; ს-ით გამოჩენა 45:31; ს-ის გაჩენა და გარდაწყვეტა 43:43; ს-ე დაპიროებითი და უსამართლო 6:19; ს-ის დება გვ. 147:34; 41:27; 43:45; 46:27; ს-ის დება სასუებათა გუერდით 45:21; საბჭოთა ს-ე 3:22; ს-ე სასაურო გვ. 176:11, 18; ს-ე სასისხლო გვ. 176:19; ს-ე სასჯულო 12:23; სიქველისა ს-ე 14:7; სულისა ს-ე 2:140; წყაროისა ს-ე 20:94; „საქმე — ჳც“ გვ. 147:21, 33

საქმის მოქმედი 3:58; 4:25; 6:12, 28; 14:49; 20:23; 21:12; 23:20; 42:36; ს-ნი დიდნი და მცირენი 37:34; ს-ი მეფისა 41:37;||საქმეთა მოქმედი 38:32

საქონებელი 8:129; 11:45, 53; გვ. 112:6; 38:27; ს-ი გარესჯისა გვ. 150:3; ს-ი მღუიმისა 28:19; მცხეთისა ს-ი 8:111; 40:20; საყდართა და მონასტერთა ს-ი 38:34; ს-ი საყდართა 38:36; ს-ი სოფელი 8:58; ს-ი ლავრისა მღუიმისა თრიალეთს და მანგლისის ქვეს გვ. 46:6; ს-ი წმ. შიოსი 6:44

საქონელი 11:84, 105; 14:36; მონასტრისა ს-ი 21:7; გვ. 176:13; ს-ი მღუიმისა 6:2, 7, 9ა

საქუაბე გვ. 42:7

სალამეუოვლო სანთელი გვ. 176:24

საღმრთო 20:95; მკერდი ს-ო 19:11

საღმრთონი სჯულნი 39:42

საღმრთო წერილი 38:9, 26, 32

საღმრთო წიგნი 2:29; ს-თა წიგნთა დაწერა გვ. 22:16

საღუინე 21:5; საღჳნედ გლეხის ბოძება გვ. 162:14; ს-დ შეწირული გლეხი გვ. 162:14

საყაჭობო თეთრი გვ. 143:34

საყდარი გვ. 22:7; 8:112; 25:19, 21, 31, 69; 26:17; გვ. 123:30; 16:96; 38:9, 16, 21, 25, 36; ს-ს აშენება 16:89; ს-ს მპყრობელი (კათალიკოსი) 40:48; ს-ი ღმრთისა 15:56; 31:58

საყდრისშვილი: აწყურის ს-ნი 40:35

საყიდელის მინიჭება 2:87

საყოფელი დედისა ღმრთისა 14:9

საყვარელი გვ. 62:24; გვ. 156:5

საშენებლად მიწის აღება 16:46

საშინაო და სააღაპე მატიანე 2:45

საშინელი 15:69; გვ. 157:7; განსჯა ს-ი 27:93; ს-ი დღე განკითხვისა 6:25; ს-ი დღე სასჯელისა 6:34; ს-ი ღმერთი 38:42

საშუალ მონასტრისა 8:34

საშურტაო: „შესავალი ს-ო“ 11:48

საშჯელი 8:25

საშჯული სამრებლო 8:59

საჩხეორი გვ. 44:1

საცეცხური: ს-ი დიდი ვეცხლისა 2:23, 111; ს-ნი და სასაკმეველნი ვეცხლისანი დიდნი 2:24; ს-ი სათანაო 2:25

საცთური 8:20; ს-ი კერპთმსახურებისა 19:13

საცილობელად შექმნა გვ. 124:9

საციხისთვოი: შესავალი ს-ო 11:47; ს-ო შესავალი და გამოსავალი 6:10

საციხო სამართალი გვ. 122:20

საცნაურ-ყოფა 38:37

საცო: სხუა სჯულთა და სხუა საცოთაგან საწყინელის შემოსელა 38:41

საძუალე: ს-ე შჳლთა მეფისა გვ. 63:5

საწადელი 8:32

საწელიწდო იადგარი ახალი 2:39

საწელიწდო კურთხევანი 2:41

საწელიწდო მღდელთ-მოძღუართა წიგნი დიდი ს-ო 2:35

საწიგნე: ს-ე ოქროითა და ვერცხლითა ცურვებული 2:48

საწოლი 14:56

საწოლისა და საჭურჭლის მწიგნობარი 14:56; 26:55; გვ. 176:35

საწინამძღურო კურთხევა 10:9

საწირავი 23:12; ს-ი მეფეთა 8:121

საწნეხელი შეშისა გვ. 40:19, 21; გვ. 42:36

საწნეხი ყურძნისა გვ. 40:20; ს-ი ყ-სა ქვითკირი გვ. 40:19; გვ. 42:36

საწუთო 8:40; გვ. 62:16; 11:107; 27:69, საწუ-

თოისა ლაჭევება გვ. 62:5; ს-გან მოცლა გვ. 62:14;||საწუთრო: საწუთრო ცხორება 6:23
საწყავი 8:69
საწყალობელი გვ. 124:18; 31:16, 44
საწყინოის შემოსლვა 38:41
საჭამადი: ოთხი ფერი საჭამადი გვ. 149:1
საჭეთპყრობა: ს-ა წმ. ტაძრისა გვ. 22:11
საჭირველი 8:17
საჭიროობა 38:14
საჭირო საქმარი 8:70
საჭურჭლე 14:56; 38:11; ატენის ს-ე გვ. 62:31; ს-ე მეფისა 38:10; ს-ნი (მეფისა) ზემონი და ქვემონი გვ. 62:27; ს-ის მწიგნობარი 25:50; 26:55; გვ. 176:35
სახარება: ს-ა ოთხთავი 2:30; ს-ის თარგმანი 2:29; ს-ა ოთხთავი სათანაო 2:32
სახე 38:31; 45:24; ს-ე ტრედისა გვ. 146:7
სახელდება 20:74; ს-ით მოჴსენება გვ. 163:11
სახელი 1:1; გვ. 22:1; 2:29, 61; 3:34, 61; 14::1; გვ. 79:1; 16:1, 90; 20:1, 30, 41, 51, 62; 22::1; 23:1; 25:1; 26:1; 28:1; 29:1, 19, 27; 30:1; გვ. 142:1; გვ. 146:1; გვ. 163:1; ს-თა ღმრთისაითა 1:1; 16:1; 17:1; 18;1; 20:51; 28:1; გვ. 133:2; 29:1; 35:1; 37:1; გვ. 175:1; 40:1; 42:1; 44:1; ს-ით კათალიკოზი 2:132
საჴელმწიფო შესავალი 37:14
სახელოვან-ყოფა გვ. 16:14
სახიერი: ს-ი ღმერთი გვ. 22:1; 9:11; გვ. 156:22
სახიზნო 1:27
სახლებლად ქალის მიყოფა მიწისა გვ. 133:15
სახლი გვ. 40:3; 10:5; 15:14, 127; 19:31, 36; 20:68; გვ. 112:6, 7; გვ. 113:11, 15; გვ. 122::24, 26; გვ. 123:17; 27:5, 81; 28:17; 40:14, 46; 43:52; 44:30; 45:11, 26; აბანოისა ს-ი გვ. 143:4; ს-ი ბოსლითა 41:35; „გაუჩინეთ ს-ნი პალოსეულნი“ გვ. 162:12; ს-ის დადგმა 2:83; „ს-ი და პური უკუდავი მლჳმეს ღინა“ 44:29; ს-ი (დიდებულისა) 28:42; თოშაერნი ს-ნი 16:18; ს-თა ერთად ყოფა „ერთნი ყოფილან ჩუენი ს-ი და თქუენი“ 45:10—11; ს-ი ზედა გვ. 43:22; ს-ი მეხისა კარგი გვ. 40:39; ს-ი სამამასახლისო გვ. 43:11; ს-ი ქორედიანი და სენიანი გვ. 40:41; ს-ი (მეფისა) გვ. 161:6; ს-ის მოკიდება გვ. 43:5; ს-ს მოშენება 16:20; ს-ი მეხისა გვ. 40:41; ს-ი მეხისა სამზარეულო გვ. 41:2; ს-ნი ნაშეილებნი 16:17; ს-ი საკურთხევლისა 16:16; ს-ი სამეკრეო გვ. 41:7; ს-ი და პალატი (სამეფო) 38:22; ს-ი სამზარეულო გვ. 43:14; ს-ი სამკუიდრებელი 3:1; ს-ი სამწირველო გვ. 113:3; ს-ი სამწირო 46:30; ს-ი სახუცო მეხასა გვ. 41:3; ს-ი სახუცო ნაძეისა გვ. 41:3; ს-ი საჯდომი 36:17; ს-ი სენათა გვ. 41:35; ს-ი სერამელთა 46:29, 30; „ს-ი სრული, ვითა ჰამს ყოველთავე წესითა გვ. 41:4; ს-ი ქორეთი გვ. 40:22; ს-ი ღმრთისა დიდებულისა გვ. 22:7; ს-ს შექმნა გვ. 40:39; გვ. 41:1—4; ს-სა შეძენა საკურთხეველსა 16:20—21; ს-სა ჩამომავალნი 28:15; ს-ი ცილოფისა გვ. 43::13; ს-ი ცილოფისა და მეხისა გვ. 41:1; ს-ი ჯაყელისა 45:12
სახლისა-შვილი გვ. 124:14
სახლ-კარი 16:66; ს-ის აშენება 16:44
სახლობა გვ. 160:3
სახნავი და სამკალი 46:33
სახუცო: ს-ო სახლი მეხისა გვ. 11:3; ს-ო სახლი ნაძეისა გვ. 41:3
საჴევისუფლო: ს-დ გაჴდომა 4:46; ს-ო შესავალი და გამოსავალი 4:13; 6:10; 37:10, 14
საჴელმწიფო 4:12; 7:12
საჴიდი 4:13
საქმარებელი 11:44
საქმარი 4:10; 8:70; 11:43; 14:34; 22:16; 25:36; გვ. 122:11, 20; 28:34; ს-დ შექმნა 16:20, 36; ს-ი და უქმარი 25:28; 31:26; გვ. 143:9, 16; გვ. 148:6; 16:67; 41:30; 42:21
საქნავი 11:74
საქნისი გვ. 40:11; გვ. 41:9, 11, 15, 19; გვ. 42:30, 32
საქორწილო 46:22; ს-დ ყოფნა (მეუღლედ ყოფა) გვ. 162:7
საჴსარი: ს-ი სულისა 28:12, 56
საჴსენებელი 1:46, 49, 53; გვ. 152:22; გვ. 153:2; საუკუნო ს-ი სულისა გვ. 161:8
საჯდომელი 8:133
საჯდომი 10:9; 26:12; 36:14, 17
საჯდომ-ტრაპეზი გვ. 162:12
საჯება: „წინაშე ღმრთის ვესაჯები“ გვ. 63:2
საჯუარე გვ. 43:13
სენა 2:96; გვ. 41:35; სენიანი და ქორედიანი სახლი გვ. 40:41
სერი: ს-სა ყოფა 8:93; სერობა 19:11; 48:8
სერაბინი 15:94
სეტყვა: დასეტყვა გვ. 150:13
სეფე: ს-ე კაბიწი გვ. 149:7; ს-ე ყანა გვ. 42:19; სეფის ზარდახანი 26:25; ს-ის ზ-ის მწიგნობარი გვ. 162:35; სეფისკუერი||სეფისკვერი 8:89, 90, 131; გვ. 148:29, 31; გვ. 150:7; გვ. 151:17, 24
სექტემბერი გვ. 163:10
სთუელი 8:68; 30:24
სიავე ჟამთა 40:38; 46:19
სიარული 1:34
სიახლე: ს-სა დადგომა 11:96

სიბრძნე გვ. 62:8; გვ. 154:33; ს-ე ზეგარდამო გვ. 156:1
სიბოროტე: ჟამთა ს-ე 8:50
სიგელი 3:5, 12, 34, 55; 4:23, 36; გვ. 46:5, 8, 12; გვ. 47:2; 6:17, 26, 38, 53—57; 8:48, 51; 11:6, 9, 13, 14, 16, 17, 112, 115, 119, 121, 124; 14:45, 54; გვ. 80:8, 19; გვ. 81:12; 15::16, 155; 19:75; 20:22, 25, 37, 66, 90, 96; 21:10, 16; 23:22; 25:84; 27:112; გვ. 143:8; გვ. 152:1; გვ. 157:23, 24; გვ. 159:26; გვ. 162:3; 37:13, 22, 26, 32, 35, 37; 38:8, 20, 22, 35; გვ. 176:34; 41:13, 14, 20, 23, 33, 41, 44; 42:9, 23, 24, 30, 38, 44, 58; გვ. 133:9, 25, 28; ს-ი ამათ ადგილთა 41:32; ს-თა ბოძებული გვ. 161:13; ს-ს გაახლება 6:8; ს-თა გატეხა გვ. 162:1; ს-ი და ჰრძანება გვ. 176:34; ს-ით გაჩენა 11:9; 41:36; ს-ი და დაწერილი გვ. 162:1; ს-თა დამტკიცება 37:8; ს-ი დაწერილი 6:38; გვ. 122:26; გვ. 157:18; ს-ი თავისუფლებისა 6:51; ს-თა მოხუნა გვ. 46:5; 37:6; ს-ი ნასყიდობისა გვ. 113:26; ს-თა სამამულოდ ბოძება 40:19; ს-ი სამამულოდ ბოძებულობისა 40:23; ს-ი შეუვალობისა 8:73; ს-ნი მამისა და პაპთა გვ. 46:12
სიგლახაკე 15:83; 38:1
სიგლებ-ნიშნები 38:27
სიგლოსანი: ს-ი გლეხი გვ. 149:15; ს-ი ხუცესი 25:29
სიგრძე ჟამთა გვ. 158:24
სიგრძო დღეთა 14:28
სიკეთე გვ. 147:14
სიკუდილი 4:21; გვ. 61:4; 10:55; 12:12; გვ. 133:18
სიმაგრენი კლარჯეთისანი 40:16
სიმართლით შემოსვა 38:2
სიმინდის სეფისკვერი გვ. 148:29
სიმრავლე 8:95; ს-ე ცოდვათა გვ. 62:4
სიმრთელე ტანისა გვ. 123:14
სიმტკიცე გვ. 47:2; 6:43; 26:54; 29:18; 31:63; ს-ის დაწერა 2:136, 156; 15:9; ს-ე ქრისტიანობისა გვ. 81:9; ყოველთა ს-ე ღმერთი 8::165; ს-ე შეუვალობისა 2:79
სიმჴნე გვ. 62:9; გვ. 146:15
სინათლე 14:6
სინანული გვ. 152:7
სირცხვილეული გვ. 124:11
სირცხვილი 8:138; 133:18
სისრულე გვ. 81:8; ს-თა გასრულება იადგარისა გვ. 43:29
სისწრაფე 8:6
სისხლი გვ. 80:11; 15:67, 109; გვ. 123:1, 2; გვ. 124:14, 15; გვ. 152:30; ს-ს გარდაჴდა 43:41; ს-თა მოგებული დუკატი და ბოტინატი გვ. 62:31; „ვირჩი სისხლად“ 43:58, 61, 64, 84
სისხლთძებნა 43:28
სიტკბოება 8:16
სიტყუა 1:7; გვ. 80:11; 19:46; 25:73; გვ. 124:9; 27:49, 62; 29.15: 30:46; გვ. 152:30; 38:8; 45:31; ს-ით გამოჩენა 45:31; ს-ის გება 3:24; ს-ის მიცემა ღმრთისადმი გვ. 162:34; ს-სა მომსმინო კაცი გვ. 157:13; ს-ა მოციქულთა გვ. 146:8; ს-ით მოჴსენება გვ. 151:4; საუფლო ს-ა 20:48; ს-ა ქრისტესი 27:50; ს-ა ღმრთისა 6:48; 14:43; 25:58, 74; 27.35, 71; გვ. 152:15; გვ. 153:10; გვ. 155:27; ს-ა სიბრძნისა 30:46; ს-სა შემოღება და ცვლება 11:21
სიქადული გვ. 159:9
სიქველე 14:7
სიურმე 8:91; 38:32
სიყუარული 8:9; 19:24; გვ. 123:23; ს-თ ყოლნა 45:14
სიცბილი 8:19
სიცოცხლე 2:100
სიძე გვ. 124:15; გვ. 154:20, 23, 24; 43:32, 34
სიწმიდე 25:70; ს-სა სამსახური 8:64, 84; გვ. 148:20
სკარამანგი: ს-ი დიდი 2:59; ს-ი დიდი, გარეშეოლვილი, ვეცხლისა გრგოლითა შეკაზმული 2:57; ს-თ შემოსვა საკურთხეველისა 2:109; ს-ი შესამოსელი 2:112; ს-ი შეოლვილი 2:113
სკიპტრა-შარავანდი გვ. 79:4
სმენა 10:17, 18; 20:9; 22:9; 23:9; ს-ა პაჯისა 11:15; 25:23; 37:11; 41:12; 42:10; 46:34
სოდომელთა და გომორელთა ცეცხლითა და წუნწუბით დაწვა გვ. 152:19
სომეხთა მეფე 37:3; გვ. 175:3; 41:3; 42:4
სოფელი 1:15; 2:59, 61—63, 69, 70,72—74, 76, 77, 82; 3:45; 6:1, 51, 53, 54, 55; 8:49, 58, 79, 80, 96, 113; გვ. 62:7, 10; 10:54; 11:10, 22, 55, 59, 62, 70, 73, 76, 77, 91, 96, 99; 14:28; 19:13; 21:2; 22:6; 23:6, 13; 25:13, 22, 35, 56, 68; 26:12, 35, 44; გვ. 122:13, 18, 21; გვ. 123:22; 27:13, 66, 79, 93, 112; 28:24; 31:20, 27; გვ. 146:22, 26, 28; გვ. 147:22; გვ. 148:4, 6; გვ. 155:22; გვ. 161:11; გვ. 162:13; გვ. 175:9; გვ. 176::18; 41:14; 42:9, 13, 17, 57; 46:17; ს-გან ანათები 31:24; ს-ის აშენება 2:57-59; ს-ით განსვლა გვ. 61:5; ს-ნი და მონასტერნი მოგებულნი 2:59; ს-ი დიდი 2:65—68, 76; ს-ის კაცნი გვ. 176:11; ს-ი მისითა მთითა, ბარითა, ველითა, ვენაჴითა, წყლითა, წისქვილითა, ჴალითა, სანადიროთა და ყოვლითა სამართლიანითა ზღვრითა და მიმდგომითა მი-

სითა: საქმარითა და უქმარითა 42:17-22; ს-ის მოგება 2:65, 66, 67; ს-ის მოსავალი 31:69; გვ. 154:13; ნასყიდი ს-ი 27:44, 57; 31:46; გვ. 164:3; ს-ი ნასყიდი, თავისუფალი, მოუდევარი გვ. 156:9; ს-ის ყიდვა გვ. 163:3; ს-ი შესავალი 2:77

სოფლით 10:32

სპარსობა 11:49

სპასალარი სამცხისა 45:10

სპილენძი: ს-ის საკელაპტრე დიდი 2:49

სპონდით 14:15

სრული 8:35; გვ. 123:14; 15:42; ს-ი და უკლები ალაპი 46:38; ს-ი მექადა გვ. 176:1; ს-ი ფასი გვ. 40:38; 28:10; 29:10; გვ. 147:7; გვ. 175:10; ს-ი ფუძე 2:94, 95

სრულმყოფელი 27:7

სრულ-ქმნილი 27:39

სრულყოფა გვ. 63:7; 29:10; 30:7, 8; ს-ა ღმრთისა მიერ გვ. 155:2

სტავრა 1:17; ს-ა კაბა გვ. 43:1; ს-სა ლაფაჩა გვ. 42:13; ს-ა ლომიანი ბერძული გვ. 39:3

სტოითა მოქმნა გვ. 22:14

სტუმარი გვ. 150:16; სტუმრობა 36:29

სუანი დრომა 62:27

სუნაქსარი წიგნი გვ. 43:28

სუნდისი გვ. 122:16

სულგრძელი 8:8; ს-ბა 8:44

სულდიდებული 2:148, 154

სული 1:49; გვ. 22:1; 2:122, 133, 135, 139, 143, 150; 3:27, 32, 43, 45, 53; 4:6, 7, 22, 53; გვ. 41:22; გვ. 46:11; 6:24; 8:12, 31; 10::56; 12.27; 14:7, 11; 15:22, 101, 152; 19::25; 20:8, 49; გვ. 123:19; 27:10, 16; 28:1, 12, 15, 16, 21, 39, 49, 64; 29:25; 31:17; გვ. 142:5; გვ. 144:6; გვ. 147:20; გვ. 148:9; გვ. 150:24; გვ. 153:15, 25; გვ. 154:29; გვ. 157:1, 10, 23; გვ. 163:8; 16:62; გვ. 175:7; ს-ს განგებული და განწესებული 2:120; ს-სა მეოხი გვ. 159:9; ს-სა მლოცველი 2:155; ს-ს მოქსენება 31:44, 45; ს-ს მსახურება 40:64; ს-ს მწირველი გვ. 175:9; ს-სა საკურთხეველი გვ. 122:20; ს-ს სალოცავი გვ. 16:27, 29, 62; 28:30; 31:63; ს-ს სამკვიდრებელი გვ. 124:20; ს-ს საქმე 2:140; ს-ი საწყალობელი 2:87; გვ. 124:17; 31:44; ს-ს საქსარი 28:55; ს-სა საქსენებელი გვ. 161:8; ს-ი ღმრთისა 8:31; ს-ი ცოდვილი 2:91, 119; 46:39

სულიერი: ს-ი ბერი 8:36; ს-ნი თვალნი გვ. 156:24; ს-ნი მამანი 8:133; 31:12, 18; ს-ი მოძღუარი 31:12; ს-ი ცხორება გვ. 122:2; ს-ად ცხოვნება გვ. 80:18

სული წმიდა 1:1, 45; გვ. 22:1; 2:126; 3:62; 4:49; გვ. 39:8; 14:41; გვ. 80:9; 15:52; 20:30; 16:1; 17:1; 25:1, 44, 73; 28:1, 36; გვ. 133:2; 29:1, 24, 31; 31:51; გვ. 144:3; გვ. 146:1, 8; გვ. 152:14, 22; 36:1; 40:1, 51; 44:1; 45:1, 29; 46:2

სულკურთხეული 2:148; გვ. 46:2; 27:43; გვ. 163:1; 36:10; გვ. 175:2

სუნდუხი 2:57

სურამელთა სახლი 46:29, 30

სუფევა 20:36, 52; 44:3

სუხრა||სუხრაობა (გამოსაღები) 6:15; 8:56; 28:33

სქელი პური 28:32

სყიდა გვ. 147:7; ს-ა ადგილისა 31:24; სყიდინება თავისა 43:84

სძალი გვ. 124:15

სწავლული: ღმრთივ-სწავლული 38:32

სწორი 19:42; 20:73; 25:99; ს-ად გაყოფა მოსავლისა 31:69; ს-ად მოსელა (მოსავლის) გვ. 150:13

სწორნი ღმრთისანი: ღმრთისა სწორნი — მეფე 19:27; 20:90; 31:28; 42:63, 67, 70

სხალტბური 20:96

სხდომა: „სხენაჲ" 19:39, 40; 27:38; სხდომილნი კაცნი ვენახსა ზედა 16:23

სხუა ღმერთი 19:47

სჯა: სამართლის ს-ა 38:3

სჯული გვ. 122:7; 29:30; გვ. 156:31; 38:5, 29, 41; ს-ს დაკნინება 38:41; ს-ნი და წესნი სამღრთელონი 38:26; ს-ნი საღმრთონი 38::42; ქრისტეს ს-ი 15:142; 19:61; გვ. 124:3; ს-ი ქრისტიანეთა 15:63; 25:93; 26:21; 28::35; 29:42; გვ. 159:4; ღმრთისა ს-ი გვ. 154:31

ტაბასტა: ტ-ა სომხური გვ. 40:20

ტაიჯი 11:95, 97

ტანი გვ. 123:15

ტანუტერი 40:37; ტაოისა და კლარჯეთისა ტ-ნი 3:57

ტაშტაბრამგი: ტ-ი ვეცხლისა დიდი 2:27; ტ-ი ბერძული ვეცხლისა ოქროთა ცურვებული 2:28

ტაძარი 14:75; ტ-ი წმიდა გვ. 22:12

ტაძრად მიყვანებისა დღე 46:35, 41

ტახტი 14:12

ტკბილი 30:23; ტ-ს ვაჩენა 18:6; ტ-ი გაუყოფელი 16:27

ტკივილი სამარადისო გვ. 63:6

ტომი 1:53; 8:157; 15:122; ადამის ტ-ი 44:5

ტრაპეზი 14:17, 18, 22, 24, 25, 27, 32; 34:32; ტ-ს გარდაქდა 15:37; ტ-ს დაჯდომა გვ. 148:28; გვ. 162:19; ტ-ი კარლებული 31:42; ტ-სა ზედა მოქსენება სულისა 31:44; გვ. 163:11;

ტ-ს საჯდომნი გვ. 162:12; სატრაპეზოდ მიცემა 2:46
ტრედი გვ. 146:7
ტრფიალი მეფობისა გვ. 62:3
ტფილელი გვ. 157:1
ტფილი 8:88
ტყავი: ტ-ი მელისა გვ. 42:13; ტ-ი კრავისა გვ. 42:7; ტყავმქარი ცხურისა 13:2, 22
ტყე 3:7, 11, 33; 4:10; 11:42; 14:32; 22:15; 26:13; 27:4; 31:25; გვ. 143:16, 33; 41:28; 42:16; ტყე-კორა 11:77; ტყიანი მიწა გვ. 40:25
ტყისმცველი 37:18, 34
ტყისმცველთუხუცესი 14:48; 21:11; 37:18, 33
ტყუე გვ. 147:24; ტყუეობის დამარხება 31:49; ტ-დ წასხმა 43:78; ტ-ს დაქსნა 1:11

უარესის წაკიდება 1:9
უარისმყოფელი 4:27, 30; გვ. 156.15; უ-ი ღმრთისა 2:129; 6:35; 15:66; უ-ი ძისა და სიტყუისა ღმრთისა 25:75; უ-ი ძისა ღმრთისა 15:103
უაღმატებულეს-უდიდებულესი გვ. 22:6
უახლესი: უ-ი ანდერძი 8:159
უბადო გვ. 122:10; უბადო კაცი 27:92
უბადრუკი 8:94
უბანი 8:104; 2:72, 73
უბაქო 11:53; 8:53, 55, 76
უბეგრო 8:52; 16:65
უბიწო გვ. 155:8; გვ. 156:2; გვ. 157:7; ყოვლად უ-ო ღმრთისმშობელი გვ. 155:4
უბოროტესი 38:19
უბრალო 20:86; 31:58; 45:33
უგბილი: (უ-ი სული) 8:12
უგემურობა 25:14, 17
უდაბნო 3:16, 47; 4:3; გვ. 46:3; 8:49; 11:5, 10, 18. 52, 87, 103. 104; 15:41, 47, 135, 139, 153; 19:22. 24, 29; 20:35, 87; 23:6, 10, 15; გვ. 121:1. 3; 27:26, 78, 88, 94; 28:11, 16; 31:17; გვ. 154:15; 16:69, 80; 44:21, 22, 24; სამნივე უ-ნი გარეჯისანი 27:80; უ-სა მკვიდრი 16:75; უ-ო მლოცვისა 20:53; გვ. 122:27; გვ. 123:27; 27:24. 33, 94
უდებება: უ-ით ურევება 20:47
უდებელი საქმე 46:19
უდების დადება (სოფელზე) 46:20
უდიდებულესი გვ. 22:6
უდიდესი 8:110
უვალრეისი 19:9
უზესთაესი გვ. 146:6
უზიარებელი 20:88
უთუმცო, დროდაუდებელი და მიზეზისაგან უმიზეზო დაწერილი 45:7
უთხოვარი 36:27
უკან წამოდგომა 43:72
უკან 1:20
უკარო: მწყემსი უკარო 8:26
უკაცურობა გვ. 112:5
უკეთესი გვ. 150:26; უ-სა მნდომი 45:28
უკლები: უ-ი და სრული ალაპი 45:38; უ-ად ხელთა მიცემა 40:43
უკმოყიდვა ზედვე (სოფლისა) 31:21
უკუგდება 43:54
უკუდავი გვ. 62:3; უ-ი პური გვ. 112:7; 44:29; უ-ი სახლი გვ. 113:7
უკუ-დგომა 38:36
უკუნითი — უკუნისი 15:15. 41; 44:3
უკუნისი 2:159; გვ. 43:26; გვ. 156:15; გვ. 157:4; უ-ი გება ჟამთა გვ. 155:6; უ-ი ჟამთა 2:108; უ-დე ჟამთა გასათავებელი და ყოვლითა საქმითა მიზეზ-შემოუღებელი და შეუცილებელი გვ. 158:14, 27; უ-დე გება 44:25
უკუნით-ცემა: 63:3; ნაქონების უკუნით-ცემა 8:115
ულუფა გვ. 157:14; 46:30
უმადლო 8:10
უმამულო ადგილი გვ. 63:9
უმეტესი 20:59; უ-ი ჯოეელთა ნაშობთა 46:6; ნაშობთა უ-ს წოდებული 1:4
უმეცარი გვ. 152:4
უმიზეზო: უ-ო დაწერილი 45:8; უ-ო მიზეზისაგან დაწერილი 45:8
უმკვიდრო ადგილი გვ. 63:9
ურვება 8:125, 144, 147; 20:80, 88; გვ. 176:12, 19, 26; გვ. 150:2, 25—26; მკვდრის სულის უ-ა 1:12; უ-ა სოფლის მოსავლის საქმისა 31:70; უ-ა საქმისა გვ. 176:26; ერთად უ-ა გვ. 150:2; უ-ა მართლითა სამართლითა 45:23
ურიცხვი 8:13
ურმის ზიდვა 46:31
ურჩი გვ. 152:21
ურწყავი და ხარწყავი 30:20
ურწყულობა 20:54
უსაბანჯრობა 8:73; უსაბანჯრო 8:76; 11:57
უსამართლო 12:18; გვ. 122:17; 27:44:57; უ-ო ბეგარი 12:27; 27:66; უ-სა საქმისა ქნა 6:19; უ-ს ყოფა გვ. 159:33
უსამართლოება გვ. 160:5
უსარჩლავი: უ-დ მოუდევრად ბოქება 41:25; უ-დ და უწყენლად ყოვლისა კაცისაგან ბოძება სოფლისა 41:16; უ-ი და ... ყოვლისა ადამიანისაგან გვ. 163:6
უსაქმოდ და შეუვალად სოფლისა გამოღება (სურამელთაგან) 46:26
უსაქმოისა ხასაქმოდ შექმნა 46:20

უსაქმოისა და საქმისა დაუდებელისა დადება (სოფელზე) 46:19
უსისხლო მსხუერპლი 20:84; გვ. 155:5
უსიტყუელად კელითა მოკსენება (ტბილისა) 18:7
უსრულად დარჩენა (მონასტრისა) გვ. 63:5
უსუხრაო 8:56
უსყიდელი და ნასყიდი 19:32; 36:15
1. უფალი 1:50; 4:50, 55; 8:91, 119; 15:6, 98, 108: 20:48; 26:5; გვ. 156:30; საუფლო კელი 20:39; 28:49
2. უფალი (ღმერთი) 38:4, 7; 31:7; გვ. 156:19, 26, 30; უ-ი ღმერთი ჩუენი იესუ ქრისტე 2:129; 44:16; 45:4; უ-ი ღმერთი ჩუენი 46: :12; უფლისა უარისმყოფელი 4:54
უფროის 38:12, 19
უფროისად გვ. 155:20; უ-დ ღმრთის მოყვარე გვ. 156:33; უ-დ კურთხეული 25:2
უქონლობა 38:1
უქცეველი 2:119, 142, 147; 4:63; 21:19; უ-ი დაწერილი 45:7
უღალატობა 43:44; უ-ის შეფიცვა 43:19
უღალატო 45:19
უღალო 29:6; უ-ო ადგილი სავენახე 29.35, 36
უღელი: უ-ი ანაფორა 2:51; უ-ნი კარნი გვ. 42:35
უღირსი გვ. 22:11; 2:151; 8:9; 25:97, 96; 26:6, 40; უ-ი ბერი გვ. 61:5
უღირსმჩენელი 8:15
უღმრთონი კაცნი 6:14
უღონო 14:18; 38:40
უშენი გვ. 113:1
უშფოთველობა 3:48
უშჯულო გვ. 160:1
უცვალებელი 10:10; 19:34; უ-ი ხატი 20:44
უცილობელად გვ. 124:11; უ-დ და უწყენელად 28:14
უცთომელი: უცთომელი გზა 8:38
უცხო 14:18
უძლეველი 4:59; უ-ი მეფეთა მეფე გვ. 161:4; 42:55
უძნელბედესი 38:15
უძნელესი (ჟამი) 38:19
უძლური 15:11; 28:58; გვ. 149:2
უწესო: უ-ო დაპირება 27:27; უ-დ დგომა 10:36; უ-ო წესი 38:25
უწყება გვ. 62:15; 38:32; „იუწყოს მეფობამან თქუენმან“ 38:22
უწყენარი 11:18, 102;‖უწყენელი 8:53, 76; უ-დ დადგომა 11:88; უ-დ ბოძება 41:26; უ-დ ყოვლისა კაცისაგან ბოძება სოფლისა 41:17; უწყენელობა 27:26; უ-დ და უცილობლად 28:14
უჭირველი 8:17
უხარაჯო 11:50
უხრწნელი 46:3; უ-ნი კელნი ქრისტესნი 16:4;
უხუცესი 1:10
უქელისუფლო 20:78
უქმარი 4:11; 11:43; 14:34; 22:16; 25:29, 36; გვ. 143:9, 17; გვ. 148:6; 41:30; 42:22; უ-ი და საქმარი 31:26; 16:67; უ-ის საქმარად შექმნა 16:20, 36
უქორცონი და ქორციელნი გვ. 133:8
უჯუარობა 3:66; 8:160; 14:53; 27:68; უ-ით და კანონითა დამტკიცება 11:114; 21:15; გვ. 176: :33; 41:43; 42:42; უ-ითა და წყევით დამტკი-ცება 6:37
უჰამრავი 20:52

ფარდაგი 43:105
ფარეხი ქვითკირი გვ. 40:22
ფიცის გატეხა 43:30
ფასი გვ. 40:25, 38; გვ. 41:33; გვ. 42:34, 38; გვ. 43:26, 32; გვ. 44:11, 12; გვ. 147:2; ფ-თა ყიდვა გვ. 41:12; ფ-ი სრული 39:10; 28:10; 29:36; გვ. 147:7; გვ. 40:38; ფ-ს მიცემა გვ. 41:33; ფ-ი უნაკლულო და სრული გვ. 175: 10; ფ-ი მიწისა გვ. 133:11; ფ-ის მთხოვე-ნელნი გვ. 133:12
ფასება (შეფასება) გვ. 151:2
ფარჩა 8:132
ფერად ხატობაის თქმა 36:32
ფერი: ოთხი ფ-ი საჭამადი გვ. 149:1
ფერისცვალება: გვ. 159:32; ფ-ის დღე: გვ. 39:11
ფერქი: ფ-თა ქუეშე დაცემა 12:13; კელფერქ-თით მწუერვალება 38:6
ფეტჳ გვ. 41:27;‖ფეტვი 143:35
ფეშხუმი 8:84
ფილა 8:132
ფიჩხული 31:36
ფიცის გატეხა 43:19
ფლობით მპყრობელი 12:3; 20:3; 22:4; ფ-თ მ-ი ყოვლისა საქართველოჲსა და ჩრდი-ლოეთისა 37:4
ფსალმუნი გვ. 152:27
ფური გვ. 40:16; გვ. 42:38; გვ. 43:17, 18, 27; 8:78; გვ. 151:14; ფ-ს მიცემა გვ. 41:27
ფურნე 8:67
ფუძე 23:7; 44:30; ფ-ე სრული 2:93, 95; ფ-ე (გლეხი) 15:23, 27, 51, ფ-დ ერთი კუამლად გ 20:37; ფ-დ ერთი და კუამლად ორი 20:57
ფქვა 28:29, 30
ფქვილი გვ. 150:7

ქადაგება გვ. 146:10

ქადებული: წალმართ ქ-ი ქამნი გვ. 62:16

ქათალიკოზი გვ. 155:15; 40:80, 83; 42:42

ქათამი გვ. 151:13; 37:25

ქათოლიკე ეკლესია (სვეტიცხოველი) 40:8, 48, 55

ქალამანი გვ. 40:32; 13:12, 15, 19, 20, 22, 23, 24, 28, 32, 33, 35, 38, 39, 45, 47, 51; ქ-ი შოლტი 13:31, 33, 45; გვ. 42:32

ქალაქი 8:54

ქალაქური დრამა 13:53

ქალი 36:26

ქალწული 1:6; 19:4; 25:3; 30:9; 31:6; გვ. 146:3; 16:11; 36:3; 17:2; 44:4; 45:3; 46:4; ქ-ი მარიამი 31:3; ქ-ი წმიდა გვ. 146:14

ქართველთა მეფე გვ. 46:2; 37:2; 41:3; 42:3

ქართლის ერისთავი 22:5, 10; გვ. 123:15; გვ. 124:2; 27:9, 20, 22, 43, 56, 62, 64, 76, 92; 42:32, 65

ქართლის ერისთავთ-ერისთავი გვ. 123:16

ქართლის კათალიკოზი 2:121, 140, 143, 150, 154, 158; 3:65; 4:33, 41; 6:36, 42; 8:47, 57, 61, 126, 127, 161: 11:59, 106, 114; გვ. 80:21: 15:116; 19:62; 21:15; 25:10, 30, 32, 39, 40, 66, 71, 87, 94, 98; 26:37; 27:29, 38, 46, 59, 68; 28:50; გვ. 149:24; 16:85; აფხაზეთისა და ქ-ს კ-ი გვ. 176:32; 40:11, 50, 63, 83; 42:42, 59; ქ-სა კ-ი, წმიდა მეუფე 41:43; ქ-ს კ-ი და მწიგნობართუხუცესყოფილი 27:24

ქართლის კათალიკოზ-პატრიარქი 2:10; გვ. 158::10

ქართლის მთავარეპისკოპოსი 15:120; 20:93; 27:68; 28:67; 31:13, 18: გვ. 156:30: 16:85

„ქართლის ცხოვრება“ (წიგნი) 38:20

ქაფი ჯაჭვისა გვ. 40:6

ქება 38:12, 31, 32

ქებული გვ. 146:9; ყოვლად ქ-ი 19:10, 12

ქედდადრეკა 15:123

ქედი 3:37, 38, 39, 40; 13:25

ქერობინი 15:94

ქველისმოქმედება 8:10

ქვეყანა გვ. 79:7; გვ. 146:17, 25; გვ. 157:3 იხ. ქუეყანა

ქვითკირი: ქ-ი ბოსელი გვ. 40:21: გვ. 41:6; ქ-ი მარანი გვ. 40:40; ქ-ი სასაწნეხლო გვ. 40:18, 20; გვ. 42:35; ქ-ი საწნეხი ყურძნისა გვ. 40:19; გვ. 42:36; ქ-ი სახლი გვ. 40:39; ქ-ი ფარეხი გვ. 40:22

ქმარი 46:24

ქმნა 8:17, 81, 145; გვ. 79:3, 8; 13:9, 55; 20::86, 88; 27:3, 40; გვ. 155:29; 38:39; ქ-ა დაურეებულობისა 37:24; „ექნეკის“ 11:73; ქ-ა სამებაოსი 28:28; სამუშაოს ქ-ა 11:70; „უზმიდი“ გვ. 146:30; „შეუვალ გუიქმნიან“ 11:45

ქმნადი 27:31

ქმნილი 19:50; 25:42; 26:24; გვ. 122:10; გვ. 147:14, 22; გვ. 123:37; გვ. 124:9; გვ. 155::28; ქ-ი და გაგებული გვ. 155:2; „ქ-ი ეკლესია“ 8:140; ქ-ი სასოებითა და გულსმოდგინებითა გვ. 162:26

ქმნულება 12:9

ქნა 14:45; 6:22; 19:43; 20:75; გვ. 150:30; 38:40, 41; 43:98; „ექნებოდეს“ 20:71; ქ-ა საქმისა 6:19

ქნილი 27:75; გვ. 143:36

ქონა 8:49; ქ-ა სასოებისა 44:28; ქ-ა საქონლისა გვ. 46:7; კელის ქ-ა 8:125; ქ-ა ჯუარისა და კურთხევისა 2:134

ქორებისკოპოსი 38:30

ქორედიანი: ქ-ი და სენიანი ზედა სახლი გვ. 40:41

ქორედი სახლი გვ. 40:22

ქორი: ქ-ი კაპოეტი 1:18

ქონება 8:54, 56, 58, 108, 114; 14:17, 23, 27; 15:28; 19:23, 26, 67; 20:14, 45, 39; 21:2; 22:7, 8, 14; გვ. 112:5; გვ. 113:37; 25:22, 35; 26:6, 14; 28:14; 36:35; 38:9, 34; გვ. 175:10; არაისა ქ-ა 25:21; მამულის ქ-ა გვ. 133:14; გვ. 159:13; ქ-ა მამულისა მკუიდრად და სამამულოდ და მოუდევრად 36:17; ქ-ა სახიზნოსი 1:27; მეფის ქ-ა 38:10; ქ-ა მკუიდრად, მამულად მიწისა 30:33; ქ-ა ქამისა 40:40; ქ-ა სამწირველოისა 16:15; ქ-ა საქმისა 30:26; ქ-ა სიგლისა 37:26; 38:20, 21; 41:19; ქ-ა სიგლისა და დაწერილისა გვ. 162:1; ქ-ა სოფლისა 40:39, 45: 41:8; „ქალაქი სპარსთა აქონებია“ 38:15; ქუეყნისა ქ-ა 38:16; ქ-ა შეუცვალებელად 2:106; ქ-ა ჩაქისა და ნიშნისა 41:32; ქ-ა ძველიდგან 31:27; ქ-ა ქელთა 36:23

ქრთამი 8:145; გვ. 149:31; გვ. 150:19, 21; გვ. 152:12; 38:35; ქ-ი დიდი 43:23

ქრთილი 13:2, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 16, 18, 20, 21, 23, 27—31, 33, 35—44, 46, 48, 53

ქრისტე 4:33; 11:111; ქ-ე ღმერთი 16:4

ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოზი 2:158; 40:63; 42:41; ქ-ს მიერ ყოვლისა საქართველოის კათალიკოზი გვ. 155:10

ქრისტეს სამსჭუალი გვ. 155:27

ქრისტეს სწორი 20:33; 26:33

ქრისტიანთა სჯული 29:43

ქრისტეს შემცოდე 46:44

ქრისტემოსილი (ქ-ი მეფე) 38:8

ქრისტიანე 1:44; გვ. 22:13, 153; 15:63, 71; 19:64; 25:91; 26:21
ქრისტიანობა გვ. 81:9; გვ. 151:29; გვ. 158:23; გვ. 159:4; ქრისტიანეთა სჯული 28:35; გვ. 152:14
ქრისტეს შობა გვ. 179:21
ქრონიკონი 2:87; გვ. 159:21, 34
1. ქუაბი გვ. 42:7
2. ქუაბი მლჳმისა ქ-ნი გვ. 8:119
3. ქუაბი (სახლი) გვ. 150:2
ქუე დაგდება 43:77
ქუე დასხმა 16:18
ქუე-ქუე კაცისა გზავნა 43:95
ქუე ქუეყანა 27:51
ქუე წოლა 43:102
ქუემო-ზემო ჭიშკარი გვ. 43:23
ქუემომდენ დაწერა 2:123
ქუემონი და ზემონი საქურჭლენი მეფისა გვ. 62:27
ქუემონი ქვენი იხ. ქვენი ქუემონი
ქუეყანა გვ. 22:4; 2:166; 8:151; 15:112, 123; 19:15, 64; 20:86; 25:13, 91; 27:51, 71, 87; 31:71; გვ. 163:4; საყდართა ქ-ა 38:15; ქუჱყანა გვ. 146:11 იხ. ქვეყანა
ქუეშე: მათ ქ-ე ქელისუფალნი 21—12
ქუთათისის ამირა გვ. 176:29
ქუთათისის მეგერგილენი (sic) გვ. 176:29
ქულბაგი 8:71; 15:48
ქურივი: ქ-ად და ობლად დასხმულნი ეკლესიანი 38:2
ქურომი (sic) გვ. 143;31
ქუქანკი 20:69
ქცევა 2:147, 153, 166: 3:61; 4:35, 44; გვ. 80:24; 15:121, 129; 23:21; 27:93; ქ-ა ანუ შეცვლა დაწერილისა და გაგებულისა 16:76; გვ. 152:13; ქ-ა მიზეზისა მოღებათა 2:124; მტკიცედ ქ-ა 8:165

ღალა 15:29; 29:6, 22, 28; გვ. 153:28; ღ-ა კულუხი და ყოველივე გამოსაღებელი 16:42
ღამე 1:33; 8:94; გვ. 176:5; ღ-ის გათენება გვ. 148:1; ღ-ე (დღე-ღამე) 13:9, 20, 25, 30, 31, 32, 34, 37, 46
ღალატი 10:12; 43:40
ღამისთევა 8:94, 104; ღ-ით და ჟამისწირვით ალაპის აღსრულება 2:115
ღილოკილო: ღ-ითა, ვეცხლისათა გარეშეკაზმული წიგნი 2:34
ღირსება 38:33
ღირებულება: „ღირდა“ 43:87
ღირსი 20:31; ღ-ი ნეტარებისა გვ. 156:24; ღ-ი მღუდელთმოძღუარი 15:95; ღ-ი და პატიოსანი გვ. 162:10; ღირს-ქმნა 2:11, 85; ღირს-ქმნა წინამძღურად წმიდისა კათოლიკე ეკლესიისა 2:116; ღირს-ყოფა 8:44; გვ. 156:21; გვ. 161:4
ღმერთი 1:1, 7, 55; გვ. 22:1, 4, 7; 2:87, 129, 131, 137, 138, 141, 144, 151, 157, 167; 3:18, 51, 65; 4:14, 18, 20, 22, 27, 31, 33, 38, 56, 58, 62; გვ. 44:8; გვ. 46:1, 10; 6:22, 42, 43ა; 7:1, 5; 8:1, 6, 9, 21, 24, 25, 28, 30, 31, 39, 41, 44, 91, 102, 119, 138, 139, 146, 149, 154, 156, 158, 159, 165; გვ. 62:23; 10:6, 8, 14, 16, 17, 21, 29, 35, 47, 50; 11:1, 2, 108, 118; 12:1, 27; 14:1, 10, 21, 43; გვ. 80:14, 15, 20; 81:1, 6, 10; 15:4: 5, 35, 39, 52, 53, 66, 91, 104, 114, 118, 119, 122, 123, 124, 131, 132, 138, 142, 143, 149, 151: 18:1; 19:3, 6, 17, 27, 35, 42, 44, 47, 49, 63, 66: 20:1, 9, 28, 29, 30, 51, 53, 61, 63, 76, 90, 95; 21:20; 22:1, 2, 9: 23:1, 2, 27; გვ. 113:14, 19, 22; 25:1, 37, 50, 58, 65, 69, 71, 72, 74, 76, 87, 96, 99; 26:1, 8, 29, 39, 42, 46, 52, 57; გვ. 123; 28:1, 41, 54, 57, 69; 29:1, 11, 15, 18, 19, 26, 27, 30, 31, 46; 30:1, 40; 31:8, 16, 22, 58; გვ. 146:1, 8, 10, 13, 16, 18; გვ. 147:25, 27; გვ. 148:26; გვ. 149:19, 21, 23, 25, 31; გვ. 151:28; გვ. 152:15, 20; გვ. 153:8, 10, 21; გვ. 154:17, 20; გვ. 155:3, 19, 27, 29; გვ. 156:2, 5, 6, 10, 12, 19, 22, 26, 31; გვ. 157:2, 4; გვ. 158:9, 14, 24, 27; გვ. 15·8; გვ. 162:34; 16:1, 4, 79, 36:1; 37:1, 2, 10, 41; 38:2, 4, 12, 13, 14, 18, 38, 42; 17:1; 39:1, 2; 40:1, 52, 59; 41:1, 3, 12, 48, 50, 52, 55; 42:1, 3, 10, 49, 50, 52, 61, 63; 43:22, 40, 73, 78; 44:1, 16; 45:1; 46:12, 44; გვ. 133:2, 21; ღ-ი დაუსაბამო 6:48; 28:40; 30:38; 31:50; 16:83; 17:16; ღ-ი ისრაილისა 38:4; ღ-ი ყოველთა დამბადებელი 28:59; ღ-ი ცხოველი 16:78; ღ-ი და პატრონი მამა 31:73; ღ-ი ჩუენი იესო ქრისტე 44:16; 45:4
ღმერთმყოფელი 25:8, 47; ღ-ი მიპრონი 2:9; 28:52; გვ. 155:14; 40:10, 57, 67
ღმერთშემოსილი 8:30; 15:135, 137; 20:59; გვ. 123:34; გვ. 124:12; 27:8, 17, 85; 16:9; 17:3; ღ-ი დედაი გვ. 146:14; ღ-ი მამა 11:108; 28:46; ღ-ი (მამა შიო) 8:156; ღ-ი მამანი და ძმანი 15:153; ღ-ი წმიდა მამა 15:144
ღმრთაების ხატი 2:127
ღმრთეება 2:150; 12:14, 15
ღმრთივაღმართებული გვ. 22:8; გვ. 81:3; 25:7, 60; გვ. 155:13; 25:45; 40:9, 55—56, 66; ღ-ი სვეტიცხოველი კათილიკე ეკლესიასა შინა 28:52
ღმრთივ-გონიერად შეყუარებული გვ. 154:32

ღმრთივ-გჳრგჳნოსანი გვ. 80:16; ღ-ი მეფე 14:8; 25:32; ღ-ი მეფეთა მეფე გვ. 161:2; ღ-ი, ძლიერი და უძლეველი მეფეთა მეფე 42:55—56
ღმრთივ-დიდებული 2:136
ღმრთივ-მყოფელი 25:61
ღმრთივ-საყუარელად ქმნილი გვ. 155:2
ღმრთივ-სწავლული 38:32
ღმრთივ-შუენიერი გვ. 154:32
ღმრთივ განმარისხებელი გვ. 157:2
ღმრთის კურთხევა 6:50; 40:69; ღ-ის მიერ კ-ა 16:87
ღმრთისმეტყუელი 30:5; 40:7; 46:9
ღმრთისმოყუარე გვ. 156:33
ღმრთის მსახურება 15:75
ღმრთის მსაჯულება გვ. 62:18
ღმრთის ნება 6:46; გვ. 62:23
ღმრთის სათნო-ყოფა 16:11
ღმრთის საყდარი 31:58
ღმრთის უარისმყოფელი 6:35
ღმრთის შუამდგომელობა გვ. 62:22
ღმრთის წინაშე 31:53
ღმრთის გზისა დაჯირვა 38:18
ღმრთის მადლი 29:44
ღმრთისა სწორი მეფეთა მეფე 19:27, 20:63; 90; 25:78, 83, 87, 99; 31:68; გვ. 143:12; გვ. 161:10; გვ. 164:1; 40:15, 22; ღ-ა ს-ი პატრონი 31:28; ღ-სა ს-ი 26:52, 59
ღმრთის პირი 2:131; 28:36; გვ. 149:31
ღმრთის სჯული გვ. 154:31
ღმრთისათვის შეწირული 38:12
ღმრთისმშობელი გვ. 22:2; 2:11, 131; 4:49; 8:154; 14:31; გვ. 79:2; გვ. 80:?; 15:53, 91; 16:2, 78; 17:2; 19:1, 44; 20:30; გვ. 113:20; 25:2; 26:2; 27:104, 107; 28:1; 29:19; გვ. 143: 5, 36; გვ. 146:20; გვ. 118:9; გვ. 149:6, გვ. 154:25, 28; გვ. 155:4, 23, 26; გვ. 156:7, 26, 35; გვ. 157:8, 22, 26; გვ. 158:17, 30; გვ. 159:10, 16, 19; გვ. 160:2; 36:2; გვ. 175:5, 25; 40:3; 44:4; 45:40; 46:3, 15, 27, 42; გვ. 133:3; ღ-ი ვარძიისა გვ. 148:10; მეტეხთა ღ-ი გვ 148:6, 8

ყალანი 38:36; ყალნობა 38:36
ყანა გვ. 149:29; 2:96; გვ. 42:8; ყ-ის ალება გვ. 40:35; გვ. 42:25; ყ-ა გრაჳისა ერთისა სათესი გვ. 42:21; ყ-ა ექუსისა კაბიწისა სათესი გვ. 42:23; ყ-ის მოგება გვ. 42:21, 23; ყ-ის ნახევარი გვ. 41:12, 26; ყ-ა ორი ნაკვეთი გვ. 42:27; ყ-ა საზიარო გვ. 41:28; ყ-ა სასეფო გვ. 42:37; ყ-ა სეფე გვ. 42:19; ყ-ის ყიდვა გვ. 40:27, 29, 31; გვ. 41:11, 18, 26, 30, 32; გვ. 42:6, 8, 12, 17, 19, 27; გვ. 43:18; ყ-ის შეწირვა გვ. 41:12; ყ-ის შემოწირვა გვ. 41:22, 28; გვ. 43:3
ყაფჩერი 28:23
ყაჲი: საყაჲობო გვ. 143:34
ყიდვა გვ. 41:18; 8:54, 77; 16:50; გვ. 122:8:14; გვ. 146:22, 25, 35; გვ. 147:2, 5, 20; გვ. 148:15; გვ. 151:12; 35:3; გვ. 176:1; ყ-ა ფასით გვ. 41:12; ყ-ა გლეხისა გვ. 40:1, 4; გვ. 42:37; გვ. 43:8, 24; გვ. 44:4, 10, 12; 28:8, 65; ყ-ა ვენაჴისა გვ. 40:10, 12, 15, 27; გვ. 42:29; გვ. 43:16; 16:22; ყ-ა თავისა 43:8; ყ-ა მიწისა გვ. 40:1, 25; გვ. 41:8, 34; 16:54, 58; ყ-ა ნაკალოებისა 16:32; ყ-ა ოქროითა 28:22; გვ. 162:28; ყ-ა პარტასტასა გვ. 40:8; ყ-ა საერისთოისა (გამოსაღებისა) და ბეგარისა 40:25; ყ-ა ტყიანი მიწისა გვ. 40:25; ყ-ა სოფლისა 2:62, 64; გვ. 155:22; გვ. 161:11; გვ. 175:8; ყ-ა ყანისა გვ. 40:28, 31, 38; გვ. 41:10, 14, 18, 30, 32; გვ. 42:5, 9, 12, 15, 19, 27; გვ. 43:18; ყ-ა ცჳლისა და ბეგარისა 40:27; ყ-ა წიგნისა გვ. 43:32
ყმა 27:101; 110; გვ. 153:28; გვ. 159:1; 43:4, 31, 38, 67, 75, 82, 103; გვ. 133:12, 20; ყ-ა აზნაურისა 43:25; ყ-ის შეპყრობა 43:34; ყ-ათა წამოსლვა 43:34; ყ-ბის წამოსხმა 43:70
ყმაწვილი გვ. 150:27
ყმობა 43:2; ყ-ა აზნაურისა 43:24
ყოელი 19:49; ყოველი 15:146; 19:32, 40, 48; 21:11; ყ-ი აღმოსავლეთი 14:3; 23:3; ყ-ი აღმოსავლეთი და დასავლეთი გვ. 175:4; ყ-ი აღმოსავლეთი საქართველო 41:4; ყ-ი კრებული 15:12, 45; ყ-ი სამართლიანი ზღვარი 26:13; ყ-ი საქართველო გვ. 155:10; გვ. 158:9; 37:3; 42:5; ყ-ი ერი 2:12; გვ. 41:4; ყ-ი შესავალი 37:9, 13; ყ-ი შესავალი და გამოსავალი 37:28; ყ-ი შესავალი დიდი და მცირე 2:27; ყ-ი ჩრდილოეთი 37:3; ყ-ისა მეფეთა მეფე გვ. 163:2; ყ-თა ნაშობთა უმეტესი 36:6; 46:6; ყ-თა წმიდათა დღესასწაული 2:114; ყ-ნი კრებულნი 17:21; 44:19; ყ-ნი მამანი მკჳდრნი მღჳმისანი 6:5; ყ-ნი მთავარნი და აზნაურნი შემწირველნი გვ. 47:1—2; ყ-ნი მომავალნი 37:29; 41:21; 42:57; ყ-ნი საქმის მოქმედნი, დიდნი და მცირენი 37:34; ყ-ნი საქონებელნი მცხეთისანი 40:20; ყ-ნი სახლნი 40:13; ყ-ნი ღმრთისა წმიდანი ზეცისა და ქუეყანისანი გვ. 22:3, 4; ყ-ნი შეწყალებულნი გვ. 62:2; ყ-ნი ძმანი გვ. 162:24; ყ-ნი წმიდანი 2:7, 133, 148; გვ. 113:23; ყ-ნი წმიდანი ღმრთისანი 16:79; გვ. 133:7; ყ-ად ზეციერი ღმერთი გვ. 22:1; ყ-ად უბიწო გვ. 157:7; ყ-ად უხრწნელი 46:2; ყ-ად ქებულნი მოციქულნი 46:9; ყოვლად წმიდა გვ. 80:9; 20:81; 22:12; 31:7; გვ. 156:2; გვ. 162:32;

44:3; ყ-ად წმიდა ქალწული მარიამი 31:3; ყ-ად წმიდა ღმრთისმშობელი გვ. 22:2; 8::154; 19:44; გვ. 113:20; 26:2; 27:104, 107; 28:1; 29:32; გვ. 153:6; გვ. 162:30; 31:51; გვ. 163:7; 16:2; 46:42; გვ. 133:3; ყ-ად წმიდა ღმრთისმშობელი და მარადის ქალწული მარიამი 36:2; 17:2, 3; ყ-ად ძლიერი ღმრთისმშობელი 46:15; ყ-ითა საქმითა მიზეზ-შემოუღებელი გვ. 158:15; ყ-ისა აღმოსავლეთისა ნოველისიმოსი 4:40; ყ-ისა აღმოსავლეთისა კურაპალატი 2:137; ყ-ისა საქართველოსი დიდი მამათმთავარი, კათალიკოს-პატრიარქი გვ. 159:22—23

ყოლა 39:30

ყოფა 4:54; 8:93; „გყვნეს“ გვ. 124:5; 28:37; გვ. 146:11, 26; ყოფა 15:93; „ესე ყ-ა და იგი საუკუნე“ 19:65; ესე ყ-ა გვ. 147:27; ყ-ადი ჟამი 38:28; ყ-ა უსამართლოსი გვ. 159:33; „ყვეს“ გვ. 123:23; ყ-ა წყალობისა გვ. 159:31; ყოფად ყოფნა გვ. 176:7; ყოფვა (იყოფეოდის) 8:124; ყოფნა 8:131; 20:54; გვ. 123:22; 28:31; 38:19; ყოფნა (ეყოფოდეს) 20:40; ყოფნა (იყვენით) 19:26

ყოფნა: „რაც იმ დღეს გვეყოფნოდა იმდენი კალმახი უნდა მოგვეტანათ“ გვ. 159:26

ყრმა 62:13

ყუედრება 38:32

ყურძნისა საწნეხი ქვითკირი გვ. 40:19; გვ. 42:36

შაბათი 23:14; გვ. 149:14; შ-თ კვირიაკე 23::14

შალტამი მიწა 16:35

შანშა გვ. 175:4

შარავანდედი (მეფეთა) გვ. 159:23

შარავანდი 8:15; გვ. 79:3

შარავენდობა(!) გვ. 81:8

შარვანშა 11:3; 12:2; 14:3; 22:3; 23:3; 37:3; გვ. 175:3; შ-ა და შაჰანშა 41:3; შარვაშე 42:4

შაჰანშა 11:3; 12:2; 14:3; 22:3; 23:3; 37:3; 41:4; 42:4

შებმა („შეეიბენით“) 1:8

შებრალება გვ. 151:28

შედგომა 8:129; გვ. 123:4; 13:3—5, 7, 8, 11, 13, 14, 16, 18—20, 23—25, 27—29, 31, 32, 34, 36, 45, 48, 49, 51—53; მონაღირეთა შ-ა 11:90

შედება კაენის ძრწოლისა გვ. 152:17; „შე-მცაედების ძრწოლაჲ“ 14:41

შედეგი 2:49; შედეგად დამტკიცება 2:144

შევედრება 8:2; გვ. 123:19; 38:1; ეკლესიისა და მონასტრის შ-ა 8:137; მონასტრის შ-ა 8:136; შ-ა სულისა გვ. 153:15, 16

შევედრებული 8:123

შეზახება 43:62

შეთელილი: „ქრისტეს დედის ხელით შ-ი კუართი საუფლო“ გვ. 155:8

შეთქმულება 12:10; შეთქუმა („შეითქუნეს“) 12:5

შეკაზმვა 12:25; შ-ა და დაწერა იადგარისა გვ. 43:30; შეკაზმული ვეცხლისა გრგოლით სკარამანგი 2:58; შეკაზმული ვეცხლითა წიგნი 2:35; შეკაზმული თუალითა და მარგალიტითა 2:20; შეკაზმული პალან-კურდანი 27::97; საყდართა და მონასტერთა შ-ა 38:26; შეკაზმული წიგნი ვეცხლითა 2:34; შ-ა წისქუილისა 28:42

შეკერვა გვ. 39:6, 7

შეკრვა საკრველითა 1:53

შეკრება 3:19; 10:23; 12:20; შ-ა ყაენისა გვ. 42:4; წინაშე ღმრთისა შ-ა 8:138

შეკრებული: კრება შეკრებული 38:37

შელევა („თუ ელეოდეს მეფე დიმიტრი“) 9::40

შელტოლვილი 8:27

შემარყეველი გვ. 156:13

შემასმენელი წინაშე ქრისტესა 28:38

შემაწუხებელი: „მამა შიოს შემაწუხებელი“ 8:20

შემდგომითი შემდგომად 2:121

შემთხუევა: საფლავსა 31:14; ხატსა შ-ა 8:131

შემკობა გვ. 22:12; შ-ა თუალითა და მარგალიტითა და მინაქსა ხატებითა 2:19; შ-ბა მარგალიტითა 2:21; შ-ა ოქროჲთა, თუალითა და მარგალიტითა 2:11; შ-ა სამკაულობითა 2:13; შ-ა ყოვლითა სამკაულობითა ოქროჲთა და ვეცხლითა, თუალითა და მარგალიტითა და სალმრთოთა წიგნთა დაწერითა გვ. 22:6; შ-ა ხატისა საროთი და გარეშემო თუალითა 2:13; შ-ბილი 14:9; შ-ბილი თუალითა და მარგალიტითა სასარება 2:33

შემოდება ცეცხლისა 43:99

შემონაყარი 1:17

შემოსვა, მოცუარვა და შეჭედვა იადგარისა გვ. 43:30; შემოსვა საკურთხეველისა სკარამანგითა 2:109; სიმართლით შემოსვა 38:2

შემოსავალი: შემოსავალი მონასტრისა 8:70

შემოსვლა: საწყინოს შემოსვლა 38:41

შემოხისხლება 43:48

შემოსრული გვ. 122:1

შემოტანება ჯორისა გვ. 39:13

შემოქმედი 2:149

შემოქცევა 8:6

შემოქცეული 43:59

შემოღება: მიზეზის შემოღება 14:40; 15:130; 27:14; 29:14, 41; 38:36; შ-ა ჟამისა გვ. 162:28; მიზეზ-შემოუღებელი გვ. 158:28; სიტყუისა შ-ბა 11:21
შემოღებული საჰუჰრლესა შინა შ-ი 38:10
შემოცილება გვ. 154:3
შემოყრა 43:59
შემოძლუნებული 38:10
შემოწირვა გვ. 43:7, 28; 11:50; გვ. 147:18; გვ. 157:10, 16; შ-ა ვენაკისა გვ. 43:7; შ-ა მიწისა გვ. 41:24; შ-ა ყანისა გვ. 41:22, 28; გვ. 42:3; შ-ა საალაპედ 16:67
შემოწირვინება 15:20
შემოწირული გვ. 44:4; 11:27—32, 35, 39, 41; 19:38, 75; გვ. 153:3; გვ. 157:9, 24; გვ. 159::14; შ-ი სოფელი 46:17
შემოხუმა: საყდრისა შინა შემოხუმა 25:31
შემსგავსება 8:68
შემშლელი გვ. 156:13
შემცემელი ლახურისა გვ. 153:7
შემცვალებელი 15:112, 117; 19:53; 25:57; 26:42, 57; 27:1, 60, 70; გვ. 154:16, 18; გვ. 155:11, 26; გვ. 156:31; გვ. 157:2; 42:60; 45:38; შ-ი დაწერილისა 28:50
შემცოდე 4:28; შ-ე ქრისტესა 46:43
შემძლებელ ყოფნა გვ. 44:7
შემწე 11:111; 15:7; შ-ე საქმისა გვ. 155:18; შემწეობა 20:55
შემწირველი 3:50; 6:8; შ-ნი მთავარნი და აზნაურნი გვ. 47:2
შენახვა 11:95
შენდობა 4:18; 8:19; 10:39, 40; 14:29; 19:50; 27:2; გვ. 151:2; გვ. 156:21; 43:39; შ-სა ბრძანება 31:45; შ-ის თქუმა გვ. 149:31; შ-ის მიცემა 10:40
შენება 11:69; 38:15
შეოლვილი სკარამანგი 2:58, 113
შეპყრობა 43:62; შ-ა და აშენება სოფლისა 2:69; შ-ა ყმისა 43:35; შ-ა ქელთა 43:6
შერაცხა 4:56
შერთვა 45:14; წყალი ერთეის და რთულა 20:85
შერისხვა გვ. 80:1; 26:42; გვ. 147:25; გვ. 154:3; 38:23, 25
შერცხუენა 10:54
შესავალად გასრული 27:92
შესავალი 2:70, 71, 98; 4:11, 14, 46; 7:12; 11:45; 14:35; გვ. 80:3; 19:37; 22:16; 26:12; 37:28; შ-ი და გამოსავალი 6:10; 26:18; 37:28; შ-ი სოფლისა 41:9, 14; შ-ი ეკლესიისა 2:75; შ-ი ჟინოვნისა 42:8; შ-ი სოფელი 2::77; შ-ის აკლდა 37:14; შ-ისაგან გათავისუფლება 6:45; შ-ისაგან გამოყვანა 38:9
შესავედრებელი 8:2, 42; 19:21; გვ. 144:8; გვ. 159:9
შესავლობა გვ. 122:16; 27:28, 67; 42:14; შ-ა მცხეთისა სახლისა 28:22; შ-ა ქელისუფალთა შ-ა 11:12; შ-ა ჟინოვნისა 42:26; შ-ისაგან გამოღება 42:26
შესამოხელი 8:71; 17:10, 11; შ-ი ოქროქსოვილი 2:54; „შ-ი სამღდელთ-მოძღვრო ოქსინოა, ულლითა ანაფორითა, ხატოვანითა, ოქროვანითა და ყოვლითავე სრული“ 2:50—52; შ-ი სკარამანგი 2:112
შესაპოვარი 1:33
შესაყრელი 32:30; ქელმოკსნით შ-ად სამი ნასყიდი გლეხის მიცემა გვ. 143:23
შესაწირავი გვ. 156:20, 25; გვ. 158:15, 29; შ-ი ყოვლად წმიდა და უბიწო გვ. 156:1—2
შესვლა გვ. 80:4; სამპარაეთ-მეძებლო სამართლის შ-ა 11:80; მპარავთ-მეძებელთა შ-ა 11:81; ციხის საპხოვრის შ-ა გვ. 157:25; ქელის შ-ა 20:18; გვ. 123:12; შ-ა ბარათისა 46:29; შ-ა ქელისა 31:33; გვ. 150:23; გვ. 176:14, 31; 41:26; ქელისუფლის შ-ა გვ. 122:21; შ-ა ქელისუფალთა 31:35
შესიძება 11:100
შესხმა: „კორცთა შ-ა“ 19:2
შეტყობა გვ. 152:3
შეუდებლობა ცეცხლისა 37:21
შეუვალი 4:48; 11:47, 58; 14:34, 36; 21:6; 26::18; გვ. 122:16, 21, 25; 27:29; შ-ი გლეხი (დიდებულის სახლისაგან) 28:20; შ-ი და ნებიერი 19:39; შ-ი და თავისუფალი 20:18; შ-ი (ვენაკი) გვ. 149:10; შ-ი საქონებელი 28:19; „საქონელი შ-ი“ 21:7; შ-ი ყოვლისა შესავლისაგან 19:37; შ-ად ბოძება 41:27; შ-ად გაქდომა 2:78; შ-ად და უსაქმოდ სოფლის გამოღება სურამელთაგან 16:26; შ-ად ქონება ყოვლისა შესავლისა და სამეფოისაგან — დიდისა და მცირისა 2:97—98; შ-ად ქონება 15:28; 22:16; შ-დ და შეუცვალებად ქონება 37:27
შეუვალობა 8:73; 11:45; შ-ა და თავისუფლობა 6:9; შ-ის სიმტკიცე 2:79
შეუვალ-ყოფა 37:7, 8
შეუნდობელი* 15:65; პატიჟი შეუნდობელი გვ 124:10
შეურაცხად-მაკსენებელი 38:31
შეურაცხი შეურაცხის მყოფელი 10:30
შეურაცხ-ყოფა 10:18; 38:33, 43
შეუყრელობა გვ. 143:23
შეუშლელი გვ. 158:28
შეუცვალებელი 20:28; 26:18; 13:16; შეუცვალებლად ბოძება 41:27; შ-ი და უქცეველი 2:119; შ-ად და შეუვალად ქონება 37:27;

შ-ად ქონება გასარომელისა 2:106; შეუცვალებელ-ყოფა გვ. 156:9

შეუცილებელი გვ. 158:15; შ-ი და შეუმლელი გვ. 158:28

შეუცოდებელი გვ. 150:20

შეუწევნელი გვ. 123:29

შეფერება გვ. 153:18

შეფიცვა ულალატობისა 43:18

შექმნა გვ. 143:4; 40:33; შ-ა ბოსლისა გვ. 41:6; გვ. 43:11, 14, 22; შ-ა სასაწხებლოსი გვ. 40:20; შ-ა საფლავისა 2:89; შ-ა საკმრად 16:36; შ-ა უკმრისა საკმრად 16:20; შ-ა უსაკმოისა სასაკმოდ 46:20; შ-ა ძელთა ცხორებისათა 2:5; შ-ა წმიდისა სამარტუილოისა ოქროთა და ვეცხლითა და თუალითა და მარგალიტითა 2:6; შ-ა პიშკრისა გვ. 41:6; გვ. 43:14

შექმნილი სართი 2:15

შექცევა 11:86

შეყვარებული: ღმრთივ-გონიერად შ-ი გვ. 154::32; შ-ი კელმწიფეთაგან გვ. 154:33

შეყრა 43:17, 26, 92; შ-ა და გამოსლვა კეობისა 46:32; შ-ა კრებულის გვ. 151:17; შეყრილნი და გაუყრელნი 38:43

შეშინებული და დაღონებული (ცოდვათაგან) გვ. 152:5

შეშისა ხაწნეხელი გვ. 40:19

შეშლა 1:55; გვ. 124:6, 7; ჟამთა შ-ა გვ. 112::6; შ-ა სჯულის ქრისტიანობისაგან გვ. 159:3, 4; „წესნი განლაგებულნი შეუშალნეთ" 4:39

შეშუება: ლაშქართა შიგან შ-ა 38:23; ტრაპეზსა შ-ა 14:17

შეჩუენებულ 15:76; 27:35, 40; 28:51, 69; 40:65; 42:61; 15:119; 25:73; 20:29, 37; 27:61, 70, 83; გვ. 152:23; გვ. 154:16; გვ. 155:26; გვ. 156:14

შეჩუენება 4:36; 6:35; 8:160

შეცვალება 3:59; 4:29; 15:72; 25:72; გვ. 158:23; ანდერძის შ-ა 8:144; შ-ა ბრძანებისა 6:32; შ-ა გაგებულისა 14:39; შ-ა დაწერილთა 40:28; შ-ა სიგელთა 8:50

შეცვალებული სჯულისაგან 26:21

შეცვლა 1:44; 2:163, 166; 4:36; 9:104; გვ. 80:8; 15:46, 49, 62, 63, 88, 142, 149; 19:41, 60, 63; 20:17, 46, 47, 80, 94, 95; გვ. 113:16, 19; 25:39, 42, 90; 26:19, 21, 28, 46, 57; 27:33, 49, 62, 82, 110; 28:59; 29:12, 14, 29; 31:71; გვ. 157:11; გვ. 153:4; გვ. 156:31; გვ. 158:23; გვ. 162:28; 36:30; 40::49, 51; შ-ა ანდერძისა 8:7; შ-ა აღაპისა 2::126; შ-ა ბრძანებისა 2:153; შ-ა გაგებულისა 28:35; შ-ა გაჩენილის გვ. 153:19; შ-ა დაწერილისა 28:63; 29:23, 39, 42, 51; 30::30, 37; გვ. 152:8; შ-ა და დაკლება სალოცავისა 31:55; შ-ა და ქცევა ვაგებულისა გვ. 152:13; შ-ა და ქცევა დაწერილისა და გაგებულისა 16:76; შ-ა სჯულისა და ქრისტიანობისაგან გვ. 158:22; შ-ა ნაქმარისა და განწესებულისა 2:123; შ-ა სჯულისაგან ქრისტიანეთა 28:35; 29:42; შეცვლად კელყოფა 26:37; შ-ა მძლავრობით 31:47

შეცოდება 40:13; 28:26; გვ. 147:25, 29; 43:90

შეძენა 16:34; 38:9; შ-ა საკურთხეველისადა 16:21, 35, 38

შეძლება 1:34; გვ. 151:23; გვ. 159:31; შ-ა ლაშქრობისა 7:9

შეწევნა: შ-ა ღმრთისა გვ. 22:3; 4:27, 62; 8:2, 41; 14:52; 19:6, 8; 20:25, 31, 56; 28:2; გვ. 142:2; გვ. 146:2, 3; 16:5, 7; 44:3, 11; 46:2, 7; შ-ა და ვედრება 16:3; შ-ა და თაესმდებობა 31:2; შ-ა და თანადგომა 6:31; 16:12; 37:36; 41:42; 42:40; შ-ა და თანამოქმედება 26:2; შ-ა და მეოხება 16:2, 10; 44:6; 46:13; შ-ა და შეამდგომლობა 16:6, 8—9; შ-ა ღმრთისა გვ. 158:14, 27; გვ. 159:8

შეწირვა გვ. 22:5; 4.7, 16, 42, 60; 8:97; გვ. 39:1, 3, 5, 7, 9, 11, 13; 14:21; გვ. 80:18; 19:52, 57; 20:8, 13. 84: 22:9, 11; გვ. 122:15, 21; გვ. 123:7; 27.12, 17; 31:66, 75; გვ. 143:5, 37; გვ. 153:7; გვ. 154:14, 22, 25, 29; გვ. 155:24, 25; გვ. 156:3, 25, 29, 35; გვ. 158::16, 18, 29; გვ. 153:19; შ-ა გლეხისა გვ. 39:13; 28:11, 66; შ-ა გლეხისა და მიწისა გვ. 39:9; შ-ა და მოკსენება გვ. 163:7; შ-ა მიწისა გვ. 39:9; შ-ა მოუდევრად 31:25; მღვდლის შ-ა გვ. 159:16; შ-ა სოფლისა 31:19; შ-ა სტავრისა გვ. 39:3; შ-ა ყანისა გვ. 41:12; შ-ა ხოდაბუნისა 8:97

შეწირული 8:51; გვ. 123:37; გვ. 143:37; გვ. 148:7, 10, 12, 13; გვ. 155:5; გვ. 162:27; 38:12; შ-ი გლეხი გვ. 148:15; შ-ი მტკიცედ გვ. 160:2

შეწირულობის სიგელი გვ. 113:26

შეწუხება გვ. 122:11, 16

შეწყალება 15:145; 20:65; 22:6; 25:19, 67; 26:34, 43; გვ. 156:26; გვ. 158:12; 37:7, 8, 12; 41:7; 42:8, 56; 43:79; 46:34, 39; ეკლესიათა შ-ა 38:2; შ-ა ღმრთის მიერ 43:73; შ-ლი გვ. 62:2; კელმწიფეთაგან შ-ი გვ. 154:33

შეჭამადი 1:31

შეჭედვა, მოცუარვა და შემოსვა იადგარისა გვ. 43:30; შ-ა სვეტიცხოველისა ოქროთა და ვეცხლითა 2:1; შ-ა წმიდისა საკურთხეველისა ოქროთა და ვეცხლითა თუალითა და მარგალიტითა 2:2—3

შეჭედილი ოქროთა და ვეცხლითა 2:16
შეხუეწა და მოჴსენება 46:23
შეჯერება 29:10; 41:31; შ-ა ფასითა 29:10, 36; გვ. 176:2
შებრისხვა გვ. 151:8
შეჰქდომა: შ-ა ნაპარევისა 11:82; გვ. 123:6; შ-ა საქმისა და სამართლისა 31:60; სისხლის შ-ა გვ. 123:1
შვიდნი კრებანი გვ. 81:2; 27:72
შვილი (ნათ.) 2:104; გვ. 62:21; 30:13; 31:77; გვ. 146:22, 23, 29; გვ. 147:3, 5, 19, 21; გვ. 150:23, 24; გვ. 159:11; 16:73; 36:29; 20:15; 1:10, 46; 2:31; 4:41; გვ. 41:16; 15:40, 67, 110; 20:15, 68; 25:11, 25, 37; 26:7, 15, 34, 43, 54; გვ. 124:8, 15; 29:5, 21; გვ. 150:24; გვ. 156:7; გვ. 157:6; გვ. 158:19; 36:31; 38:17; 43:60; 45:9, 10; შ-ი და მომავალი 17:14; 30:32; 31:29, 68; გვ. 176:14; 41:13; 42:16; შ-ი და მ-ი სახლისა 40:13, 46; შ-ნი და ყოველნივე 36:12; 37:12, 28; მომავალნი 41:21; შ-ი მეფისა გვ. 63:5, 6; შ-ნი საყდრისა 40:85; შ-ი საყუარელი გვ. 62:24; შ-ნი შიოსნი 16:69; შ-ნი და მოწაფენი შიოსნი 16:14
შვილისშვილი 2:105; 20:15; გვ. 124:8; 41:21
შიგა-დგომა 28:17; შიგ შედგომად კელ-მიყოთა 31:61; შ-ა ჩადგომა 37:19
შიგან სამზღვარსა გაყვანა 1:35
შინა 1:10; შ-ა და გარეთ 20:45
შინა 15:36, 46, 49, 87; შ-აი ანე კარე (კაცი) 16:77
შინა მოსლვა 36:22
შინათ მორთმევა 2:68
შინამყოფი 20:79
შინა ყოფა 43:47
შიოს ანდერძი 8:119
შიოჲს შვილნი 16:70; შ-ს შ-ნი და მოწაფენი 16:14
შიშთვილი შ-ი იუდასი 1:44; გვ. 152:18
შიშობა 36:42
შლა 3:59; 4:25, 44, 46, 56; 11:113; გვ. 80:24; 15:121, 129, 137; 20:24; 21:13; 27:48; შ-ა ბრძანებისა და გაგებულისა 6:29; შ-ა ბრძანებისა და სიგლისა 41:41; 42:38; შ-ა და გატეხა 19:43; შ-ა ვამისა 15:80, 81; შლად კელყოფა დაწერილისა 28:68; შ-ად კელ-ყოფა; გვ. 153:4
შლილობა ჟამთა 6:13
შობა 19:3; შ-ა ქრისტესი გვ. 176:21; შ-ა ღმრთისმშობლისა გვ. 163:11
შოვნა გვ. 150:17
შოლტი ქალამანი გვ. 42:32; 13:12, 15, 20, 26, 33, 45, 47
შრომა 20:57
შუდეული||შუადეული გვ. 123:7; 8:89
შუამდგომელობა 1:2, 3, 7; 16:5; 19:10; 28:3; 29:2; 31:5; გვ. 146:4, 19; 44:7—9, 11, 14, 17; 46:4; შ-ა და თავსდებობა 36:8; 44:17; შ-თა და შეწევნითა 16:6, 9; შ-ა ღმრთისა გვ. 62:22
შუა ყოფა 45:24
შუა ჩადგომა გვ. 123:4
შუელა 45:24, 25
შუენიერება გვ. 81:9; „აღწერილი შუენიერად“ 8:38
შუღნება 8:133
შუიდნი კრებანი 27:36; გვ. 152:29; 40:54
შურისგება 8:29
შურისძიება 8:155, 158
შურტა 6:11, 28
შფოთი 3:15
შჯული 8:57
შჯულისკანონი ახალი 2:42

ჩაბალახი გუდამაყრული გვ. 40:9
ჩაბალახი ვეცხლი გვ. 43:18
ჩადგომა ჩ-ა საკლავად და სამტეროდ 43:30; ჩ-ა შიგ 37:19
ჩავლება: ქიქის ჩ-ა გვ. 148:30
ჩამოდგომა გვ. 123:4
ჩამოკიდება გვ. 122:28
ჩამომავალნი 28:14; 46:26; ჩ-ნი და მომავალნი სახლისა 28:17; ჩ-ად მეთემე 41:11
ჩამომაწუევარი 37:24
ჩამორჩობა 11:83
ჩართვა: ჩ-ა კელისა გვ. 156:18; ჩ-ა და დამტკიცება კელითა 2:145
ჩარიგება: ჩ-ა სეფისკუერის და ჰიქათა გვ. 148:30
ჩაქი 43:43; ჩ-თ ბოძება გვ. 143:12; ჩ-ი და ნიშანი 41:32; ჩ-ს მოცემა 43:14
ჩენა 14:8, 20; „გუიჩინა მწირეელი“ 23:14; 25:33; ჩ-ა გასარომელისა 2:156; ჩ-ა მწირველისა გვ. 162:10, 23, 25; ჩ-ა სულისათვის 2:119
ჩენილი 11:83, 84; 15:4
ჩვენება გვ. 146:15
ჩინება და მიცემა (ყმა-მამულისა) 2:92
ჩინებული 4:24; 6:11, 28; 11:107
ჩრდილოეთი გვ. 22:5; 37:4; 41:5
ჩუღნება 8:10, 28, 146
ჩუღულებითი 8:12

ცა‖ცანი 2:166; 15:112, 123; 20:85; 25:91; 31::71; გვ. 156:21; გვ. 157:3
ცემა 43:63, 76; გვ. 123:28
ცეცხლი გვ. 152:19; ც-ს შემოდება 43:99; ც-ს შემოდება 37:21
ცვალება 4:45
ცვლა 16:49; ც-ა ადგილისა გვ. 42:34; პატიეისაგან ც-ა 15:64
ცთომილება 8:92
ცილება 11:63; გვ. 154:2; 43:21
ცილობა 11:21; 25:43; 27:4
ცილოფის სახლი 43:13; ც-სა და მუხის სახლი გვ. 41:1
ციხე 1:25, 28; 8:107, 113; 14:48; 43:92
ციხის სათხოვარი გვ. 157:25
ციხის სამხახურებელი 6:12
ციხისთავი 4:24; 6:27; 11:107; 14:49; 23:19; გვ. 122:22; გვ. 123:13; ზედაზნის ც-ი 20::22
ციხუანი გვ. 158:2
ცნება 43:56, 71
ცნობა 8:153; გვ. 123:14, გვ. 153:7
ცოდვა 4:7, 32; 8:8; გვ. 80:10; 15:74; 19:48; 20:86; 31:57, 72; გვ. 151:2; გვ. 153:18; გვ. 156:21; 38:27, 28, 38; ც-თა გარდამქდელი გვ. 158:4; ც-თა და ბრალთა მზღეელი დღესა მას განკითხვისასა 28:60, 61; ც-თა სიმრავლე გვ. 62:6; ც-ნი 28:41; ც-ნი და ბრალნი გვ. 162:33; ც-თაგან შეშინებული და დაღონებული გვ. 152:5
ცოდვილი 8:26; გვ. 80:7; 15:154; გვ. 153:16; გვ. 156:19; ც-ი სული 2:91, 119; 46:39
ცოდნა 31:22; 45:27; 43:52
ცოლი 1:39; გვ. 39:5; გვ. 147:2; გვ. 148:27; გვ. 155:21; გვ. 157:24; გვ. 163:3; 45:8; 46::16; ც-ი მეფისა გვ. 161:6; ც-ი და შვილი 36:29
ცოლეული 14:23, 30
ცოტა გვ. 151:25; გვ. 157:15; ც-ისა მქონებელი 28:43
ცოფი გვ. 152:27
ცოცხალი 1:9; 2:165; 14:43; 15:61, 99, 102, 113; 17:17; 27:40, 54, 87; 28:37; გვ. 147:29, 30; გვ. 150:29; გვ. 151:25; გვ. 152:15; ც-ი და მკუდარი 29:45; ც-ი და მიცვალებული 46:38; ცოცხალ-ყოფნა 2:103; გვ. 162:16
ცრემლი 19:28
ცჳლი გვ. 43:9, 10; 8:65; გვ. 176:5, 20, 22, 24; ც-ი ბეგარა გვ. 176:10, 27; იხ. ცუილი, ცუინი
ცუარი: „ც-ი ზეცისაჲ" 8:151; „ც-ი ვეცხლისაჲ" 2:42; „ც-ი ოქროჲსაჲ" 2:41
ცუატა გვ. 62:23; ც-ა დრაჰკანი გვ. 62:29
ცუდი: „სიგელი ანე დაწერილი — ცუდია" გვ. 152:1
ცუდ-ქმნა 12:9
ცუილი გვ. 143:29; 40:32, 37, 44; ც-სა და ბეგარის ზედდება 40:26; იხ. ცჳლი
ცუინი 19:32, 40; იხ. ცჳლი, ცუილი
ცურვება ოქროჲთა და ვეცხლითა 2:48; ც-ლი ვეცხლითა 2:50; ც-ლი ოქროჲთა 2:14, 24; ც-ლი ოქროჲთა ტამტაბრაჲგი ვეცხლისა 2:28
ცხადი 8:17
ცხენი 1:21; 2:80; გვ. 40:8, 35; გვ. 42:25, 38; გვ. 43:9, 26; 27:98; 43:35, 36, 38, 78; ც-ი კარგი გვ. 40:28; ც-სა ნახევარი ფასი გვ. 43:32; ც-ი ხუადი გვ. 42:40
ცხვარი‖ცხუარი 2:80; 8:73-75, 77; 11:55; გვ. 147:12; გვ. 122:25;‖ცხოვარი გვ. 42:29; ც-ის ტყავ-მქარი 13:12, 22
ცხოველი გვ. 81:3; ც-ი სუეტი 18:1; 25:7, 45, 60; 40:9; ც-ი ღმერთი 15:91; 16:78
ცხოველმყოფელი ც-ი ძელი ცხორებისაი 25:4; გვ. 142:2; გვ. 146:4; ც-ი და პატიოსანი ჯუარი 2:3; 19:4; 28:2; 30:3; 36:4; გვ. 123:4
ცხოვნება გვ. 80:18; გვ. 156:23; ც-ა სულიერი 27:29; ც-ა კორციელი 27:29; ც-ა ორკერძოითავე 27:29
ცხოვნებული („ნაწილი ცხოვნებულთაჲ") 8:155
ცხოვრება გვ. 156:23; ორივე ც-ა გვ. 159:5, 20
ცხორება 2:5, 8; 4:20; 8:39, 87; 15:92; 25:4; გვ. 122:2; 27:23; 29:16; გვ. 152:16; 44:6; ორივე ც-ა 2:133; გვ. 123:35; ც-ის საწუთროჲ 6:23; მერმე ც-ა 11:110; „ც-აჲ ანდრია სალოსისა" (წიგნი) 2:37; „ქართლის ც-აი" (წიგნი) 38:20
ცხორების ძელი 2:127; გვ. 62:26, 35; 16:3; 19:5; 36:5; 44:6

ძალა 2:74; 19:4; გვ. 142:3; კჳრაჲს ძ-ა 8:106; სხალტბური ძ-ა 20:43; ძალი 20:73; 38:37; 44:5; 45:30; 46:6, 7, 13, 46; ძ-ი ზეცისა 19::7; 16:5; ძ-ი მაცხოვრისა 30:47; ძ-საებრ მსახურება 38:37
ძალ-ჩინება 17:12
ძარცვა 43:53
ძაღლი გვ. 147:30
ძაქი: „ძაქითა მომავალი" 43:32
ძე გვ. 39:11, 13; გვ. 40:4, 8, 12, 27, 31; გვ. 41:18, 30; გვ. 42:6, 12; გვ. 43:25; 8:46, 86; 16:47; 17:5, 20, 21; 31:73; 22:5; გვ. 122:2; გვ. 123:16, 26; 27:20; 31:12, 21; 37:2, 39; გვ. 175:1; 41:1, 2, 45, 51, 54; 44:26; 45:14
ძე მეფეთა მეფისა 25:95

ძე ღმრთისა 1:1; 2:1, 126; გვ. 79:5; გვ. 80::9; 15:104; 20:81; 25:74; 27:50; 28:1; 29:1, 24; 31:51; გვ. 144:3, 5, გვ. 146:1, 10; გვ. 151:3, 5; გვ. 152:6, 14; გვ. 153:7, 15, 16, 20, 25; გვ. 154:3, 5; გვ. 158:3; გვ. 162:31; 40:1; 44:1; ძე (წმ.) 28:1, 36; 29:31; 30:1; 16:1; 36:1; 17:1; გვ. 175:8; 40:51; 45:29; 46:2; ძე 1:1, 45; 3:48, 62; 4:48, 63: 6:2, 10; 14:41; 15:52; 19:45; 20:30; გვ. 113:20; 25:1, 44, 73; 26:22; გვ. 133:2

ძეხნი 20:58; ზეზადნის ციხის და მუხრანის ძ-ა 8:107; ძ-ა სისხლთა 43:28

ძელი 2:5, 8, 127; 8:87; 15:92; 19:5; 16:3; 36:4; 44:6

ძველი გაჩენილი და ახლად დამტკიცებული გვ. 157:29

ძვირად-ყოფა გვ. 146:26

ძვირუხსენებლობა გვ. 153:5

ძიება 17:8; ბრალის ძ-ა 3:65; პატიჟის ძ-ა გვ. 153:7; შურის ძ-ა 8:155, 158

ძილი 1:45

ძირი 1:11; გვ. 154:3; ძ-ან ამოღება გვ. 160:6; მარგალიტის ძ-ი 27:100

ძლიერი, ძლიერება 2:136, 138; 4:38; 15:11; 25:3; გვ. 146:3; ძ-ი მეფე 2:15, 157; ძ-ი მეფეთა-მეფე 6:43ა; ძ-ი და უძლეველი მეფეთა-მეფე გვ. 161:5; 42:55; ძ-ი ღმრთისმშობელი 46:15; ძ-ებითა პატიოსნისა და ცხოველსმყოფელისა ჯუარისათა 36:3; 40:3—4

ძლება: „ვერ უძლე" გვ. 62:5

ძლევა 4:21; გვ. 62:15

ძმა (ნათ.) 8:22; გვ. 62:22; გვ. 146:29; გვ. 147:21; გვ. 149:16; გვ. 150:25; გვ. 154:27; გვ. 158:19; 16:71; 17:6, 8, 22; 27:77, 105; 36:11; 42:53; 43:46, 71

ძმა (ბერი): ძ-ნი (ბერნი) 8:66, 78; 10:37, 39, 40, 53; 16:30; სულიერი ძ-ა 10:46; ძ-ნი (გელათისა) გვ. 162:19, 22, 24; გვ. 176:16; ძ-ნი და კრებულნი მონაზონნი გვ. 157:11; ძ-ნი და მოწაფენი და შვილნი წმიდისა მამისა შიოსნი 16:69; ძ-ნი დიდისა დავითისა (გელათის მონასტრის ბერები) გვ. 162:9; ძ-ნი დიდნი და მცირენი 44:19; მამანი და ძ-ნი 15:135; 19:23, 30; 31:20; ძ-ნი მონასტრისანი 28:47; ძ-ნი მღუიმისანი 28:57; 44:27; ძ-ნი უდაბნოჲსა 44:21

ძმა 1:50; 10:23; 14:26; 15:40, 139, 153; გვ. 112:2; გვ. 113:16; 25:14; გვ. 123:17; გვ. 124:1; 27:8, 28; 36:22

ძმისწული გვ. 113:16; 29:4; გვ. 154:23; 36:20, 21; 40:91

ძმობა 43:15

ძნელბედობა 38:14; ძ-ა ჟამთა და მოჭირვებულობა 40:15

ძოება 11:97

ძრწოლა 14:41; 38:42; ძ-ა კაენისი გვ. 152:13

ძუალი გვ. 147:30

ძუელი გვ. 43:20; ძ-ი ბეგარი 40:31; ძ-ღვან ქონება 25:34; 31:27

ძულო გვ. 39:14; ძ-ჲ ახალი 40:5; ძ-ჲ შედეგი გვ. 40:5

ძღუენი მოგუძრთმოდეს 15:34; ძ-ი სამი სქელი პური და ერთი კორჩხალი ღჳინო 28:32

ძღუნვილი გვ. 79:4

წაგება გვ. 147:12, 14; გვ. 150:8, 12; გლახაკთათვის წ-ა გვ. 150:15; წ-ა ოქროისა 17:9

წაგვრა 11:98

წადება 19:24

წადილი გვ. 148:1

წადნიერება 44:24

წაკიდება: „წამეკიდა" 1:9

წალკოტი 30:18

წამავალი გვ. 122:6

წამი გვ. 151:21

წამლება 38:35

წამოდგომა 43:72

წამოხლევა 43:6, 34, 88

წამოხსმა ყმებისა 43:70

წამოტანა თან 43:83

წამოყვანა 43:37; წ-ა ცხენისა 43:38

წანაგები 40:29

წარგება 38:11

წარდგინება გვ. 124:16

წარდგომა ქრისტეს წინაშე 14:6

წართმევა შეწირულისა გვ. 160:2

წარმართება 4:19; 11:110; 14:4, 11, 28, 44; 22::13; გვ. 122:2, 69; გვ. 157:10; წ-ა კეთილად 6:23; წ-ა მეფობისა 6:23; გვ. 80:18; გვ. 175:7; წ-ა ქრისტეანეთა გვ. 22:13

წარმართვა ლაშქრად გვ. 121:2

წარმართი გვ. 122:6; გვ. 124:3

წარმდებად და უდებებით ურევა 20:47; წარმდებებით კაზმვა 20:80

წარმოდგომა 8:157; 15:124; გვ. 123:30; მოსაჯულად წ-ა 27:89; წ-ა ღმრთისმშობლის ძის წინაშე გვ. 158:4

წარმოთხრობა გვ. 61:2

წარმოვლა გვ. 124:11

წარხვლა წინაშე მსაჯულისა გვ. 62:12

წარტყუენილი 8:116

წარყოლა ტკივილისა გვ. 63:6

წარჩინებულნი სამეფოჲსა გვ. 61:6

წარძღუანება წმიდისა ძელისა ცხორებისა გვ. 62:26

წარწერა: „წარესწერ“ გვ. 155:11
წარწყმედა 10:56; გვ. 156:15
წახლვა 43:36, 71; წ-ა კაცთა 16:25
წახსმა ტაშიდ 43:78; წ-ა (წაყვანა) 43:71
წაუვალი მწევარი 1:19
წალება 11:33; გვ. 127:4; 38:35; წ-ა (გამოსალებისა) გვ. 176:29; წ-ა იეფად გვ. 147:8; წალებინება ჰურისა 43:10, 11; წ-ა (წართმევა) 43:86
წალმართ 15:60; 17:13
წალმართ ქადებული ჟამნი გვ. 62:16
წაყოლა 43:3
წაწყმიდა გვ. 152:6; გვ. 156:15
წაქდენა (სამსახურისა და კულეხის) გვ. 150::22; წ-ა და დაკარგვა შესამოსელისა 17:10
წევა: რისხვის წ-ა. 8:153
წელი გვ. 62:15; 12:4; გვ. 150:14; 40:42, 43
წელიწადი 1:30; გვ. 43:6; 16:28; 19:32, 40; 20:57; 28:27; გვ. 148:17, 19; გვ. 150:12, 29; გვ. 157:16; გვ. 158:20; გვ. 159:14, 25,. 32; 36:28; გვ. 176:5; 40:36, 42; წელიწდის თავი 28:31
წერა 2:39, 45; 4:44; 6:8, 9, 18; 8:119; 10:25; 11:20; 12:27; 19:69, 72; 20:37, 39; გვ. 122;:6, 11; 27:7; გვ. 147·6; გვ. 148·16; 37:37; წ-ა გადასახადისა გვ. 157:29; გაჩენით წ-ა 8:117; ეწერა-ყე 8:111; წ-ა სახელისა 16:90; წ-ა გადასახადისა გვ. 157:28; გაჩენით წ-ა სიგელში გვ. 176:25; „სოფელი ეის ზედა ეწეროს“ 38:21
წერილი 27:49; 28:37; „ზემო წერილი“ 1:54, 10:49; საღმრთონი წ-ნი 38:32; წ-თა და სიგელთა მიცემა გვ. 63:11; „წ-ნი წმიდანი“ 8:120; წ-ი ქელით 6:8
წესი 4:35; 8:104, 125; 10:25; გვ. 123:2; გვ. 159:14; გვ. 162:13, 18; 37:19; 38:30; გვ. 176:13; 40:101; გაგებული წ-ის შეშლა 4:30; წ-ი დიდისა მონასტრისა (გელათის) ალაპი გვ. 176:13; „მონასტრისა წ-ი“ 12:27; 44:32; წ-სა მქონებელი 27:34; წ-ნი საეკლესიონი 2:128; 38:39; წ-ი საკურთხეველთა 44:32; წ-ი სახლისა და პალატისა (მეფისა) 38:22; წ-ი საღმრთოთა 20:95; „წ-ი სჳმეონ წმიდისა“ 8:37; „სჯულნი და წ-ნი სამღრდელონი 38::26; „უწესო წ-ი“ 38:25; ძუელი წ-ი 27:78, 93; წ-ი წილგდებისა 8:134; „წ-ი მლჳმისა მონასტრისა“ 8:38; „წ-სსა ზედა ყოფნა“ 6:18; წესიერი ცხორება 8:39
წვა 43:39
წვალება 10:11
წიგნი 2:43; გვ. 157:21; გვ. 159:8; წ-ი „ანდრია სალოსის ცხორებაჲ“ 2:37; წ-ი გარე ვერცხლითა შეკაზმული 2:33; წ-თა დაწერა 2:47; წ-ი დევლოლონი 2:36; წ-ი დიდი 2:35; წ-ი „თარგმანი დაეითისა“ 2:38; წ-ი „იოვანეს გამოცხადებაჲ“ 2:37; წ-ი „მარგალიტი წინამძღუარი“ 2:36; წ-ი მოწამეთა -- „ზამთარი და ზაფხული“ 2:33; წ-ი მღდელთმოძღუართა „საწელიწდოჲ“ ვეცხლითა შეკაზმული 2:35; წ-ი „პარაკლიტონი“ გვ. 43:32; წ-ი „სჳნაქსარი“ გვ. 43:28; წ-ის ყიდვა გვ. 43:32; წ-ი წყალობისა გვ. 158:11; გვ. 159·24; წ-ი სახარება ოთხთავი 2:32; წ-ი „სახარების თარგმანი...“ 2:29
წილგდება 8:135
წილქნელი იხ. წირქნელი
წინაალმდგომი 8:17; 10:16, 30; გვ. 156:12
წინა დადება (დაწერილთა) 40:27
წინა დგომა გვ. 123:18
წინაისწარმეტყუელი||წინასწარმეტყუელი 15:3, 95; 16:10; 19:8; 25:4; 28:3; 30:7; 31:5; გვ. 146:12; 36:5; 38:4; 44:7; 45:2; 46:6, 10; წ-ი წინამორბედი იოვანე ნათლისმცემელი 40:5
წინამორბედი 25:5; 44:7; გვ. 146:5; 35:6; 46.7
წინამძღვარი 1:23; 10:8, 20, 21, 44; 20:79; 21:1; გვ. 149:30; გვ. 150:1, 4, 17; გვ. 153:9; წ-ი გელათისა გვ. 162:19, 22; გვ. 176:15; წ-ი დიდისა მონასტრისა 26:45; გვ. 162:6; წ-ი მუშაობასა ზედა გვ. 151:3; წ-ი შჯულისა (კათალიკოსი) 8:57; წ-ი წიგნი მარგალიტი 2:36; წ-ი წმიდისა კათოლიკე ეკლესიისა 2:117
წინაშე: წ-ე მეფისა მოსლვა 42:6; წ-ე მოსლვა გვ. 46:2; 22:4; გვ. 159:30; 37:5; 41:5; წ-ე ღმრთისა 31:52; წ-ე ღმრთისა საჯება გვ. 63:2; წ-ე შეყრა 43:92
წირვა 1:52; 2:47; 15:60; 19:34; გვ. 113:4; 31:41, 44; გვ. 148:24, 25, 26; გვ. 162:17; 36:29; 38:40; წ-ა ალაპი საუკუნო 46:40; წ-სა და ლოცვისაგან დაყენება 38:40; ჟამის წ-ა 1:51; 2:104, 105, 115; გვ. 148:18, 21; ჟამის წ-ი მღრდლის მიერ 46:37
წირქნელი, წილქნელი 15:127; გვ. 112:1, 16
წისქუილი||წისქვილი||წისქჳლი 2:94; 4:10; 8:71; 14:32; 21:5; 22:15; 25:28; 26:13; 28:7, 11, 26, 41, 65; გვ. 143:16; გვ. 148:5; 41:29; 42:19; გვ. 133:25; წ-თა საკაზმავი 28:25
წმიდა 1:2, 17, 54; გვ. 22:2, 4, 6; 2:7, 10, 84, 86, 89, 113, 115, 117, 126, 127, 132, 133, 135; 3:47, 51, 62, 65, 66; 4:3, 4, 15, 17, 18, 22, 28, 29, 31, 34, 49, 51, 52, 62; გვ. 122:2, 3, 12, 24, 26; გვ. 123:7, 25, 27, 36; 27:11, 23—25; 31, 33, 35—38, 42; 6:22, 33, 35, 44; 8:3, 30, 35, 42, 43...; 11:4, 10, 18...; 14:31, 52, 53; 15:1, 6, 7...; 19:1, 7, 8...; 20:16, 36, 53...; 21:14, 15; 29:6; გვ. 113:20, 23; 25:1, 4, 6...; 26:1, 22...39; გვ. 122:2, 3...;

გვ. 123:7, 25...; 27:11, 25, 33...; 28:1, 3, 5...; 29:1, 2, 19...; 30:2, 4, 5, 7...; 31:1, 3, 4...71; გვ. 142:3, 4; გვ. 146:1, 2...19; 36:1, 2, 5, 8; 38:4, 7...44; 40:52; 42:41; 43:29; 44:7...22; 45:1, 3, 29; 46:2, 6...42; წ-ა გიორგი კაეთისა 30:39; წ-ა და დიდებული, წინასწარმეტყველი, წინამორბედი იოვანე ნათლისმცემელი 40:5; წმ. დედაქალაქი (მცხეთა) 2:64, 80, 108, 113, 122; 15:119; 19:66; გვ. 155:19; წ-ა ეკლესიანი 12:24; წ-ა ვეცხლი 8:65; წ-ა იოვანე მახარებელი და ღმრთისმეტყუელი 40:7; წ-ა კათოლიკე ეკლესია სუეტიცხოველი 2:126, 132, 164; 6::48; წ-ა მამა შიო 1:7; წ-ა მღუდელთ-მოძღუარი 2:135; წ-ა სამება 16:82; 24:31; 29::31; 30:39; 31:51; 44:1, წ-ა ღმრთისმშობელი 2:10, 27, 131; წ-ა ღმრთისმშობელი ხახულისა გვ. 161:3; წ-ა ძელი ცხორებისა გვ. 62:26; წ-თა მოციქულთა ჯუარი 2:164; წ-თა ნაწილი 2:8; წ-ა ხუარბალი გვ. 149:5, 8

წმიდა მყოფელი მირონი გვ. 22:9

წმიდანი 1:5; 2:148; 28:5; 29:3, 16, 24; 30:9; წ-ი ათორმეტნი მოციქულნი 16:83; წ-ი ზეცისა ძალნი; 40:4; წ-ი ზეცისა ძალნი მთავარანგელოზნი მიქაელ და გაბრიელ 16:4—5; წ-ი და ღმერთშემოსილნი მამანი იოვანე, შიო და ევაგრე 17:3; 16:9; წ-ი თავნი მოციქულთანი 16:7; წ-ი მამანი 1:51; წ-ი მარტუილნი 2:127; წ-ი მეუფენი აფხაზეთისა და ქართლისა კათალიკოზნი 19:14, 15; 41:43; წ-ი ღმრთისანი 15:53; 16:79, 87; 44:15; წ-ი ყოველნი 6:33; 29:33; გვ. 142:3.

წოდება მეფობისა გვ. 62:19; წ-ა (ღმრთისა მიერ გვ. 62:18

წოდებული 1:4

წოლა ქუე 43:102

წონი 8:67

წუთლა 8:78

წუთი 122:17

წუნწუბა გვ. 152:19

წურილმანი 11:36

წყალი 3:36; 4:10; 11:42; 14:32; 20:6, 7, 11, 14, 17, 55, 58, 60, 85; 21:4; 22:15; 25:28; 26:13; გვ. 148:5; გვ. 159:27; 41:29; 42:19; წ-სა მკაზმავი 20:8, 12; წ-ი საწისქუილე 30:18

წყლისპირი გვ. 112:9

წყალობა 8:8, 9, 12, 23, 151, 152; გვ. 142:5; გვ. 147:1, 13; წ-ა დიდი გვ. 156:26; წ-ის ყოფა გვ. 62:7; გვ. 146:11; გვ. 159:31; წ-ის წიგნი გვ. 158:11; გვ. 159:24

წყარო 20:35, 38, 40, 42, 47, 56, 62, 68, 70, 74, 91, 94; წყაროისა მკაზმავი 20:64

წყევა||წყევლა 4:35; 8:160; 27:5; წ-ა და კრულობა 16:79; წყევით და უჩვეულობით დამტკიცება 6:37; წ-ის კანონის აღსრულება 16:79

წყენა 8:53, 76; 11:19, 97, 104; 14:19; 25:35, 43; 28:18; 31:31, 62; გვ. 176:15, 17, 30; 41:19, 31; 43:24, 88, 101; გაწყენდეს 1:42; წყენა-კადრება 38:41

წყეული 15:118; 25:73; 26:29, 37; 27:40, 60, 70, 83; 28:63; გვ. 154:16, 18; გვ. 155:12, 25; გვ. 156:13; წყეული და შეჩვენებული 28:51, 69; 40:65; 42:60

წყვილი 2:27

ჭალა 30:20; 42:20

ჭამბარი 8:77

ჭედა: „ეჭედით" — ედავობდით 17:6

ჭეშმარიტი 8:27

ჭირვება 14:19

ჭირი 12:7; 20:54; 26:10; ჭ-ი დიდი 16:37, 45: ჭ-თა მოგება გვ. 62:17; ჭ-თა ნახვა 16:16, 19, 37, 45

ჭიქა გვ. 148:30, 31; გვ. 151:24; ჭ-ის დამცირება გვ. 151:17; ჭ-ა (საზომი) გვ. 150:8

ჭიშკარი: ჭ-ი ბოსელ ქორედიანი გვ. 43:14; ჭ-ის დაგდმა 43:23; ჭ-ი ზემო-ქუემო 43:23; ჭ-ის შექმნა გვ. 41:6; გვ. 43:14

ჭრტვინვა 38:1

ჭური 43:10, 11; ჭ-ის დათხრა 43:9; ჭ-ის დაფლობა მარანს შიგან გვ. 40:22, 40; გვ. 43:12; ჭ-ისა მრეცხელი 11:78; ჭ-ი ნავარძული გვ. 40:40

ჭურჭელი 8:85; ჭ-ი ოქროჲსა და ვერცხლისა 38:11

ჭყონდიდელი 20:11, 19, 33; 26:43; 17:19; ჭ-ი მთავარეპისკოპოსი 20:4, 10, 33; ჭ-სა მწიგნობარი 44:26; ჭ-ლ მწიგნობართუხუცესი 26:6, 27; ჭ-ი მწიგნობართუხუცესი და პროტოპერტიმოსი 26:41

ჭყონდიდის პატრონი 26:20

ხარაჯა (სამირო, სჳრაისო და სამესტასიბო) 11:50; „ხ-ობა და პაჲი ყამი" 18:4

ხარება: ხარება ღღე 2:65; გვ. 157:28, 29

ხარკება||ხარკობა 3:19; გ. 146:25

ხარჯობა გვ. 151:28; ხარჯისა გამოღება გვ. 151:25

ხატი გვ. 176:9; 45:5; ხ-ი ანჩისა 45:30; ხ-ი ბერძული გვ. 142:7; ხ-ი ზარზმისა 45:30; ხ-ი თევდორესი 2:15; ხ-ი კარედი გვ. 142:7; ხ-ი თვლიან მარგალიტებიან მინითა გვ. 142::7; ხ-ი მაცხოვრისაჲ 2:14; გვ. 142:7; ხ-ი მი-

სითა კუბოითა გვ. 142:9; ხ-ი ნათლისმცემელისა 2:14; ხ-ი ოქროჲსა 2:9, 40; ხ-ი სამეფო 8:82; ხ-ი საროთი და ოქროფურცლით დაწერილი 2:16—17; ხ-ი სართი შექმნილი, ოქროჲთა და ვეცხლითა შეჰედილი 2:14—16; ხ-ი უცვალებელი 30:44; ხ-ი ქრისტეს ღმრთისა, მდგომარე ტაძარსა სამთავროს 27::52; ხ-ი ღმრთაებისა 2:127; ხ-ი ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობლისა 27:104; ხ-ი შემკობილი ოქროჲთა, თუალითა და მარგალიტითა 2:10; ხ-ი წმიდათა მოციქულთა პეტრესი და პავლესი 3:3; ხ-ი წმ. შიოსი 8:131
ხატოვანი: ანაფორა 2:51; ხ-ი ზე-ასაპყრობელი ოქროჲთა 2:55
ხაჭო გვ. 41:27
ხედვა 8:153; 19:25; გვ. 160:7
ხელი: ბეგარის მილება ხელით გვ. 176:10; ხ-ისა ნახევრისა მიცემა 30:25; ხ-ის შესულა გვ. 176::30
ხერხული ხელელი გვ. 40:21; გვ. 43:13, 22
ხვნა გვ. 153:28
ხილვა 8:138, 150; ხ-ა ნაქმართა 2:86
ხილი: „პური ხ-ი ფურნისა“ 8:56
ხილიანი მიწა გვ. 42:10
ხირაითა ხახთაული კარგი გვ. 40:6
ხლათი და ილეთი: „ხ-ისა და ი-საგან მიზეზშემოუღებელი 45:8
ხლება გვ. 124:17; 43:47
ხოდაბუნი‖ხუდაბუნი 8:97; გვ. 148:4; გვ. 149:4, 7; გვ. 150:5, 11
ხოვლის ფახი გვ. 147:16
ხოვლური ხაქმე გვ. 150:3
ხუადი ცხენი გვ. 42:40
ხუარხალი გვ. 40:30; გვ. 149:4, 7; ხ-ის მკრებელი 42:34
ხუახტაგი 43:51
ხუდაბუნი იხ. ხოდაბუნი
ხუთნი პატრიაქნი 4:51; გვ. 81:2; 15:58; 27:36, 72; გვ. 152:29; გვ. 155:7; 16:34; 40:54
ხუთშაბათი დიდი 40:36
ხუირი: ოქროჲსაჲ თუალითა და მარგალიტითა შეკაზმული 2:20
ხუცესი 2:125; გვ. 43:33; 15:37; 25:29; გვ. 143:21; 38:29, 40; 44:26; ხ-ი ჟამის მწირველი 2:99, 107; ხ-დიაკონთა კურთხევა 2:40

ჯარი გვ. 40:6; გვ. 41:9, 11; გვ. 42:9, 29, 38; გვ. 43:9; 8:81; კარგი ჯ-ი გვ. 40:6; ჯ-ის მიცემა გვ. 42:6; ჯ-ნი ულელნი გვ. 42:7; ჯ-ის ტყავი გვ. 42:7
ჴევი 1:26; 2:62; 3:21; 4:9; 6:51; 42:9, 17; ჴ-ნი ზემონი 3:21; ჴ-ნი ქუემონი 3:21
ჴევისუფალი 4:24; 6:28
1. ჴელი 8:65, 126
2. ჴელი 10:9, 45, 46; გვ. 80:4, 7, 20; გვ. 123:5; 43:61
3. ჴელი 3:25; 4:37; 6:39; 8:16, 101; 11:116; 14:56; 15:114, 116; 26:27, 52; გვ. 123:7; 27:7, 29, 56, 64, 69, 77, 81; გვ. 147:1; გვ. 148:22; გვ. 150:17, 23; გვ. 153:24; გვ. 154:17; გვ. 155::8; 38:27; 45:36; ჴ-ით დამტკიცება 2:130, 139, 141; 6:41, 15:120; 25:57, 71, 95, 99; 27:17; 30:42; 31:65, 76, 78; 36:34; 40:63; ხელით დაწერა‖ხელის დაწერა 2:156, 158; 21:18; 23:23; 25:50; 26:25; 31:65; 37:38; 40:61, 62; 41:45; 42:45; ჴ-თ დანიშვნა 40:86; ჴ-სა მინდობა 17:10; ჴ-ს მიყოფა გვ. 147:27; ჴ-თ მიცემა 10:9; 40:43; 43:74; ჴ-თა მოჴსენება 31:64; გვ. 153:14; ჴ-თა მოჴსენება თეთრისა 18:8; ჴ-თა მოჴსენება ტკბილისა 18:7; ჴ-თ მსახური გვ. 146:10; ჴ-თა ნაქმარი სათასი 46:24; ჴ-ი პატრონისა 31:33; 41:26; ჴ-ს ჩართვა გვ. 156:18; ჴ-თა უხრწნელნი ქრისტესნი 16:4; ჴ-ის ქონება 2:99; 36:23; ჴ-თა შეპყრობა 43:6; ჴ-ის შესლვა 31:33; 41:26; ჴ-ის ჩართვა გვ. 156:18; ჴ-თა ჩართვა და დამტკიცება 2:146; ჴ-თ წერილი 6:8; ჴ-ს წერა (საბუთის წერა) გვ. 43:10
ჴელთ-შემხედვარობა 14:20
ჴელისუფალი 3:57; 8:143; 11:71, 107; 14:49; გვ. 80:5; გვ. 122:10, 21, 29, 31; გვ. 123:6, 12, 22; 27:4, 5, 110; გვ. 176:16; მემლუიმისა ჴ-ი 11:86; ქუეშეთა ჴ-თა 21:12; ჴ-თა შესავლობა 11:12; ჴ-თა შესლვა 31:34
ჴელ-მიყოფა და შიგ შედგომა 31:61
ჴელის მიყოფა გვ. 133:15
ჴელმოსხლეტა: „ჴელმოსხლეტით მომიჴსენებიან“ 19:36
ჴელმოქხნა, ჴ-ით მიცემა გვ. 143:23; ჴ-ით შემოწირვა 46:18
ჴელმწიფე 14:39; 15:78; გვ. 154:33; ჴ-ე მპყრობელი 41:5; 42:5
ჴელმწიფება 6:19; 8:129; გვ. 146:28; გვ. 156:10
ჴელოსანი 1:32, 40, 42; 46:28; სურამელთა ჴ-ი 46:21, 29
ჴელ-ფერქთით მწუერვალება 38:6
ჴელ-ყოფა 3:19, 58; გვ. 80:24; 15:121, 128; 19:43; 20:56; 26:37; გვ. 144:2; გვ. 154:3; ჴ-ა და კადრება 6:32; ჴ-ა შეცვალებად 25:72; ჴ-ა შლად დაწერილისა 27:49; 28:68; გვ. 153:4
ჴელწერა (საბუთის დაწერა) გვ. 43:25
ჴორბისა გამოხლვა და შეყრა ხახნავსა და ხამკალსა 46:32
ჴმა, უხილავი გვ. 146:7
ჴმარება 10:5
ჴმელადი გვ. 40:13, 16

ჴმობა: „უჴმს წინამძღუართა“ 10:21; „ჴამს ქო-ნებაი“ 38:9
ჴორცი 4:53; 8:94; 15:102; 19:3; 29:25; ჴორციელი 10:33; გვ. 122:1; ჴ-ელი ცხორება 27:30; ჴორცთაგან განსლვა 20:39; გვ. 124:16
ჴორცშესხმული გვ. 81:10; გვ. 154:5
ჴორციელნი და უჴორცონი გვ. 133:8
ჴრმალი გვ. 39:14; 38:25; ჴ-თა ნაშოები 31:23
ჴსენება 3:14; 8:89; 20:36; ჴ-ბა სულისა 28:16, 40
ჴსნა 16:4; 19:6; 20:49; 25:48; დაწუნებულთა ჴ-ა 38:3; სულიერად ჴ-ა 12:16; ჴ-აი სულისაი 28:39; ცყეის ჴ-ა გვ. 147:24; „ჭირთა, ღუაწლთა და განსაცდელთაგან ჴ-ა“ 38:18; 3:54

ჯავთა გაეთი(!) გვ. 44:2
ჯამი 1:31
ჯაჭვი გვ. 40:5; გვ. 42:28; გვ. 43:18; ჯ-ს ბოძება ფასად გვ. 40:26; ქალი ჯ-სად გვ. 40:6
ჯდომა 20:7; ამირად ჯ-ა 38:15; ტყუედ ჯ-ა გვ. 147:24
ჯერი 8:11; 27:95
ჯეროვანი 20:65
ჯერ-ყოფა მეფიდ გვ. 62:16
ჯობნა 46:22
ჯორი გვ. 39:14; გვ. 42:38; 8:72, 77, 80; 27:98; ჯ-ი ვარდა 1:18; ჯ-ი პალარკერტამითა 1:21

ჯუარი გვ. 22:3; 4:52, 53; 16:85, 86; 8:133; გვ. 81:1, 2, 4, 5; 15:58, 101, 109; 19:4; გვ. 113:22; 25:48, 63, 64, 92, 27:36-38, 52, 54, 74; გვ. 152:28, 29; გვ. 153:2; გვ. 155:17; 40:53, 55; „ჯ-ი აქუს და კურთხევაი“ 2:134; 28:61, 63, 70; ჯ-ისა გამოჩინება გვ. 39:10; ჯ-ი და მადლი 16:84; ჯ-ს დაწერა 38:24; ჯ-ი ცეცხლისაჲ სათანაოჲ 2:26; ჯ-ი ქართლისა კათალიკოსისა 2:165; 6:49; 23:64; 40:69; ჯ-ი მოციქულთა 2:164; ჯ-ი პატიოსანი 15:92; 16:3; 44:6; ჯ-ი პატიოსანი და ცხოველსმყოფელი 30:4; გვ. 142:2; გვ. 146:3; 40:4; ჯ-ის წინაშე გამელენელი 45:19
ჯუარისმტჳრთველი 40:60, 62, 70
ჯუარისმცემელი: „ქრისტეს ჯ-ის მცემელი“ 1:46
ჯუარისცმა 15:109
ჯუბაჩაჲ 27:96; ჯუბაჩანი გვ. 147:15
ჯუმლი 2:48

ჰაეი: ჰაეად გაქცევა 38:24, 34; ჰ-დ ყოფნა გვ. 151:23; ენად ჰ-ი გვ. 152:5; ჰ-ი ჟამი და ხარჯობა 18:4
ჰაჯი 7:3, 6; 11:8; 20:5; 22:5; 23:9; 25:18; 26:11; გვ. 121:2; 37:7

IV. საბუთების საძიებლები

1. დედნები

ხი, Ad 1	№ 27
ხი, Ad 2	№ 19
ხი, Ad 3	№ 15
ხი, Ad 4ა	№ 17
ხი, Ad 4ბ	№ 18
ხი, Ad 5	№ 31
ხი, Ad 8	№ 30
ხი, Ad 9	№ 46
ხი, Ad 14	№ 4
ხი, Ad 15	№ 12
ხი, Ad 15ა	№ 13
ხი, Ad 18	№ 22
ხი, Hd 1330	№ 42
ხი, Hd 1331	№ 41
ხი, Hd 1351	№ 11
ხი, Hd 1358ა	№ 36
ხი, Hd 1586	№ 44
ხი, Hd 1589	№ 43
ხი, Hd 11625	№ 45
ხი, Sd 1201	№ 3
ხი, Qd 8511	№ 21

სცსა, 1448—1015	№ 7
სცსა, 1448—1723	№ 23
სცსა, 1448—2120	№ 8
სცსა, 1448—5003	№ 26
სცსა, 1448—5004	№ 14
სცსა, 1448—5037	№ 40
სცსა, 1448—5243	№ 6
სცსა, 1448—6501	№ 38
დედნის შავი	
სცსა, 1448—9253	№ 25

გ. პირები

ხი, Ad 1ა	№ 1
ხი, Ad 4	№ 16
ხი, Ad 7	№ 29
ხი, Ad 81	№ 20
ხი, Ad 477	№ 23
ხი, Ad 721	№ 10
ხი, Hd 7346	№ 37
ხი, Sd 2859	№ 33
ხი, A 592	№ 9
ხი, H 2854	№ 9
ხი, H 1196:18	№ 9

სცსა 1449, 1475	№ 6
სცსა 1449, 1476	№ 20
სცსა 1449, 1569	№ 5
სცსა 1449, 1586	№ 32
სცსა 1448, 5018ა	№ 2
სცსა 1448, 5018ბ	№ 2
სცსა 1461, რვ.14, № 209	№ 37

ზუგდიდის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი, ხელნაწერი № 3 (210r—210v)	№ 9
ლაი, H 6 (G 29b; H 46—47)	№ 2
ლაი, H 6 (G 29; H 46—59)	№ 33
ლაი, E 73 (102)—47	№ 25

დ. ფოტოპირები

ხი, ისტორიული დოკუმენტების ფოტოთეკა № 50	№ 20
ხი, ისტორიული დოკუმენტების ფოტოთეკა № 136	№ 6
ხი, ისტორიული დოკუმენტების ფოტოთეკა № 141	№ 8
ხი, ივ. ჯავახიშვილის არქივი, № 2197	№ 23
სხმ, ფოტოთეკა № 15853/5976	№ 8
სხმ, ფოტოთეკა № 15853/5976	№ 20
სხმ, ფოტოთეკა № 15869/5992	№ 6

ტ ა ბ უ ლ ე ბ ი

№ 1 [IX ს. II ნახ]. დაწერილი ფავნელისა მღვიმისადმი (ხი, Ad—1ა)

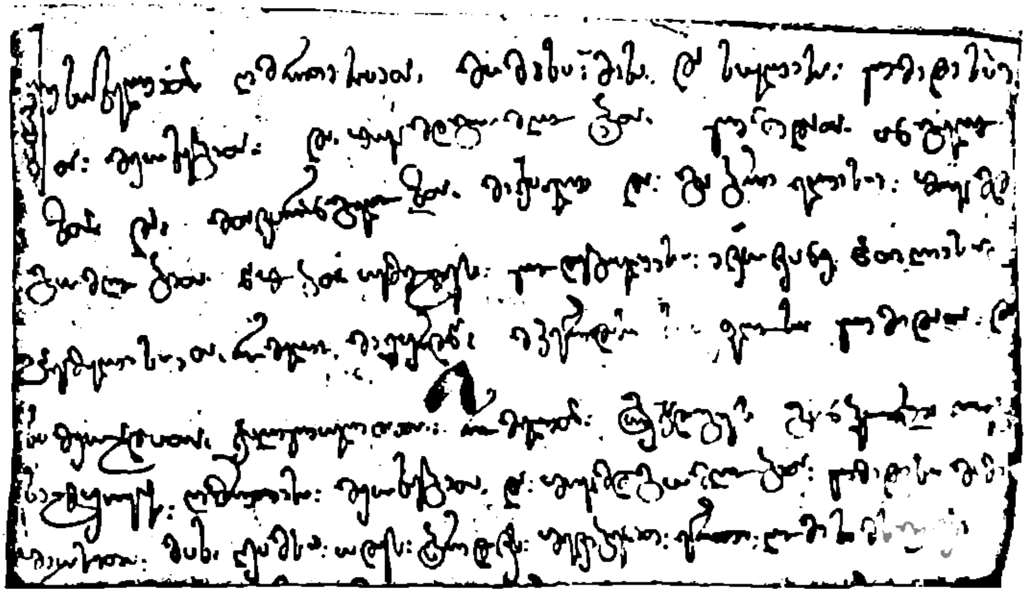

1—8 სტრ.

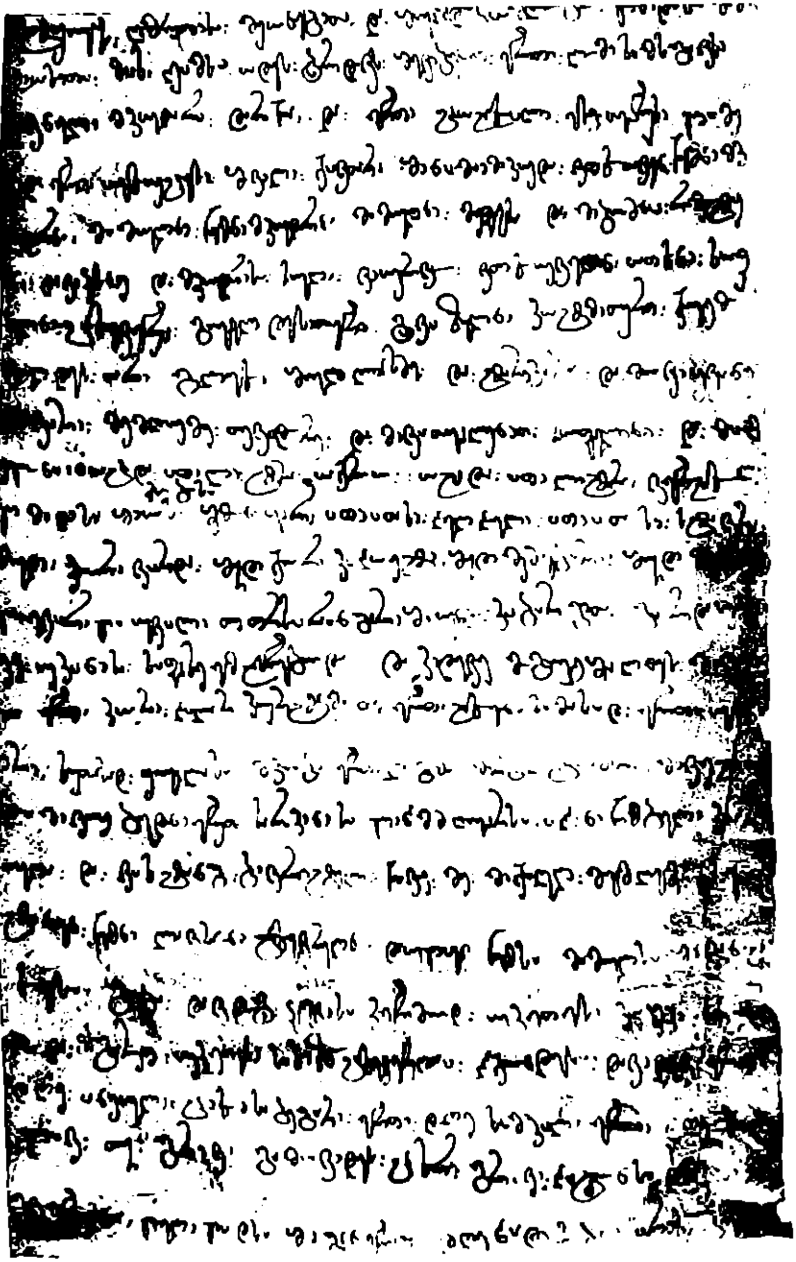

8—30 სტრ.

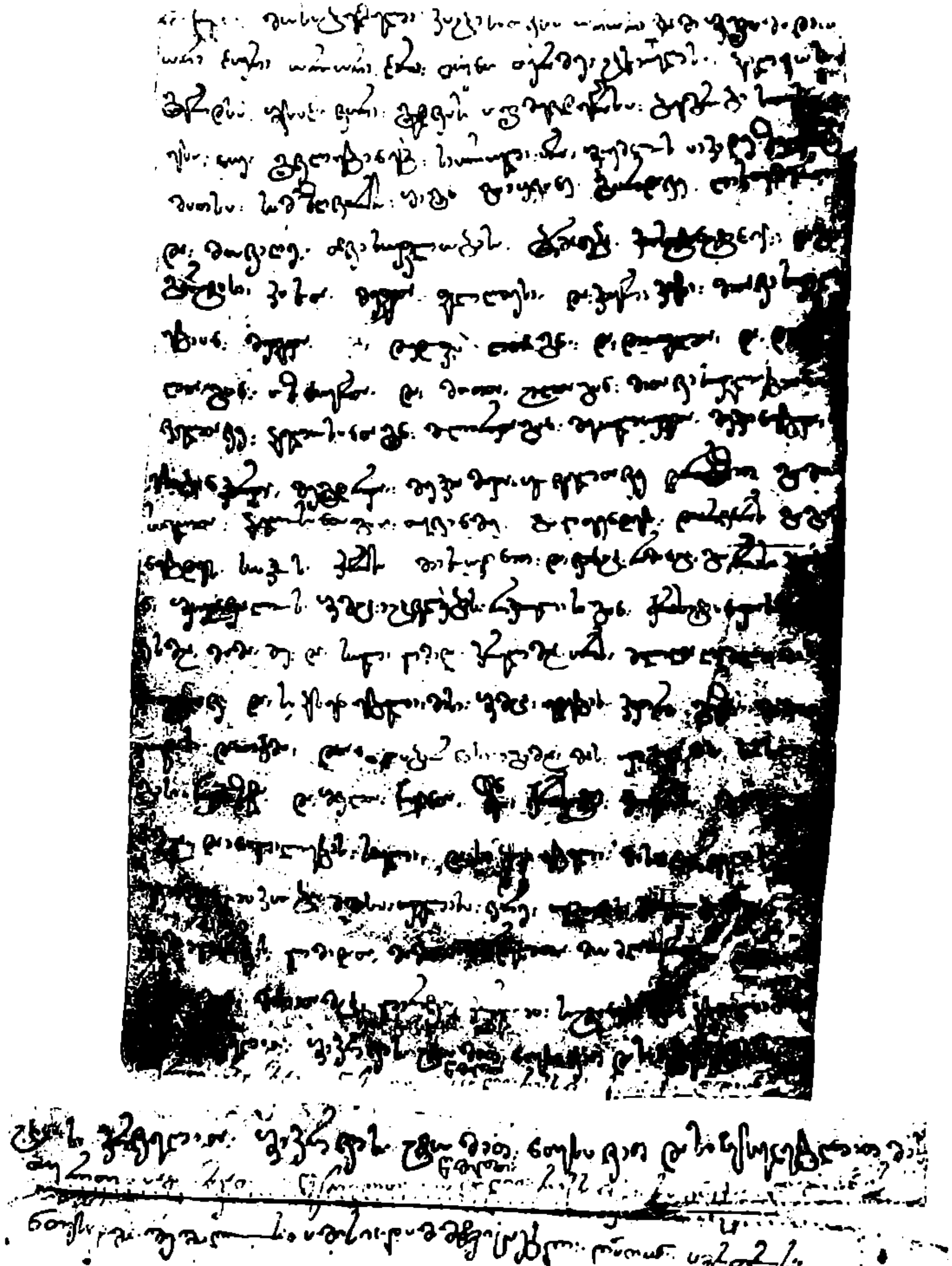

31—55 სურ.

№ 2 [1031/1033]. დაწერილი მელქისედეკ კათალიკოსისა მოხსენებული მცხეთის საყდრისადმი (ხცსა, 1448--5018ა, XII ს. პირი)

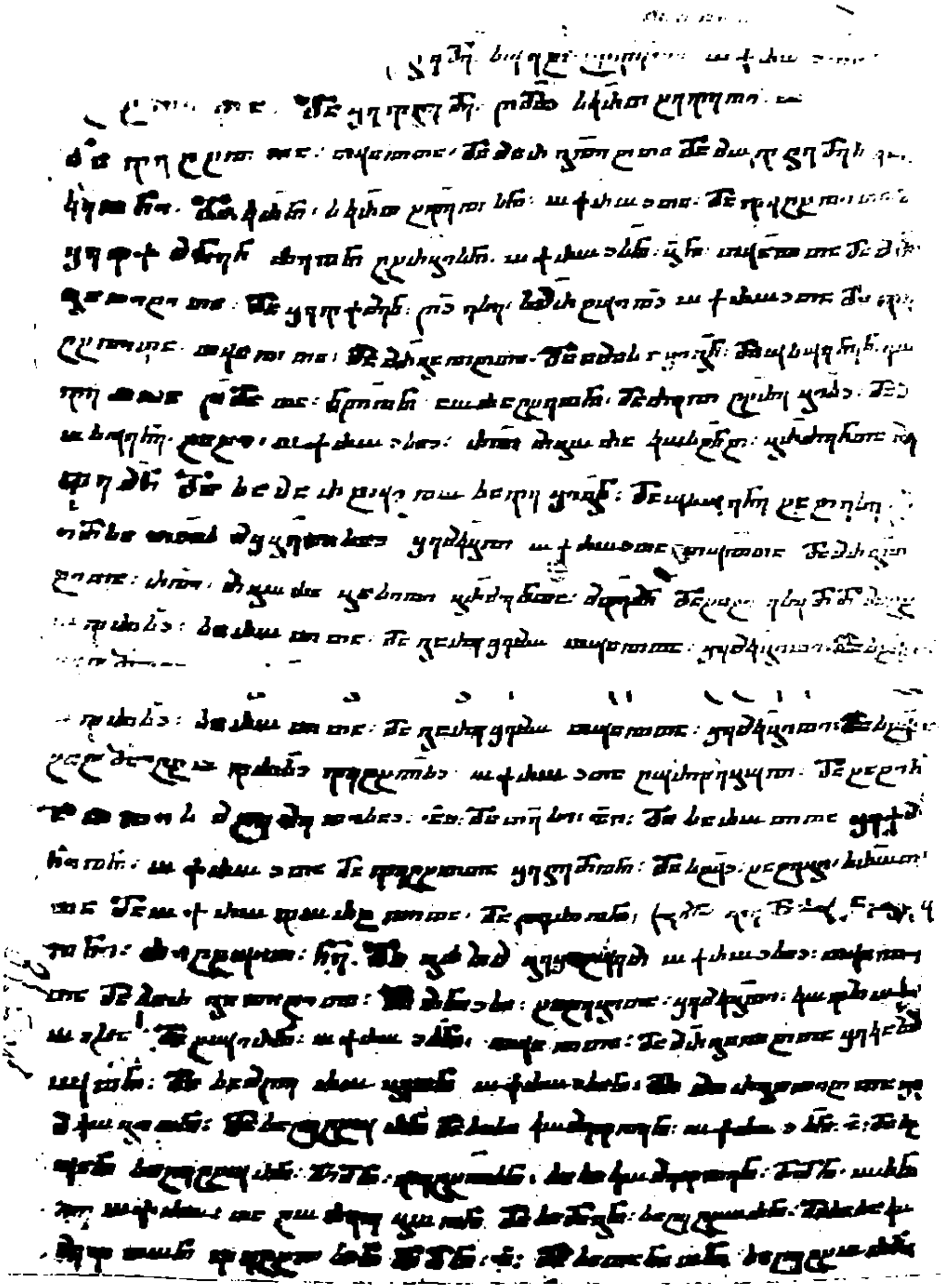

1—26 სტრ.

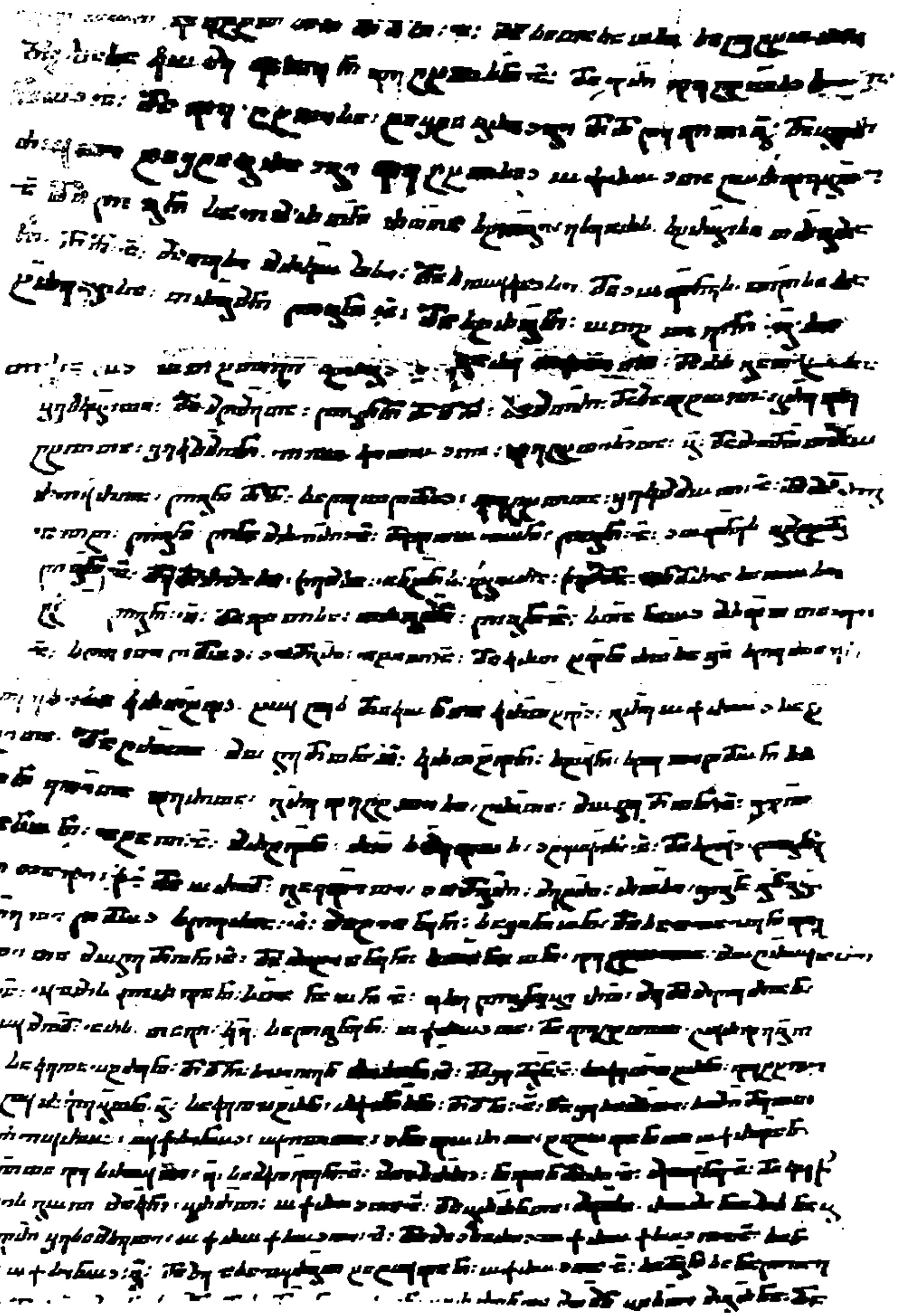

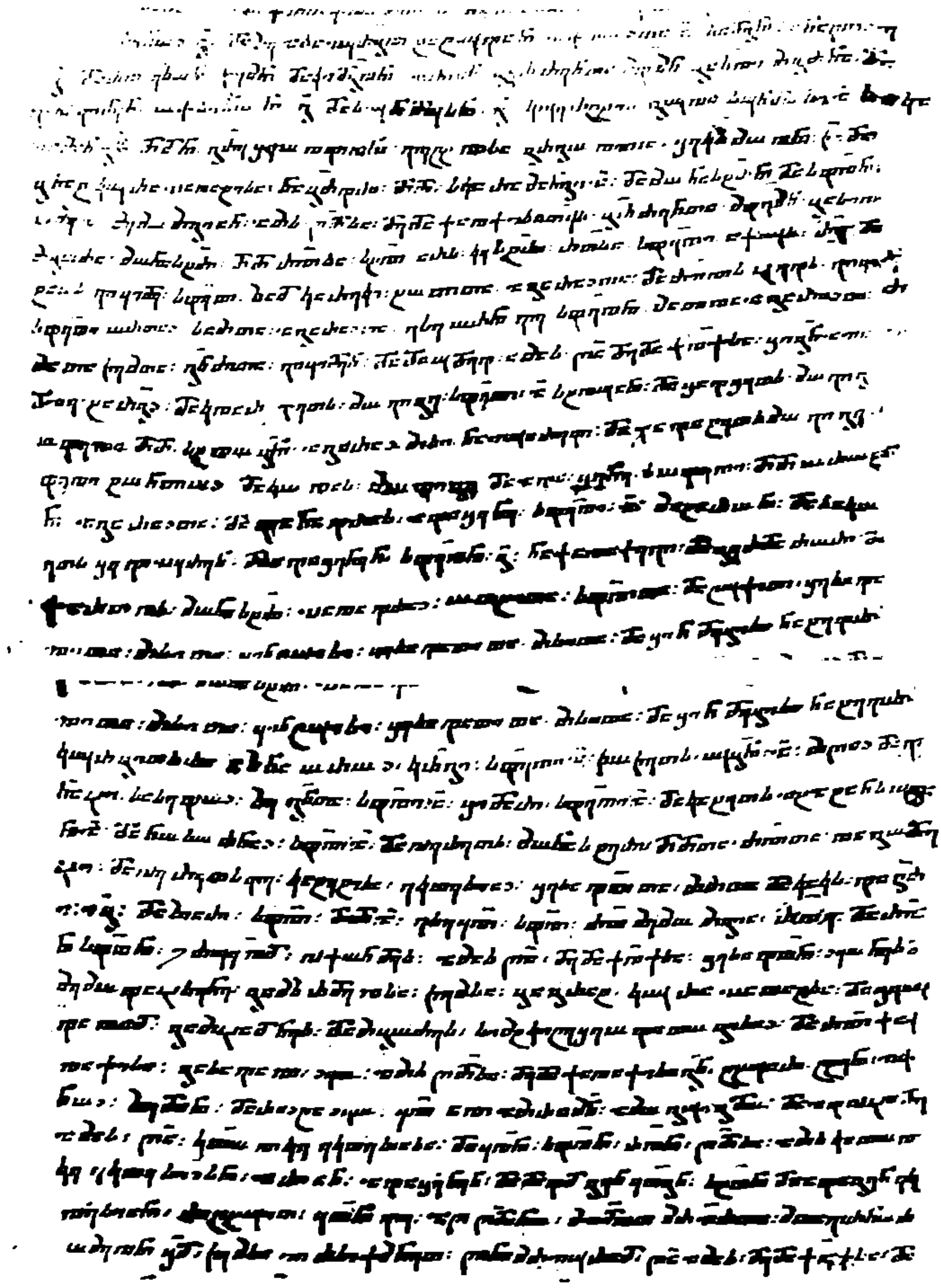

55—85 სბ.

[illegible]

116—146 სტრ.

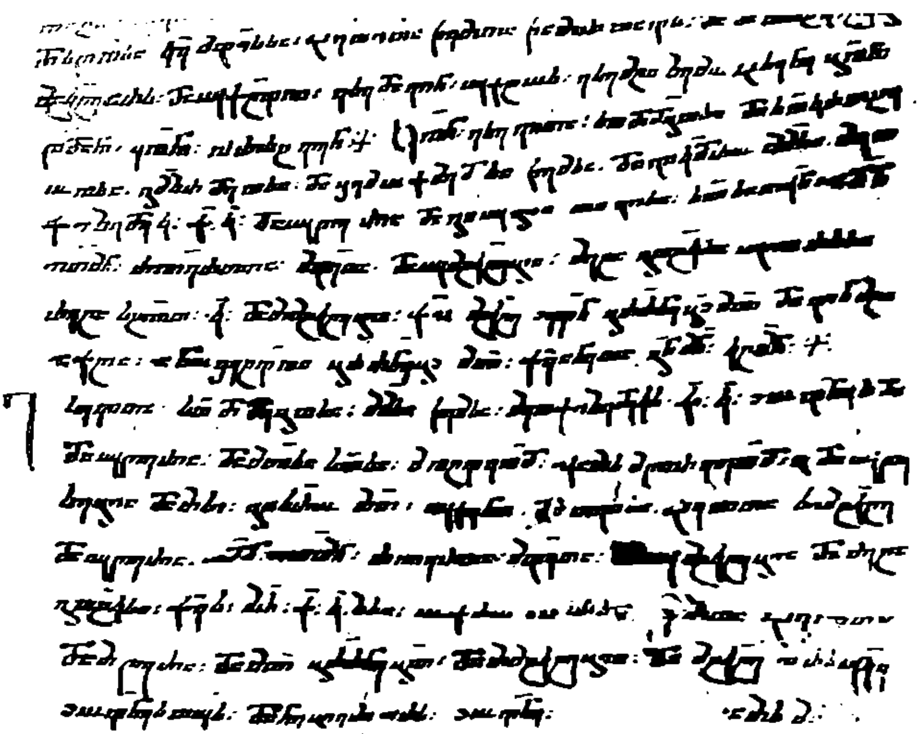

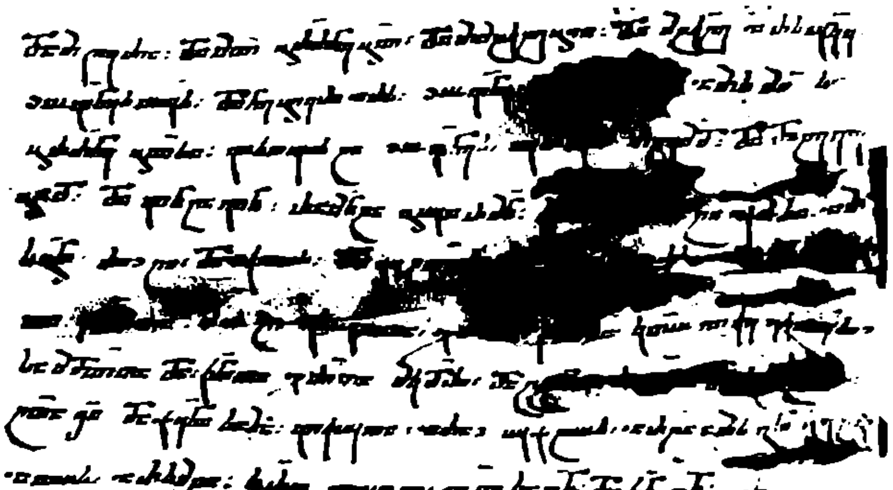

146—167 სტრ.

№ 9 [1054/1072]. სიგელი ბაგრატ მეფისა ოპიზარ და მიჯნაძოროელ მამებისადმი (ხი, sd—1201)

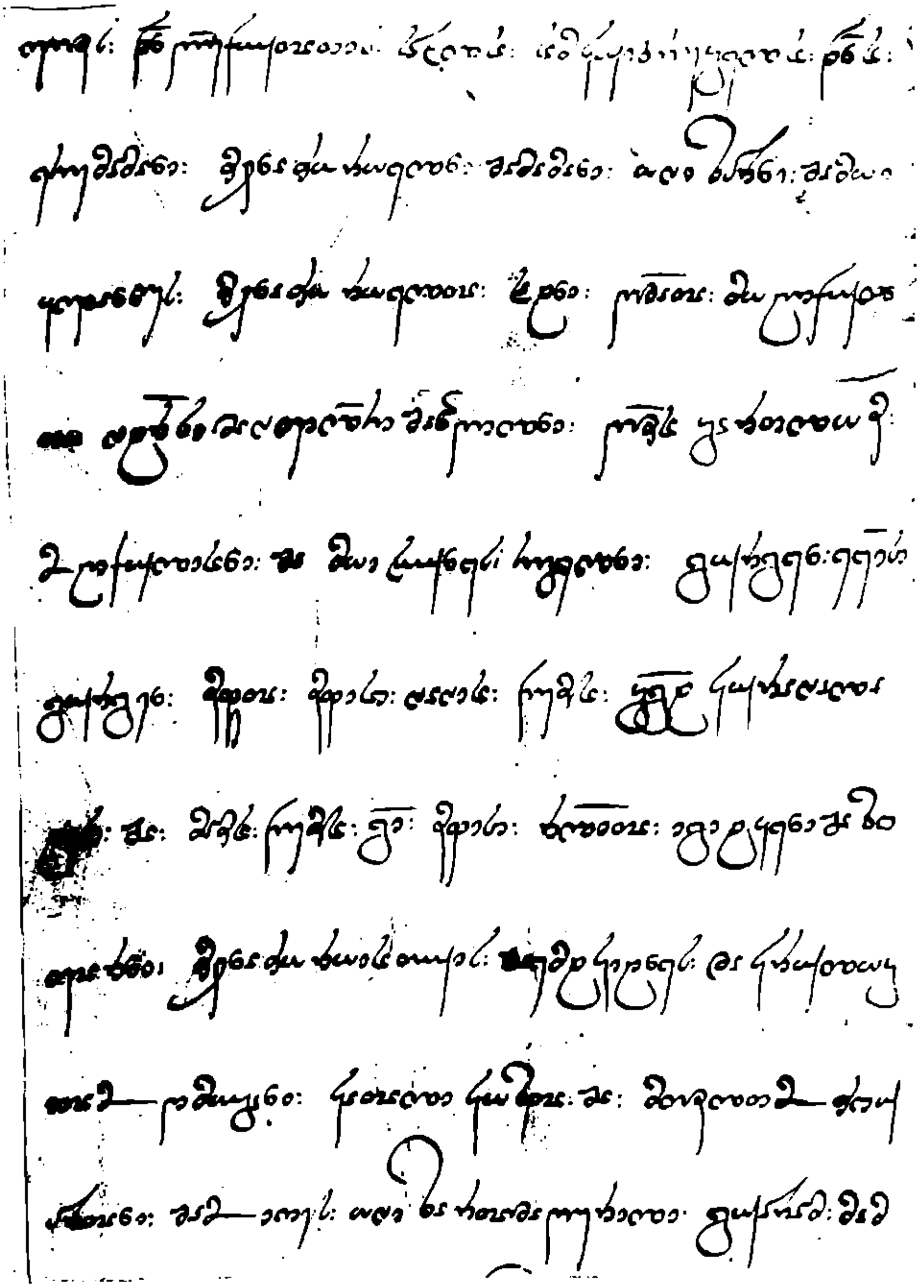

1—10 სტრ

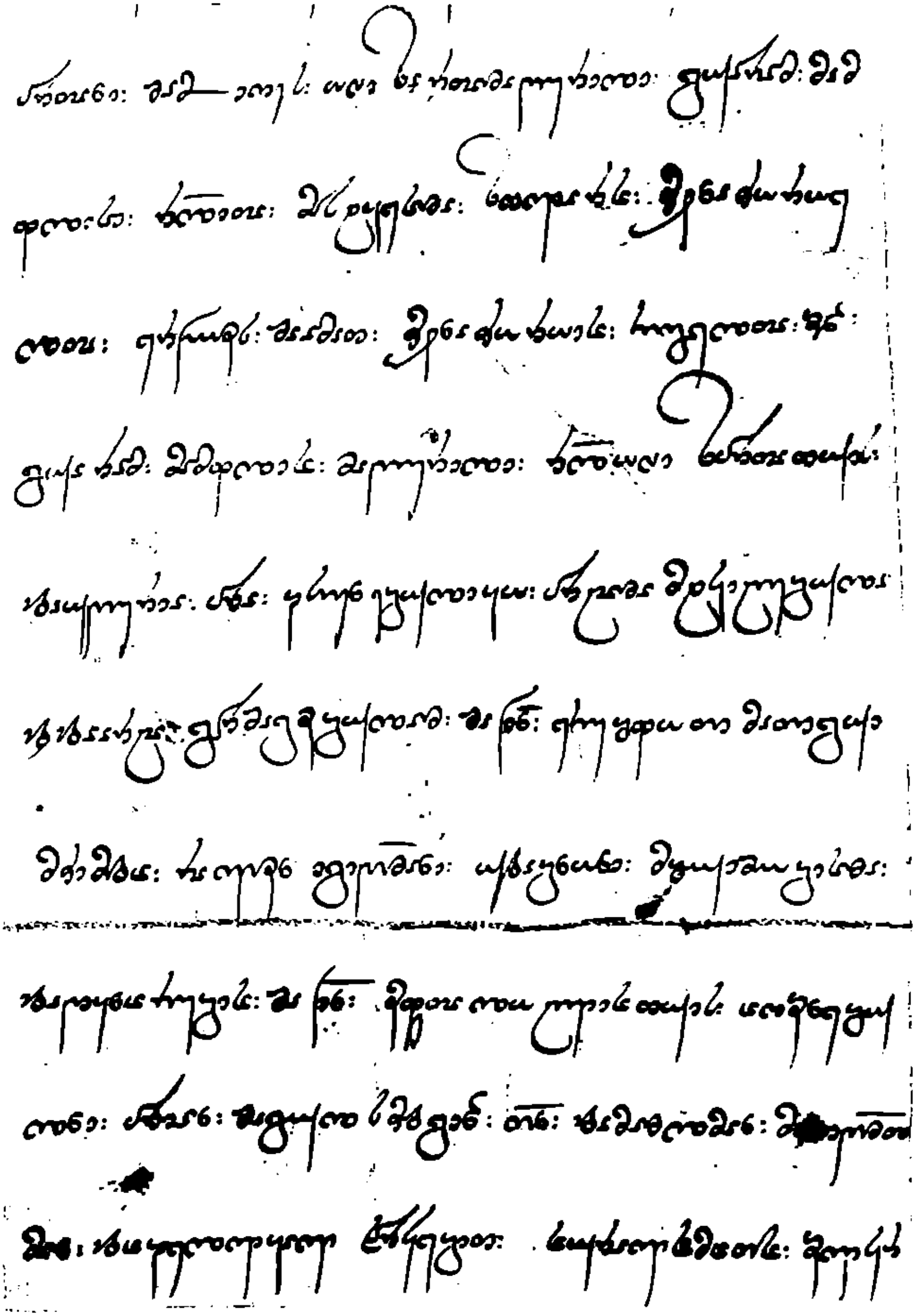

10—19 სტრ.

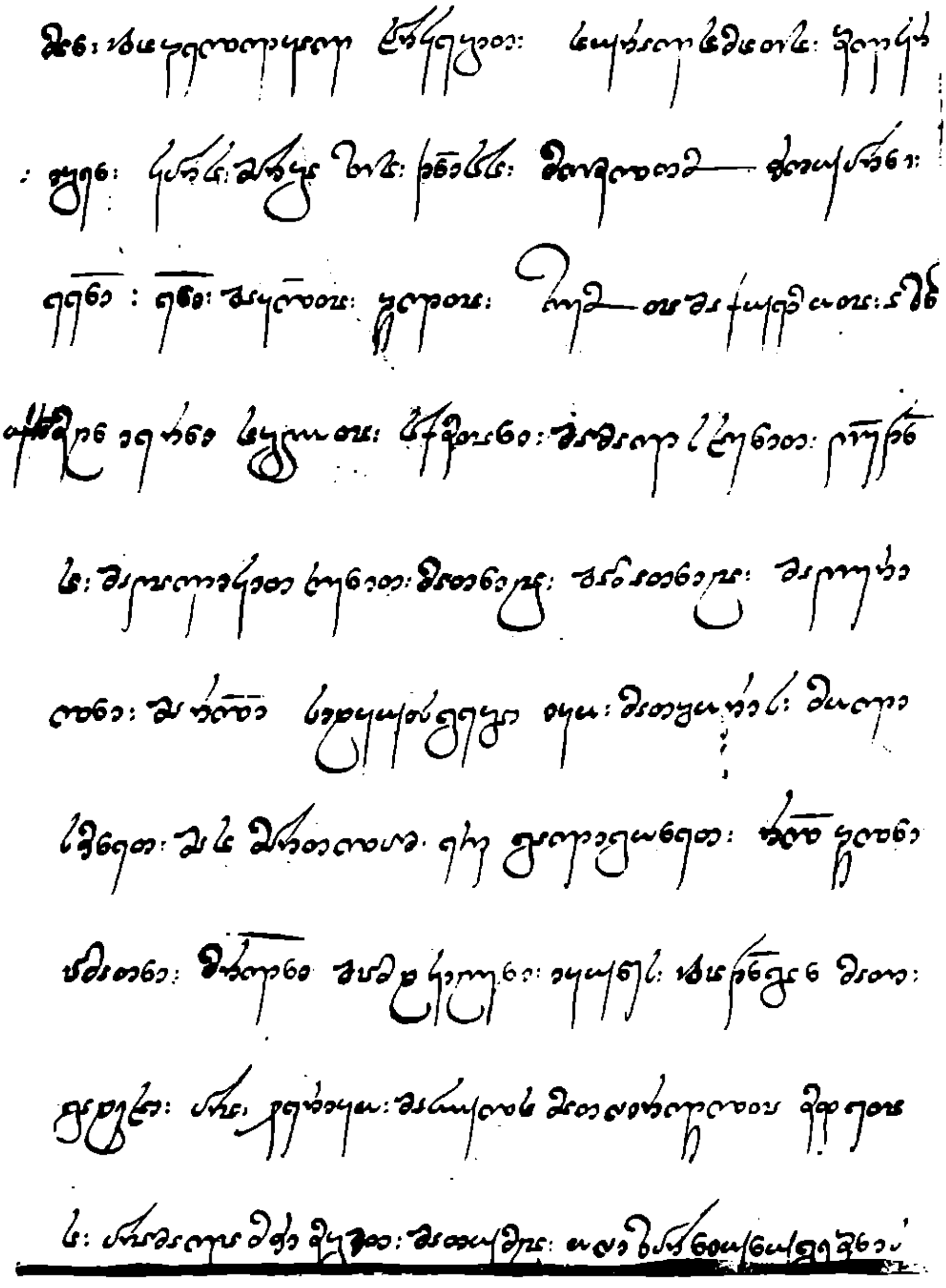

19—28 სტრ.

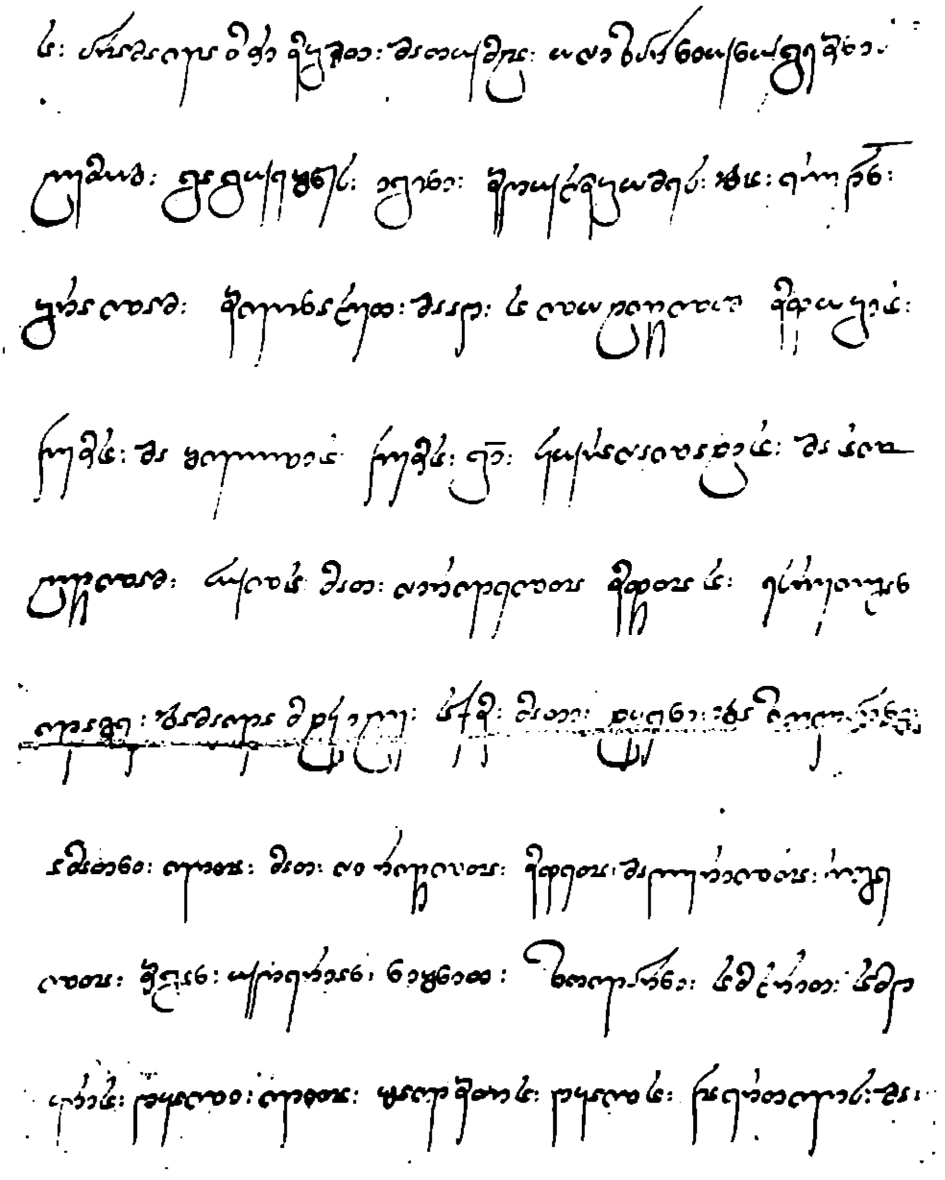

28—36 სტრ.

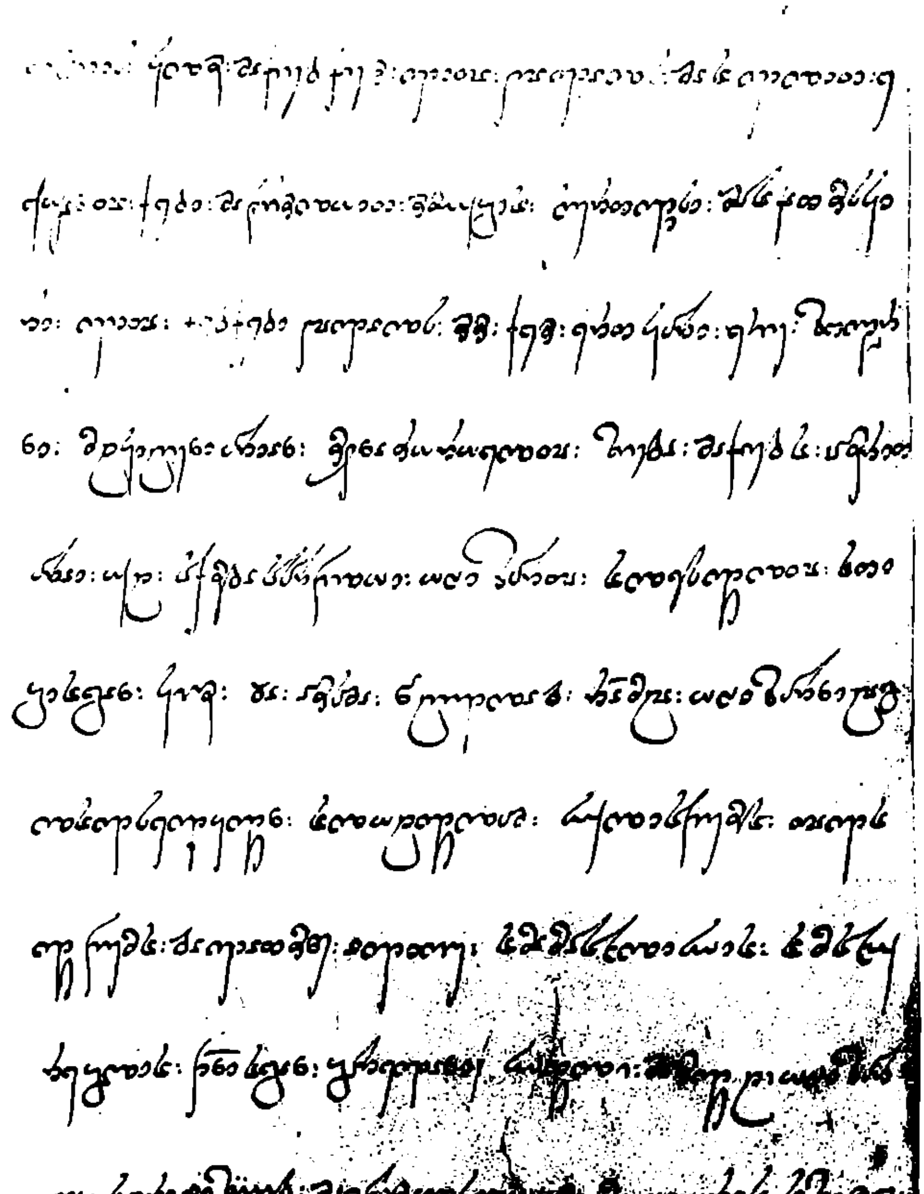

37—46 სტრ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

16—55 სტრ.

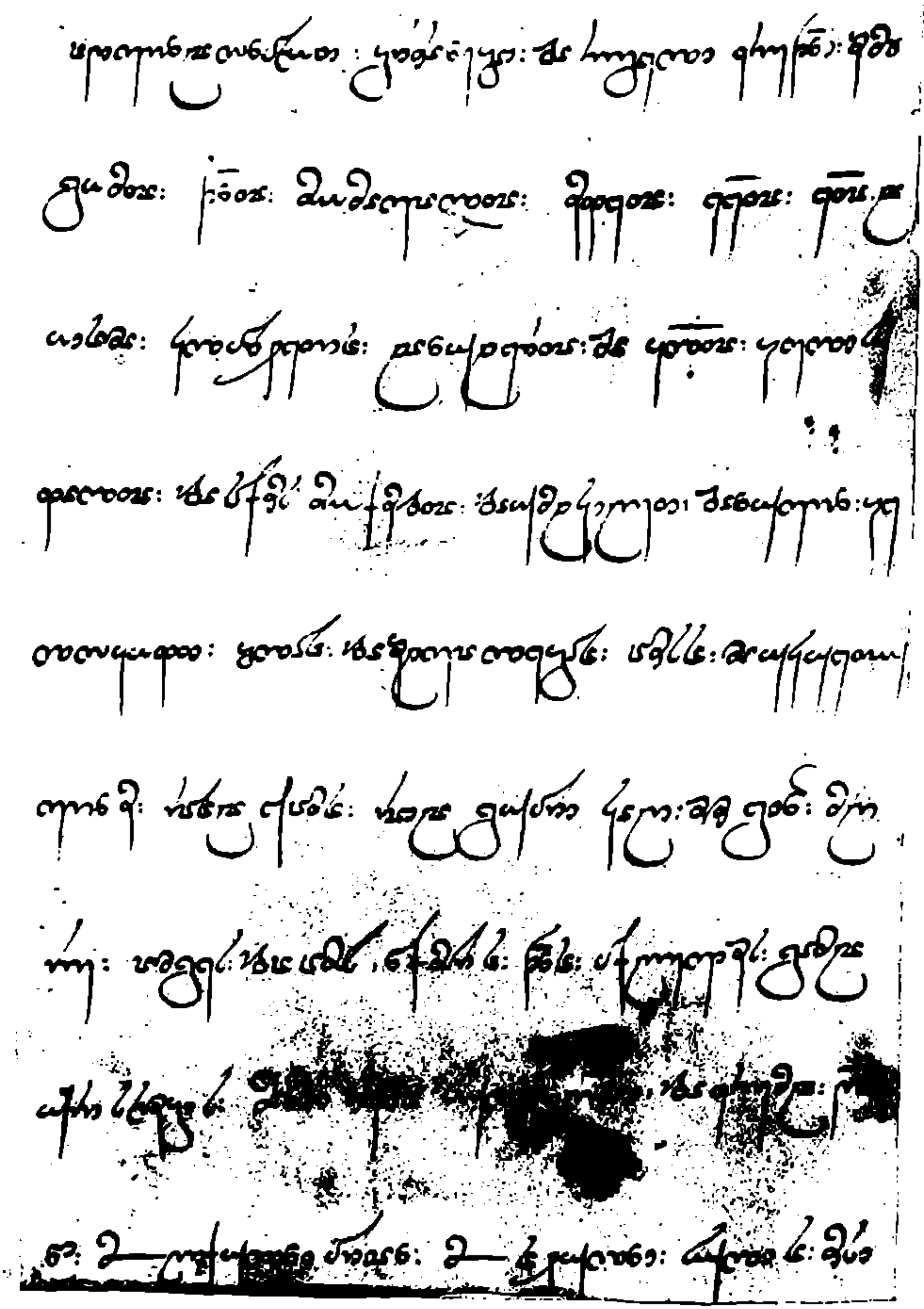

55—61 სტრ.

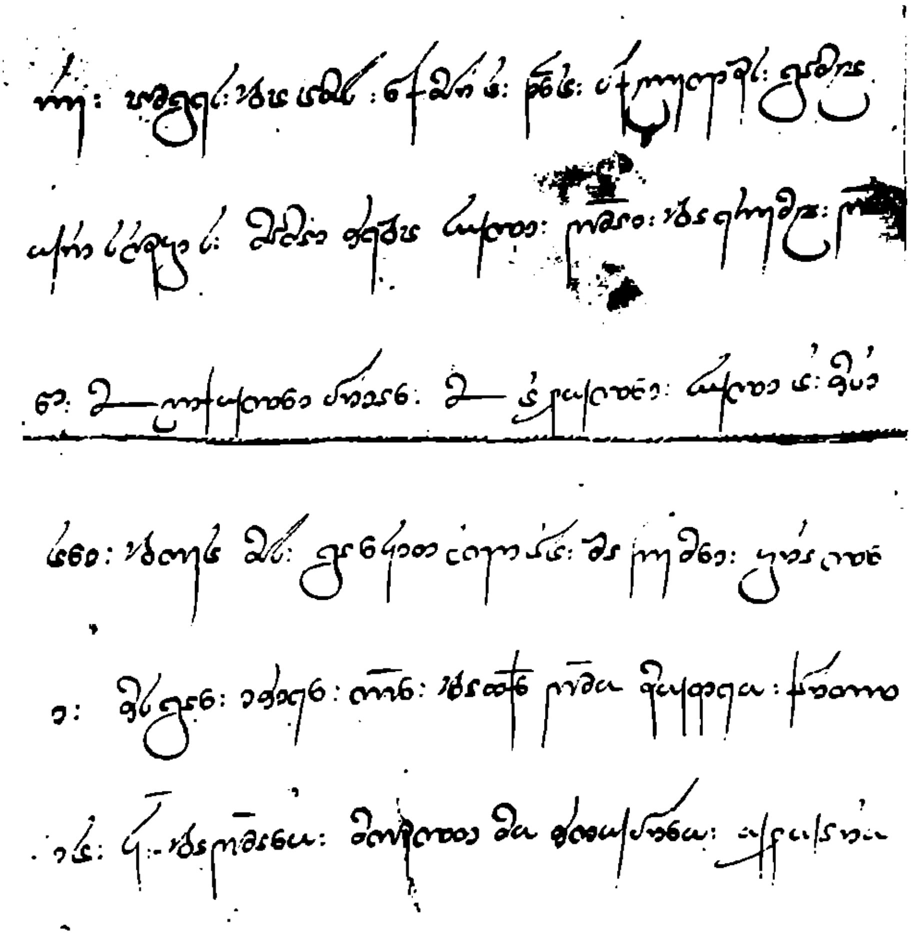

61—66 სტრ.

№ 4 [1057/1058]. სიგელი ბაგრატ მეფისა მღვიმის ლავრისადმი

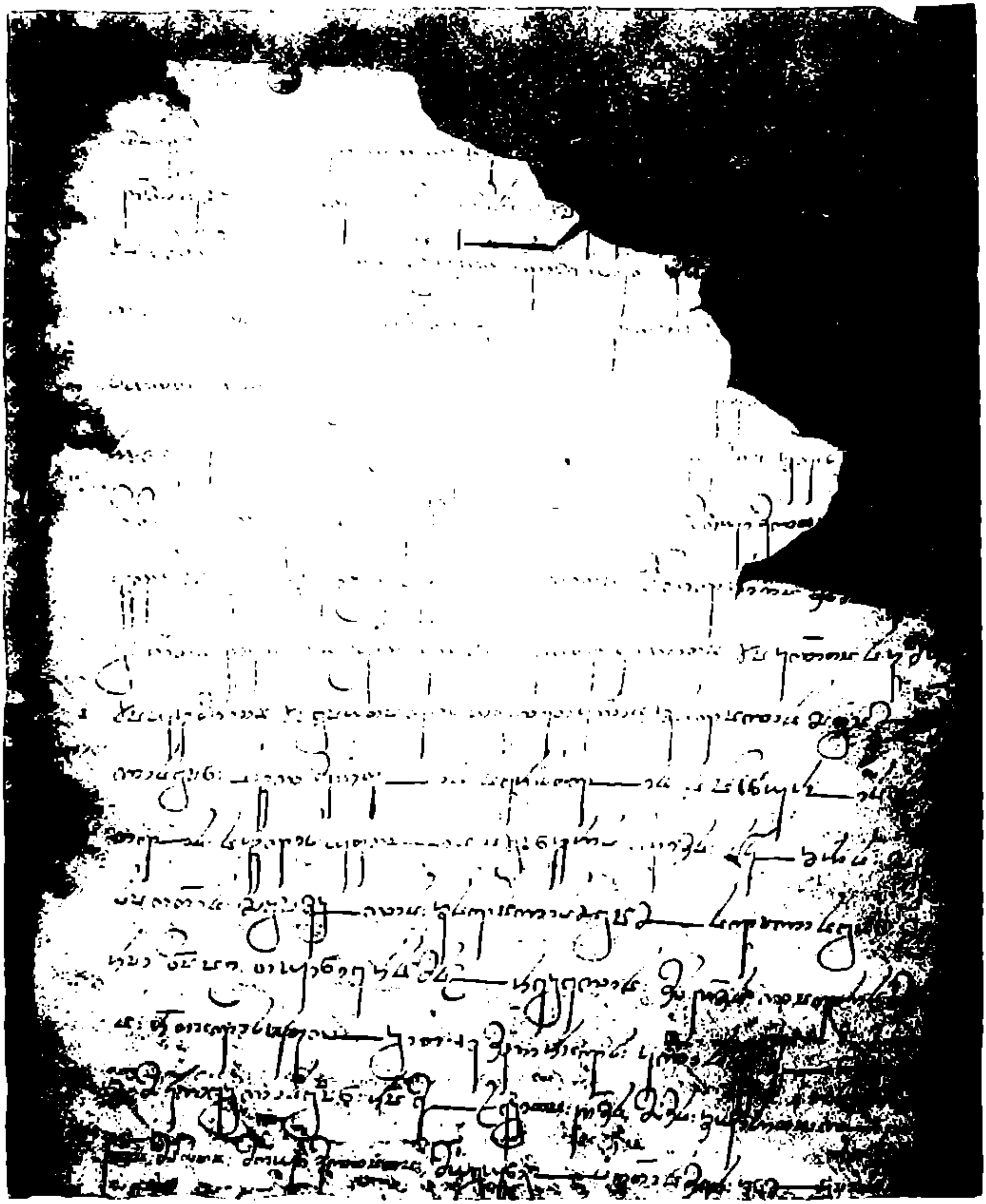

1—18 სტრ.

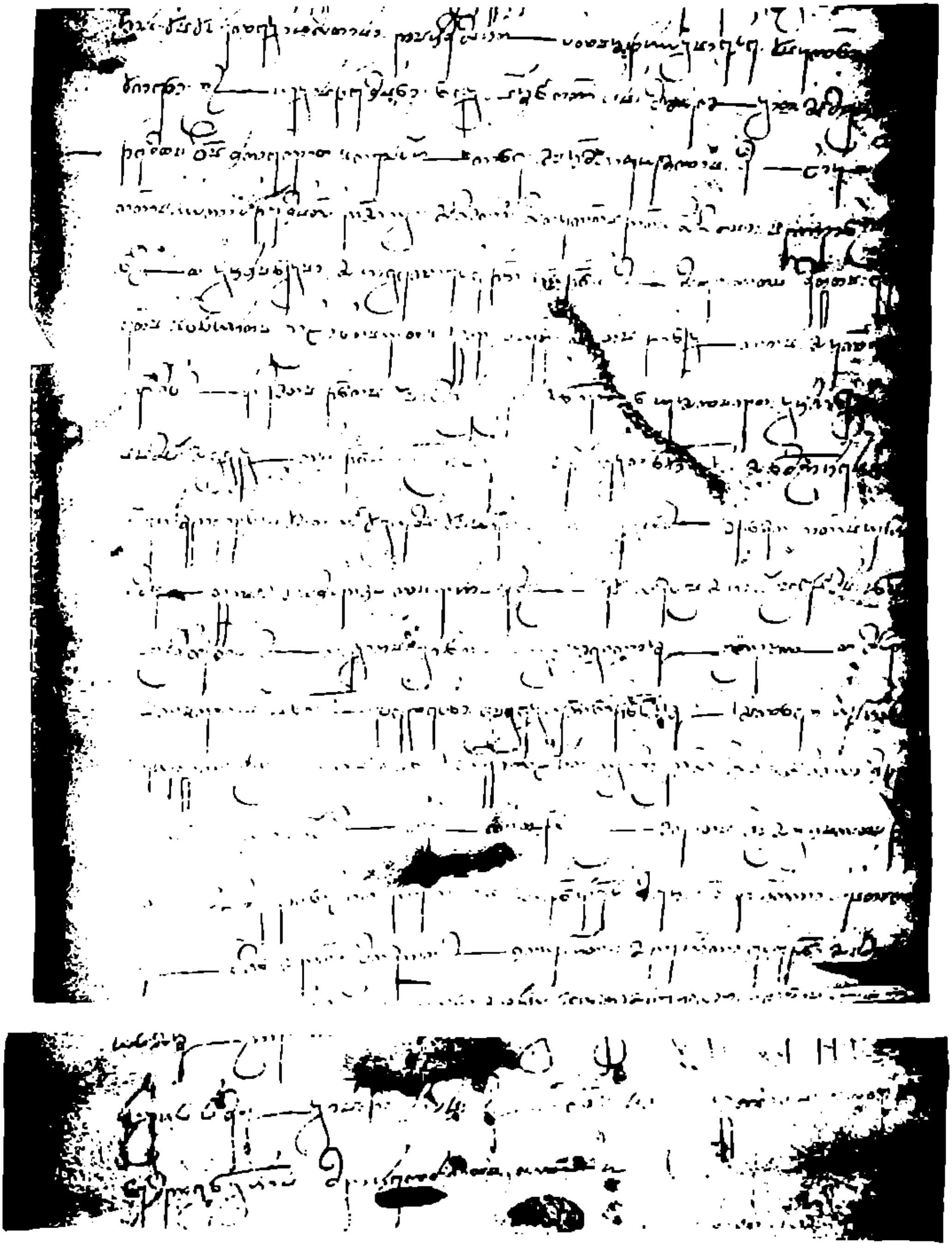

19—38 სტრ.

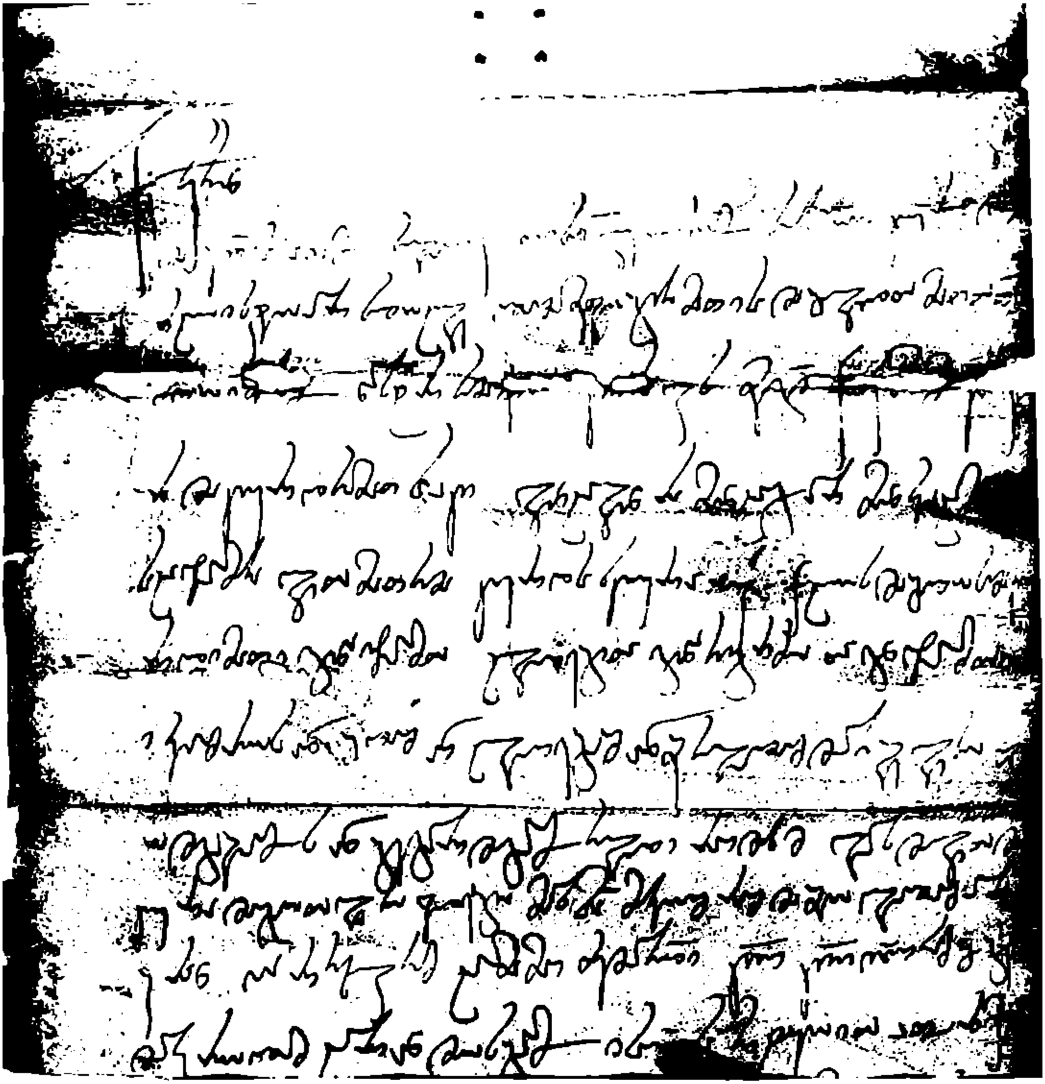

39—50 სტ.

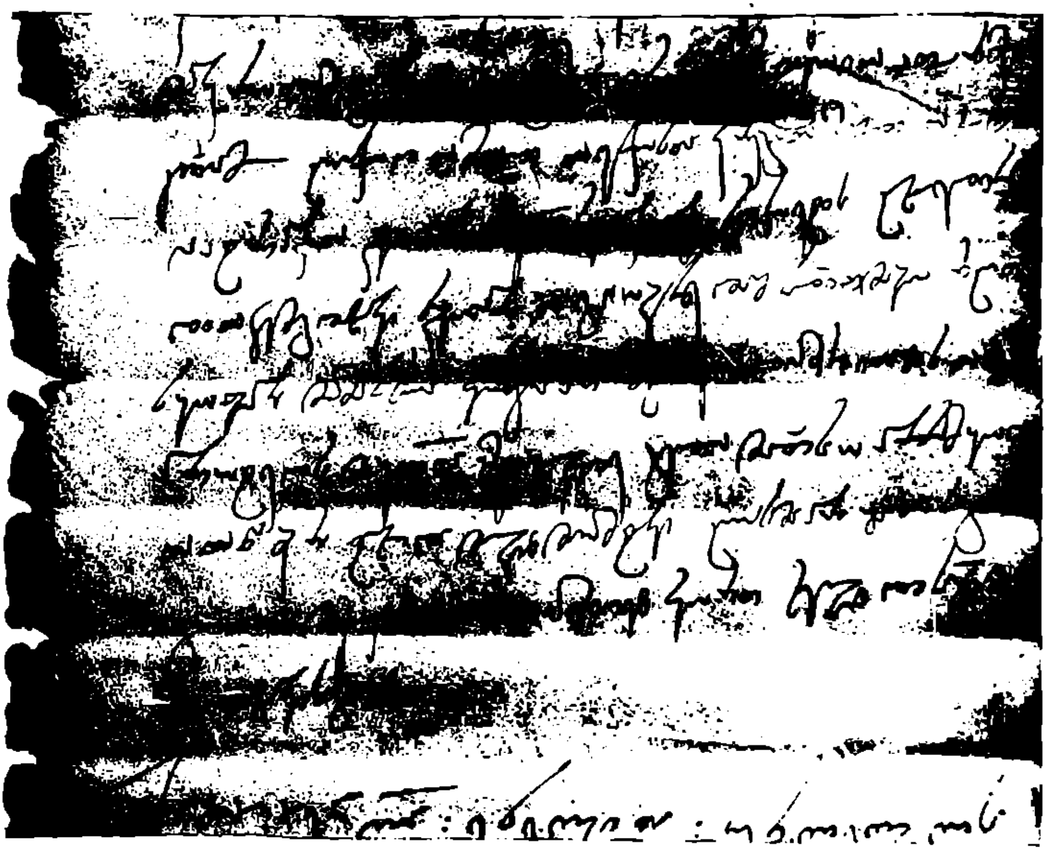

50—58 სტრ.

59—65 სტრ.

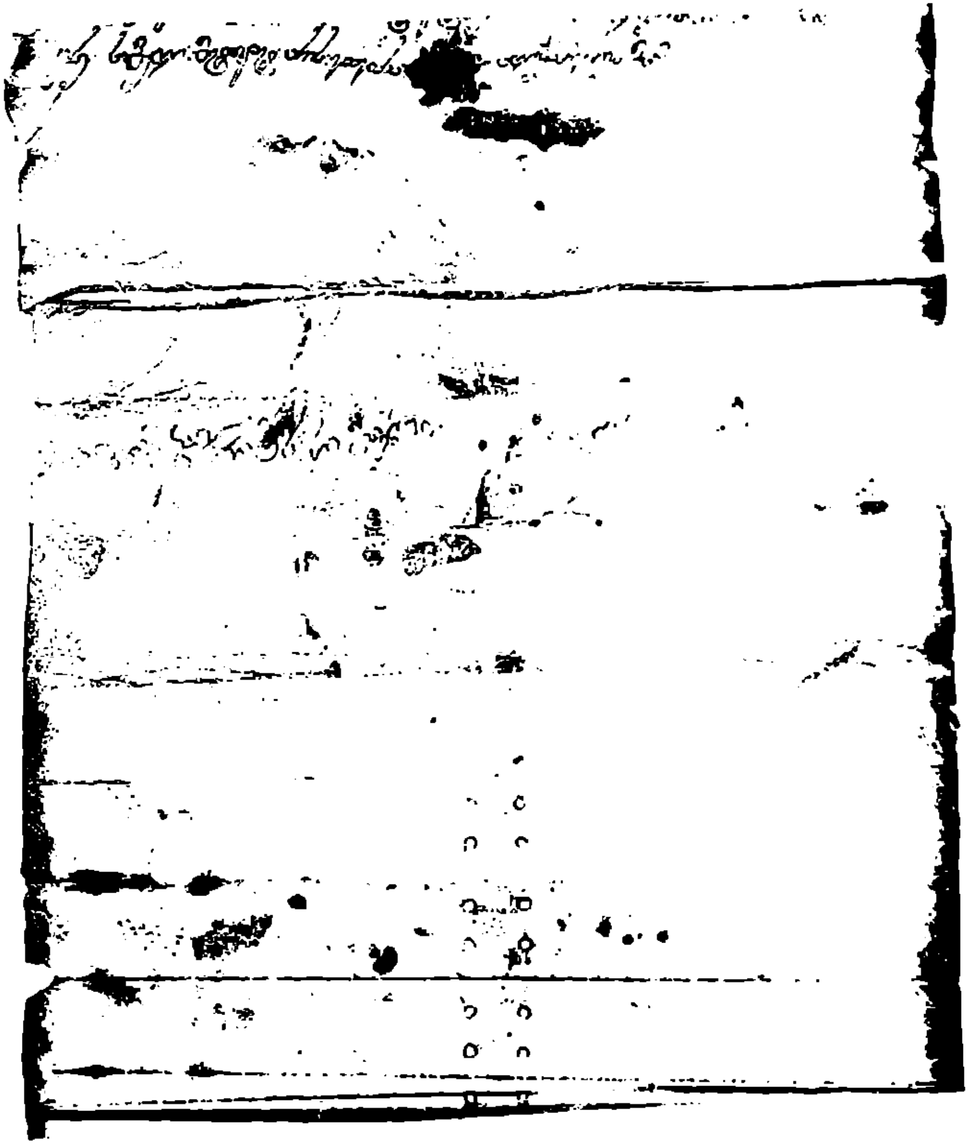

66—67 სტრ.

№ 6 1073. სიგელი გიორგი მეფისა მღვიმისადმი (სცსა, 1448—5243; ხი. ისტ დოკ. ფოტოთეკა 136)

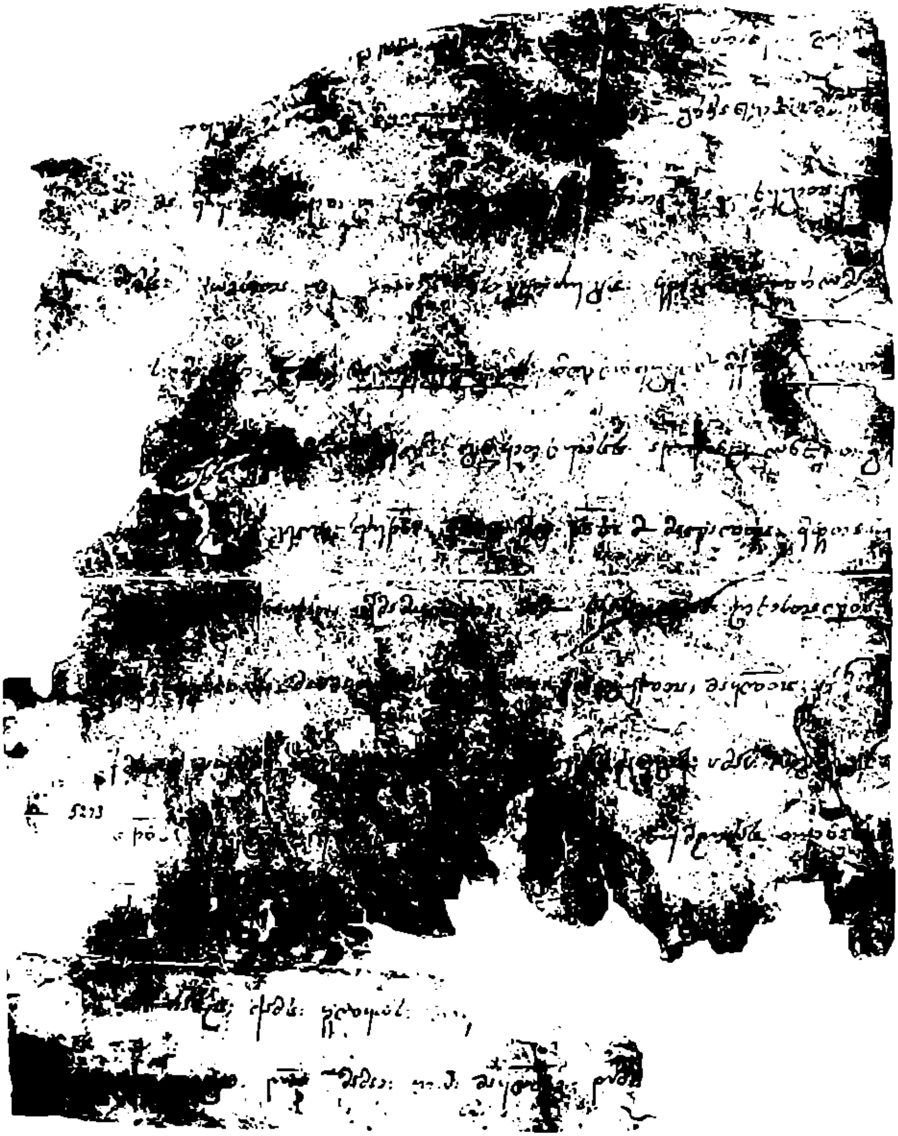

20—33 სტრ.

№ 7 [1104/1118]. სიგელი დავით მეფისა ნიანია ნიანიასძისადმი (სცსა. 1448—1015)

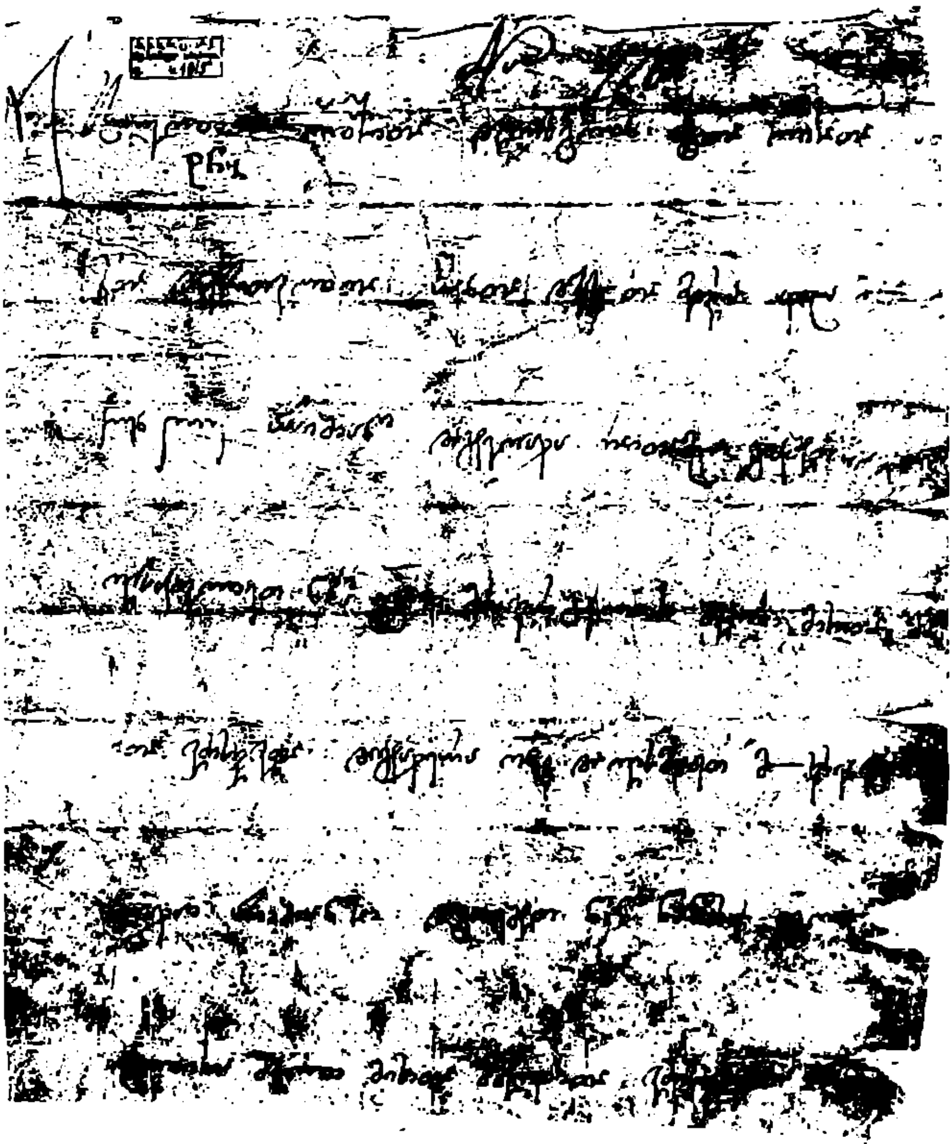

1—7 სტრ.

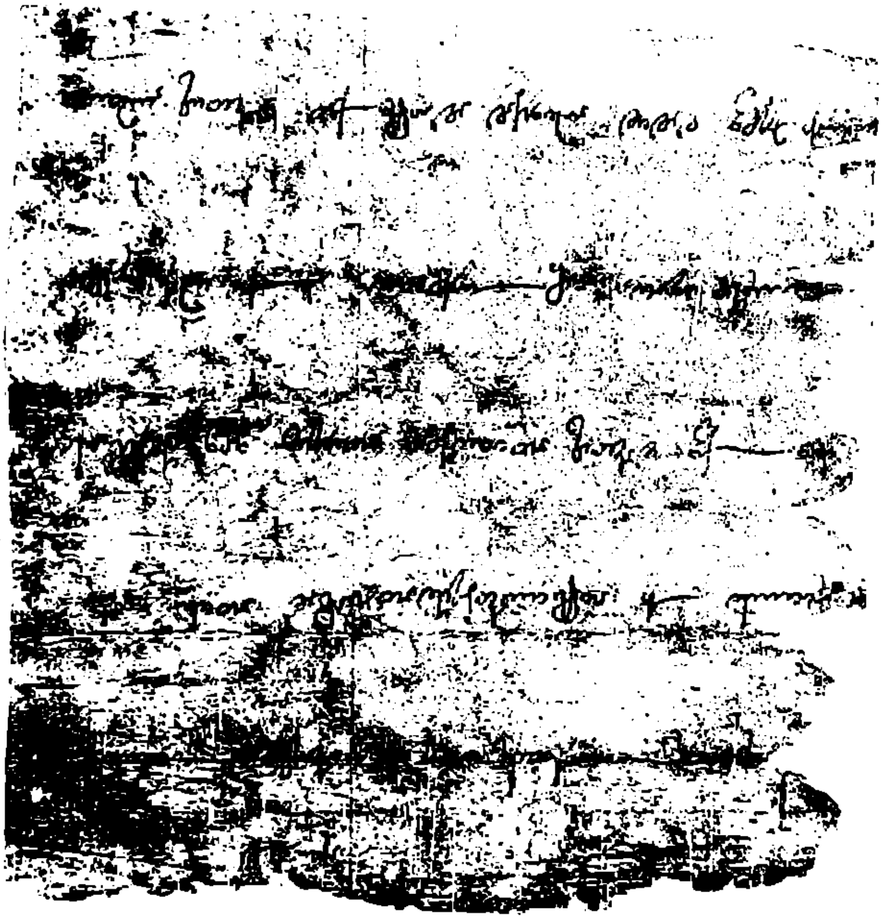

8—13 სურ.

№ 8 [1123/1124]. ანდერძი დავით მეფისა მღვიმისადმი (სცსა, 1448—2120; ხი, ისტ. დოკ. ფოტოთეკა 141)

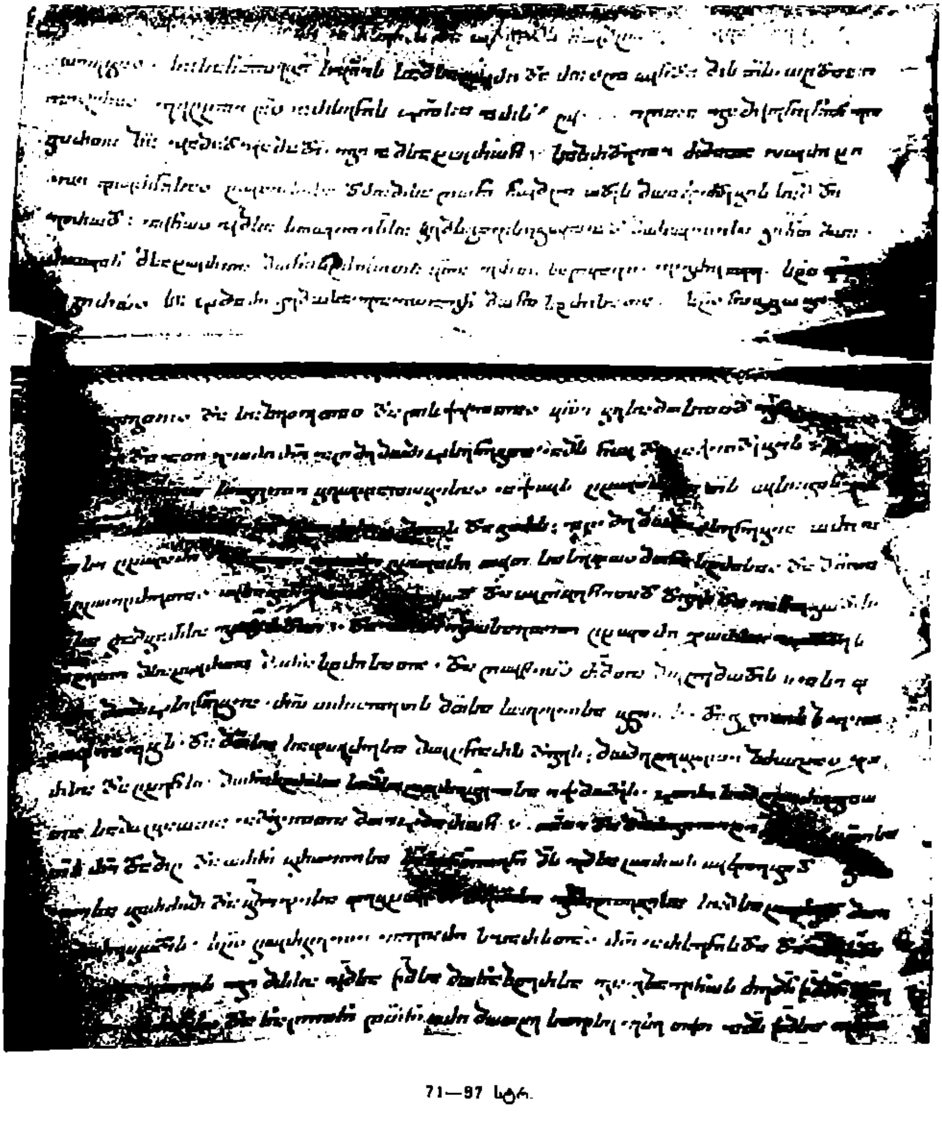

71—97 სტრ.

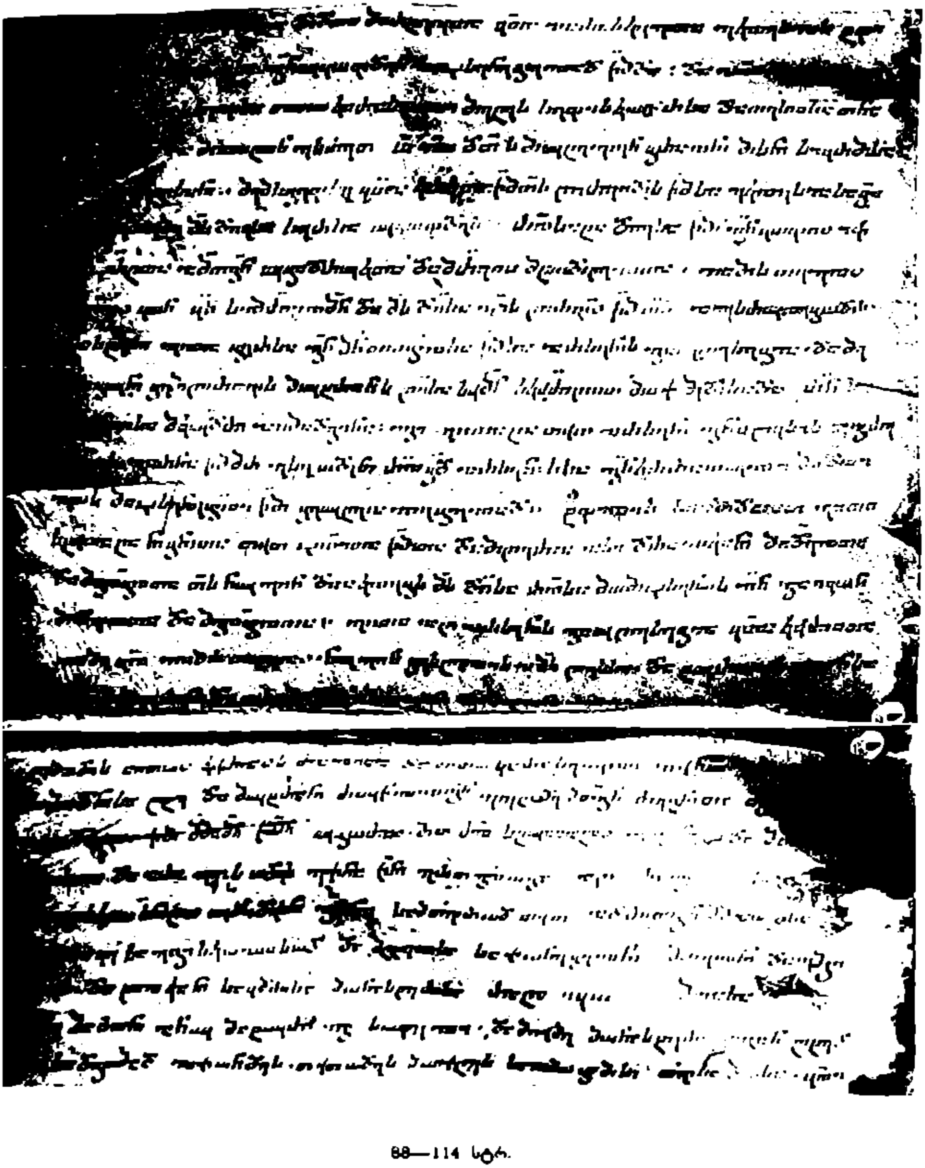

88—114 სტრ.

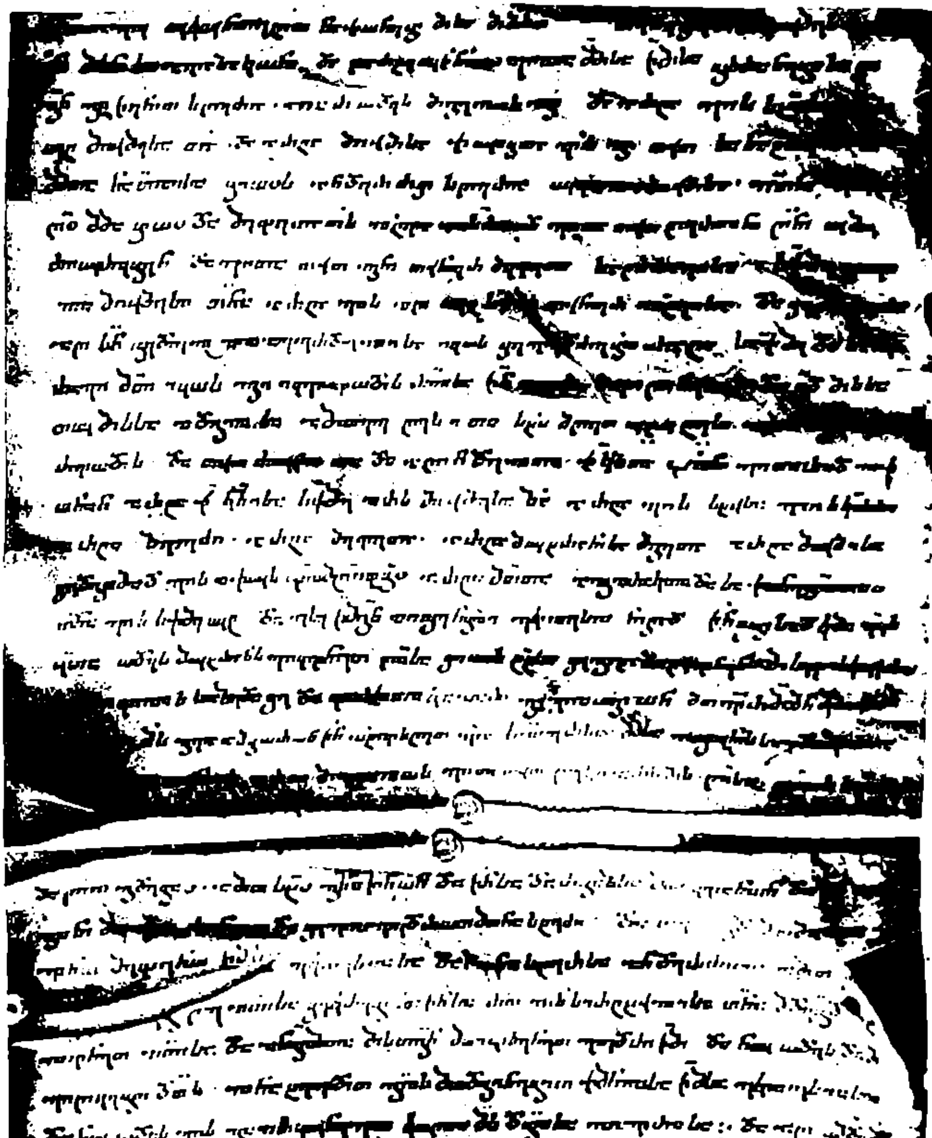

115—141 სბნ

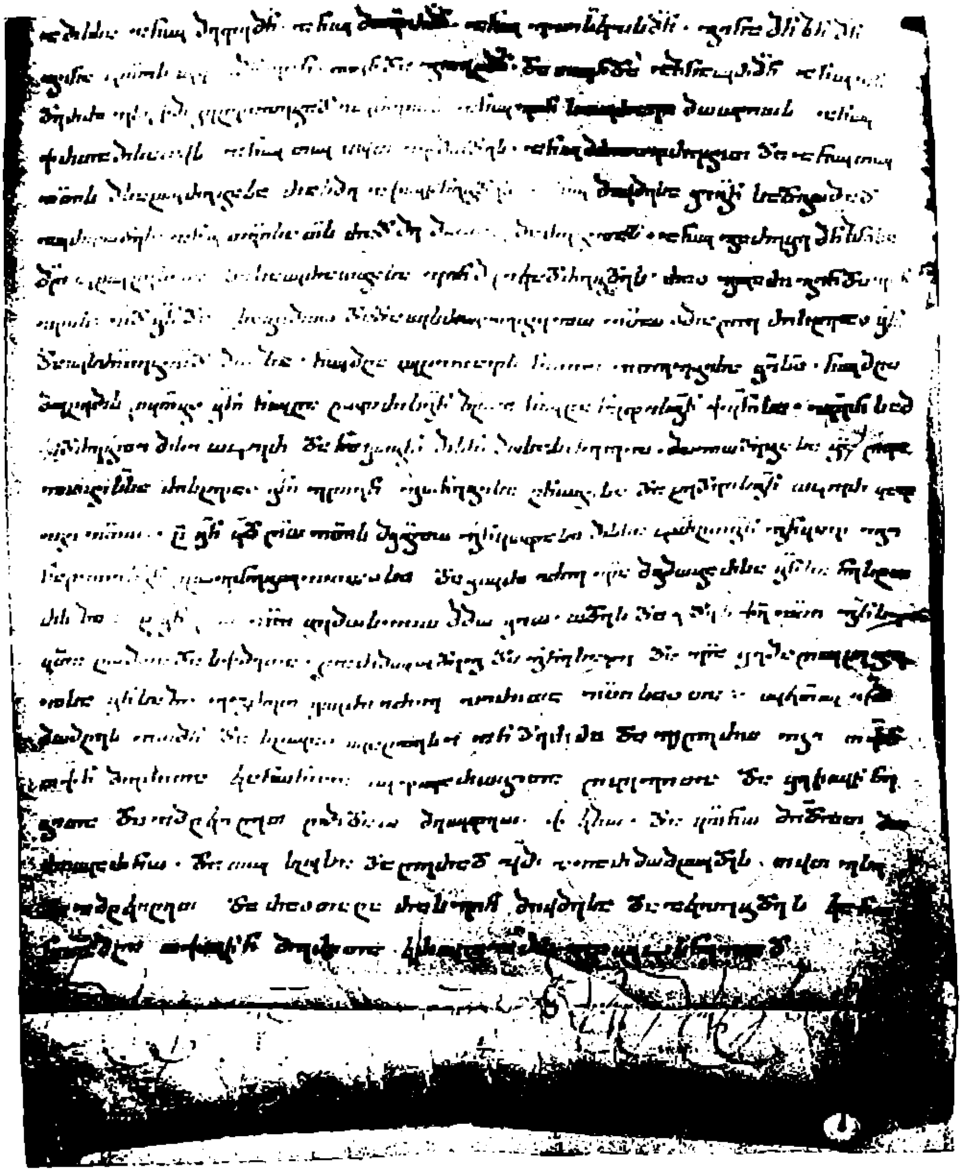

142—165 სტრ.

№ 10 [XII ს. II მეოთხედი]. განაჩენი მამა სუმეონისა (ხი, Ad—721. XVII ს. პირი)

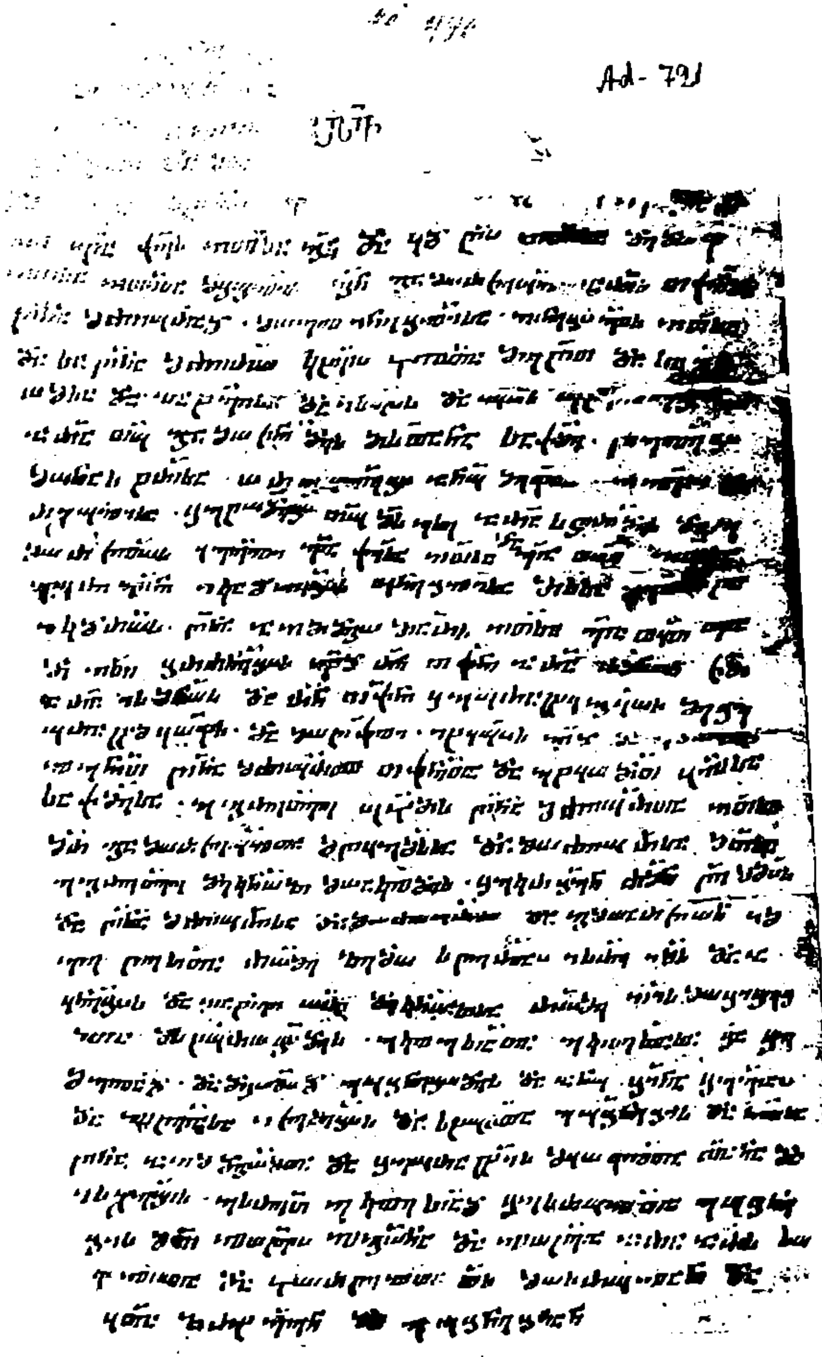

1—34 სტრ.

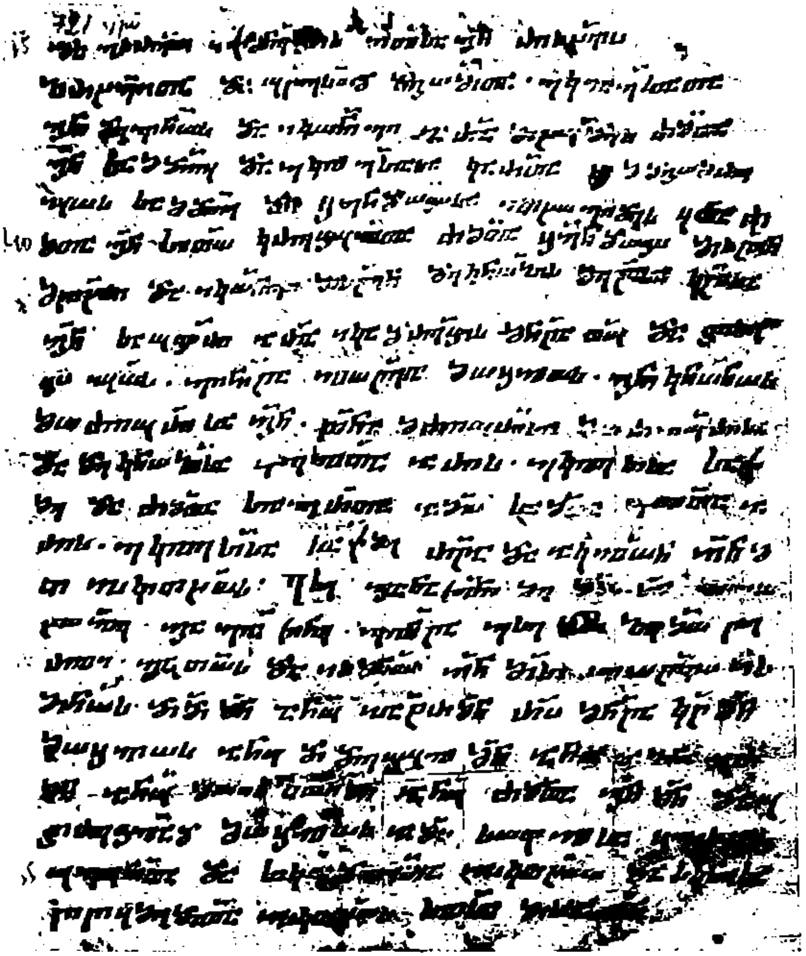

35—56 სტრ.

№ 11 1170. სიგელი გიორგი მეფისა მღვიმისადმი (ხი, Hd—1351)

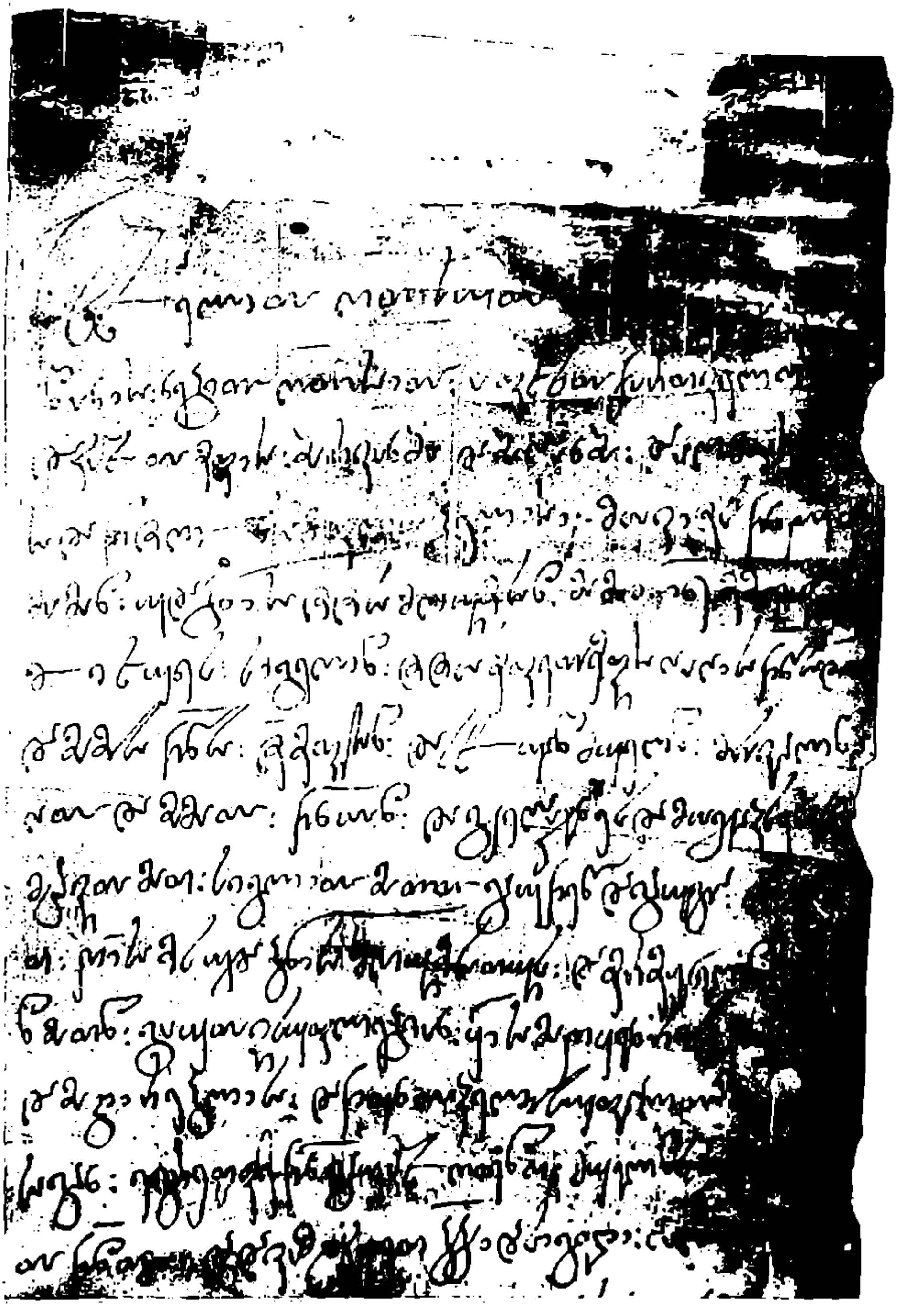

I—14 სტრ.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

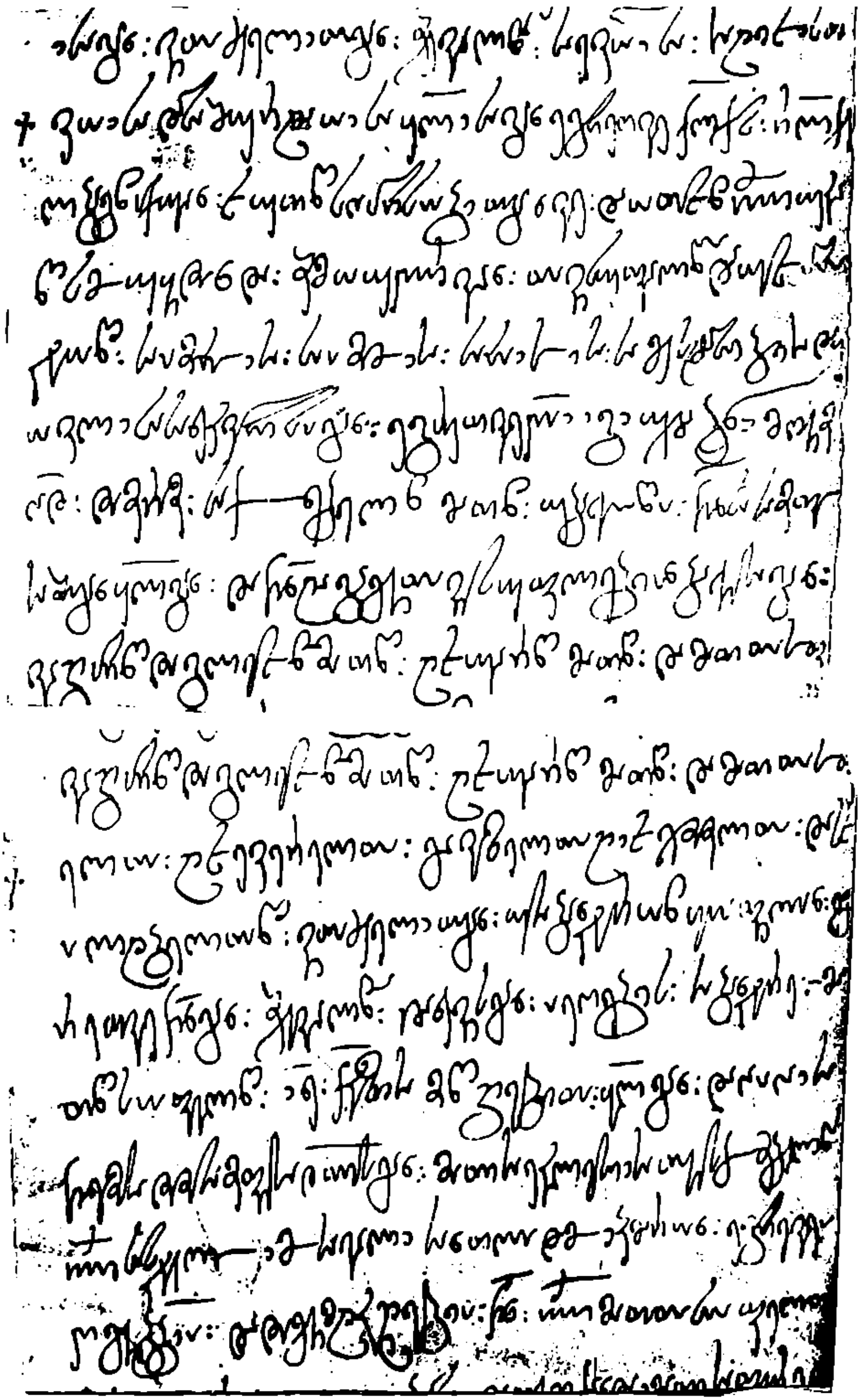

47—62 სახ.

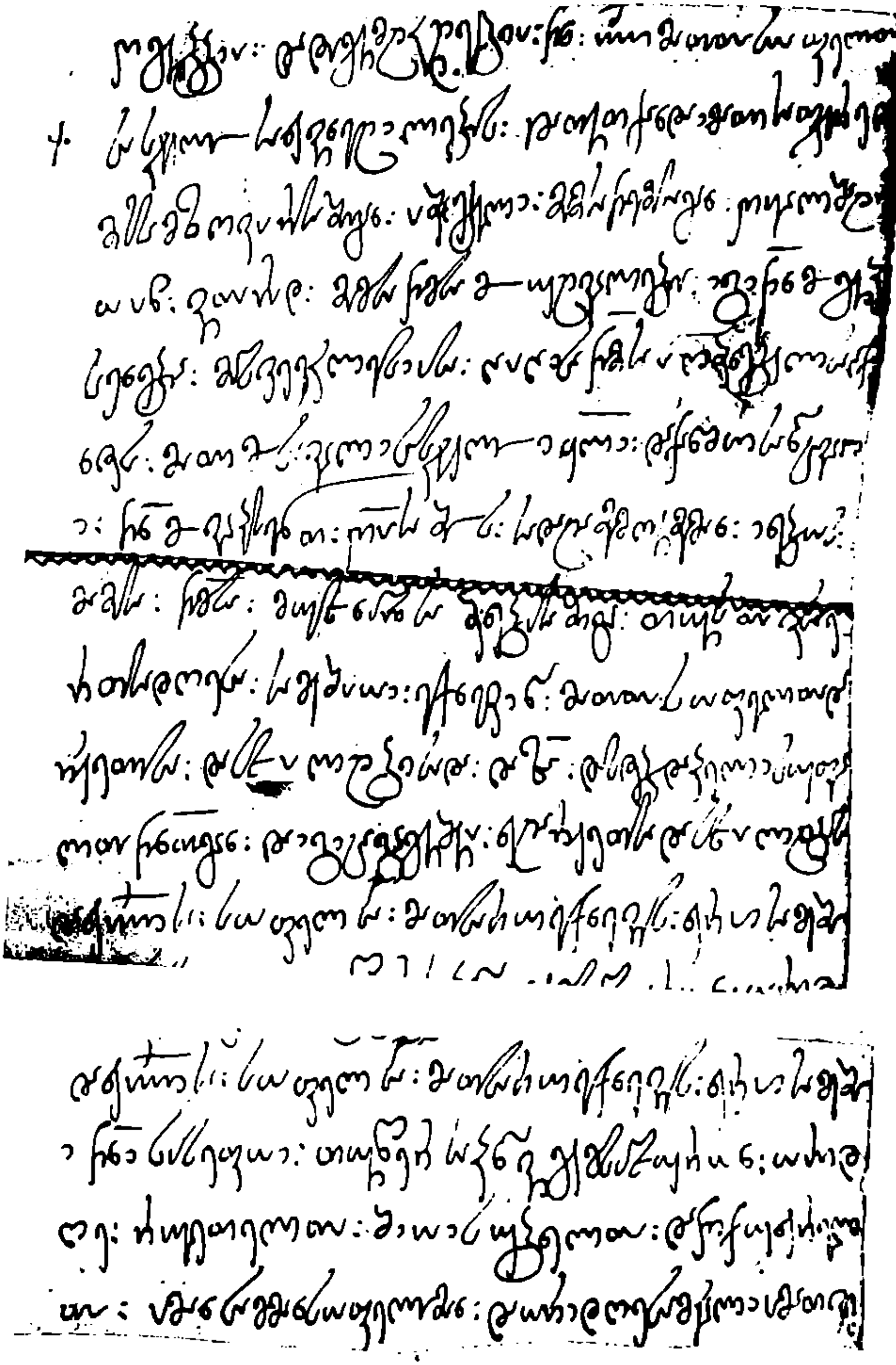

62—76 სტრ.

[illegible]

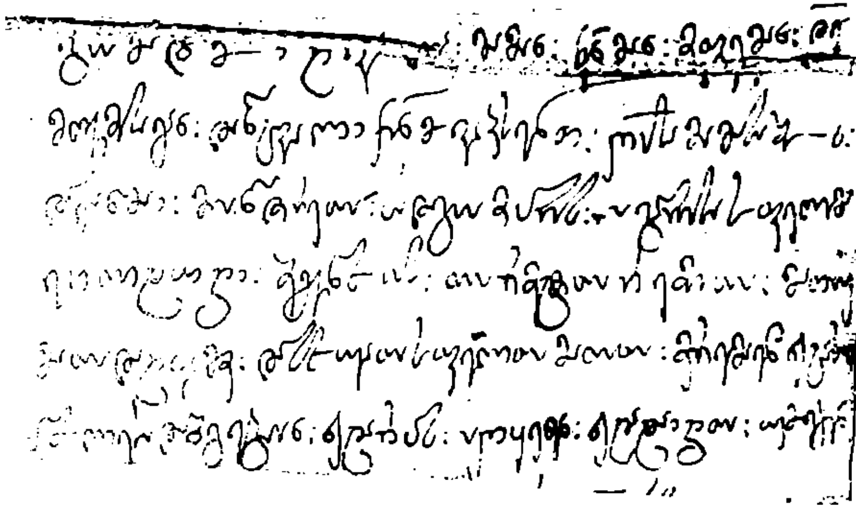

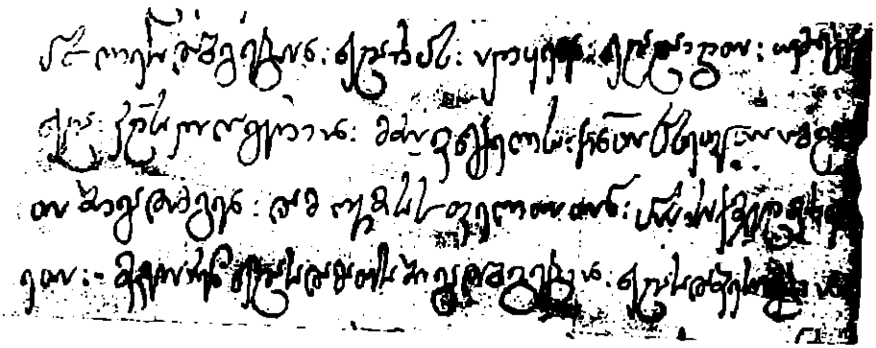

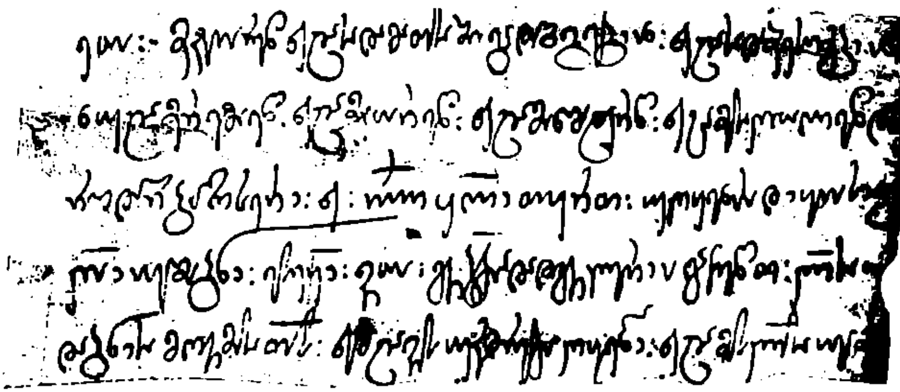

92—104 სტრ.

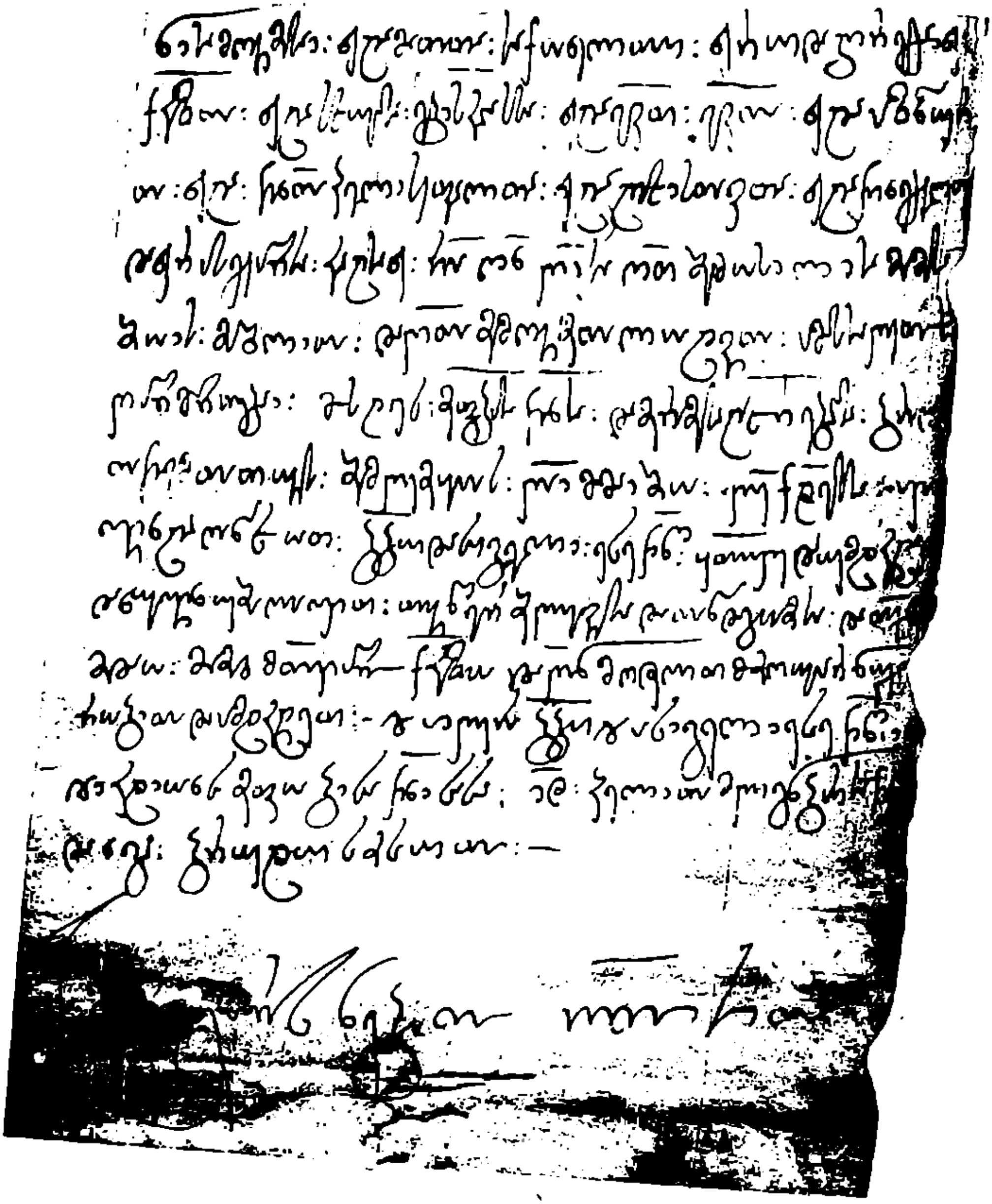

105—118 სტ.

№ 18 1177. სიგელი გიორგი მეფისა საქართველოს ეკლესიისადმი (ხი, Ad—15)

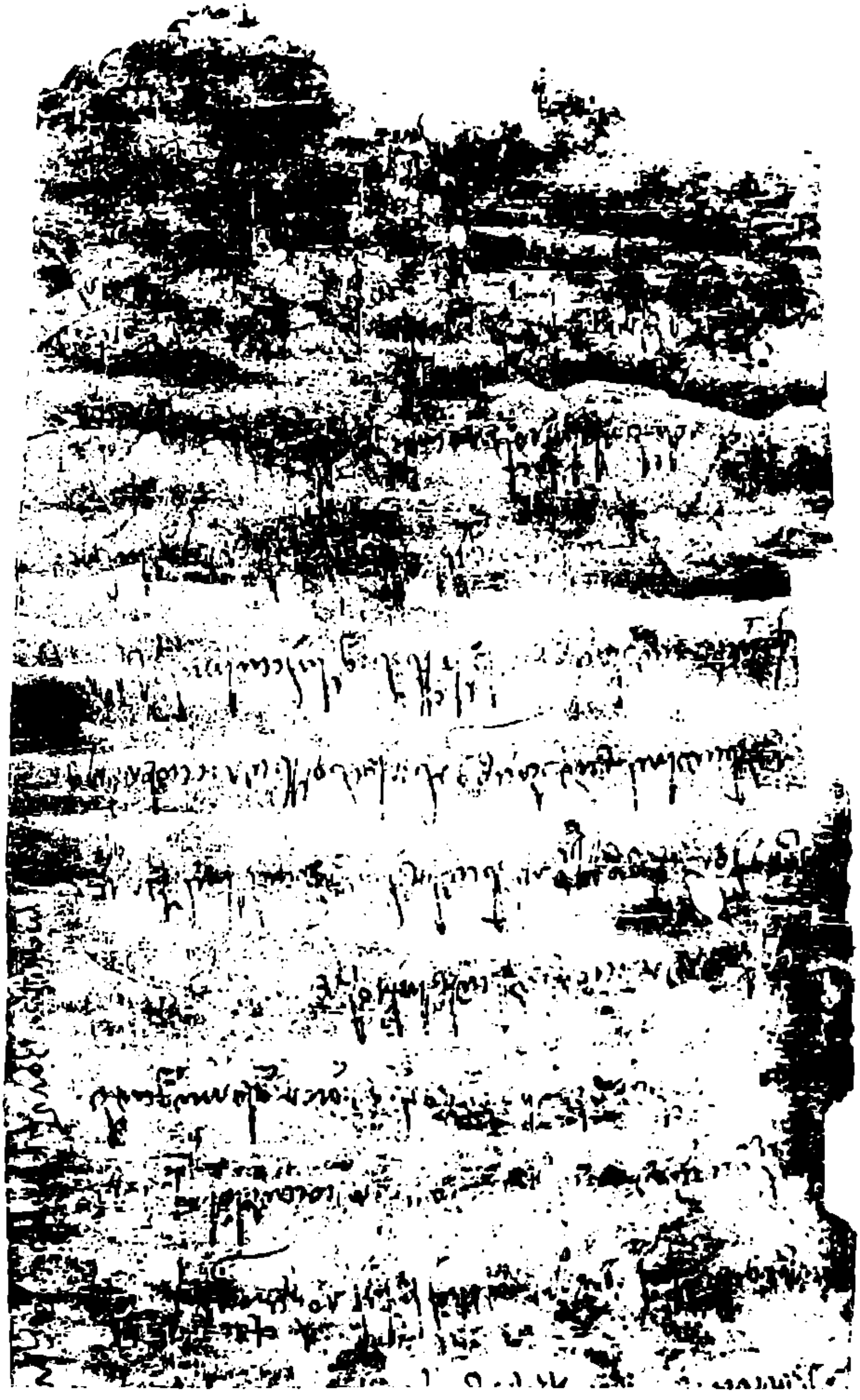

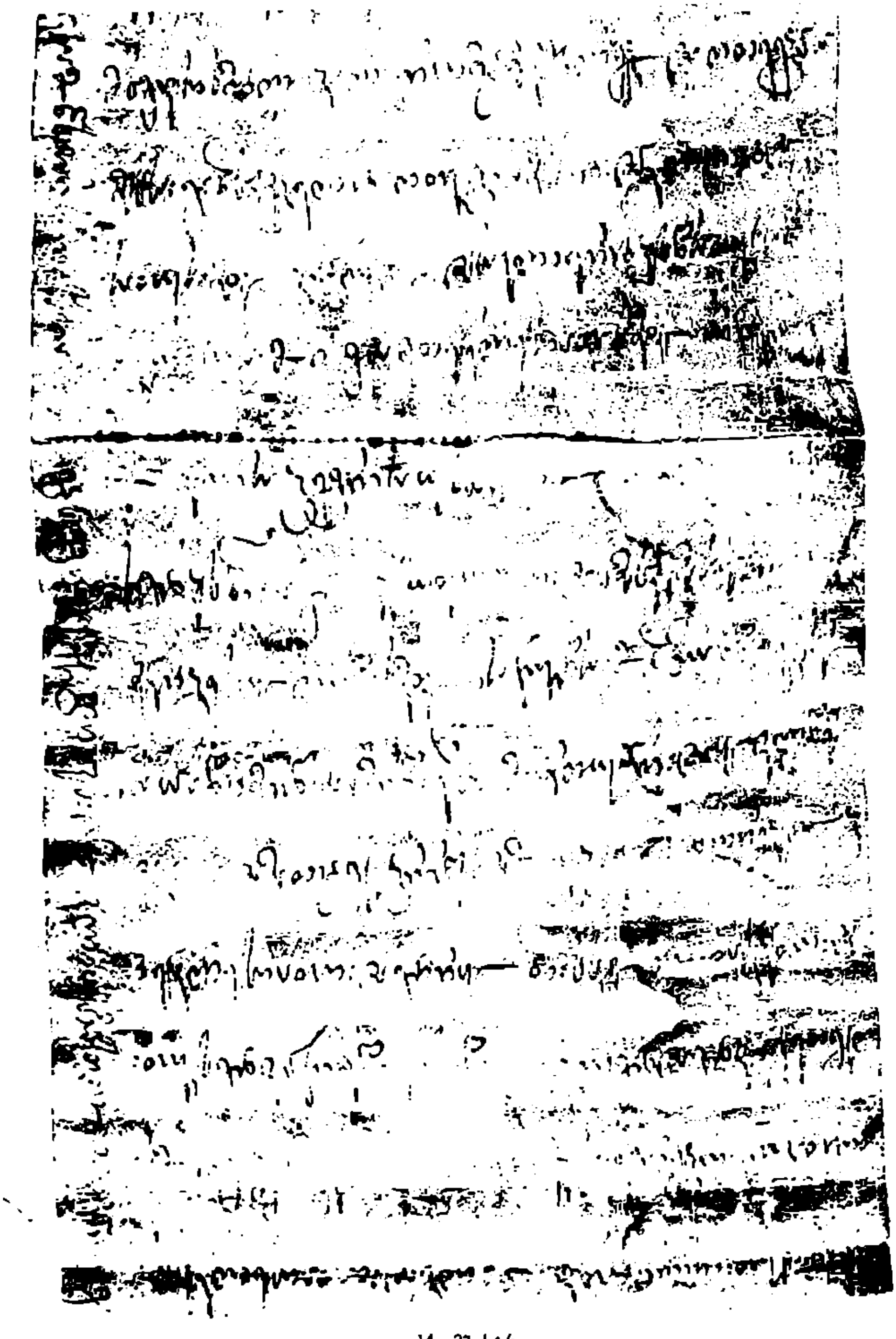

14—27 სტრ.

№ 18 [XII ს. ბოლო]. დაწერილი [საკათალიკოსო] სოფლების შესავლისა
(ხი, Ad—15ა)

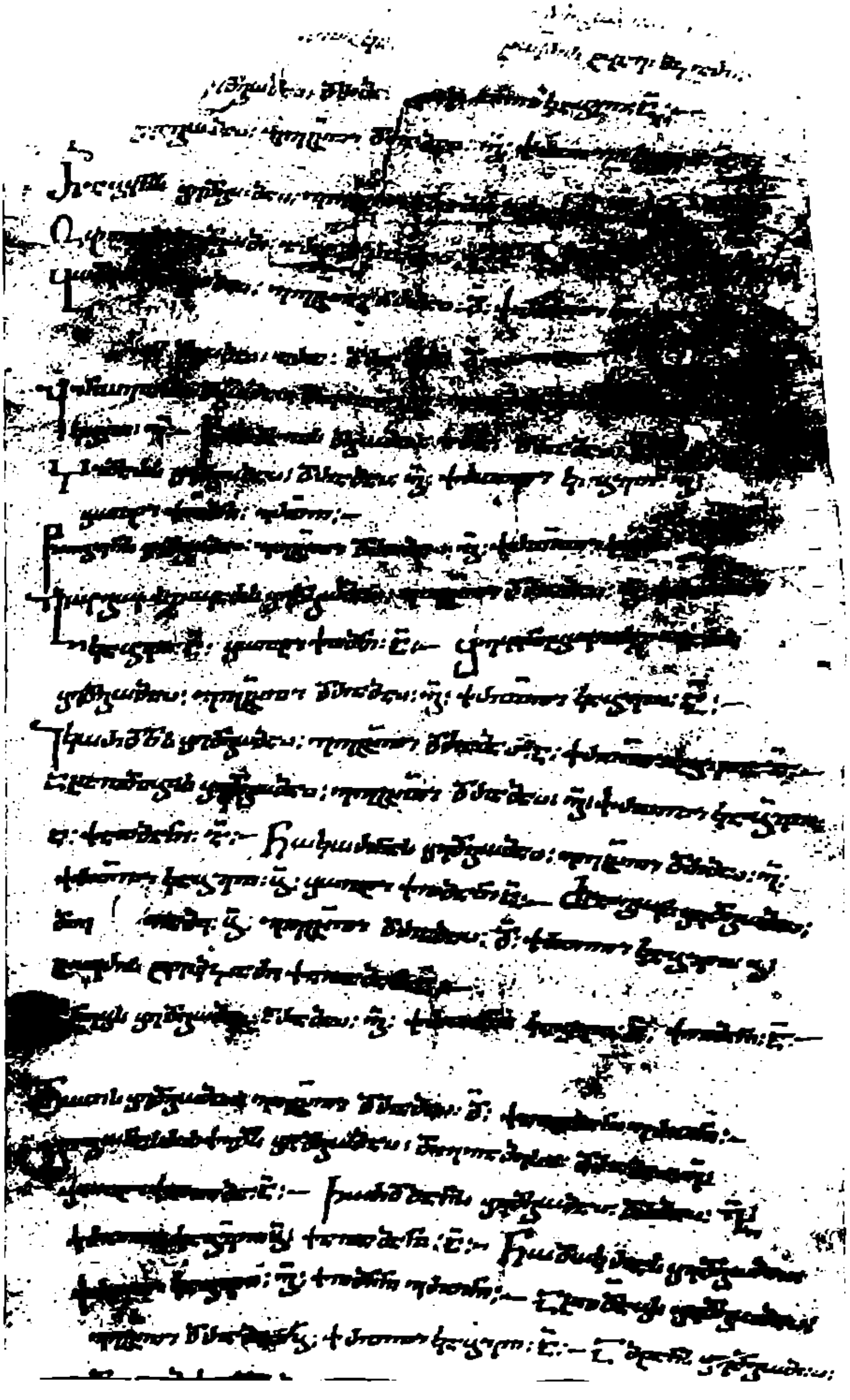

[illegible]

№ 14 1187. სიგელი თამარ მეფისა გელათისადმი (სცსა [illegible])

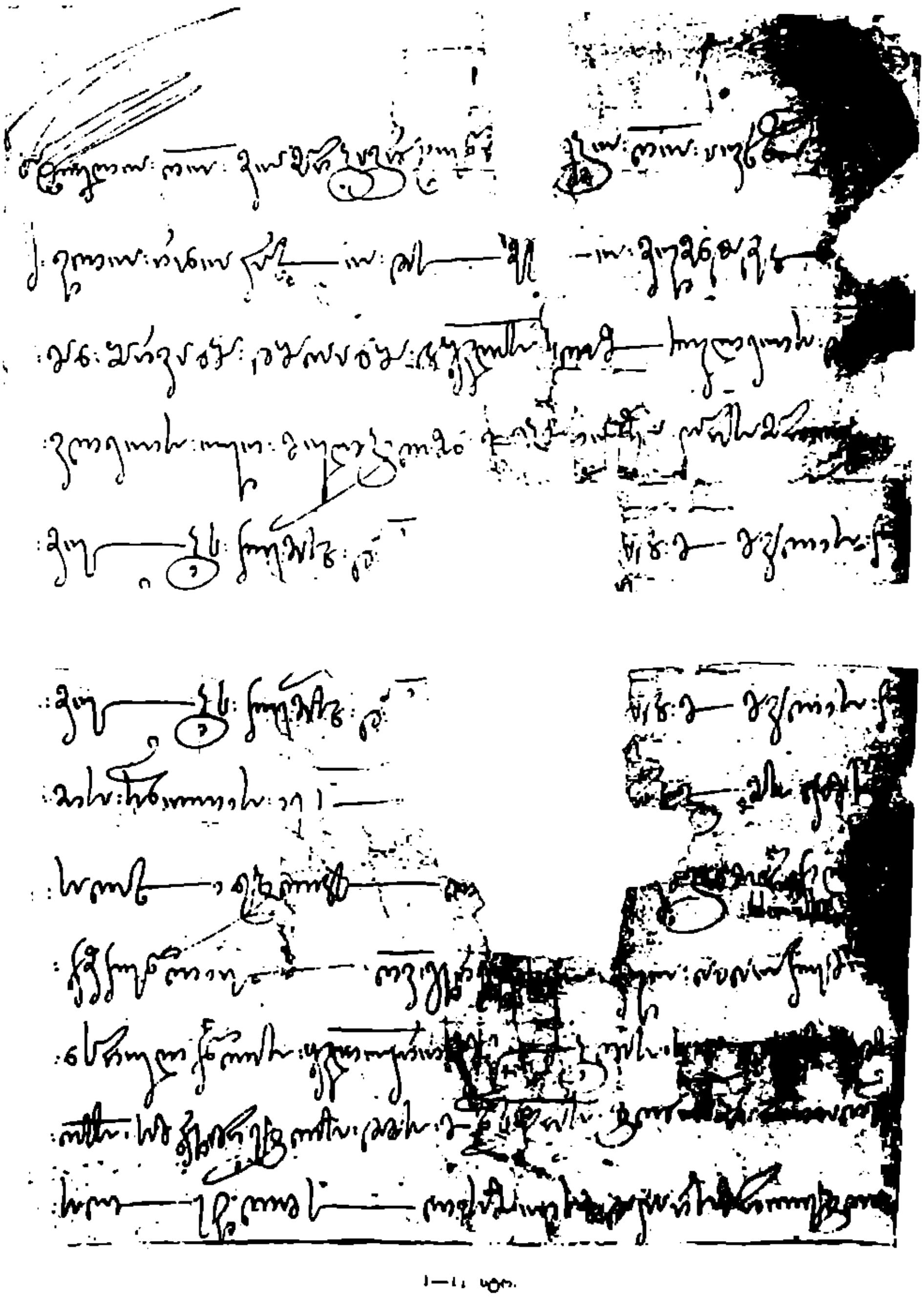

I—II ფურ.

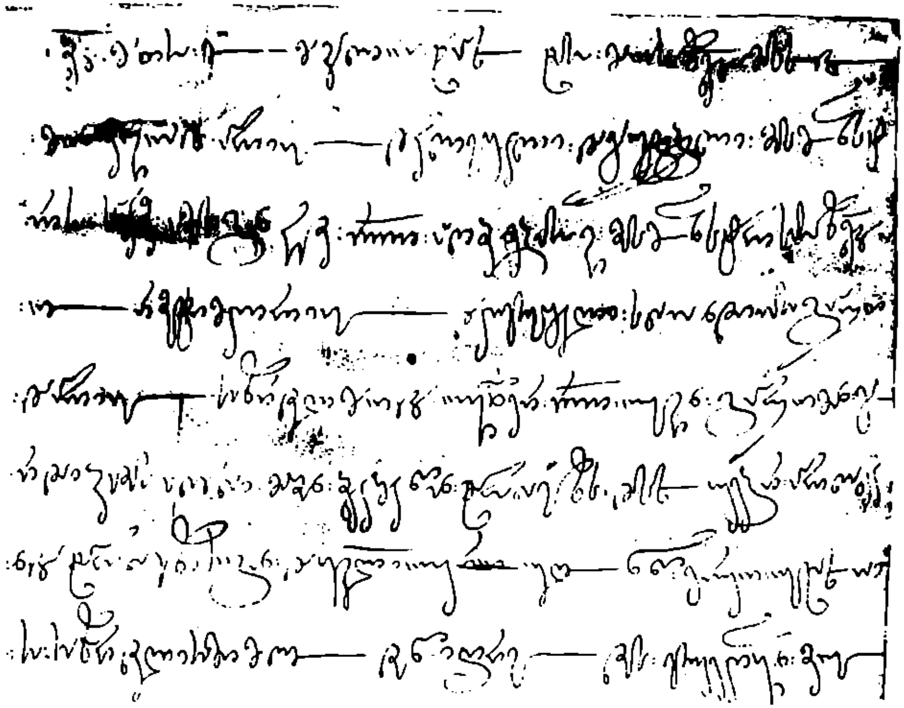

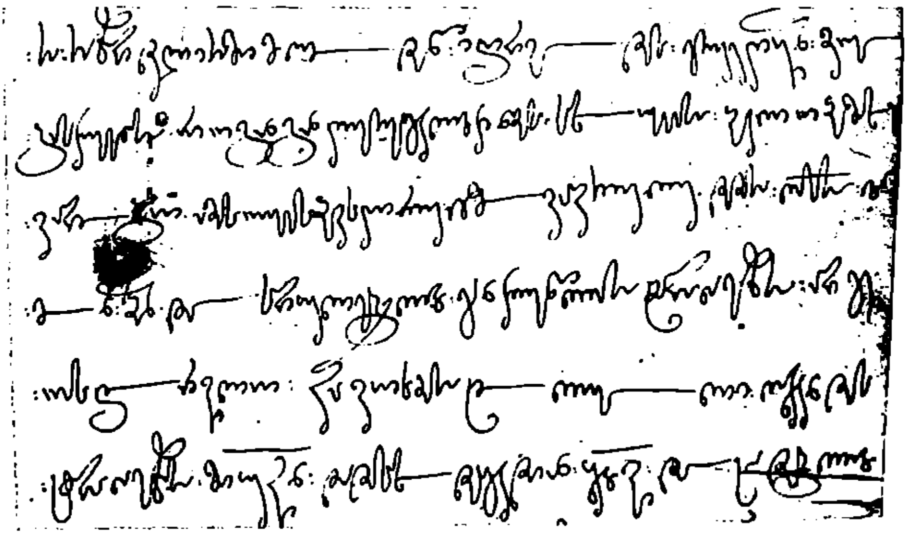

12—24 სტრ.

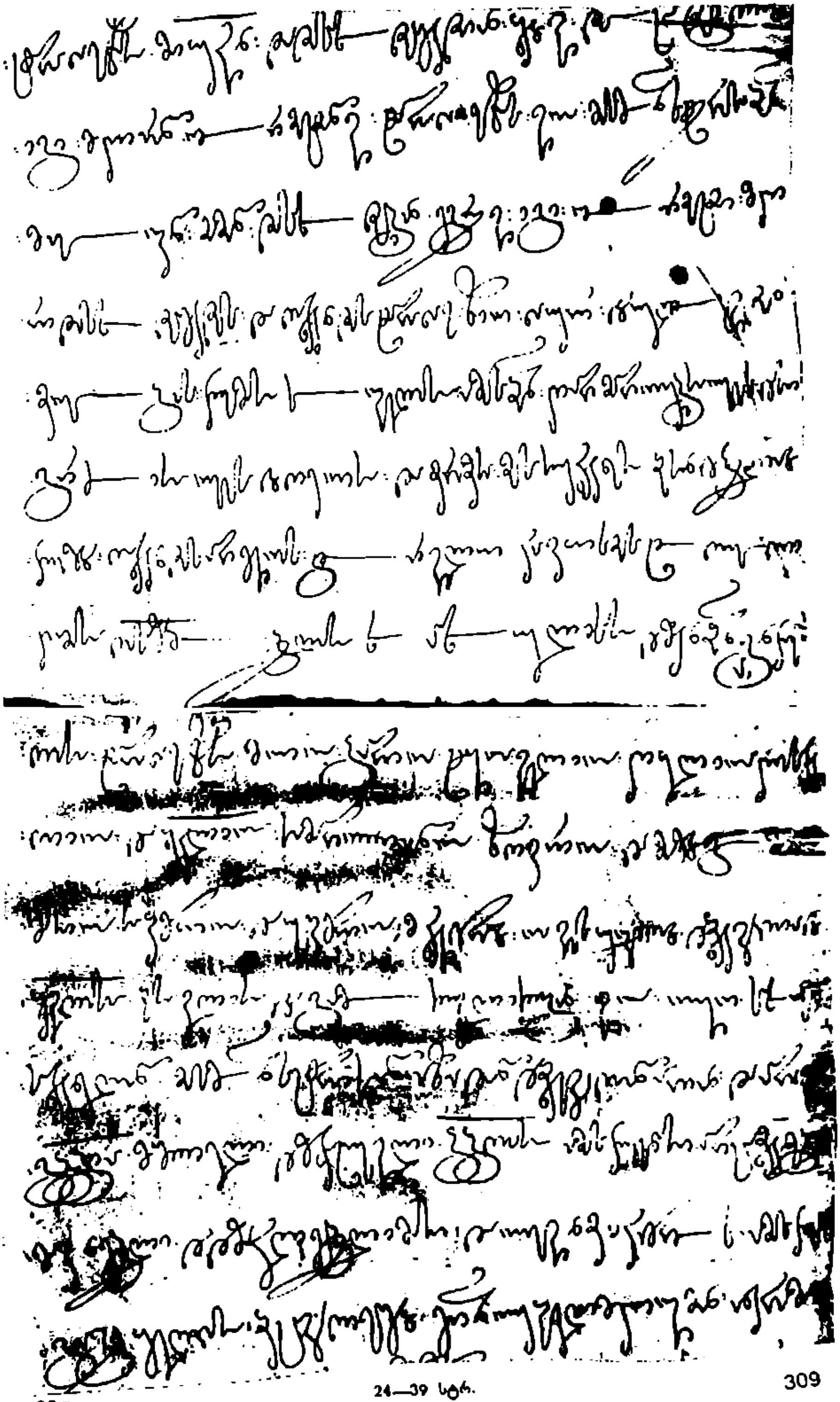

24—39 სტრ.

20a

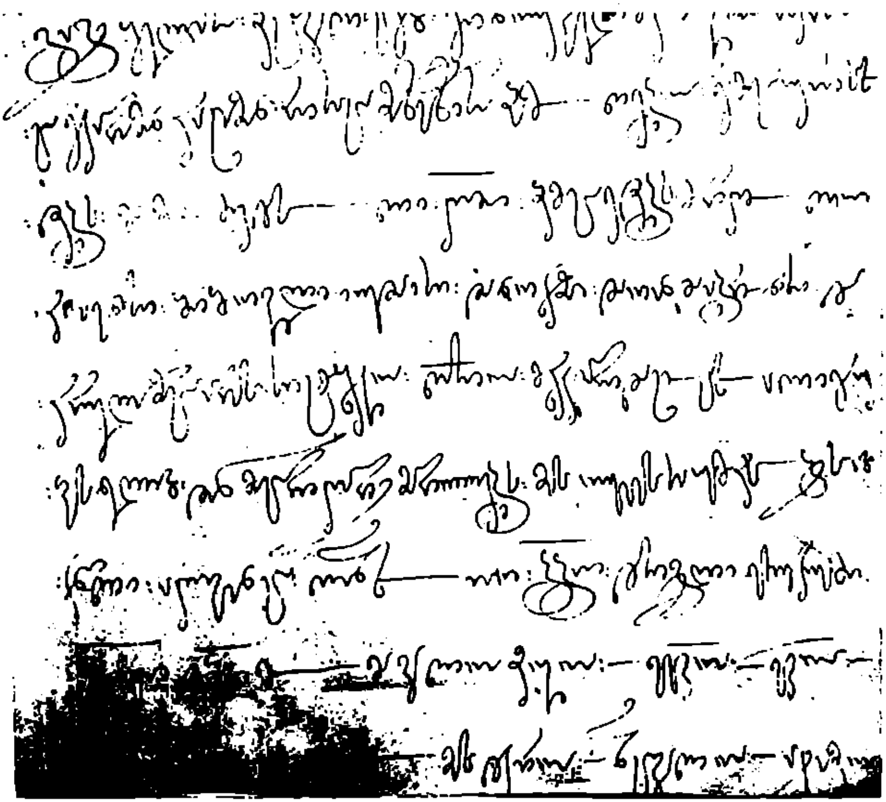

40—47 სტრ

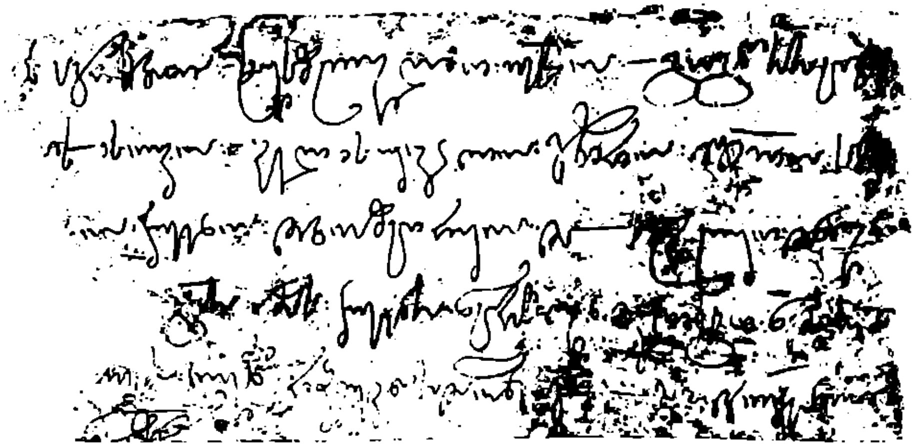

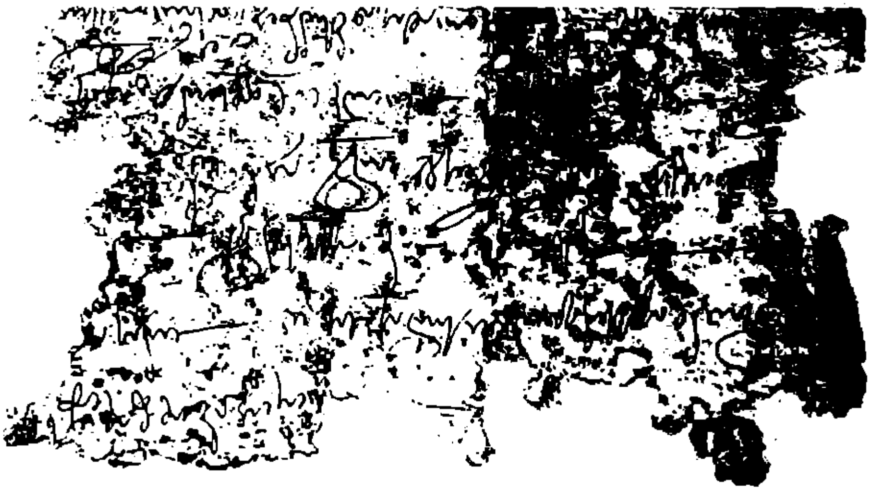

48—57 სტრ.

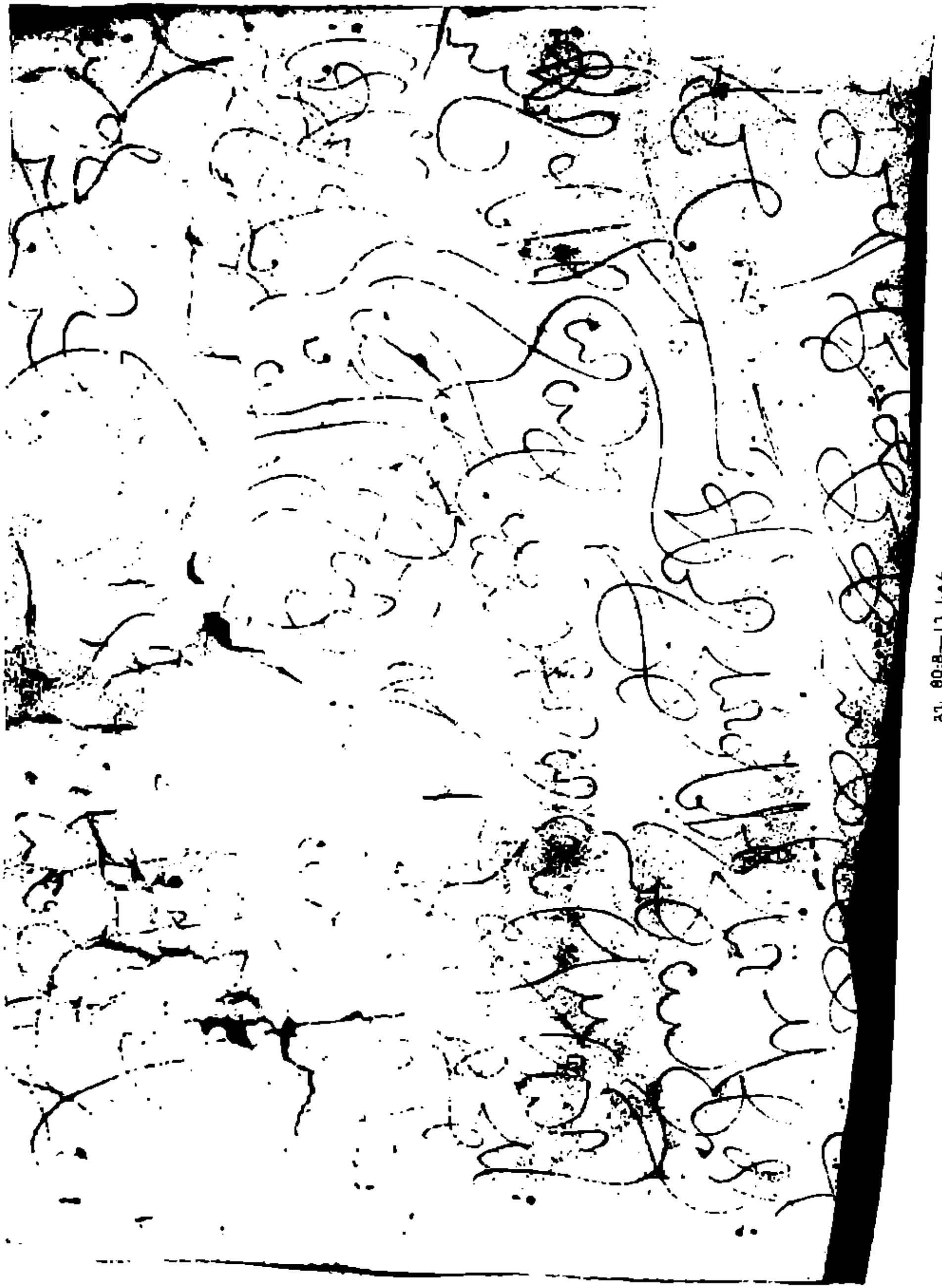

83. 60:8—13 სურ.

№ 16 [1189/1200]. დაწერილი მღვიმის კრებულისა ტოხაისძეებისადმი (ხი. Ad—3)

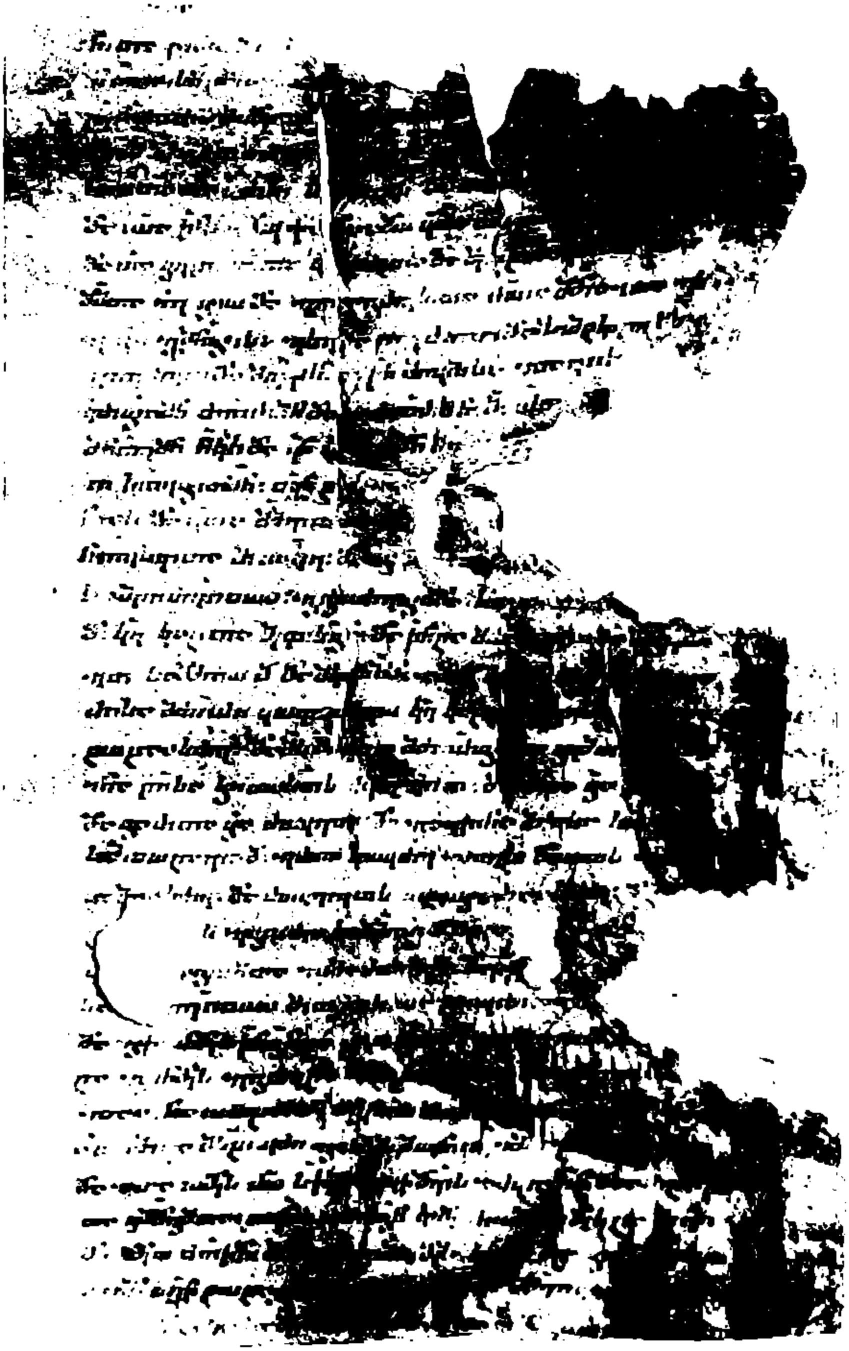

1—36 სტრ.

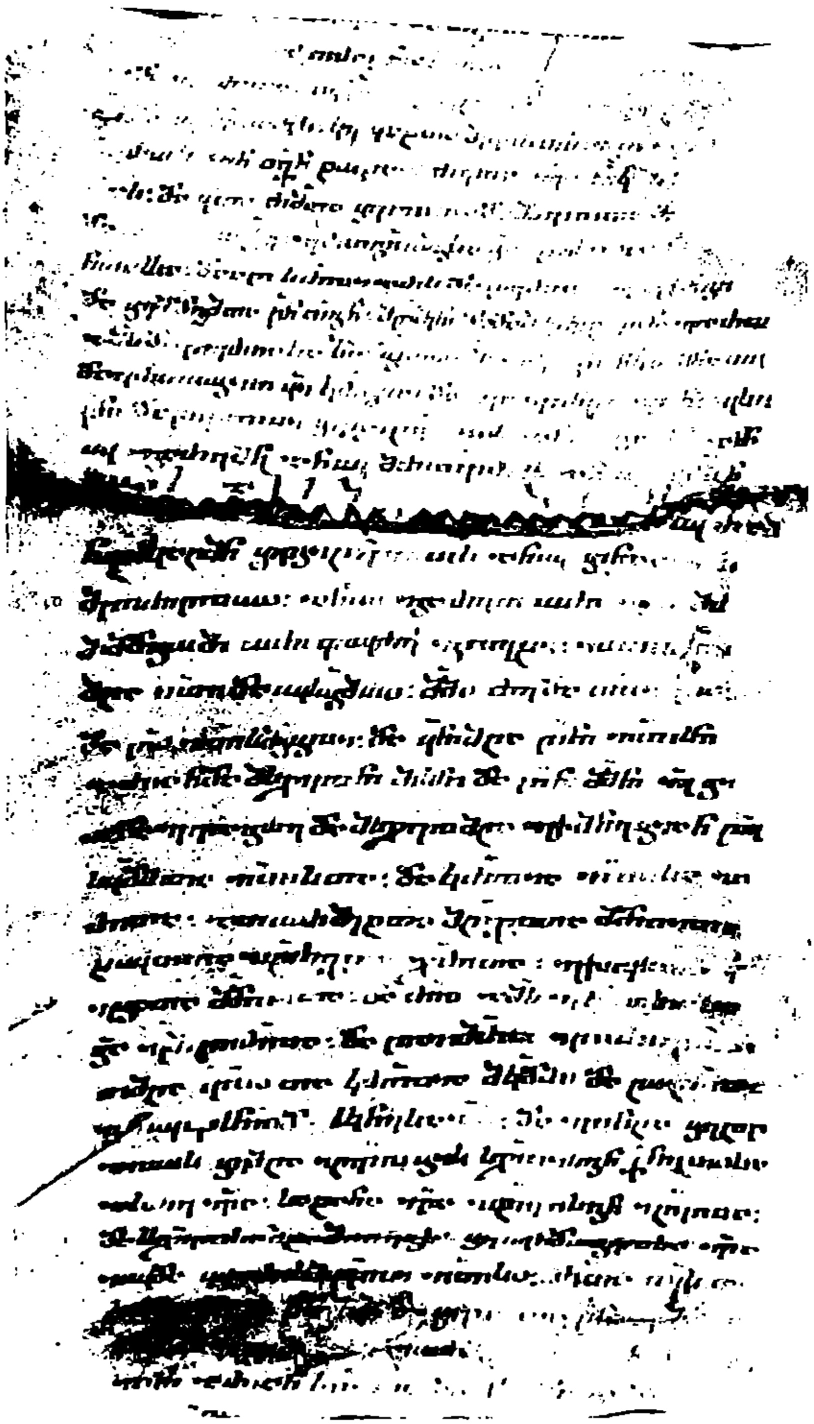

36—69 სტრ.

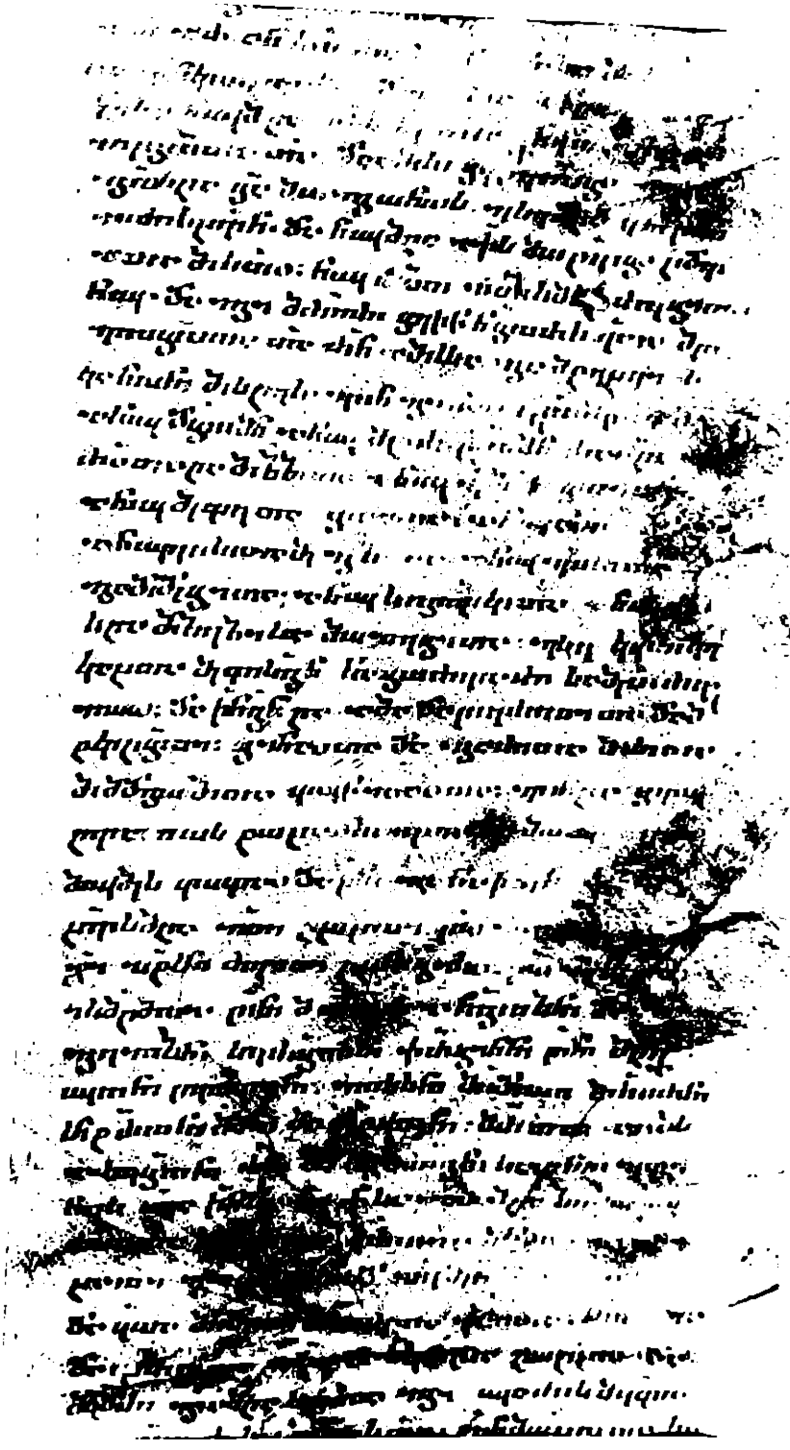

69—10ა სტრ.

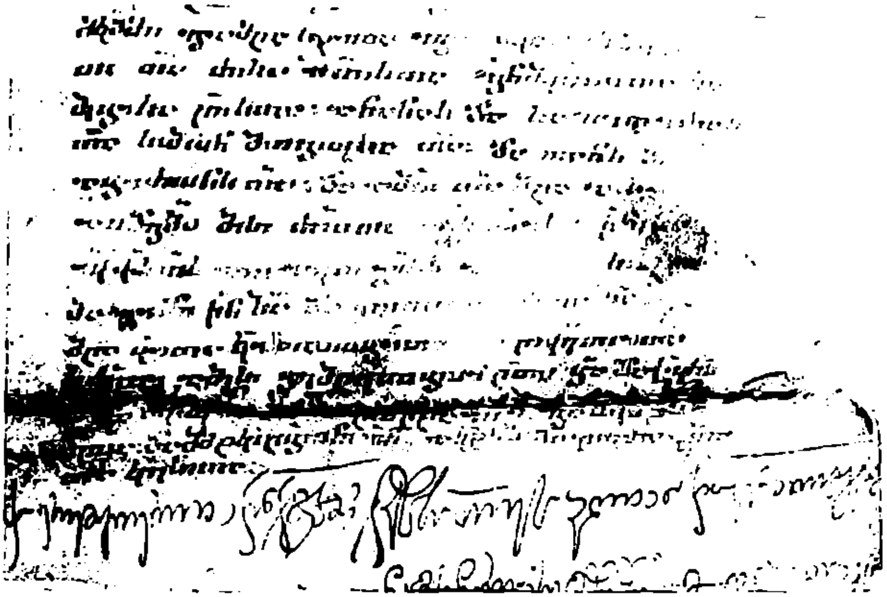

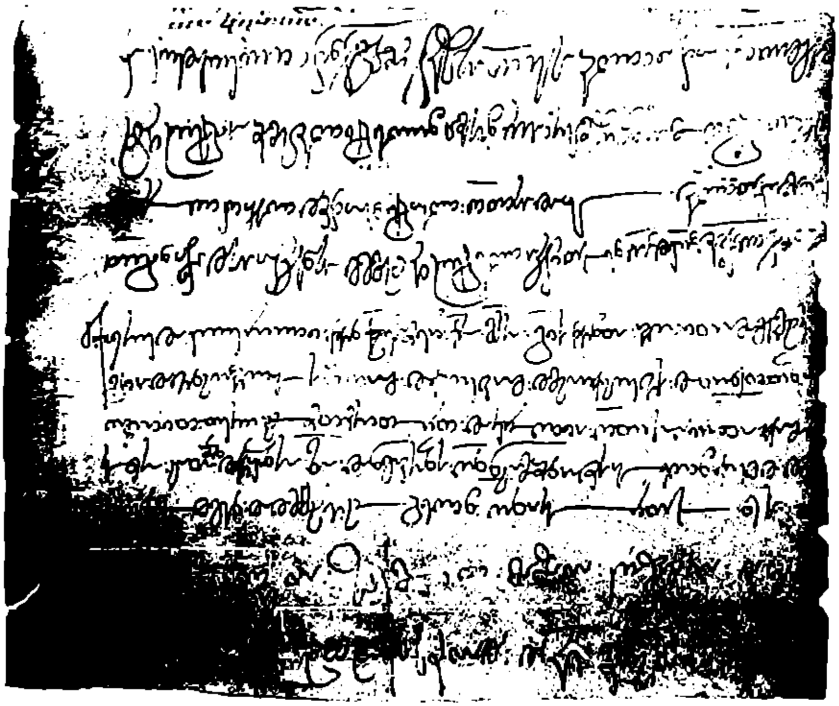

103—126 სტრ.

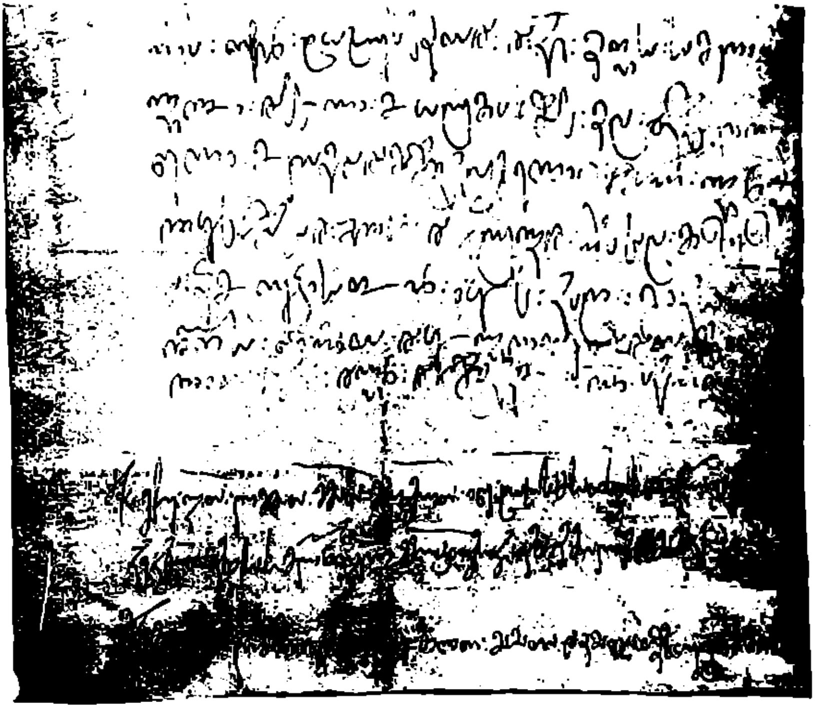

126—135 სურ

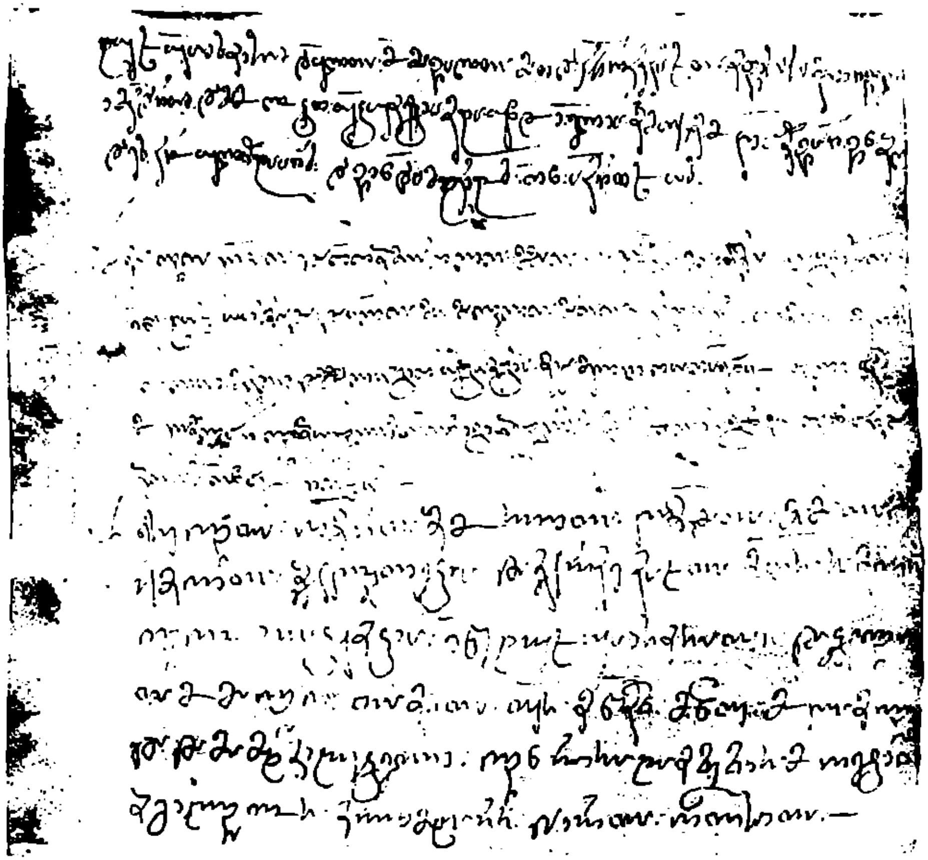

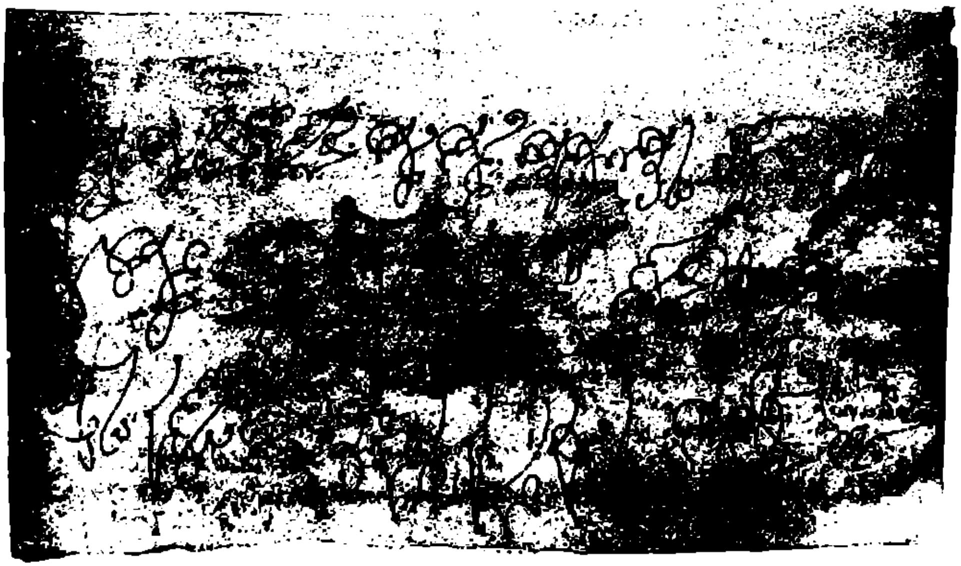

136—152 სტრ.   153—154 სტრ. (მიწერილია კიდეზე)

№ 16 [1200 წ. ახლო]. დაწერილი მღვიმის კრებულისა ზოსიმესადმი (ხი, Ad—4)

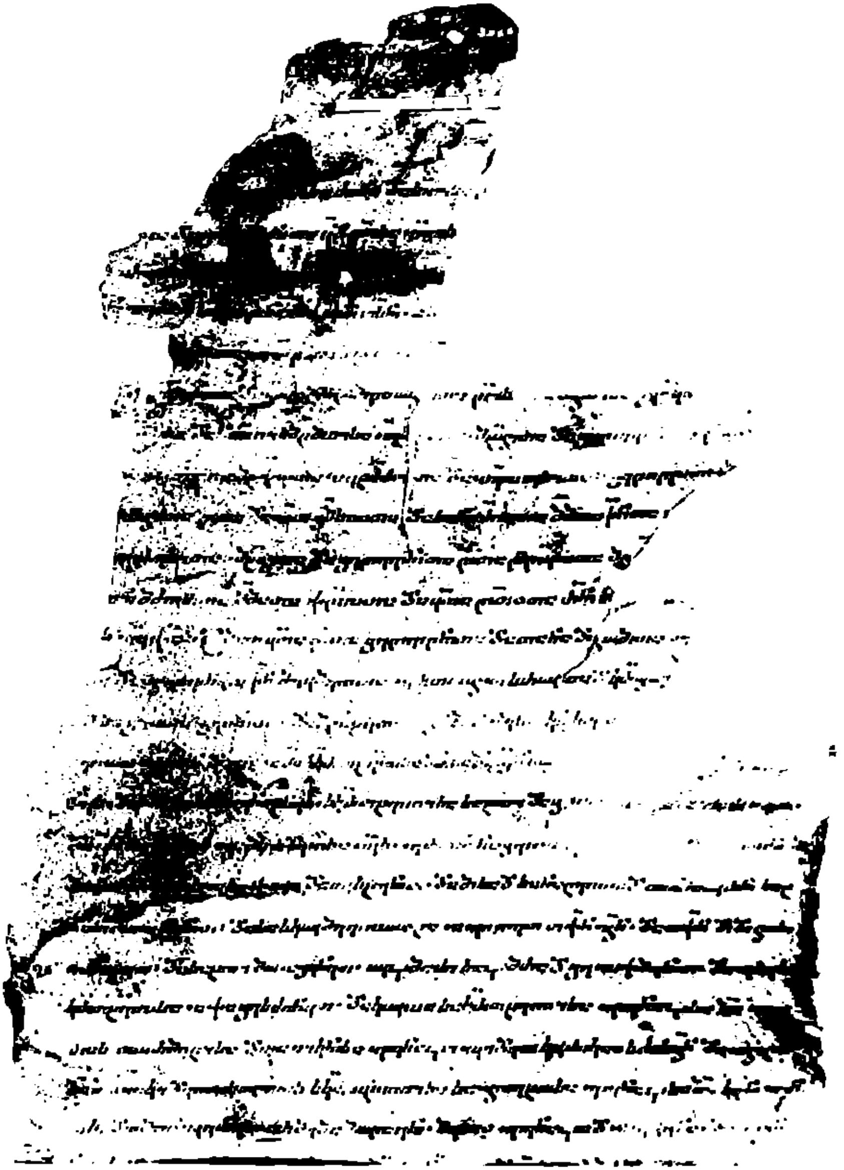

1—24 სტრ

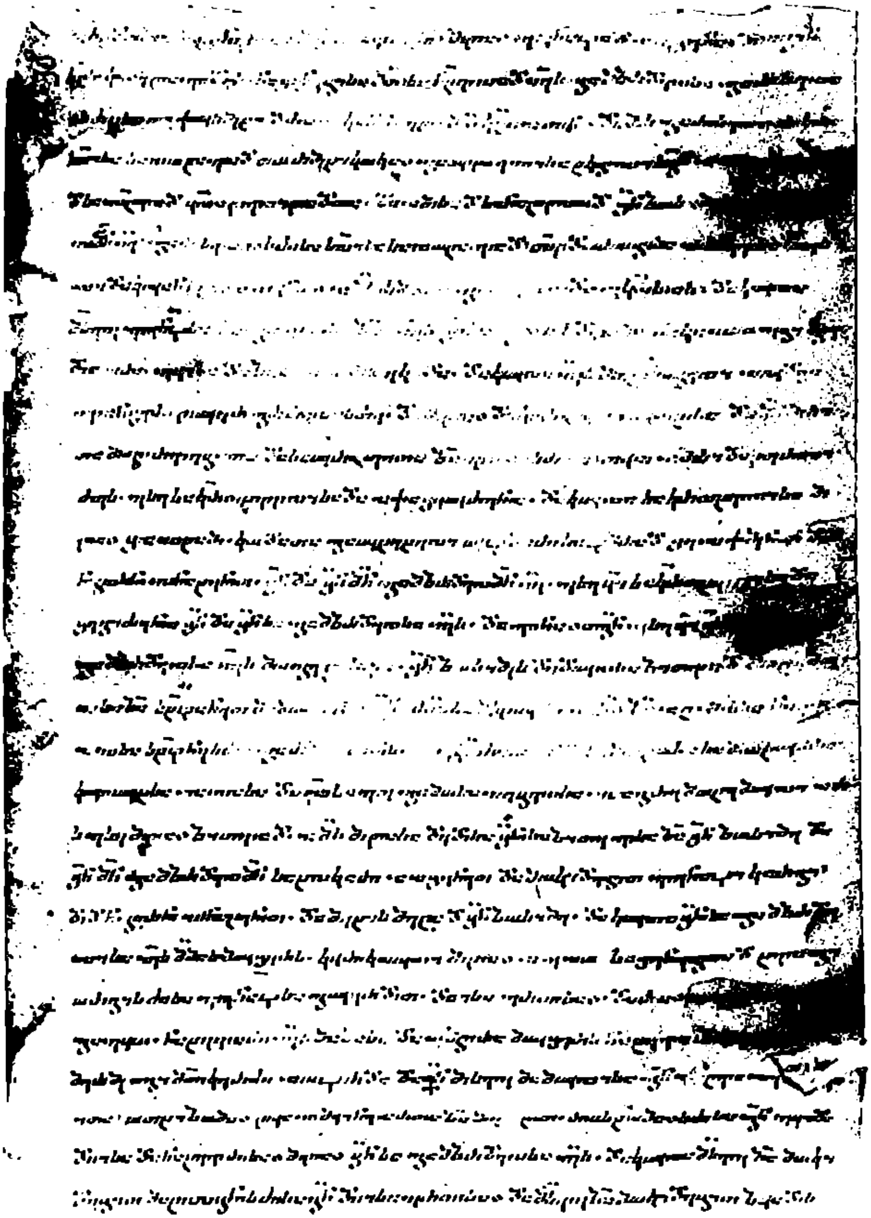

24—52 სტრ.

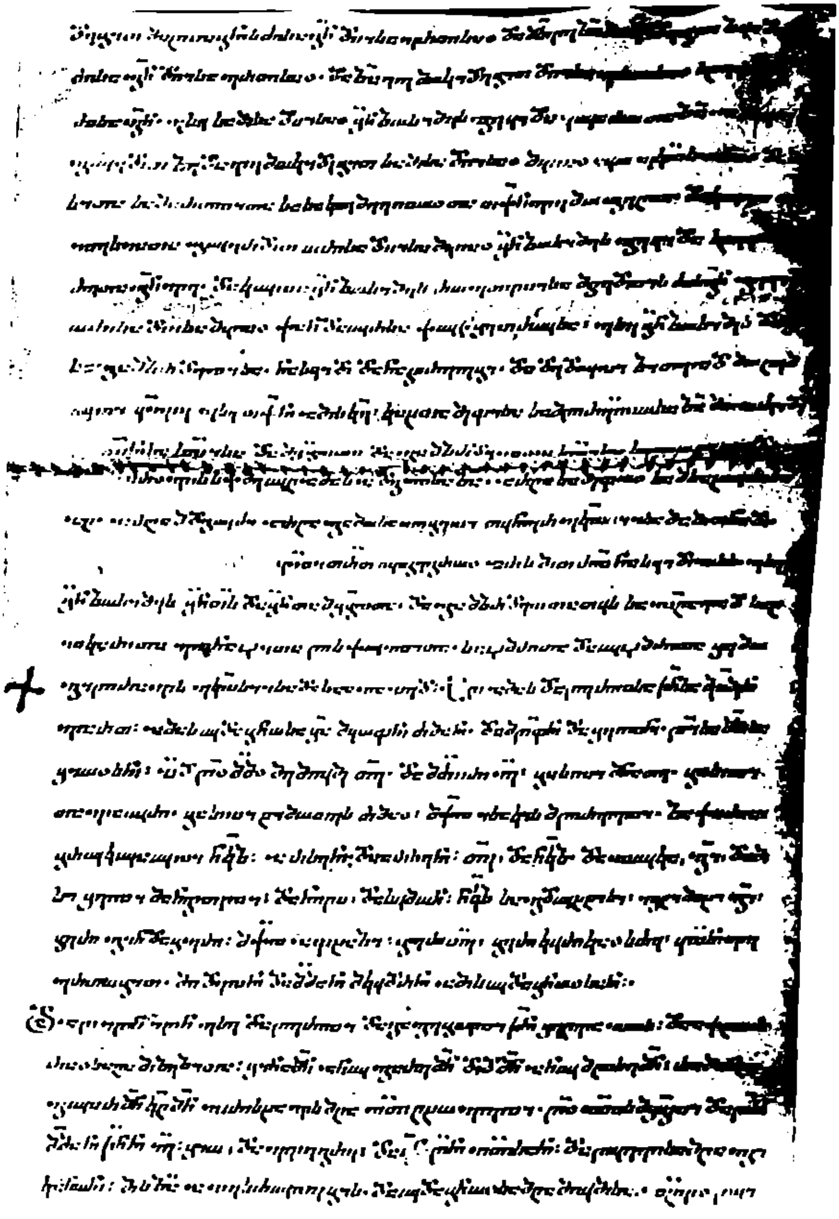

52—80 სტრ.

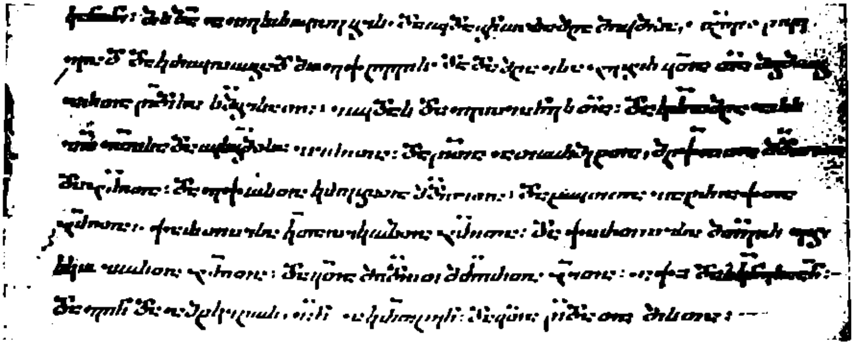

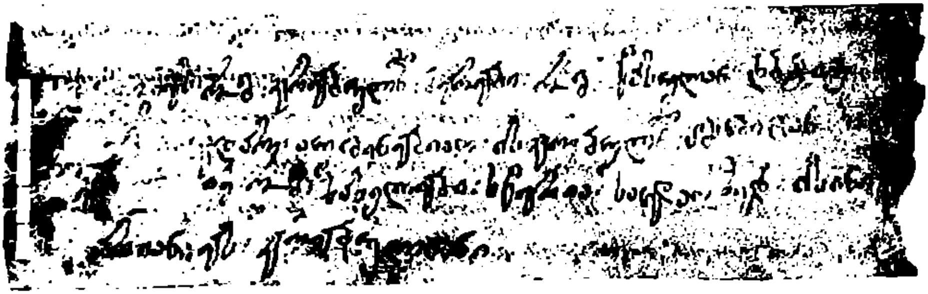

80—91 სურ.

№ 17 [1200 წ. ახლო]. დაწერილი კეირიკე და ბასილი კარაისძეებისა გიორგი მეშერისძისადმი (ხი, Ad„4ა)

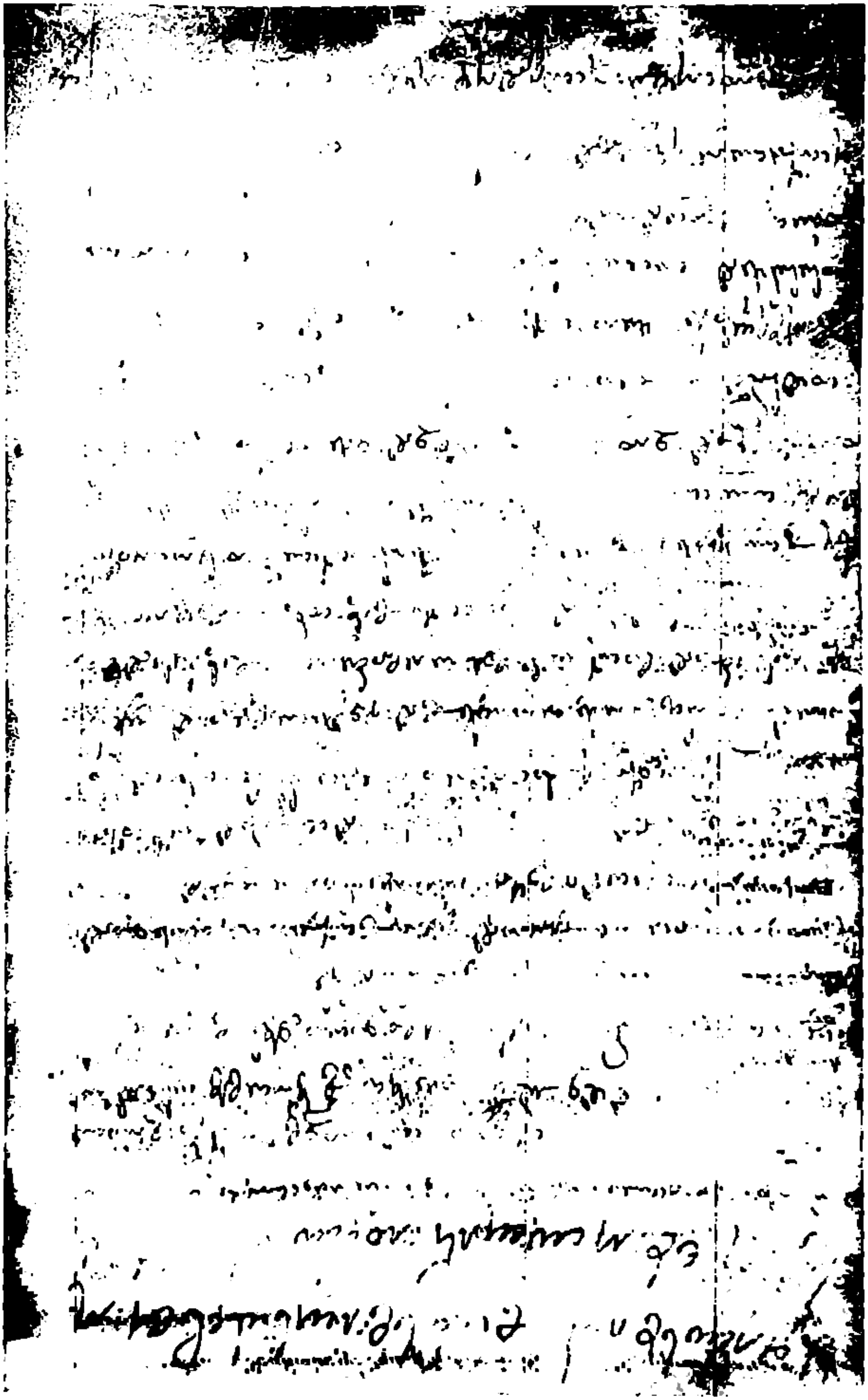

№ 18 [XIII ს. შუა წლები], დაწერილი კავთულა და თევდორე ბურჯულთა დემეტრე ტოხუაისძისადმი (ხი, Ad—4ბ)

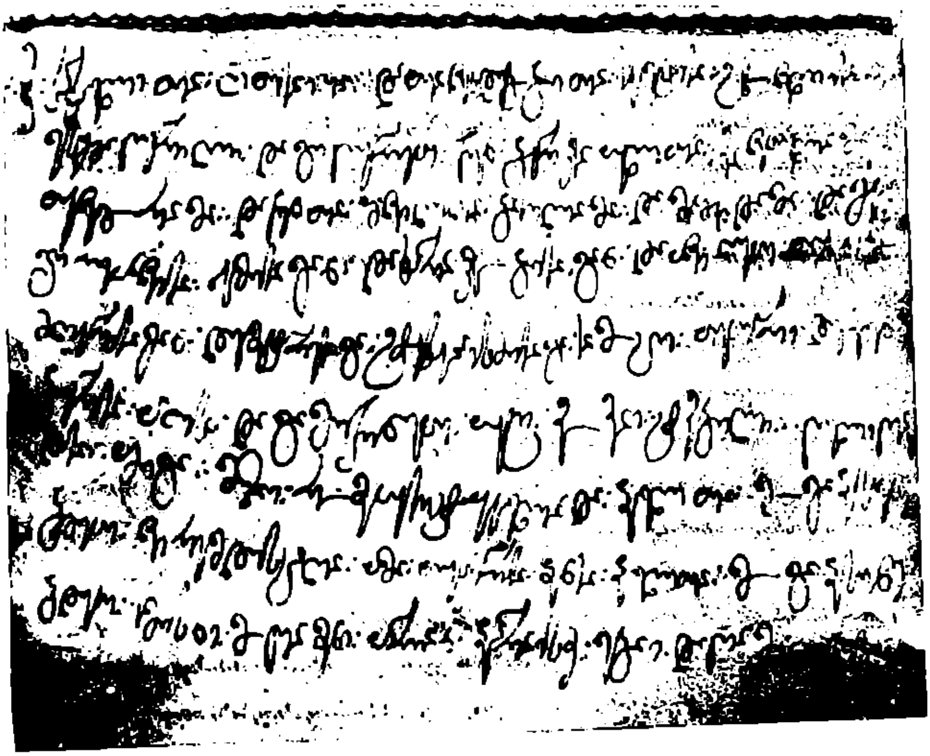

1—10 სტრ.

№ 10 [1189 წ.]. დაწერილი ჭიაბერისა მღვიმისადმი (ხი. Ad—2)

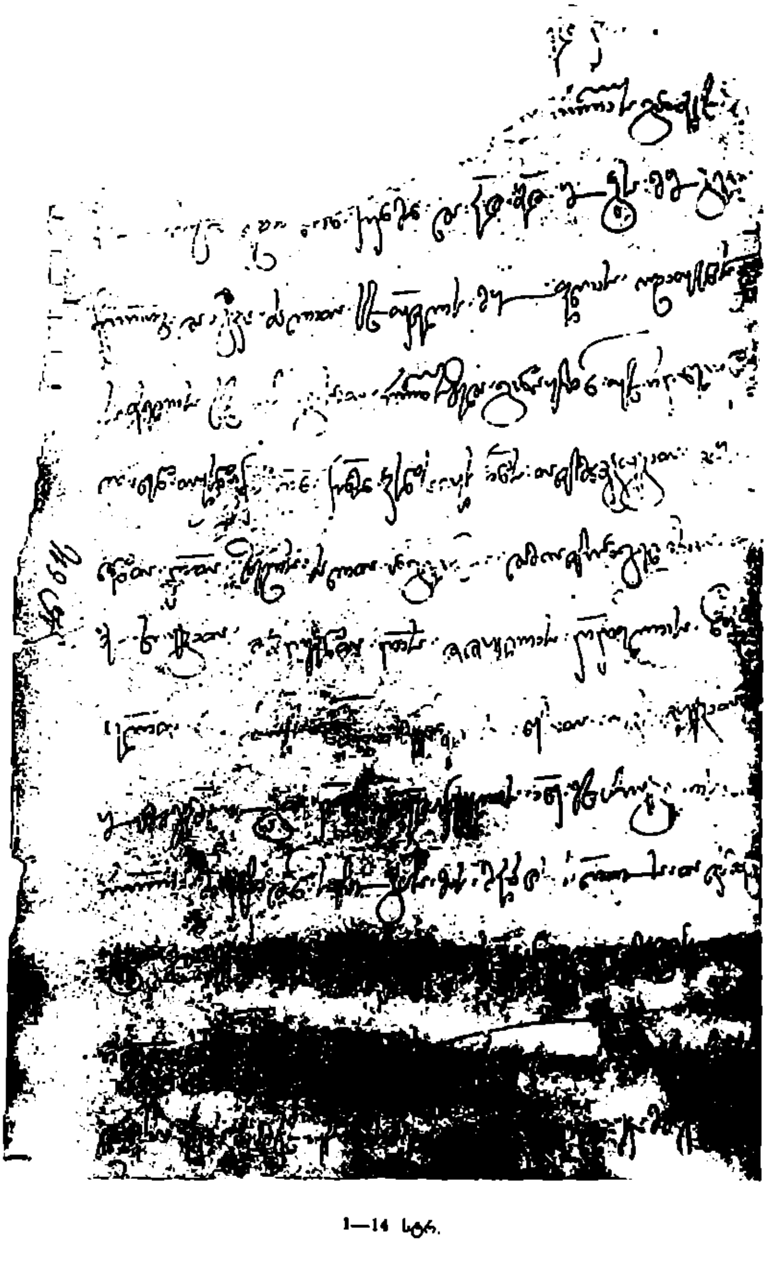

1—14 სტრ.

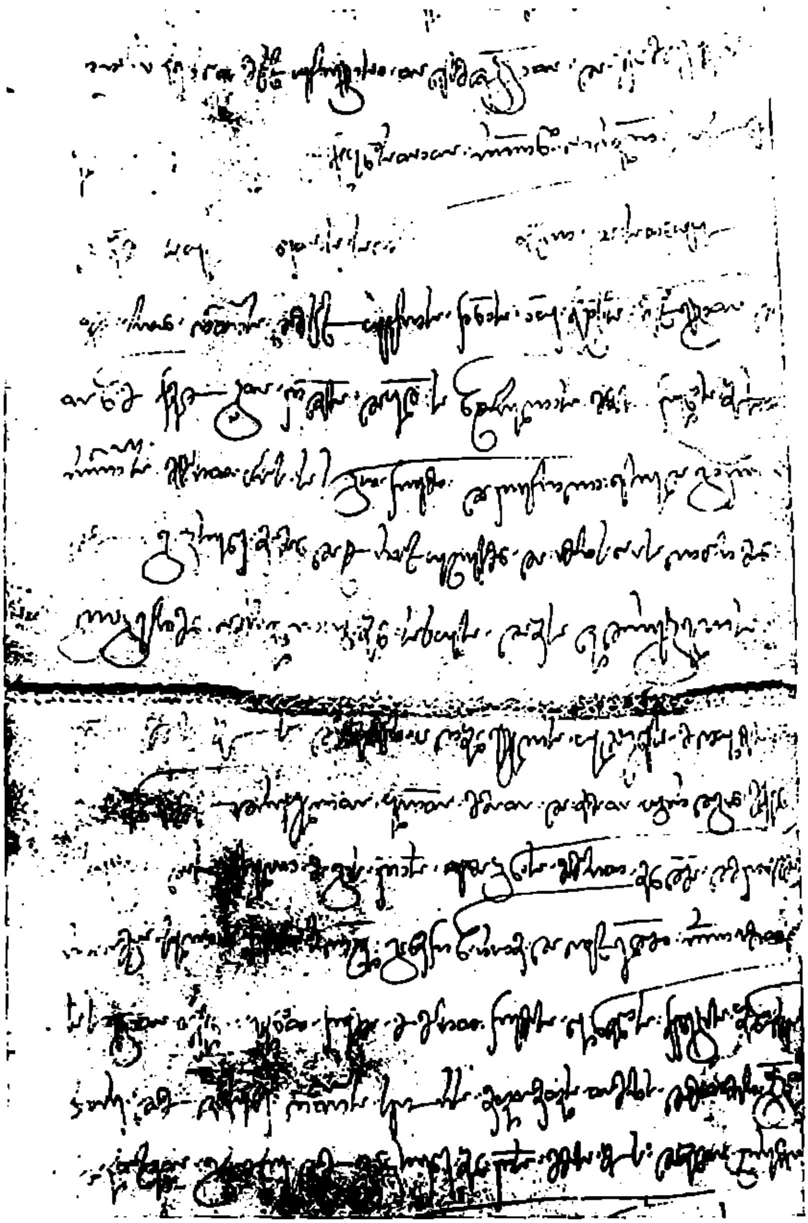

14—28 სურ.

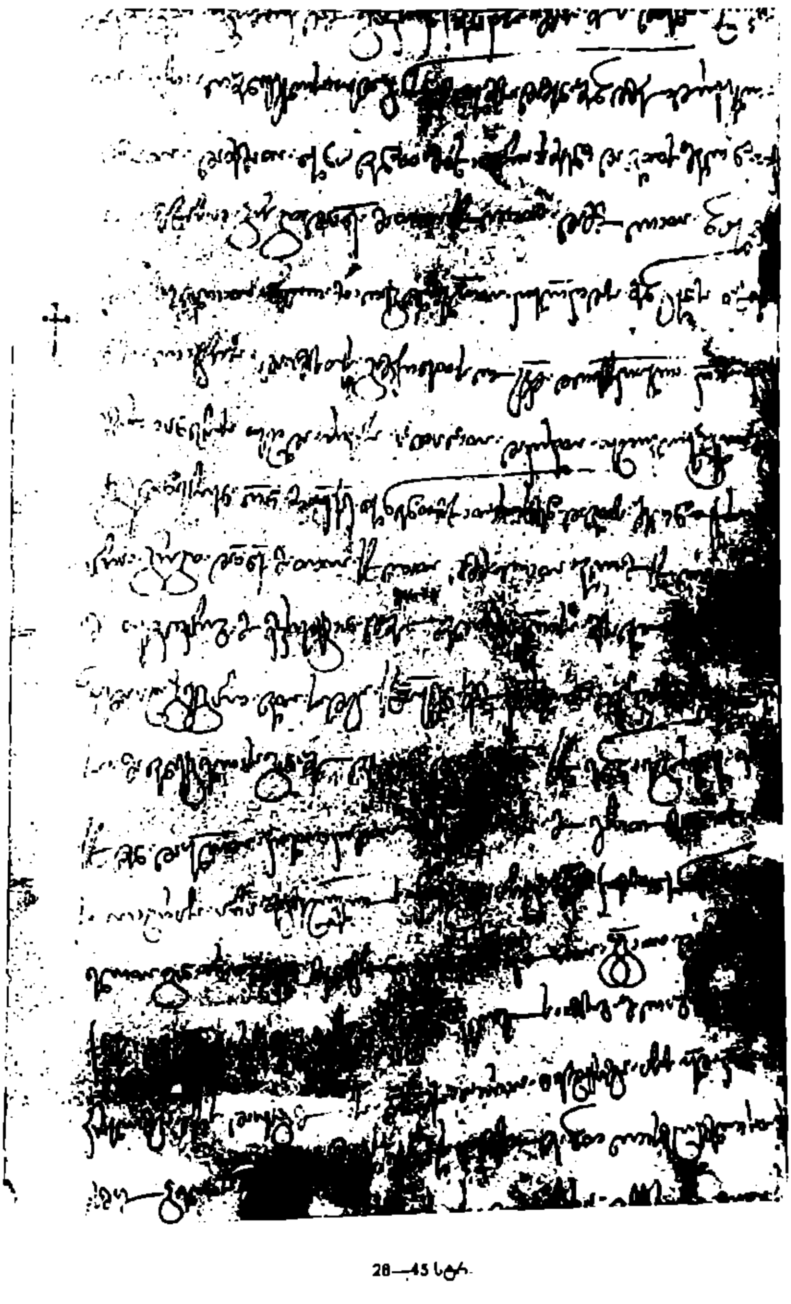

28—45 სტრ.

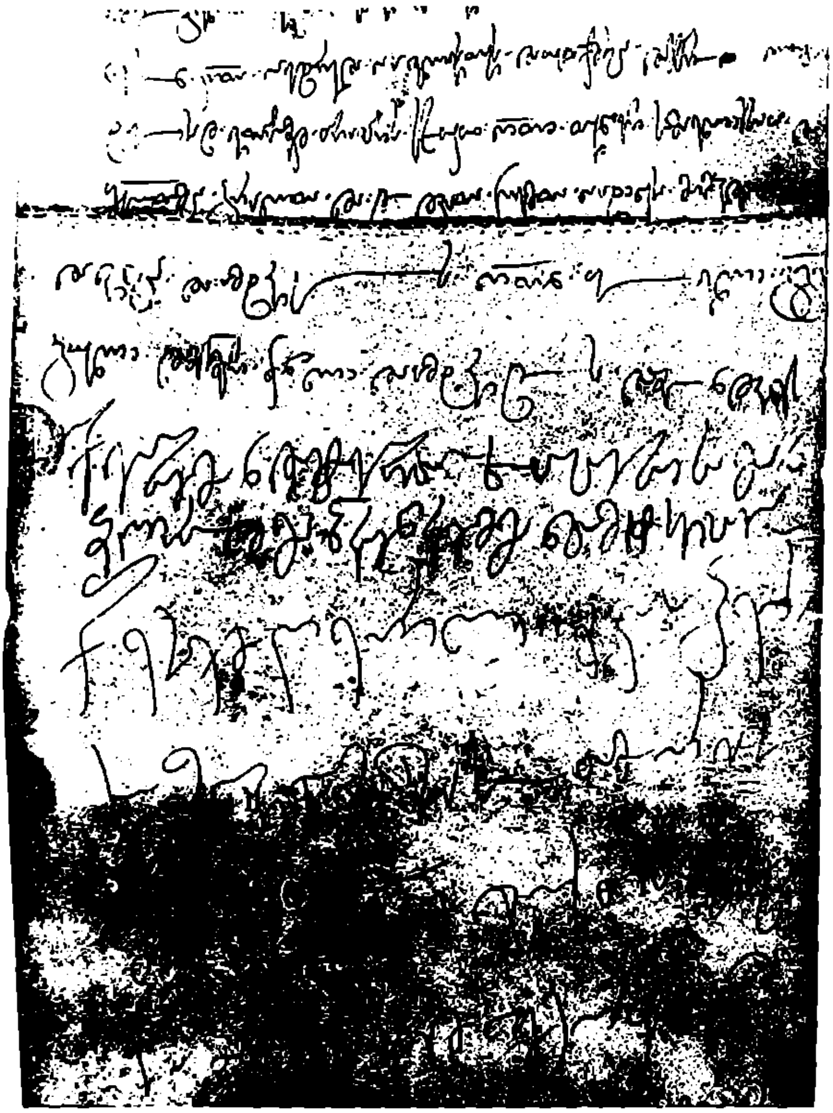

16—56, სდ

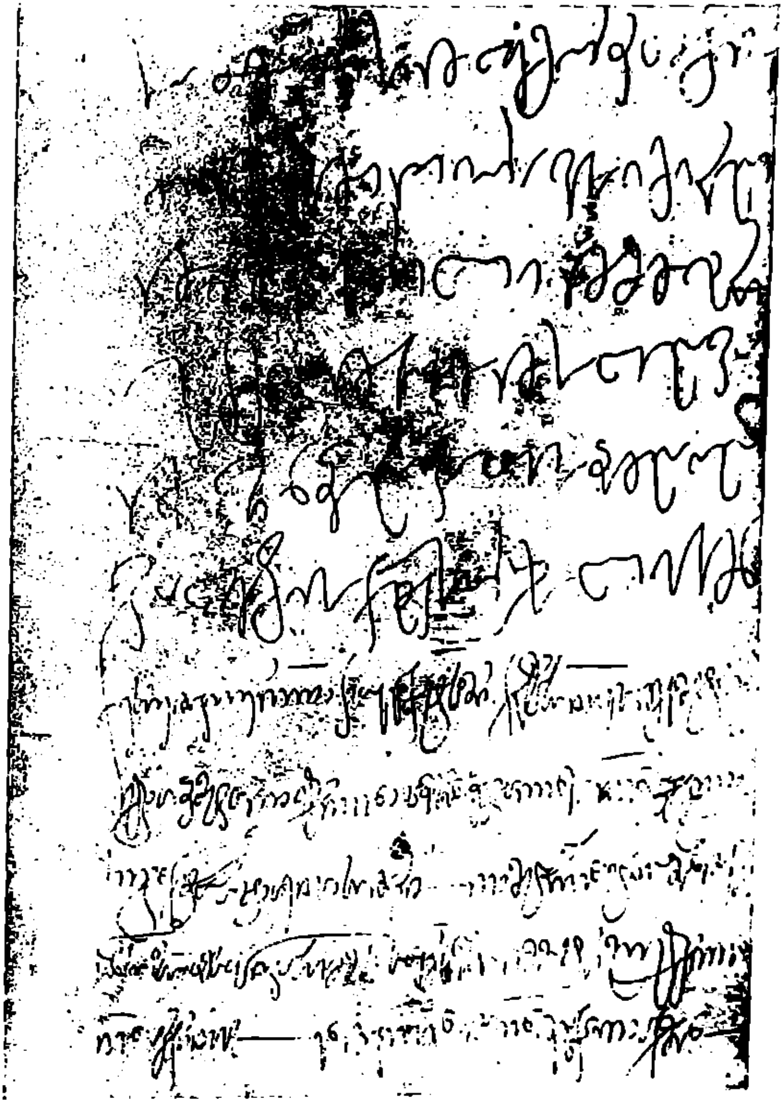

56—66 სტრ.

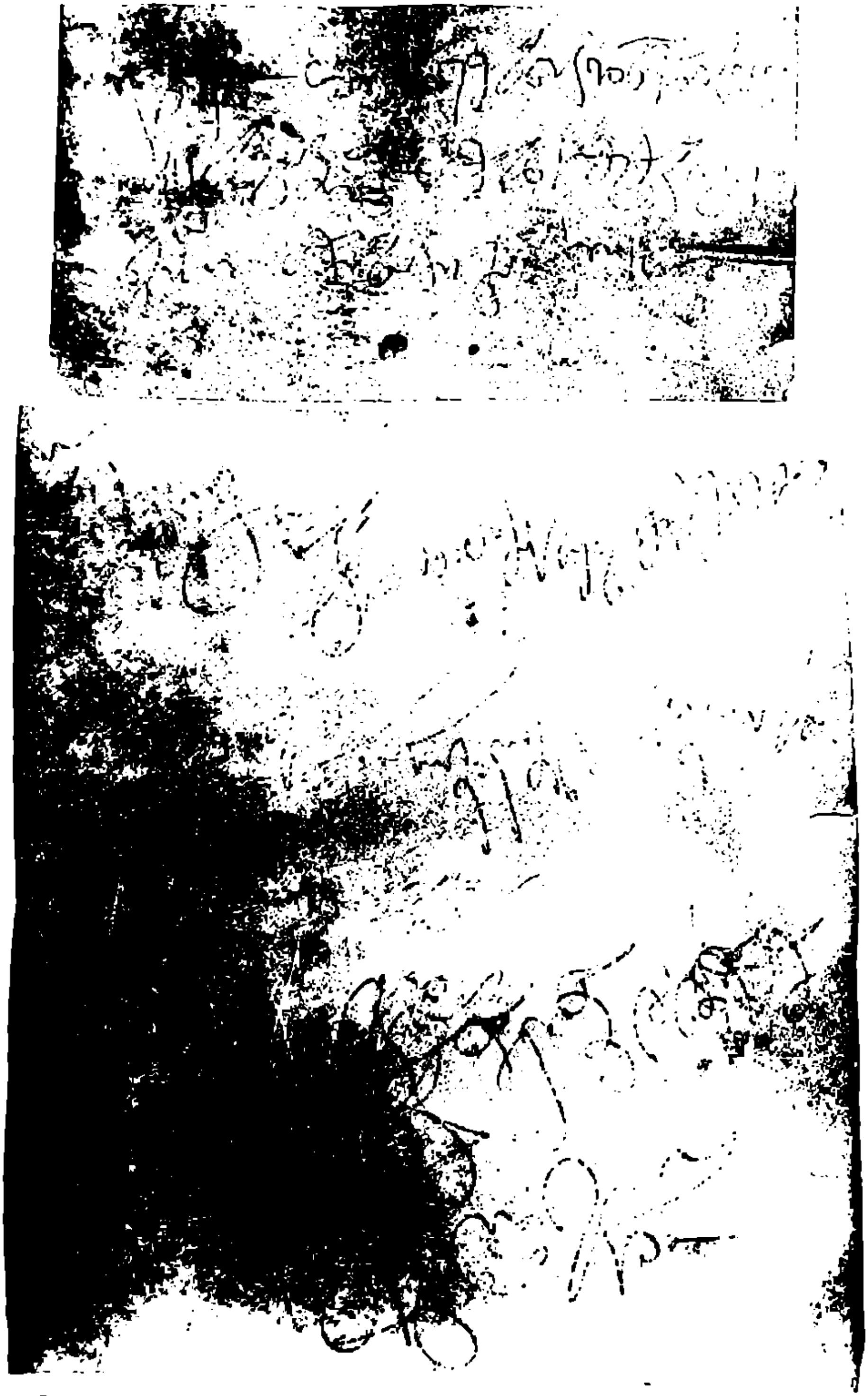

67—74 სურ

№ 20 1195/1196. სიგელი თამარ მეფისა მღვიმისადმი (ხი, ისტ. დოკ. ფოტოთეკა 50)

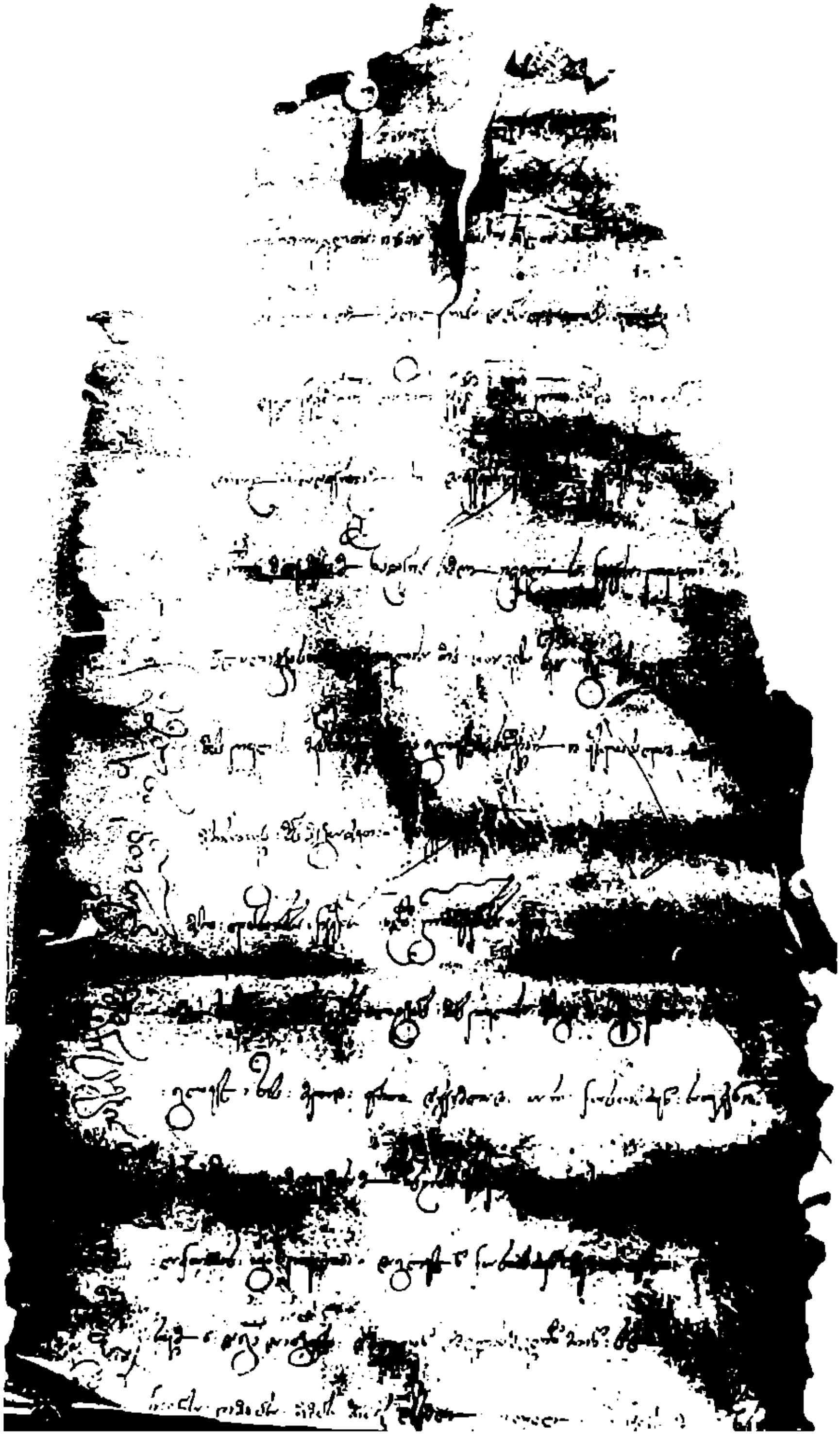

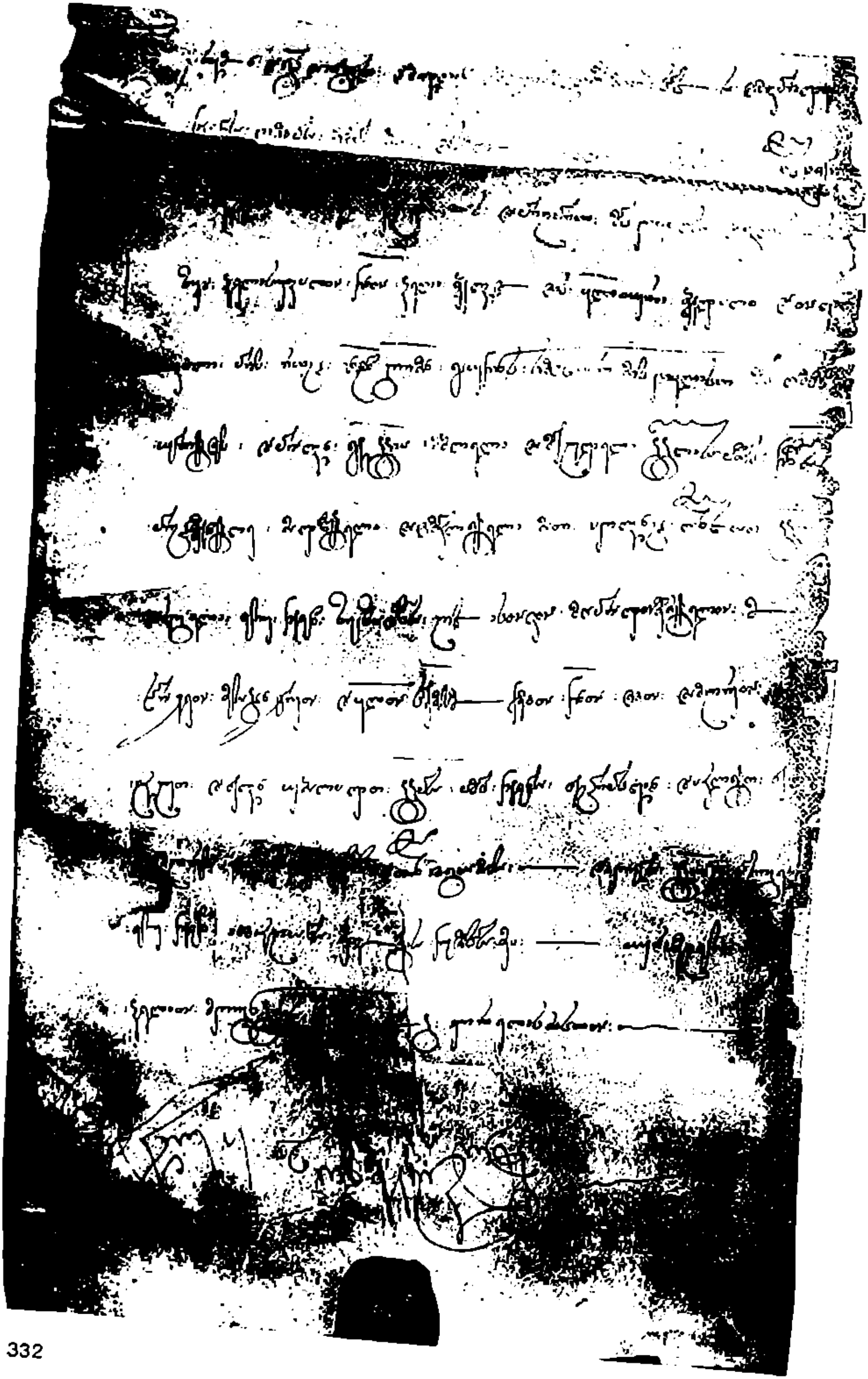

15—28 სურ.

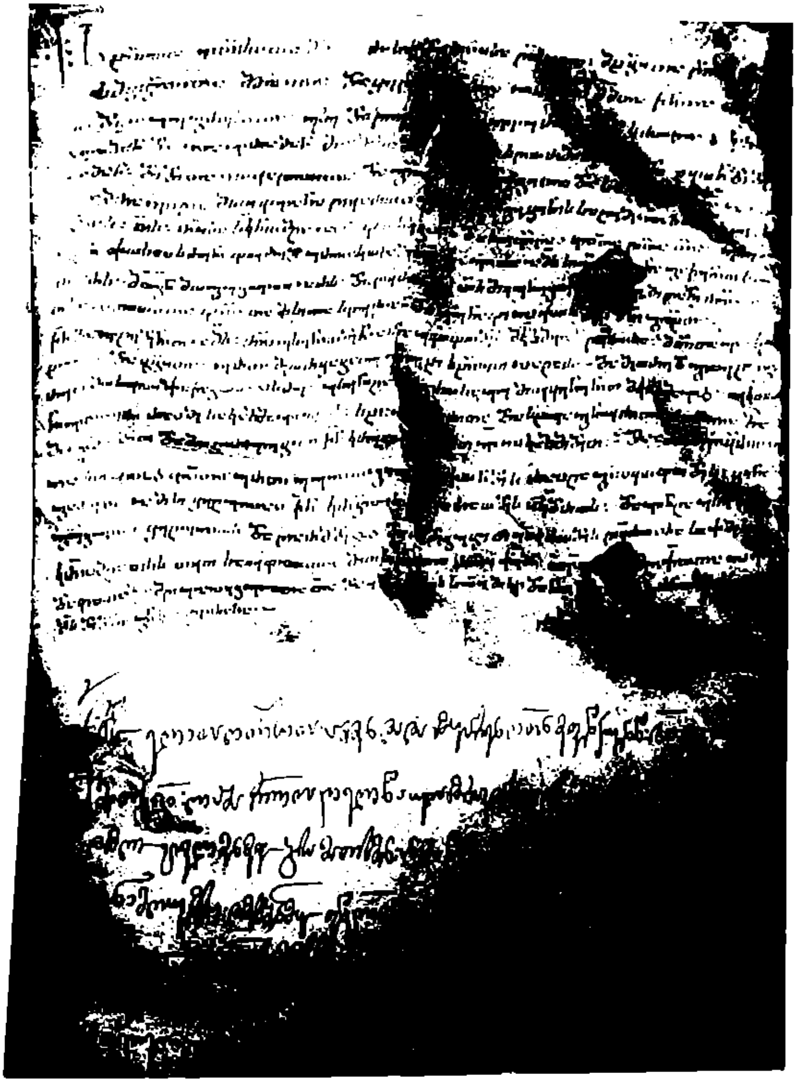

ვი—56 სურ.

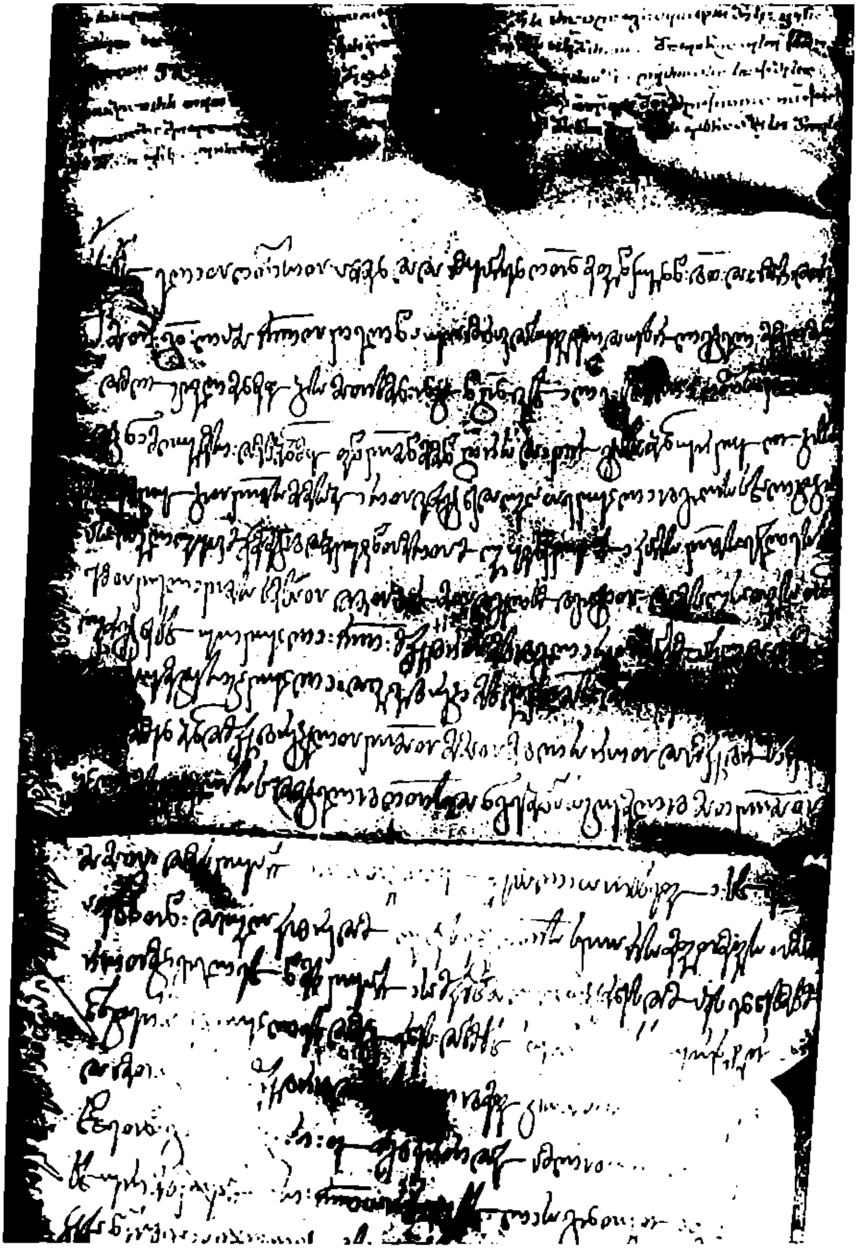

45—68 სტრ.

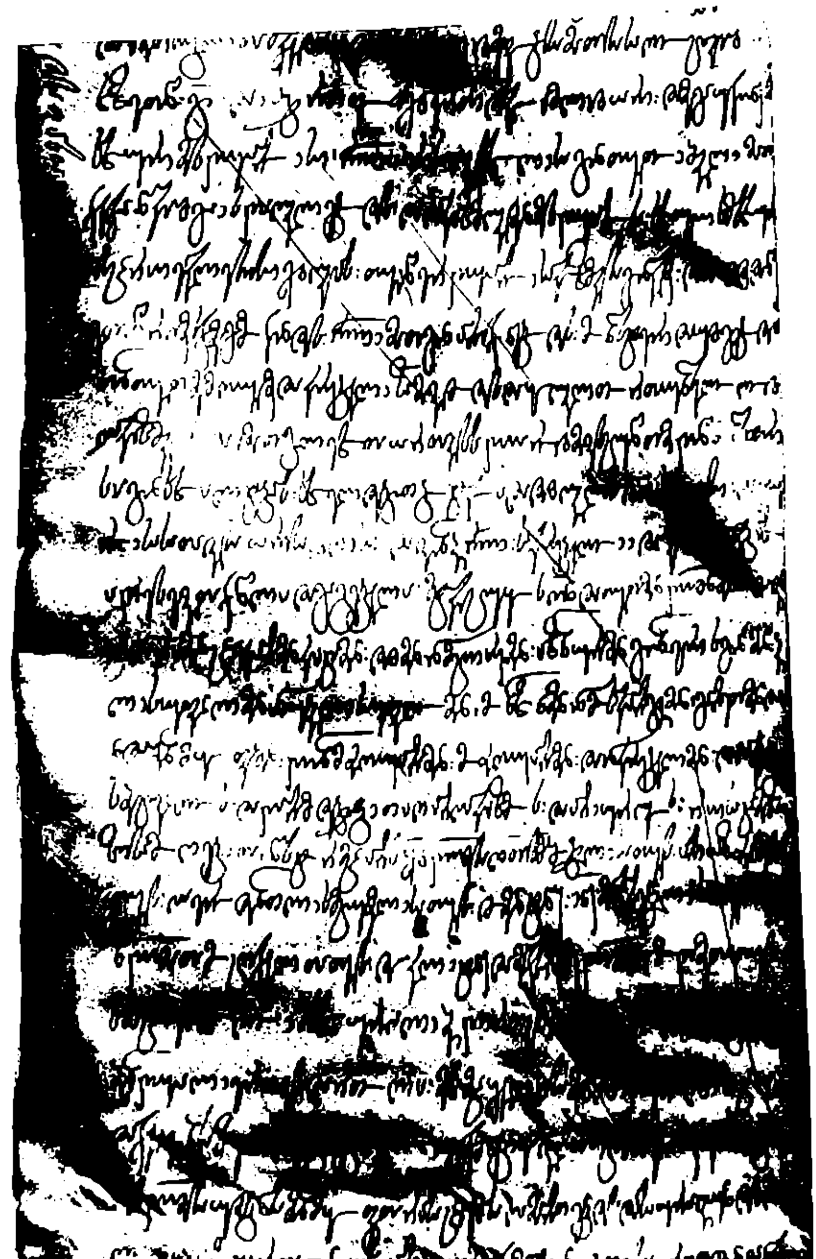

67—89 სტრ.

№ 21 [1207/1208]. სიგელი გიორგი მეფისა გელათისადმი (ხი, Qd—8511)

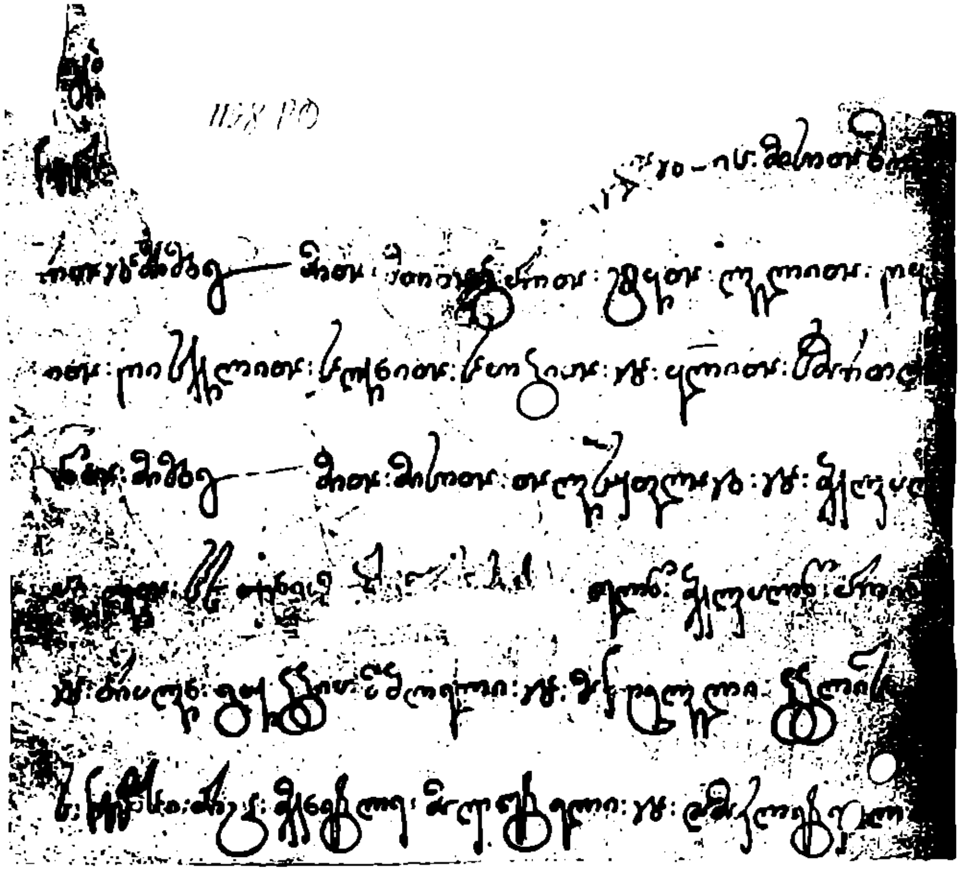

1–9 სტრ.

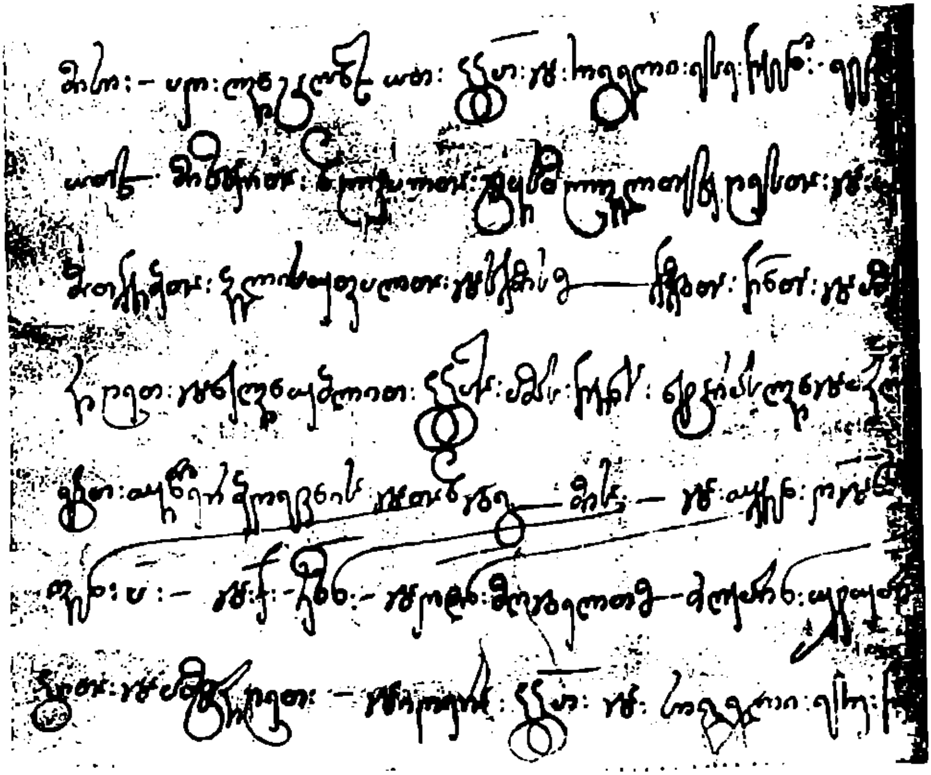

10—16 სტრ.

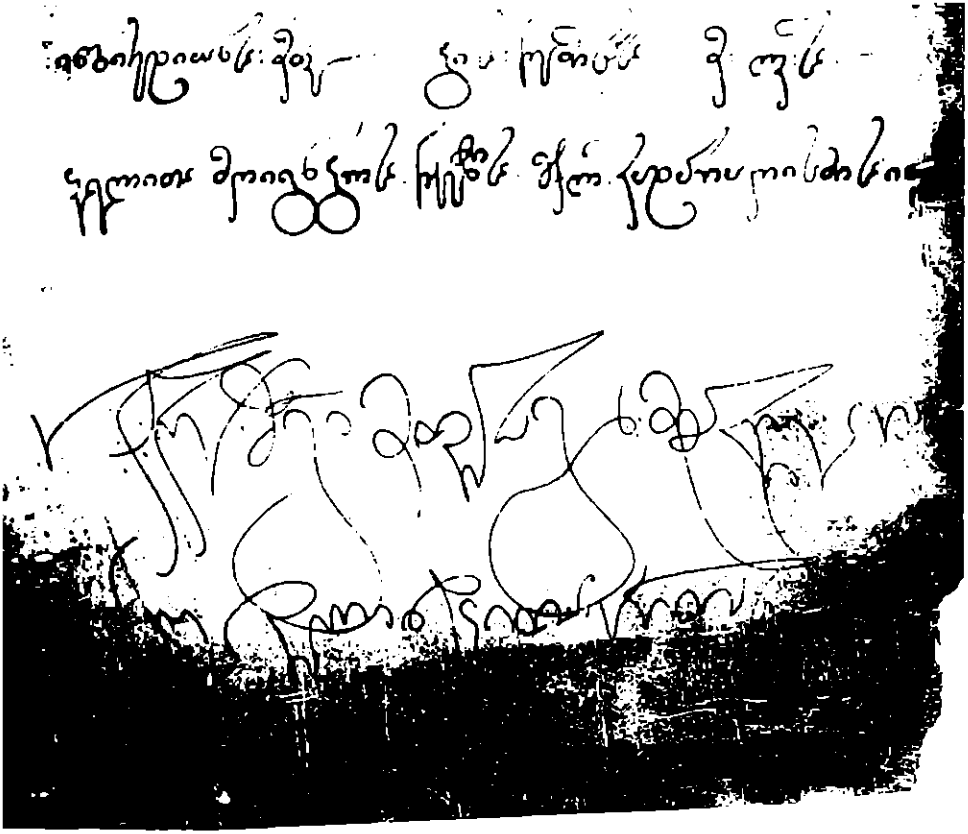

17—20 სტრ.

. № 88 [1207/1222]. სიგელი გიორგი მეფისა ქვათაჴევისადმი (ხი, Ad—18)

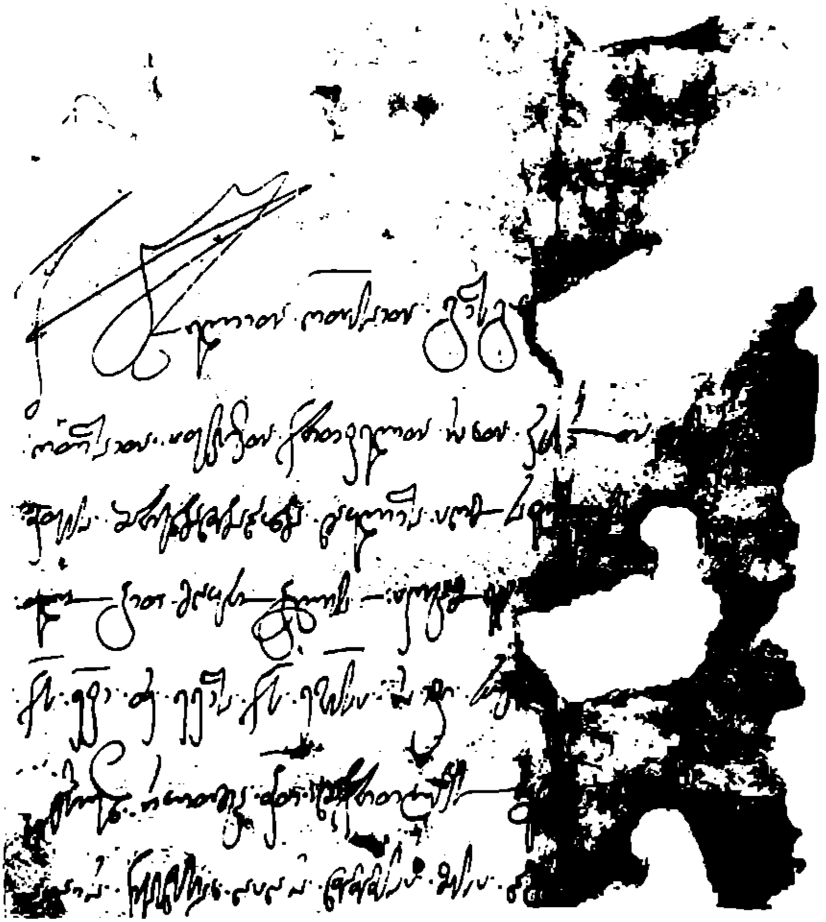

1—7 სტრ.

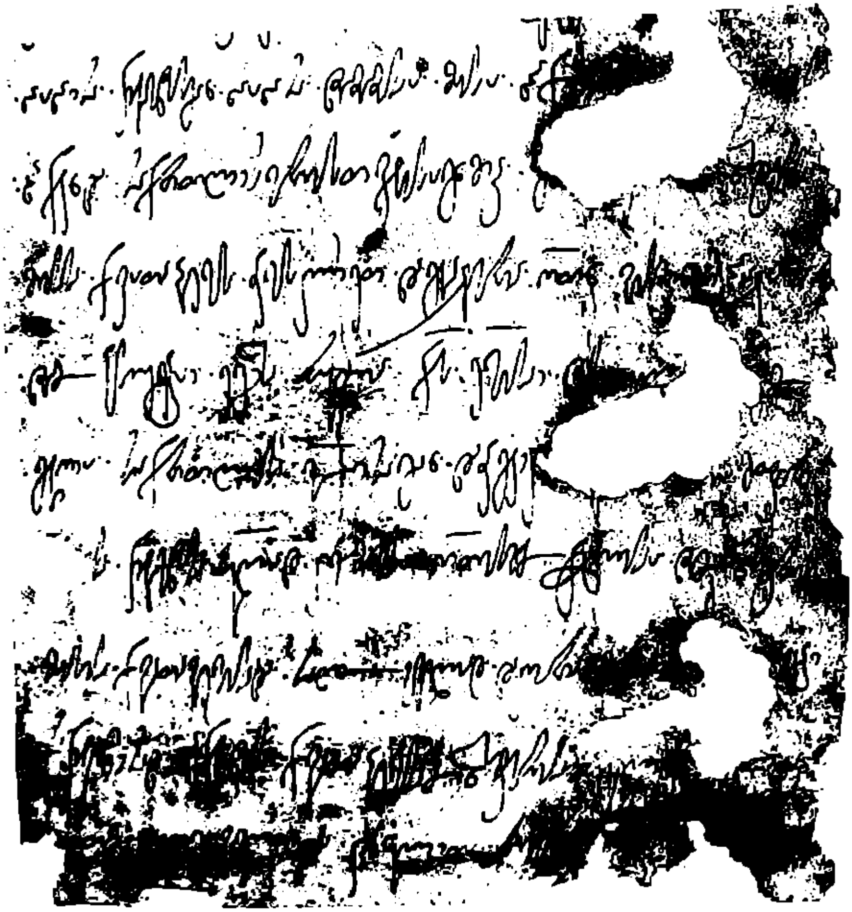

7—16 სტრ.

№ 28 [1211/1212]. ბრძანება გიორგი მეფისა მღვიმისადმი (სცსა, 1448—1723, ხი, ი. ჯავახიშვილის არქ. 2197)

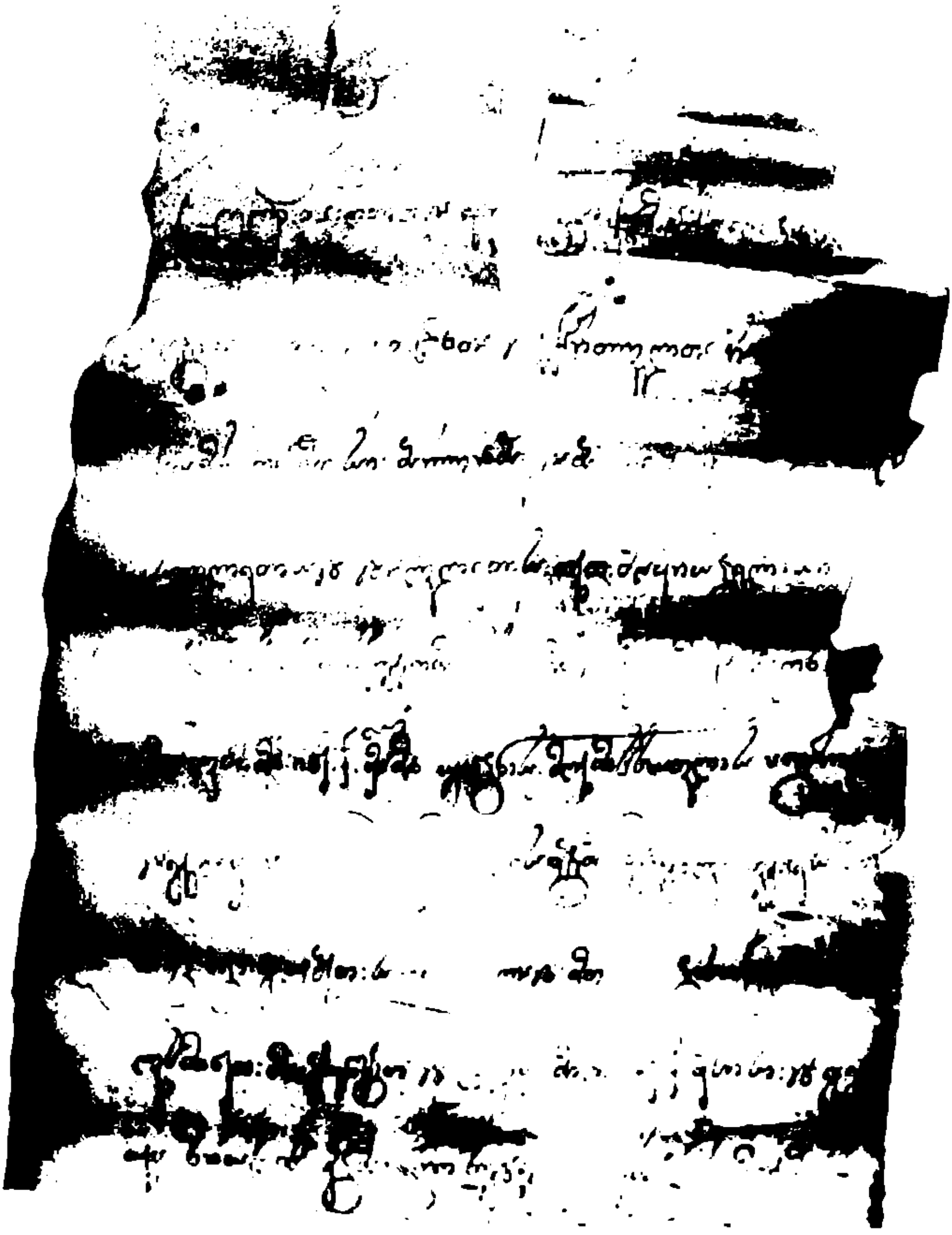

1—10 სტრ.

22a

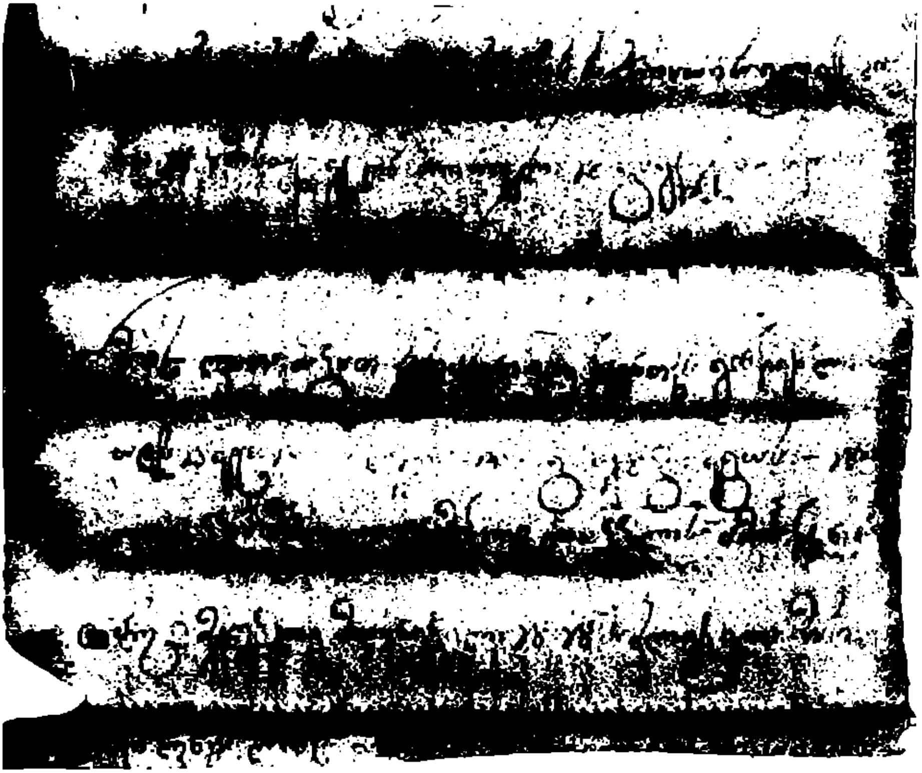

11—17 სტრ.

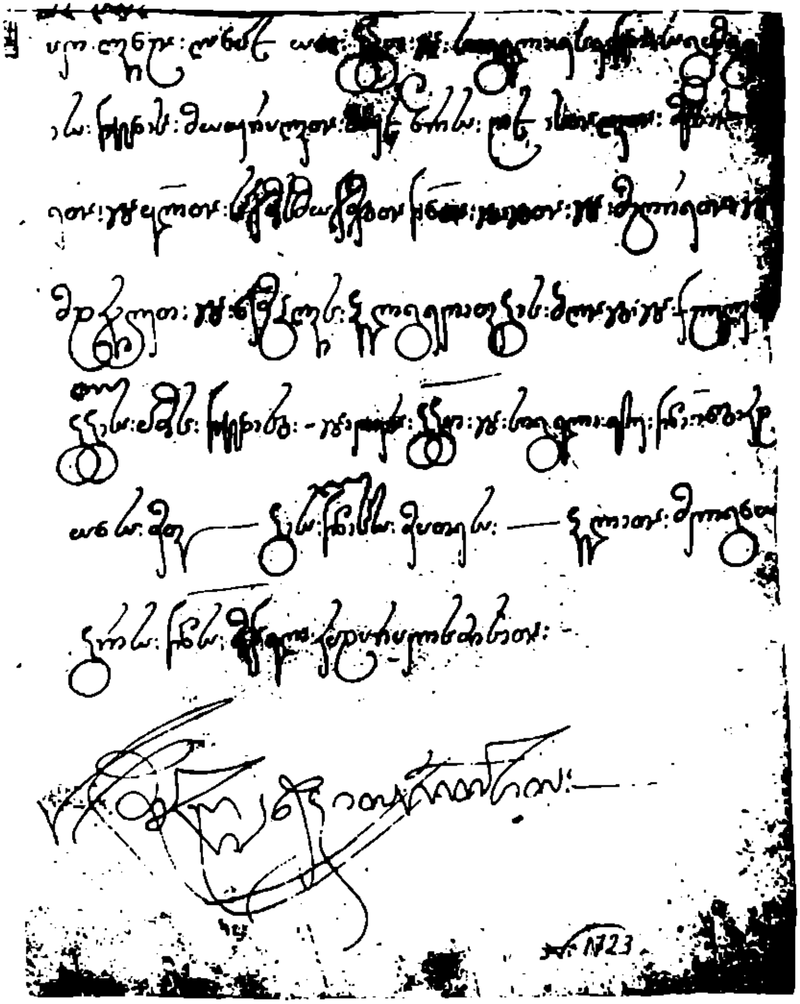

18—25 სტრ.

№ 26 [1241]. დაწერილი მიქაელ ქართლის კათალიკოსისა ეაჩე გუარამაისძისადმი (სცსა, 1448—9253)

1—13 სტრ.

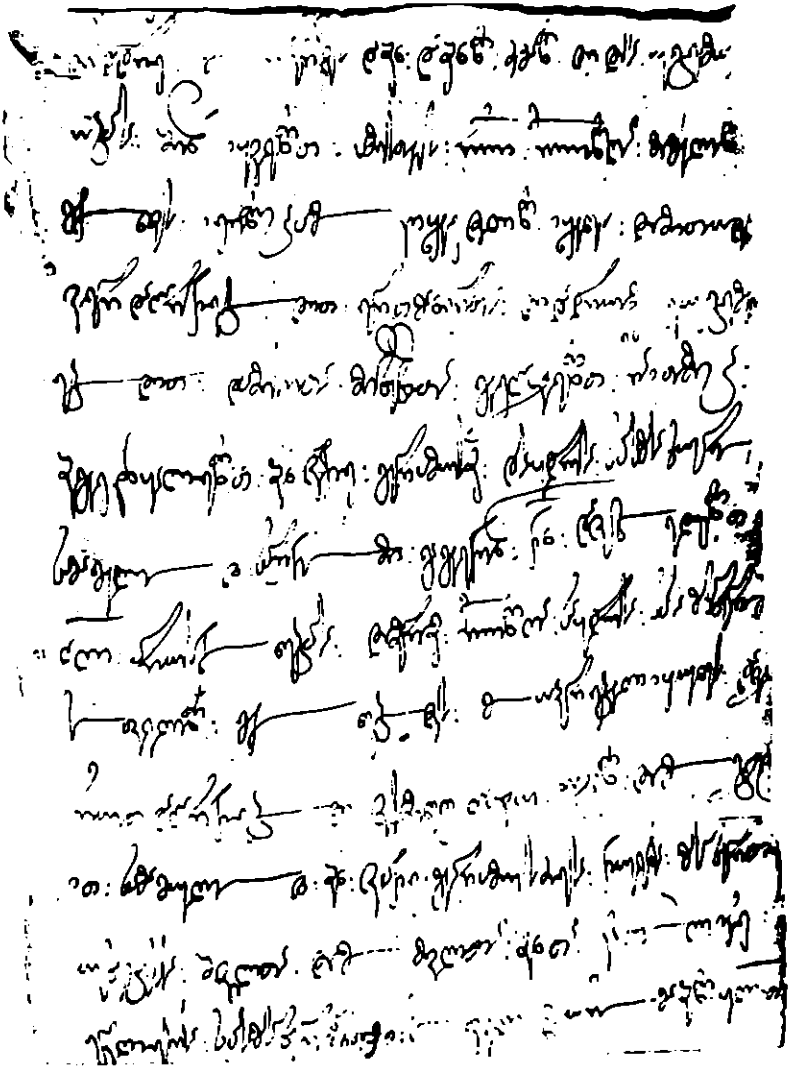

14—26 სტრ.

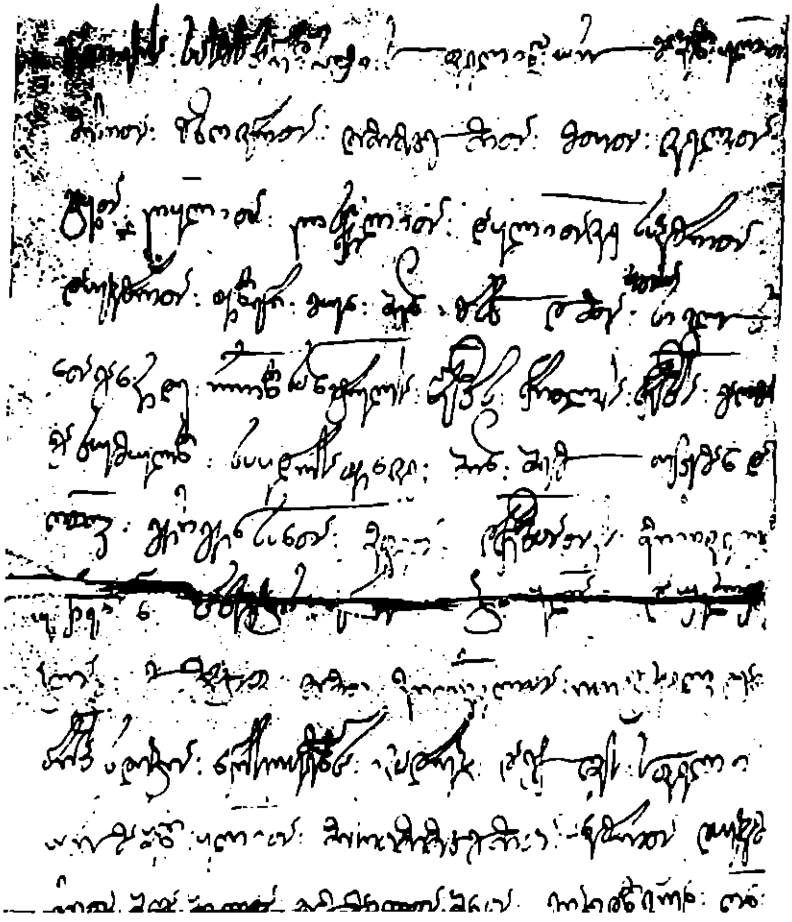

26—36 სტრ.

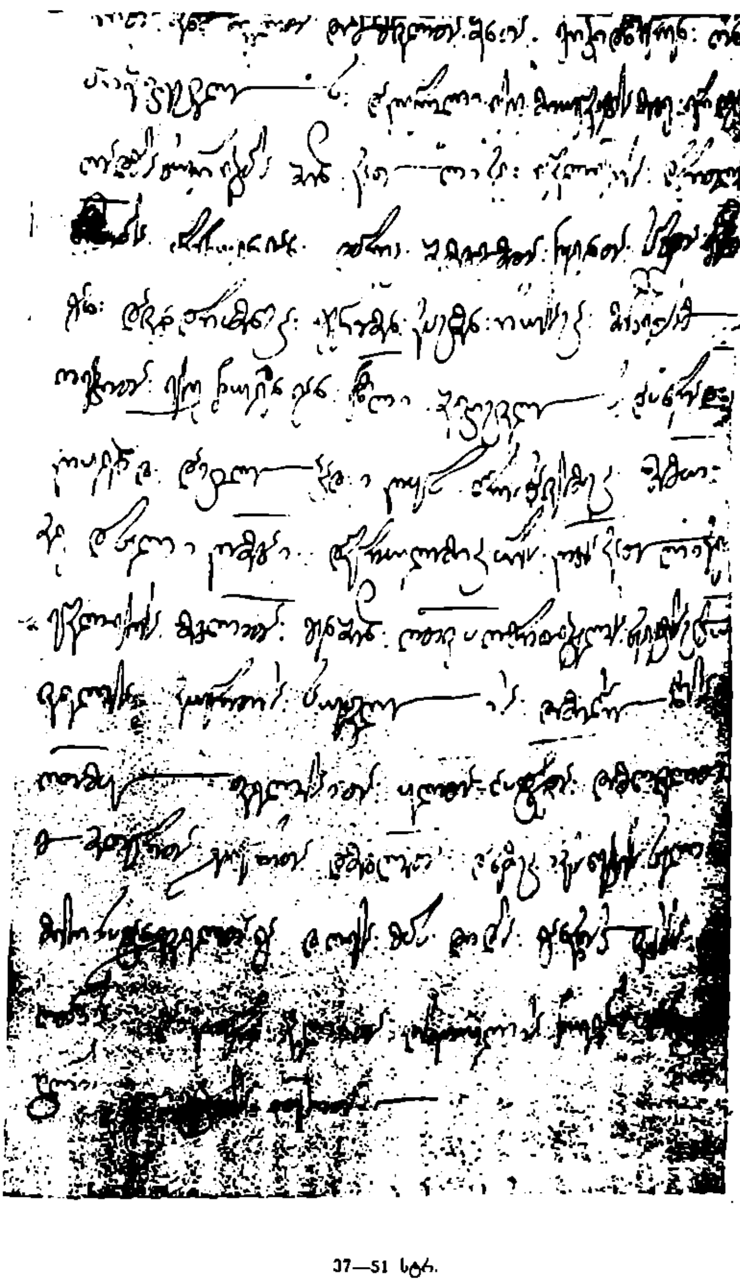

37—51 სტრ.

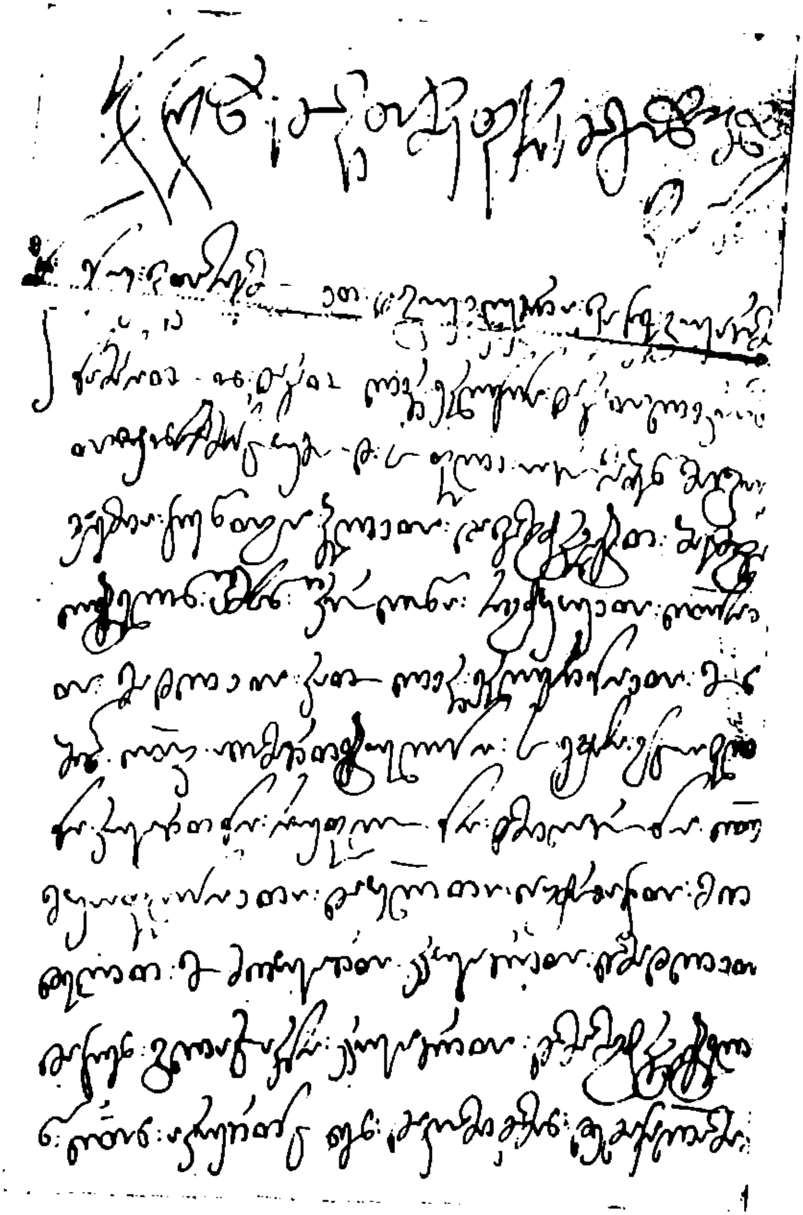

52—65 სტრ.

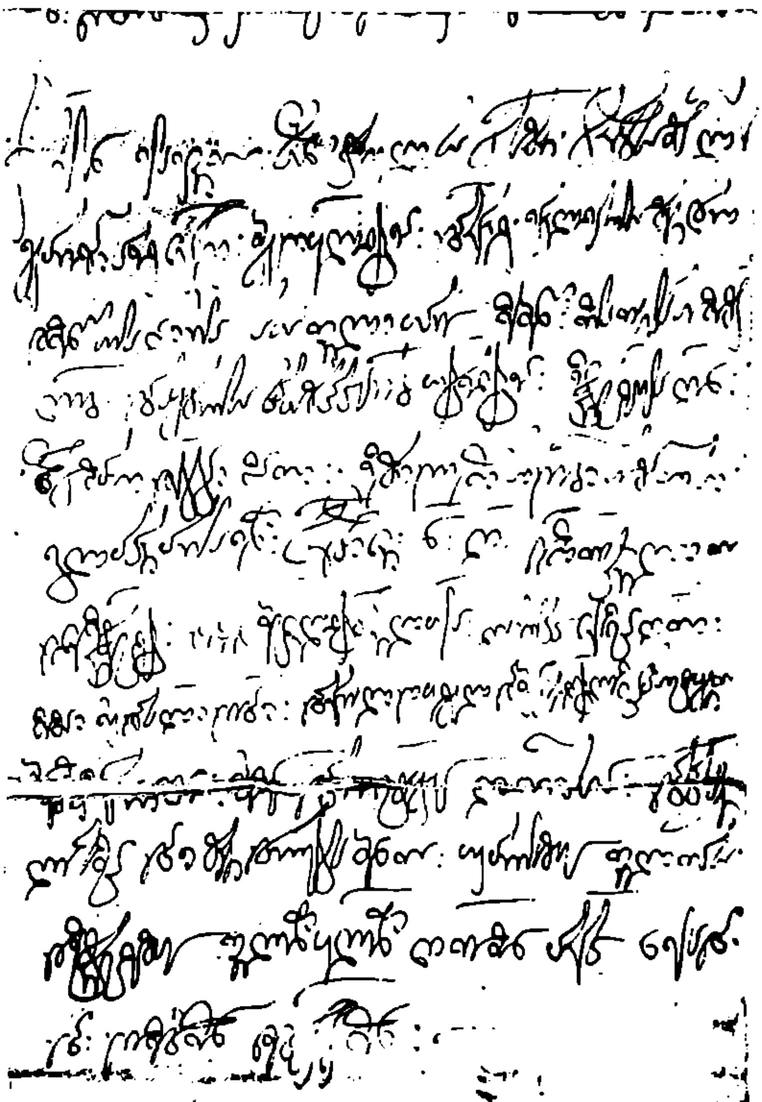

66— 77 სტრ.

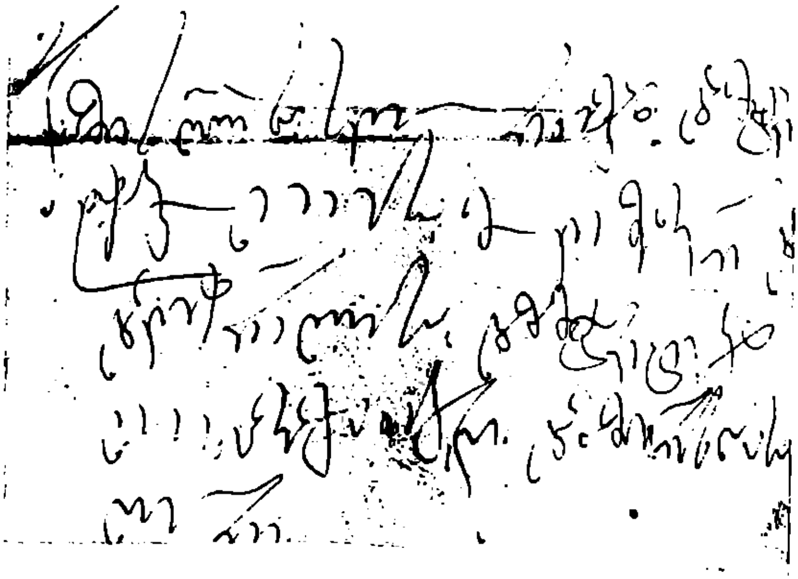

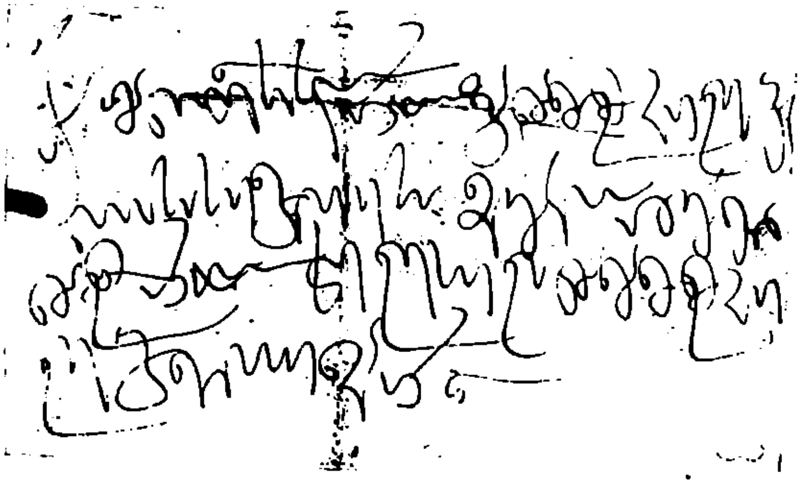

78—86 სურ.

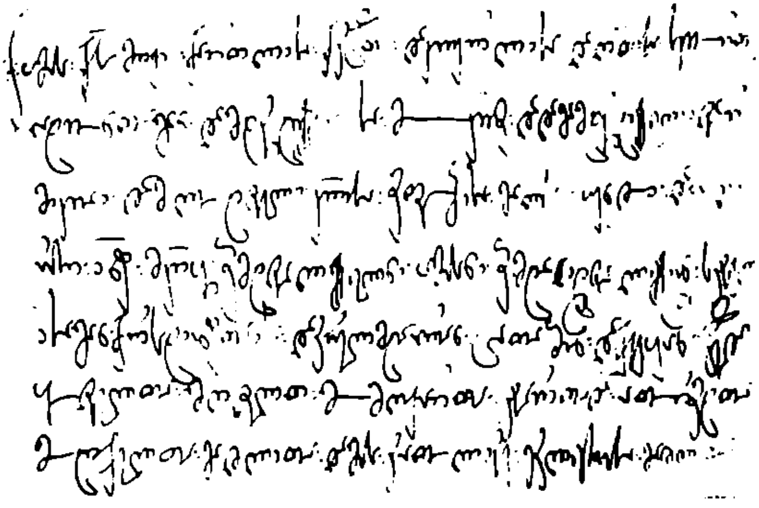

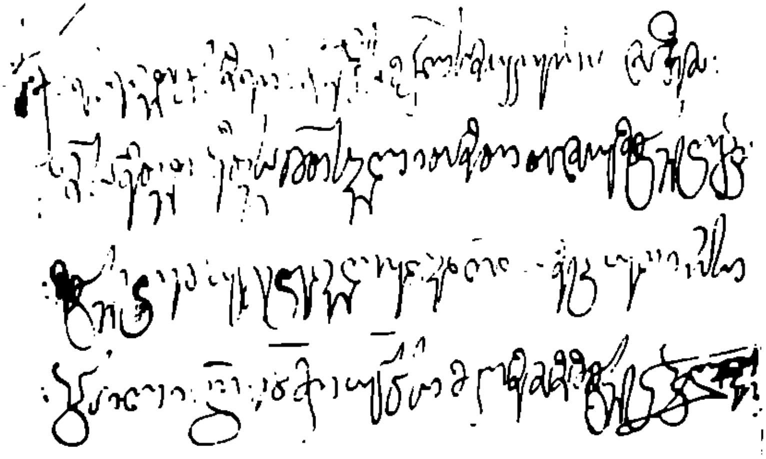

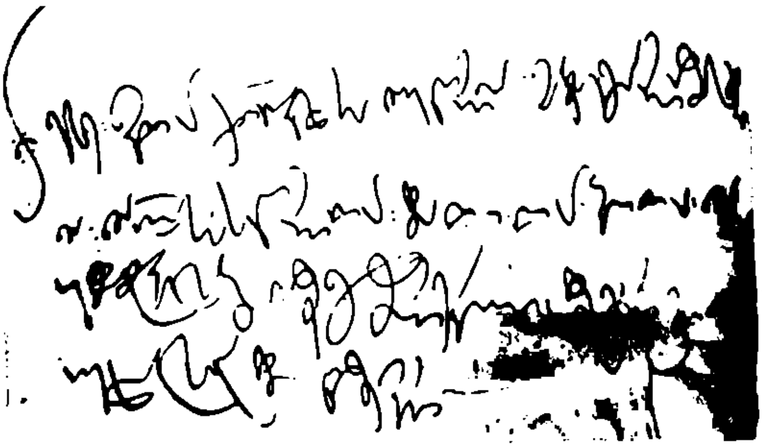

87—100 სურ.

№ 20 [1241/1242]. დაწერილი არსენ ჭყონდიდელ-მწიგნობართუხუცესისა მგე-ლა აბულასხარაისძისადმი (სისხ. 1448—5003)

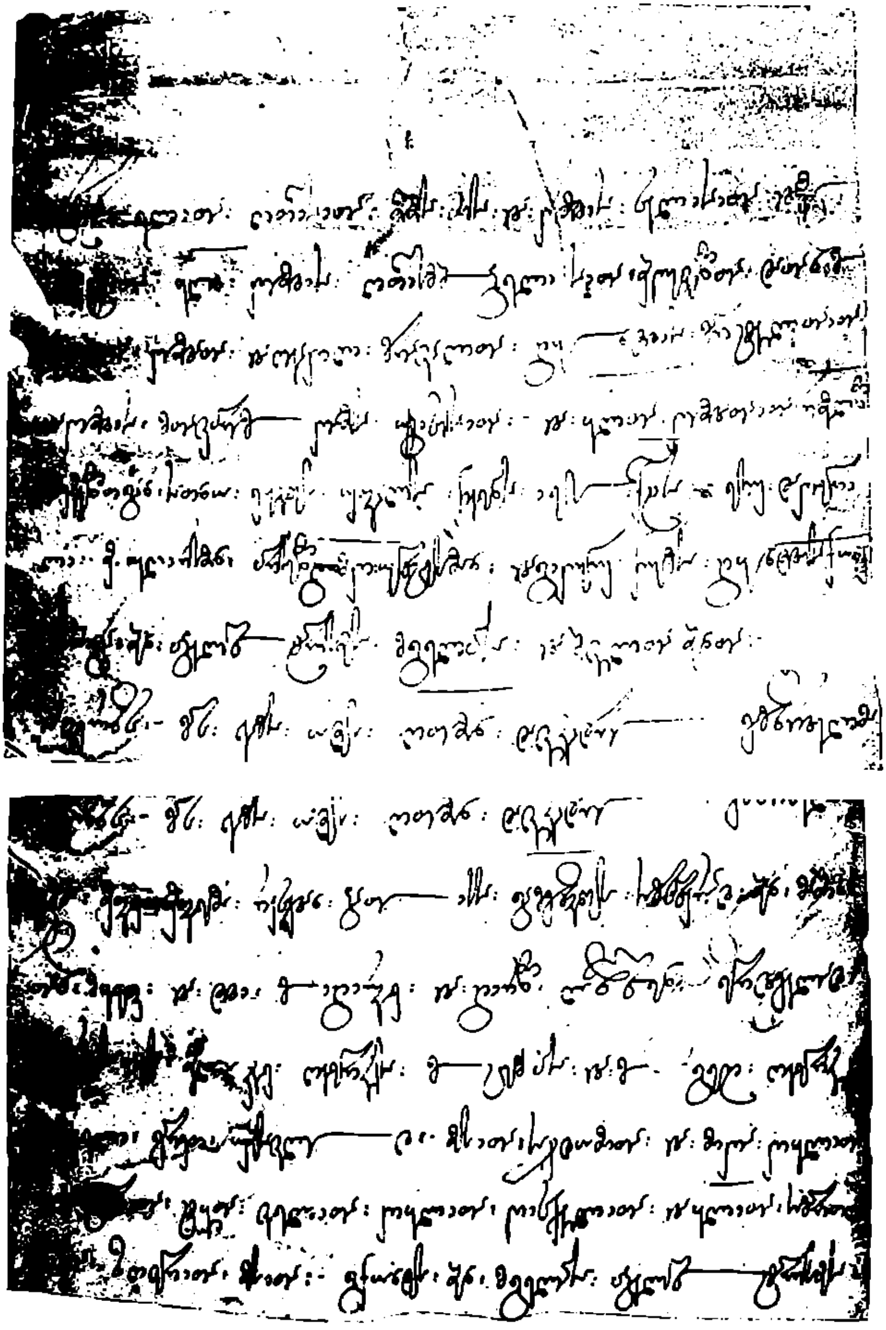

1—14 სტრ.

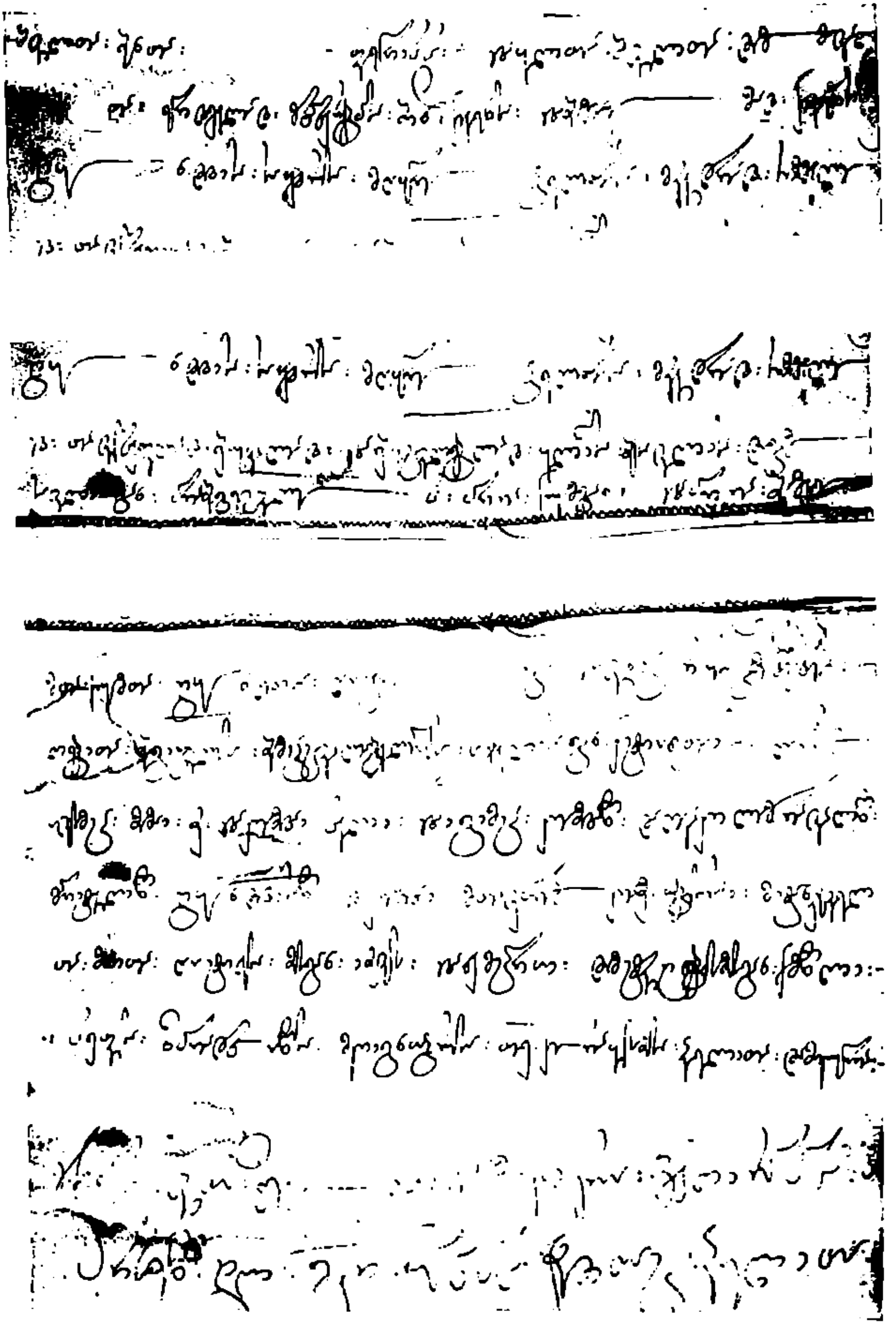

15—27 სტრ.

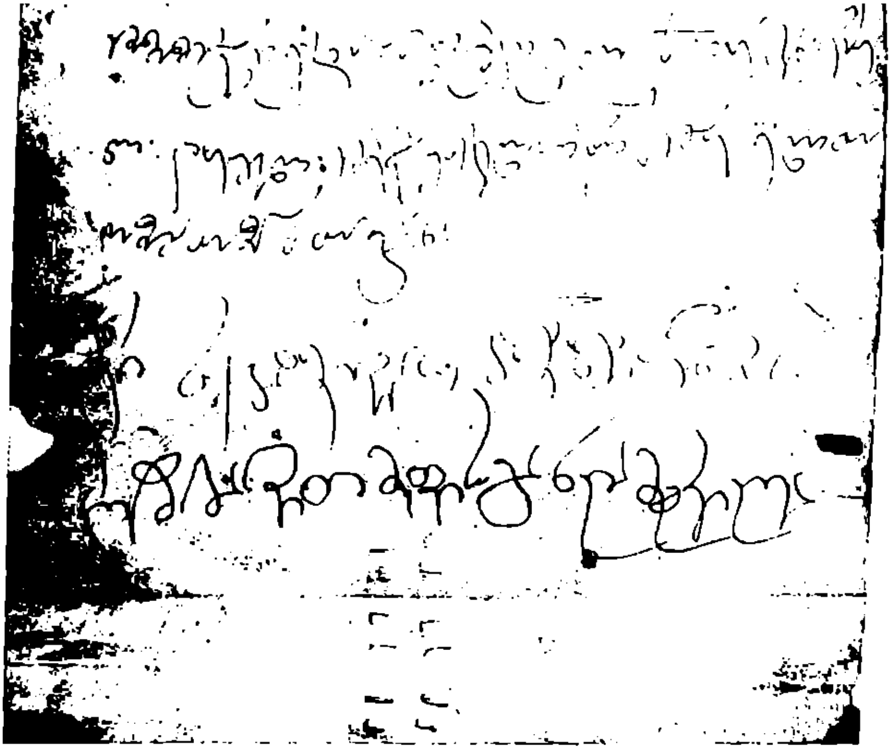

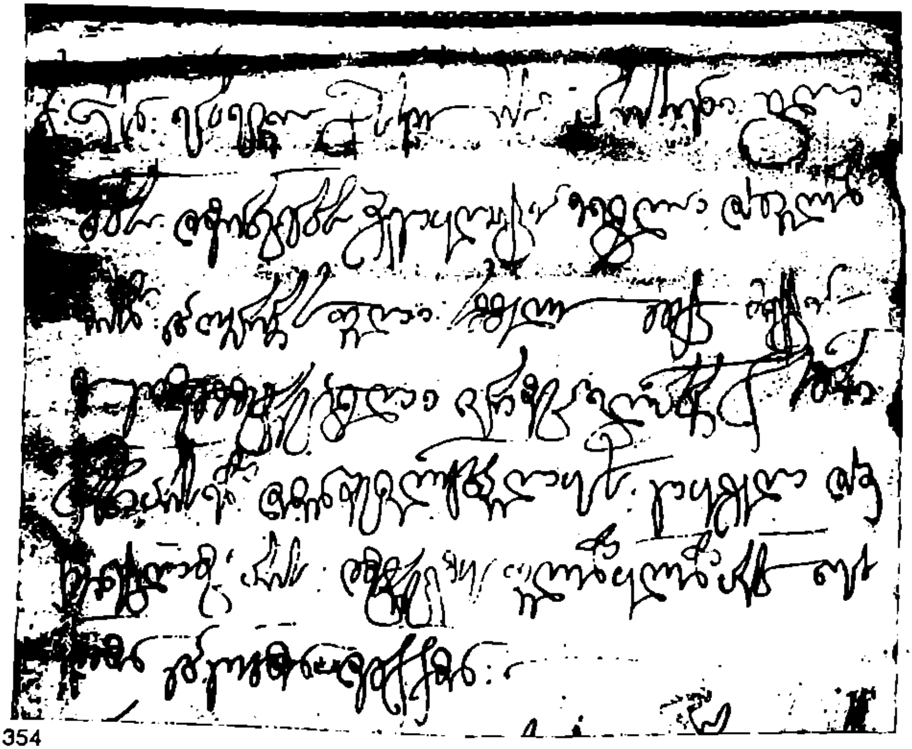

28—39 სტრ.

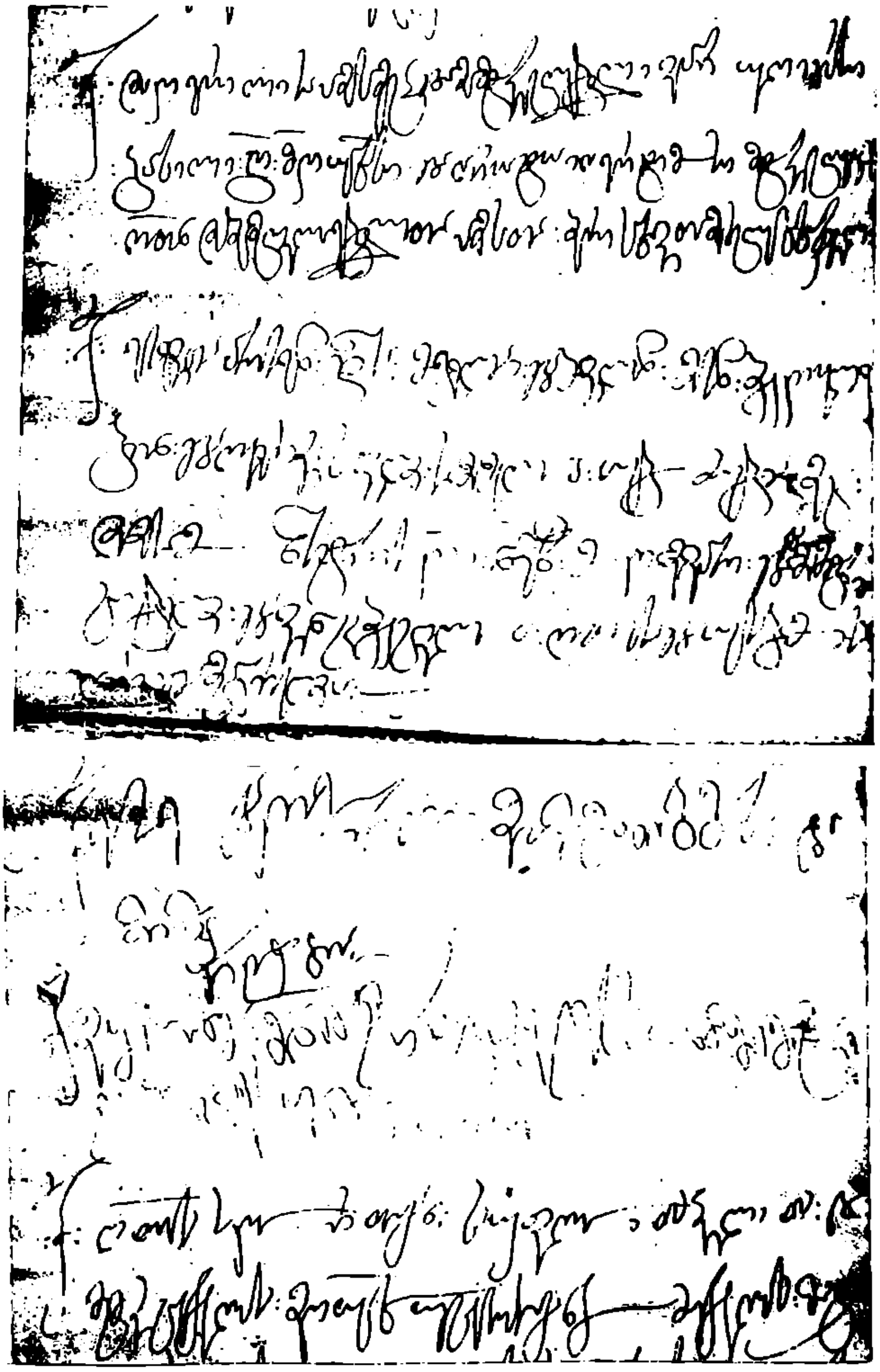

40—53 სურ.

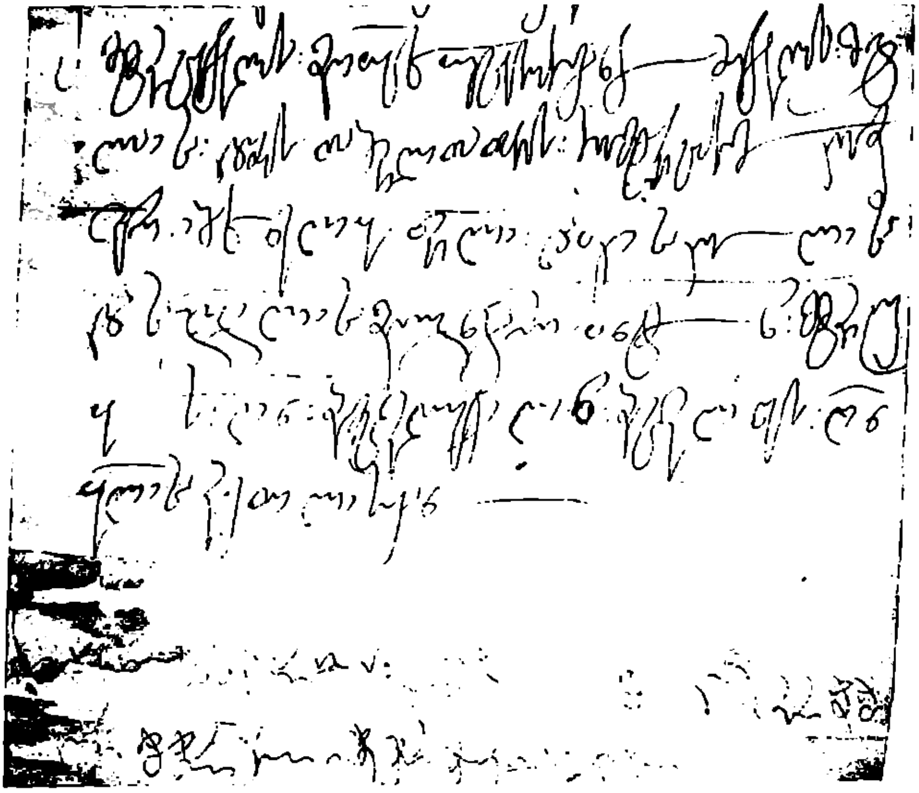

53—60 სტრ.

№ 27 [1247/1250]. დაწერილი გრიგოლ სურამელისა მღვიმისადმი (ხი, Ad—1)

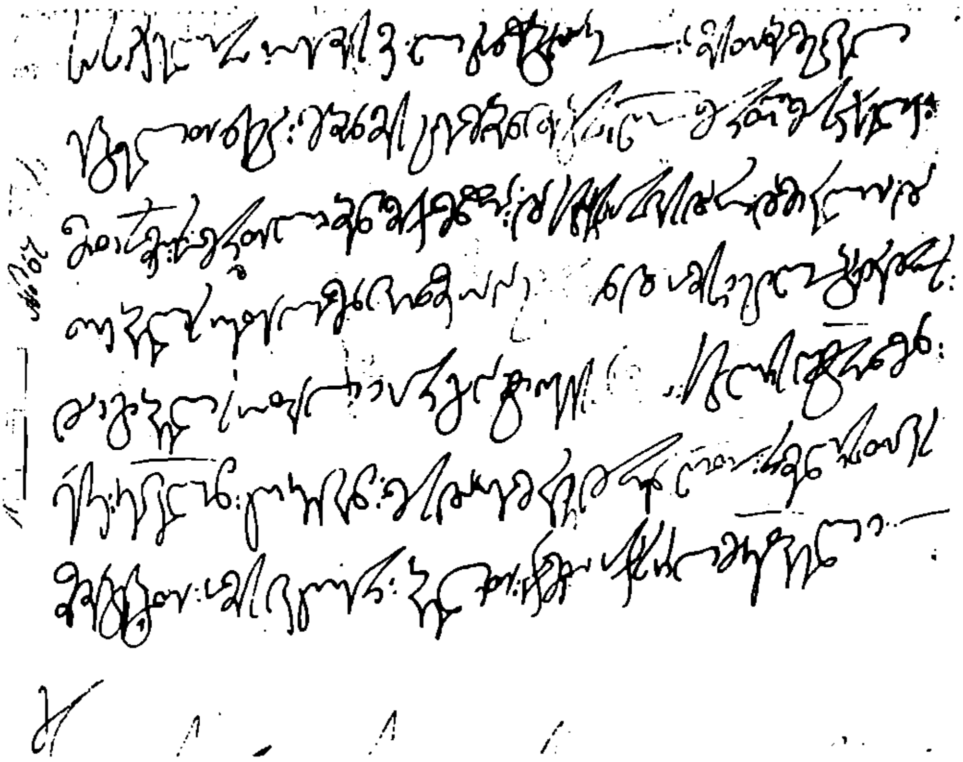

1—7 სტრ

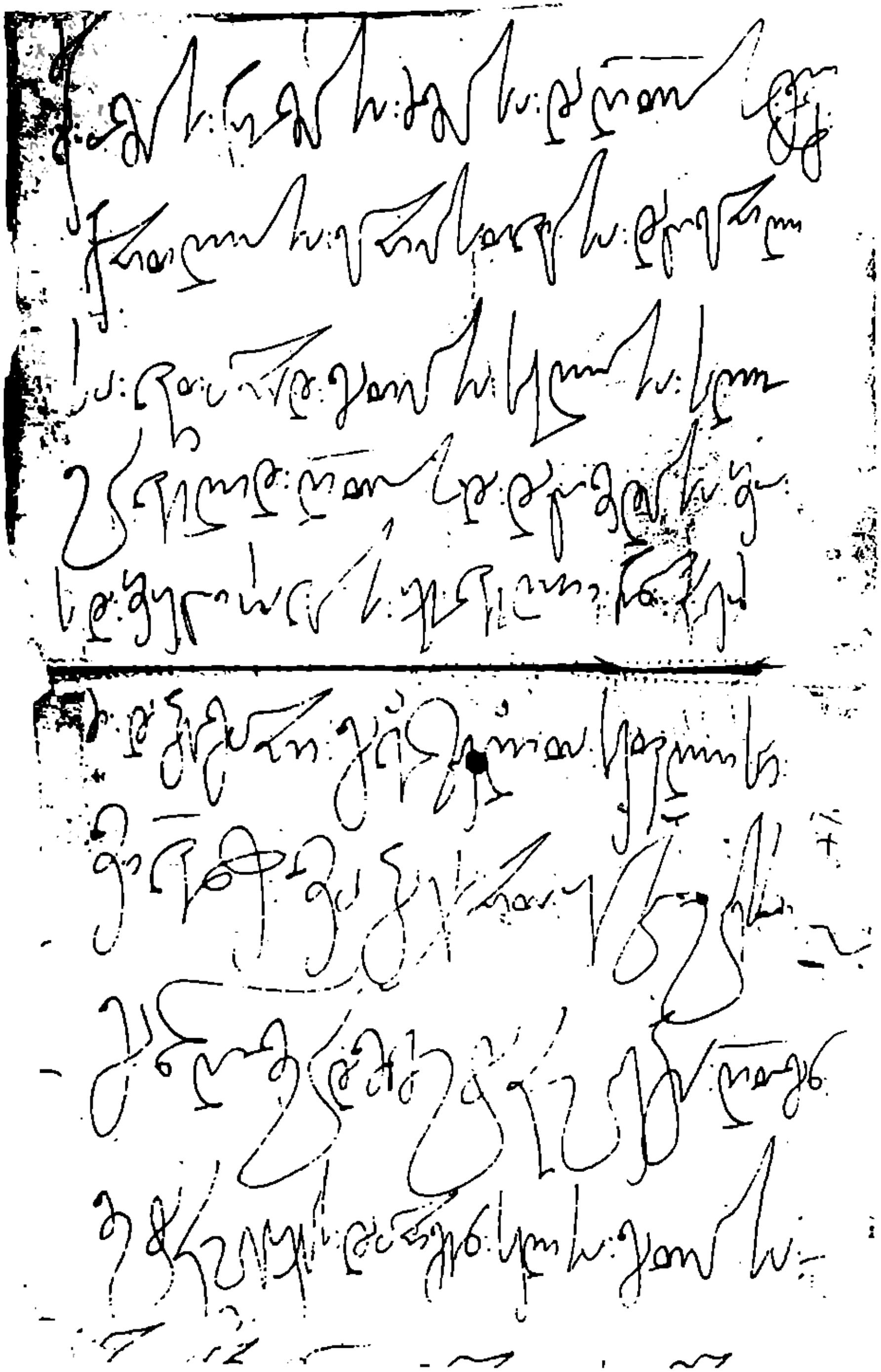

8—16 სურ.

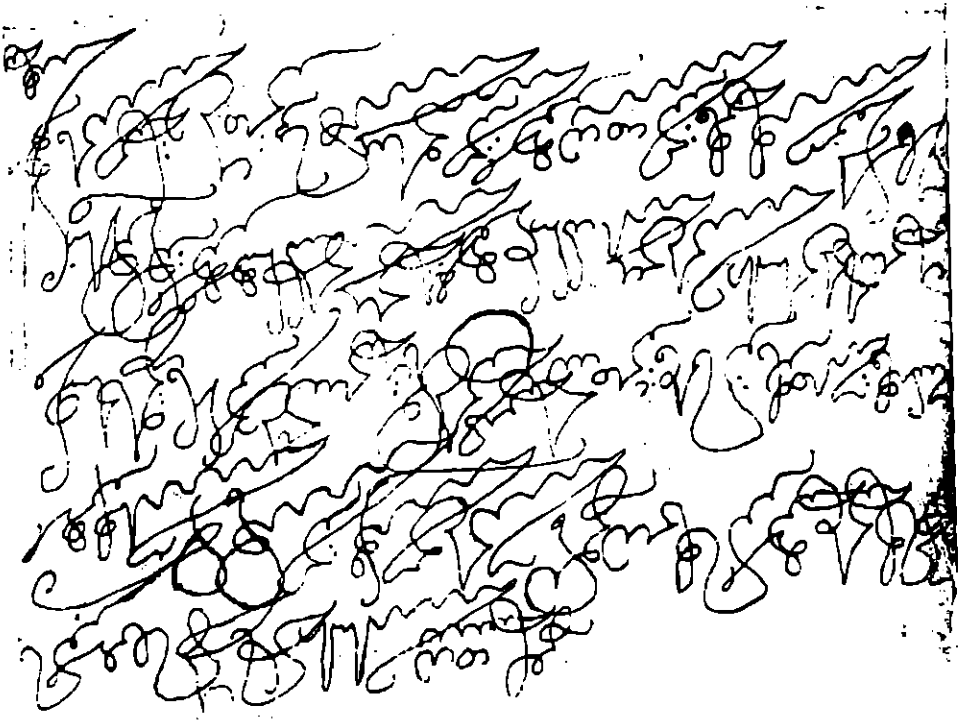

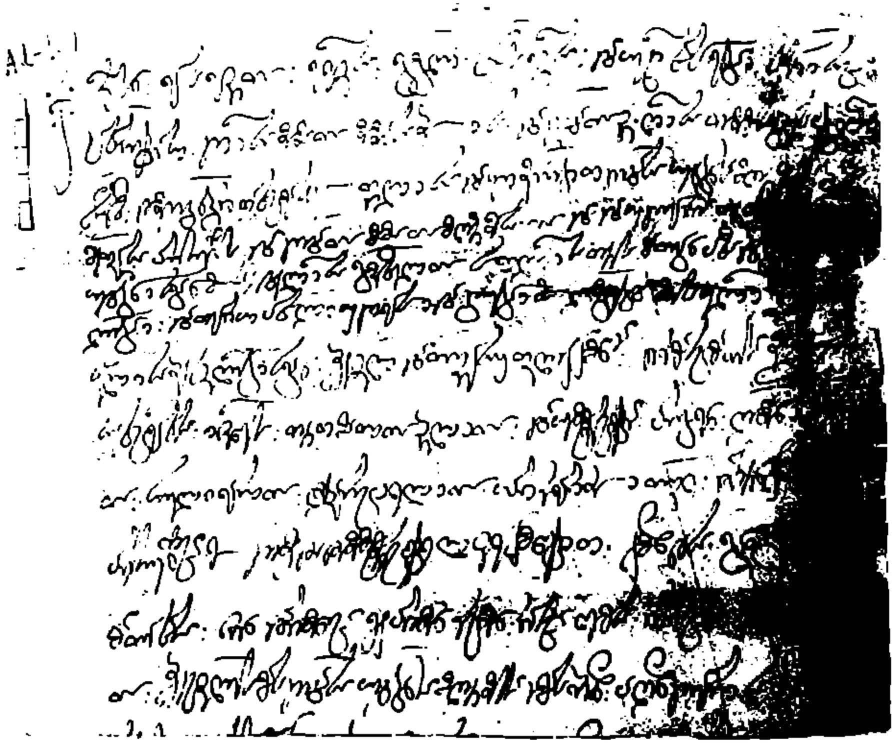

17—33 სტრ.

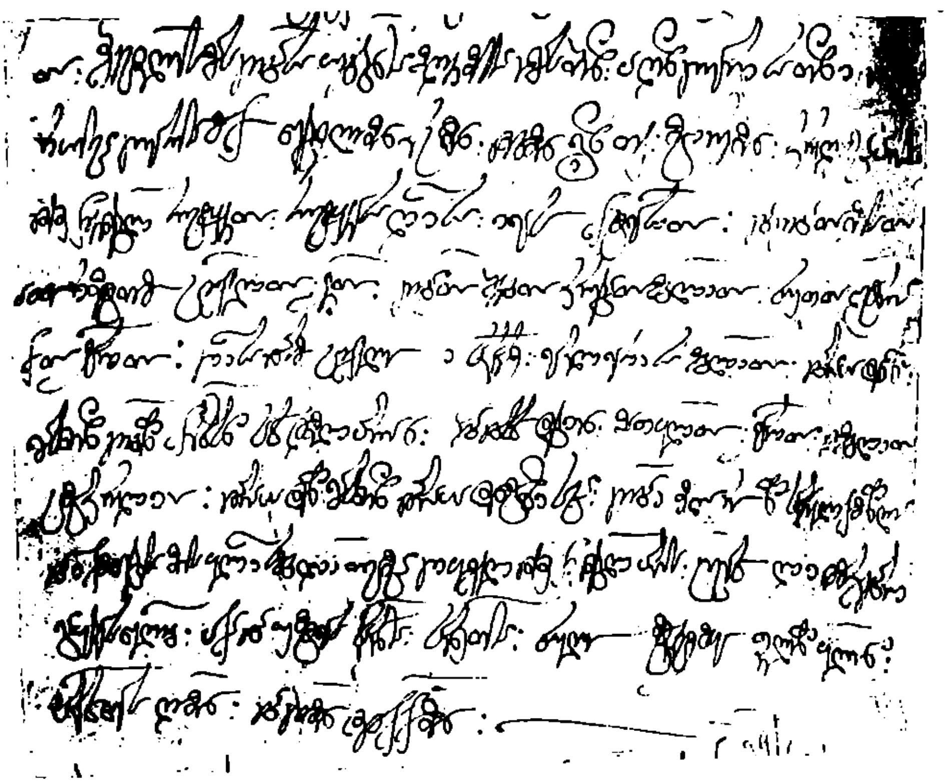

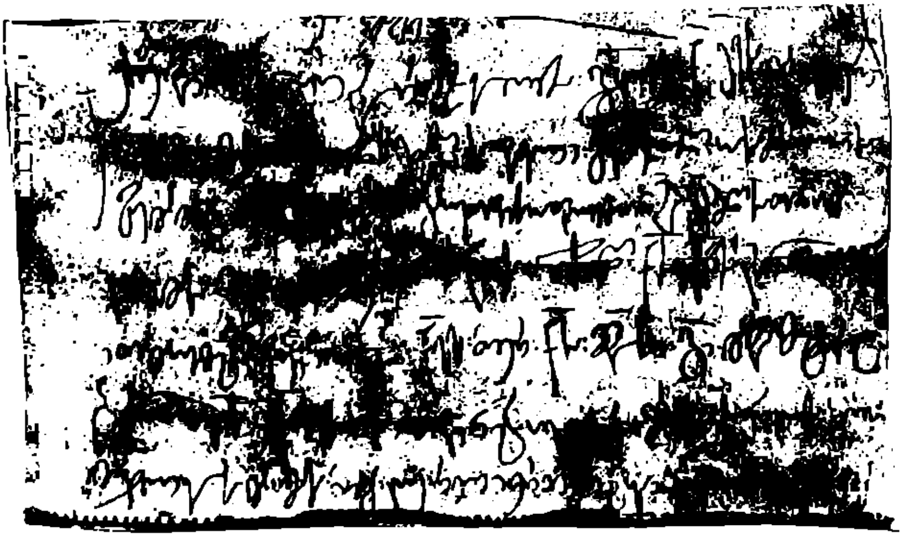

33—49 სურ.

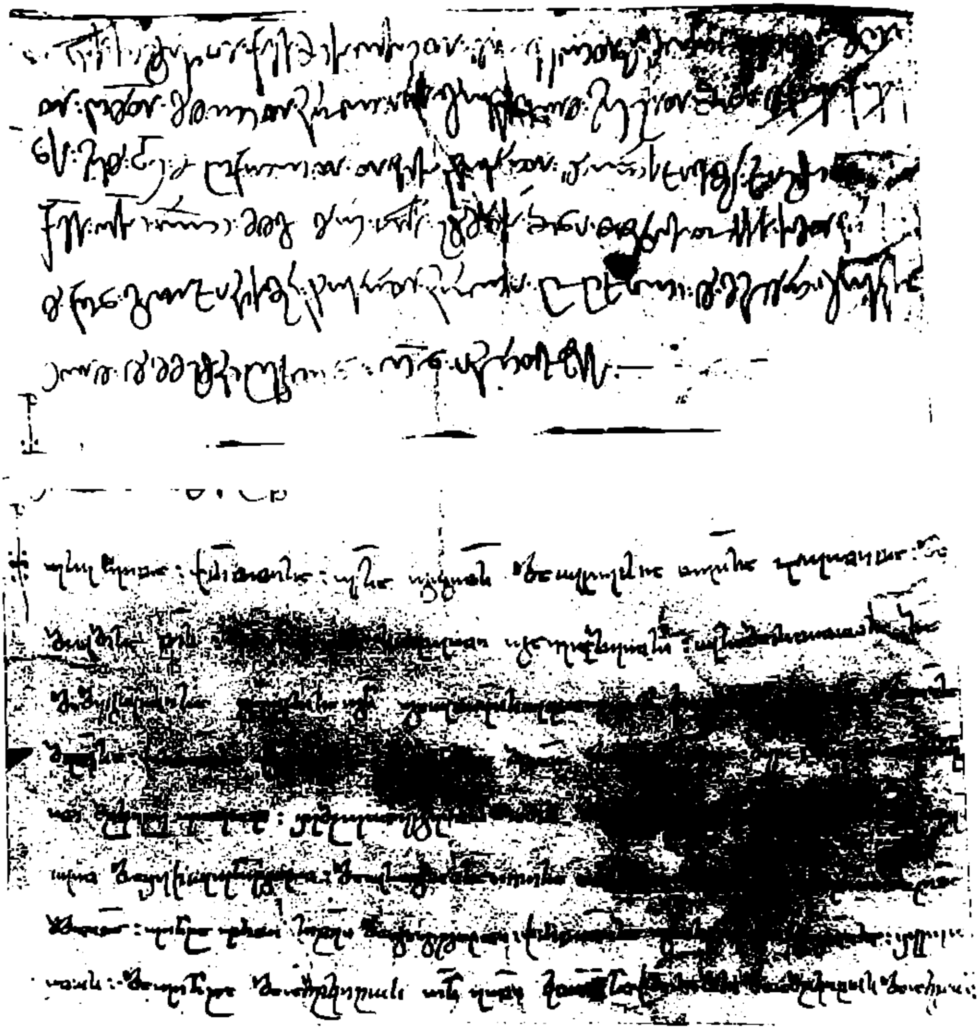

50— 63 სურ.

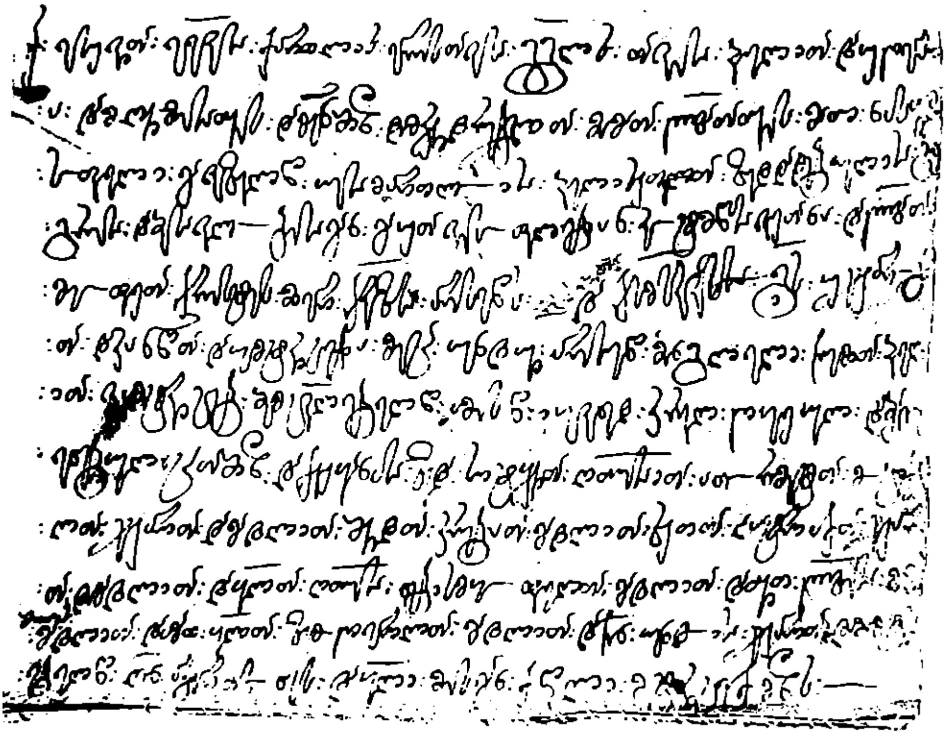

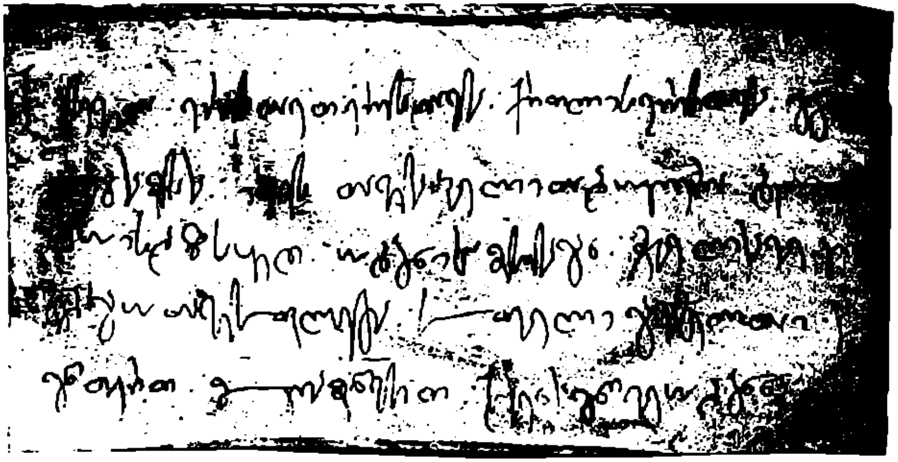

64—80 სტრ.

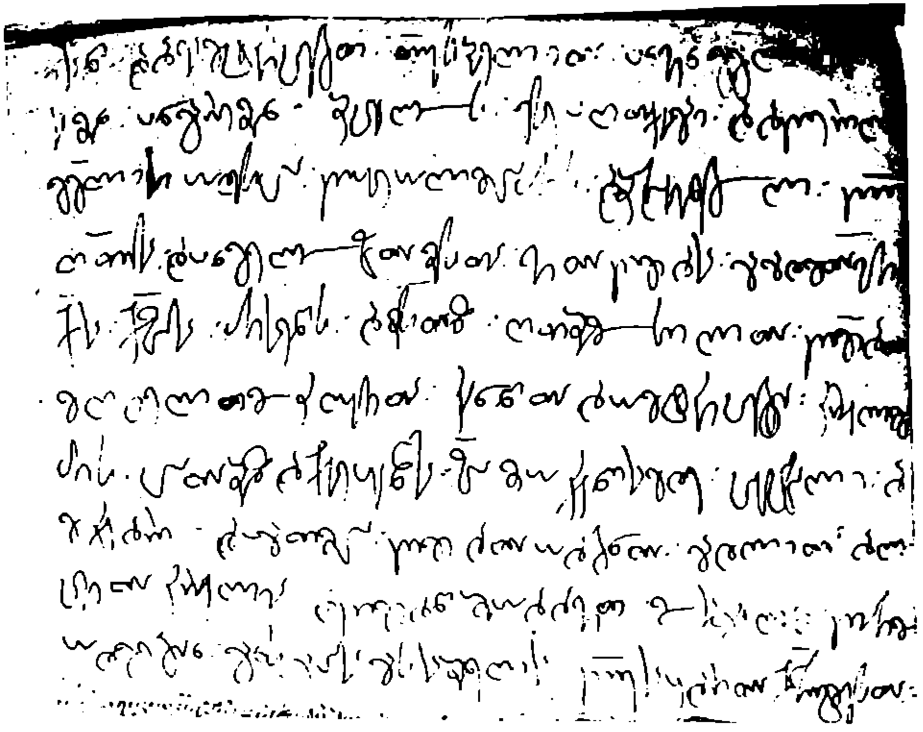

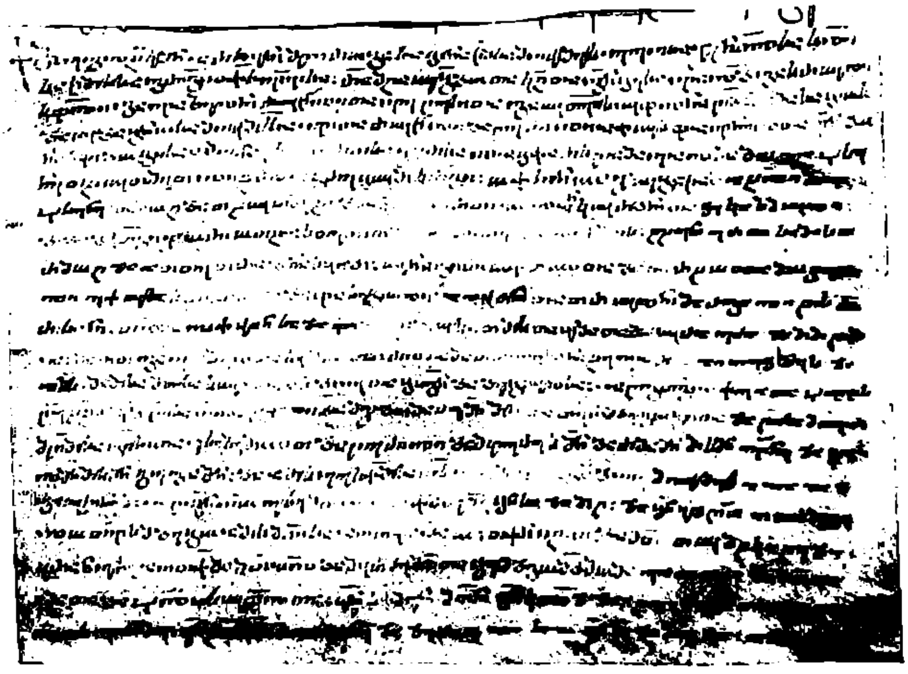

81—111 სტრ.

№ 28 [1447/1260]. დაწერილი ჩაფქეევასძეთა გრიგოლ ეერხუაისძისადმი (ხი, Ad—7)

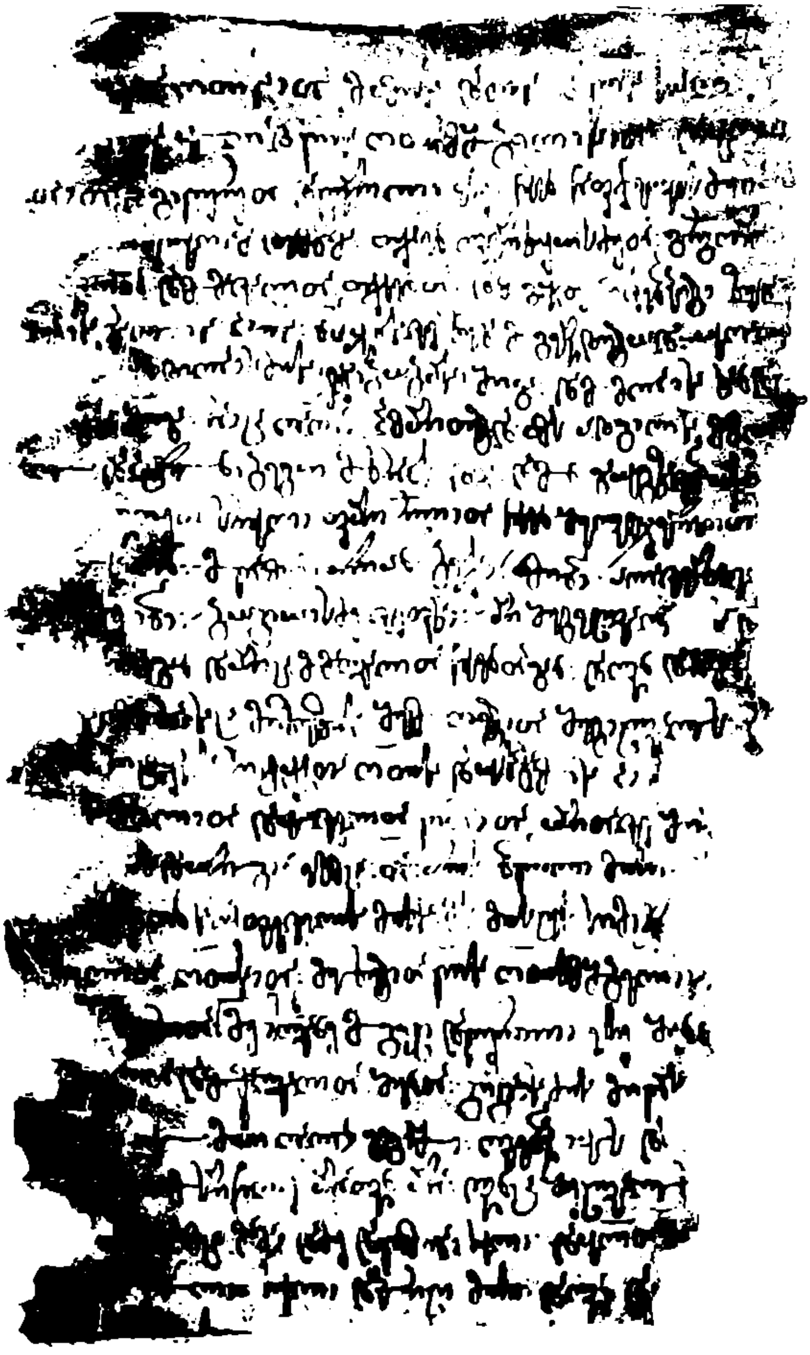

1—26 სტრ.

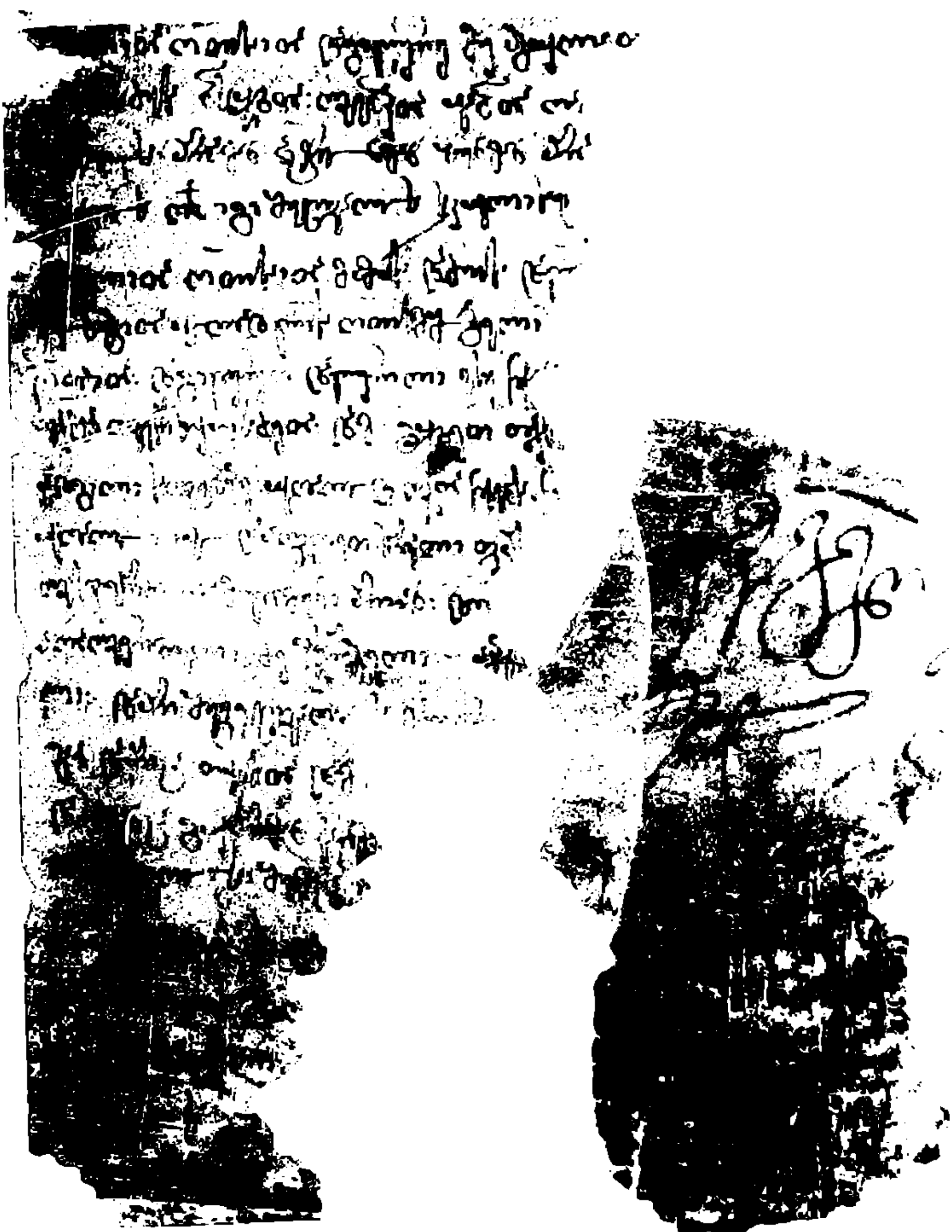

27—51 სტო.

№ 80 [1247/1260]. დაწერილი ბეგა სურამელისა ტოტიბაისშვილებისადმი (ხი. Ad—8)

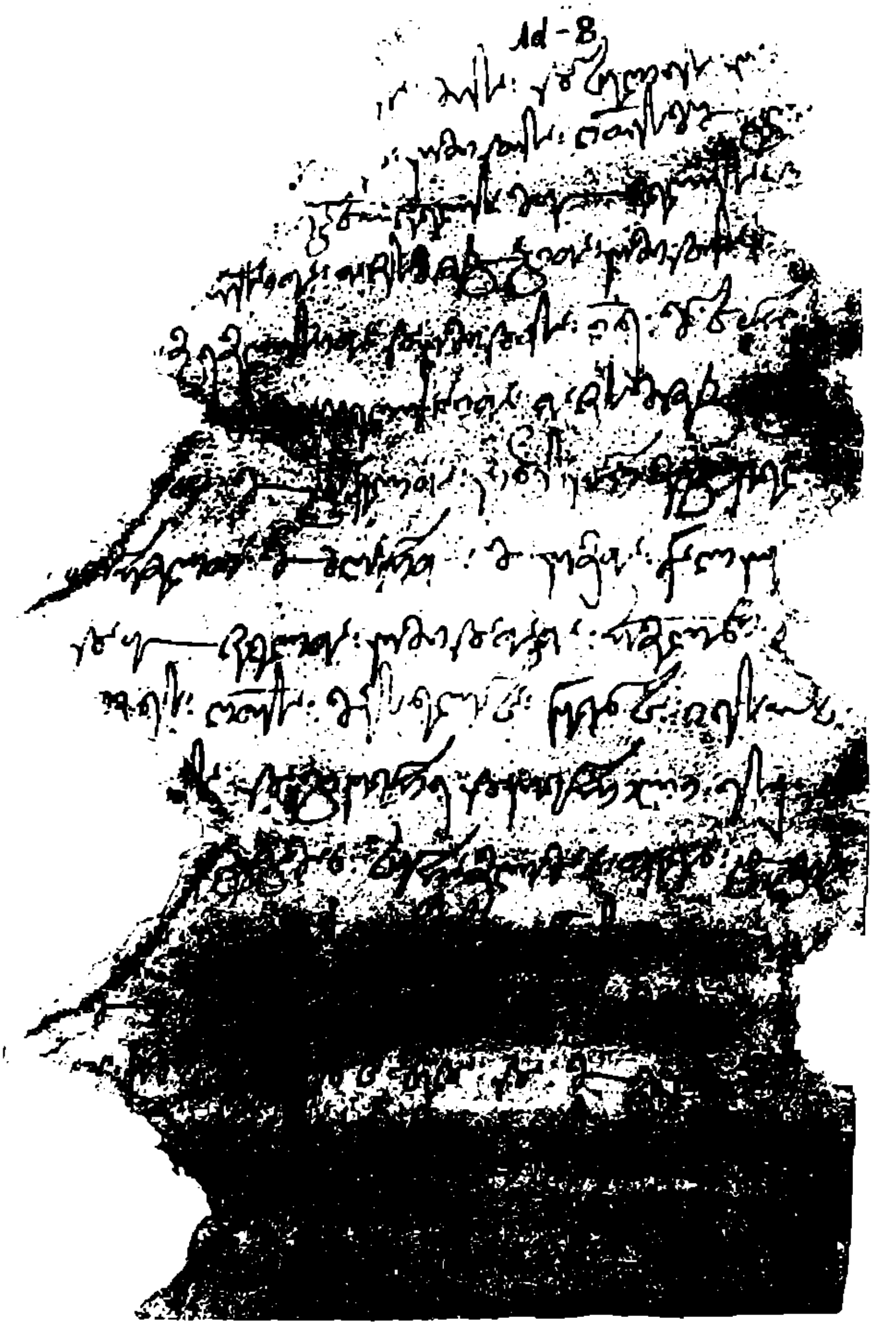

1—18 სტრ.

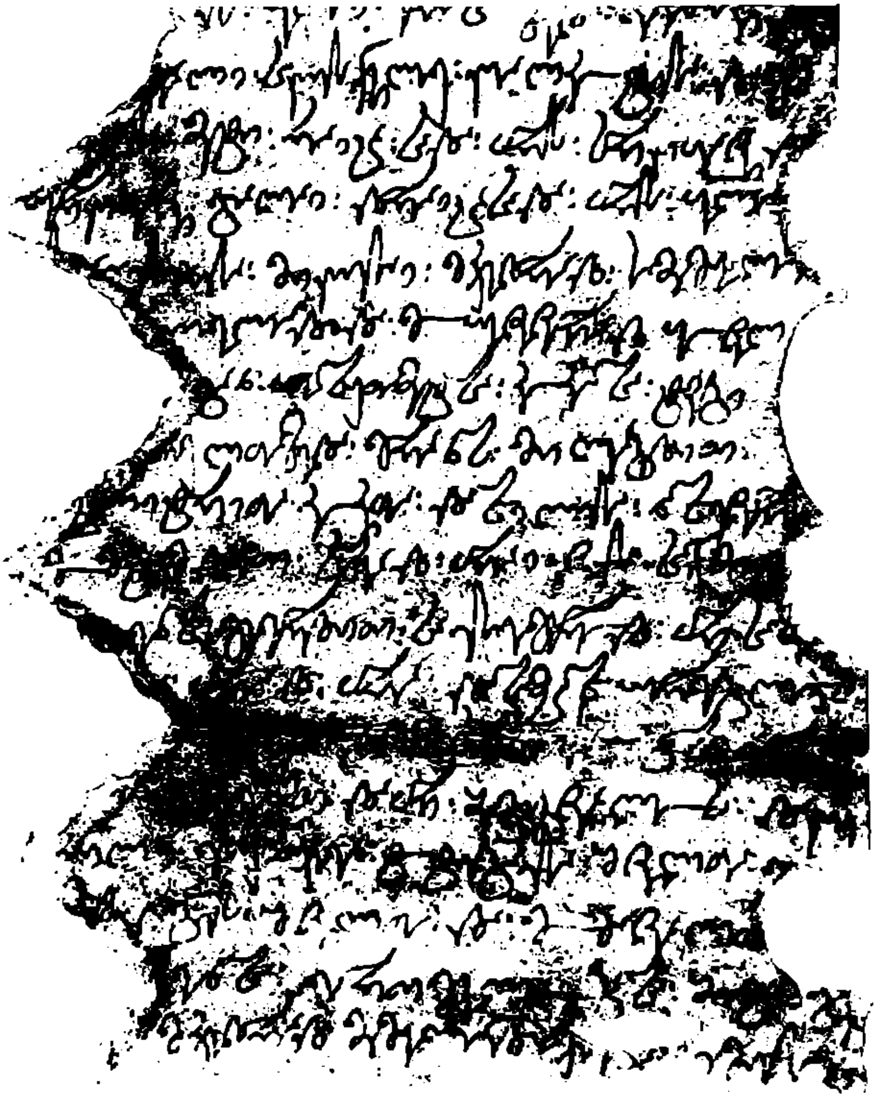

18—34 სტრ.

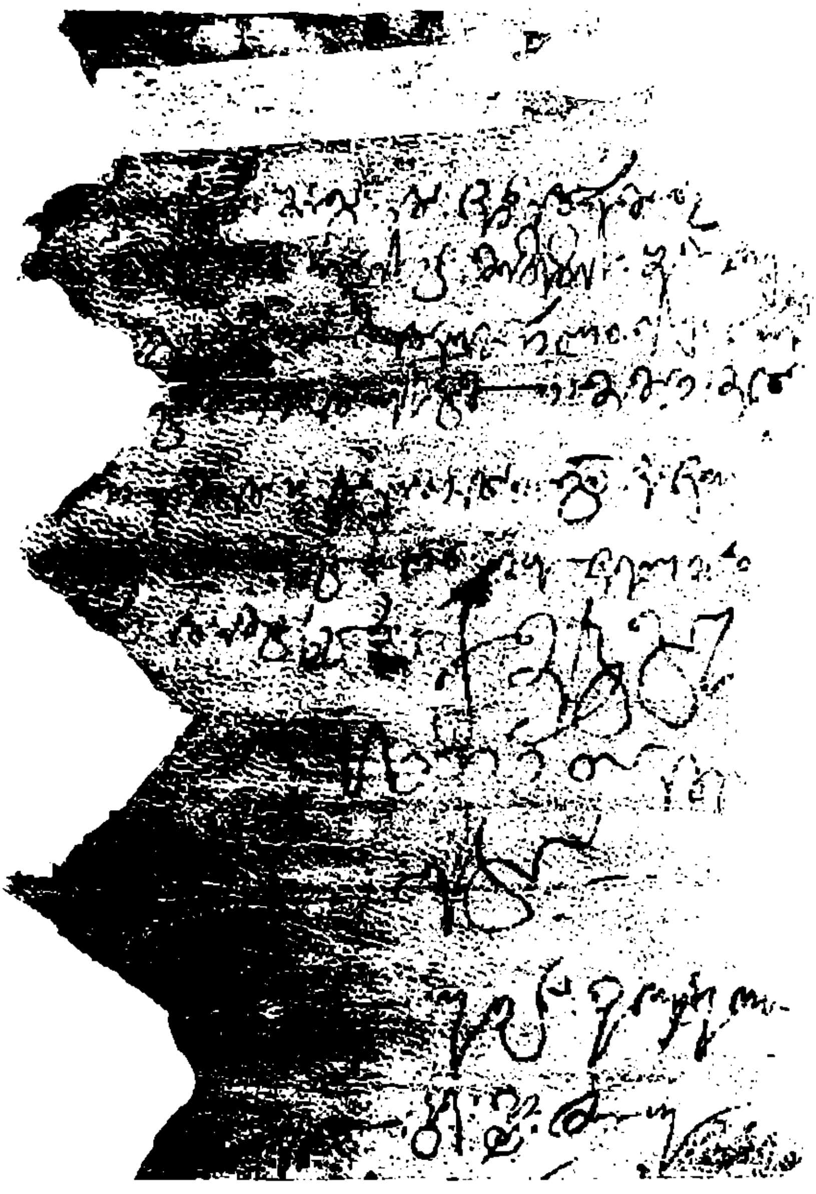

35—45 სურ.

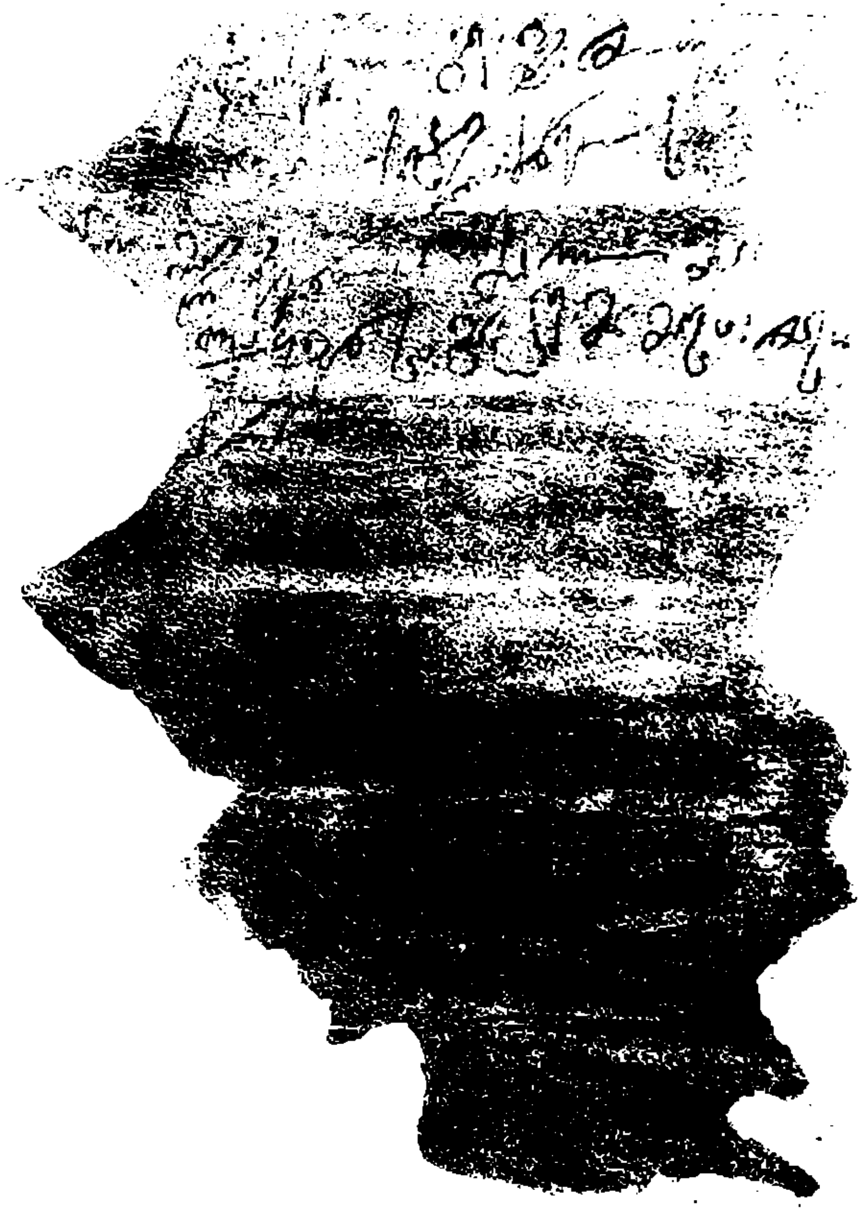

45—49 სურ.

№ 81 [1259]. დაწერილი ძაგან აბულეთისძისა მლევმისადმი (ხი, Ad—5)

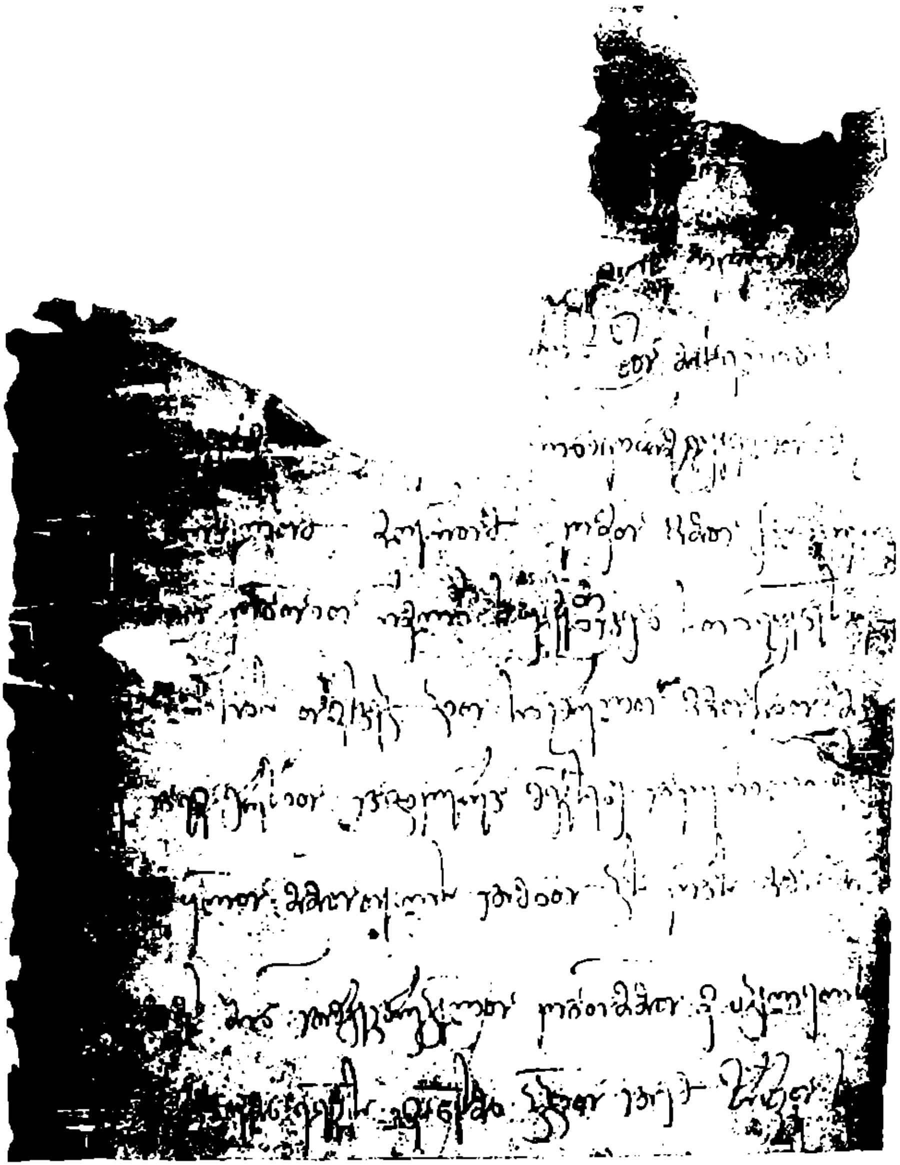

1—12 სტრ.

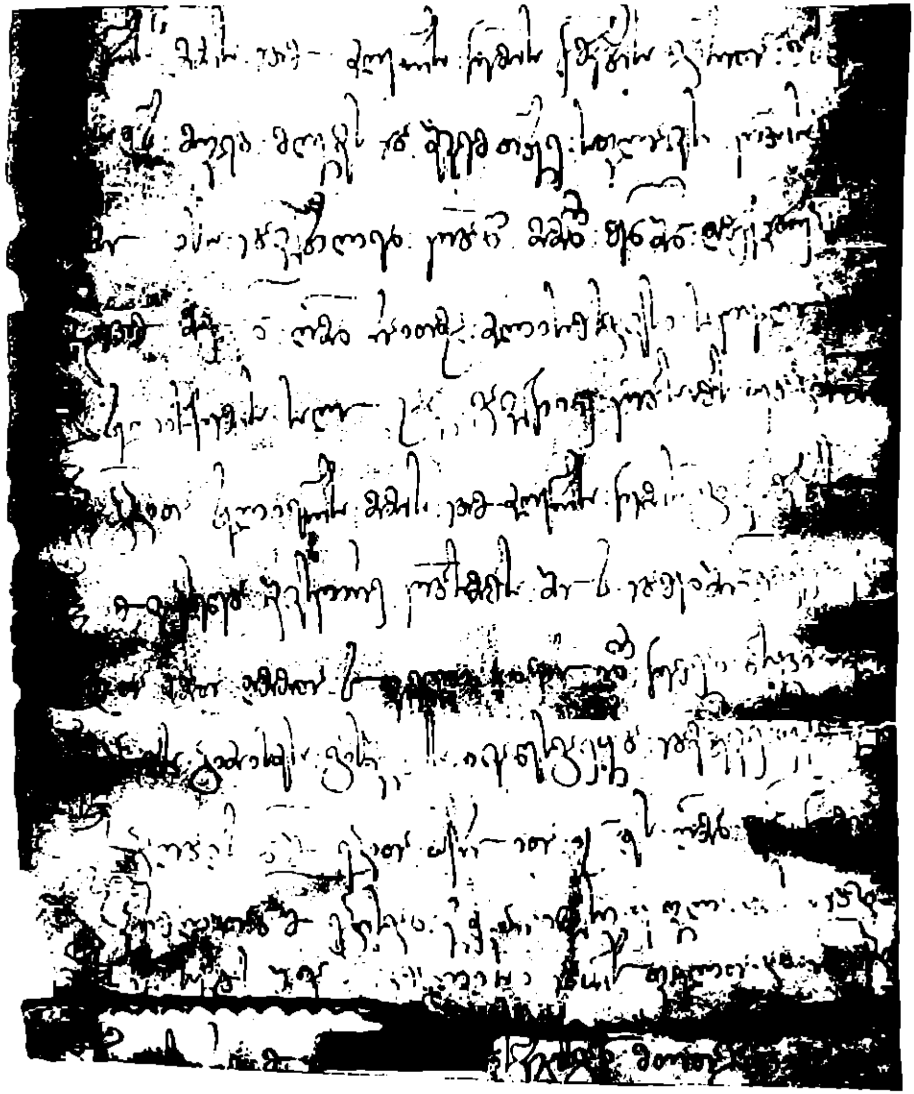

13—24 სტრ.

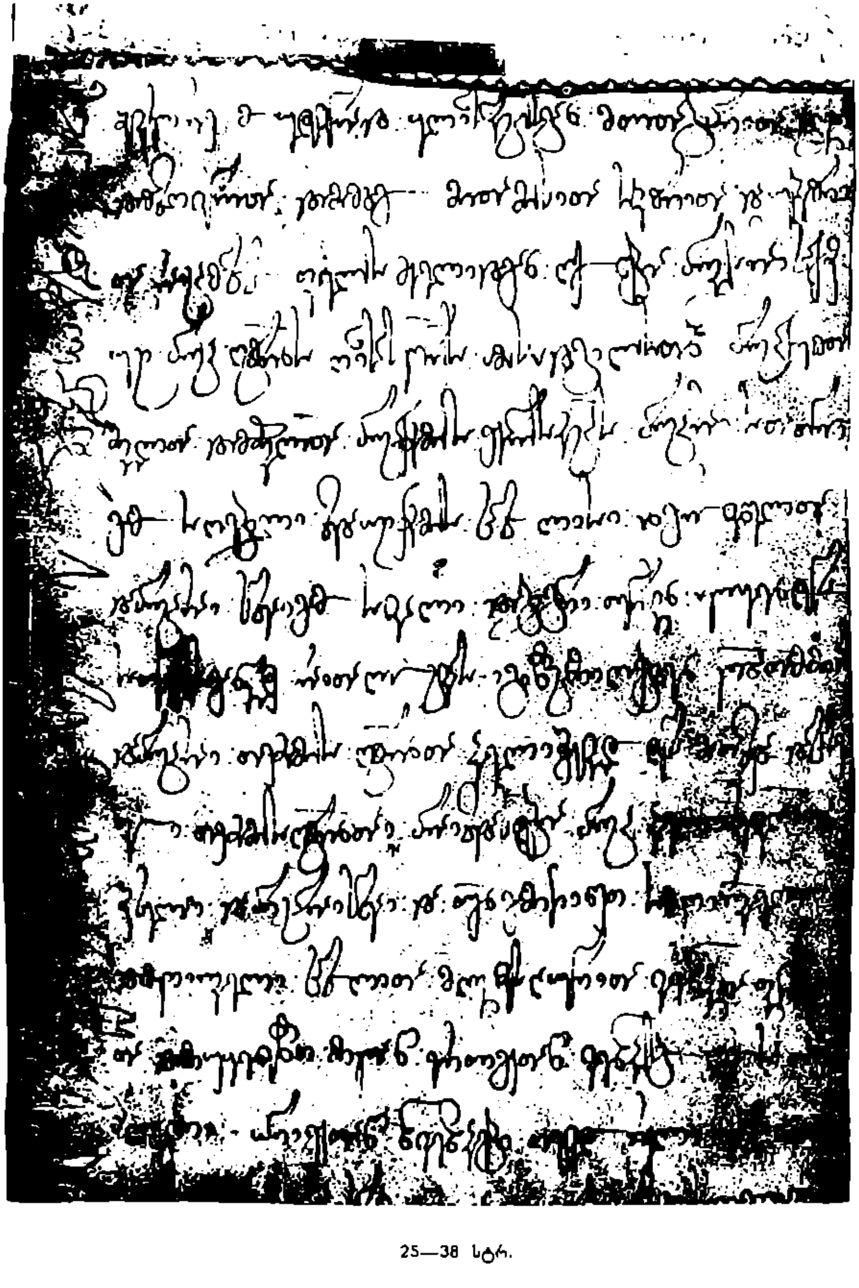

25—38 სტრ.

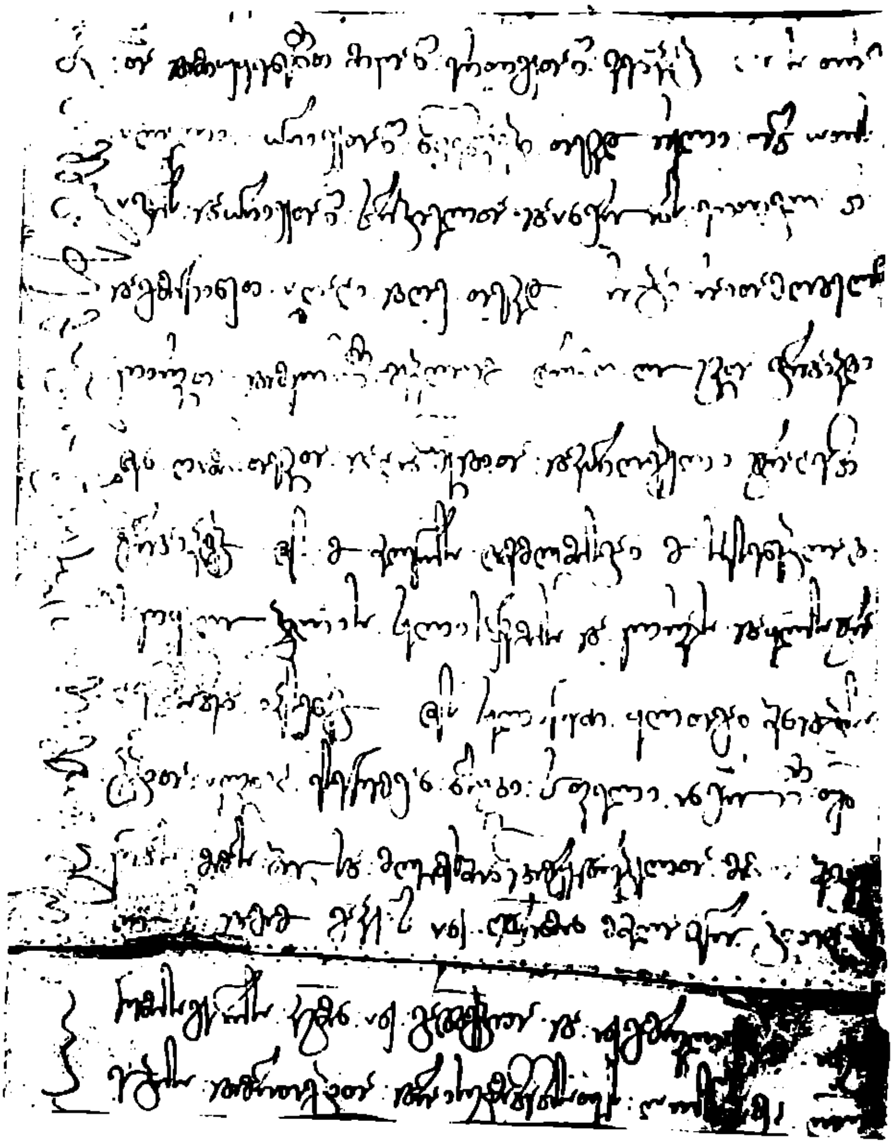

37—50 სტრ.

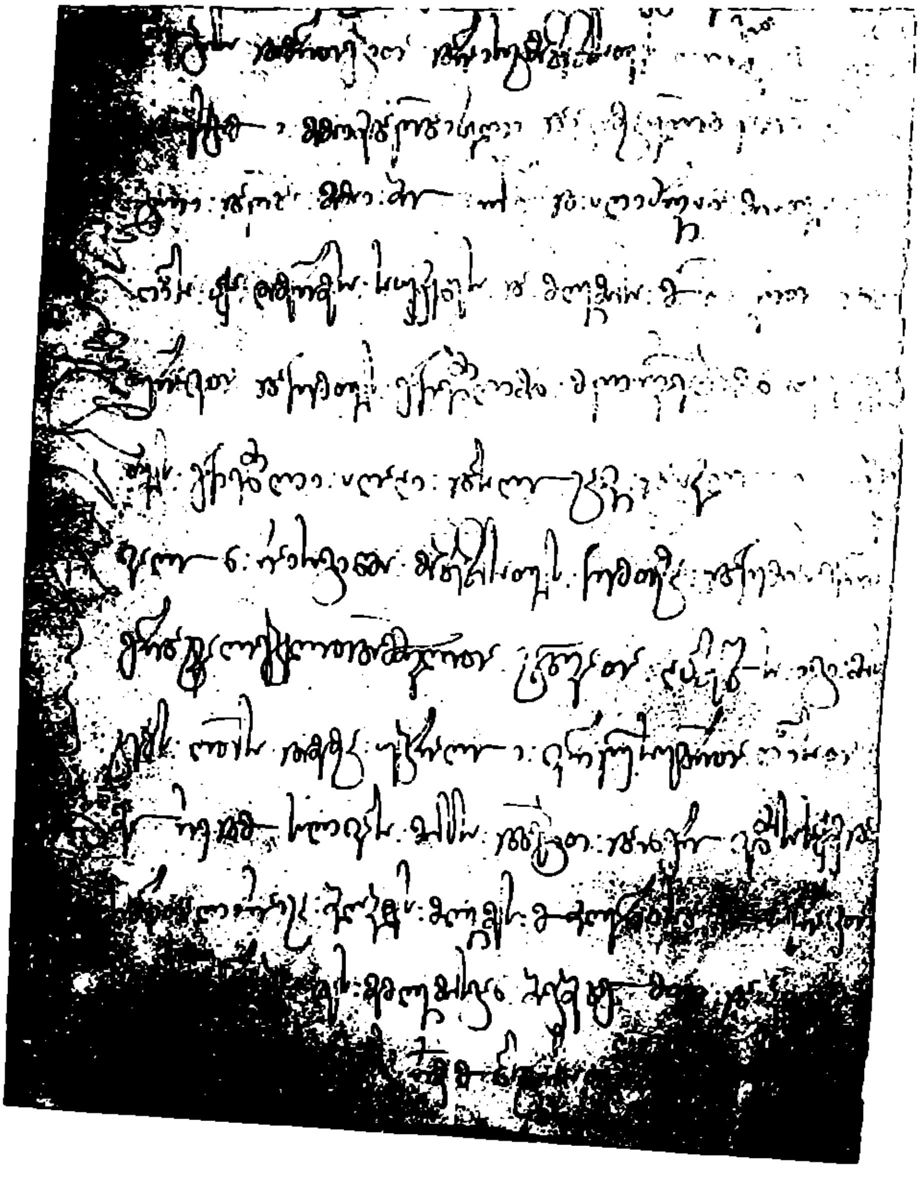

50—62 სურ.

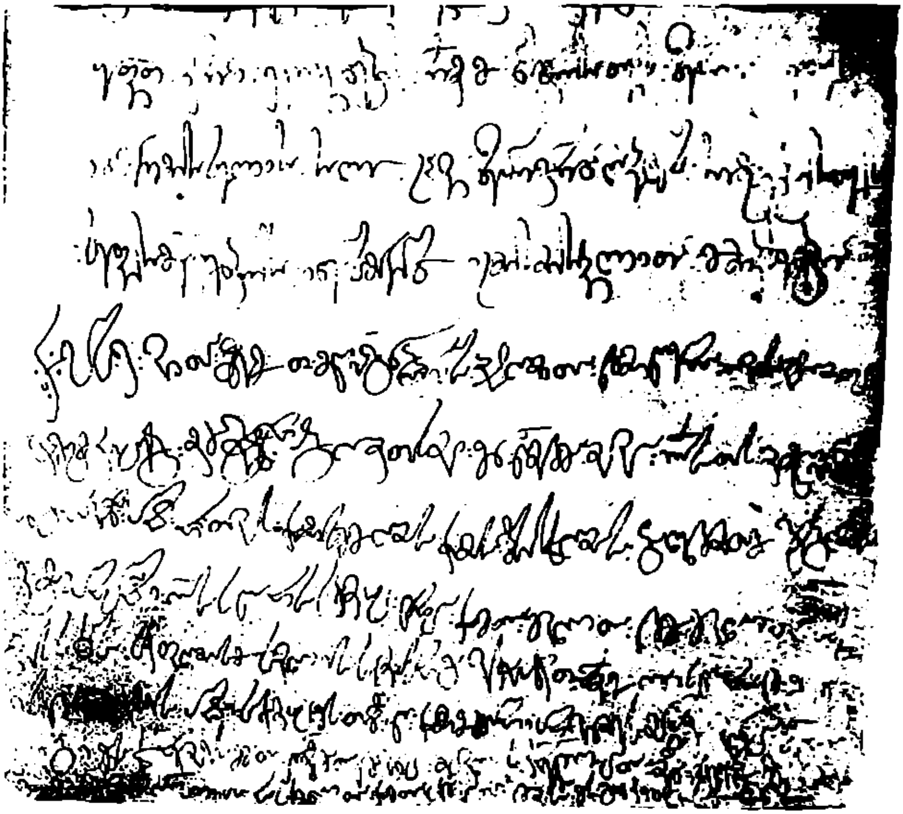

62—72 სტრ.

73 სურ.

74—82 სტრ.

№ 88 [1260/1300]. დაწერილი ბეგა სურამელისა ქუაფქუა ჯომარდისძისადმი
(ხი, Hd—1358ა)

1—18 სტრ.

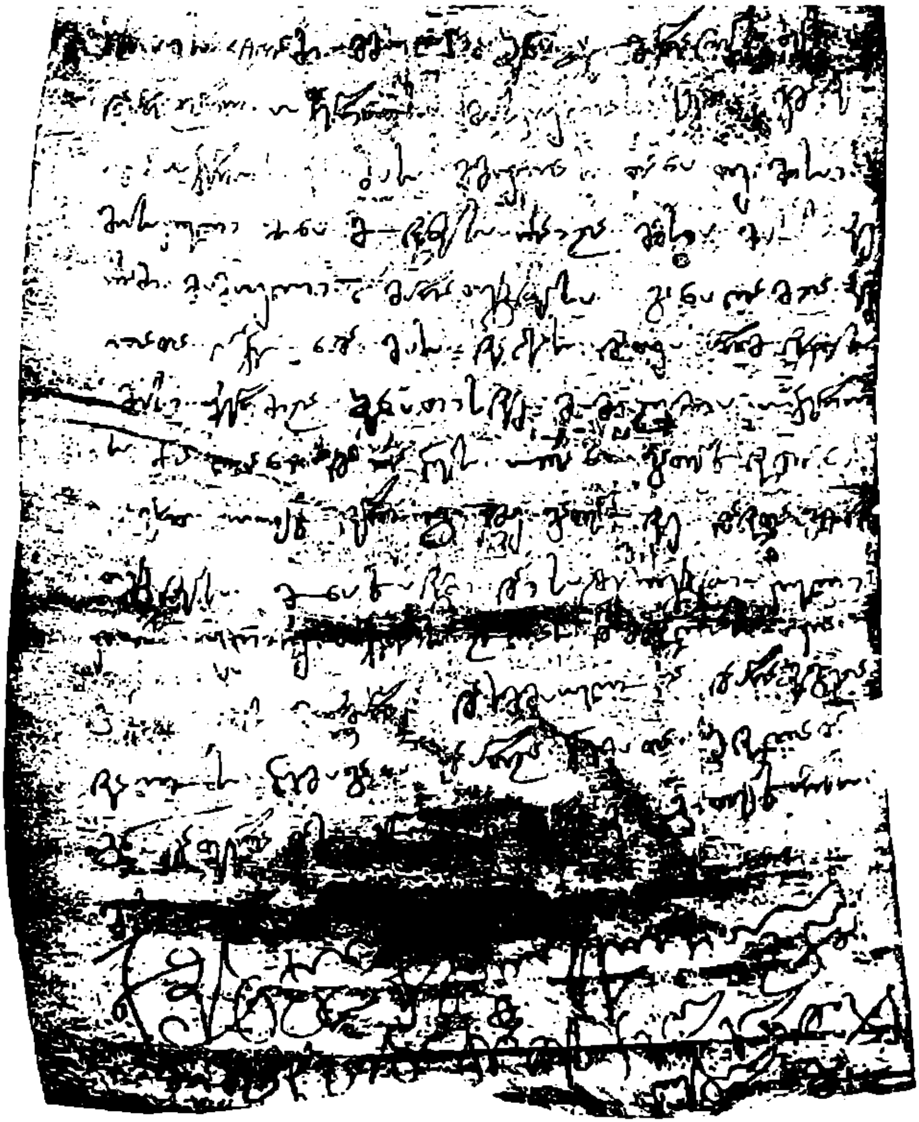

19—36 სურ.

№ 88 [1263]. მოხსენება საქართველოს საეკლესიო კრებისა მეფისადმი (სცსა, 1448—6501)

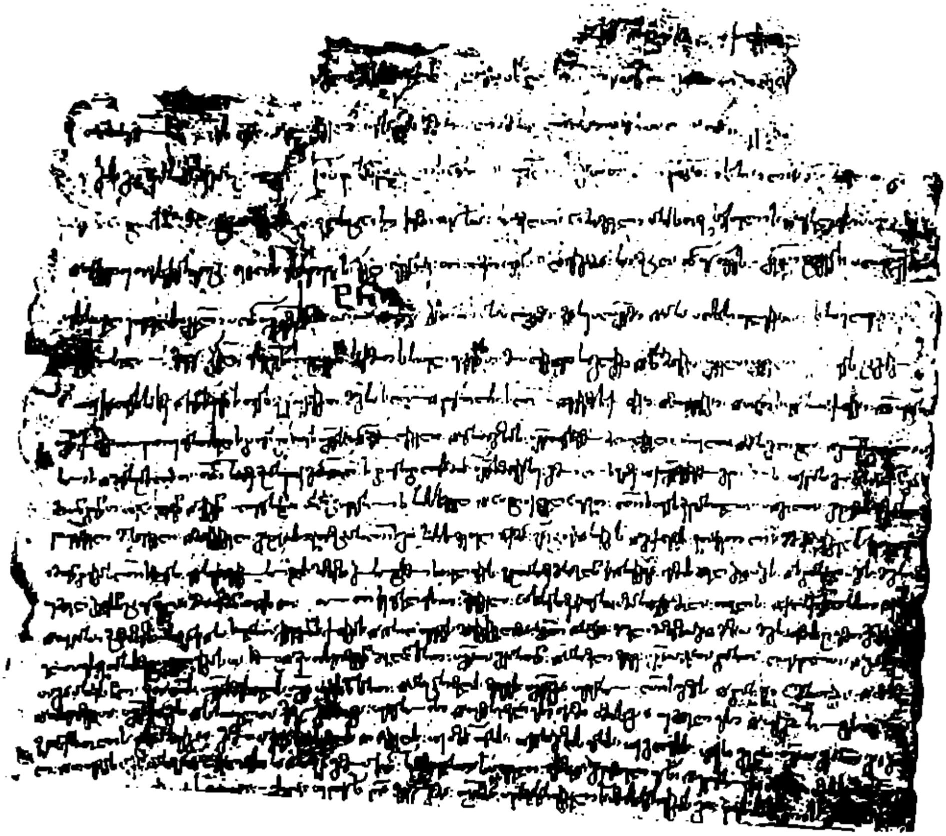

1—20 სტრ.

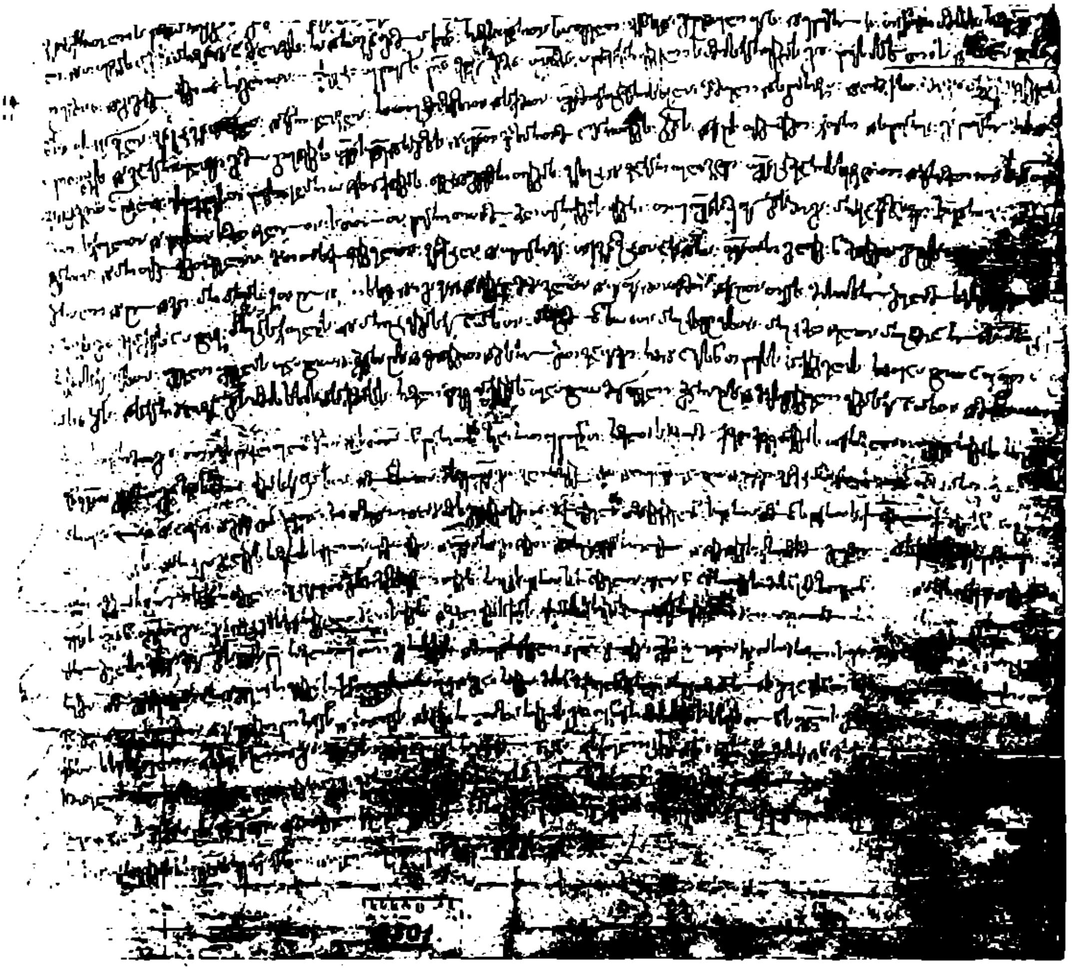

21—44 სტრ.

№ 40 [1281/1282]. დაწერილი ნიკოლაოზ ქართლის კათალიკოსისა არეანზეგ საბაისძისადმი (სცსა, 1448—5037)

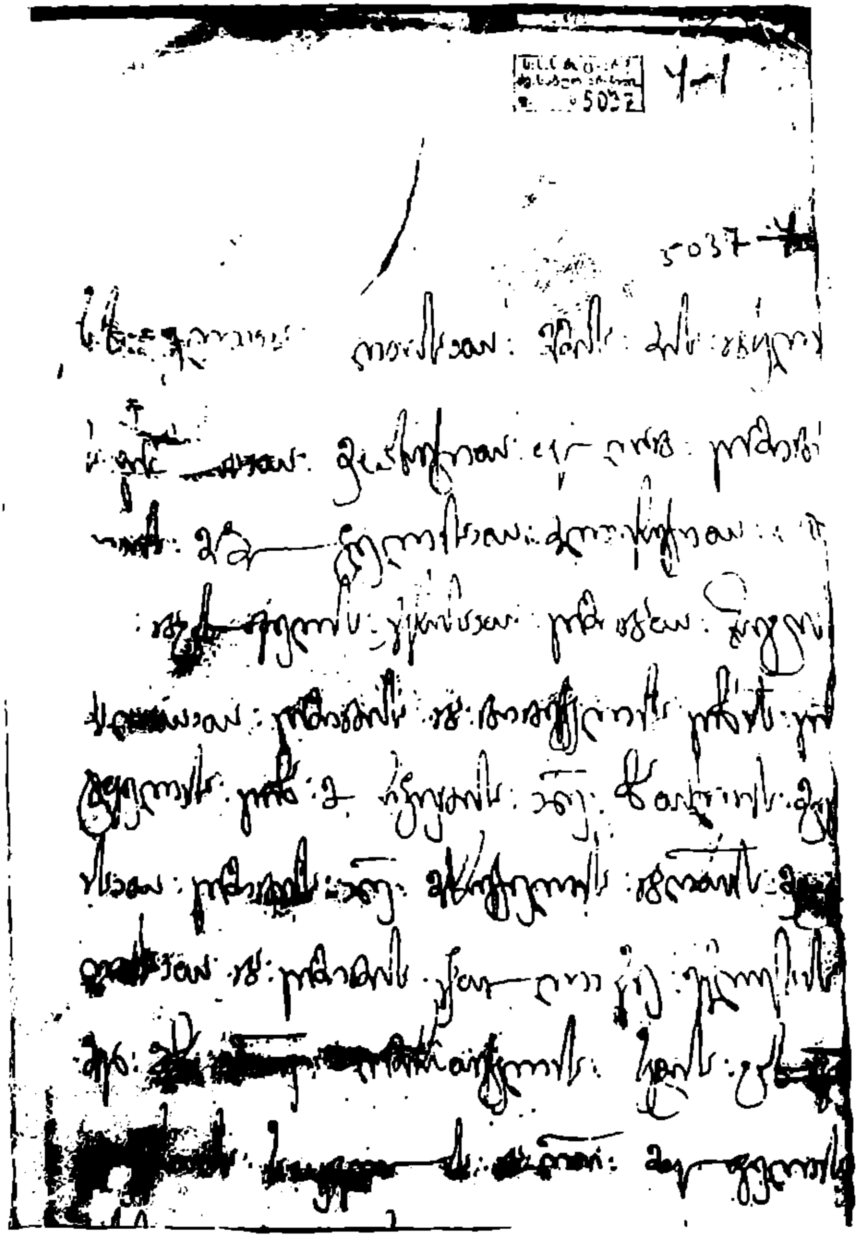

1—10 სტრ.

[illegible]

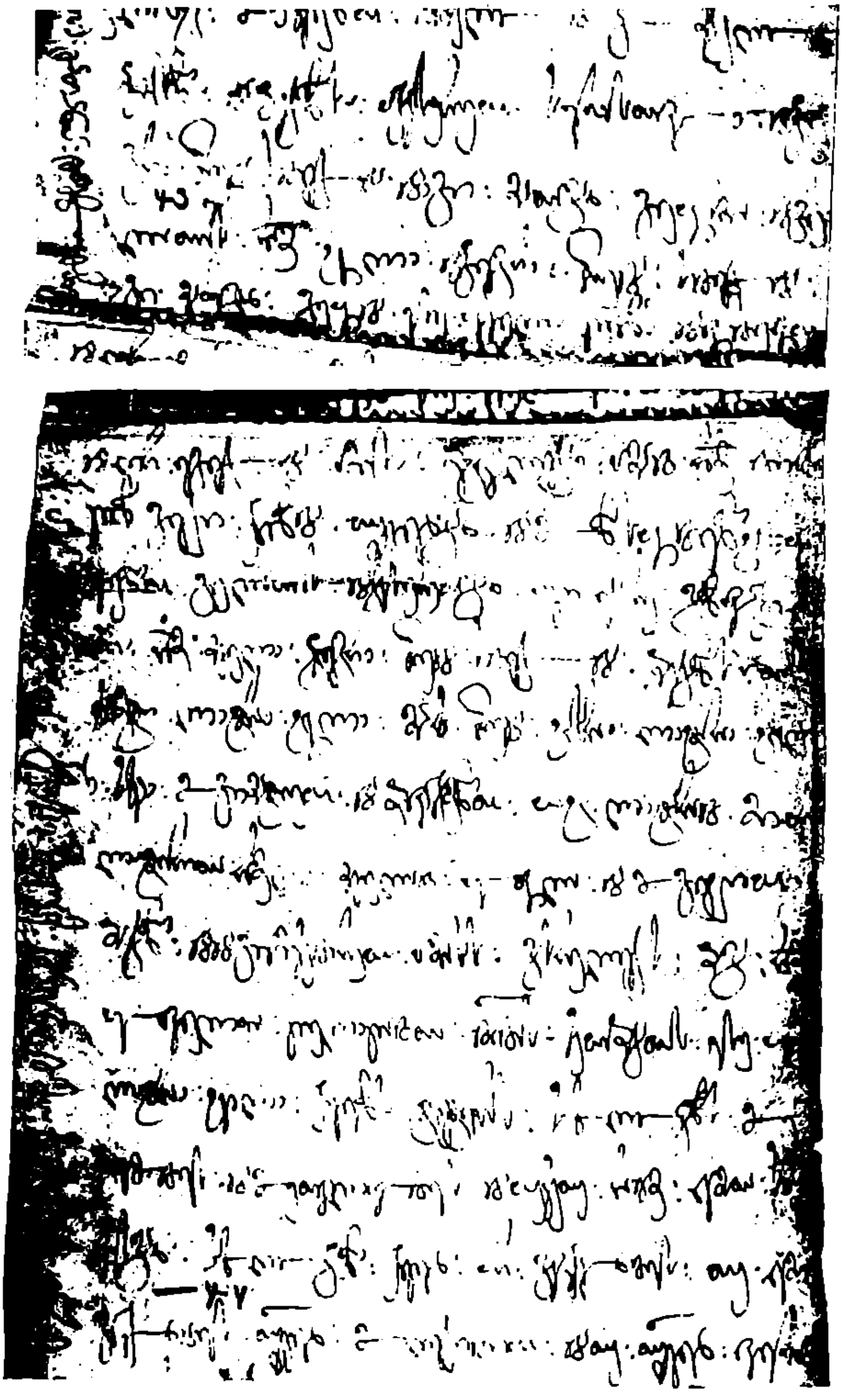

24—40 სტრ.

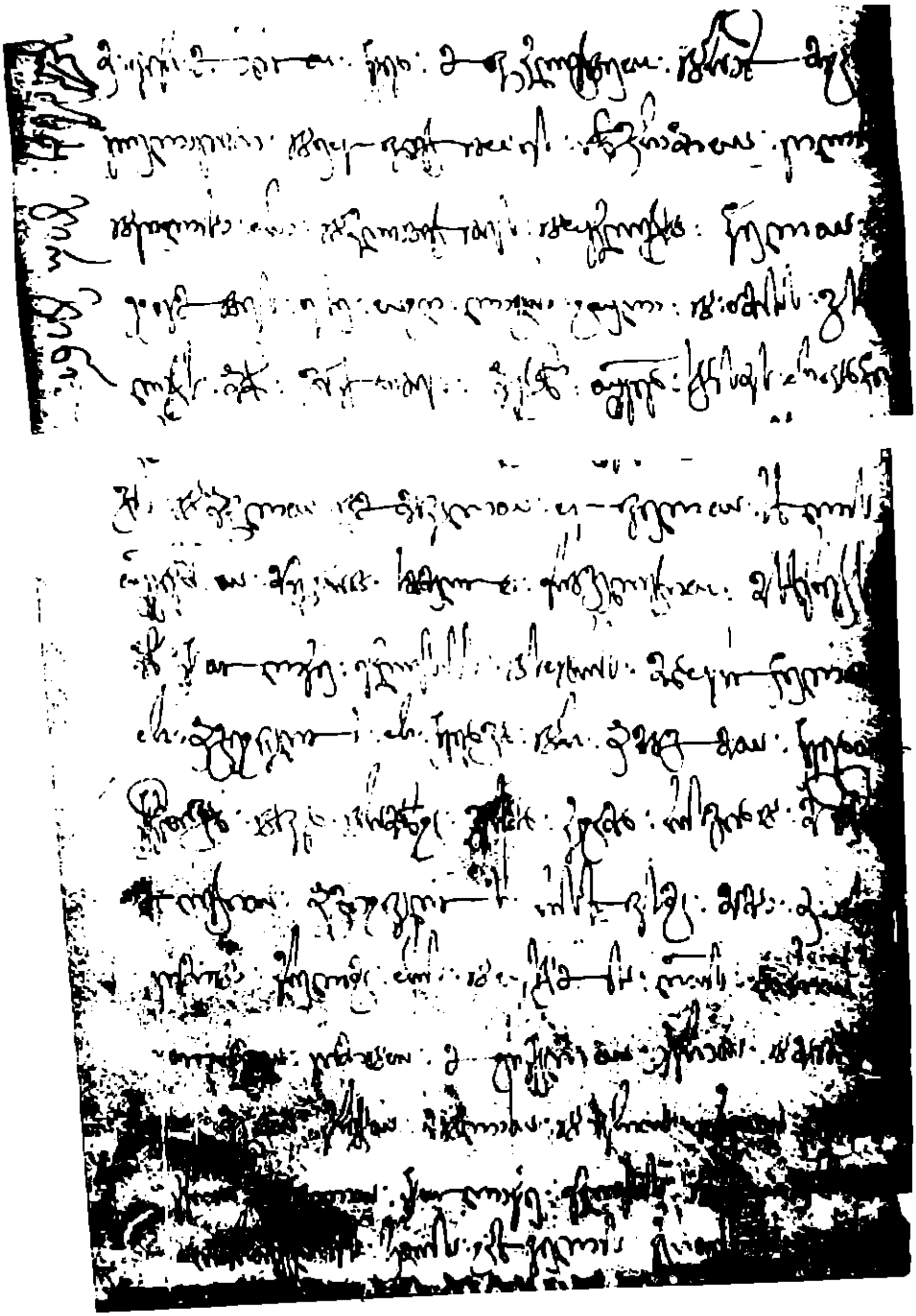

41—56 სტრ.

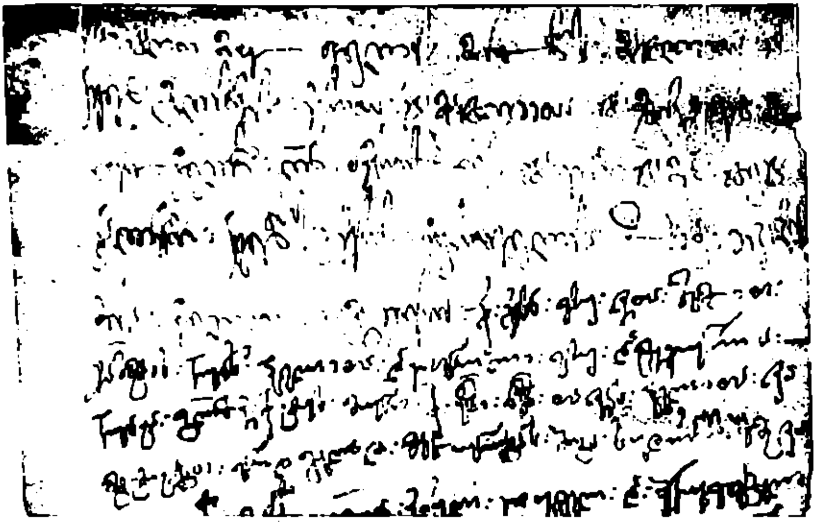

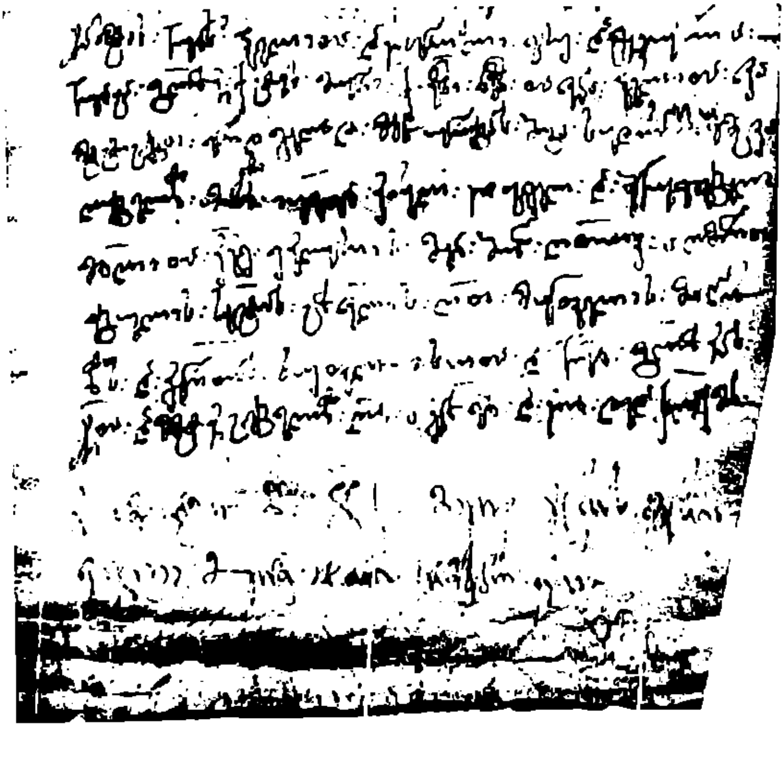

57—73 სტრ.   74—75 სტრ. (მიწერილია კიდეზე)

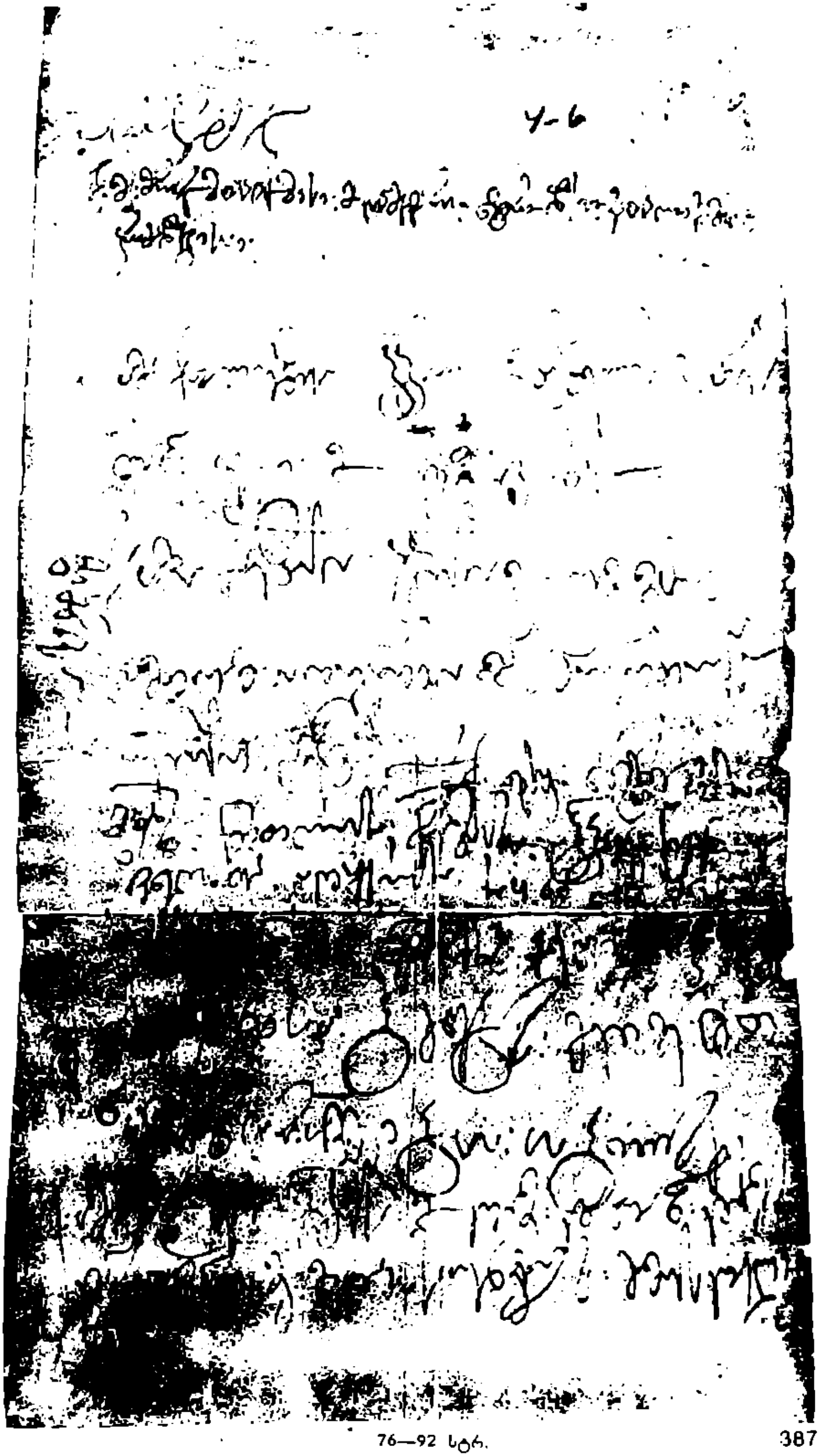

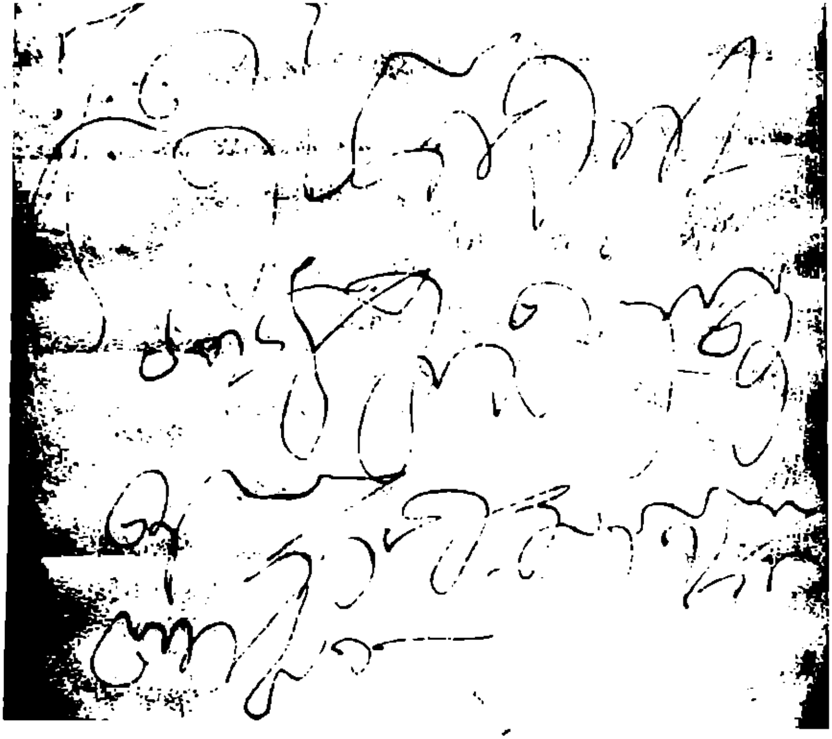

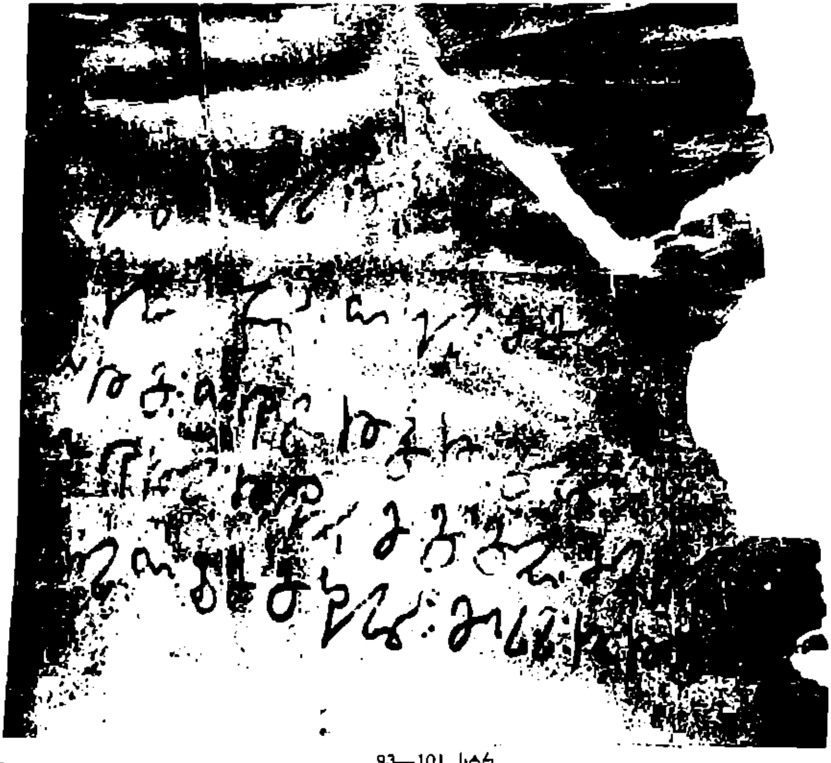

93—101 სტრ.

№ 41 [1287/1288]. სიგელი დავით და ვახტანგ მეფეებისა ვახტანგ თულაისძისადმი (ხი, Hd—1331)

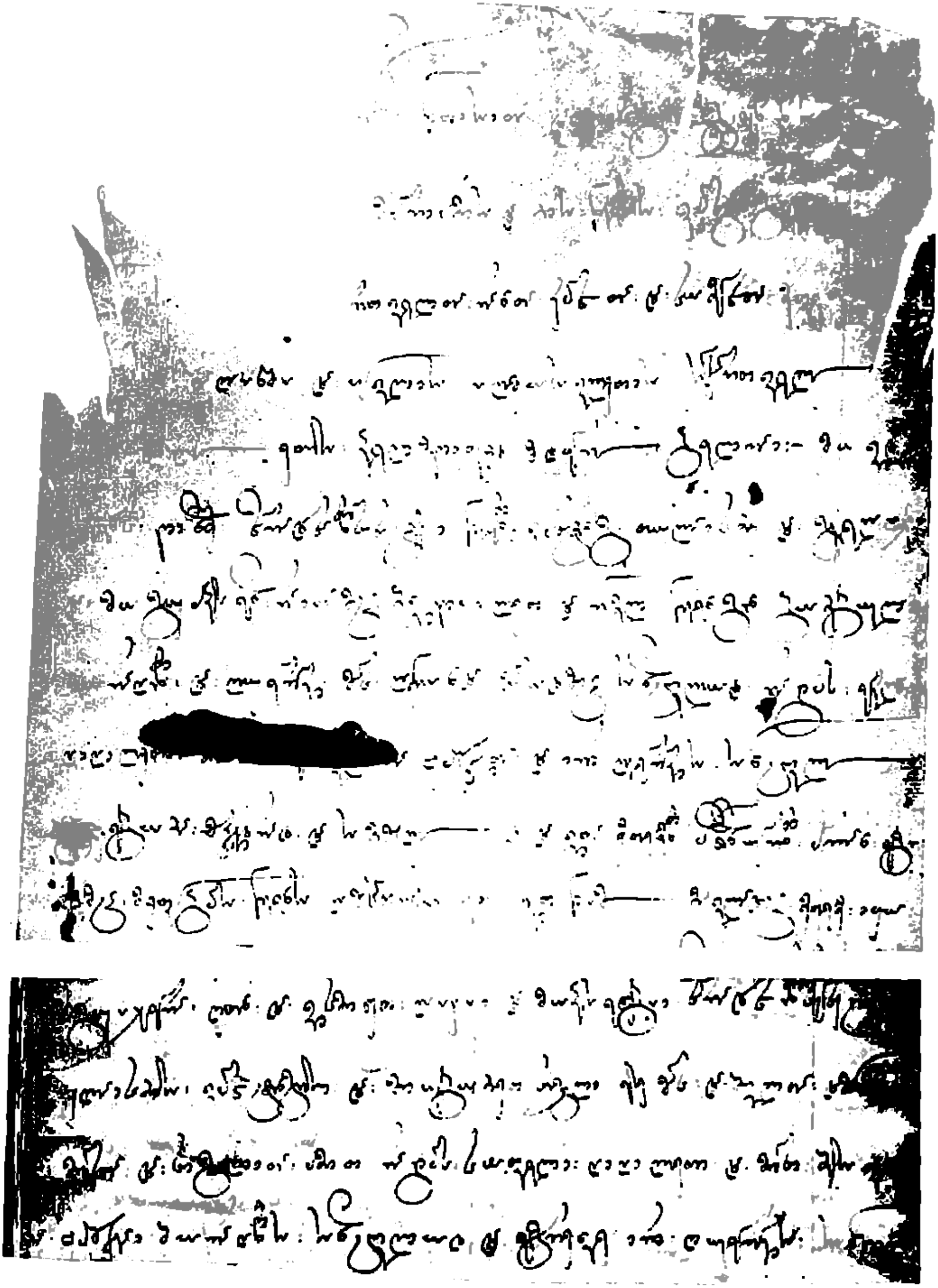

25a 1—15 სტრ.

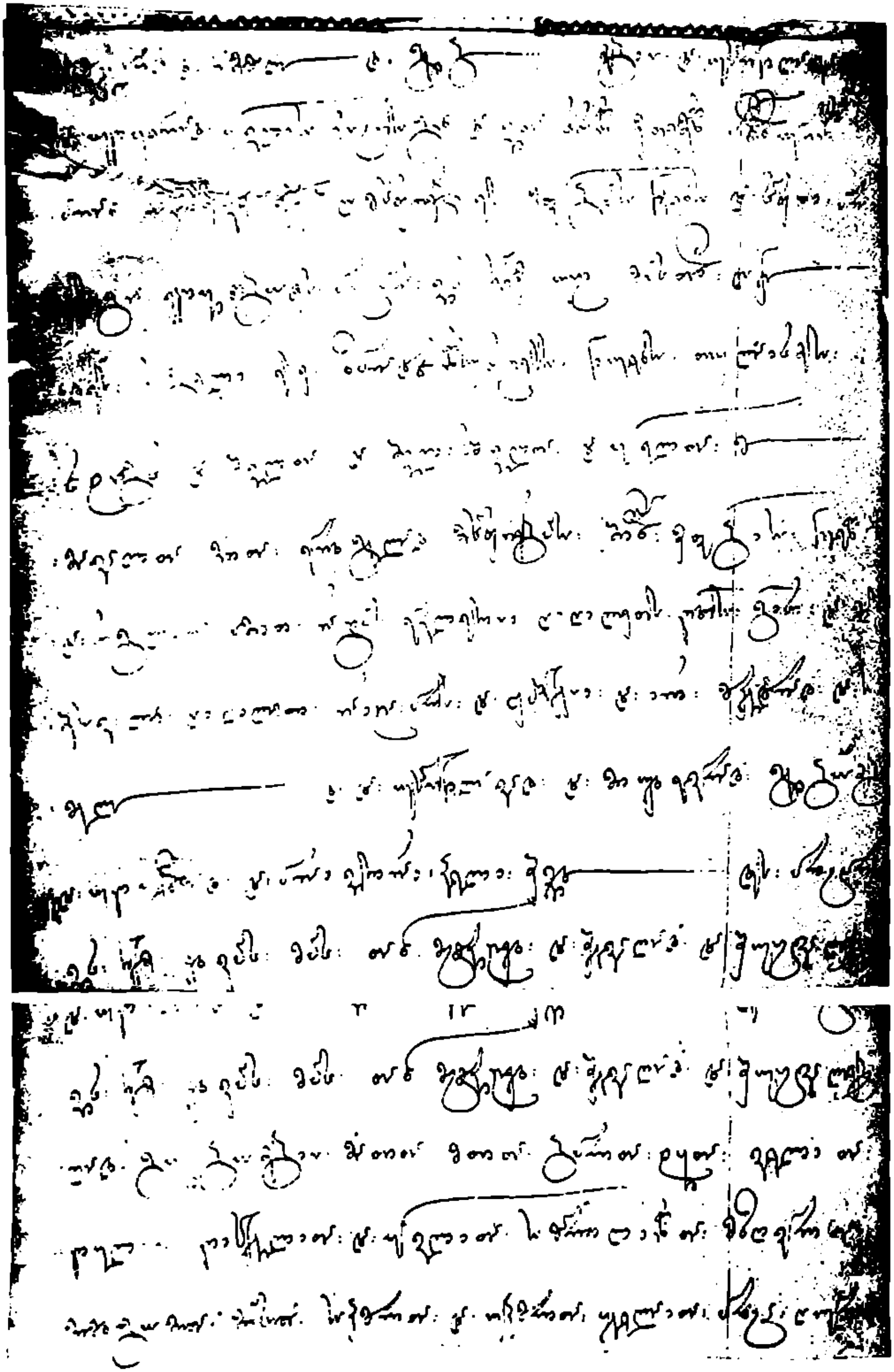

16—30 სტრ.

31—46 სტრ.

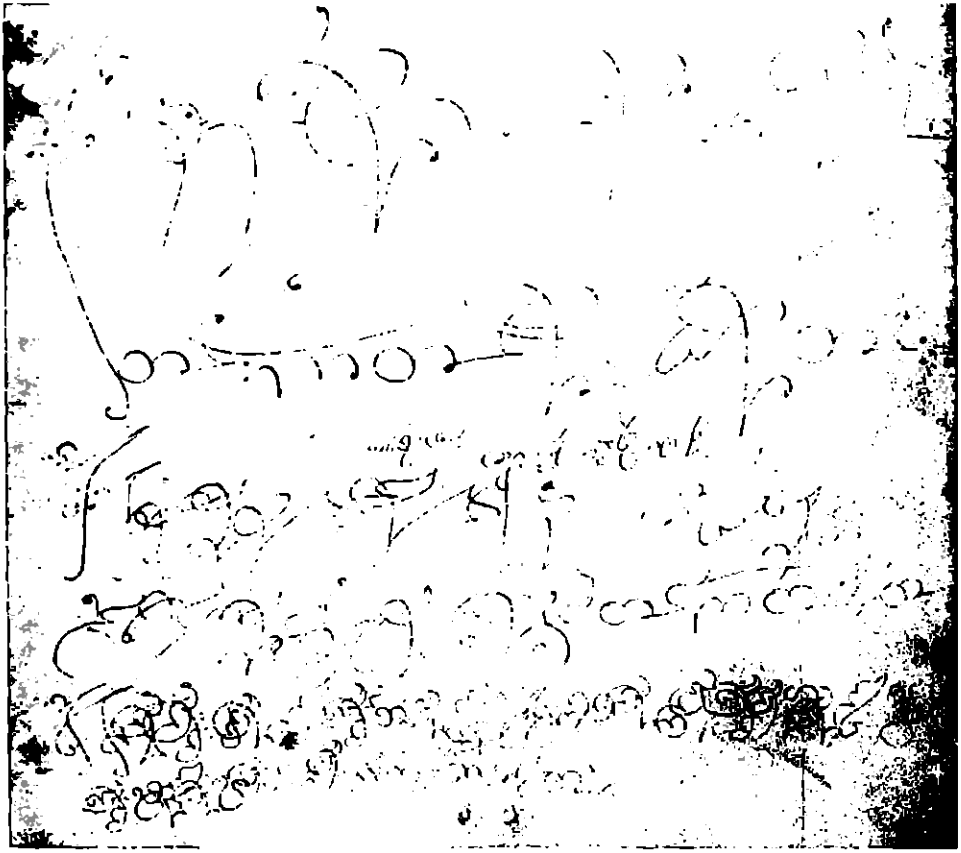

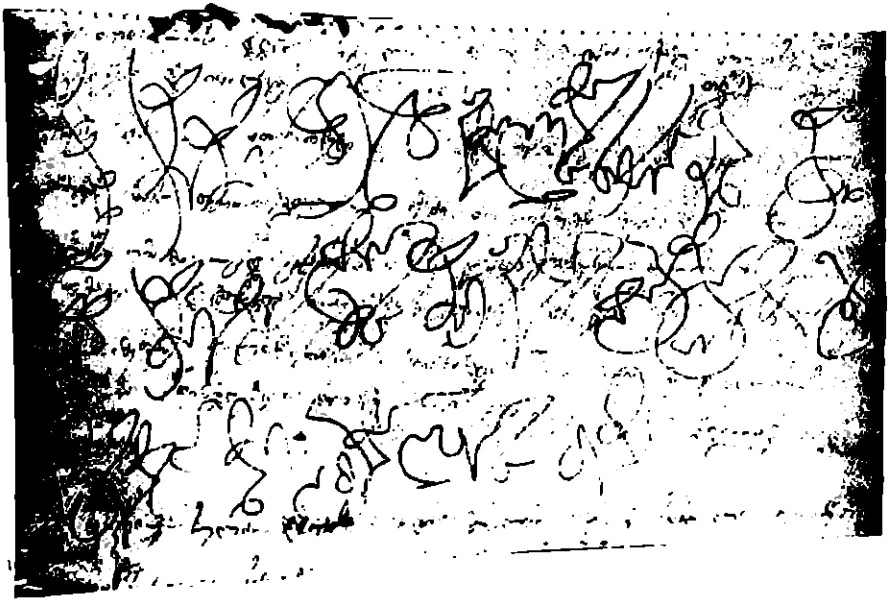

[illegible]—55 [illegible]

№ 42 [1297/1298]. სიგელი დავით მეფისა ჭარმაულ გრიგოლ ჭაჭნიასშვილი-სადმი (ხი, Hd—1330)

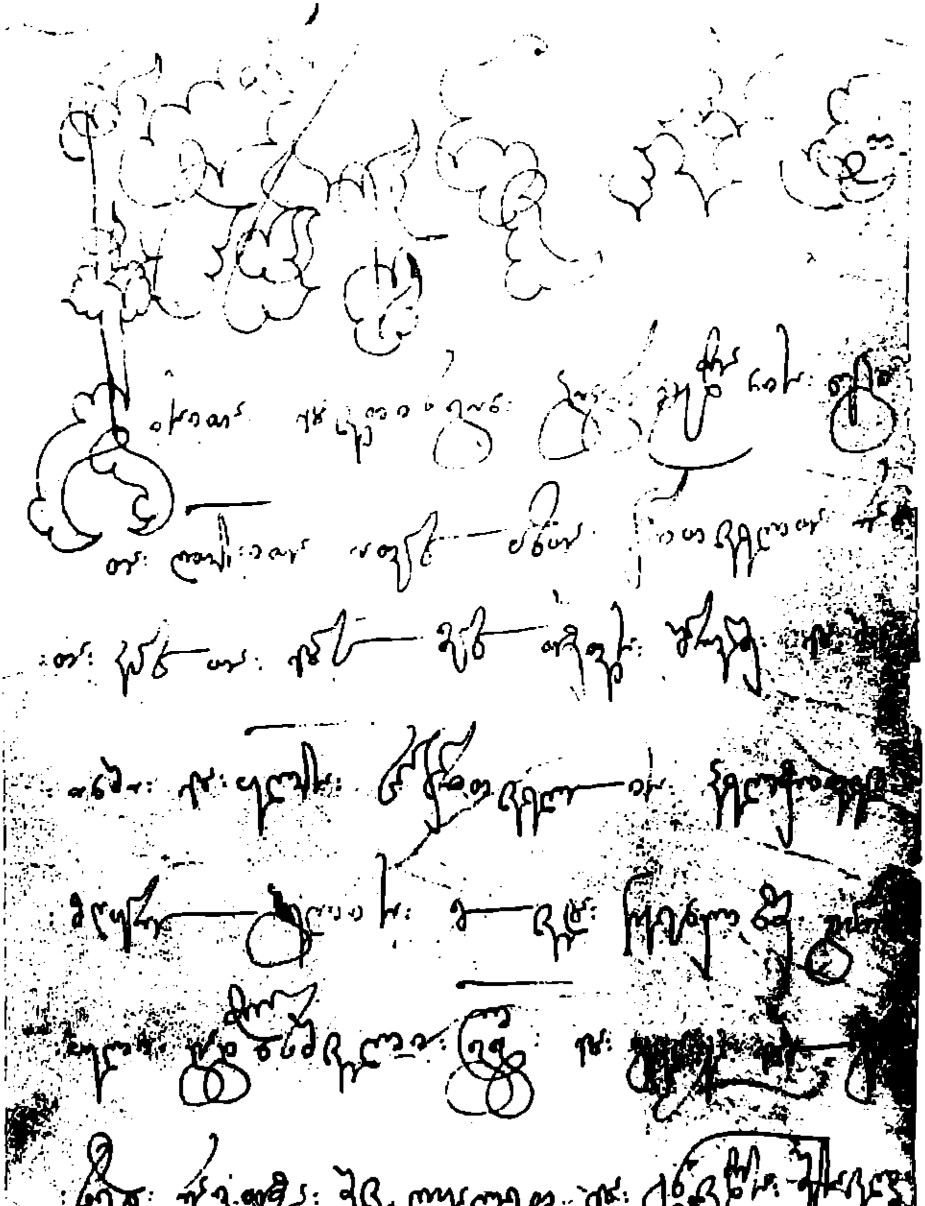

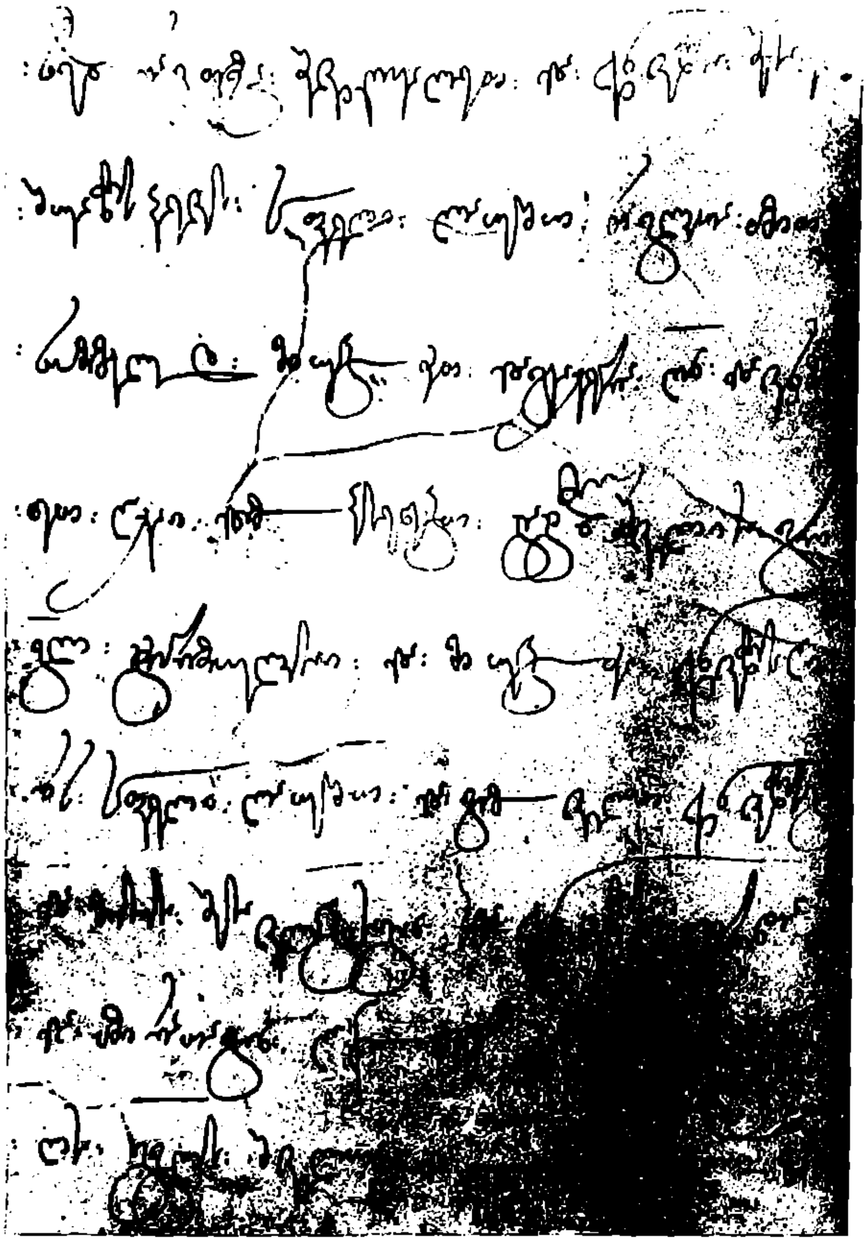

8— 16 სტრ.

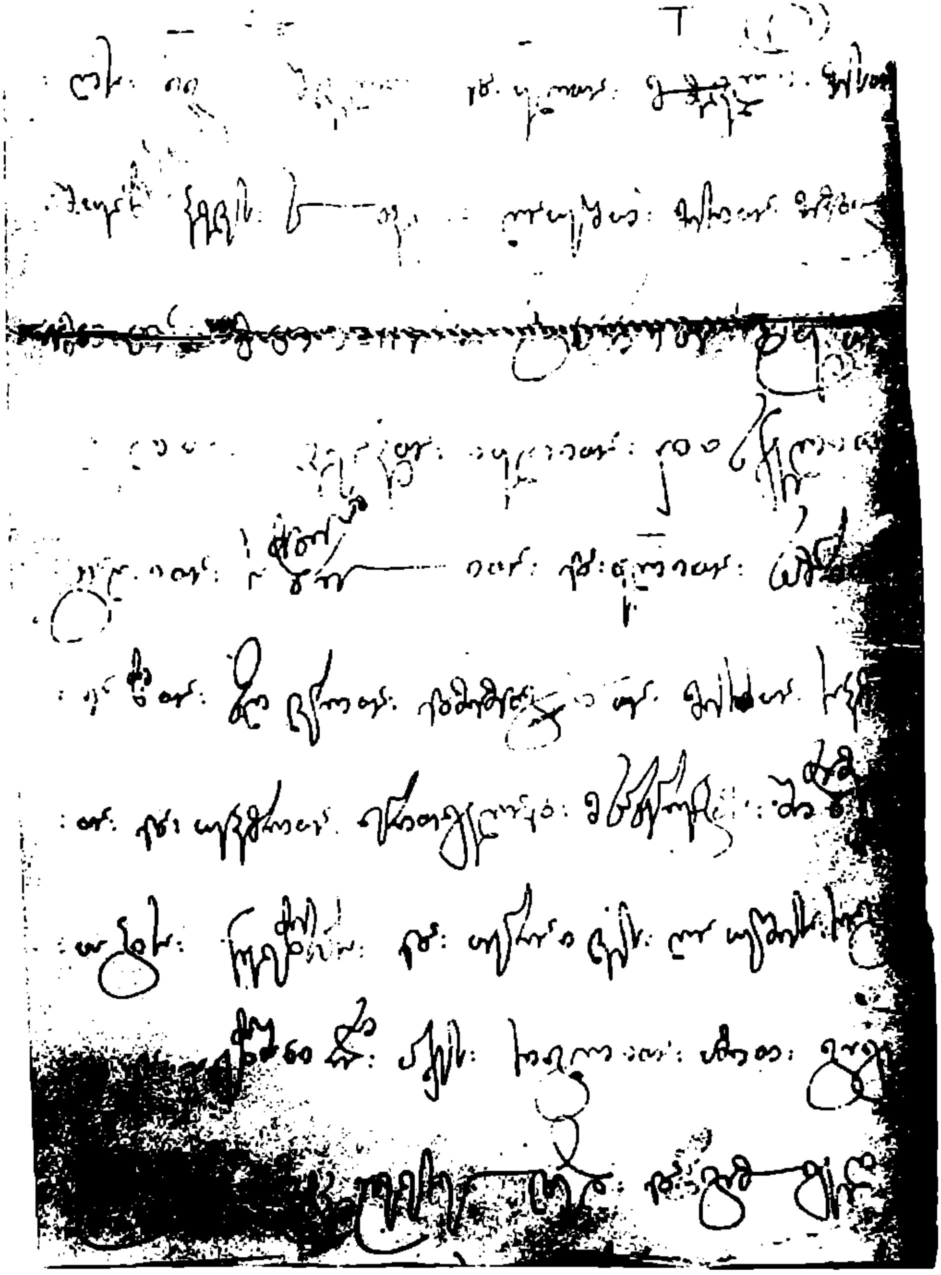

16—25 სტრ.

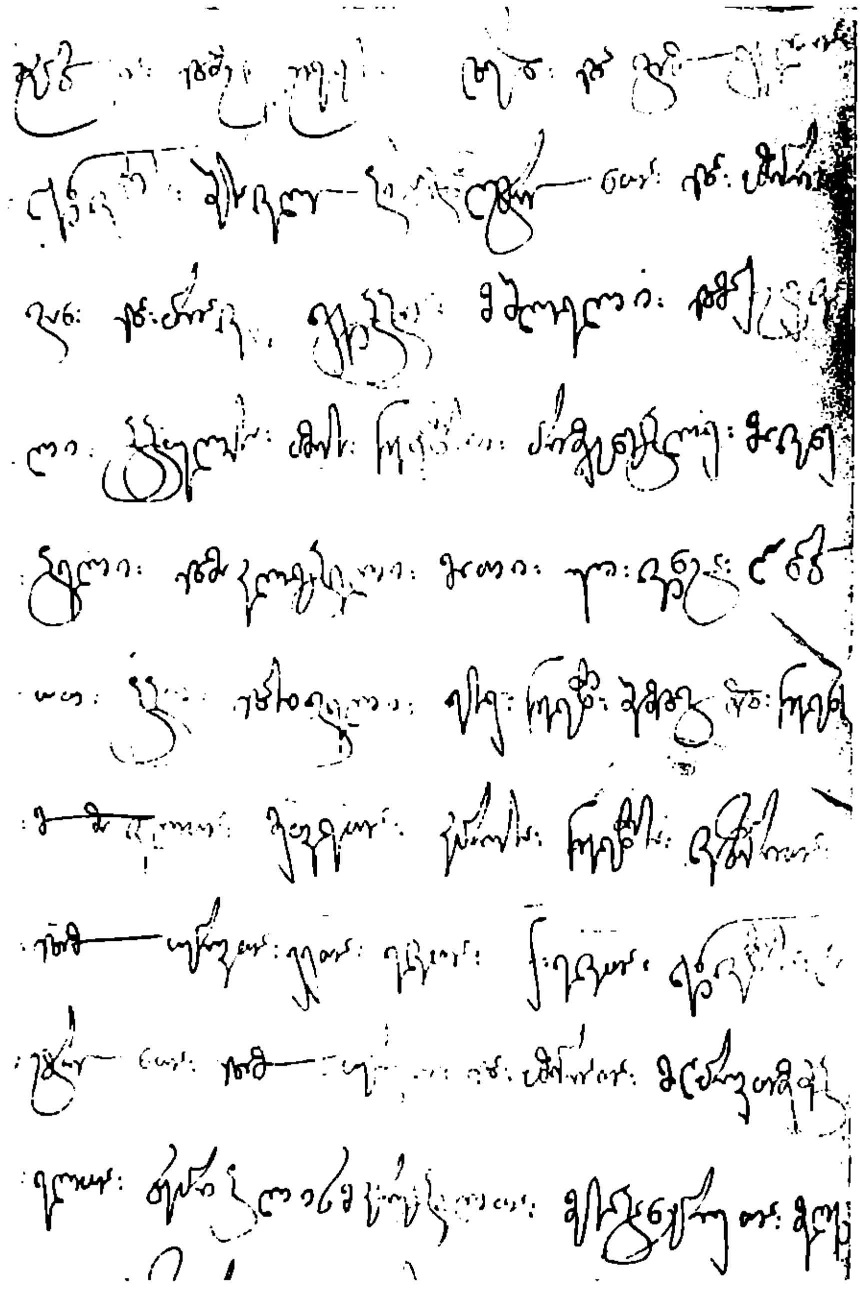

25—34 სტრ.

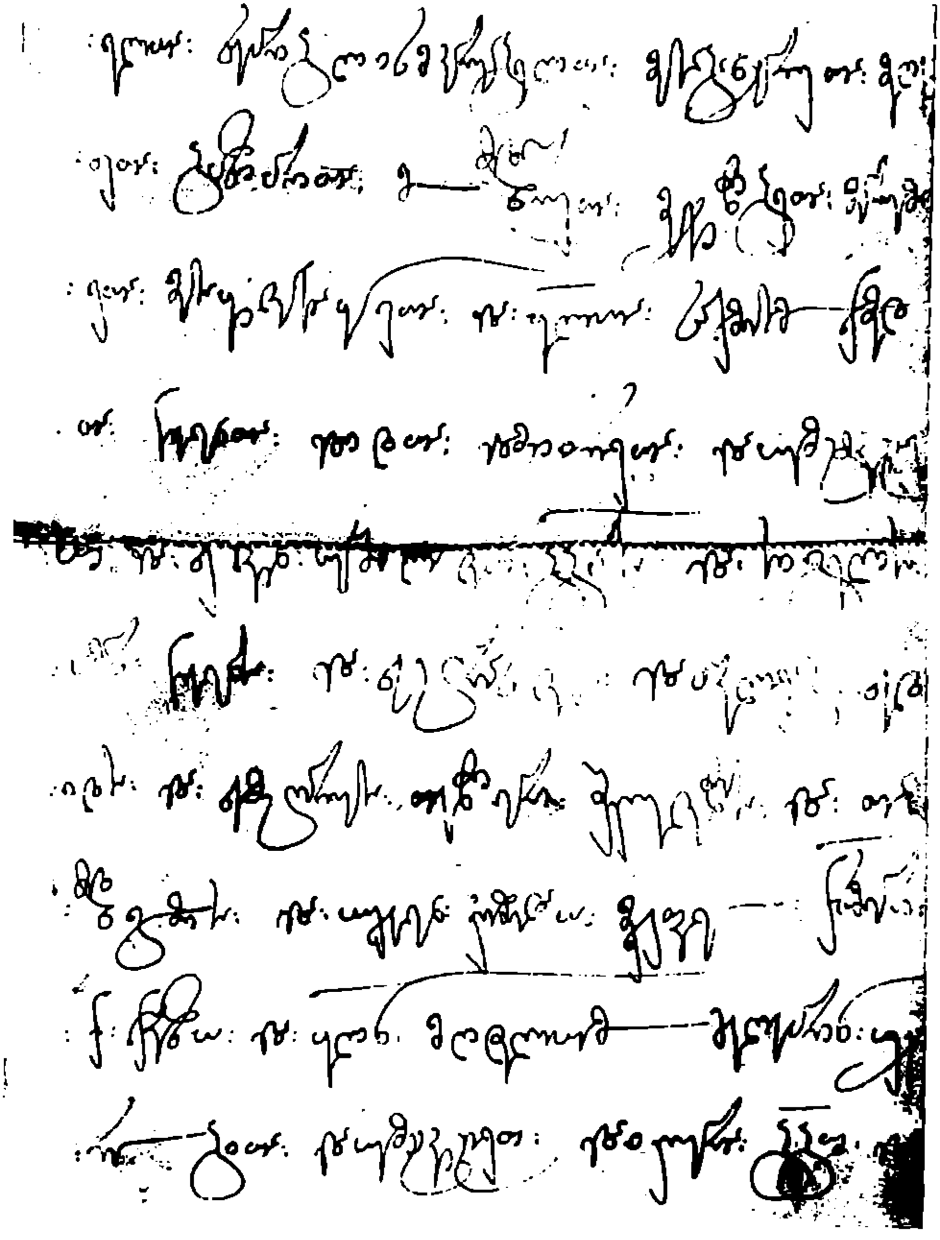

34—43 სტრ.

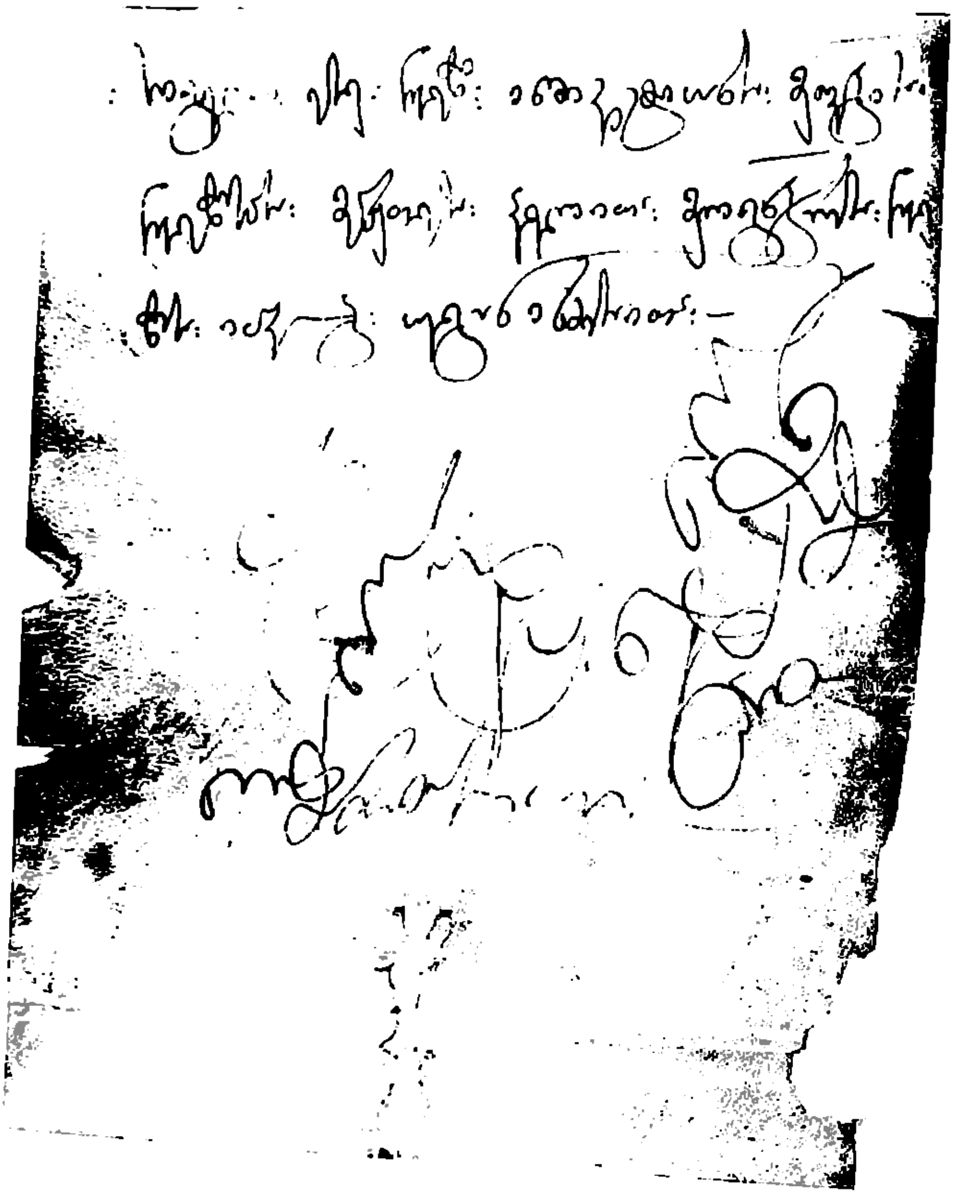

11—19 სტრ.

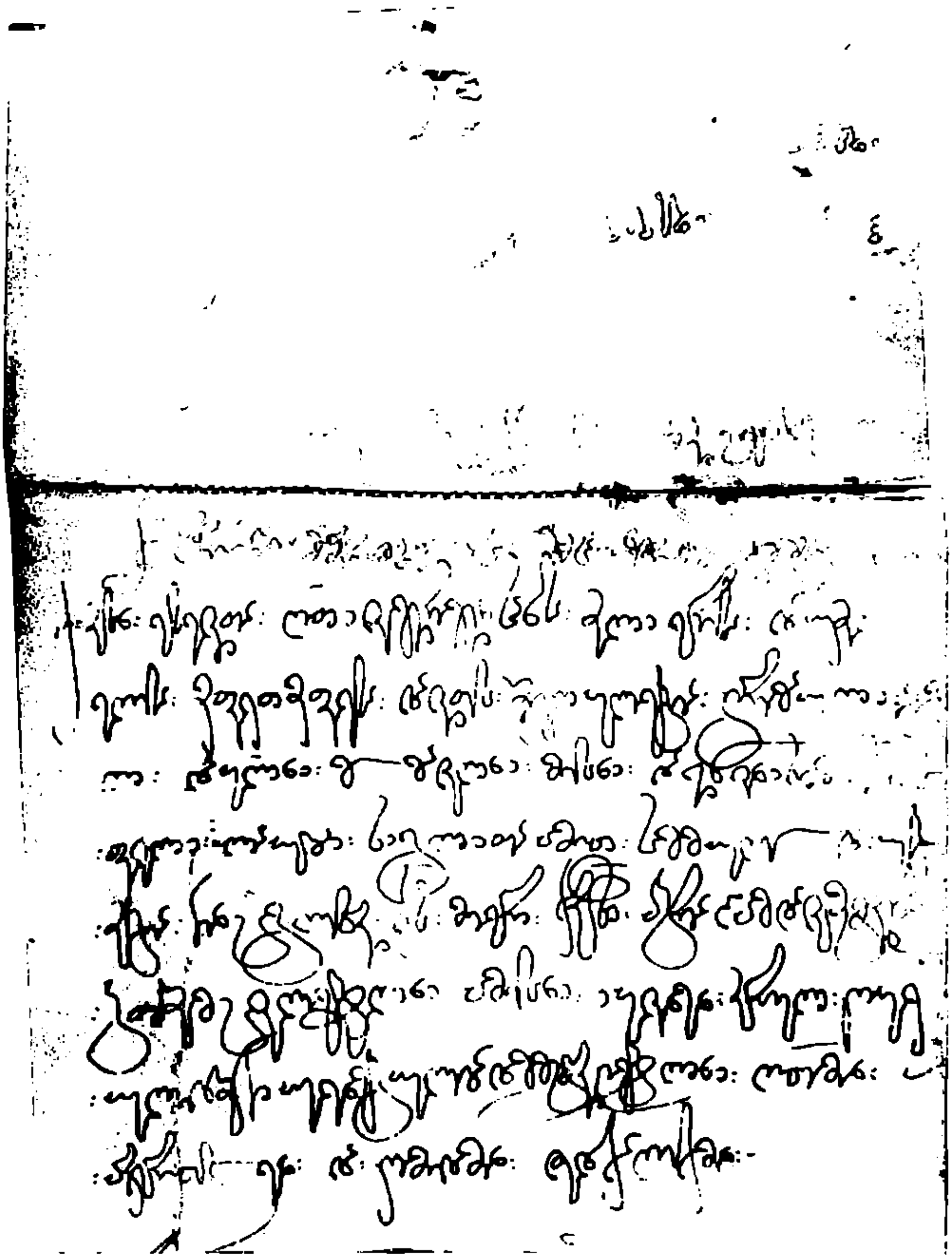

50—62 სტრ.

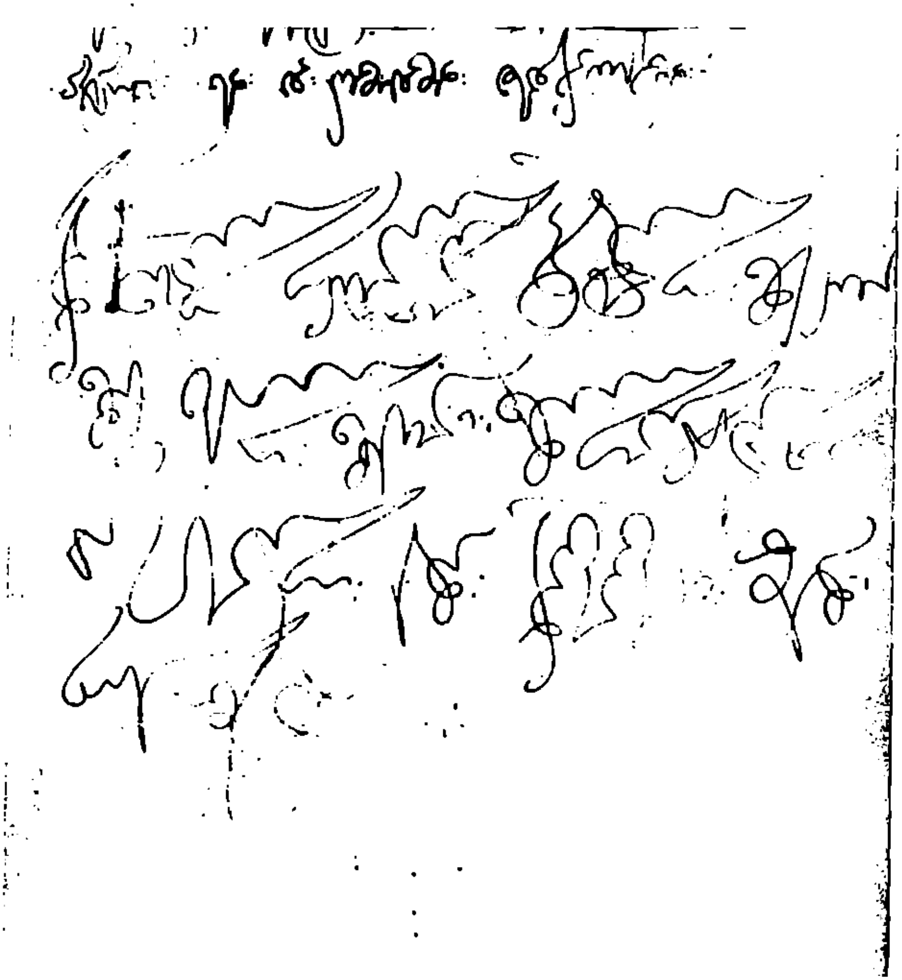

62—66 სტრ.

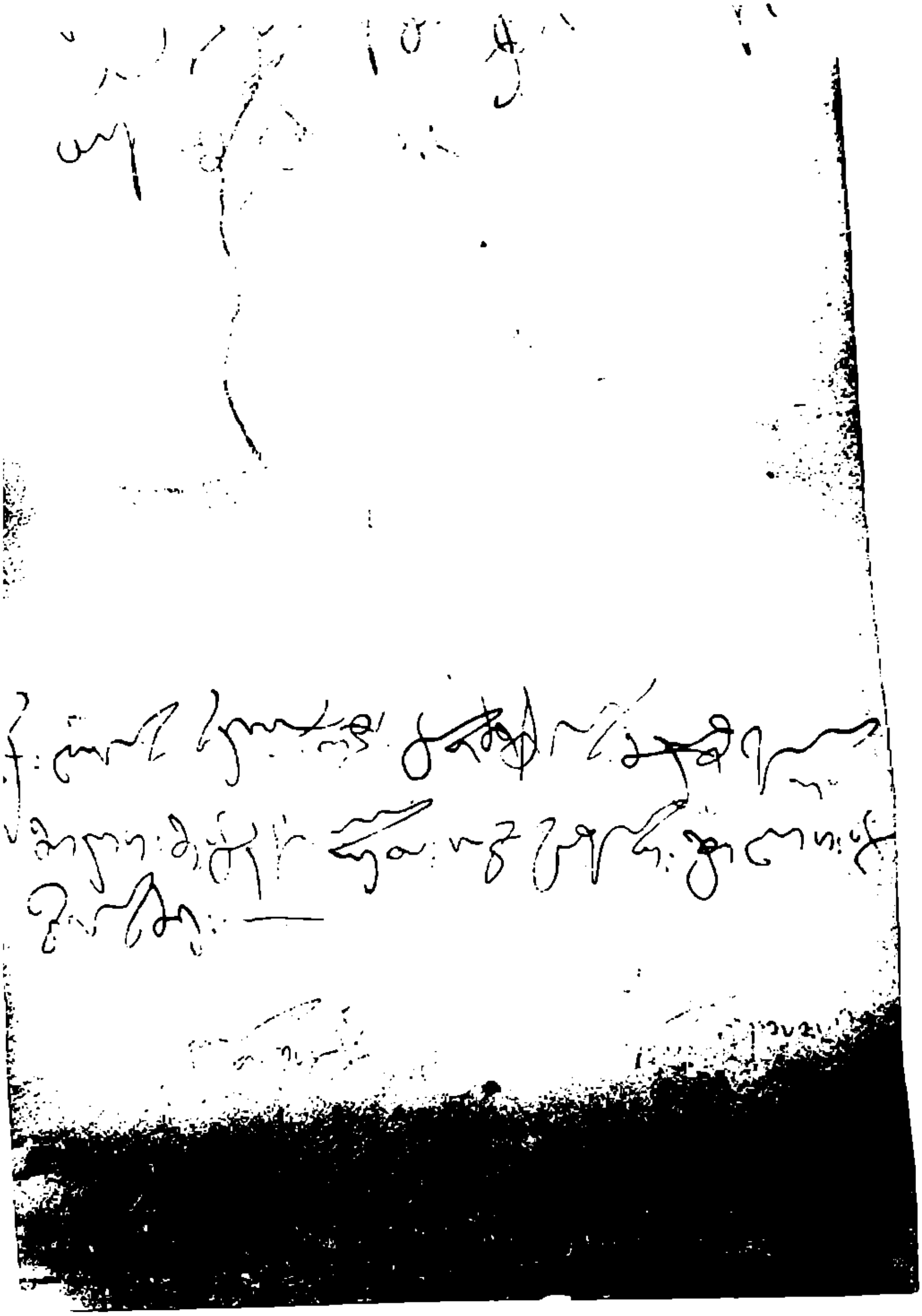

67—71 [illegible].

№ 48 [XIII ს. II ნახ.]. საჩხელი სისხლისა (ხი, Hd—1589)

1—12 სტრ.

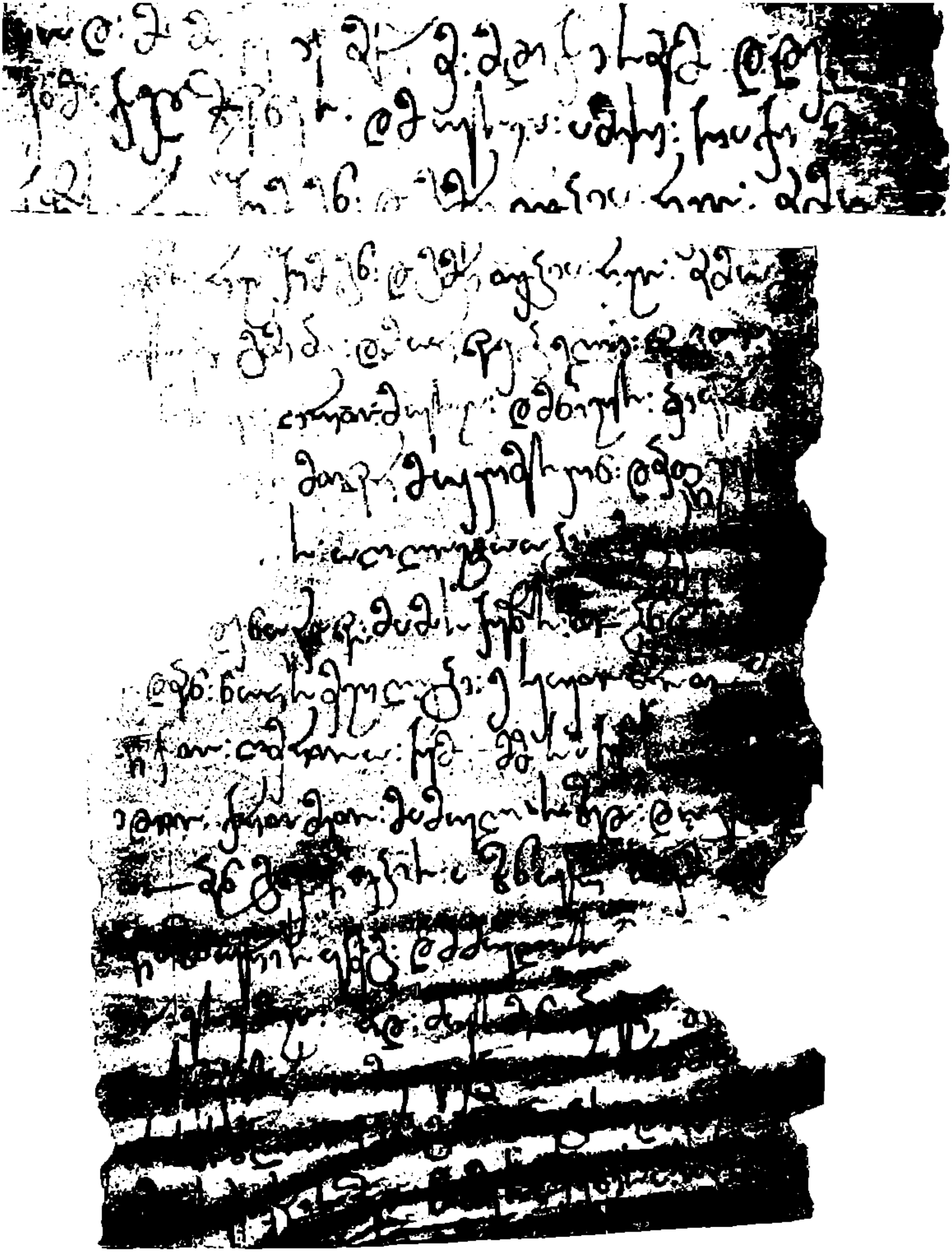

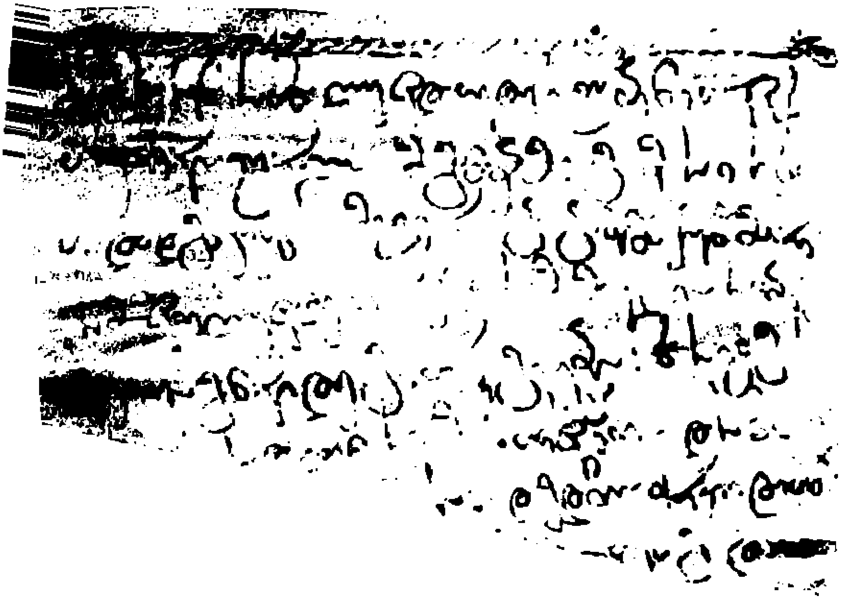

48—58 სტრ.

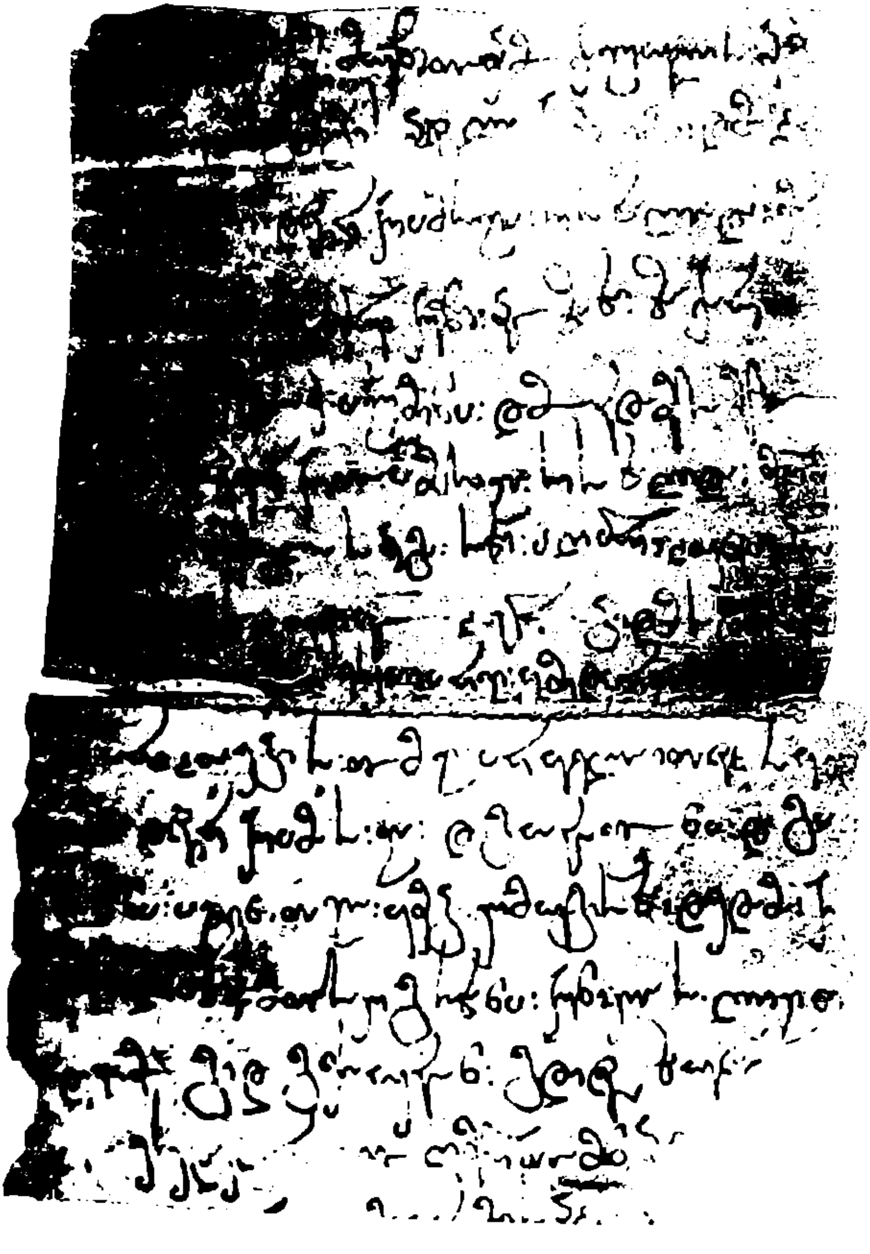

59—73 სტრ

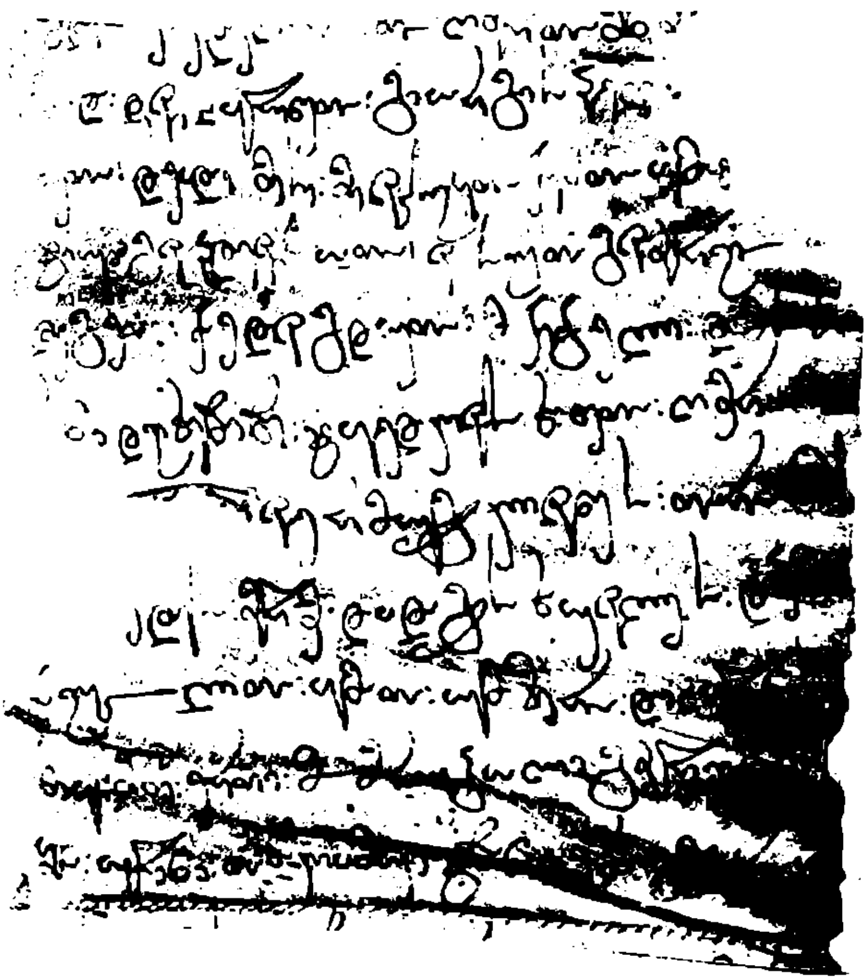

74—83 სტრ.

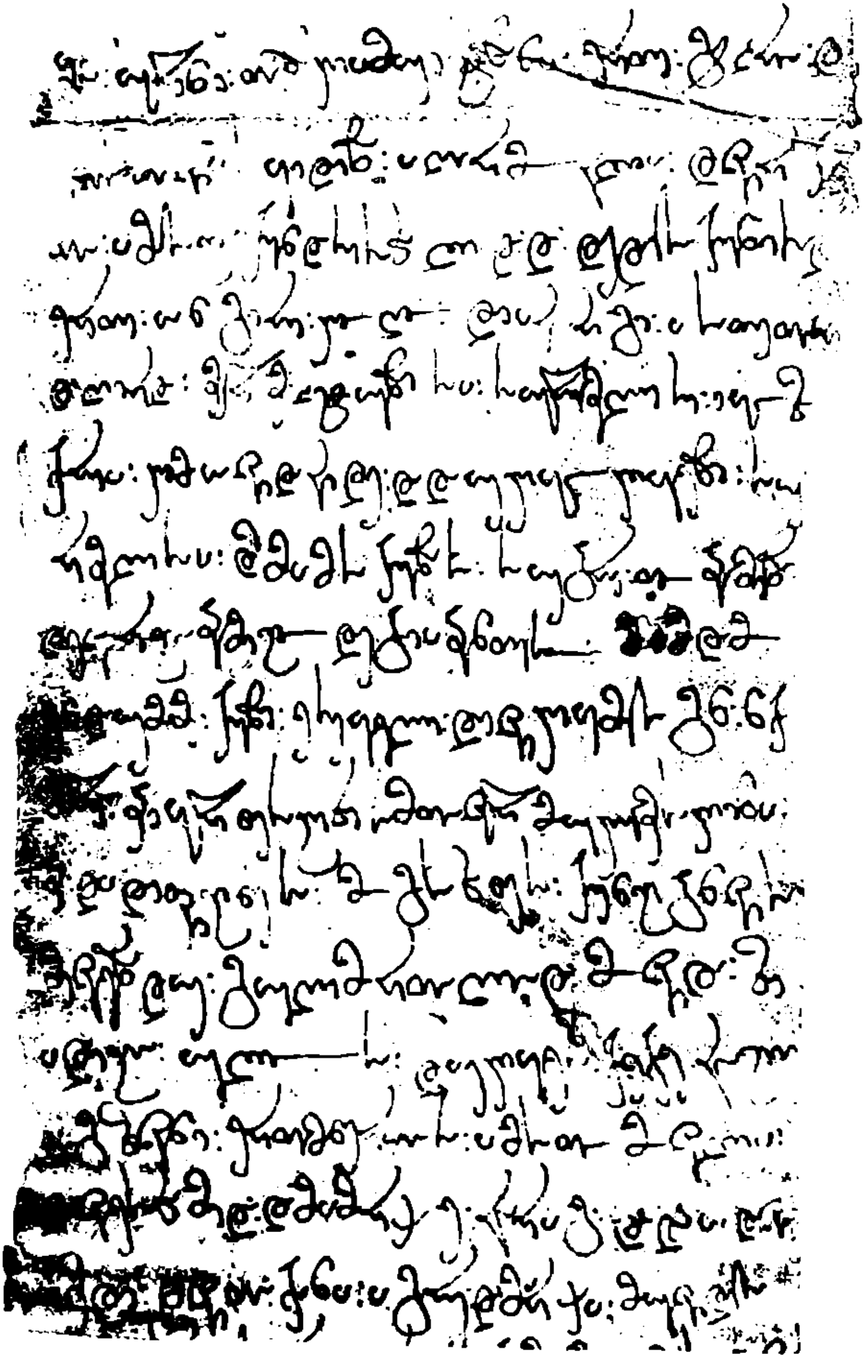

83—98 სტრ.

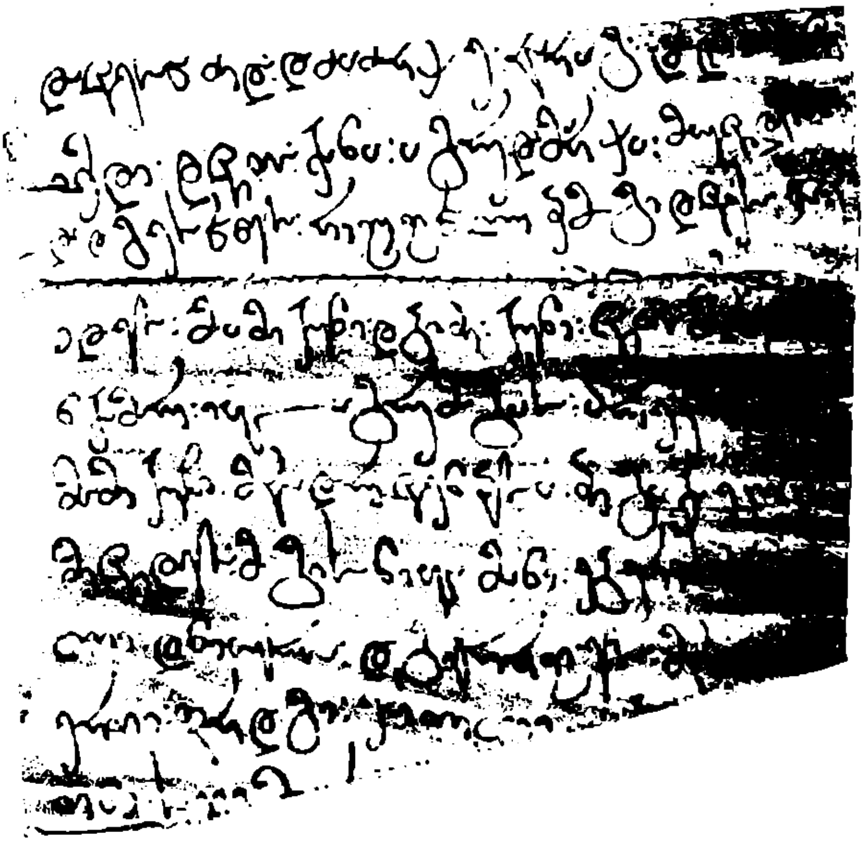

99—106 სტრ.

27a

№ 44 [XIII ს.]. დაწერილი მღვიმის კრებულისა ბასილი ალავერდელისადმი (ხი, Hd—1586)

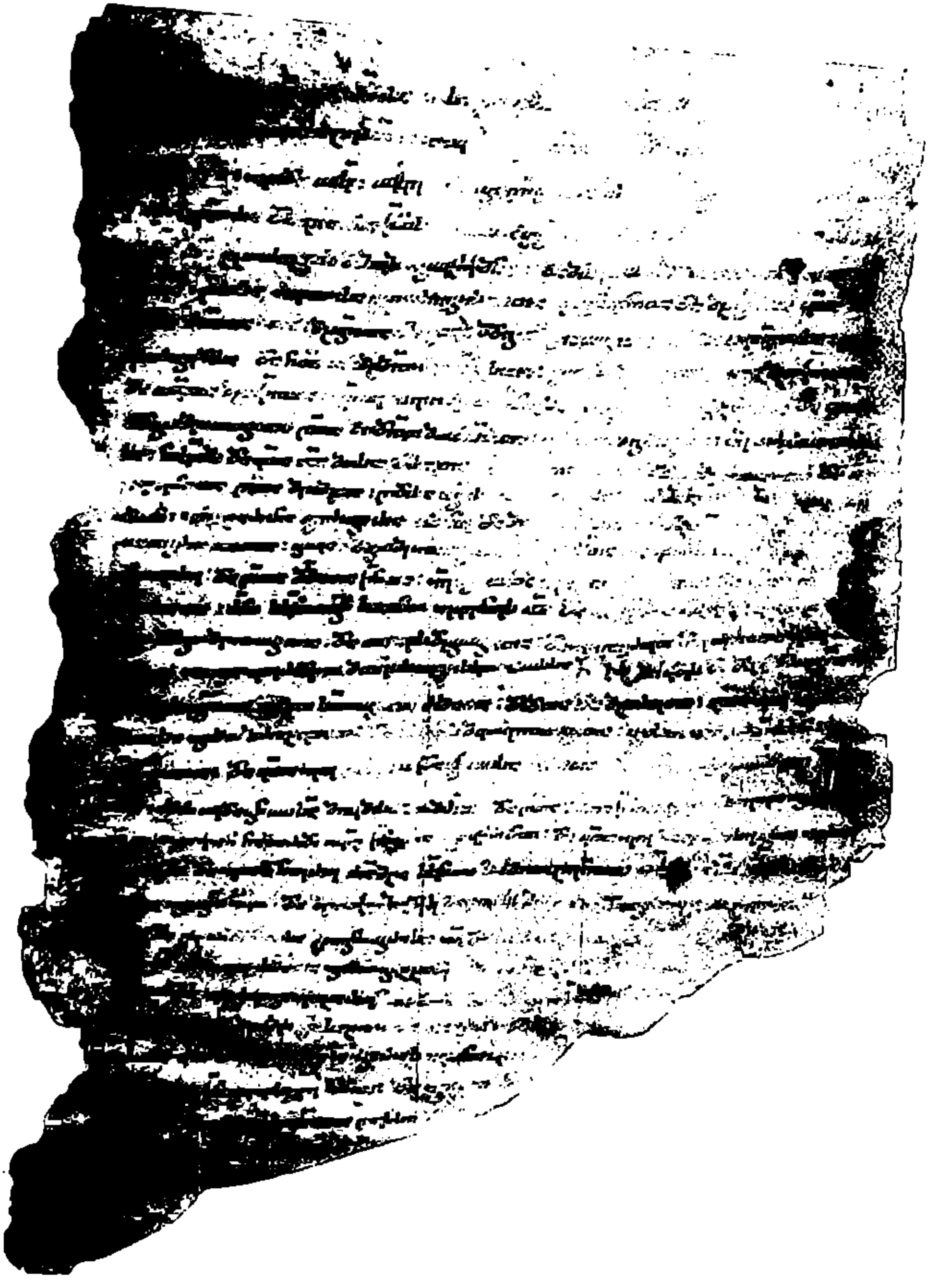

1—35 სტრ.

№ 45 [XIII ს. ბოლო]. დაწერილი ბექა მანდატურთუხუცესისა კახა თორელი-სადმი (ხი, Hd—11625)

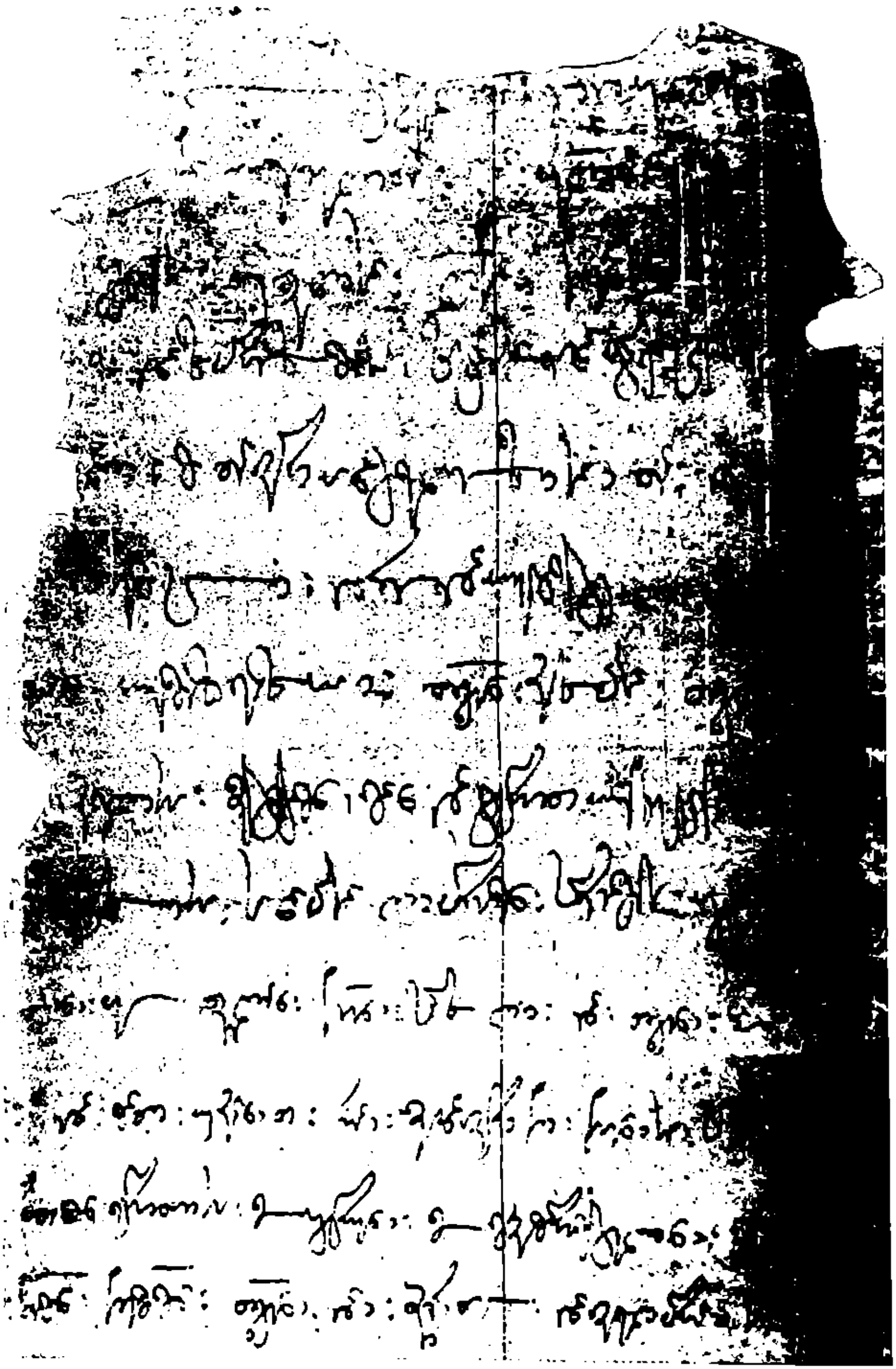

¹—14 სტრ.

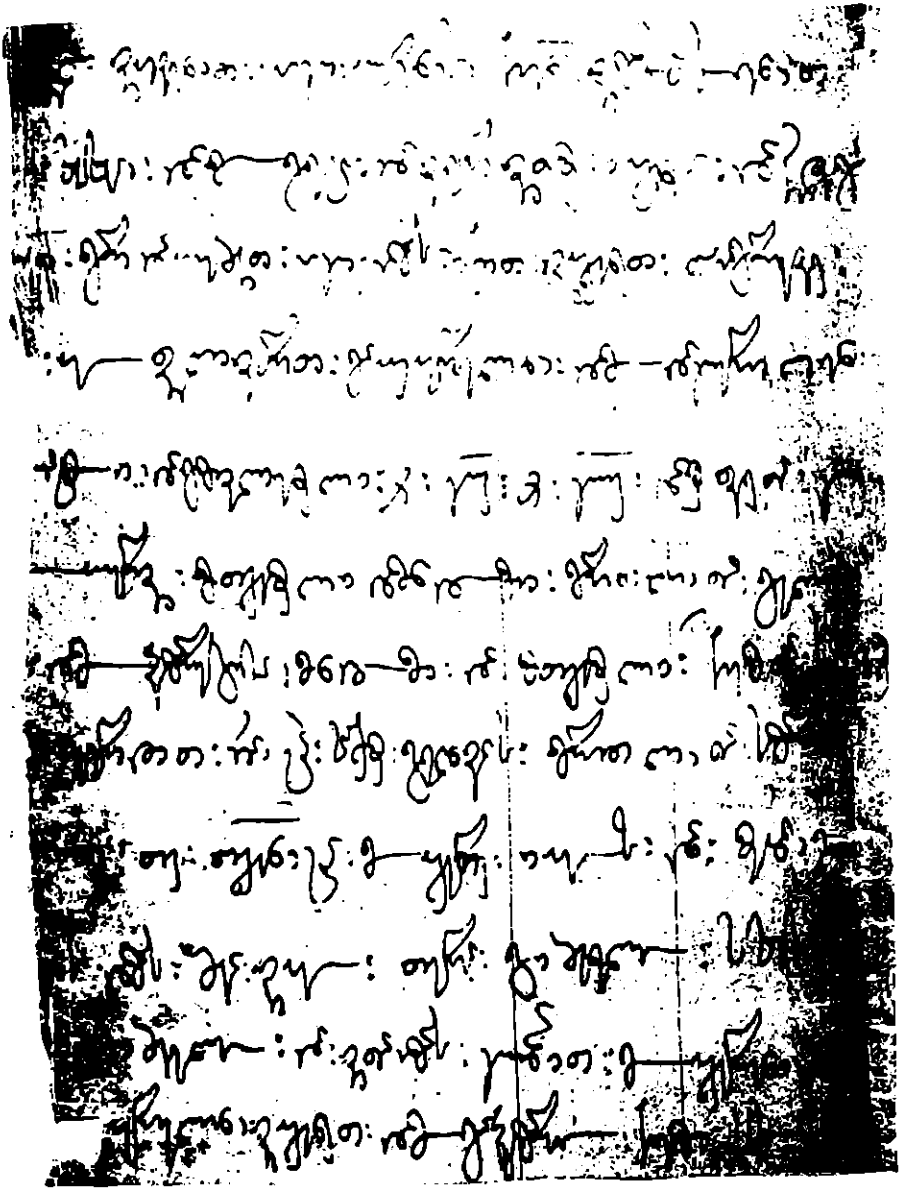

15—26 სტრ.

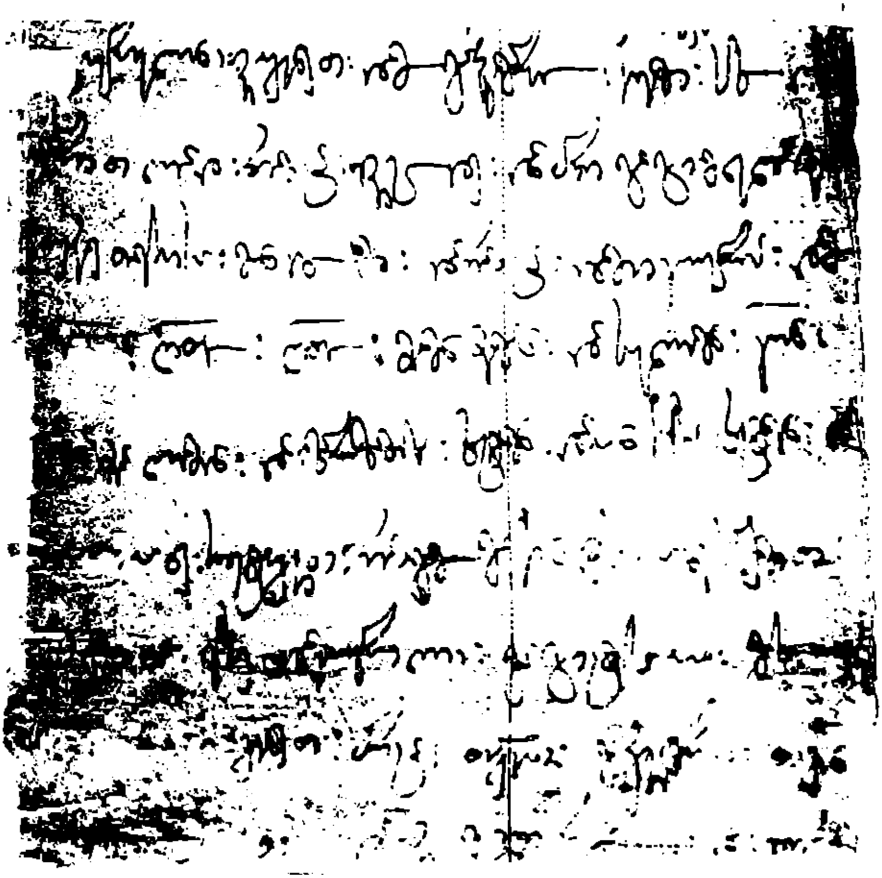

26—35 სტრ.

36—41 სურ.

№ 40 [XIII ს. ბოლო]. დაწერილი ქაქანასი ქვათაჴევისადმი (ხი, Ad—9)

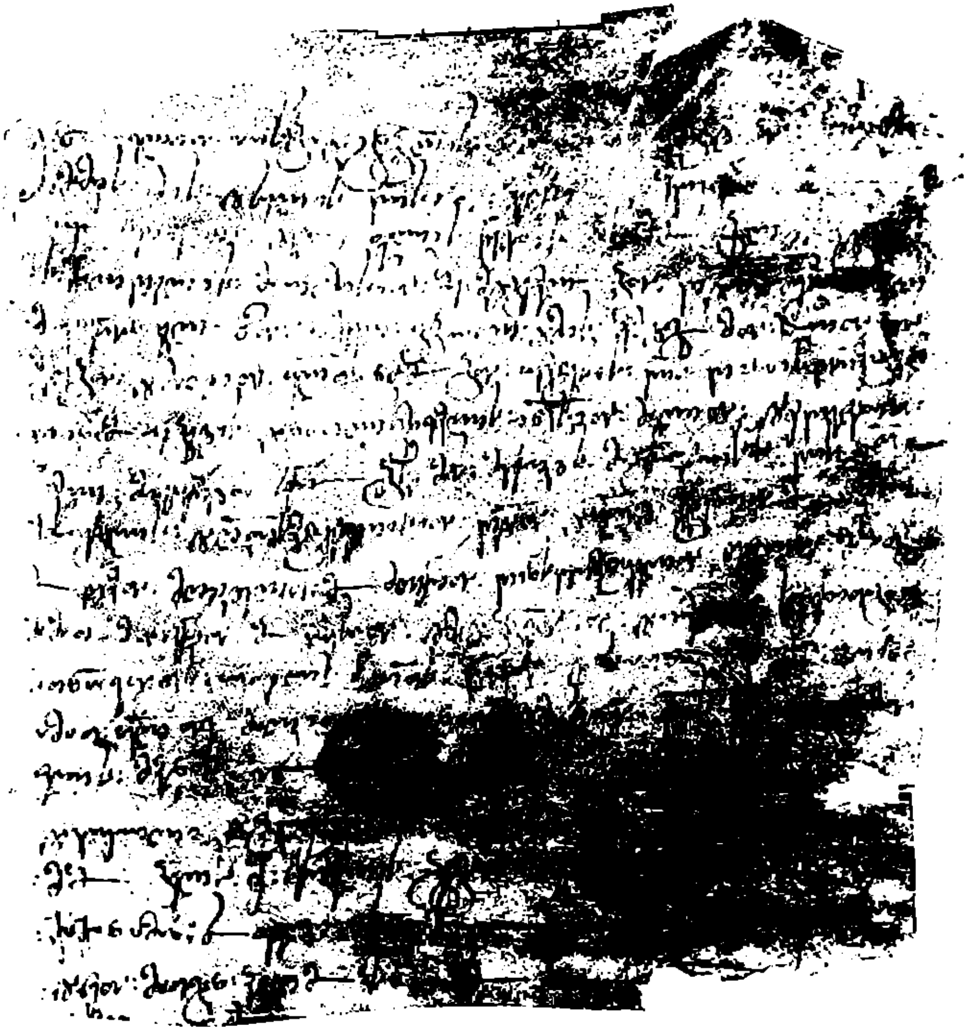

1—18 სტრ.

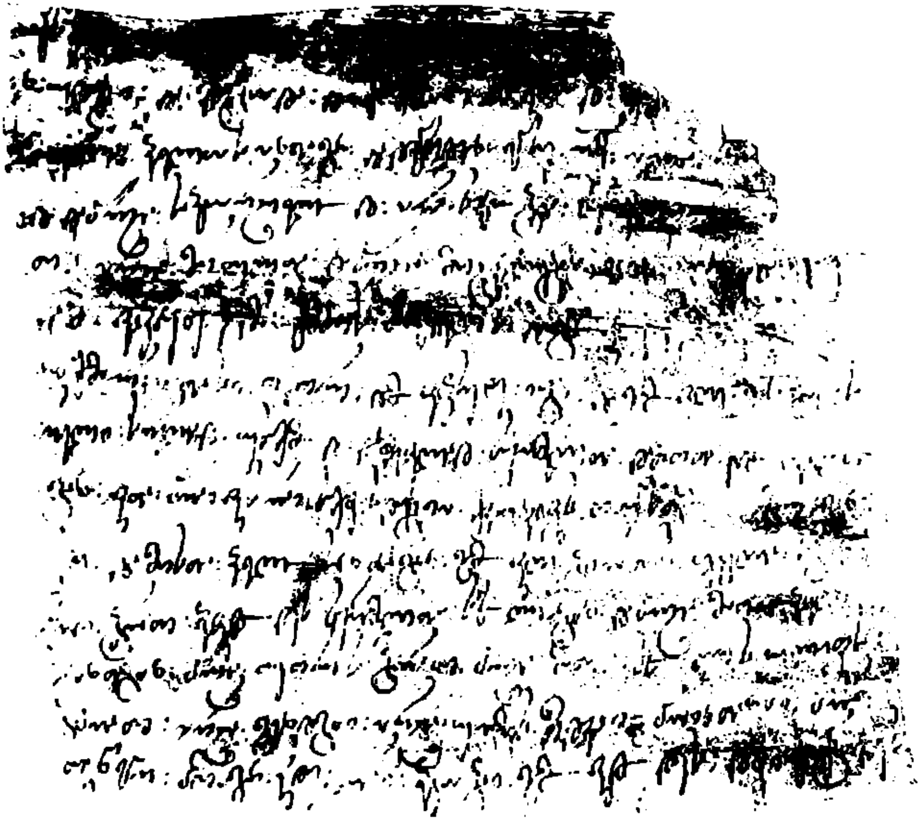

19—32 სტრ.

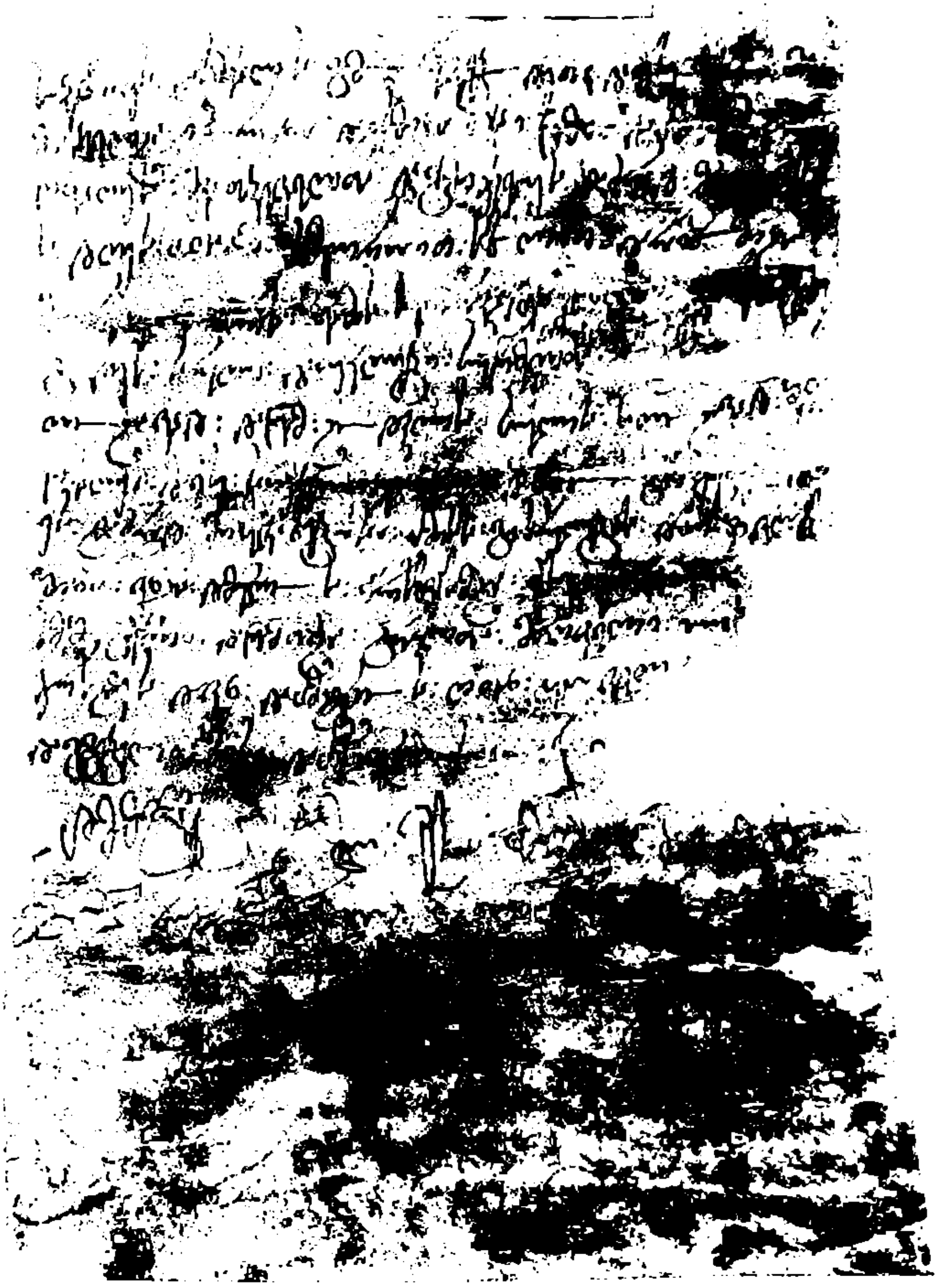

33—48 სტრ.

შინაარსი

წინასიტყვაობა . . . 5

საბუთების ტექსტებში გამოყენებული პირობითი ნიშნები . . . 15

1. IX ს. II ნახ. დაწერილი თანელისა მღვიმისადმი . . . 16
2. 1031/1033. დაწერილი მელქისედეკ კათალიკოსისა მოხსენებული მცხეთის საყდრისადმი . . . 20
3. 1054/1072. სიგელი ბაგრატ მეფისა ოპიზარ და მიჯნაძოროელ მამებისადმი . . . 32
4. 1057/1058. სიგელი ბაგრატ მეფისა მღვიმის ლავრისადმი . . . 35
5. 1071/1080. დაწერილი ნიკოლაოს წმიდის წინამძღვრისა . . . 39
6. 1073. სიგელი გიორგი მეფისა მღვიმისადმი . . . 45
7. 1104/1118 სიგელი დავით მეფისა ნიანია ნიანიასძისადმი . . . 50
8. 1123/1124. ანდერძი დავით მეფისა მღვიმისადმი . . . 52
9. 1125 წ. შემდეგ. „ანდერძი დავით მეფისა“ . . . 60
10. XII ს. II მეოთხედი. განაჩენი მამა სჳმეონისა . . . 64
11. 1170. სიგელი გიორგი მეფისა მღვიმისადმი . . . 67
12. 1177. სიგელი გიორგი მეფისა საქართველოს ეკლესიისადმი . . . 71
13. XII ს. ბოლო, დაწერილი [საკათალიკოსო] სოფლების შესავლისა . . . 73
14. 1187. სიგელი თამარ მეფისა გელათისადმი . . . 76
15. 1189/1200. დაწერილი მღვიმის კრებულისა ტოხაისძეებისადმი . . . 82
16. 1200 წ. ახლო. დაწერილი მღვიმის კრებულისა ზოსიმესადმი . . . 88
17. 1200 წ. ახლო. დაწერილი კვირიკე და ბასილი ჴარაიძეებისა გიორგი მეშერისძისადმი 92
18. XIII ს. შუა წლები. დაწერილი კაჲულა და თევდორა ბურჯულთა დემეტრე ტოხუაის-ძისადმი . . . 94
19. 1189. დაწერილი პიპერისა მღვიმისადმი . . . 95
20. 1195/1196. სიგელი თამარ მეფისა მღვიმისადმი . . . 99
21. 1207/1208. სიგელი გიორგი მეფისა გელათისადმი . . . 105
22. 1207/1222. სიგელი გიორგი მეფისა ქვათაჴევისადმი . . . 107
23. 1211/1212. ბრძანება გიორგი მეფისა მღვიმისადმი . . . 109
24. 1230-იანი წლები. დაწერილი დემეტრე წირქნელისა საბასადმი . . . 112
25. 1241 დაწერილი მიქაელ ქართლის კათალიკოსისა ვაჩე გუარამაისძისადმი . . . 114
26. 1241/1242. დაწერილი არსენ ჭყონდიდელ-მწიგნობართუხუცესისა მგელა აბულასტა-რისძისადმი . . . 118
27. 1247/1250. დაწერილი გრიგოლ სურამელისა მღვიმისადმი . . . 121
28. 1249/1260. დაწერილი მღვიმის კრებულისა გრიგოლ სურამელისადმი . . . 129
29. 1247/1260. დაწერილი ჩაფქევასძეთა გრიგოლ ვერხუაისძისადმი . . . 134
30. 1247/1260. დაწერილი ბეგა სურამელისა ტოტიბაისშვილებისადმი . . . 137
31. 1259. დაწერილი ძაგან აბულეთისძისა მღვიმისადმი . . . 139
32. 1259/1293. დაწერილი იაკობ ლეკანოზისა ხახულის ღმრთისმშობლისადმი . . . 142
33. 1260. დაწერილი კახა თორელისა რკონის ღმრთისმშობლისადმი . . . 145
34. 1260/1267. დაწერილი თამარ დედოფლისა გელათისადმი, I . . . 161
35. 1260/1267. დაწერილი თამარ დედოფლისა გელათისადმი, II . . . 163
36. 1260/1300. დაწერილი ბეგა სურამელისა ქუაჩქუა ჯომარდისძისადმი . . . 165
37. 1261/1262. სიგელი მეფე დავით რუსუდანის ძისა ხევინისჴეველთა და წაქველთადმი . . . 167
38. 1263. მოხსენება საქართველოს საეკლესიო კრებისა მეფისადმი . . . 169
39. 1271/1272. სიგელი დავით მეფისა ხახულის ღმრთისმშობლისადმი . . . 175

40. 1281/1282. დაწერილი ნიკოლაოზ ქართლის კათალიკოსისა არვანბეგ საბაისძისადმი . . 177
41. 1287/1288. სიგელი დავით და ვახტანგ მეფეებისა ვახტანგ თულაისძისადმი 180
42. 1297/1298. სიგელი დავით მეფისა პარმაულ გრიგოლ პაპნიასშვილისადმი 183
43. XIII ს. II ნახ. სარჩელი სისხლისა 186
44. XIII ს. დაწერილი მღვიმის კრებულისა ბასილი ალავერდელისადმი 190
45. XIII ს. ბოლო. დაწერილი ბექა მანდატურთუხუცესისა კახა თორელისადმი 192
46. XIII ს. ბოლო დაწერილი ქაქანასი ქვათაქევისადმი 194

ბიბლიოგრაფია 197

საძიებლები:

I. პირთა სახელები 201
II. გეოგრაფიული და ეთნიკური სახელები 210
III. ტერმინთა და საგანთა საძიებელი 215

VI. საბუთების საძიებლები:

1. დედნები 261
2. პირები 262
3. ფოტოპირები 262
ტაბულები 263

КОРПУС
ГРУЗИНСКИХ ИСТОРИЧЕСКИХ ДОКУМЕНТОВ
I

**ГРУЗИНСКИЕ ИСТОРИЧЕСКИЕ ДОКУМЕНТЫ
IX — XIII ВВ.**

составили и подготовили к печати Енукидзе Т. П.;
Силогава В. И., Шошиашвили Н. Ф.

(на грузинском языке)

ТБИЛИСИ
«МЕЦНИЕРЕБА»
1984

დაიბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოს დადგენილებით

სბ 1963

•

რეცენზენტები: ისტ. მეცნ. დოქტორი გ. აკოფაშვილი
ისტ. მეცნ. კანდიდატი ბ. ლომინაძე

გამომცემლობის რედაქტორი ე. კოდუა
მხატვარი გ. ლომიძე
მხატვრული რედაქტორი ი. სიხარულიძე
ტექრედაქტორი ნ. ოკუჯავა
კორექტორი ე. ჩხარტიშვილი

გადაეცა წარმოებას 21.1.1982; ხელმოწერილია დასაბეჭდად 7.7.1984;
ქაღალდის ზომა $70 \times 108^1/_{16}$; ქაღალდი № 1; ნაბეჭდი თაბახი 36.8;
სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 32.0;

უე 01145; ტირაჟი 4000; შეკვეთა № 2309;

ფასი 5 მან.

გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 380060, კუტუზოვის ქ., 19
Издательство «Мецниереба», Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19

საქ. სსრ მეცნ. აკადემიის სტამბა, თბილისი, 380060, კუტუზოვის ქ., 19
Типография АН Груз. ССР, Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19